T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ BİLİM DALI

LATİN AMERİKA'DAKİ BÖLGESEL AKTÖRLERİN TİCARET ANLAŞMALARINDAKİ MOTİVASYONLARI

DOKTORA TEZİ

GÖKHAN KATITAŞ

İstanbul, 2024

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ BİLİM DALI

LATİN AMERİKA'DAKİ BÖLGESEL AKTÖRLERİN TİCARET ANLAŞMALARINDAKİ MOTİVASYONLARI

DOKTORA TEZİ

GÖKHAN KATITAŞ

Tez Savunma Jürisi

1. Tez Danışmanı: Doç. Dr. HAKAN MEHMETCİK
2. Üye : Prof. Dr. ALİ ARI
3. Üye : Doç. Dr. ARZU AL
4. Üye : Doç. Dr. SÜLEYMAN GÜDER
5. Üye : Dr. Öğr. Üyesi MEHMET TURAN ÇAĞLAR

İstanbul, 2024

ÖZET

LATİN AMERİKA'DAKİ BÖLGESEL AKTÖRLERİN TİCARET ANLAŞMALARINDAKİ MOTİVASYONLARI

Bu tez çalışmasında Latin Amerika'da konumlanmış olan aktörlerin bölgede gerçekleştirilen ticaret anlaşmalarında sahip oldukları saikler incelenmiştir. Bu inceleme ile aktörlerin ticaret anlaşmalarındaki özgül motivasyonları, anlaşmaların dizaynları, maddeleri ve uygulama hükümleri karşılaştırmalı bir şekilde incelenerek ortaya çıkarılmıştır. Politik ekonomi perspektifinden gerçekleştirilen bu çalışmada araştırma kapsamına giren ticaret anlaşmaları siyasi, iktisadi ve ideolojik motivasyonlar çerçevesinde derinlemesine analiz edilmiştir.

Çalışmanın analizi, nitel karşılaştırmalı analiz (NKA) metodu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda incelemeye alınan ticaret anlaşmaları ilk olarak içerik yönünden irdelenmiştir. Böylelikle Latin Amerikalı aktörlerin ticaret anlaşmalarında hangi konulara yer verdikleri tespit edilmiştir. Bunun neticesinde her aktör için ayrı ayrı niş inceleme alanları ortaya çıkarılmıştır. Devamında tespit edilen bu niş inceleme alanları, çalışmanın değişkenleri olan Uluslararası Liberaz Düzene Uyum (ULDU), Devlet Merkezli Yaklaşım (DMY) ve Toplum Merkezli Yaklaşım (TMY) kapsamında analiz edilmiştir. Bu analiz sonucunda doğruluk tabloları oluşturulmuş ve bu doğruluk tabloları R programında teste tabi tutulmuştur. Gerçekleştirilen test neticesinde DMY değişkeninin gerekli koşul olduğu sonucuna erişilirken, ULDU ve TMY değişkenlerinin de dikkate değer etkilerinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Erişilen sonuçlar incelendiğinde Latin Amerikalı aktörlerin ticaret anlaşmalarını gerçekleştirirken yönetici elitlerin belirleyici konumda oldukları göze çarpmaktadır. Bununla birlikte toplumsal çıkar gruplarının da -çevre örgütleri, işçi sendikaları, işveren grupları ve yerel topluluklar gibi- aktif bir şekilde anlaşma süreçlerinde etkide bulundukları görülmektedir. Bu durum, Latin Amerika bağlamında ticaret anlaşmalarının karmaşık bir sosyo-politik sürecin ürünü olduğu çıkarımının yapılmasına olanak vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Politik Ekonomi, Uluslararası Ticaret, Latin Amerika.

ABSTRACT

MOTIVATIONS OF LATIN AMERICAN REGIONAL ACTORS IN TRADE AGREEMENTS

In this thesis, the motivations of actors located in Latin America in the trade agreements made in the region have been examined. Through this examination, the specific motivations of the actors in the trade agreements, the designs of the agreements, their articles, and implementation provisions have been revealed through a comparative analysis. In this study, which was conducted from the perspective of political economy, the trade agreements within the scope of the research were analyzed in depth within the framework of political, economical and ideological motivations.

The analysis of the study has been carried out using the qualitative comparative analysis (QCA) method. In this context, the trade agreements under examination have first been analyzed in terms of content. Thus, it has been determined which topics Latin American actors included in their trade agreements. As a result, separate niche areas of study have been identified for each actor. Subsequently, these identified niche areas of study have been analyzed within the framework of the study's variables: International Liberal Order Compliance (ILOC), State-Centric Approach (StCA), and Society-Centric Approach (SoCA). As a result of this analysis, accuracy tables have been created, and these accuracy tables have been subjected to testing in the R program. As a result of the tests conducted, it has been concluded that the StCA variable is a necessary condition, while it has also been determined that the ILOC and SoCA variables have significant effects.

When the obteined results are examined, it is noticeable that the ruling elites are in a decisive position while Latin American actors carry out trade agreements. Additionally, it is observed that social interest groups - such as environmental organizations, labor unions, employer groups, and local communities - also actively influence the agreement processes. This situation allows for the conclusion that trade agreements in the context of Latin America are the product of a complex socio-political process.

Key Terms: Political Economy, International Trade, Latin America.

ÖNSÖZ

Uzun ve yoğun bir dönem içerisinde ortaya koyulan bu çalışma, muhteviyati itibariyle birçok iniş ve çıkışları barındırmıştır. Doktoraya başladığım evrede birlikte olduğum ve ders dönemi sonunda hayatımızı birleştirdiğim canım Semra KARİP KATITAŞ'a tüm bu süreç boyunca vermiş olduğu karşılıksız desteği için teşekkür etmeyi bir borç bilirim ve bu sürecin son evresinde hayatımızın en güzel hediyesi olan biricik kızımız Gülce Deva KATITAŞ'ın dünyaya gelişinin ayrı bir heyecan ve motivasyon vesilesi olduğunu da belirtmeliyim.

Beni bu zamanlara getiren sevgili babam Ramazan KATITAŞ'a ve sevgili annem Mürüvvet KATITAŞ'a sarf ettikleri bütün emekleri için şükranlarımı sunarım. Yine evlilik sonrası süreçte fedakar katkılarından dolayı sevgili eşimin annesi ve benim de annem olan sevgili Raile KARİP'e tüm emekleri için teşekkür ederim.

Çalışma gerçekleştirilirken hem akademik hem de beşeri açıdan sürekli destek olan ve rehberlik eden tez danışmanım sayın Hakan MEHMETCİK hocama, tez izleme süreçleri boyunca yaptıkları değerli katkılar nedeniyle sayın Arzu AL ve sayın Ali ARI hocalarıma ve bu zamana kadar ilkokuldan doktora sürecine kadar akademik ve sosyal hayatıma irili ufaklı birçok katkıda bulunan tüm hocalarıma en içten dileklerim ile teşekkür etmeyi bir vazife bilirim.

Emek yoğun bir sürecin çıktısı olan bu tez çalışmasının literatüre katkıda bulunması dileğiyle…

Gökhan KATITAŞ

İstanbul, 2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **I**

ABSTRACT ..... **II**

ÖNSÖZ ..... **III**

KISALTMALAR ..... **VIII**

TABLOLAR ..... **XIII**

1. GİRİŞ **1**

2. TİCARET ANLAŞMALARI **12**

2.1. Ticaret Anlaşmalarının Politik Ekonomisi **13**
2.1.1. Neden Ticaret Anlaşmaları Yapılır? 13
2.1.2. Bir İş Birliği Olarak Ticaret Anlaşmalarına Yönelik Teorik Yaklaşımlar 16

2.2. Ticaret Politikaları Teorileri **20**
2.2.1. Toplum Merkezli Yaklaşım 20
2.2.1.1. Faktör Model 21
2.2.1.2. Sektör Model 22
2.2.2. Devlet Merkezli Yaklaşım 25
2.2.2.1. Bebek Endüstrileri İçin Korumacılık 26
2.2.2.2. Stratejik Ticaret Teorisi 28

2.3. Dünya Ticaret Örgütü ve Ticaret Anlaşmaları **30**

2.4. Ticaret Anlaşmalarının Dizaynı **32**

2.5. Ticaret Anlaşmalarının Analitik Düzlemi **37**

3. TEZ METODU **42**

3.1. Tezin Kapsamı ve Sınırları **42**

3.2. Tezin Modellemesi **43**

3.3. Yöntem Olarak Nitel Karşılaştırmalı Analiz **44**
3.3.1. NKA Metodolojisinin Kullanım Türleri 49
3.3.2. NKA Metodolojisinin Türleri 50
3.3.3. NKA ve Uluslararası İlişkiler Disiplini 51

4. DEĞİŞKENLERİN KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVESİ **54**

4.1. ULDU Değişkeni 54
4.1.1. ULDU Değişkeninin Kavramsal Çerçevesi 54
4.1.2. ULDU Değişkeninin Teorik Çerçevesi 55

4.2. Devlet Merkezli Yaklaşım Değişkeni 64
4.2.1. DMY Değişkeninin Kavramsal Çerçevesi 64
4.2.2. DMY Değişkeninin Teorik Çerçevesi 65

4.3. TMY Değişkeni 71
4.3.1. TMY Değişkeninin Kavramsal Çerçevesi 71
4.3.2. TMY Değişkeninin Teorik Çerçevesi 74

5. BULGULAR 82

5.1. Arjantin 84
5.1.1. ULDU 85
5.1.2. KOBI Düzenlemeleri 91
5.1.2.1. DMY-KOBI 91
5.1.2.2. TMY-KOBI 93
5.1.3. Nükleer Düzenlemeler 95
5.1.3.1. DMY-Nükleer 95
5.1.3.2. TMY-Nükleer 98
5.1.4. Otomotiv Düzenlemeleri 99
5.1.4.1. DMY-Otomotiv 100
5.1.4.2. TMY-Otomotiv 103

5.2. Bolivya 106
5.2.1. ULDU 107
5.2.2. Madencilik Düzenlemeleri 110
5.2.2.1. DMY-Maden 110
5.2.2.2. TMY-Maden 112

5.3. Brezilya 114
5.3.1.ULDU 115
5.3.2.Nükleer Düzenlemeler 120
5.3.2.1.DMY-Nükleer 120
5.3.2.2.TMY-Nükleer 122
5.3.3.Bitki, Hayvan ve İnsan Sağlığı 123
5.3.3.1.DMY-BHI 123
5.3.3.2.TMY-BHI 127
5.3.4.Otomotiv Düzenlemeleri 129
5.3.4.1.DMY-Otomotiv 130
5.3.4.2.TMY-Otomotiv 131

5.4.Ekvador 133
5.4.1. ULDU 134
5.4.2.Ekolojik Turizm Düzenlemeleri 135
5.4.2.1.DMY-Ekolojik Turizm 135

5.4.2.2.TMY-EkoTurizm 139

5.5.Kolombiya 141
5.5.1.ULDU 143
5.5.2.Azınlıklar ve Etnik Gruplar Düzenlemeleri 145
5.5.2.1.DMY-Azınlık 146
5.5.2.2.TMY-Azınlık 148
5.5.3.KOBI 150
5.5.3.1.DMY-KOBI 150
5.5.3.2.TMY-KOBI 152
5.5.4.Madencilik Düzenlemeleri 153
5.5.4.1.DMY-Maden 153
5.5.4.2.TMY-Maden 155

5.6.Paraguay 157
5.6.1.ULDU 158
5.6.2.Bitki-Hayvan-İnsan Sağlığı Düzenlemeleri 159
5.6.2.1.DMY-BHI 159
5.6.2.2.TMY-BHI 162
5.6.3.KOBI Düzenlemeleri 163
5.6.3.1.DMY-KOBI 163
5.6.3.2.TMY-KOBI 165

5.7.Peru 166
5.7.1.ULDU 168
5.7.2.Azınlıklar ve Etnik Gruplar 174
5.7.2.1.DMY-Azınlık 174
5.7.2.2.TMY-Azınlık 178
5.7.3.İşçi ve Emek Düzenlemeleri 180
5.7.3.1.DMY-İşçi 180
5.7.3.2.TMY-İşçi 184
5.7.4.KOBI Düzenlemeleri 187
5.7.4.1.DMY-KOBI 187
5.7.4.2.TMY-KOBI 189
5.7.5.Madencilik Düzenlemeleri 191
5.7.5.1.DMY-Maden 191
5.7.5.2.TMY-Maden 193
5.7.6.Otomotiv Düzenlemeleri 194
5.7.6.1.DMY-Otomotiv 194
5.7.6.2.TMY-Otomotiv 196

5.8.Şili 197
5.8.1.ULDU 199
5.8.2.Azınlıklar ve Etnik Gruplar Düzenlemeleri 209
5.8.2.1.DMY-Azınlık 209
5.8.2.2.TMY-Azınlık 213
5.8.3.Göç Düzenlemeleri 216

5.8.3.1.DMY-Göç 216
5.8.3.2.TMY-Göç 218
5.8.4.İşçi ve Emek Düzenlemeleri 219
5.8.4.1.DMY-İşçi 219
5.8.4.2.TMY-İşçi 225
5.8.5.KOBI Düzenlemeleri 232
5.8.5.1.DMY-KOBI 232
5.8.5.2.TMY-KOBI 236
5.8.6.Maden Düzenlemeleri 237
5.8.6.1.DMY-Maden 238
5.8.6.2.TMY-Maden 245
5.8.7.Otomotiv Düzenlemeleri 249
5.8.7.1.DMY-Otomotiv 249
5.8.7.2.TMY-Otomotiv 251

5.9.Uruguay 252
5.9.1.ULDU 253
5.9.2.Otomotiv Düzenlemeleri 255
5.9.2.1.DMY-Otomotiv 255
5.9.2.2.TMY-Otomotiv 258

6. ÇIKTILAR 260

6.1. Alan Bazlı Ölçekleme 261
6.1.1. Azınlık ve Etnik Gruplara Yönelik Düzenlemeler 261
6.1.2. Bitki, Hayvan ve İnsan Sağlığı Düzenlemeleri 263
6.1.3. İşçi ve Emek Düzenlemeleri 264
6.1.4. KOBI Düzenlemeleri 266
6.1.5. Madencilik Düzenlemeleri 267
6.1.6. Nükleer Düzenlemeleri 269
6.1.7. Otomotiv Düzenlemeleri 270

6.2. Ülke Bazlı Ölçekleme 272
6.2.1. Arjantin 272
6.2.2. Brezilya 273
6.2.3. Kolombiya 275
6.2.4. Paraguay 276
6.2.5. Peru 278
6.2.6. Şili 279
6.2.7. Uruguay 281

6.3. Kıta Bazlı Ölçekleme 283

7. SONUÇ 286

KAYNAKÇA 296

KISALTMALAR

AAP	Peru Otomobil Derneği
AB	Avrupa Birliği
ABBEA	Brezilya Hayvan Sağlığı ve Refahı Derneği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABEN	Brezilya Nükleer Enerji Derneği
ABRASCO	Brezilya Halk Sağlığı Derneği
ACAU	Uruguay Otomotiv Bayileri Derneği
ACARA	Arjantin Otomobil Bayileri Birliği
ACM	Kolombiya Maden Odası
ACMC	Kolombiya Kömür Derneği
ACOPI	Kolombiya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Birliği
ACP	Kolombiya Petrol Derneği
ADEFA	Arjantin Otomobil Fabrikaları Derneği
AFAC	Arjantin Otomotiv Parça Üreticileri Derneği
AFRODES	Sürülmüş Afro-Kolombiyalılar Uluslar Birliği
AIDESEP	Peru Amazon Yerli Kalkınma Birliği
AIU	Uruguay Mühendisler Derneği
AJEP	Genç Girişimciler Derneği
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
ALADDA	Latin Amerika Otomobil Distribütörleri Derneği
ALBA	Latin Amerika için Bolivarcı İttifak
AMICH	Göçmen Sivil Kadınlar Derneği
AMUT	Peru İşçi Kadınlar Derneği
ANAC	Şili Ulusal Otomotiv Birliği
ANDEV	Brezilya Bitki Koruma Derneği
ANEF	Ulusal Kamu Çalışanları Birliği
ANFAVEA	Ulusal Otomotiv Üreticileri Birliği
ANR-PC	Cumhuriyetçi Ulusal Birlik Colorado Partisi
APP	Peru KOBI Loncaları Birliği
APRIMIN	Büyük Endüstriyel Madencilik Tedarikçileri Derneği
APRODEH	İnsan Hakları Derneği

Ar-Ge	Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri
ARSN	Arjantin Radyolojik Koruma ve Nükleer Güvenlik Ajansı
ASECH	Şili Girişimciler Derneği
ASEI	Perulu Emlak Şirketleri Derneği
ASEPY	Paraguay Girişimciler Derneği
ASONEDH	Afro-Perulların Haklarını Savunma ve Geliştirme Konfederasyonu
BHI	Bitki, Hayvan ve İnsan Sağlığı Düzenlemeleri
bkNKA	Bulanık Küme Nitel Karşılaştırmalı Analiz
BM	Birleşmiş Milletler
CAMCHAL	Şili Ticaret Odası
CAME	Arjantin Orta Ölçekli İşletmeler Odası
CANM	Bolivya Madencilik Odası
CAVEM	Şili Ulusal Otomotiv Ticaret Odası
CChC	Şili İnşaat Odası
CCL	Lima Ticaret Odası
CCP	Peru Köylüler Konfederasyonu
CdNKA	Çoklu Değer Küme Nitel Karşılaştırmalı Analiz
CELAC	Latin Amerika ve Karayip Devletler Topluluğu
CEPAL	BM Latin Amerika Ülkeleri Ekonomik Komisyonu
CFMV	Brezilya Veteriner Hekimler Birliği
CGTP	Peru İşçi Merkezi
CHIRAPAQ	Peru Yerli Kültürleri Merkezi
CIDOB	Bolivya Yerli Halklar Konfederasyonu
CM	Maden Konseyi
CNA	Ulusal Tarım Konfederasyonu
CNCP	Peru Ulusal Ticaret Odası
CNEA	Arjantin Nükleer Enerji Komisyonu
CNEN	Brezilya Atom Enerjisi Komisyonu
CNM-CUT	Ulusal Metal İşçileri Sendikası
CNS	Brezilya Sağlık Hizmetleri ve Sosyal Hizmetler Konfederasyonu
CONACAMI	Peru Toplulukları Ulusal Konfederasyonu
CONADI	Ulusal Yerli Kalkınma Kurumu
CONAIE	Ekvador Yerli Uluslar Konfederasyonu

CONAMAQ	Qullasuyu Ulusal Ayllu ve Marka Konseyi
CONAMYPE	Peru Ulusal KOBI Konfederasyonu
CONATRACOPS	Ulusal Ticaret ve Hizmet İşçileri Konfederasyonu
CONFECAMARAS	Kolombiya Ticaret Odaları Konfederasyonu
CONFIEP	Peru İşverenler Federasyonu
CORFO Antofagasta	Antofagasta Bölgesi Kalkınma Derneği
CPC	Üretim ve Ticaret Konfederasyonu
CPILAP	La Paz Yerli Halklar Merkezi
CTC	Bakır İşçileri Konfederasyonu
CTP	Peru İşçi Konfederasyonu
CUT	Peru Üniter İşçi Merkezi
DESTA	Desing of Trade Agreements/Ticaret Anlaşmalarının Dizaynı Grubu
DMY	Devlet Merkezli Yaklaşım
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EMBRAPA	Brezilya Tarım Araştırma Kurumu
ENAC	Ulusal Girişimciler Derneği
FARC	Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri
FARN	Arjantin Çevre ve Doğal Kaynaklar Vakfı
FEDEMIPYME	Paraguay KOBI ve Mikro İşletmeler Federasyonu
FENABRAVE	Brezilya Otomotiv Bayileri Derneği
FENATS	Ulusal Sağlık Çalışanları Federasyonu
FNTM	Peru Maden İşçileri Federasyonu
FSTMB	Bolivya Madenciler Federasyonu
FTAA	Amerika Serbest Ticaret Bölgesi
FUNAM	Çevre Koruma Vakfı
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
IAEA	Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı
IBAMA	Brezilya Çevre ve Kalkınma Enstitüsü
IIMP	Ulusal Madencilik, Metalürji ve Jeoloji Mühendisleri Derneği
IIRSA	Güney Amerika Bölgesel Altyapı Entegrasyonu Girişimi
IMF	Uluslararası Para Fonu
INTEC	Arjantin Nükleer Teknoloji Enstitüsü
INVAP	INVAAP S.E.

IPA	Arjantin KOBİ Sanayicileri Derneği
IPEA	Brezilya Sağlık Hizmetleri Araştırma Enstitüsü
KİA	Kamu İhale Anlaşması
kkNKA	Keskin Küme Nitel Karşılaştırmalı Analiz
KOBI	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
LAFTA	Latin Amerika Serbest Ticaret Birliği
LyD	Özgürlük ve Kalkınma Enstitüsü
MERCOSUR	Güney Amerika Ortak Pazarı
MMR	Manuela Ramos Hareketi
MOBONADE	Bolivya Çevre ve Kalkınma Hareketi
MOCICC	İklim Değişikliğine Karşı Vatandaş Hareketi
MOLACNNTAS	Peru Çocuk ve Genç İşçiler Hareketi
MTD	İşsiz İşçiler Hareketi
NAFTA	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
NA-SA	Arjantin Nükleelektrik Şirketi
NKA	Nitel Karşılaştırmalı Analiz
OC	Vatandaş Gözlemevi
ODL	İşçi Hakları Gözlemevi
ONAMIAP	Peru Andlı ve Amazonlu Yerli Kadınlar Ulusal Örgütü
ONIC	Kolombiya Yerli Halklar Konfederasyonu
ORPIO	Shipibo-Konibo Halkı Doğulu Yerli Halkları Bölgesel Örgütü
PDC	Hristiyan Demokrat Parti
PNSA	Paraguaylı Sağlıklı Programı, Ulusal Hayvan Sağlığı Programı
PRO	Cumhuriyetçi Teklif (Propuesta Republicana) Partisi
PROCOMPE	Hayvancılık Rekabet Gücü Projesi
PRORROM	Kolombiya Roman Halkı Organizsyonu Süreci
PSF	Aile Sağlık Programı
PT	İşçi Partisi
RADI	Çocuk Hakları Eylem Ağı
RCFA	Kolombiya Çevre Örgütleri Ağı
REDJEP	Peru Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Ağı Derneği
SAE	Brezilya Otomotiv Mühendisleri Derneği
SAFTA	Güney Amerika Serbest Ticaret Bölgesi

SEP	Girişimciler ve KOBİ'ler Sekreterliği
SINDIPECAS	Ulusal Otomotiv Parçaları Üreticileri Birliği
SINTRAMINERCOL	Kolombiya Maden İşçileri Sendikası
Sindipetro-RJ	Rio De Janeiro Petrol Sendikası
SJM	Şili Göç ve Mülteci Hizmeti
SMATA	Arjantin Otomotiv İşçileri Sendikası
SNI	Peru Sanayi İşverenleri Derneği
SNICA	Ulusal Gıda Güvenliği ve Kalite Sistemi
SNMPE	Madencilik Şirketleri Derneği
SOFOFA	Fabrika Geliştirme Topluluğu
SONAMI	Ulusal Madencilik Derneği
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STT	Stratejik Ticaret Teorisi
TA	Ticaret Anlaşmaları
TMY	Toplum Merkezli Yaklaşım
TMYf	Faktörel Toplum Merkezli Yaklaşım
TMYs	Sektörel Toplum Merkezli Yaklaşım
TTA	Tercihli Ticaret Anlaşmaları
UÇM	Uyuşmazlık Çözüm Mekanizması
UDP	Göçmenler ve Mülteciler İçin Hukuk Bürosu
ULDU	Uluslararası Liberal Düzene Uyum
UNASUR	Güney Amerika Uluslar Birliği
UNCA	Aymara Toplulukları Ulusal Birliği
WWF-Br	Brezilya Doğal Yaşamı Koruma Vakfı

TABLOLAR

Tablo 1. Latin Amerika'nın Bölgeselcilik Süreci…….18

Tablo 2. Ticaret Yasaları Üzerine Çıkar Grupları Rekabetinin İki Modeli……39

Tablo 3. Ticaret Anlaşmalarının Genel Başlıkları…….53

Tablo 4. Arjantin'in Ticaret Anlaşmaları……..99

Tablo 5. Arjantin Niş İnceleme Alanları……...……..100

Tablo 6. Bolivya Niş İnceleme Alanları……..121

Tablo 7. Brezilya Ticaret Anlaşmaları……130

Tablo 8. Brezilya Niş İnceleme Alanları…….130

Tablo 9. Ekvador Niş İnceleme Alanları…….149

Tablo 10. Kolombiya Ticaret Anlaşmaları……..157

Tablo 11. Kolombiya Niş Alanları…….....157

Tablo 12. Paraguay Niş İnceleme Alanları……..172

Tablo 13. Peru'nun Ticaret Anlaşmaları……...…..182

Tablo 14. Peru'nun Niş İnceleme Alanları……..182

Tablo 15. Şili'nin Ticaret Anlaşmaları……213

Tablo 16. Şili Niş İnceleme Alanları- 1……...…214

Tablo 17. Şili Niş İnceleme Alanları – 2…….215

Tablo 18. Uruguay'ın Ticaret Anlaşmaları…….269

Tablo 19. Uruguay Niş İnceleme Alanları……...270

Tablo 20. Azınlıklar Düzenlemeleri Doğruluk Tablosu……..277

Tablo 21. Azınlıklar ve Etnik Gruplar Düzenlemeleri Analiz Çıktısı……..278

Tablo 22. Azınlıklar ve Etnik Gruplar Koşul Analizi Çıktısı……...278

Tablo 23. BHI Düzenlemeleri Doğruluk Tablosu……...279

Tablo 24. BHI Düzenlemeleri Analiz Çıktısı……...……...279

Tablo 25. BHI Düzenlemeleri Koşul Analizi Çıktısı……...280

Tablo 26. İşçi ve Emek Düzenlemeleri Doğruluk Tablosu……..280

Tablo 27. İşçi ve Emek Düzenlemeleri Analiz Çıktısı…….281

Tablo 28. İşçi ve Emek Düzenlemeleri Koşul Analizi Çıktısı…….281

Tablo 29. KOBI Düzenlemeleri Doğruluk Tablosu……....282

Tablo 30. KOBI Düzenlemeleri Analiz Çıktısı……...283

Tablo 31. KOBI Düzenlemeleri Koşul Analizi Çıktısı……283

Tablo 32. Madencilik Düzenlemeleri Doğruluk Tablosu……...….284

Tablo 33. Madencilik Düzenlemeleri Analiz Çıktısı……...284

Tablo 34. Madencilik Düzenlemeleri Koşul Analizi Çıktısı……...……284

Tablo 35. Nükleer Düzenlemeler Doğruluk Tablosu…….....285

Tablo 36. Nükleer Düzenlemeler Analiz Çıktısı…….....285

Tablo 37. Nükleer Düzenlemeler Koşul Analizi Çıktısı……..286

Tablo 38. Otomotiv Düzenlemeleri Doğruluk Tablosu……...286

Tablo 39. Otomotiv Düzenlemeleri Analiz Çıktısı……..287

Tablo 40. Otomotiv Düzenlemeleri Koşul Analizi Çıktısı……..287

Tablo 41. Arjantin Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu……..288

Tablo 42. Arjantin Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı……288

Tablo 43. Arjantin Niş İnceleme Alanları Koşul Çıktısı……289

Tablo 44. Brezilya Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu……289

Tablo 45. Brezilya Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı……290

Tablo 46. Brezilya Niş İnceleme Alanları Koşul Çıktısı……290

Tablo 47. Kolombiya Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu……291

Tablo 48. Kolombiya Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı……291

Tablo 49. Kolombiya Niş İnceleme Alanları Koşul Çıktısı……292

Tablo 50. Paraguay Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu……292

Tablo 51. Paraguay Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı……..293

Tablo 52. Paraguay Niş İnceleme Alanları Koşul Çıktısı……294

Tablo 53. Peru Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu……294

Tablo 54. Peru Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı……..295

Tablo 55. Peru Niş İnceleme Alanları Koşul Çıktısı……295

Tablo 56. Şili Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu……296

Tablo 57. Şili Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı……297

Tablo 58. Şili Niş İnceleme Alanları Koşul Çıktısı……297

Tablo 59. Uruguay Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu…….298

Tablo 60. Uruguay Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı……298

Tablo 61. Uruguay Niş İnceleme Alanları Koşul Çıktısı…….298

Tablo 62. Latin Amerika Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu……299

Tablo 63. Latin Amerika Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı……...301

Tablo 64. Latin Amerika Niş İnceleme Alanları Koşul Çıktısı……30

1. GİRİŞ

Bu tez çalışmasının temel sorunsalı Latin Amerika'daki bölgesel ticaret anlaşmalarını yönlendiren özel motivasyonlar nelerdir sorusudur. Latin Amerika'daki aktörlerin ticaret anlaşmalarındaki özgül motivasyonları, anlaşmaların dizaynları, maddeleri ve uygulama hükümleri karşılaştırmalı bir şekilde incelenerek ortaya çıkarılmıştır. Latin Amerika'daki ticaret anlaşmalarını yönlendiren motivasyonlar arasında ekonomik çıkarlar, siyasi hedefler, sosyal hususlar ve küresel rekabet avantajını sürdürme arzusu öne çıkmakta olup, bu çalışma söz konusu motivasyonların anlaşmaların tasarım ve uygulanma süreçlerine etkilerini incelemektedir.

1980'lerden itibaren Latin Amerika ülkeleri ticaret politikalarını ithal ikameden serbest ticarete kaydırarak dünyanın önde gelen ekonomileriyle geniş bir ticaret anlaşmaları ağı kurmaya başlamışlardır (Miranda, Luiz ve Frisancho, 2022). Fakat ticaret anlaşmalarının sayı ve içeriği dikkatli bir şekilde incelendiğinde, Latin Amerika'da da bölgesel ticaret anlaşmalarının ön planda olduğu gözlenmektedir (Nolte, 2017). Bu esasen sadece Latin Amerika'ya özgü bir trend değildir; zira 1990'lardan bu yana bölgesel ticaret anlaşmalarının oluşumu, karşılıklı ticaret serbestleşmesinin açık ara en popüler biçimi haline gelmiştir (O'Neill, 2022). Bölgesel ticaret anlaşmalarının yükselişi, ülkeler arasında ekonomik entegrasyon ve ticaretin serbestleştirilmesi ihtiyacından kaynaklanan son birkaç on yılda küresel ticarette önemli bir eğilim olmuştur (Lloyd ve MacLaren, 2003). Bu anlaşmalar, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) çerçevesini tamamlayan ve belirli bölgesel ihtiyaçları ele alan, dünya ticaret sisteminde önemli araçlar haline gelmiştir. Günümüzde bölgesel ticaret anlaşmaları, uluslararası ticaret dinamiklerini yeniden şekillendirerek ekonomik büyümeyi, ticaret akışlarını ve düzenleyici çerçeveleri etkileyen önemli bir unsurdur. Bu anlaşmalar ticaretin serbestleşmesini, ekonomik entegrasyonu ve pazar erişimini geliştirmeyi amaçlamakla birlikte siyasi ve ekonomik eşitsizliklerle de ortaya çıkarmaktadır. Dahası diğer ticaret anlaşmalarında olduğu gibi bölgesel ticaret anlaşmalarının faydaları da taraflar arasında eşit olarak dağıtılmamıştır. Bölgesel ticaret anlaşmalarındaki faydaların eşit olmayan dağılımı, ekonomik boyut, ticaret yaratma ve yönlendirme etkileri, gelir eşitsizliği ve lojistik ve kurumsal kısıtlamalar dahil olmak üzere çeşitli temel faktörlerden etkilenir (Pasara ve Dunga, 2023). Bu bağlamda Latin Amerika'daki bölgesel ticaret anlaşmaları, bölgedeki ekonomik dinamikleri etkileyen fayda ve dezavantajların bir karışımını sunmaktadır.

Bölgesel ticaret anlaşmalarının arka planını kavrayabilmek için, Latin Amerika'daki bölgeselcilik olgusunu detaylı bir şekilde ele almak önemlidir. Bu bağlamda, bölgeselcilik, sadece ekonomik entegrasyon süreçlerini değil, aynı zamanda siyasi ve sosyal iş birliğini de şekillendiren çok boyutlu bir dinamik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamıyla bölgeselcilik; belirli bir coğrafi alanda politik, ekonomik ve kültürel iş birliğini geliştirmeyi amaçlayan ve resmi kurumlar çerçevesinde, norm yaratma ve yayma amaçlarına sahip olan ve devlet birimleri tarafından sürdürülen yapılanmaları ifade etmektedir (Hettne, Inokai ve Sunkel, 1999). Latin Amerika'da bölgeselcilik kavramı, 19. yüzyılın başlarından itibaren önem kazanmıştır. İlk aşamada, ülkelerin bağımsızlıklarını güvence altına alma amacıyla politik ve güvenlik eksenlerinde değerlendirilmiştir (Dominguez, 2007). 20. yüzyılın ortalarından itibaren ekonomik boyutu ön plana çıkmış, bölge içi gümrük birliklerinin oluşturulmasına yönelik girişimler başlamıştır (Briceno Ruiz, 2013). Soğuk Savaş sonrası dönemde, özellikle Avrupa'daki entegrasyon örnekleri, Latin Amerika'daki bölgeselcilik hareketlerini etkilemiştir.

Latin Amerika'da bölgeselciliğin kısa tarihine bakıldığında, 1960'larda, Arjantin ve Brezilya'daki hükümet değişikliklerinin bölgesel ittifakların oluşturulmasında olumlu bir etki yarattığı görülmektedir. Bu dönemde, BM Latin Amerika Ülkeleri Ekonomik Komisyonu (CEPAL)'nun desteğiyle Latin Amerika Serbest Ticaret Birliği (LAFTA) kurulmuştur (Jaguaribe, 1968). 1970'lerde ise Şili öncülüğünde Ant Topluluğu oluşturulmuş, ancak Şili'deki askeri darbe nedeniyle bu girişim sekteye uğramıştır. 1980'lerde ve 1990'larda, bölgede neoliberal politikaların etkisiyle yeni bölgesel oluşumlar ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında Güney Amerika Ortak Pazarı (MERCOSUR) ve Güney Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (SAFTA) öne çıkmaktadır. Bu dönemde ayrıca ABD'nin etkisiyle Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) ve Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (FTAA) gibi girişimler de gerçekleşmiştir.

2000'li yıllarda Latin Amerika'daki bölgeselcilik hareketleri, sol eğilimli hükümetlerin artışıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Bu dönemde, ABD'ye karşı güçlü bir duruş sergileme, bölge içi ticari ve kültürel bağları güçlendirme, kalkınma, finans, çevre ve insan hakları gibi konularda ortak politikalar belirleme amaçlanmıştır (Feinberg ve Boyla, 1991). Bu doğrultuda Güney Amerika Bölgesel Altyapı Entegrasyonu Girişimi (IIRSA), Latin Amerika için Bolivarcı İttifak (ALBA), Güney Amerika Uluslar Birliği (UNASUR) ve Latin Amerika ve Karayip Devletler Topluluğu (CELAC) gibi yeni oluşumlar ortaya çıkmıştır (Gudynas, 2006; Puntigliano, 2013; Uyanık, 2014).

Tablo 1. Latin Amerika'nın Bölgeselcilik Süreci

Tarih	Öncü Lider/Ülke	Kuruluş Felsefesi	Oluşum
1770'ler	Francisco De Miranda	Sömürgeci Devletlere Karşı Kontinentalist Birlik	Kıtasal Kongreler Serisi
1820'ler	Simon Bolivar	Bolivar Doktrini	Panama Kongresi
1960	Brezilya ve Arjantin	Atlantik Topluluğuna Dahil Olma	LAFTA
1969	Şili	Bolivar Doktrini	Ant Topluluğu
1991	Brezilya	Neoliberal Entegrasyon	MERCOSUR
1995	Bölge Ülkeleri	ABD'ye Karşı Bir Arada Olma	ACTO
2000	Bölge Ülkeleri	Güney Amerika Birleşik Devletleri'ni Kurma	IIRSA
2004	Küba ve Venezuela	Bolivar Doktrini	ALBA
2008	Brezilya ve Arjantin	ABD, Asya ve Avrupa'ya Karşı Ortak Hareket Etme	UNASUR
2010	Bölge Ülkeleri	Siyasi, İktisadi, Kültürel ve Sosyal Entegrasyon	CELAC

Özet olarak, Latin Amerika'da bölgeselcilik, 19. yüzyıldan günümüze kadar sürekli bir evrim geçirmiştir. Bu bölgeselcilik anlayışı, başlangıçta ülkelerin bağımsızlıklarını koruma amacıyla politik ve güvenlik odaklı bir yaklaşım sergilemiştir (Dominguez, 2007). 20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde ise ekonomik boyut ön plana çıkmaya başlamış, özellikle bölge içi gümrük birliklerinin oluşturulması girişimleriyle kendini göstermiştir (Briceno Ruiz, 2013). ABD'nin bölgedeki etkisine karşı bir denge oluşturma çabası, bu sürecin temel motivasyonlarından bir diğeri olmuştur. Ancak, bölgedeki siyasi istikrarsızlıklar ve çeşitli ülkelerin farklı çıkarları, etkin bir bölgesel entegrasyonun önünde engel teşkil etmeye devam etmektedir.

Bu bağlamda, Latin Amerika'da bölgesel ticaret anlaşmaları, başlangıçta siyasi birer araç olarak kullanılırken, zamanla ekonomik katılımın ve entegrasyonun önemli unsurları haline gelmiştir. Siyasi motivasyonlarla şekillenen bu anlaşmalar, günümüzde ticareti kolaylaştırma, yatırımı teşvik etme ve ekonomik entegrasyonu derinleştirme gibi daha kapsamlı hedeflere yönelmiştir (Kati, 2009). Bu dönüşüm, yalnızca tarife indirimleriyle sınırlı kalmayan, aynı zamanda ekonomik düzenlemeleri, rekabet politikalarını ve yatırım koruma gibi çok çeşitli konuları kapsayan kapsamlı anlaşmaların ortaya çıkmasıyla kendisini göstermektedir. Dolayısıyla, Latin Amerika'daki bölgesel ticaret anlaşmalarının karşılaştırmalı bir perspektiften incelenmesi ve bu anlaşmaların arkasındaki özgül motivasyonların analiz edilmesi, bölgesel ekonomi ve uluslararası ilişkiler bağlamında önemli bir araştırma alanı olarak öne çıkmaktadır.

Yöntemsel olarak, bu çalışma Nitel Karşılaştırmalı Analiz (NKA) araştırma yönteminin bir türü olan Bulanık Küme Nitel Karşılaştırmalı Analiz (bkNKA) yöntemi kullanılarak yürütülmüştür. NKA, karmaşık sosyal ve politik olguların analizinde özellikle faydalı olan bir yöntemdir (Marx, Rihoux ve Ragin, 2014). Latin Amerika'daki ticaret anlaşmalarını

yönlendiren çok boyutlu motivasyonları incelemek, bu yöntemin sunduğu esneklikten ve derinlemesine karşılaştırma imkânından yararlanmayı gerekli kılmaktadır. NKA hem nicel hem de nitel verileri birleştirerek az sayıda vakada bile genel geçer çıkarımlar yapmaya olanak tanır (Ragin vd., 2003). Bu bağlamda, bölgesel ticaret anlaşmalarının arkasındaki ekonomik, siyasi ve sosyal faktörlerin birlikte nasıl çalıştığını analiz etmek ve anlaşmaların özgül motivasyonlarını ortaya çıkarmak için uygun bir araç sunmaktadır. Özellikle, vakaların farklı kombinasyonlarını inceleyerek, belirli sonuçların hangi koşullar altında meydana geldiğini anlamaya katkıda bulunur ve bu da Latin Amerika'daki ticaret anlaşmalarının çeşitliliğini ve karmaşıklığını daha iyi açıklamayı sağlar. Bu çalışmada, Maxqda ve R programları aracılığıyla uygulanan bkNKA ile Latin Amerikalı aktörlerin ticaret anlaşmalarındaki temel motivasyonları sistematik bir şekilde ortaya konmuştur. Bu analizler hem nitel hem de nicel veri kaynaklarını bir araya getirerek, ticaret anlaşmalarının tasarımı ve uygulanmasında hangi ekonomik, siyasi ve sosyal dinamiklerin ön plana çıktığını anlamamızı sağlamıştır. Özet olarak, kodlama süreçleri ve elde edilen bulgular, çalışmanın metodolojik bütünlüğünü sağlamak adına ilerleyen bölümlerde detaylı olarak ele alınmakta olup, bkNKA yöntemiyle elde edilen sonuçlar, anlaşmaların arkasındaki özgül motivasyonların karşılaştırmalı bir şekilde incelenmesine katkıda bulunmaktadır.

Bu araştırma, teorik ve kavramsal çerçeve olarak Devlet Merkezli Yaklaşım (DMY), Toplum Merkezli Yaklaşım (TMY) ve Uluslararası Liberal Düzene Uyum (ULDU) teorilerine dayanmaktadır (Oatley, 2022). Bu teoriler, çalışmanın temel değişkenlerini oluşturmakta ve ticaret anlaşmalarının arkasındaki ekonomik, siyasi ve ideolojik motivasyonları anlamamıza katkı sağlamaktadır. Devlet Merkezli Yaklaşım, ticaret anlaşmalarının devletlerin stratejik çıkarları doğrultusunda şekillendiğini savunurken, Toplum Merkezli Yaklaşım, iç siyasi dinamiklerin ve toplumun çıkar gruplarının rolüne dikkat çekmektedir. Uluslararası Liberal Düzene Uyum teorisi ise, bu anlaşmaların, küresel serbest ticaret normlarına ve liberal ekonomik düzene entegrasyon bağlamında ele alınmasını sağlamaktadır. Buradan hareketle, çalışmada NKA yöntemi bağlamında DMY, TMY ve ULDU birer analitik değişken olarak tanımlanmıştır. Bu değişkenler, ticaret anlaşmalarını şekillendiren temel dinamiklerin karşılaştırmalı analizinde kritik rol oynamaktadır. NKA'nın mantığı gereği, bu üç teorik değişkenin farklı kombinasyonları analiz edilerek, hangi koşullarda hangi motivasyonların ön plana çıktığı ve ticaret anlaşmalarının tasarımını nasıl etkilediği belirlenmiştir. Bu yaklaşım, ticaret anlaşmalarının karmaşık ve çok katmanlı doğasını anlamak için etkili bir analitik çerçeve sunmaktadır.

Çalışmada kullanılan üç temel değişkenden ikisi olan Devlet Merkezli Yaklaşım (DMY) ve Uluslararası Liberal Düzene Uyum (ULDU), büyük ölçüde ilgili dönemde iktidarda bulunan yönetimlerin ideolojik tutumları ve siyasi eğilimlerinden etkilenmiştir. Bu ideolojiler, ticaret anlaşmalarını şekillendiren siyasi ve ekonomik kararlar üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Siyasi liderler, iktidarda kalabilmek ve toplumun çeşitli kesimlerinden destek sağlamak amacıyla, ideolojik saiklerle pragmatik hedefler arasında denge kurmak zorundadır. Bu bağlamda, siyasetçiler bazen seçmen tabanının ve çıkar gruplarının taleplerine yanıt verirken, bazen de uluslararası sistemin getirdiği ekonomik ve siyasi zorunluluklara uyum sağlama baskısı altında hareket ederler.

DMY, devletlerin ulusal çıkarlarını ve stratejik hedeflerini koruma çabalarını vurgularken, ULDU, devletlerin uluslararası ticaret sistemine entegrasyonunu ve küresel ekonomik normlara uyum sağlama arayışlarını açıklar. Bu ideolojik çerçeveler, yalnızca devletlerin ticaret politikalarını değil, aynı zamanda toplumun genel refahını ve ulusal çıkarlarını koruma hedefini de içerir. Siyasi liderler, iktidarın devamlılığını sağlamak amacıyla bu iki değişkenin temsil ettiği ideolojik ve pragmatik unsurları dengeleyerek stratejik uzlaşılar oluşturur. Bu süreçte, siyasi sistemin ideolojik temelleri toplumun dayanışma ve aidiyet duygularının gelişmesine katkı sağlarken, aynı zamanda ticaret anlaşmalarının arka planındaki ideolojik ve ekonomik motivasyonları anlamak için kritik bir bakış açısı sunar. Sonuç olarak, DMY ve ULDU değişkenleri, ticaret anlaşmalarının sadece ekonomik değil, aynı zamanda ideolojik ve siyasi bağlamda da ele alınmasını sağlayarak, bu çalışmanın teorik çerçevesini derinleştirmektedir. Çalışmanın bir diğer temel değişkeni olan Toplum Merkezli Yaklaşım (TMY), baskı gruplarının etkisiyle şekillenen bir olgudur. Baskı grupları, demokratik değerlerin ve katılımcı siyasal süreçlerin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan örgütlü sivil toplumun bir ürünüdür. Duverger'in (1993) belirttiği gibi, toplumsal gruplar, toplumun doğal bir parçası olup, bireylerin ortak çıkarları doğrultusunda bir araya gelmelerini sağlar. Bu bağlamda gruplaşma, toplumun örgütlenmesinin ve siyasi katılımın temel unsurlarından biridir. TMY, bu baskı gruplarının ve çıkar örgütlerinin ticaret politikaları üzerindeki etkisini vurgulayarak, ticaret anlaşmalarının yalnızca devletin stratejik çıkarlarına göre değil, aynı zamanda toplumun çeşitli kesimlerinin talepleri doğrultusunda şekillendiğini savunur. Sendikalar, iş dünyası temsilcileri, tarım sektörü ve çevre hareketleri gibi gruplar, ticaret anlaşmalarının tasarımını ve uygulanmasını doğrudan etkileyen önemli aktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu gruplar, devletin karar alma süreçlerinde etkili olmak için sürekli bir şekilde lobicilik faaliyetlerinde bulunmakta ve kamu politikalarının kendi çıkarları doğrultusunda şekillenmesine katkıda

bulunmaktadırlar. Sonuç olarak, TMY, ticaret anlaşmalarının sadece devlet merkezli veya uluslararası normlarla uyumlu olarak değil, aynı zamanda toplumsal dinamiklerin ve çıkar gruplarının taleplerine göre şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu değişken, çalışmanın analitik çerçevesine, ticaret politikalarının demokratik katılım ve toplumsal çıkarlar doğrultusunda nasıl yönlendirildiğini anlamamıza olanak tanıyan önemli bir boyut eklemektedir.

Çalışmada bu teorik yaklaşımlar ve değişkenler, ticaret anlaşmalarının tasarımını ve uygulanmasını anlamada kilit rol oynamaktadır. Tezde bu değişkenlerin her biri, kavramsal ve teorik çerçeve başlığı altında detaylı bir şekilde incelenecek ve bu sayede Latin Amerika'daki bölgesel ticaret anlaşmalarının ardındaki özgül motivasyonların derinlemesine anlaşılmasına katkı sunacaktır.

Mevcut literatür incelendiğinde, ticaret anlaşmalarının nasıl tasarlandığı ve hangi dinamikler doğrultusunda şekillendiği üzerine çeşitli çalışmaların yer aldığı görülmektedir. Bu çalışmalar, ticaret anlaşmalarının hukuki, ekonomik ve siyasi boyutlarını ele alarak, anlaşmaların dizaynı sürecinde etkili olan faktörleri ve aktörlerin karar alma mekanizmalarını analiz etmektedir. Bu çalışmalardan biri olan Elsig ve Klotz tarafından yapılan araştırma (2021), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) düzenlemelerinin, örgüte mensup olan ülkelerin gerçekleştirdikleri tercihli ticaret anlaşmalarında (TTA) dijital ticaret düzenlemelerini ne şekilde etkide bulunduğunu incelemiştir. 2000-2019 yılları arasında imzalanmış olan 347 anlaşmayı nicel araştırma yöntemi ile inceleyen araştırmacılar, DTÖ'de dijital ticaret ile ilgili görüşmelerde daha aktif bir şekilde yer alan aktörlerin, TTA'larda daha derin dijital ticaret taahhütlerinde bulunma eğiliminde olduklarını saptamıştır.

Anlaşmaları içerik yönünden inceleyen diğer bir çalışmada, TTA'lardaki uyuşmazlık çözüm hükümleri irdelenmiştir. 1947-2009 yılları arasında imzalanan tüm TTA'ların ele alındığı ilgili araştırmaya göre incelemeye alınan anlaşmaların %83'ünde uyuşmazlık çözüm hükümlerinin bulunduğu ve bu hükümlerin bağlayıcılığa haiz olup yaptırım mekanizmalarını içerdiği tespit edilmiştir (Allee ve Elsig, 2014). Uyuşmazlık çözüm hükümleri açısından anlaşmaların dizaynının ele alan bir diğer çalışma ise neden bazı uluslararası kurumların güçlü bir uyuşmazlık çözüm hükümlerine sahipken, diğerlerinin sahip olmadığına odaklanmıştır. Uyuşmazlık çözüm mekanizmalarının (UÇM) varyasyonlarını elen alan bu araştırma 1945-2009 yılları arasında imzalanan 587 TTA'yı analiz etmiştir. Analiz neticesinde anlaşmaların derinliği arttıkça UÇM'nin güçlü bir yapıya haiz olduğu, çok taraflı anlaşmalarda daha güçlü

UÇM'lerin bulunduğu, Amerika kıtasındaki anlaşmaların daha güçlü UÇM barındırdığı gibi bulguları elde etmiştir (Allee ve Elsig, 2016).

Morin, Dür ve Lechner tarafından anlaşmaların içeriğine ve dizaynına yönelik olan bir başka çalışma (2018), ticaret anlaşmalarında çevre hükümlerine yer verilmesinin sebeplerini araştırmıştır. 1947-2016 yılları arasında imzalanan 630 ticaret anlaşmasını incelendiği çalışma sonucunda; demokratik ülkelerin, otokratik ülkelere göre ticaret anlaşmalarında daha fazla çevre konusuna dair hükümlere yer verdiği, ithalat rekabeti ile çevre hükümlerinin anlaşmaya dahil edilmesi noktasında pozitif bir korelasyonun bulunduğu ve çevre konusunda koruma anlayışı yüksek düzeyde olan ülkelerin, ticaret anlaşmalarında çevre hükümlerine daha çok yer verdiği ortaya koyulmuştur.

Ticaret anlaşmalarının dizaynına yönelik bir başka çalışmada fikri mülkiyet hakları hükümleri ele alınmıştır. 724 ticaret anlaşmasını ele alan bu çalışma, tarafların neden ve nasıl fikri mülkiyet hakları konusunda hükümleri anlaşmalara dahil ettiğine odaklanmıştır. Araştırma neticesinde fikri mülkiyet haklarına yönelik hükümlerin içeriklerinin büyük farklılıklar gösterdiği ve ekonomik güç asimetrisi ile yerel çıkarların ilgili hükümlerin tasarımlarını etkileyen en önemli faktörler olduğu bulgularına ulaşılmıştır (Surbeck, 2019).

Literatürde anlaşmaların tasarımına ve içeriklerine yönelik yapılan araştırmaların odaklandığı konulardan biri de işçi hakları olmuştur. Carrere, Olarreaga ve Raess tarafından yapılan çalışma (2021), TTA'larda işçi haklarına yönelik hükümleri ikili ticaret iş birliklerine etkisini irdelemiştir. 1990-2015 yılları arasında imzalanan 487 anlaşmadan 437'sinin analize tabi tutulduğu çalışma sonucunda; işçi haklarına yönelik hükümlerin ikili ticaret akışları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı, bu hükümlerin düşük gelirli ülkelerin yüksek gelirli ülkelerin pazarına erişiminin engellemekten ziyade artırdığı ve kurumsallaşmış iş birliği mekanizmaları içeren hükümlerin ticareti genişlettiği ve işgücü standartlarını iyileştirdiği bulgularına erişilmiştir. Raess ve Sari tarafında gerçekleştirilen çalışma (2018) ise işçi hükümlerinin kapsamı ve tasarımı ile hangi ülkelerin ilgili hükümleri ticaret anlaşmalarına dahil etmede öncü olduğu hususlarını ele almıştır. 1990-2015 yılları arasında imzalanan 487 anlaşmanın incelendiği bu araştırma, TTA'larda işçi hükümlerinin sayısının ve kapsamının zamanla arttığı ve bağlayıcı hale geldiği; ABD, Kanada ve AB'nin işçi hükümlerinin anlaşmalarda yer almasında öncü rol oynadığı; Kuzey ülkeleri arasındaki TTA'larda yüksek oranda işçi hükümleri yer alırken, Güney ülkeleri arasındaki TTA'larda bu hükümlerin sınırlı olduğu sonuçlarına ulaşmıştır. Raess, Dür ve Sari tarafından gerçekleştirilen bir başka

araştırma (2018) ise TTA'lardaki işçi haklarına yönelik hükümlerin farklılıklarına odaklanmıştır. Çalışma kapsamında 1990-2016 yılları arasında imzalanan 483 anlaşmanın içeriği analiz edilmiştir. Analiz sonucunda güçlü işçi sendikalarının olduğu ülkelerin imzaladıkları anlaşmalarda daha kapsamlı işçi haklarına yönelik hükümlerin yer aldığı, sol ideolojiye sahip hükümet olmanın doğrudan bir etki oluşturmadığı ve sendika etkisinin demokratik rejimlerde daha güçlü olduğu saptanmıştır.

Anlaşmaların dizaynına yönelik içerik incelemesinin yapıldığı diğer bir çalışma, ticari olmayan konulara odaklanmıştır. TTA'larda ticaret dışı konuların neden yer aldığı ve nasıl yaygınlaştığı hususlarını ele alan bu araştırma, 1951-2009 yılları arasında gerçekleşen 522 anlaşmayı incelemiştir. İnceleme sonucunda ticari olmayan konuların anlaşmalarda yer almasının aktörlerin ilk kabullerinin ardından daha kolay olduğu, güç asimetrisinin dolaylı bir etkiye haiz olduğu, ortak değerlere sahip olmanın önemli bir etken olmadığı ve güçlü devletlerin ikili olarak, zayıf devletlerin ise çok taraflı olarak ticari olmayan meseleleri içeren anlaşmaları tercih ettiği bulgularına erişilmiştir (Milewicz, Hollway, Peacock ve Snidal, 2018). Ticaret dışı konulara yönelik başka bir çalışma ise Lechner (2017) tarafından gerçekleştirilmiştir. TTA'lardaki ticari olmayan meselelerin farklılıklarının ele alındığı bu araştırma 1990-2016 yılları arasındaki 474 anlaşmayı analiz etmiştir. Yerel aktörler perspektifinden gerçekleştirilen bu çalışma neticesinde, korumacı kaygıların ticaret dışı hükümlerin dizaynında etkili olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışma, bölgeselcilik ve ticaret anlaşmaları konusundaki literatüre dayanmaktadır ve özellikle Latin Amerika'daki ticaret anlaşmalarının motivasyonları üzerine yapılan sınırlı çalışmaları genişletmeyi amaçlamaktadır. Literatürde, bölgesel entegrasyonun ve ticaret anlaşmalarının ekonomik, siyasi ve sosyal etkileri üzerine birçok araştırma bulunsa da Latin Amerika bağlamında bu anlaşmaların ardındaki özgül motivasyonlara dair kapsamlı analizler eksiktir. Bu araştırma, bu boşluğu doldurmak amacıyla Nitel Karşılaştırmalı Analiz yöntemiyle Devlet Merkezli Yaklaşım (DMY), Toplum Merkezli Yaklaşım (TMY) ve Uluslararası Liberal Düzene Uyum (ULDU) teorik çerçevelerini bir araya getirerek, Latin Amerika'daki ticaret anlaşmalarının çok boyutlu dinamiklerini ele almakta ve hem yöntemsel hem de içerik açısından literatüre özgün bir katkı sunmaktadır.

Bu tez çalışmasında, Dünya Ticaret Örgütü'nün kuruluş tarihinden tez çalışmasının başlama tarihi olan 31 Aralık 2019'a kadar DTÖ onayından geçen ve yürürlüğe giren anlaşmaları kapsamaktadır. İncelenen anlaşmaların taraflarından en az birinin Latin Amerika'da

yerleşik bir aktör olması şartı aranmıştır. Bu şartları karşılayan 56 anlaşma incelemeye alınmıştır. Bu bağlamda, belirlenen araştırma sorusuna eklektik bir anlayışla iki aşamalı olarak araştırma yöntemi uygulanmıştır. İlk aşamada, ticaret anlaşmaları içerik analizi yöntemiyle ele alınmış ve Maxqda programı kullanılarak kodlamaya tabi tutulmuştur. Bu analiz sonucunda, hangi aktörlerin hangi ticaret anlaşmalarında hangi konulara ilişkin hükümlere yer verdiği belirlenmiştir. Böylece, hem uluslararası ilişkilerde standart ticaret anlaşmalarının ötesinde, bölgeye özgü ve anlaşmaların tasarımında yer alan farklı başlıklar ortaya konulmuş hem de hangi vakaların inceleneceğinin tespiti yapılmıştır. Bu analiz süreci sonrasında, Latin Amerika'daki ticaret anlaşmalarının dikkat çeken "niş" alanları belirlenmiş ve bu alanlar, ticaret teorilerine dayalı olarak belirlenen değişkenler çerçevesinde incelenmiştir. İkinci aşama ise incelenen vakalar ve belirlenen değişkenler çerçevesinde oluşturulan veri analiz tabloları R programında analize tabi tutulmuştur. Bunun neticesinde ilgili çıktılar elde edilmiştir.

Çalışmanın temel araştırma sorusu şu şekildedir: "Latin Amerika'daki bölgesel aktörler, ticaret anlaşmalarına hangi motivasyonlarla taraf olmaktadır?" Bu soruya yanıt ararken aşağıdaki hipotezler test edilmiştir:

- H1: Latin Amerika'daki ticaret anlaşmaları, yalnızca ekonomik saiklerle gerçekleştirilmektedir.
- H2: Ticaret anlaşmalarının yapılmasında liberal ekonomik anlayış önemli bir faktördür.
- H3: Ticaret anlaşmalarının hayata geçirilmesinde yönetici elitlerin ideolojik tutumları belirleyici rol oynamaktadır.
- H4: Ticaret anlaşmaları gerçekleştirilirken toplumsal grupların etkisi bulunmamaktadır.

Bu tez çalışması, çeşitli özellikleri ile özgünlükler içermektedir. Ticaret anlaşmaları üzerine olan literatür genellikle ekonomik bir perspektiften incelenmiştir. Ancak bu çalışmada, politik ekonomi alanına uygun olacak şekilde siyasi ve sosyal faktörler de ele alınmıştır. Latin Amerika özeline indirgenecek olursa, bu bölgeye yönelik çalışmalar da oldukça sınırlıdır. Bu araştırmanın doldurmaya çalıştığı bir diğer boşluk ise, literatürdeki çalışmalar çoğunlukla sadece Latin Amerika coğrafyasında yer alan büyük ekonomilere odaklanırken, bu çalışmada küçük ve orta ölçekli ülkeler de dikkate alınarak çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Bu çalışmada Latin Amerika bölgesinin inceleme altına alınma sebebi ise, dünyanın en büyük ekonomilerinden bazılarını bünyesinde barındırması, küresel ticaret sisteminde kritik öneme haiz olması ve sürekli değişen siyasi ve sosyal dinamiklerin mevcudiyeti bölgesel ticaret

anlaşmalarının gerçekleştirilme motivasyonlarının yenilenerek şekillenmesidir. Bu özellikler, bölgeyi ve konuyu oldukça ilgi çekici hale getirmektedir. Ticaret anlaşmalarının arkasındaki gerçek saikleri anlamak, bu anlaşmalarının sosyo-ekonomik özelliklerini anlamaya yardımcı olacaktır. Aynı zamanda bölgenin uluslararası ticaret düzenine uyum durumunu saptamaya katkıda bulunacaktır. Bu yönleri ile birçok disiplinin bir araya geldiği bu çalışma, bölgenin çok boyutlu dinamiklerini anlama noktasında önem taşımaktadır. Metodolojik olarak da göreceli olarak yeni bir araştırma yöntemi olan NKA'dan faydalanan bu çalışma, nitel ve nicel yöntemleri birleştirerek, ticaret anlaşmalarının motivasyonlarını hem sayısal veriler ile hem de derinlemesine vaka analizleri ile inceleyerek özgün bir niteliğe sahiptir. Bu özellikleri ile bu çalışma, Latin Amerikalı aktörler tarafından imzalanmış ticaret anlaşmalarının imzalanma motivasyonları konusunun neden önemli ve araştırılmaya değer olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmada elde edilecek bulgular, bölgesel ticaret dinamiklerinin ekonomik, politik ve sosyolojik faktörler çerçevesinde daha iyi bir şekilde kavranılmasına ve literatürde yer alan bu boşluğun giderilmesine katkıda bulunacaktır.

Bu çerçevede, araştırma kapsamındaki ticaret anlaşmalarının siyasi, ekonomik ve ideolojik motivasyonları derinlemesine analiz edilmiştir. Bu amaçla, tez çalışmasının birinci bölümünde ticaret anlaşmalarına odaklanılmıştır. İlk olarak, ticaret anlaşmalarının tanımı yapılarak kısa bir tarihsel arka plan sunulmuş, ardından ticaret anlaşmalarının politik ve ekonomik çerçevesi ele alınmıştır. Bu çerçevede, ticaret anlaşmalarının neden yapıldığı, literatürde iş birliği olarak nitelendirilen ticaret anlaşmalarına dair farklı yaklaşımlar ve teorik çerçeveler incelenmiştir. Ayrıca, DTÖ bağlamında ticaret anlaşmalarının rolü vurgulanmış, ticaret anlaşmalarının dizaynı ve bu anlaşmaların nasıl yorumlanması gerektiğine ilişkin bilgiler sunulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde, araştırmanın metodolojisi ele alınmıştır. Bu bölümde, tezin kapsamı ve sınırları açıklanmış, ardından tezin modellemesi hakkında detaylar verilmiştir. Nitel Karşılaştırmalı Analiz yöntemi bu bölümde ayrıntılı olarak incelenmiş, NKA'nın özellikleri, kullanım alanları, çeşitleri ve uluslararası ilişkiler disipliniyle olan bağlantıları açıklanmıştır. Üçüncü bölümde, çalışmanın araştırma yöntemi kapsamında belirlenmiş olan üç ana değişkeni ayrı olarak ele alınmıştır. Bu bölümde, ilgili değişkenlerin bir yandan kavramsal açıklamalarına ve tanımlamalarına yer verilirken, diğer yandan teorik dayanakları ortaya koyulmuştur. Dördüncü bölümde, Maxqda programı kullanılarak yapılan içerik analizi sonucunda belirlenen niş inceleme alanlarına yönelik elde edilen bulgular sunulmuştur. Bu bölümde, ilgili aktörlerin ticaret anlaşmalarına yönelik motivasyonları, araştırmanın değişkenleri olan Uluslararası Liberal Düzene Uyum (ULDU), Devlet Merkezli

Yaklaşım (DMY) ve Toplum Merkezli Yaklaşım (TMY) çerçevesinde değerlendirilmiştir. Dördüncü bölümde ise, bir önceki bölümde elde edilen bulguların R programı aracılığıyla yapılan analizleri yer almaktadır. Bu analizler, bkNKA yöntemi kapsamında araştırmanın teorik çerçevesine dayalı olarak incelenmiştir. Son olarak, sonuç bölümünde hipotezler test edilerek neticelendirilmiştir. Devamında, analizlerine çıktıları doğrultusunda genel bir değerlendirme yapılarak çalışmanın bulguları ışığında nihai sonuçlar sunulmuştur. Son olarak ise çalışmanın literatüre katkısına ve sahip olduğu sınırlamalara yer verilmiştir.

2. TİCARET ANLAŞMALARI

Ticaret Anlaşmaları (TA), birden çok aktörün bir araya gelerek aralarındaki engellere yönelik karar aldıkları ancak yapılanmanın dışında kalan aktörlere karşı ortak hareket etmedikleri iş birliklerini ifade etmektedir. Bu çalışmada ticaret anlaşmaları kısmi, serbest ve tercihli ticaret anlaşmalarını da kapsayan geniş manasıyla değerlendirilmeye alınmıştır. TA terimi kısmi serbest ticaret anlaşmaları, tam serbestiyet ticaret anlaşmalarını ve gümrük birlikleri yapılanmalarını kapsamaktadır. Bunlardan ilki belirli ürünlerde gümrük indirimini öngörmekle beraber genellikle bu ürünlerdeki tarife oranını sıfıra düşürmemektedir. İkincisinde ise tüm veya tüme yakın ticari ürünlerin dolaşımını üye ülkeler arasında belirlenen süreç sonunda serbestleştirmektedir. Son tipte ise üye ülkeler dış aktörlere karşı bir bütün olarak ortak gümrük tarifesi uygulamaktadır. Erken dönemde kısmi serbestiyet tanıyan ticaret anlaşmaları yaygın iken, günümüze doğru tam serbestiyet tanıyan anlaşmaların sayısı daha fazladır. Gümrük Birliği yapılanmaları ise daha nadirdir (Dür ve Elsig, 2013: 6). Başta ürün ve hizmetlerin piyasalara erişimi noktasındaki düzenlemeler olmak üzere birçok farklı meselelerin ele alındığı TA'ların geçmişi 19.yüzyıla kadar dayanmaktadır.

19. yüzyıl Avrupa'da ticari anlaşmaların yayılmaya başladığı bir dönem olmuştur. TA'lara yönelik ilk adımın 1860 yılında imzalanan İngiliz-Fransız Ticari Anlaşmasının olduğu ifade edilmektedir (Dür ve Elsig, 2013: 4). Yaklaşık yirmi yıl boyunca geçerli olan bu anlaşma Avrupa'da göreceli serbest ticaret anlayışının öncüsü olmuştur. Birinci Dünya Savaşı nedeniyle hasar alan serbest ticari anlayış, iki savaş arası periyodda yeniden ivme kazanmayı başarmıştır. Bu doğrultuda Birleşik Krallık 1932 yılında oluşturduğu Ottawa Sözleşmesi aracılığıyla kolonyal ülkeleri ile tercihli gümrük imtiyazları elde ederken, benzer şekilde ABD de 1934'te gerçekleştirdiği Karşılıklı Ticari Anlaşmalar Aktı ile hem Kanada ve Birleşik Krallık ile hem de Latin Amerika'daki ülkeler ile iş birliğine gitmiştir (Kindleberger, 1973).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında TA'ların oluşturulmasındaki artış Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)'nın imzalanmasıyla birlikte başlamıştır. Kendi başına, 23 üye ülkenin imzasıyla kurularak çok taraflı bir anlaşma olan GATT, bünyesinde bulunan birçok aktörün çeşitli uluslararası anlaşmalara taraf olması nedeniyle sınırlandırıcı olma faktörüne karşı anlaşmanın 14. Maddesi oluşturulmuştur. Bu maddeye göre, GATT üyeleri ülkeler, aralarındaki ticari bariyerleri kaldırmak ve üçüncül aktörlere karşı sınırlandırıcı kurallar

koymamak şartıyla TA'ları oluşturabilme veya TA'lara katılabilme hakkına sahip olmuşturlar (Jackson, 1997). Ancak bu imtiyazın kullanımı 1990'larda Avrupa entegrasyonun derinleşmesine ve NAFTA'nın imzalanmasına kadar fazla olmamıştır. Avrupa'da Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber Varşova Paktı'ndan ayrılan ülkeler ile ekonomik ilişkiler kurmak ve güçlendirmek isteyen bölge aktörleri, doğrultuda TA'lar oluşturma yoluna başvururken; Amerika'da ABD, Kanada ve Meksika'nın NAFTA'yı oluşturması bölgede bulunan diğer ülkeleri telaşlandırmış ve bu aktörlerin öncelikle NAFTA'ya katılmaya yönlendirmiştir. Bu hedeflerinde başarısız olan bölgedeki aktörler kendi aralarında TA'lar oluşturmaya başlamıştır. Bu gelişmeler de "Yeni Bölgeselcilik" anlayışının ortaya çıkmasına zemin oluşturmuştur (De Melo ve Panagariya, 1992). Yeni bölgeselcilik anlayışı ile beraber büyük dataların kullanımı hem ticaret anlaşmalarının hem de bölgeselcilik oluşumlarının irdelenmesi yaygınlaşmıştır. Bu çalışma da yeni bölgeselcilik anlayışının bu özelliğinden istifade etmektedir.

2.1.Ticaret Anlaşmalarının Politik Ekonomisi

Bu başlık altında TA meselesi politik ekonomi çerçevesinde ele alınacak olup, TA'ların neden oluşturulduklarına dair literatür ile bir iş birliği yapılanması olarak TA'lara yönelik teorik yaklaşımlar yer alacaktır.

2.1.1. Neden Ticaret Anlaşmaları Yapılır?

Politik ekonomi literatürü incelendiğinde devletlerin neden TA'ları oluşturulduklarına dair çeşitli görüşler yer almaktadır. Kimilerine göre uluslararası politikanın gereği olarak, kimilerine göre iktisadi gerekçeler ile yapılan TA'lar, kimileri içinse de yerel siyaset etkisiyle gerçekleştirilmektedir.

TA'ların oluşturulmasına yönelik uluslararası politika ölçeğinde bazı görüşlerin odak noktasında hegemon meselesi yer almaktadır. Bu çerçevede dile getirilen ifadelere göre tek bir ülkenin uluslararası sistemi yönetme erkine haiz olup olmaması ile yönetme arzusuna sahip olup olmaması sorularına cevap aranmaktadır. Kimileri TA'lar ile hegemonya arasında herhangi bir bağ kurmanın manasız olduğu belirtirken (McKeown, 1991); kimileri için ise hegemon güçler TA'lara makul ölçülerde etkide bulunurlar (Oye, 1992). Bu görüşlerin yanı sıra istikrarlı bir şekilde hegemon gücün bulunmaması TA oluşturma yoluna başvurulmasını artırdığını ifade eden savlar da bulunmaktadır (Kindleberger, 1993). Bu son argümana göre

blokların varlığı ayrıştırmacı karakteristiğinden dolayı çok taraflı uluslararası ticaret sistemin sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemektedir. Sabit bir hegemon gücün eksikliği çok taraflı sistemin kurulmasına ve devam ettirilmesine katkıda bulunarak kolektif çıkarın oluşmasına yol açmaktadır (Gilpin, 1987). Bu doğrultuda, küçük devletler tarafından TA'ların oluşturulması ve yaygınlaşması, bu devletlerin küresel ekonomi yönetiminde yer almasına yardımcı olmaktadır (Yarbrough ve Yarbrough, 1992). Göreceli olarak daha küçük kapasiteli olan bu devletlerin üçüncül taraflara karşı nispeten liberal temelli tercihli oluşumlarda yer almaları, bu devletlerin korumacı anlayıştan uzaklaşmaları ve serbest küresel ticaret sisteminin sürdürülebilirliğine katkıda bulunmaları ihtimalini artırmaktadır. Güçlü bir piyasaya sahip olan güçlü devletler kendileri için optimal tarifeler belirleyerek avantaj elde etme durumuna haiz olabilmekte iken (Gowa, 1994); diğer devletler TA'lar aracılığıyla bu durumu dengeleyebilme olasılığına sahiptir. Bu durumun oluşmasında bir bütün olarak TA'ların, üye olan devletlerin her birinden daha güçlü bir market gücünü bünyelerinde barındırması yer almaktadır (Krugman, 1993). Bu durum taraf ülkeler için daha fazla pazarlık gücüne sahip olabilme ve optimal dengeyi sağlama imkanlarını yaratmaktadır.

Bazı güçlü devletlerin TA oluşturma veya TA'lara katılma motivasyonu, daha güçsüz devletlerin bu oluşumlarda yer almaları için baskıda bulunarak asimetrik güç ilişkisi temelinde onları sömürme arzusu yer alabilmektedir (Gruber, 2000). Bu zor kullanma taktiği güçsüz devletlerin güçlü devletleri reddetmelerini potansiyel ekonomik ve siyasi etmenlerden dolayı zorlaştırmaktadır.

Askeri ve siyasi iş birlikleri ve çatışmaları modellemeleri TA'ların formasyonunda etkili olmaktadır. TA aracılığıyla sağlanan ürün ve hizmetlerin serbestçe dolaşımı katılımcı devletlerin gelirlerini artmasına ve bu kazançların askeri kapasitelerin gelişmesine zemin oluşturduğu da ifade edilmektedir (Hirschman, 1980). Bu kapsamda askeri ve siyasi yakınlaşmalara sahip olan devletlerin aralarında TA oluşturmaları daha mümkün görüldüğü ifade edilmektedir. Bunun temelinde ise serbestçe mal ve hizmetlerin dolaşımının bir güvenlik imtiyazı olması ve göreceli kazanç olgusunun varlığıdır. TA'yı oluşturan müttefiklerin liberalizasyondan kaynaklı ekonomik kazançlarının, birliğin askeri ve siyasi kapasitesini artıracağı ileri sürülmektedir (Mansfield, 1993). Böylelikle diğer devleler üzerindeki güçleri pekiştirilmektedir. Ayrıca TA'lar aracılığıyla başka güçlü devletlerin bölgeye yönelik güçlerini artırma ve nüfuz oluşturma politikalarına karşı adım atılabilmektedir. Soğuk Savaş döneminin ilk yıllarında Avrupa'da AKÇT'nin SSCB tehdidine, Almanya'nın etkisini düşürmeye ve

üçüncül aktör olarak ABD'nin bölgeye intikal etmesine karşı oluşturulması bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Moravscik, 1998). Buna anlayış doğrultusunda güvenlik tehditlerine karşı aktörlerin TA'lar aracılığıyla bir araya geldikleri ifade edilebilir.

TA'ların oluşturulmasında bir diğer etmen olarak stratejik bağımlılığın yer aldığı belirtilmektedir. Bu görüşün temelinde TA'nın olumlu bulaşıcılık etkisi yer almaktadır. TA'ların potansiyel olarak yeni birliktelik ve derinleşme gelişmelerine ön ayak olma ihtimali ile TA'lara katılan devletlerin henüz taraf olmamış aktörlerin katılımına ve yeni oluşumlar kurmaya yönelik ön ayak olacak davranışları bu etkiyi oluşturmaktadır (Fernandez ve Portes, 1998). TA dışı kalan aktörler rekabet noktasında geriye düşme tehlikesi ile karşı karşıya kalma korkusuna haiz olabilmektedir. Bu çerçevede bu aktörler ya var olan oluşumlara katılma ya da karşı bir blok oluşturacak şekilde yeni bir TA imzalama yoluna gidebilmektedir. Böylelikle rekabetçi uluslararası arenada avantaj kaybının ve diğer devletlerin aksiyonlarından zarar gelmesinin önüne geçilmesi öngörülmektedir. Ayrıca başarılı bir şekilde oluşturulan ve derinleşen TA örnekleri, yeni TA'ların kurulmasında etkin rol oynadığı ifade edilmektedir (Baldwin ve Jaimovich, 2012). Stratejik etkileşim olarak adlandırılan bu duruma örnek olarak Avrupa entegrasyonun başarısını takiben NAFTA'nın kurulması gösterilebilir. Bu mantalitenin altında ise Baldwin'in 'domino teorisi' yer almaktadır. TA dışında kalan aktörler; dışarıda kalma maliyetlerini azaltmak, üye ülkelerin elde ettikleri kazançlardan mahrum olmamak ve yalnız kalmamak motivasyonundan kaynaklı olarak sürdürdükleri arayışlar neticesinde yeni TA'lar kurulmakta veya var olanlara katılımlar sağlanmaktadır. Bazı durumlarda devletler gruplar halinde TA oluşumlarına katılma eğilimi gösterebilmektedirler. SSCB'nin ve Yugoslavya'nın dağılmasının ardından Varşova Paktı üyesi olan Doğu Avrupa ülkelerinin Batı'nın neo-liberal anlayış temelinde hareket eden Avrupa entegrasyonuna katılma iradeleri bu duruma örnektir.

TA'ların yaygınlaşmasındaki en önemli sebeplerden bir tanesi de ikinci dünya savaşı sonrası inşa edilen ve uluslararası ticaret sisteminin en kapsayıcı yapılanması olan GATT/DTÖ'nün kendisidir. Örgütün anlaşma metninin 24.maddesine göre devletler üçüncül taraflara yönelik ayrımcı politikalar izlemedikleri müddetçe aralarındaki engelleri kaldıran TA'lar oluşturabilme imkanına sahiptirler. Böylelikle aktörler ekonomik liberalleşmenin ilerlemesi ve ortak çıkarların derinliğinin artmasının neticesinde heterojenliği azaltma yoluna gitmektedirler. Heterojenliğin artmaması durumunda ortak paydada daha rahat bir şekilde buluşabilen taraflar, elde etmek istedikleri kazançlara daha kolay bir şekilde ulaşabilmektedir.

TA'lar salt ekonomik perspektifte ticaret yapıcı veya saptırıcı özellikte olabilmektedir. İlk anlayışa göre toplumun geneline fayda sağlayan bu tür yapılanmalar; ikincil türdeki özelliğe sahip olduklarında toplumun belirli kesimlerine katkı sağlamakta ve kamu yararını zedelemektedir. Ticaret saptırıcı TA'ların oluşmasında devlet içindeki belirli çıkar grubun etkisi bulunmaktadır. Çünkü çıkar grupları ve bu gruplar ile bağıntılı firmalar TA'ların oluşturdukları fırsatlardan istifade etmekte ve ekonomik ölçeklerini genişletmekte imkanına sahip olmaktadır. Daha geniş çaplı piyasalara erişebilen firmalar üretim miktarlarını artıma ve bunun geri dönüşü olarak da birim maliyetlerini düşürme fırsatını yakalamaktadır. Bu sebeple çıkar gruplar TA'lar için lobicilik faaliyetleri yürütebilmekte ve hükümetlere baskıda bulunabilmektedir (Grossman ve Helpman, 1995). Lobicilik faaliyetinde bulunabilen bu güçlü çıkar grupları TA dışında kalmaktan dolayı üçüncül devletlerde ayrımcı maliyetler ile karşılaştıklarından dolayı siyasi olarak aktif olmakta ve devletlerinin TA'lara katılacak veya TA'ları oluşturacak politikalar izlemeleri için hareket etmektedir (Baldwin, 1993).

Hükümetlerin de TA'ların bir parçası olarak bazı yerel siyasi çıkarları bulunabilmektedir. Yönetici sınıf bazı özel politikalar noktasında manevra alanlarını daraltmak veya başka tercihlerde bulunulamamasını sağlamak isteyebilmektedir. Devletin bir uluslararası anlaşmaya imza atması ile gerçekleştirilen iç politika reformunun kendilerinden sonraki gelecek hükümetlerce tersine çevrilmesinin veya iptal edilmesinin önüne geçilmesi hedeflenebilmektedir (Whalley, 1998: 71). Bunun yanı sıra hükümetler TA'ları yerel vatandaşlarına karşı bir işaret olarak kullanabilmektedir (Mansfield ve Milner, 2012). Bu argümanın temelinde iç siyasette oy kullanan seçmenlerin hükümetlerin tercihleri ve politikaları hakkında sınırlı bilgiye sahip olması gösterilmektedir. Özellikle ekonomik sıkıntıların yaşandığı dönemlerde seçmenler, yaşanan olumsuzlukların sebeplerinin hükümet politikalarından kaynaklı olarak mı yok harici şoklardan dolayı mı oldukları noktasında yeterli bilgiye sahip olmadıklarından var olan hükümeti cezalandırmak isteyebilmektedir (Dür ve Elsig, 2013: 10). Bu duruma karşılık hükümetler TA'lara taraf olarak görülebilir ve etki edecek politikalar izlediklerini seçmenlere yansıtmak ve iktidarda kalabilmek gayesinde olabilmektedir.

2.1.2. Bir İş Birliği Olarak Ticaret Anlaşmalarına Yönelik Teorik Yaklaşımlar

TA'lar birden fazla aktörün bir araya gelip başta ticaret olmak üzere çeşitli meselelerde oluşturdukları bir iş birliğidir. Bu iş birliğinde gümrük Birliği'nin üçüncül aktörlere yönelik

ortak hareketinin aksine, taraf ülkeler yalnızca kendi aralarındaki engellere yönelik karar almakta olup, harici birimlere yönelik birlikte hareket etme erkine haiz değildirler. Bu çerçevede literatürde TA'lara yönelik çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu bölümde bu yaklaşımlara değinilecektir.

Uluslararası ilişkiler disiplininin temel teorilerinden biri olan Realizme göre uluslararası arenanın tek aktörü devletlerdir ve sistem anarşik bir karaktere sahip olup sistemdeki devletler eşit statüye haizdir ve herhangi bir üst otoriteye tabi değildirler. Realist anlayışa göre uluslararası arenada sürekli bir çatışma ve savaş hali vardır. Bu şartlarda devletlerin temel amacı hayatta kalmaktır ve bu doğrultuda kendi çıkarlarına göre hareket etmektedirler. Devletlerin kendi başlarına hareket ettiklerini ileri sürüp, iş birliğinin mümkün olmadığını, çünkü sürekli bir aldatma tehlikesinin, güven sorununun olduğunu belirtirler ve bu noktada askeri gücün önemine vurgu yaparlar (Katzenstein, 1998: 658).

Neorealizme göre uluslararası sistem anarşiktir ancak tek aktörü olmasa da en önemli aktörü devletlerdir. Sistemi belirleyen etkenin yapı olduğunu belirten neorealizm için uluslararası sistem Waltz'ın deyimiyle bir siyasi yapı ve etkileşim içinde bulunan ögelerden oluşan bir bütün olarak açıklanır. Güç mücadelesinin nedeni olarak insan doğası değil, uluslararası sitemin yapısı gösterilir. Devletler bu yapıda birbirlerini endişe ve korku kaynağı olarak görür ve bu durum iş birliklerinin gerçekleşmesi önünde en büyük engeldir. İş birlikleri gerçekleştiğinde göreceli kazanca bakılması gerektiğini belirtip iş birliği sonucunda güç dağılımında yaptığı etkilere önem verirler. Bu etkilerin sonucunda kimin ne derece kazanç sağladığı büyük önem arz eder ve bu sebepten devletlerin dezavantajlı durumu düştükçe zamanla iş birliklerinden kaçınacaklarını savunurlar. Sistemde zayıf devletlerin güçlü devleti dengelemeye çalıştıklarını, bunun ya iç kapasitelerini arttırarak ya da aralarında askeri ittifak kurarak gerçekleşebileceğini ifade ederler. Ekonomik gücün askeri güçten daha önemli olduğunu, bunun nedeni olarak da her an askeri güce dönüşebilme özelliğine sahip olmasını gösterir ve ekonomik kazanç doğrultusunda atılacak adımları desteklemektedirler (Waltz, 1979).

Disiplinde yer alan diğer ana teori ise Liberalizmdir. Liberalizm birey, eşitlik, rasyonellik, özgürlük ve mülkiyet hakları üzerine kurulmuştur. Liberalizm uluslararası sitemin tek aktörünün devletler olmadığını; bireylerin ve uluslararası örgütlerin de yer aldığını belirterek sistemin anarşik bir yapıda olmadığını savunur. Uluslararası çatışmaların ve iş

birliklerinin ekonomik temelli olup devletlerin tercihlerinin bir yansıması olduğunu belirtir ve sürekli bir çatışma halinin varlığı savını reddeder (Katzenstein: 659).

Neoliberaller ise sistemi birim düzeyinde incelerler ve bunun sistem düzeyindeki sonuçlarına bakarlar. Neoliberallere göre uluslararası sistem anarşiktir, ancak bu durum iş birliği için engel değildir. Sistemde devlet dışı aktörler de yer alır, devletler ise rasyonel aktörlerdir. Devletlerarasında özellikle ekonomik konularda karşılıklı bağımlılık artmış durumdadır, bundan dolayı da iş birliklerinin arttığını ve daha da artacağını söylerler. İşbirliklerinde mutlak kazanca önem vererek bir devletin güçlenmesinin diğer devletin güçsüzleşmesine yol açmayacağını belirtirler ve gücü sadece askeri değil, ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik olarak sınıflandırırlar. Sistemin barışçıllığında ve sürdürülebilirliğinde uluslararası hukukun, uluslararası kurumların ve iş birliklerinin önemine vurguda bulunurlar (Baylis, Smith ve Owens, 2017: 123).

Neofonksiyonistlere göre iş birlikleri ve örgütlenmeler bebek adımları şeklinde, devletlerin egemenliğine zarar vermeyecek bir biçimde teknik konularda yapılacak anlaşmalarla gerçekleştirilmelidir. Bu süreç için telekomünikasyon alanını önerip politik alanı bir süreliğine dışarıda tutarlar. Başlayan iş birliğinin 'sıçrama' etkisiyle zamanla başka alanlara kayacağını, alanların iyice genişledikten sonra devletlerin tartışmaya kapalı oldukları alanlarda da iş birliklerinin ve örgütlenmelerin gerçekleşeceğini savunurlar. Karl Doc güvenlik toplumlarını örnek vererek üyelerin ortak paydada buluşup uzlaştıklarını ve bu üyeler arasında savaşın çıkmayacağını belirterek iş birliğinin ve örgütlerin barışın sağlanması noktasındaki önemine dikkat çekmeye çalışmaktadır. Bu barışın sağlanmasının nedeni olarak *Issue-Linkage* durumunu göstererek ekonomik ve askeri konuların bir arada ele alınıp çözüme kavuşturulduğunu belirtmektedirler (Moravscik, 1998).

Kurumsalcılara göre TA'ları etkileyen iki faktör vardır ve bunlar Toplumsal Faktör ile İç Kurumlar'dır. Toplumsal faktörün, ithal ikameci ve ihracatçı gruplar, bölgesel iş birliğinden ne şekilde etkilendiğine bağlı olarak, devletin iş birliği yapıp yapmayacağına etkide bulunduğu iddia edilmektedir. İthalat ve ihracat olumlu yönde etkilenmesi durumunda, bu grupların devleti iş birliği yapması için zorlayacağı belirtilmektedir. Ancak bu noktada Hassas Endüstriler'in korunması gerekliliğine dikkat çekilmektedir. Ülkelerin bu alanları TA dışında tutmaya çalışmaları gerektiğini belirtmektedirler. TA'ların ülkelere istedikleri alanda iş birliği yapma imkanı tanıdıklarını ifade etmektedirler. İç Kurumlar açısından ise birbirlerine benzer kurumlara sahip olan devletler TA'ları daha kolay yapacakları ileri sürüp, kurumsal

homojenliğin var olduğunu söylemektedirler. Buna ek olarak devletlerin bazı zamanlarda TA'ları iç politikada reformları gerçekleştirmek için kullandıklarını iddia etmektedirler (Lipson, 1984: 18).

Rasyonel Seçim Teorisine göre devletler için iş birliklerinde ve uluslararası organizasyonlarda en önemli olan şey bu iş birliği sonucunda ne elde edecekleridir. Aracın iyi veya kötü olması önemli değildir. Aktörler stratejik olarak hareket ederler, karşı tarafın hamlelerine göre eylemlerini gerçekleştirirler. Bu noktada oyun teorisi oldukça önemlidir. Çünkü bu teoriye göre; aktörler bellidir, stratejiler ve bunun getirileri bellidir ve bu doğrultuda çıkarlara uygun durumlar seçilerek strateji belirlenir. Aktörlerin iş birliklerine, uluslararası organizasyonlara katılmalarındaki tek belirleyici unsur özgür iradeleri ve rızalarıdır. Bilgi konusunda Bayesian ve Materyalistler olarak ikiye ayrılırlar. Bayesianlara göre bilgi önemlidir, stratejilerin, çıkarların güncellenmesine neden olur. Materyalistlere göre ise bilgi önemli değildir, çünkü stratejiler ve sonuçları bellidir (De Jonge, 2012: 8).

Hegemonik İstikrar Teorisi'ne göre ise hegemon devlet yoksa devletler serbest ticareti gerçekleştiremezler ve birbirlerine karşı ayrımcılık uygularlar. ABD'nin hegemonik gücüne vurgu yapılan bu yaklaşım, ABD'nin dünya ticaretini serbestleştiremediğinden dolayı TA'lara öncülük ettiğini, küçük devletlerle ticareti açık tutmak için bu yola başvurduğunu ileri sürmektedir (Snidal, 1985).

İnşacılar, diğer tüm yaklaşımları iş birliğini ve uluslararası örgütleri maddi olarak açıkladıklarını ileri sürerek, onları materyalist olmakla suçlamaktadırlar. Liberalleri kurumlar ile, realistleri güç kaygısı ile, ekonomik yapısalcıları üretim araçları ve sınıf mücadelesiyle açıkladıkları için eleştirirler. İnşacılara göre dış dünya yalnızca materyal olarak açıklanamaz; fiziksel dünyanın varlığının mutlak gerçeklik olarak nitelendirilemeyeceğini belirtip; dış dünyayı fikirlerimiz, düşüncelerimiz ve değerlerimiz ile, dil aracılığıyla tasavvur ettiğimizi, onu nasıl anlamlandırırsak öyle nitelendiğini, bu sebeple objektif değil sübjektif gerçekliğin var olduğunu savunurlar. Gerçekliğin intersubjektif olduğunu, insanların etkileşimler sonucunda, iletişim kurarak bağlamsal bir gerçekliğin varlığından söz ederler. Buradan hareketle A. Wendt, anarşi diye bir şeyin var olmadığını, devletlerin fikirlerinin onu oluşturduğunu belirtir ve her şeyin insan zihninin bir inşası olduğunu, bu yüzden sistemi yeniden inşa edilebileceğini söylemektedir. İnşacılar uluslararası sistemde devletlerin yapıyı, yapının devletleri etkilediğini belirtip çift yönlü etkileşimden bahsederler. Devletler çatışmacı olursa yapının anarşik ve çatışmacı olacağını; devletler iş birliğinden yana olurlarsa yapının da iş birliğinden yana

olacağını söylerler. Onlara göre devletlerin sahip olduğu kimlik hem yapıyı hem de devletlerarası etkileşimi etkiler. Aynı değerlere, kimliğe sahip devletler arasında işbirliği olma şansı daha yüksektir. İşbirliklerinin oluşmasında belirleyici unsurun o oluşumun devletin değerlerine uygun olup olmaması olduğunu belirtmektedirler. Normlara önem verilip aktörlerin nasıl hareket edeceğini göstererek düzenleyici ve belirleyici özelliğe sahiptir oldukları ileri sürülmektedir. Böylelikle kimliği şekillendirip tanımlanmasında önemli rol oynadığı iddia edilmektedir. Normların değerlendirici özelliği ile de mesafelerin belirlenmesini sağladığını ve iş birliğinin imkanını ölçtüğü belirtilmektedir. Uluslararası örgütlerin ve iş birliklerinin aktörleri bir araya getirdiğini; etkileşimde bulunmalarını sağladığını ve yeni normların, değerlerin öğrenilmesine yardımcı olduklarını ileri sürmektedirler. Normlara meşruiyet sağlanarak alışkanlık haline getirilip kimliğin parçası haline geleceği ifade edilirken; uluslararası iş birliklerinin sosyalleşmeyi sağladıkları ve aktörler arası bağ yarattıkları savunulmaktadır (Balaam ve Dillman, 2015: 155-162).

2.2.Ticaret Politikaları Teorileri

Hükümetlerin uluslararası ticaret politikalarına yönelik tutumları, ticaret rejimlerinin işleyişini kritik bir şekilde etkilemektedir. Küresel ticaretin temelinde yer alan Dünya Ticaret Örgütü'nde hükümetlerin pazarlık yaparken, bölgesel ticaret düzenlemeleri konuları hakkında müzakere ederken veya tek taraflı ticaret politikası kararları alırken takip ettiği belirli ticaret hedeflerini haiz oldukları anlayışlar şekillendirmektedir. Bu anlayışların temelinde yerel siyasetin içerisinde konuşlanan iki yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar, Toplum Merkezli Yaklaşım (TMY) ve Devlet Merkezli Yaklaşım (DMY)'dır.

2.2.1. Toplum Merkezli Yaklaşım

TMY'ye göre seçilmiş hükümetler ticaret politikalarında hedeflerini belirlerken, siyasetçilerin çıkar gruplarının taleplerine göre şekillendirdikleri ileri sürülmektedir. Bu rekabetin siyasi dinamiklerini anlamak için toplum merkezli yaklaşım, organize çıkarlar ve siyasi kurumlar arasındaki etkileşimi vurgulamaktadır ve ticaretin dağıtımsal sonuçları olduğunun kabulüne dayanmaktadır. Bu dağıtımsal sonuçlar, ticaretten kazananlar ve kaybedenler tarafından ekonomik çıkarlarını artırmak ve savunmak için siyasi arenada döndükçe siyasi rekabet olarak yansımaktadır.

Bu yaklaşım, Trump yönetiminin NAFTA ve diğer serbest ticaret anlaşmalarını yeniden müzakere etme kararlılığının, önemli yerel ekonomik işçi ve firma grupları tarafından yapılan belirli taleplere bir yanıt olduğunu iddia etmektedir. Benzer şekilde, İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden (Brexit) ayrılma kararının, İngiltere ile diğer Avrupa Birliği arasındaki ticaretin bir sonucu olarak yerinden edilmiş ya da yerinden edilmekten korkan seçmenler olarak işçilerin ekonomik çıkarlarını yansıttığı ifade edilmektedir. Dahası, Brexit'e ve Trump yönetiminin Amerika'nın ticaret anlaşmalarını yeniden değerlendirmesine yönelik iç muhalefetin çoğu, büyük ölçüde bu ticaret anlaşmalarından yararlanan yerel ekonomik gruplardan kaynaklandığı belirtilmektedir (Oatley, 2019: 108).

Toplum merkezli bir yaklaşım, ticaret politikasının çıkar gruplarının taleplerini yansıttığını öne sürmekte olup, kaynak içeriğine ve bu taleplerin organizasyonuna büyük önem vermektedir. Bu noktada yaklaşım tarafından iki model sunulmaktadır. Bu iki model Faktör Model ve Sektör Model'dir. İki model de tarifeleri yükseltmenin ve düşürmenin geliri yeniden dağıttığı konusunda hemfikirdir. Ayrıca ikisi de bu gelir sonuçlarının ticaret politikası tercihlerinin kaynağı olduğunu belirtmektedir. Ancak, ticaretin gelir sonuçlarının toplumu nasıl böldüğüne yönelik farklı kavramlar sunmaktadır.

2.2.1.1.Faktör Model

Faktör Model'e göre ticaret politikaları üretim faktörleri arasındaki – emek ve sermaye, işçiler ve kapitalistler- rekabet tarafından yönlendirilmektedir. Emek ve sermayenin farklı ticaret siyasası tercihleri oldukları belirtilerek ticaretin gelir etkilerinin toplumu faktör hatları boyunca böldüğü ileri sürülmektedir. Tarifeler düşürüldüğünde ve ticaret genişletildiğinde veya tam tersi şekilde tarifeler yükseltildiğinde ve ticaret kısıtlandığında, bir faktörün geliri artarken, diğerinin geliri düşeceği vurgulanarak ticaretin, emek ve sermayeyi ulusal gelirin dağılımı konusunda birbirleriyle doğrudan rekabete soktuğu dile getirilmektedir (Scheve ve Slaughter, 2001).

Ticaret politikası tercihleri gelirin oluşturduğu etkilerden doğrudan etkilenmektedir. Ticaret kıt faktörün gelirinin düşmesine neden olduğundan, kıt faktörler ticareti en aza indirmek istemekte ve bu nedenle kıt faktörler, yabancı ürünleri iç pazarın dışında tutmak için yüksek tarifeler talep etmektedir. Bunun aksine, ticaret bol faktörün gelirinin artmasına neden olduğundan, bol faktör ticareti maksimize etmek istemekte ve bu nedenle bol faktör, ticaretten elde edilen kazançları yakalamak için düşük tarifeleri tercih etmektedir. Eğer bol faktörlerin

talep ettiği gibi düşük gümrük tarifeleri uygulamaya konulursa, baskın emek ve baskın sermaye bulundukları veya akış sağladıkları bölgelerde faktör-fiyat eşitlemesine neden olacaktır. Bu durum Stolper-Samuel Teoremi olarak da ifade edilmektedir. Bu teoreme göre, işsizlik sorununun olmadığı tam istihdam şartları altında, dış ticaret ilişkilerinin başlaması ile beraber bol faktörün fiyatındaki artış ve kıt faktörün fiyatındaki düşüş, ticari faaliyetlerin başlamadığı andaki gelir düzeyleri baz alındığında, bol faktör sahiplerinin reel gelirlerinin yükselmesini sağlarken, diğer yandan kıt faktör sahiplerinin reel gelirlerinin azalmasına neden olmaktadır. Bu tür bir dış ticaret işleyişi bol faktör lehine bir anlayışı ifade etmektedir.

Faktör modeli, sermaye sahiplerinin (bol faktör) liberal ticaret politikalarını tercih edeceğini, oysa işçilerin (kıt faktör) korumacı ticaret politikalarını tercih edeceğini öngörmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde faktör modeli, emeğin liberal ticaret politikalarını tercih edeceğini, sermaye sahiplerinin ise korumacı politikaları tercih edeceğini iddia etmektedir. Dolayısıyla ticaret siyaseti, emek ve sermaye arasındaki çatışma tarafından yönlendirmektedir. Bu rekabet işçileri kapitalistlerle karşı karşıya getirdiğinden, faktör modeli genellikle sınıf temelli bir ticaret politikası modeli olarak adlandırılmaktadır (Bloningen, 2008; 112).

Faktör Model'in iddiaları ve temelinde yer alan işçiler ile sermayedarlar arasındaki çatışmanın ortaya çıkışı, basit iki faktörlü, emeğinin homojen olduğu, tüm işçilerin aynı olduğu varsayımına dayanmaktadır. Ancak işçiler homojen değildir ve en azından, emeği düşük ve yüksek vasıflı gibi farklı beceri kategorilerine ayırılması ve her kategorinin ayrı bir üretim faktörü olarak ele alınması gerekir.

2.2.1.2.Sektör Model

Sektör model, ticaret politikalarının endüstriler arasındaki rekabet tarafından yönlendirildiğini savunmaktadır. Sektörlerin farklı tercihlerinin bulunduğu belirtilerek, ticaretin gelir etkileri toplumu sektörel hatlara göre böldüğü iddia edilmektedir. Bu modele göre, tarifeler yükseltildiğinde veya düşürüldüğünde, bazı sektörlerde kullanılan ücretler ve sermaye getirisi artacağı, diğer sektörlerde kullanılan ücretler ve sermaye getirisi düşeceği ileri sürülmektedir. Bu nedenle ticaretin, bir endüstride çalışan işçi ve kapitalistleri, başka bir endüstride çalışan işçi ve kapitalistlerle ulusal gelirin dağılımı konusundaki çatışmada karşı karşıya getireceği ifade edilmektedir.

Sektör modeli, faktör hareketliliği durumuna dikkat çekmektedir. Faktör hareketliliği, emek ve sermayenin bir sektörden diğerine kolayca hareket edebilmesidir. Faktör modeli, faktörlerin oldukça hareketli olduğunu varsayarak; emek ve sermaye bir sektörden diğerine kolayca hareket edebileceğini belirtmektedir. Böylece hazır giyim sektöründe halihazırda kullanılan sermaye hızla bilgisayar sektörüne kaydırılabilirken, benzer şekilde, halihazırda hazır giyim üretimi ile uğraşan işçiler de kolaylıkla bilgisayar üretimine geçebilmektedir. Faktörler hareketli olduğundan dolayı, insanların ekonomik çıkarları faktör sahipliği tarafından belirlendiği dile getirilmektedir. İşçiler emeğe durumuyla ilgilenirken, kapitalistler sermayenin geri dönüşüyle ilgilenmektedir (Rogowski, 1987).

Faktör modelinin aksine, Sektör Modeli, faktörlerin bir sektörden diğerine kolayca taşınamadığını varsaymaktadır. Bunun yerine, faktörler halihazırda istihdam edildikleri sektöre bağlıdır veya spesifiktir. Örnek olarak, hazır giyim üretiminde kullanılan sermaye bilgisayar endüstrisine kolay kolay kayamamaktadır. İşçiler genellikle bir sektörden diğerine kolayca geçmeyen sektöre özgü becerilere sahiptir. Bulunduğu alanda yetenekleri keskinleşen çalışanların, farklı bir sektöre adapte olması kolay değildir. Yine çalışanların çalıştıkları yerin coğrafi olarak değişmesi işlerine gelmeyecek bir durumdur. Benzer şekilde bulundukları bölgede kurmuş oldukları sosyal ağlarını da bırakmaları kolay değildir. Bu sebeple böylesine bir süreçte karmaşık sosyal ve psikolojik etmenler de devreye girmektedir. Bundan dolayıdır ki emeğin sektörel bazda hareketi basit ve kolayca gerçekleşecek bir husus değildir.

Faktör modeli, küreselleşme üzerine gerçekleşen tartışmaların emeği sermaye ile karşı karşıya getirdiğini iddia ederken, Sektör modeli, ithalatla rekabet eden sektörlerdeki emek ve sermayenin, ihracata dayalı sektörlerdeki emek ve sermaye arasındaki siyasi tartışmalardan kaynaklamadığını vurgulamaktadır. Sektör modele göre ihracata dayalı endüstrilerde yer alan emek ve sermayenin ikisinin de küreselleşmeyi destekleyeceği belirtilmektedir. Bu kapsamda yer alan işçiler bazında durum değerlendirildiğinde, yüksek teknoloji endüstrilerinde – bilgisayar, kimya, otomotiv vb.- yer alan işçilerin üstün-spesifik vasıflı oldukları ifade edilip, yüksek vasıflı işçilerin düşük vasıflı işçilere göre ticaretin serbestleştirilmesini daha fazla destekledikleri ileri sürülmektedir (Scheve ve Slaughter, 2001).

Sonuç olarak değerlendirildiğinde, iki model de ticaret politikası tercihlerinin ticaretin gelir sonuçları tarafından belirlendiğini savunmaktadır. Ticaret, bazı grupların gelirlerini artırırken bazılarının gelirlerini düşürmektedir. Ticaretten kazananlar ticaretin liberalleşmesini tercih ederken, kaybedenler korumacılığı tercih etmektedir. Her model, ticaretin gelir

etkilerinin toplumu nasıl böldüğüne dair farklı kavramlara dayalı olarak, farklı bir ticaret politikası tercihleri modeli sunmaktadır. Faktör modeli, ticaretin toplumu faktör hatları boyunca böldüğünü ve sonuç olarak ticaret politikasının emek ve sermaye arasındaki çatışma tarafından yönlendirildiğini belirtirken; Sektör modeli, ticaretin toplumu sektör hatlarına göre böldüğünü ve sonuç olarak ticaret politikasının, ithalatla rekabet eden ve ihracata yönelik endüstriler arasındaki çatışma tarafından yönlendirildiğini dile getirmektedir. Bu iki modelin her birisi faktör hareketliliği hakkında yaptıkları farklı varsayımlara dayanmaktadır. Faktör modeli, faktörlerin oldukça hareketli olduğunu varsayarak, insanların çıkarlarını faktör sahipliği açısından tanımladığını ileri sürerken, Sektör modeli, faktörlerin hareketsiz olduğunu varsaymakta ve insanların çıkarlarını geçimlerini sağladıkları sektöre göre tanımladığını belirtmektedir (Walter, 2017).

Tablo 2. Ticaret Yasaları Üzerine Çıkar Grupları Rekabetinin İki Modeli

Prensip	Faktör Model	Sektör Model
Baş Aktörler	Üretim Faktörleri ve Sınıflar	Endüstriler ve Sektörler
Üretim Faktörlerinin Hareketliliği	Sektörler Arası Tam Hareketlilik	Sektörler Arası Hareketsizlik
Uluslararası Ticaretin Kazananları ve Kaybedenleri	Kazanan: Bol Faktör – Gelişmiş Ülkelerdeki Sermaye Kaybeden: Kıt Faktör – Gelişmiş Ülkelerdeki Emek	Kazanan: İhracata Dayalı Endüstrilerdeki Emek ve Sermaye Kaybeden: İthalatlar Rekabet Eden Sektörlerdi Emek ve Sermaye
Ticaret Yasaları Üzerine Rekabetin Ana Teması	Korumacı Emek Serbestiyetçi Sermayeye Karşı	Korumacı İthalatla Rekabet Eden Sektör Serbestiyetçi İthalata Dayalı Sektöre Karşı

Bu iki modele yönelik, ticaret politikası tercihlerinin dar bir şekilde tanımlanmış ekonomik kişisel çıkarlar çerçevesinde ele alınması açısından eleştiriler yapılmaktadır. İnsanların ticaret politikası tercihleri bir bütün olarak ülke için neyin iyi olduğuna ilişkin algı veya inançlara dayanabileceği gibi, belirli sektörlerden ziyade dış gruplara, dış politikaya- izolasyonist veya müdahalecilik gibi- yönelik tutumlara veya ticaretin ulusal ekonomi üzerindeki etkisine ilişkin durumlara odaklanılabilir. Bunun yanı sıra, insanlar, zaman içinde değişen karmaşık ticaret politikası tercihlerine sahip olabilmektedir. Örneğin, bir kişi ekonomik patlamalar sırasında ticareti destekleyebilir, ancak durgunluk sırasında ticarete karşı çıkabilir. Vatandaşlar ticaretin ülkelerini bir bütün olarak zenginleştirdiğine inanırsa, açık ticareti destekleme olasılıkları daha yüksek olacaktır. Tam tersine, vatandaşlar ticaretin diğer ülkelerde

iş kaybına neden olduğuna inanırsa, açık ticaret politikalarına karşı çıkma olasılıkları daha yüksek olacaktır (Oatley, 2019; 119). Tercihlerin nesnel gerçekliği yansıttığı varsayımına daha az dayanması ve nesnel maddi dünya ile bireysel tercihler arasında aracılık eden modeller olarak bireysel inançların önemine daha fazla odaklanması gerekliliği iki modelin de noksanlığını giderecektir.

Toplum Merkezli Yaklaşımı'na yönelik eleştiriler üç temel mesele etrafında toplanmaktadır. Birincisi, toplum merkezli yaklaşım ticaret politikasının sonuçlarını açıklamamaktadır. Ticaret siyasetinin, uluslararası ticarette kazananlar ve kaybedenler arasındaki çatışma ile karakterize edileceğini ve kazananların ve kaybedenlerin kim olacağını söylemektedir. Hangi grupların siyasi çekişmeyi kazanacağı hakkında açıklamada bulunmamaktadır. İkinci olarak, Toplum Merkezli Yaklaşım, dolaylı olarak, politikacıların bağımsız ticaret politikası hedefleri olmadığını ve ticaret politikalarında özerk bir rol oynamadıklarını varsaymaktadır. Politikacılar, çıkar grubu baskılarının basitçe pasif hizmetkarları değildir. Politikacılar ve siyasi kurumlar, sosyal güçlerin ticaret politikası üzerinde ne ölçüde etkili olabileceğini şekillendirmede kritik bir rol oynayabilir. Politikacıların bağımsız ticaret politikası hedefleri vardır ve politikacıların karşı karşıya kaldığı çıkar grupları kümesi sabit değildir. Son olarak, Toplum Merkezli Yaklaşım, ticaret siyasetindeki ekonomik olmayan aktörlerin motivasyonlarını ele almamaktadır. Firmalar, iş dernekleri ve işçi sendikaları dışındaki toplumsal çıkar grupları da ticaret politikasını etkilemeye çalışmaktadır.

2.2.2. Devlet Merkezli Yaklaşım

Devlet Merkezli Yaklaşım, ulusal politika yapıcıların, yerel çıkar gruplarının dar kişisel çıkar kaygılarından bağımsız olarak, belirlenen hedeflerin peşinde koşarak ekonomiye müdahale ettiğini savunmaktadır. Bu tür bir müdahalenin toplam sosyal refahı artırabileceğini önermektedir. Devlet merkezli yaklaşım, belirli ulusal endüstrilerin gelişimini teşvik etmek için tasarlanmış hükümet müdahalesini uygun görmektedir. Uluslararası düzeyde rekabetçi endüstriler yaratmayı amaçlayan korumacılığın savunulduğu bu anlayışta devletin ilerlemeciliği merkeze koyulmaktadır.

Devlet merkezli bir yaklaşım, her ikisi de toplum merkezli yaklaşımda yer alan varsayımlarla keskin bir tezat oluşturan iki temel varsayıma dayanmaktadır. İlk varsayım, korumacılığın toplam sosyal refah üzerindeki etkisiyle ilgilidir. Toplum Merkezli Yaklaşım, korumacılığın, toplumu ticaretten elde edilen kazanımlardan mahrum bırakarak ve toplumun

kaynaklarını nispeten dezavantajlı endüstrilerde kullanarak sosyal refahı azalttığını savunurken, Devlet Merkezli Yaklaşım, belirli koşullar altında ticaret korumasının sosyal refahı artırabileceğini ileri sürmektedir.

İkinci varsayım, hükümetlerin çıkar gruplarının baskılarından bağımsız olarak hareket edip edemeyecekleri ile ilgilidir. Toplum Merkezli Yaklaşım, ulusal politikanın rakip ülkeler arasındaki güç dengesini yansıttığını savunurken, Devlet Merkezli Yaklaşım, belirli koşullar altında hükümetlerin çıkar gruplarının talepleriyle görece olarak kısıtlanmadığını ifade etmektedir. Hükümetlerin ticaret ve ekonomi politikaları, yerel çıkar gruplarının taleplerinden çok ulusal politika yapıcıların hedefleri ile ortaya koyulacağı belirtilmektedir. Devlet Merkezli Yaklaşım, bu iki varsayımı birleştirerek, belirli koşullar altında, hükümetlerin toplam sosyal refahı artıracak şekilde tarifeler, üretim sübvansiyonları ve diğer politika araçlarıyla yerel ekonomiye müdahale edebileceğini dile getirmektedir.

2.2.2.1.Bebek Endüstrileri İçin Korumacılık

Devlet Merkezli Yaklaşımın ekonomik gerekçesi, hedeflenen planlı hükümet müdahalesinin toplam sosyal refahı artırabileceği iddiasına dayanmaktadır.

Bir tarifenin ve diğer hükümet müdahale biçimlerinin sosyal refahı artırdığını iddia etmek için, faktörlerin ekonominin diğer sektörlerinde mevcut olandan daha yüksek getiri sağlayan sektörlere kaymasını engelleyen bir şey gösterilmelidir. Bu gerekçe, bebek endüstrileri için korumacılık anlayışı tarafından sağlanmıştır. Korunmaya yönelik bebek sanayi vakası, yeni oluşturulan firmaların başlangıçta verimli olmayacağı, ancak olgunlaşmaları için zaman verilirse uzun vadede verimli olabilecekleri durumlar olduğunu savunmaktadır (Oatley, 2019). Kısa süreli bir tarife koruması, bu sektörlerin verimli hale gelmesine ve ihracata başlamasına olanak sağlayacaktır. İstenilen noktaya ulaşıldığında, tarife kaldırılabilir. Halihazırda yerleşik endüstri tarafından yaratılan uzun vadeli refah kazanımları, tarife tarafından dayatılan sosyal refahın kısa vadeli kayıplarından daha büyük olacaktır.

Bir endüstrinin kısa vadede verimli olmayıp uzun vadede verimli olabilmesinin iki nedeni vardır: ölçek ekonomileri ve deneyim ekonomileridir (Kenen, 1994: 279). Ölçek ekonomileri, üretim maliyeti çıktı büyüklüğüne göre değiştiği çerçevede, üretilen birim sayısı arttıkça üretimin birim maliyeti düştüğünde ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, bu tür ölçek ekonomilerine sahip endüstrilerdeki firmalar bir ikilemle karşı karşıyadır. Mevcut ölçek

ekonomilerine ulaşmak için yeterli çıktı ürettikten sonra verimli bir şekilde üretim yapabilir ve ihracat yapmaya başlayabilirler. Bununla birlikte, açık bir ekonomide, bu firmalar halihazırda ölçek ekonomilerine ulaşmış yerleşik yabancı üreticilere karşı derhal rekabet etmelidir. Sonuç olarak, yeni bir firma, düşük maliyetli firmaların rekabeti karşısında daha yüksek ortalama maliyetli çıktısını satmakta zorlanacaktır ve ölçek ekonomilerine ulaşmak için gerekli çıktı düzeyine asla ulaşamayacaktır. Bu gibi durumlarda, bir tarife refahı iyileştirici olabilir. Bir tarife uygulayarak hükümet, iç pazarı yeni yerli firmaya etkili bir şekilde teslim edebilir. Garantili bir pazarla, yerli firma erken dönemdeki yüksek maliyetli üretimini yerli tüketicilere satabilir ve sonunda ölçek ekonomilerine ulaşacak kadar üretebilir. Bunu yaptıktan sonra, tarife korumasına ihtiyaç duymadan yabancı üreticilere karşı rekabet edebilir. Rekabet edebileceği düzeye gelindiğinde tarifeler kaldırılabilir.

Deneyim/Uzman Ekonomileri, endüstride üretim yapıldıkça var olan becerilerin keskinleşmesi ile beraber verimin artmasını öngören anlayıştır. Birçok endüstride verimli üretim, deneyimli yöneticiler, vasıflı işçiler ile güvenilir ekipman ve malzeme tedarikçileri gerektirdiği belirtilir (Kenen, 1994: 280). Yeni oluşturulmuş bir endüstride bu beceriler tanım gereği eksik olduğundan, ilk çıktı birimlerini üretmek maliyetli olacaktır. Ancak zamanla yönetim becerilerinin gelişmesi, çalışanların görevlerini verimli bir şekilde yapmayı öğrenmesi ile çıktı maliyeti düşerken ve üretimin kalitesi artacaktır. Bu durum öğrenme eğrisinde ilerleme olarak da ifade edilmektedir. Yeni oluşturulmuş firmalar bu seviyeye gelebilmek için desteğe gereksinim duymaktadır. Korunmasız bir pazarda, yeni firmalar yerleşik yabancı üreticiler karşısında maliyet açısından rekabetçi olamayacaktır. Bu deneyim ekonomisi düzeyine erişmek için yeterli çıktıyı üretemeyecektir. Ölçek ekonomilerinde olduğu gibi, bir tarife, bebek endüstrisinin deneyim ekonomilerinden elde edilen maliyet tasarruflarını gerçekleştirmesine ve daha fazla verimlilik elde etmesine izin verebilir. Bu düzeye erişildikten sonra ihracata başlayabilir ve uygulamaya koyulan korumacı tarife kaldırılabilir.

Tarifeler ve diğer hükümet müdahale biçimleri bazen sosyal refahı iyileştirebilir, çünkü belirli bir endüstriden elde edilen sosyal ve özel getiriler arasındaki bir kopukluk, faktörlerin nispeten düşük getirili endüstrilerden nispeten yüksek getirili endüstrilere kaymasını önleyebilir (Balassa, 1971: 93). Belirli endüstriler uzun vadede yüksek sosyal getiri sağlayabilir, yani bir bütün olarak topluma büyük faydalar sağlayabilirken, kısa vadeli özel getiriler, yani yatırımı yapan kişi veya firmanın gerçekleştirdiği karlar muhtemelen negatif olacaktır. Faktörler, potansiyel olarak yüksek getirili sektöre otomatik olarak taşınmaz. Bir tarife veya başka bir

hükümet müdahalesi, kısa vadeli getiriyi tarife olmadan, olacağından daha yükseğe çıkararak faktörleri bu sektöre girmeye teşvik edebilir. Bebek Endüstriler için Korumacılık prensibinin mantığı, geç sanayileşen birçok ülkedeki hükümetler tarafından benimsenmektedir. Geç sanayileşen bir ülke, imalat sanayilerini diğer ülkelerde yerleşik imalat sanayileriyle rekabet halinde geliştirmeye çalışan ülke olarak ifade edilebilecek olup, bu nitelendirme, çağdaş uluslararası ekonomik sistemdeki çoğu gelişmekte olan ülkeyi açık bir şekilde tanımlamaktadır.

Hükümetlerin bebek sanayilerin gelişimini teşvik etmek için benimsediği politikalar, sanayi politikası olarak dile getirilmektedir. Sanayi politikası, kaynakları, vergi politikası, sübvansiyonlar, geleneksel korumacılık ve hükümet satın alma uygulamaları dahil olmak üzere bazı endüstrilerden uzaklaştırmak ve bu kaynakları arzu edilen endüstrilere yönlendirmek için geniş bir araç yelpazesinin kullanılması olarak tanımlanabilir. Bu tür politikaların kullanımı tipik olarak, ekonomik büyümeyi hızlandırma, üretkenliği artırma ve uluslararası rekabet edebilirliği artırma açısından tanımlanan uzun vadeli ekonomik kalkınma hedeflerine dayanmaktadır. Hükümetlerin takip ettiği belirli hedefler, genellikle diğer ülkelerin ekonomik başarılarıyla yapılan açık karşılaştırmalarla belirlenebilmektedir (Wade, 1990: 25-26).

2.2.2.2.Stratejik Ticaret Teorisi

Stratejik Ticaret Teorisi (STT), yüksek teknoloji endüstrilerinde sanayi politikası için teorik gerekçe sağlamaktadır. Bu teori, bebek sanayilerin gelişimi için korumacılık anlayışının temelini sağlamlaştırmakta ve genişletmektedir. STT'ye göre, hükümet müdahalelerinin yerel firmaların ölçek ekonomisi ve deneyim ekonomisi düzeylerine erişmelerine yardımcı olarak küresel pazarlarda verimli ve rekabetçi hale gelmelerini sağlayacağı ifade edilmektedir. Piyasaların tamamen rekabetçi olduğunu varsayan klasik bebek sanayi argümanının aksine, stratejik ticaret teorisi birçok yüksek teknoloji endüstrisinin oligopolistik rekabetle karakterize edildiğini ileri sürmekte olup, sadece birkaç firma arasında rekabetin var olduğunu belirtmektedir. Bir yanda ölçek ve deneyim ekonomilerinin varlığı, diğer yanda oligopolcü rekabetin birleşimi, ulusal geliri artırmak için devlet müdahalesi için teorik bir gerekçe yaratmaktadır.

Hükümet müdahalesinin, sonradan piyasaya girme ihtimali olan aktörün sektöre girme isteği üzerinde güçlü bir etkisi olabilir. Hedeflenen hükümet müdahalesi ile geç girenlerin ilk hamle yapanlara başarılı bir şekilde meydan okumasını sağlayabilir. Böyle bir hamleyle hükümet müdahalesi, belirli bir endüstride mevcut olan fazla getirileri yabancı bir ülkeden

ulusal ekonomiye kaydırabilir (Krugman, 1987). STT'ye göre, belirli bir yüksek teknoloji endüstrisine ilk giren firma rekabet avantajına sahip olacak ve bu firmaya ev sahipliği yapan ülke bu endüstride mevcut olan rantları ele geçirecektir. Devlet müdahalesi, yeni firmaların yerleşik bir yüksek teknoloji endüstrisine girerek yerleşik firmalara meydan okumasına ve sonunda onlarla rekabet etmesine yardımcı olabilmektedir. Bu çerçevede, hükümetler yüksek teknoloji alanında faaliyet gösteren yerel şirketlerin uluslararası ve iç piyasada rekabetçi konuma gelebilmeleri için çeşitli sanayi politikaları belirleyebilmektedirler. İlk olarak hükümetler, yeni firmalarının araştırma ve geliştirme maliyetlerini ödemelerine yardımcı olmak için mali yardım sağlayabilir. Bu tür sübvansiyonlar, özel firmaların ürün geliştirmenin ilk aşamalarında katlanmak zorunda oldukları maliyetleri düşürmeye yardımcı olmakta ve böylece bir firmanın sektöre girmek için yapması gereken ön yatırımı azaltmaktadır. İkincil olarak, hükümetler, firmanın ürünlerinin erken ve daha pahalı versiyonları için bir pazar garanti edebilir. Tarifeler ve kotalar yabancı malları dışarıda tutmak için kullanılabilmekte ve hükümetin satın alma kararları yerli üreticileri ithalata tercih edebilmektedir. Garantili piyasa, yerli firmaların yüksek maliyetli çıktılarını üretimin ilk aşamalarından itibaren yüksek fiyatlarla satmalarına olanak tanımaktadır. Mali destek ve garantili piyasaların birleşimi, yerel firmaların piyasaya girmesine ve öğrenme eğrisinde aşağı doğru hareket etmesini sağlayabilmektedir. Yeni firmalar ölçek ekonomilerini gerçekleştirdikten sonra, uluslararası pazarlarda yerleşik firmalara karşı rekabet edebilmektedirler.

STT yaklaşımı, devletlerin kendi yerel ekonomik yapılarını şekillendirmesindeki kritik rolüne dikkat çekmektedir. Ancak bu yaklaşımın birtakım zayıflıkları bulunmaktadır. Bunlardan ilki, devletlerin ulusal refahı artıracak şekillerde hareket ettiğini ileri sürülmektedir. Devletlerin motivasyonları bulunurken, başarılı olma durumlarındaki ödüllendirme ve başarısızlık durumundaki cezalandırma hususu net olarak ortaya koyulmamıştır. Ödüllendirme noktasındaki iç piyasa ve toplumsal kalkınma durumu ile açıklanması hususu toplum merkezli yaklaşıma doğru nitelendirmeye kaymaktadır. Bu çerçevede ödüllendirme yapısı ulusal güvenlikle açıklanabilir, devletlerin ulusun uluslararası sistemdeki gücünü ve konumunu güçlendirmek için müdahale ettiği makul bir şekilde iddia edilebilir. Ancak böyle bir açıklama ve netleştirme yapılmamış olup, devletlerin düzenli olarak ulusal refahı artıracak şekillerde hareket edeceği şeklindeki merkezi iddiası için çok az gerekçe sunulmuştur (Oatley, 2019).

İkinci olarak, devletlerin politikalarını yerel çıkar grubu baskısından bağımsız yaptıkları varsayımı yanıltıcı olmaktadır. Toplum Merkezli Yaklaşımın iddia ettiği gibi, çıkar gruplarının

politikayı dikte etmesine gerek yoktur, ancak politikanın yapılması gereken parametreleri belirlemektedirler. TMY özerk devlet eylemi için çok az yer varsayarken, DMY çok fazla devlet özerkliği varsaymaktadır. İki yaklaşımın bileşkesi bir durum daha doğru bir tanı ortaya koyulmasını sağlayabilir. Bu doğrultuda, hükümetlerin belirli ekonomik sonuçları teşvik etmek için ekonomiye müdahale etmesi beklenir, ancak genellikle bu tür politikalar, hükümetin gücünün dayandığı toplumsal grupların koalisyonunun çıkarlarıyla tutarlıdır ve bu çıkarlar tarafından şekillendirilir. Son olarak, yüksek teknoloji endüstrilerine devlet müdahalesi için entelektüel gerekçe sağlayan stratejik ticaret teorisinin kendisinin önemli zayıflıkları bulunmaktadır. Hükümet müdahalesinin ulusal refahı artıracağına dair ön kabul ve iddia sağlamlık açısından eksiklikler içermektedir ve garanti edilebilir bir durum değildir. Bir dizi kısıtlı varsayım altında geçerlilik sağlanması sebebiyle- yabancı devletlerin sübvansiyonlara karşı tutumu, sektördeki aktör sayısı, ürünlerin bulunduğu pazarlar vb.- tutarlılık ve güvenilirlik açısından noksan oluşmaktadır. Bu nedenle, yüksek teknoloji endüstrilerine devlet müdahalesinin milli geliri artırabileceği iddiasına kesin bir destek sağlamazken, hangi sektörün ve hangi sektöre müdahalenin belirlenmesi de bir başka zorluk noktasını oluşturmaktadır.

Bu zayıflıklarının yanında DMY, TMY'nin yalnızca toplumsal çıkar gruplarının çıkarlarına odaklanma eğilimi üzerinde yararlı bir kontrol sağlamaktadır. Diğer yandan, DMY, hükümet yetkililerinin çıkarlarına dikkat çekmekte ve bu yetkililerin yerel çıkar gruplarının çıkarlarından bağımsız ve hatta onların çıkarlarına karşı hareket etme yeteneklerinin düşünülmesi gerektiğinin altını çizmektedir.

2.3.Dünya Ticaret Örgütü ve Ticaret Anlaşmaları

İkinci Dünya Savaşı sonrasında yıkıma uğrayan uluslararası sistemin Batı anlayışında yeniden inşa edilmesi amacıyla 1944 yılında Bretton Woods konferansı düzenlenmiş ve toplantı sonucunda Birleşmiş Milletler, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası'nın kurulmasına karar verilmiştir. Hemen sonraki süreçte de uluslararası ticareti liberalleştirmek gayesi ile GATT oluşturulmuştur. GATT ile birlikte devletlerin uluslararası arena izleyecekleri ticaret politikalarının kurallar bütünü ile disiplini ortaya koyulmuştur. 1995 yılına gelindiğinde ise GATT dönüşüm geçirerek Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'ne evrilmiştir. İlk kurulduğunda 23 üyesi bulunan yapılanmanın, dönüşüm geçirdiği 1995 yılında 124 üyesi bulunurken, günümüzde 160'tan fazla devletin katılımına ev sahipliği yapmaktadır. Birçok ülke ile katılım süreci müzakereleri de gerçekleşmektedir (Hoekman, 2013: 544).

DTÖ'nün üyelerine aralarında birlikler oluşturabilmesi noktasında önerdiği üç adet mekanizma bulunmaktadır. Bunlar; GATT madde 24 çerçevesine TA'lar kurmak, en çok kayrılan ulus (MFN) temelinde DTÖ üyelerinin alt kümeleri ile Kritik Kitle Anlaşmaları olarak adlandırılan anlaşmalar için müzakereler etmek ve madde 2 kapsamında çok taraflı anlaşmaları sonuçlandırmaktır. Kritik kitle anlaşmaları ve çok taraflı anlaşmalar konuya ve politikaya özel olarak gerçekleştirilen anlaşmaları ifade etmektedir. Bu tür anlaşmalara yönelik Bilgi Teknolojileri Anlaşması örnek olarak verilebilir. DTÖ üyesi olan bir grup ülkenin bir araya gelerek bilgi teknolojileri alanında gümrük tarifelerini yeniden düzenleyen bu anlaşmada bütün taraflar MFN temelinde tarife taahhütleri vererek imzalamıştır (Hoekman: 544).

TA'lar ile ilişkisi irdelendiğinde DTÖ'nün sahip olduğu 24.madde oldukça kritik bir öneme haizdir. Bu maddeye göre DTÖ'ye üye olan örgütler aralarındaki ticari bariyerleri kaldırmak ve harici ülkelere karşı engel oluşturmamak şartıyla aralarında yapılanmalara gidebilmektedirler. Aktörleri TA'lara teşvik eden ana unsur DTÖ'nün kendi yapısıdır. Her geçen süreçte üye sayısının artmış olduğu DTÖ'de devletlerin belirli konularda anlaşma olasılıkları azalmaktadır. Bunun temel sebebi ise tercihlerdeki farklılaşma düzeyinin artmasıdır. Aktörler kolektif eylem sorununun üstesinden gelebilmek adına daha az sayıda üye içerecek olan TA'ları tercih etmekte ve böylelikle DTÖ'nün ticari serbestleşmesinden optimum fayda etmeyi gerçekleştirmektedirler (Mansfield ve Reinhardt, 2003: 838-839). TA'yı oluşturan taraflar kendi belirledikleri alanlarda kendi belirledikleri kurallar çerçevesinde hareket ettiklerinde dolayı bu yolu tercih etmektedirler.

Devletlerin TA'ları oluşturmaya teşvik eden bir diğer neden ise DTÖ'deki ticari görüşmelerde pazarlık güçlerinin olabildiğince en yüksek seviyeye taşımaktır. Bu çerçevede TA'ları sigorta olarak değerlendiren aktörler, gerçekleştirilen görüşmelerde istediklerini elde edemeseler dahi bunun olumsuz etkilerini minimum düzeye indirme imkanına sahip olabilmektedirler. Bunlara ek olarak devletler, DTÖ'deki anlaşmazlık çözüm mekanizmaları ile de sorun yaşamaktadırlar. DTÖ'deki anlaşmazlık çözüm mekanizmasının ürettiği çözümlerin güçlü devletlerin yararına oluğunu düşünen diğer devletler, bir araya gelip TA'lar oluşturarak pazarlık gücü elde etmeyi hedeflemektedirler (Mansfield ve Reinhardt, 839-841). DTÖ'nün çözümlerinden hoşnut olmayan bu devletle TA'lar ile birlikte DTÖ'nün mekanizmasını pas geçebilmektedirler.

DTÖ'ye dönüşüm sürecinden önceki dönemde TA'lar genellikle AB ve ABD gibi gelişmiş ülkeler ile Güney-Kuzey anlaşmaları olarak adlandırılan gelişmekte olan ülkeler

arasında veya sınır komşuları arasında yapılmaktaydı (Hoekman ve Mattoo, 2013). Sonrasındaki dönemde ise başta OECD ülkeleri arasında olmak üzere TA'lar kurulmuş ve bunu Güney-Güney iş birliği olarak adlandırılan yapılanmalar takip etmiştir.

2.4.Ticaret Anlaşmalarının Dizaynı

TA'lar üzerine literatürde formasyon ve etki odaklı birçok çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu konudaki literatür erken dönemde nasıl oluştuğuna vurgu yaparken, ilerleyen zamanlarda ise çıktıları noktasında mesafe kat etmiştir. Bir tür ticaret yapılanması olan TA'lar çok sayıda ekonomik ve politik olgulara etkide bulunmaktadır. Ekonomik açıdan meseleyi inceleyenler için ticari akış ana husus iken (Baier ve Bergstrand, 2007), siyasi açıdan konuyla ilgilenenler ticari oynaklık, yerel ekonomik reformların teşvik edilmesi ve bunun sürdürülebilirliği, sınır ötesi korumacılık, insan haklarının ve çevrenin korunması gibi ticari olmayan konuların desteklenmesi, taraf ülkeler arası varsa çatışmaların azaltılması gibi noktalara dikkat etmektedirler (Mansfield ve Pevehouse, 2000).

TA'ların formasyonu ve seçili çıktıları noktasında literatürde eksik durumu çok düşük seviyede iken, TA'ların dizaynı hususunda önemli bir eksiklik bulunmaktadır. Birçok çalışma TA'ları irdelerken aktörlerin amaçlarını ve etki seviyelerini eşit olarak ön kabul ederek ele almakta ve anlaşmaların imzalanıp imzalanmadığı olgusuna vurgu yapmaktadır. TA'ların dizaynı meselesi genel olarak literatürde kısmi şekilde ele alınmıştır. Bu kısmi inceleme durumu TA'ların yapıldığı bölgesel özellikler, fonksiyonel farklılıklar, esneklik hükümleri gibi konulardan oluşmuştur. Ancak 2014'te başlayan "Desing of Trade Agreements" (DESTA) topluluğu bu alana yönelik yeni bir soluk getirmiş ve büyük veriler oluşturarak ve kullanarak meseleyi derinden irdelemektedir. Bu çalışma yapılırken de DESTA Topluluğu'ndan ilham alınmıştır.

Aktörler TA gibi yapılanmalara giderken arzu ettikleri çıkarları elde etmek, işlem maliyetlerini düşürmek, geleceğin gölgesi[1] ile mücadele etmek ve yapılanmalara katılmamanın getireceği risklerden kaçınmak istemektedirler. Bu doğrultuda TA'lar konusu incelenirken dizayn meselesi oldukça kritik bir öneme haizdir TA'ların oluşturulma sürecinde belirlenen ve ortaya koyulan anlaşmaların tasarımının başarılı bir şekilde tamamlanması TA'ların istenilen

[1] Bir devletin bugünkü eylemlerinin gelecekteki itibarını etkileyeceğini ifade eder. Devletlerin içinde bulundukları dönemde aldıkları kararların gelecekteki iş birliklerini etkileyeceğini belirtir. Bu iş birliklerinde sergiledikleri uyum veya uyumsuzluk sonraki dönemlerde oluşacak işbirlikleri fırsatları ve uluslararası imaj açısından kritik bir önem arz etmektedir (Axelrod ve Keohane, 1985).

çıktıları ve etkileri oluşturması noktasında belirleyicidir. Anlaşmaların dizaynı ele alınırken derinlik ve sığlık durumu, esneklik meselesi ve yaptırım gücü kapasitesi ana sac ayaklarını oluşturmaktadır. Üyelik kuralları, hangi konuların kapsandığı, yetki devri durumu ve kararların ne şekilde alınıp kontrol edildiği diğer dizayn unsurlarını oluşturmaktadır.

TA'ların derinlik veya sığlık düzeyi anlaşmanın etkisini oldukça farklı şekillerde etkilemektedir. Sığ düzeydeki yüzeysel anlaşmalar politik ve ekonomik olarak çok farklı değişimlere sebebiyet vermemekle birlikte, anlaşmaların öngördüğü emellere erişme açısından başarısızlığa uğrama ihtimalini artırmaktadır. Derinlik düzeyi yüksek olan anlaşmalar ise ilgili toplumlarda farklı alanlarda geniş çaplı değişimlere ve hatta bazı sektörlerin kaybına, neden olma kapasitesine sahiptir. Bu tür anlaşmaların belirlediği hedeflere erişme olasılığı daha yüksektir.

Derinlik seviyesi fazla olan TA'larda ulusal ekonomi politikaları ve düzenlemeleri erozyona uğratılarak taraf ülkelerin sahip oldukları farklılıklar giderilmesini kolaylaştırmakta ve ekonomik etkileşimlerini arttırmaktadır. DTÖ'nün tercih ettiği bir tür olan derin anlaşmalar pozitif entegrasyon karakterli anlaşmalar olarak da nitelendirilebilmektedir (Lawrence, 1996). Bu çerçevede yerel kural ve düzenlemeleri belirleyen bu tip yapılanmalar ülkenin ticaret rejimini serbestleştirmekte ve DTÖ ile daha uyumlu hale getirmektedir. Bu anlaşma şeklinde partner ülkeler ticaret ile ilintili kurallar ve düzenlemelerde reformlara giderek yabancı firmaların ulusal piyasada rekabet edebilirliğini güçlendirmektedirler. Derinlik düzeyi yüksek olan bu iş birliğinde yabancı firmaların ekonomik çıkarlarının korunması, ticari bariyerlerin düşürülerek ticari liberalizasyona gidilmesi ve taraf aktörler arası ticaretin harmonize edilmesi amaçlanır. Bu durumun zıttı olan negatif entegrasyon karakterli anlaşmalar ise sığ anlaşmalara kapsamına girmektedir. Taraf aktörler bu tip oluşumlarda yalnızca tarifelere, miktar kısıtlamalarına ve yabancı firmalara karşı ayrımcılık yaratan dolaylı vergilere yönelik herhangi bir engelleri artıracak düzenlemelerde bulunmamayı taahhüt etmektedirler (Yeon Kim, 2013: 138-139).

TA'lar tasarlanırken esneklik hükümlerine sahip olup olmaması oldukça önem arz etmektedir. Anlaşmada hükümlerinde esneklik araçlarının yer alması durumunda, bu araçlar ticari serbestleşme sürecinde ithalat ile rekabet eden alanlarda önemli bir rahatlık ve manevra alanı sağlamaktadır. Böylelikle üye ülkeler, herhangi bir olumsuzlukla karşılaşması durumunda anlaşmadan çekilmek yerine, esneklik hükümlerinden faydalanarak TA içinde kalmayı ve anlaşma hükümlerini ihlal etmemeyi başarmaktadır (Lechner ve Wüthrich, 2018: 839). Bir

başka ifade ile, esneklik araçları belirsizlik durumun oluşacağı görüşmelerde ve davranışlarda reaksiyon gösterme olanağı sağlamasından dolayı, yapılanmanın sıkıntı ile karşılaşmadan iş birliğinin bütüncül bir şekilde devam etmesine öncü olmaktadır. Ancak, bu noktada esneklik hükümlerine başvurmanın bir bedelinin olup olmaması da oldukça kritiktir. Çünkü herhangi bir yaptırım olmadan esneklik hükümlerine başvurulması, bu hükümlerin suiistimaline neden olabilme ve iş birliğinin tehlikeli bir pozisyona düşebilme ihtimalini doğurmaktadır. Ayrıca yeni durumlara ayak uydurulması, küresel veya bölgesel krizlere karşı pozisyon alması, üye aktörlerin önemli kurallar ve prosedürlerde değişiklik talep etmesi ve yerel aktörlerin yeni taleplerde bulunmasına karşı başarılı bir çözüm üretilmesi hususunda esneklik araçları önem arz etmektedir (Koremenos, 2001: 773). Buna ek olarak esneklik provizyonları sayesinde vatandaşlar, TA'ların farklı üye ülkelerde ne şekilde etki oluşturduklarına dair fikirlere sahip olacağı ileri sürülmektedir (Ibid.).

Anlaşmalar tasarlanırken oluşumun haiz olduğu yaptırım mekanizması meselesi yapının sürdürülebilirliğinde belirleyici rol oynar. Literatürde yaptırım mekanizmasının gerekliliğine yönelik farklı görüşler bulunmaktadır. Managerial School'a göre yaptırım mekanizması olmadan iş birliğine giderek anlaşmalar imzalamak mümkündür. Bu anlayış için aktörler uluslararası örgütlere ve sözleşmelere sorunsuzca uyum sağlamaktadırlar. Bu uyumun yaptırım mekanizması olmaksızın gerçekleşeceğini ve aktörlerin yükümlülük altına gireceğini ifade etmektedirler. Eğer devletlerin anlaşmaların hükümlerini yerine getirmesinde herhangi bir sıkıntı yaşanıyorsa, bunun sebebi olarak anlaşma metninin konu hakkındaki hükümlerindeki belirsizliğinden, teknik kapasite eksiliğinden, sosyo-ekonomik anlamda yaşanan değişimlerden, bir diğer ifade ile, yönetimsel bazda yaşanan sorunları göstermektedirler. Hiçbir aktörün bilinçli olarak yükümlülüklerini ihlal etmeyeceğini ileri süren bu yaklaşıma göre, devletlerin anlaşmalara uymaması durumunda bu sorunun aşılabilmesi için devletlere teknik ve finansal alanlarda yapılacak yardımlar ile şeffaflığın arttırılması sonucunda aşılabileceğini iddia edilmektedir (Chayes ve Chayes, 1990: 64). Bu anlayış için yaptırım mekanizması herhangi bir sorunu çözecek bir mekanizma değildir.

Rasyonel Seçim Kuramına göre ise yaptırım mekanizması olmadan yapılanmanın başarıya ulaşması mümkün değildir. Managerial School'un ampirik araştırmalar sonucu elde etmiş oldukları verilerin iddia ettikleri sonuçları ortaya çıkarmış olabileceğini ifade eden bu düşünce bütününe göre, Managerial School'un elde ettiği verilerde yanlılık sorunundan kaynaklı olarak yanılgılar olduğu ifade edilmektedir. Bu noktada Rasyonel Seçim kuramı

yanlılığı seçimsel ve içsel olarak iki türe ayırmaktadır (Downs, Rocke ve Barsoom, 1996: 380). Seçimsel yanlılığa göre diğer anlayışın belirli kriterlere haiz olan anlayışlara odaklandıklarından dolayı elde ettikleri verilerin onların iddialarını destekleyen çıktıların oluşmasına neden olmuştur. Farklı gruplardaki verilerin, yaptırım gücü fazla olan anlaşmaların, irdelenmiş olması durumunda, elde edecekleri sonuçların farklı olacağı ileri sürülmektedir. İçsel yanlılık açısından yanılgıya düştükleri nokta olarak ise aktörlerin kendilerini yükümlülük altına sokacak sözleşmelere yanaşmayacaklarını ifade etmektedirler. Bu perspektiften değerlendirildiğinde devletlerin yaptırım gücü yüksek olan rejimler yerine, yaptırımı daha az olan, yetkilerinin devredilmediği ve ciddi yükümlülükler yüklemeyen yapılanmalara taraf olmayı tercih ettikleri ileri sürülmektedir.

Rasyonel Seçim Kuramı için devletlerin yapılanmalara uyumunu bilimsel bir biçimde incelemenin yolu, işbirliğinin derinliğinin ölçülmesidir. Bu derinlik, yükümlülük yükleyen sözleşmelerin oluşturduğu entegrasyonun derinliği ile hesaplanmaktadır. Bu kurama göre koordinasyon ve kooperatif olmak üzere uluslararası yapılanmalarda derinlik sağlayan işbirliği bulunmaktadır (Stein, 1982: 311-316). Koordinasyon tipi işbirlikleri, sığ derinlikte olan, yükümlülük yükleme düzeyi düşük, egemenliğe yönelik herhangi bir kısıtlama getirmeyen türü ifade etmektedir. Bu türde aktörlerin kendi kendilerine yaptırım uyguladıkları belirtilmektedir. Kooperatif tipinde ise işbirliğinin derinliği yüksek düzeydedir. Üyeler arası aldatma olsa da olmasa da elde dilen çıktılarda kazanç durumu söz konusudur. Aldatma durumu olmadığında kazanç seviyesini yüksek olacağı ileri sürülmektedir. Yaptırım gücü olmadan aktörlerin gönüllü olarak anlaşmalara uymayacağını ifade eden Rasyonel Seçim Kuramı, bu mekanizmanın bulunmaması durumunda aktörlerin oluşumu ciddiye almayacağını belirtmektedir. Ciddi yükümlülük gerektiren ama yaptırım mekanizması zayıf olan yapılanmalara devletlerin kolayca taraf olmayacakları söylenerek, diğer olası partnerlerin aldatmalarına yönelik şüphe barındıracaklarından dolayı risk almakta dikkatli olacakları belirtilmektedir (Ibid.). Bu sebeple aktörlerin yaptırım gücü olmayan anlaşmalara dahil olmayacakları ifade edilmektedir.

Bazı rasyonellere göre ise iş birliklerini oluşturacak anlaşmalar iki aşamada gerçekleşmektedir. Bu iki basamak Pazarlık ve Yaptırım olarak adlandırılmaktadır (Fearon, 1998: 270-271). Bu anlayıştaki düşünürlere göre devletler ciddi yükümlülük getiren sözleşmelerde öncelikle yaptırım mekanizmasını dikkate almaktadır. İnceleme sonucunda yaptırım gücünün düşük olması durumunda bu tür oluşumlara katılmayı reddetmektedirler. Bunun temel sebebi aldatma riskini yüksek olmasıdır. Eğer yaptırım mekanizmasının güçlü

olduğu kanaatine varırlar ise, bir sonraki aşama olan pazarlık aşamasına geçilmektedir. Bazı durumlarda bu pazarlık aşamasının Halat Çekme Yarışına evrildiği ileri sürülerek, aktörlerin çıkarlarını maksimize etmek adına sıkı pazarlık görüşmeleri gerçekleştirdikleri dile getirilmektedir. Görüşmelerin başarılı bir şekilde sonuçlanamadığı durumların da olduğu belirtilerek, anlaşmaların gerçekleşip gerçekleşmeyeceği noktasında belirleyici olan etmenin, aktörlerin anlaşma ve anlaşmazlık durumlarındaki kazanç ve kayıp hali olduğu iddia edilmektedir. Bu kazanç veya kayıp bakiyesinin boyutu aktörlerin pazarlık aşamasında ödün verme durumunu etkileyeceği ifade edilmektedir.

Konuya yönelik bir diğer yaklaşım ise Kurumsalcılardan gelmektedir. Bu anlayışa göre iş birliğini sürekli kılan ve yaptırım gücünü gerektiren huşular 'Geleceğin Gölgesi, Kısasa Kısas ve Sonsuza Kadar Cezalandırma' metotları ile şekillenmektedir (Axelrod ve Keohane,1985). Aktörlerin etkileşim çerçevesinin dar olması durumlarında birbirlerini aldatma ihtimalinin yüksek olacağının ifade edildiği bu anlayışta, etkileşim noktaları arttıkça aldatma riskinin azalacağı belirtilmektedir. İşbirliğindeki geleceğin gölgesi özelliği uzun olursa, bu tür yapılanmaların başarıya ulaşacağı ileri sürülmektedir. İşbirliğinin gerçekleşmesinin ardından aldatma durumu ile karşılaşılırsa ya Kısasa Kısa yöntemi ile aldatmanın boyutuna göre yükümlülüğünü yerine getirmeyen aktöre yaptırım uygulanacağı dile getirilirken, ya da Sonsuza Kadar Cezalandırma usulü ile aktörün iş birliğinden çıkarılacağı argümanı ortaya koyulmaktadır.

Anlaşmaların dizaynındaki önemli meselelerden birini de üyelik konusu oluşturmaktadır. Oluşuma taraf olabilmek için oldukça önemli olan üyelik mevzusu hem kuruluş aşamasında hem de devam eden süreç içerisinde etkilidir. Bu noktada küresel veya bölgesel çaplı olup olmayacağına da karar verilmektedir. Yapılanmanın kısıtlayıcı veya dışlayıcı karakterde olması ile kapsayıcı ve açık bir karaktere haiz olması anlaşma dizaynı açısından kritiktir. Bu durum, oluşumun genişlemeci veya kapalı bir klik olarak kalacağını belirlemektedir. Ayrıca hangi aktörlerin üyelik hakkına sahip olacağı hususu da bu noktada ele alınmaktadır. Yalnızca devlet aktörlerinin mi yer aldığı, yoksa uluslararası örgütler, hükümet dışı aktörler, devlet altı aktörleri gibi devlet dışı aktörlerinin de mi katılım hakkına haiz olduğu önemlidir.

Anlaşmaların dizaynı noktasında bir diğer unsur kapsamdır. Hangi konuların ne derecede anlaşmada yer alacağı bu unsurun özelliğidir. Aktörler bu hususta görüşmeler gerçekleştirerek hangi konuların ve sektörlerin anlaşmanın bir parçası olacağına karar vermeye

çalışırken, eklemek istemeyecekleri alanlar var ise pazarlıklar neticesinde bu konuları anlaşma kapsamı dışında tutmaya çalışmaktadırlar. Bu konular tarım, yatırım, çevre ve insan hakları gibi alanlardan oluşabilir. Bazı durumlarda ise alanların birbiri ile ilintili olmasından dolayı kapsam noktasında manevra alanı bulunmamaktadır. Doğalgaz ticareti ve sınır güvenliği arasındaki bağ bu duruma örnek olarak verilebilir.

Yetki devri özelliği anlaşmaların dizaynı konusundaki etmenlerden birini oluşturmaktadır. Oluşturulan yapının merkezi otorite olarak hareket edip etmediği ile ilgili olan bu özellik, devletlerin ulusal egemenlik karakteri ile mücadele etmektedir. Bu sebepten dolayı devletler, herhangi bir uluslararası merkezi otoritenin, kendi egemenliklerini zedeleyici ve dış politika oluşturmada kısıtlayıcı durumlara karşı direnç göstermektedirler.

Kararların alınmasına yönelik düzenlemeler de anlaşma dizaynının öneli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu özelliğin içerisine ne şekilde kararların alındığının yanı sıra önemli pozisyonlardaki yetkililerin seçimi ve yapının finansman şekli faktörleri de dahil edilmektedir. Oluşumdaki karar alma mekanizmasındaki oylama sistemi bu unsurun en kritik meselesidir. Üyelerin eşit oy ağırlığına sahip olma durumları bu noktada belirlenmektedir. Bazı aktörler daha yüksek oy ağırlığına sahip olma arzusuna sahip iken, bazı durumlarda bu oy ağırlığı yapılanmaya yapılan finansal destek ile şekillenebilmektedir. IMF ve Dünya Bankası finansal desteğe göre oy ağırlığına haiz olma durumuna örnek olarak verilebilir. Kimi durumlarda ise bazı aktörler veto hakkına sahiptir. BM Genel Meclisi'nde tüm üyeler eşit oy hakkına sahip iken, yalnızca on beş üyeden oluşan BM Güvenlik Kurulu'nda yer alan beş daimi üye veto hakkına haizdir. Bu aktörler çıkarlarına hizmet etmeyen durumlarda herhangi bir karar alınmasının önüne geçebilmektedirler. Oylama meselesindeki bir diğer husus da kararların alınması için gerek çoğunluk derecesidir. Kararların basit çoğunluk, süper çoğunluk veya oybirliği ile alınıp alınmadığı büyük önem taşımaktadır. Basit çoğunluğun olduğu yapılanmalarda kararlar daha kolay bir şekilde alınırken, oy birliğinin uygulandığı yerlerde herhangi bir karar almak oldukça zor olmaktadır. Oylama mekanizmasının karakteri yapılanma içi bloklar oluşturma ihtimalini belirlemektedir.

2.5.Ticaret Anlaşmalarının Analitik Düzlemi

Bir ticaret anlaşması incelenirken, öncelikle bu anlaşmaların genel özelliklerini ve ne gibi hususları kapsadıklarını bilmek, doğru bir analiz gerçekleştirmenin önkoşulu olarak kabul edilebilir. Bu doğrultuda ticaret anlaşmalarının birçoğunun yüksek oranda benzerlikler içerdiği

göz önünde bulundurulursa, anlaşmaların içeriklerine dair haiz olunan ön bilgi doğru bir okumada bulunmanın başarı düzeyini artıracaktır. Belirli bir mantıksal yapıya sahip olan ticaret anlaşmaları, standart bir temel üzerine inşa edilmiş olup bu mantıksal yapının kavranması halinde okuma yapılması ve analiz edilmesi basit olan metinlerdir. Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan kılavuz doğrultusunda ticaret anlaşmalarının içeriğini oluşturan genel başlıklar aşağıdaki tablodaki gibidir (Avrupa Komisyonu, https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/how-read-trade-agreement). Bu bölümde ticaret anlaşmalarını oluşturan genel başlıkların neler olduğu ve bu başlıklar altında hangi konuların işlendiği ortaya koyulacaktır.

Tablo 3. Ticaret Anlaşmalarının Genel Başlıkları

1. Giriş
2. Tanımlar, Hedefler Ve Başlangıç Hükümleri
3. Mallar İçin Ulusal Muamele Ve Pazara Erişim
4. Ticaret Çözümleri
5. Ticaretin Önündeki Teknik Engeller
6. Sıhhi Ve Bitki Sağlığı Önlemleri
7. Gümrük Ve Ticaretin Kolaylaştırılması
8. Yatırım
9. Hizmet Ticareti
10. Kamu İhaleleri
11. Fikri Mülkiyet
12. Rekabet Ve İlgili Konular
13. Uyuşmazlıkların Çözümü Ve Arabuluculuk
14. Son Hükümler
15. Diğer Protokoller

Kaynak: Tablo yazar tarafından düzenlenmiştir.

Giriş; Önsöz olarak da ifade edebileceğim bu sekmede, tarafların kimler olduğu belirtilerek, mevcut iktisadi ilişkilerin geliştirilmesine yönelik ortak hedefleri ortaya koymakta ve anlaşmanın bir nevi temelini oluşturmaktadır.

Tanımlar, Hedefler ve Başlangıç Hükümleri; Anlaşma dilinin ortak bir şekilde anlaşılabilmesi için sözleşme metninde kullanılan terimlerin açıklandığı bölümdür.

Mallar İçin Ulusal Muamele ve Pazara Erişim; Bu bölümde ve bu bölüme ait olan eklerde anlaşmanın tarafları arasında üzerine karar verilmiş işlem gören ürünler için harç, vergi veya diğer ithalat ücretlerinin ne ölçüde ve hangi sürede azaltmalara veya ortadan kaldırılmalarına gidileceği saptanmaktadır. İlgili sözleşmenin kapsadığı tüm ürünlere dair özel vergilendirmelere ve tarifeler bu başlık altında yer almaktadır. Bu başlığa dair, genellikle, anlaşmanın her bir tarafının her bir mal sınıflandırması için yerine getireceğini bildirdiği özel taahhütleri içeren ayrı bir ek bulunmaktadır.

Ticaret Çözümleri/Önerileri; Bu başlık altında anlaşmanın herhangi bir tarafının damping ve gayrimeşru sübvansiyonlar gibi haksız ticaret uygulamalarının meydana getirebileceği negatif etkilere cevap olarak alabileceği önlemlere karşı koyulmasını sağlayacak hükümler yer almaktadır.

Ticaret Önündeki Teknik Engeller; Anlaşmada yer alan belirli düzenlemelerin uyumlaştırılmasının sağlandığı bu bölümde, bazı kalite derecelendirme ve belgelendirme prosedürlerinin hangi spesifik sektörlerde eşdeğer olarak kabul edileceğine dair bilgilere yer verilmektedir. Bu doğrultuda uygunluk değerlendirme prosedürleri karşılıklı olarak tanınmaktadır. Böylelikle ürünlerin ihracat ülkesinde düzenlenen uygunluk değerlendirme belgelerine dayanarak, hedef ülkede ithalat için kabul edilebilmesi sağlanmaktadır.

Sıhhi ve Bitki Sağlığı Önlemler; Bu bölümde, gıda güvenliği ile birlikte hayvan ve bitki sağlığı ile ilgili kurallara yer verilmektedir. Taraflara arası uyum prosedürlerini basitleştirmenin amaçlandığı ve neticesinde uyumlu hale getirildiği bu sekmede; gıda güvenliği ile bitki ve hayvan sağlığı için gereken meşru önlemlerin gerçekleştirilecek olan ticari ilişkilerde haksız engeller oluşturmaması hedeflenmektedir. Taraf ülkelerde konu ile ilgili yetkili olan merciler ile ihracatı gerçekleştirilmesi için yerine getirilmesi gereken prosedürler, süreçleri ile beraber, bu içerikte yer almaktadır.

Gümrük ve Ticaretin Kolaylaştırılması; Gümrük prosedürlerinin kolaylaştırılmasına ve daha verimli hale getirilmesine ilişkin hükümlerin yer aldığı bu bölümde, diğer sekmelerde yer almayan gümrük prosedürlerine, menşei kurallarına uygunluk sağlanması için uyulması gereken kuralların yer aldığı dokümantasyonlara ve yöntemlere, gümrük değerlemelerine, harçlar, ücretler ve masraf tutarlarına yönelik düzenlemeler alt başlıklar halinde bulunmaktadır.

Yatırım; Bu sekme içerisinde, ülkeye yapılacak olan yatırımların önünü açacak ve yatırımcıları koruyacak prosedürler ortaya koyulmakta ve bu hükümlerce yerli girişimciler ile adil muamele görmelerini sağlamak amaçlanmaktadır. Yabancıların sermaye limitlerini ortadan kaldırmak, performans gerekliliklerini makul düzeylerde tutmak, kar ve para transferlerini basitleştirmek ve yatırımcıları koruyan garantiler temin edilerek istikrarlı ve öngörülebilir yatırım şartları oluşturmak istenmektedir. Ek olarak yatırımda bulunan müteşebbislerin hükümetler ile yaşayacakları anlaşmazlıkları adil ve hızlı bir şekilde çözüme kavuşturmasını sağlayacak yatırım uyuşmazlıkları çözüm mekanizmaları da hükümlere bağlanmaktadır.

Hizmet Ticareti; Anlaşmalarda yer alan bu başlık altında, hizmet sektörünün sınır ötesi ticaretine yönelik hükümler bulunmaktadır. Teknik olarak Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'ne üye olan tüm ülkeler arasındaki hizmet ticaretinin kurallarını belirleyen Hizmet Ticareti Genel Anlaşması etkin olmaktadır. Bununla birlikte, imzalanan ticaret anlaşmaları ile finansal hizmetler, telekomünikasyon, e-ticaret ve gerçek kişilerin geçici hareketine dair taahhütler ortaya koyulmaktadır. Bu taahhütler, anlaşmanın tarafı olan her bir aktör için ayrı ekler ile belirtilmektedir.

Kamu İhaleleri; Bu bölümde, anlaşmanın tarafı olan aktörlere bağlı işletmelerin merkezi, bölgesel, il ve yerel yönetimler de dahil olmak üzere birbirlerinin hükümetlerine mal ve hizmet sağlayabileceği alanları belirtmektedir. DTÖ'ye üye olan her devlet, bunun bir doğal sonucu olarak Kamu İhale Anlaşması (KİA)'nın bir tarafıdır. Ticaret anlaşmaları ile birlikte, KİA'larda kapsanan tedarik kuruluşlarının sayısı, içerilen mal ve hizmetlerin sayısı ve ihale uygunluğu için değer eşikleri açısından taahhütleri derinleştirebilmektedir.

Fikri Mülkiyet; Uluslararası Fikri Mülkiyet Sözleşmeleri'ne dayanarak anlaşmalarda yer alan bu bölüm, telif hakkı, ticari markalar, tasarımlar, patentler, veri koruma gibi hususlar ile ilgili prosedürleri ve kuralları barındırmaktadır. Bunlara ek olarak coğrafi işaretlerin korunması gibi yeni iş birliği alanları da tanımlanabilmektedir.

Rekabet ve İlgili Konular; Bu bölümde, rekabet hukuku noktasında ticaret kartelleriyle ilgili soruşturma ve yaptırımlar ile baskın bir pazar konumuna sahip şirketlerin kötü niyetli davranışlarına ve rekabet karşıtı birleşmelere atıfta bulunulmakta ve ilgili hükümler yer almaktadır. Ayrıca, özel şirketler için eşit bir rekabet sahası oluşturmak için sübvansiyonlar, devlete ait işletmelere ve özel ayrıcalıklar verilen işletmelere dair kurallara yer verilmektedir.

Uyuşmazlıkların Çözümü ve Arabuluculuk; Tarafların anlaşmayı uygulama veya yorumlama noktasında herhangi bir anlaşmazlık yaşanması durumunda, bu anlaşmazlıkları çözecek mekanizmanın hükümlerini içeren bu bölüm, arabuluculuk mekanizması ile anlaşmazlık durumu ortada kaldırılamazsa, ilgili tarafların izlemeleri gereken resmi prosedürleri içermektedir.

Son Hükümler; Bu bölümde, anlaşmanın nasıl ve ne durumda yürürlüğe gireceğini belirtirken, imzalanmasından sonraki süreç yeni tarafların katılımına açık olup olmama hükümlerini içermektedir. Bunlara ek olarak, ilerleyen dönemlerde anlaşmanın hükümlerini güncellemek veya değiştirmek içim takip edilmesi gereken prosedürleri ortaya koymaktadır.

Diğer Protokoller; Bu sekme altında, yukarıda belirtilen kategorilere dahil olmayan diğer tüm hükümleri barındırmaktadır.

3. TEZ METODU

Bu tez çalışmasında anlaşma metinlerinin irdelenmesi için Nitel Karşılaştırmalı Analiz (NKA) temelinde veri olarak metin metodu kullanılmıştır. Bu yöntem aracılığıyla sözleşmeler metinsel olarak ele alınıp anlaşmanın oluşturulması noktasında hangi değişkenlere ne derecede önem atfedildiği saptamak hedeflenmiştir. Elde edilen veriler Maxqda programı aracılığıyla yapılan kodlamalar ışığında doğruluk tablosu oluşturulacak olup, R Studio programında NKA veri analiz programı aracılığıyla çıktılar ortaya koyulacaktır. Ortaya çıkan sonuçlar ile birlikte bu çalışmada taraf aktörlerin sınırları boyunca yayılması amaçlanan düzenlemelerin detayları ve aktörlerin bu düzenlemelere yönelik motivasyonu açığa çıkarılmak istenmiştir.

3.1.Tezin Kapsamı ve Sınırları

Bu tez çalışmasında Latin Amerika'da yer alan bölgesel aktörlerin ticaret anlaşmalarına taraf olurken haiz oldukları motivasyonların neler olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu aktörlerin anlaşmalara, belirlenen değişkenler çerçevesinde, hangi özelliklerinden dolayı taraf oldukları ortaya koyulmak istenmiştir. Taraf olunurken politik, ekonomik ve askeri motivasyonlardan hangilerinin ağır bastığına dikkat edilmiştir. Bu doğrultuda tezin başarılı bir şekilde sonuçlandırılabilmesi için bazı sınırlamalara gidilmiştir.

Teze konu olan anlaşmaların öncelikli özelliğinin ticaret anlaşması olması ve DTÖ kapsamında onay mekanizmasına başvurulmuş anlaşmalar niteliğinin bulunmasına dikkat edilmiştir. DTÖ tarafından onaylanmamış veya DTÖ onayına sunulmamış anlaşmalar kapsam dışında kalmıştır. Anlaşmalar seçilirken taraflardan bir tanesinin Latin Amerika coğrafyasında bulunması şartı konulmuştur. Bireysel aktör(ler) ile bölgesel aktör(ler); bölgesel aktör(ler) ile bölgesel aktör(ler) ve bölgesel aktörler ile bireysel aktörler şeklindeki taraf dağılımlarından her birinin bir tarafında Latin Amerikalı bir birim bulunmuştur. Böylelikle tezin odak noktası ve aktörlerin ortak paydası olarak bu coğrafya seçilmiştir. Anlaşmaların gerçekleştiği yıl ise bir diğer kapsam unsurudur. DTÖ'nün kuruluş tarihi olan 1948 yılından itibaren 31 Aralık 2019 tarihine kadar yürürlüğe giren anlaşmalar kapsam dahilinde tutulmuştur.

Yukarıda belirtilen sınırlar çerçevesinde Latin Amerika'da yer alan aktörlerin DTÖ kapsamında 1948-2020 tarihleri arasında imzaladıkları 56 bölgesel ticaret anlaşması metin olarak veri metodu ile irdelenmiştir.

3.2.Tezin Modellemesi

Bu tez çalışması veri olarak metin metodu ile gerçekleştirilirken irdeleme alanları olarak sekiz konu seçilmiştir. Bu konular *Piyasaya Erişim, Hizmet Hareketliliği, Yatırım, Fikri ve Sınai Haklar, Devlet Rolü, Rekabetçilik, Anlaşmazlık Çözüm Mekanizması ve Ticari Olmayan Meseleler* olarak belirlenmiştir. Bu belirlenenler alanlara dair özellikler aşağıdaki gibidir.

Piyasa ve Ticaret Düzenlemeleri: Bu değişken çerçevesinde gümrük tarifelerinin değerleri incelenecek olup, tek tip tarifenin uygulanıp uygulanmadığı, ürünlere yönelik kota miktarının varlığı, imtiyazlı alanların bulunup bulunmadığı ve tarifelerdeki değişiklik yönü ele alınmaya çalışılmıştır.

Hizmet Düzenlemeleri: Bu unsur noktası gözetilerek hizmet sektörüne yönelik düzenlemelerin varlığı, hizmet ticaretinin serbestleştirilmesine yönelik hükümlerin olup olmadığı, en çok kayrılan ulus anlayışının uygulanıp uygulanmadığı irdelenmiştir.

Finans ve Yatırım Düzenlemeleri: Bu inceleme alanı çerçevesinde sektörel kapsamlar, yabancı yatırımcıların korunmasına dair net hükümler, imtiyazlı durumlar ve yatırımcıların ödeme ve kar aktarımında kısıtlamaya maruz kalıp kalmayacağına dair prosedürlerin varlığı araştırılmıştır.

Fikri ve Sınai Haklar: Bu değişken aşamasında konuya dair anlaşmalardaki genel açıklamanın olup olmadığı ve varsa fikri ve sınai hakların korunması yönelik hükümlerin kapsamı incelenmiştir.

İhale ve Teşvikler: Bu unsur çerçevesinde devletin tahsis ettiği ve yükümlülükler üstendiği alanlara yönelik araştırmalarda bulunulmuştur. Devletin bu desteğinin genel bir destek mi yoksa belirli alanlara yönelik bir destek mi olduğu, varsa bu tahsislerin ve desteklerin devlet, devlet altı veya kamu iktisadi teşebbüsleri tarafından ne şekilde sağlandığına bakılmıştır.

Rekabet Düzenlemeleri: Değişkenin anlaşmada var olup olmadığı, varsa bölüm olarak mı veya madde olarak mı yer aldığı; devletin müdahil olduğu ve korumacılığın uygulandığı durumların varlığı; monopol ve oligopol gibi oluşumlara karşı önlemlerin varlığı irdelenmiştir.

Anlaşmazlık Çözüm Mekanizması: Bu değişkenin irdelenmesi noktasında konuya dair hükümlerin mevcudiyeti, yetki devri durumu, anlaşmazlık çözüm mercilerinin seçimi, alınan kararların uygulanmasındaki bağlayıcılık ve yaptırım gücü ile imtiyazlı durumların mevcudiyeti esas alınmıştır.

Anlaşma Yönetimi: Anlaşma kapsamında alınan kararların uygulanması, alt başlıkların ele alınması ve yeni alt yapılanmaların ne şekilde gerçekleştirileceğinin belirtilmektedir.

Ticari Olmayan Meseleler: Ana konusunu ticari konular olan ticaret anlaşmalarında, konu haricinde ele alınış olan alanların neler olduğu bu başlık altına alınmıştır. Bu alanlar, azınlıklar ve etnik gruplar, bitki-hayvan-insan sağlığı düzenlemeleri, çevresel düzenlemeler, ekolojik turizm, göç ve göçmen meseleleri, işçi ve emek düzenlemeleri, KOBI düzenlemeleri, madencilik düzenlemeleri, nükleer düzenlemeler, tarımsal düzenlemeler ve otomotiv düzenlemeleri olmuştur.

3.3.Yöntem Olarak Nitel Karşılaştırmalı Analiz

Hibrit bir doğaya haiz olan Nitel Karşılaştırmalı Analiz (NKA-QCA), nitel ve nicel araştırma metotlarını bir arada uygulayan bir yöntem yaklaşımıdır (Rihoux ve Ragin, 2009). Bu açıdan NKA, nicel ve nitel araştırmayı esas alan entelektüel ve pratik bir sentezi ifade etmektedir (Johnson, Onwuegbuzie, ve Turner, 2007: 129). Minimal düzeylerde olmak kaydı ile gerekli ve yeterli koşulları kombine eden dizi-teorik bir yaklaşımdır. Vakaları nedensel koşulların ve çıktıların konfigürasyonları şeklinde inceleyen ve belirli şartın veya şartların hangi kümesel düzeyde çıktılar ile ilintisini irdeleyen bir metottur (Schneider ve Wagemann, 2012). Bu kapsamda NKA'da nitel, nicel veya her ikisini birden içinde barındıran ham verileri dönüştürerek kalibre eden bir süreç işletilmektedir (Ragin, 2008).

Nitel Karşılaştırmalı Analiz (NKA), karşılaştırmalı sosyal bilim araştırmalarında önemli bir yere sahip olan metodolojik bir yaklaşımdır. Bu yöntemin kökleri, 18. yüzyıldaki doğa bilimleri çalışmalarına kadar uzanmaktadır. NKA'nın gelişiminde önemli rol oynayan sistematik karşılaştırmalı prosedürlerin temelleri, David Hume ve J.S. Mill tarafından atılmıştır

(Mill, 1967). Mill'in ortaya koyduğu uzlaşma yöntemi ve farklılık yöntemi, NKA'nın temel prensiplerinin oluşmasında etkili olmuştur. Bu yöntemler, ortak nedensel ilişkileri belirlemek için vakaların sistematik olarak eşleştirilmesi ve karşılaştırılması üzerine kuruludur. Mill, daha sonra bu iki yöntemi birleştirerek Ortak Anlaşma ve Fark Yöntemi'ni geliştirmiştir (Mill, 1967).

NKA'nın modern anlamdaki ortaya çıkışı 1980'lerde gerçekleşmiştir. Bu dönemde, karşılaştırmalı siyaset ve tarihsel sosyoloji alanlarındaki uygulamalar, yöntemin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. 1987 yılında, Amerikalı Sosyolog Charles Ragin, "*The Comparative Method*" adlı eserini yayınlayarak NKA'yı sistematik bir şekilde ortaya koymuştur. Ragin, NKA'yı vaka merkezli nitel araştırma yöntemi ile değişken merkezli nicel araştırma yöntemi arasında üçüncü bir yol olarak konumlandırmıştır (Rihoux ve Marx, 2013).

Ragin (1987: 84), NKA'nın beş temel bileşenini şu şekilde vurgulamıştır:

- Vaka temelli yaklaşım: Her vaka, karmaşık bir bütün olarak ele alınmalıdır.
- Karşılaştırma temeli: Benzer vakalar bir araya getirilerek karşılaştırılır.
- Teori ve kanıt arasında yinelemeli diyalog: Açıklayıcı model geliştirmek için iteratif bir süreç izlenir.
- Çoklu konjonktürel nedensellik: Farklı koşul kombinasyonları aynı sonucu verebilir.
- Ampirik karmaşıklığın düzeyini belirleme imkanı: Vaka açıklamaları minimal düzenlemelerle gerçekleştirilebilir.

NKA'nın ortaya çıkışından sonra, yöntem hakkında beş ana tartışma konusu gündeme gelmiştir (Goldthorpe, 1997):

- Vaka duyarlılığı: NKA'nın tek tek vakalara karşı aşırı duyarlı olduğu eleştirisi.
- İkili değişkenlerin kullanımı: Sosyal bilimler kavramları için yetersiz bir ölçüm olarak görülmesi.
- Koşul sayısındaki sınırlamalar: Değişken seçimindeki yanlılık ve ihmal edilecek koşullar meselesi.
- Metodolojinin durağan doğası ve zaman boyutu: NKA'nın boylamsal perspektifinin olmadığı iddiası.
- Vaka bağımsızlığı varsayımı: Vakaların birbirlerini etkilemediği varsayımı.

Bu tartışmalar, NKA'nın gelişimine katkıda bulunmuş ve yöntemin ilerlemesini sağlamıştır. Örneğin, zaman boyutu ile ilgili eleştiriler, koşulların dinamik hale getirilmesi

(Rihoux, 2001) ve koşulların sıralanmasına izin veren tekniklerin geliştirilmesi (Caren ve Panofsky, 2005) ile yanıtlanmıştır. NKA, demokrasi, refah devleti, devrimler, toplumsal hareketler ve ticaret birlikleri gibi çeşitli alanlarda uygulanmış ve sosyal bilimlerde önemli bir araştırma yöntemi haline gelmiştir (Marx, Rihoux, ve Ragin, 2014). Yöntemin gelişimi, vaka odaklı ve değişken odaklı yaklaşımların en iyi özelliklerini birleştirmeyi hedefleyerek, karşılaştırmalı sosyal bilim araştırmalarına yeni bir perspektif kazandırmıştır.

NKA yönteminde konfigürasyonlara odaklanmak oldukça önemlidir. Bu doğrultuda NKA çoğunlukla ya vaka odaklı olarak derin bağlamsal vaka bilgisinin belirlenmiş vakalar arası örüntüler ile analizine ya da koşul odaklı olarak koşul kümeleri bağlamında vakalar arası örüntülerin analizine odaklanılır (Thomann ve Maggetti, 2017). Her zaman konfigürasyon merkezli uygulamaların gerçekleştirildiği NKA'da, vakalar konfigürasyonlar olarak tasarlanır ve gerçekleştirilen analiz, vakalar arasında konfigürasyon modellerini bulmaya yöneliktir (Blatter ve Haverland, 2012).

NKA'nın odaklandığı hususlardan biri, değişken merkezli araştırma stratejilerin ilgilendiği nedenlerin etkileri olgusunun aksine, etkilerin nedenlerinin ortaya koyulmasıdır (Goertz ve Mahoney, 2012). NKA ile birlikte bir çıktının nasıl elde edildiği açıklanmaya çalışılır. Bu durum, bir koşulun gerçekleşen çıktının meydan gelmesinin açıklanmasındaki yeri belirlenmeye çalışılır. Bu yer belirlendiğinde o koşulun gerekli veya yeterli koşul olup olmadığı tespit edilir. Bu faktörler birbirini karşılıklı olarak hem dışlamamakta hem de birbirleri ile rekabet etmektedir (Ragin, 2008). Farklı bileşenler birbirleri için eşdeğer alternatif olabilmektedir. Bu yönü ile NKA'da bir çıktıya ulaşılabilmesi için hangi farklı alternatif etmenlere ihtiyaç duyulacağı ortaya konulmaktadır.

NKA'da dikkat çekilen diğer bir nokta karmaşık nedensellik varsayımlarında konjonktürel nedensellik, eş sonluluk ve asimetri olgularıdır. Konjonktürel nedensellik ile çıktıların net etkiler tarafından değil de konfigürasyonlarda bir araya gelen koşullar tarafından üretildiği ifade edilirken; eş sonluluk ile benzer çıktıları üretebilecek münhasır olmayan birden fazla konfigürasyonun var olduğu belirtilmektedir. Asimetri ise belirli bir koşulun veya konfigürasyonun bir çıktıyı açıklaması durumunda, koşulun veya konfigürasyonun olumsuzlanmasının sonucunda olumsuzlanmasının açıklanmasının varsayılmamasıdır. Bu iki farklı çıktının açıklanması için farklı iki tanımlamanın yapılması ve birbirinde ayrı olarak analiz edilmesi gerekir. Korelasyon ölçümlerine dayanan ve ilişkili değişkenler arasında simetrik bir ilişki olduğunu varsayan istatistiksel prosedürlerin çoğundan farklı olarak, NKA koşulları ve

sonucu set-teorik ilişkiler yoluyla bağlar ve bu küme ilişkileri asimetrik olarak değerlendirir. Bu nedenle, NKA'da bir olgunun varlığının ve yokluğunun iki farklı analizde incelenmesi gerekmektedir.

NKA'nın bir diğer hususu vakalar arası karşılaştırmaya dair sistematik yaklaşımıdır. Böylelikle vakalar sistematik olarak karşılaştırılırken, ilgili çıktının açıklanmasında gerekli ve yeterli olan koşulların veya yapılandırmaların ayrımları yapılmaktadır. Tam da bu noktada NKA'nın teknik seti devreye girmektedir. Sistematik karşılaştırmanın ön gereksinimi vaka materyallerinin kalibre edilmesidir. Bu kalibrasyonda vaka materyalinin miktarı da yer almaktadır.

NKA, karmaşık durumlarda birden çok vakanın analizini sağlayan bir yöntem olmakla beraber neden bazı durumlarda değişimin olurken diğer durumlarda bu değişimin olmadığını açıklamayı hedeflemektedir. Değişimlerin faktörlerin farklı kombinasyonlarının sonucu olduğu ortaya koyulurken, faktörlerin farklı şekillerdeki kombinasyonunun benzer değişimleri üretebileceği belirtilmektedir (Ragin, 1984). Neden bazı değişikliklerin gerçekleştiğini, neden diğerlerinde bu değişikliklerin gerçekleşmediğini ifade etmeye çalışan NKA metodolojisi, bunun için birden fazla vakada örüntüler aramaktadır. Bu açıklamalar ve aramalar yapılırken kullanılacak veriler yeni veriler olabileceği gibi, önceden oluşturulmuş veriler de olabilmektedir.

NKA metodolojisinin güçlü yanları ele alınacak olursa, ilk olarak derinlemesine vakalara odaklanması ve vakalara yönelik örüntüler ortaya koyması öne çıkmaktadır. Bu yönüyle NKA, tekrarlanabilir bulgular üretmekte saf nitel yaklaşımların ve farklı bağlamları hesaba katmakta zorluklar yaşayan nicel yaklaşımların eksikliklerine hitap etmektedir (Scholz, Kirbyshire ve Simister, 2016). Böylelikle hem nitel hem de nicel yaklaşımın zayıflıklarını gidermektedir. Bu açıdan bir araştırma yaklaşımı olarak NKA, veri toplama, model belirleme, vaka seçimi ve koşulların yeniden kavramsallaştırılması ve sonucun yinelemeli sürecini işletmektedir. NKA'nın bu yönü, devam eden bir araştırma süreci sırasında analizden vakaları çıkarma ve/veya ekleme, belirli durumlar için değerleri yeniden kodlama veya tüm değişkenleri yeniden kavramsallaştırma noktasında nitel köklere dayanmaktadır. Buna karşılık, bu işlemlerin çoğu nicel, istatistiksel yönelimli araştırmalarda genellikle yapılamamaktadır. NKA'nın bir diğer yönünü ise analitik teknik olması oluşturmaktadır. Vakaların ve koşulların önceden belirlendiği bu metodolojide genellikle bir bilgisayar yardımıyla verilerdeki ampirik

örüntüleri bulmak hedeflenmektedir. Bu tarafı ile NKA, nicel köklerine inmektedir (Schneider ve Wagemann, 2012).

İkinci olarak küçük veya orta düzeydeki vakalardaki değişimi ortaya koymak için titiz bir yöntem sunmaktadır. Geleneksel istatistiksel analiz çeşitlerinin aksine örneklemlerde büyüklük ve fazlalık aramazken, çok az sayıdaki vakalara dahi uygulanabilmektedir. Dahası NKA, elde edilen bulguların başkaları tarafından da test edilmesine ve geliştirilmesine haiz olduğu şeffaflık özelliği ile imkan oluşturmaktadır. Bir düzeydeki değişimin başa bir düzeyde sonuçlanması için hangi etmenlere gerekli olduğunu saptayabilme yetisine sahip olan NKA yöntemi, hangi müdahalelerin veya değişimlerin nasıl bir etki gerçekleştireceğini belirterek uygulamaların ne şekilde pratiğe döküleceğini koyabilme yönü diğer güçlü tarafını oluşturmaktadır (Baptist ve Befani, 2015). NKA'nın bir diğer güçlü yönü de öğrenme metodolojisi olmasıdır. Değişimleri ölçmek için herhangi bir katı kuralı olmayan NKA, izleme ve değerlendirme amacı ile kullanıldığında vakalarda dersler çıkarmaya ve sonuçlara dair tavsiyeler üretmeye yardımcı olmaktadır.

NKA'nın karşılaştığı zayıflıklar ele alınacak olursa, bunların başında eksik veriler meselesi gelmektedir. Bir NKA çalışmasında, tüm vakalar için tüm faktörlerin puanlanması gerekir. Bir vakada bir faktörde bilgi eksikse, o vakayı bir NKA analizinin parçası olarak kullanmak mümkün değildir. Bu durumda ya faktör çalışmadan çıkarılmalı ya da vaka çıkarılmalıdır (Schatz ve Welle, 2016). İkinci zayıflık ise özellikle tüm faktörleri etkin bir şekilde "evet-hayır" yanıtlarına bölen net NKA çalışmaları için geçerlidir. Buna göre, faktörler için puanlama süreci oldukça karmaşık yargılar gerektirmekle beraber puanlamanın veya sayısallaştırmanın çok öznel hale gelme riski bulunmaktadır. Bir diğer zayıflık ise kaynak ve zaman yönetiminin sapabilme riskidir. Bir NKA çalışmasının başlangıcında ne kadar zamana veya kaynağa ihtiyaç duyulacağını tahmin etmekte zorluklar yaşanabilmektedir. Bunun nedeni, iyi uygulamanın analiz, vakalar ve değişim teorisi arasında sürekli gidip gelmesinden kaynaklanmaktadır. Bu, NKA'nın sabit zaman ölçeklerinde ve sabit bütçelerle yapılması gereken değerlendirmeler için uygunluğunu sorgulanabilir hale getirmektedir.

NKA, mekanik bir şekilde uygulanmaktan ziyade vakalar ile ilgili olmalıdır. Yazılım sistemlerinin kullanımının yaygınlaşması ve kolaylaşması ile birlikte verilerle yalnızca hangi sonuçların üretilebileceğinin görülmesi riskli bir cazibe oluşturmaktadır. Yüzeysel istatistiksel uygulamalar kaynaklı bu durum, vakaların önemini ve özelliklerini yitirmesine, gerekli verilerin kaybolmasına ve yöntemin temelinden sarsılmasına neden olabilmektedir.

NKA kendi terminolojisine haiz bir metodolojidir. Bağımsız değişkenler tabiri yerine koşullar terimini kullanmaktadır. Açıklanacak olgu sonuç olarak ifade edilmekte olup bağımlı değişken tabirinin kullanımından kaçınılmaktadır. Bu kelime setini kullanmak NKA'nın altında yatan mantığı, yüzeyde matematiksel prosedürlere benzer görünebilen ancak farklı oluşunu ve epistemolojilere dayanan regresyon analizleri gibi diğer veri analizi tekniklerinden biriyle karıştırma riskini azaltmaktadır (Schneider ve Wagemann, 2012).

Belirlenen vakaların seçimi açık ve ayrıntılı bir şekilde şeffaf bir şekilde yapılmalıdır. Verilerin hali hazırda olması veya hipotezlerin kanıtlanması için uygun olması vaka seçimini etkilememelidir. Koşullar ve sonuç, yeterli teorik ve ampirik ön bilgi temelinde seçilmeli ve kavramsallaştırılmalıdır. Koşulların ve sonucun seçimi ve tanımı kesin olmalıdır. NKA çalışmasında vaka ve sonuç arasındaki nedensel bağlantıyı ve ampirik sonuçları analitik yorumlama ile köprülemek için teoriye dayandırmalıdır. Bu süreçte vakalar ve veriler derinlemesine analiz edilmelidir (Caren ve Panofsky, 2005).

3.3.1. NKA Metodolojisinin Kullanım Türleri

NKA metodolojisinin kullanımına yönelik beş çeşit bulunmaktadır. Bunlar; verilerin özetlenmesi, verilerin tutarlılığını kontrol etme, hipotezleri veya teorileri kontrol etme, varsayımları test etme ve yeni teorik argümanlar üretmedir. NKA yöntemi basit bir şekilde verileri özetlemek, onları daha derli toplu bir şekilde göstermek ve ilgili ampirik evreni daha sentetik olarak tanımlamak için kullanılabilmektedir. Bu özetleme, vakaların nasıl bir arada kümelendiğini basit bir şekilde gösteren sentetik bir tablo oluşturmak için yazılım kullanılarak yapılmaktadır. Böylelikle ilk izlenimde oldukça farklı gibi görünen durumlar arasındaki benzerlikleri hızlı bir şekilde ortaya koymaktadır ve veri keşfini kolaylaştırmaktadır. İkinci kullanım alanı verilerin tutarlılığını kontrol etmektir. Analiz sırasında nedensel koşullar açısından aynı, ancak sonuçları farklı olan durumlar tespit edilebilmektedir. Çelişkiler, yazılımın ürettiği doğruluk tablosunda açıkça gösterilmektedir. Çelişkiler çalışılan vakalar hakkında derinlemesine imkan sunmaktadır. Bu çelişkilere bir çözüm bulunarak hem ilgili vakalar hakkında daha kapsamlı bilgi edinmek hem de daha tutarlı bir kanıt bütünü geliştirmek mümkün olmaktadır (Berg-Schlosser vd., 2009: 44-48). Üçüncü olarak, NKA hipotezleri veya mevcut teorileri test etmek için kullanılmaktadır. Bu kapsamda, bu hipotezlerin veya teorilerin doğrulanmasını veya yanlışlanmasını sağlamaktadır. Böylelikle hipotezlerin veya teorilerin mümkün olduğunca açık bir şekilde işlevselleştirilebilmektedir. Bunun sonucunda hipotez test süreci daha etkin hale gelmektedir. Dördüncü kullanım tipi ise formüle edilen varsayımın hızlı

ve basit bir şekilde test edilmesidir. Çalışmada kullanılan varsayımın, analiz edilen vakalarca doğrulanma durumunu kontrol etme imkanı sağlamaktadır. Son olarak NKA metodolojisi hipotezler şeklinde yeni teorik argümanlar geliştirilmesi sürecinde kullanılabilmektedir. Çelişkilerden arındırılmış veri tablosu ile metodoloji uygulaması ve vakalar ile yorumlanması yapılarak minimal argümanlar elde edilebilmektedir (Berg-Schlosser vd., 2009: 44-48).

3.3.2. NKA Metodolojisinin Türleri

NKA metodolojisinde Keskin Küme (Crisp-Set, kkNKA), Bulanık Küme (Fuzzle-Set, bkNKA) ve Çoklu Değer Küme (Multi-Value Set, cdNKA) olmak üzere üçlü bir metodolojik değerleme ayrımı bulunmaktadır.

Bunlardan ilki olan kkNKA var ya da yok, 0-1 mantığı temelinde oluşturulmuştur. Analize konu olan etmenin ilgili koşulda bulunup bulunmadığını veya kriteri sağlayıp sağlamadığını belirten ikili bir yapıya dayanmaktadır (Klir, Clair ve Yuan 1997: 61). Analizdeki nedensel yolu açıklayıcı özelliğine haiz olan bu modellemede, analizin sonucu teori ve kanıt arasındaki sürekli etkileşime dayanmaktadır (De Meur ve Rihoux, 2002). Bu noktada model, çelişkileri çözümlemektedir. Açıklayıcı model doğru bir şekilde ifade edilmediğinde – değişkenlerdeki ihmal, ölçüm hatası vb.- veya teorik olarak anlamlı olmadığında çelişkilerin her zaman var olacağı ileri sürülmektedir. kkNKA, sonuçları açıklayan gerekli ve yeterli koşulları analiz etmek, çeşitli koşul ve vaka yapılandırmaları arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya çıkarmak için bir dizi araç sağlamaktadır. Bu şekilde, araştırmalarda sınırlı sayıda vakayı sistematik olarak karşılaştırır. Bir koşulun bulunduğu bağlama, bir diğer deyişle, diğer koşullarla ilişkisine bağlı olarak zıt etkilere haiz olabileceğini kabul etmektedir. Bu sebeple, kkNKA, karmaşık ve görünüşte çelişkili nedensellik modellerini ele alırken, mantıksal minimalizasyon ile alakasız nedenleri ayrıştırmaktadır. Bu yaklaşım bir yandan koşulların-değişkenlerin kendi başlarına hareket ettikleri, bağımsız olarak etkiye haiz olduklarını varsayan değişken odaklı yöntemden ayrışırken, diğer yandan vakaların benzersiz ve nedensel açıklamaların vakaya bağlı olduğunu ileri sürerek tek vaka yaklaşımından farklılaşmaktadır. Bu varsayımlardan hareketle, benzersiz vakalar karşılaştırarak ve belirli bir sonucu oluşturmak için bu vakalarda hangi benzer faktörlerin birleştiğini analiz ederek işlevsellik oluşturmaktadır (Wickham-Crowley, 1992). kkNKA'da çalışmada nedensel kombinasyonlar ve çıktı arasında tutarlılık bulunması gerekmektedir. kkNKA'da kesme noktasının seçimi analitik sonuç üzerinde etkilidir. Bu husus sosyal bilimlerdeki devamlılık ve farklılaşma meselesi ile çatışması

açısından kritik bir öneme haiz olup, çıktılar üzerinde sınırlayıcı etkiye sahiptir (Goldthorpe, 1997).

NKA'daki diğer tür Bulanık Küme (bkNKA- fsQCA), kkNKA'yı tamamlayıcı olarak yine Ragin tarafından 2000 yılında yayımlanan "Fuzzy-Set Social Science" eseriyle ortaya çıkmıştır. NKA'nın özünde yer alan gerekli ve yeterli koşulları analiz etmeyi geliştirmek amacı ile üretilen bu değerleme türü (Goertz ve Starr, 2003). kkNKA'dan farklı olarak, var-yok ikili prensibinin haricinde farklı derecelerde koşulu sağlama durumları söz konusudur. Çalışılan vakada keskin ifadeler yerine geçişken dereceleri ifade edilen bu türde, böylesine bir kalibrasyonun gerçekleştirilebilmesi için kodlamada hassasiyet, disiplin ve şeffaflık unsurları gözetilmelidir. Kalibrasyon sürecinin merkezinde önceden belirlenmiş olan teorik bilgi ve ampirik bulgular yer almaktadır (Mahoney, 2007: 347). kkNKA merkezinde bulunan yeterli koşul, gerekli koşul, eş sonluluk ve konjonktürel nedensellik bkNKA'da da aynı şekilde uygulanabilmektedir.

Üçüncü tür ise Çoklu-Değer Küme NKA (cdNKA- mvQCA), 2005 yılında Cronqvist tarafında ortaya koyulmuştur. cdNKA'da çokterimli konseptler kullanılırken, çıktılar ikili şekilde sonuçlanır. Değişkenler ikil yerine çok-değerli olarak ele alınır (Cronqvist, 2004). veri seti ve vakaların bir sentezini gerçekleştirme fikrine haiz olup, Sonuç değişkeni üzerinde aynı değere sahip olan değişkenler, sonuç ile bir dizi durumu açıklayan değişkenlerin kombinasyonlarını içeren bir çözümle açıklanır (Cronqvist ve Berg-Schlosser, 2009). Mantıksal tutarlılık ve analizin kontrolünün kaybedilmemesi açısından sınırlı sayıda çoklu değer koşullarının uygulanması tavsiye edilmektedir. Bu sebeple sınırlı çeşitlilik problemi oluşturmaktadır (Schneider ve Wagemann, 2007: 262).

3.3.3. NKA ve Uluslararası İlişkiler Disiplini

Sosyal bilimler alanında ilk olarak demokrasi, devrimler, toplumsal hareketler ve ticaret birlikleri gibi alanlarda kullanılan NKA metodolojisi, bu açıdan Uluslararası İlişkiler (Uİ) disiplini ile yakından ilintilidir. Özellikle yazılım programlarının kullanımının yaygınlaşması bu birlikteliğin gelişimine önemli katkıda bulunmuştur. Vakalara puanlar atanarak yazılım aracılığıyla verilerin kalibre edilmesi Uİ disiplininin NKA ile yakınlaşmasını sağlamıştır (De Block ve Vis, 2018). Birçok istatistiksel uygulama, belirli bağımsız değişkenlerin bağımlı bir değişken üzerindeki net etkilerini belirlemeye çalışarak ikinci yaklaşımı açıkça veya dolaylı olarak takip ederken; NKA, bir sonucun meydana geldiği koşulların karmaşık etkileşimini

tespit etmeyi amaçlamaktadır. Her ne kadar nicel yaklaşımlar da değişkenler arasındaki etkileşimi modelleyebilseler de bu analizler değişken çiftlerine odaklanılmış olması NKA metodolojisini farklı kılmaktadır. NKA'da konjonktürel nedensellik ilkesi yer almakta olup, çözümlerde üç ve üçten fazla koşul bulunmaktadır. Uİ disiplini çerçevesinde yapılan çalışmaların, NKA yöntemini kullanmasının altında üç temel yakınsama yer almaktadır. Bunlar çok yöntemli araştırma, sağlamlık ve şeffaflık'tır (Ide ve Mello, 2022).

İlk olarak ifade edilen çok yöntemli araştırma NKA ve uluslararası ilişkiler disiplininin önemli bir anlayış kesişiminde yer almaktadır. Çalışmalarda tek yönteme bağlı kalmak yerine birden fazla yöntemin kullanılmasına olanak sağlayan NKA metodolojisi, araştırmada uç noktalara erişebilme adına avantajlar sunmaktadır. NKA, sonuçların harici geçerliliğini kontrol etmek için istatistiksel analizlere ilham verebilmekte veya ayrıntılı vaka seçim stratejilerini destekleyebilmektedir. Bu disiplin çalışmalarında NKA kullanımı ile birlikte, alışkın/yaygın olmayan alana yabancı yöntemler – büyük veri setlerinin işlenmesi gibi-, kullanılmakta olup bil kapsamı genişletilmektedir.

İkinci mesele, analitik tercihler, sağlamlık testlerini araştırma sürecinin kritik bir parçası haline getirerek NKA sonuçlarını etkilemektedir. Uluslararası İlişkiler disiplini araştırma bulgularının sağlamlığı ve eleştirileri noktasında önemli bir geçmişe ve ilerlemeye haiz olduğu (Moravcsik, 2014), göz önünde bulundurulduğunda, NKA metodolojisi ile oldukça uyumlu bir konumda bulunmaktadır.

Üçüncü mesele ise şeffaflık etrafında şekillenmektedir. Çalışma için hazırlanan verilerin, çalışma esansında yapılan tercihlerin ve çalışmanın sonucunda elde edilen çıktıların şeffaf olması, araştırmanın tekrarlanabilir, güvenilir ve kümülatif olması için oldukça kritik bir önem arz etmektedir. Bu durum, çalışmanın çıktılarının geçerliliği ve disiplin ile metodoloji arasındaki birliktelikten oluşacak literatürünün genişlemesi açısından değerlidir.

Sonuç olarak, NKA metodolojisinin Uluslararası İlişkiler disiplini ile olan yakın ilişkisi, çeşitli yakınsamalar üzerinden şekillenmektedir. Çok yöntemli araştırma yaklaşımı ile metodolojik çeşitlilik sağlanırken, sağlamlık testleri ile araştırma sonuçlarının güvenilirliği pekiştirilmekte ve şeffaflık ilkesi ile çalışmaların tekrarlanabilirliği ve geçerliliği güvence altına alınmaktadır. Yukarıda ifade edilen üç temel yakınsama, NKA metodolojisinin Uluslararası İlişkiler disiplinindeki kullanımının giderek yaygınlaşmasına ve metodolojik açıdan zenginleşmesine katkı sağlamaktadır. Özellikle yazılım programlarının gelişimi ve

yaygınlaşması ile birlikte, bu iki alanın entegrasyonu daha da güçlenmiş, karmaşık nedensellik ilişkilerinin analizi kolaylaşmıştır. Bu birliktelik, Uluslararası İlişkiler disiplininin metodolojik araç setini genişletirken, aynı zamanda daha kapsamlı ve derinlemesine analizlerin yapılmasına olanak tanımaktadır.

4. DEĞİŞKENLERİN KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVESİ

Bu bölümde çalışmanın üç ana değişkeni olan ULDU, DMY ve TMY değişkenleri ayrı ayrı olarak hem kavramsal açıdan hem de teorik perspektiften irdelenmiştir.

4.1.ULDU Değişkeni

Bu başlık altında çalışmanın ana değişkenlerinden biri olan ULDU değişkeninin sırasıyla kavramsal ve teorik açıklamalarına yer verilmektedir.

4.1.1. ULDU Değişkeninin Kavramsal Çerçevesi

ULDU (Uluslararası Liberal Düzene Uyum) değişkeni, uluslararası ticaret anlaşmalarında önemli bir rol oynayan hükümet yöneticilerinin ideolojik eğilimlerini ve bu eğilimlerin mevcut uluslararası liberal düzenle ne ölçüde uyumlu olduğunu ölçmeyi amaçlayan bir kavramdır. Bu doğrultuda ULDU, hükümetlerdeki yönetici kadroların benimsedikleri ideolojilerin, uluslararası ticaret düzeninin hakim anlayışı olan liberal anlayışa ne derece uyumlu olduğunu gösteren bir ölçüttür. Bu değişken, siyasal ideolojiler teorileri çerçevesinde ele alınmakta ve uluslararası ticaret anlaşmalarının gerçekleştirilmesinde rol oynayan aktörlerin motivasyonlarını anlamaya yönelik bir araç olarak kullanılmıştır. ULDU değişkeni, karar vericilerin serbest ticaret politikalarına yönelik tutumları, ekonomik küreselleşmeye bakış açıları, çok taraflı ticaret anlaşmalarına katılım isteklilikleri, yabancı yatırımlara ve sermaye hareketlerine yönelik benimsenen politikalar vb. faktörler ile ölçülmüştür. Bu ölçüm yapılırken, ilgili spektrum keskin iki taraftan oluşmakta olup, bir ucunda liberal düzene uyumluluk hali yer alırken, diğer uçta ise liberal düzen ile çelişen korumacı ve müdahaleci anlayış bulunmaktadır. ULDU değişkeni, dinamik bir yapıya haizdir. Bir ülkeye yönelik ULDU değişkeni, gerçekleşen hükümet değişiklikleri veya yönetici kadrolarda bulunanların yaşadıkları ideolojik kaymalar neticesinde farklı sonuçları ortaya koyabilmektedir. ULDU değişkeni analiz edilirken, ilgili dönemde iktidarda bulunan yöneticilerin haiz oldukları ideolojik anlayışlar, gerçekleştirdikleri diplomatik ilişkiler, çıkardıkları yasalar, benimsedikleri politikalar ve katılım gösterdikleri uluslararası iş birlikleri ve anlaşmalar göz önünde bulundurulmaktadır. Bu değişken, hükümetlerin ideolojik eğilimlerinin pratik politika uygulamalarına nasıl yansıdığını incelemek için kullanışlı bir çerçeve sunmaktadır.

4.1.2. ULDU Değişkeninin Teorik Çerçevesi

Teorik çerçevede ULDU değişkeni, uluslararası politik ekonomi kapsamında yer alan temel siyasal ideolojiler teorilerine dayanmaktadır. Uluslararası liberal düzen, küresel siyaset ve ekonomi sahnesinde devletlerin davranışlarını şekillendiren önemli bir yapıdır. Bu düzenin doğası ve sürdürülebilirliği, farklı siyasal ideolojiler ve bunların alt dalları tarafından çeşitli şekillerde değerlendirilmekte ve yorumlanmaktadır. Realizm, liberalizm ve Marksizm gibi temel ideolojik yaklaşımlar, uluslararası sistemdeki güç dinamiklerini ve devletlerin bu düzene nasıl uyum sağladıklarını veya meydan okuduklarını anlamak için farklı perspektifler sunmaktadır. Realizmin klasik realizm, neorealizm ve neoklasik realizm dalları, devlet merkezli güç ve güvenlik odaklı bir analiz sunmakta iken; liberalizmin klasik liberalizm, neoliberal ve liberal kurumsalcı yaklaşımları, iş birliği ve uluslararası kurumların rolüne vurgu yapmaktadır. Marksizm ise, klasik Marksizm'den bağımlılık teorisi ve dünya sistemleri teorisine kadar uzanan bir yelpazede, ekonomik eşitsizlikler ve sınıf mücadelesi üzerinden uluslararası düzeni eleştirir. Politik ekonomi disiplini, bu ideolojik çerçeveleri devlet aktörünün ekonomik ve siyasi stratejileri bağlamında inceleyerek, devletlerin uluslararası düzene nasıl entegre olduklarını veya bu düzeni nasıl dönüştürmeye çalıştıklarını anlamada kritik bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, uluslararası liberal düzenin dinamikleri, devletlerin politik ve ekonomik kararları üzerinden derinlemesine analiz edilmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada politik ekonominin temel teorileri olan realizm, liberalizm ve Marksizm ile alt teorik uzantıları uluslararası liberal düzene uyum değişkeninin teorik alt yapısı çerçevesinde ele alınmaktadır.

Realizm, uluslararası ilişkiler teorisinin en eski ve en etkili paradigmalarından biridir. Bu teori, devletlerin davranışlarını ve uluslararası sistemin işleyişini anlamak için güç, çıkar ve güvenlik kavramlarına odaklanır. Realizm, bir dizi temel varsayım üzerine inşa edilmiştir. Bu varsayımların ilki devletler, uluslararası sistemin temel aktörleridir. Bu anlayışa göre, uluslararası sistem anarşiktir ve bu arenada herhangi bir üst bir otorite bulunmamaktadır. Bu anarşik sistemde devletler rasyonel aktörlerdir ve kendi çıkarlarını maksimize etmek için çaba sarfetmektedirler. Bu çabaların temelinde hayatta kalmak ve güvenliklerini sağlamak yer almaktadır. Bu kapsamda güç, uluslararası politikanın temel ölçeği olup, rasyonel aktör olan devletlerin sürekli kapasitesini artırmak istedikleri bir husustur.

Bu varsayımlar, realizmin tüm alt dalları tarafından paylaşılmakla birlikte, her bir alt dal bu varsayımları farklı şekillerde yorumlar ve uygular. Bu alt dallar klasik realizm, neorealizm ve neoklasik realizmdir. Klasik realizm, modern uluslararası ilişkiler teorisinin

temelini oluşturan ve 20. yüzyılın ortalarında gelişen bir yaklaşımdır. Bu teori, insan doğası, güç politikası ve devletler arası ilişkilerin ahlaki boyutları üzerine odaklanır. Hans J. Morgenthau'nun "*Politics Among Nations*" (1948) adlı eseri, bu teorinin temel taşı olarak kabul edilir. Morgenthau, uluslararası politikayı güç mücadelesi olarak tanımlayarak; uluslararası politikayı, güç için gerçekleştirilen bir mücadele olarak nitelendirmektedir. (Morgenthau, 1948, s. 13). Klasik realizmin temel varsayımlarından ilki insan doğası üzerinedir. Bu anlayışa göre, insan doğasının özünde bencil ve güç peşinde koşan bir yapı bulunur ve bu durum, devletlerin davranışlarının temelini oluşturur. İkinci varsayım devletleri merkeze koymaları üzerinedir. Buna göre, devletler uluslararası sistemin temel aktörleridir ve kendi çıkarlarını korumak için hareket etmektedir. Üçüncü varsayım güç ve çıkar noktasında olup, uluslararası siyaseti özünde güç ve ulusal çıkar mücadelesi yer alan bir olgu olarak niteler. Dördüncü varsayım ise etik üzerinedir. Uluslararası politikada evrensel ahlaki ilkelerin uygulanmasının zorluklarına dikkat çeken klasik realistler, devletler arası ilişkilerde etik değerlendirmelerin ikincil öneme haiz olduğunu ileri sürmektedirler. Son varsayım ise güç dengesi hakkındadır. Bu anlayışa göre, uluslararası arenada barış ve istikrarın sağlanabilmesi, devletler arasındaki güç dengesine bağlıdır (Morgenthau, 1948).

Realizm altındaki ikinci alt dal Neorealizmdir. Klasik realizmin evrim geçirmiş hali olan bu anlayış, uluslararası sistemin yapısına odaklanmakta olup, devletlerin davranışlarını açıklamaya çalışmaktadır. Kurucusu olarak Kenneth Waltz kabul edilmektedir. Waltz'a göre uluslararası siyaset, iç politikadan farklı olarak, merkezi bir otorite eksiliği ile karakterize edilmektedir (1979; 88). Akımın önemli temsilcilerinde olan Mearsheimer, güç mücadelesine odaklanarak, uluslararası politikada büyük devletlerin, sistemdeki güç dağılımını kendi lehlerine değiştirmek için fırsatlar kovaladıkları ileri sürmüştür (2001; 2). Bir diğer önemli neorealist düşünür olan Gilpin ise uluslararası sistemdeki değişimi üzerine çalışmıştır. Bu doğrultuda, uluslararası arenada güç dağılımının zaman içerisinde nasıl değiştiğini ve bu değişimin büyük güçler arasındaki ilişkileri nasıl etkilediğini incelemiştir (Gilpin, 1981). Neorealizmin altı temel varsayımı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, uluslararası sistemin anarşik yapıda olmasıdır. Bu durum, devletleri kendi güvenliklerini sağlamaya zorlamaktadır. İkinci varsayım ise devletlerin temel aktör olarak görülmesidir. Buna göre, devletler, uluslararası sistemin temel birimleridir ve rasyonel aktörler olarak kabul edilmektedir. Üçüncü varsayım, devletlerin temel amacına yöneliktir. Bu çerçevede, anarşik uluslararası sistemde devletlerin temel amacı hayatta kalmaktır. Bu amaç, diğer tüm hedeflerin üzerindedir. Dördüncü varsayım güç dağılımı üzerinedir. Uluslararası sistemdeki güç dağılımı, devletlerin davranışlarını

belirleyen en önemli faktör olarak değerlendirilmektedir. Beşinci varsayım güç dengesi kapsamındadır. Buna göre, devletler, sistemdeki güç dengesini korumak veya kendi lehlerine değiştirmek için çaba göstermektedir. Son varsayım ise iş birlikleri hakkındadır. Devletlerin iş birliklerinde bulunurken, mutlak kazanca değil, göreceli kazanca odaklanması gerektiğini ileri sürmektedir (Waltz, 1979; Morgenthau, 2001).

Realizm çerçevesindeki üçüncü alt dal ise neoklasik realizmdir. Bu anlayış, klasik realizmin bazı unsurlarını neorealizm ile birleştirerek hem sistemik hem de birim düzeyindeki faktörleri dikkate alan bir yaklaşım sunmaktadır. İlk kez Gideon Rose tarafından 1998 yılında yayımlanan "*Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy*" adlı makalede kullanılan neoklasik realizm yaklaşımı; bir yandan neorealizmin sistem düzeyindeki analizini korurken, diğer yandan klasik realizmin birim düzeyindeki faktörlere olan ilgisini yeniden oluşturmuştur. Dış politika tercihlerinin, uluslararası sistemde yer alan bir devletin göreceli maddi gücüne bağlı olduğunu ifade eden bu anlayış, devletlerin neden her zaman dış tehditlere karşı dengeleyici politikalar izlemediğini ve liderlerin iç politika hedeflerini gerçekleştirmek için dış politikayı nasıl kullandıklarını ortaya koymaya çalışmıştır (Schweller, 2006). Neoklasik realizmin özellikleri dikkate alındığında ilk olarak, sistemik ve birim düzeyi faktörler göze çarpmaktadır. Bu çerçevede, Neoklasik realizm hem uluslararası sistemin yapısını hem de devletlerin iç özelliklerini dikkate almaktadır. Göreceli güç durumuna kritik önem atfeden bu yaklaşım, bir devletin uluslararası sistemde haiz olduğu göreceli gücün, dış politikasını oluşturmasında temel belirleyicisi olduğunu ifade etmektedir. Karar vericilere yönelik incelemelerde bulunan neoklasik realizm, liderlerin ve karar alıcıların algılarının, sistemik baskıların dış politikaya dönüşmesinde önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. Bununla birlikte iç politik faktörlerin önemine atıfta bulunularak; devlet yapısı, kurumlar, iç politik dinamikler ve toplumsal faktörler dış politika kararlarını etkilediği ileri sürülmektedir. Dış politika analizine odaklanan neoklasik realizm, devletlerin uzun dönemli büyük stratejiler izlemesi gerektiğini vurgulamaktadır (Rose, 1998).

İkinci temel yaklaşım liberalizmdir. Bu teori, bireyin özgürlüğü, demokrasi, serbest ticaret ve uluslararası iş birliği gibi kavramları merkeze alarak, devletler arası ilişkileri ve küresel politikayı açıklamaya çalışmaktadır. Bireyselcilik özelliğiyle bireyin hak ve özgürlüklerinin korunması gerektiğine; barışçıl uluslararası sistem için demokratik yönetimlerin benimsenmesi gerekliliğine; serbest ticaretin, ekonomik karşılıklı bağımlılık oluşturarak, aktörler arası çatışmaları azalttığına; uluslararası kurumların kritik birer aktör olup,

işbirliklerini kolaylaştırdıkları ve çatışmaları önledikleri inancına ve ortak tehditlere karşı mücadelede işbirliği yapılmasını savunup kolektif güvenlik anlayışına haiz olan liberal yaklaşım, oldukça köklü ve canlı bir düşündür. Liberalizm; klasik liberalizm, neoliberalizm ve liberal kurumsalcılık gibi alt dallara sahiptir.

Klasik liberalizm, 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa'da ortaya çıkan ve 19. yüzyılda gelişen bir politik ve ekonomik felsefedir. Modern liberal demokrasilerin ve kapitalist ekonomik sistemlerin temelini oluşturan bu anlayış, Aydınlanma Çağı'nın bir ürünüdür. Dönemin mutlak monarşilerine, dini otoritelerine ve geleneksel hiyerarşilerine karşı meydana gelen eleştirilerin çıktısı olan klasik liberalizm; bilimsel devrim, rasyonel düşüncenin yükselişi ve ABD'de ve Fransa'da gerçekleşen devrimler ile etkin ve yaygın bir hale gelmiştir. Bu anlayışın temelinde, bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin korunması, devletin rolünün temel hizmetler ile sınırlandırılması, ekonomik faaliyetlerin devlet müdahalesi olmadan yürütülerek serbest piyasa ekonomisinin benimsenmesi, özel mülkiyetin korunması, herkesin yasalar önünde eşit olması ve keyfi yönetimin engellenmesi, insanların doğuştan gelen devredilemez haklara – yaşam hakkı gibi- sahip olması ve devlet meşruiyetinin, toplumsal sözleşme ile, halkın rızasına dayanması yer almaktadır (Oatley, 2022). Bu özelliklerin meydana gelmesinde çeşitli düşünürler etkili olmuştur. John Locke, doğal haklar ve mülkiyet hakkı çerçevesinde, insanların doğa durumunda özgür, eşit ve bağımsız olduğunu ve hiç kimsenin bir başkasının yaşamına, sağlığına, özgürlüğüne veya mallarına zarar veremeyeceğini ifade etmiştir (1988, s.271); Adam Smith ise serbest piyasa anlayışına odaklanmıştır. Her bireyin kendi sermayesini, emeğinin ürününün en yüksek değere sahip olacağı şekilde yönlendirerek, kendi kazancından başka bir şey düşünmediğini belirtip, ancak görünmez bir el tarafından hiç amaçlamadığı bir sonuca ulaştırıldığını dile getirmiştir (2003, s.572). Bu düşünleri ile klasik liberalizm, modern piyasa ekonomisinin ve uluslararası hukukunun temellerini oluşturmuştur.

1970'lerde yaşanan stagflasyonist ekonomik krizlerin etkisi ile Keynesyen ekonomi politikalarının sorgulanması, neoliberalizmin yükselişine ön ayak olmuştur. 1980'lerde İngiltere'de Margaret Thatcher'ın ve ABD'de Ronald Reagan'ın neoliberal politikaları benimsemesi, anlayışın yayılmasını sağlamıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte 1990'larda küreselleşmeye başlayan neoliberal anlayış, Washington Uzlaşısı ile de pik noktasına ulaşmıştır. Neoliberal anlayışın temelinde çeşitli ilkeler bulunmaktadır. Serbest piyasa anlayışını benimseyen bu yaklaşım, iktisadi faaliyetlerin devlet müdahalesi olmadan piyasa mekanizmaları tarafından düzenlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Bununla bağlantılı

olarak deregülasyonu savunan neoliberalizm, ekonomik aktiviteler üzerindeki devlet düzenlemelerinin azaltılmasını veya kaldırılmasını talep etmektedir. Devletin hantal ve verimsiz bir yapıda olduğunu ileri süren bu anlayış, devlete ait işletmelerin ve hizmetlerin özel sektöre devredilmesini dile getirerek özelleştirme yanlısıdır. Keynesyen iktisadi uygulamaları eleştiren neoliberal düşünce, sosyo-ekonomik hizmetlerin ve refah devleti uygulamalarının sınırlandırılmasını şart koşmaktadır. Ekonomik ve sosyal refahı bireysel çabalara dayandıran neoliberalizm, bu yönüyle bireysel sorumluluk üzerine kuruludur. Son olarak ise uluslararası ticaret engellerinin kaldırılması ve küresel ekonomik entegrasyonun teşvik edilmesi gerektiğini dile getiren neoliberaller yaklaşımın savunucuları, serbest ticaretin uluslararası ticaret düzeninin değişmez unsuru olması gerektiğini belirtmektedir (Oatley, 2022). Bu temelleri ile uluslararası ilişkiler üzerinde oldukça etkili olan neoliberalizm, çeşitli politika alanlarında büyük etkilere sahip olmuştur. Ticaret ve finans piyasalarının küresel entegrasyonunun artıran bu temeller, küreselleşmeyi hızlandırmıştır. Mevcut uluslararası kurumlar tarafından – IMF, Dünya Bankası ve DTÖ gibi- benimsenen neoliberal politikalar, gelişmekte olan ülkelere yönelik standart ekonomik reform paketlerinin uygulanmasına öncü olmuştur. Bunların yanı sıra sürekli serbest ticareti teşvik eden bu düşünce yapısı, bölgesel entegrasyonların sayısında ve etkinliğinde yükselişe sebep olmuştur (Harvey, 2005).

Liberal anlayış çerçevesinde incelemeye aldığımız son alt dal liberal kurumsalcılıktır. Bu teorinin temelinde, uluslararası kurumların ve rejimlerin devletler arası iş birliğini teşvik etmede ve küresel sorunları çözmede önemli bir rol oynadığı bulunmaktadır. Bu doğrultuda liberal kurumsalcılık, klasik liberalizmin temel ilkelerini korurken, uluslararası sistemin anarşik yapısını kabul ederek bu yapı içinde iş birliğinin nasıl mümkün olabileceğini açıklamaya çalışmaktadır (Morevcsik, 1997). Bu anlayış açıklamalarda bulunurken kurumlara ve rejimlere odaklanmıştır. Bunun neticesinde benimsediği ilkeler de buna göre şekillenmiştir. Uluslararası kurumları, devletler arası iş birliğini kolaylaştıran ve düzenleyen yapılar olarak değerlendiren bu yaklaşım, rejimleri ise belirli alanlarda devlet davranışlarını düzenleyen normlar, kurallar ve karar alma prosedürleri olarak tanımlamaktadır. Uluslararası arenada karşılıklı bağımlılık durumunun olduğu belirtilerek devletlerin ekonomik ve politik olarak birbirine bağımlı olduğu fikrine haiz olan liberal kurumsalcılık, devletlerin iş birliği yapması gerektiğini ve bu iş birliklerinde göreceli kazanç yerine mutlak kazancı gözetmesi gerektiğini ifade etmektedir. Uluslararası kurumların işlem maliyetleri, bilgi paylaşımı ve sorunların çözümünde etkili ve verimli olduğunu savunan bu yaklaşıma göre, bu yapılar aracılığıyla iş birlikleri kolaylaşmakta ve iş birlikleri neticesinde işlem maliyetleri azaltmaktadır. Yine kurumlar aracılığıyla aynı çatı

altına gelen aktörlerin birbirlerinden haberdar oldukları ve böylelikle aktörler arası bilgi paylaşımlarını artırarak belirsizlikleri azalttığı ifade edilmektedir. Bununla ilintili olarak, bir araya gelen ve birbirleri hakkında bilgilere haiz olan aktörlerin, meydana gelen sorunların çok taraflı çözümü noktasında daha etkin bir şekilde adım attıkları dile getirilmektedir (Sterling-Folker, 2013). Bu özellikleri ile liberal kurumsalcılık, uluslararası örgütlerin rolüne, küresel yönetişimin önemine, küresel sorunların çözümüne ve kolektif güvenlik ile kriz yönetimi mekanizmalarının gelişimine katkıda bulunmaktadır.

ULDU değişkeninin teorik analizi kapsamında irdelenen son temel teorik anlayış Marksizm'dir. Marksizm, 19. yüzyılda Karl Marx ve Friedrich Engels tarafından geliştirilen ve sonraki yüzyıllarda büyük etki yaratan bir sosyal, ekonomik ve politik teoridir. Bu anlayış kapitalist ekonomik faaliyetlere ve bunun sebep olduğu işçi sömürüsüne karşı oluşmuştur. Bu düşünce yapısı, klasik Marksizm, bağımlılık teorisi, dünya sistemleri teorisi ve 21.yüzyıl sosyalizmi çerçevesinde ele alınacaktır.

Klasik Marksizm, Marx ve Engels'in özgün fikirlerine dayanmaktadır. Bunlardan ilki tarihsel materyalizmdir. Bu kavrama göre toplumsal ve tarihsel değişimin temelinde maddi koşullar, bir diğer deyişle iktisadi meseleler, yer almaktadır. Toplumun ekonomik altyapısında üretim güçleri -teknoloji ve işgücü gibi- ile üretim ilişkilerinin -mülkiyet ilişkileri- bulunduğu ifade edilerek, bu ikili arasındaki ilişkilere odaklanılmaktadır. Her toplumsal formasyonun kendine özgü üretim tarzı olduğunun ileri sürüldüğü bu anlayışta, toplumsal formasyonların tarihsel olarak gelişim göstereceği belirtilmektedir. Bu çerçevede ilkel komünal toplumun, köleci topluma, ardından feodal toplumların oluşumuna, devamında kapitalist toplum formasyonuna ve nihayetinde sosyalist/komünist toplumun meydana geleceğine dair inanç bulunmaktadır. Klasik Marksizmin ikinci temel iddiası, tarihin sınıf mücadeleleri olarak betimlenmesidir. Her sınıfı üretim araçları ile olan ilişkisine göre açıklayan bu yaklaşıma göre, kapitalist toplumlarda üretim araçlarının sahibi olan burjuvazi sınıfı ile emek gücünü satan proletarya sınıfı bulunmaktadır. Bu iki sınıfın birbirleri ile mücadele içinde olduğunu ileri süren klasik Marksizm, proletaryanın kendi sınıf çıkarlarının farkına vararak sınıf bilincine sahip olmasını ve buna göre hareket etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Üçüncü olarak kapitalizmin artı değer ilkesi ile var olduğunu belirten bu yaklaşım, işçilere hak ettiğinden daha azını veren sermaye sahiplerinin, bu şekilde gerçekleştirdikleri sömürü ile zenginliklerini elde ettiklerini iddia etmektedir. Dördüncü olarak kapitalizmin insan doğasına aykırı bir üretim tarzı olduğu ileri süren klasik Marksizm, üretim süreci esnasında, işçilerin; ürettiği ürün üzerinde kontrol

sahibi olmamasından dolayı ürüne yabancılaştıklarını, üretim sürecinde yaratıcılığını kullanamadıklarından dolayı üretim sürecine yabancılaştıklarını, bu süreçte kendi potansiyelini yansıtacak imkan olmadığından dolayı türsel varlığına yabancılaştığını ve insanlar arasındaki ilişkilerin metalaşması nedeniyle diğer insanlara yabancılaştığını ifade etmektedir. Beşinci olarak, toplumların ekonomik altyapısının; siyasi, hukuki ve ideolojik üstyapısının tayin ettiğini belirten bu yaklaşım, bu yönüyle ekonomik determinizmi savunmaktadır. Altyapı ile üstyapı arasında diyalektik bir ilişkinin bulunduğunu kabul eden bu düşünceye göre, üstyapının da altyapıyı etkileyebileceği, ancak nihayetinde belirleyici olanın altyapı olduğu iddia edilmektedir. Altıncı olarak ise devletin rolüne değinen klasik Marksizm, devleti sınıf tahakkümünün bir aracı olarak tanımlamaktadır. Egemen sınıfın menfaatlerini koruyan ve devam ettiren bir yapı olarak değerlendirilen devletin, haiz olduğu ordu, polis ve mahkemeler gibi kurumlar aracılığıyla hakim sınıfın çıkarlarını gözettiği belirtilmektedir. Aynı zamanda, eğitim, medya ve din gibi konular üzerine oluşturulmuş olan yapıların da egemen sınıfın ideolojisini topluma yaydığı ifade edilmektedir. Son olarak klasik Marksizm, kapitalizmin doğuştan çelişkilere sahip olan bir sistem olduğunu ileri sürerek, işçi sınıfı devriminin kaçınılmaz olduğunu öngörmektedir. Proletaryanın siyasi iktidarı ele geçireceğini dile getiren bu anlayış, nihai olarak sınıfsız, devletsiz ve özel mülkiyetin olmadığı bir toplumun meydana geleceği ideasına sahiptir (Marx, 1867; Engels, 1884).

Marksizm altında ele alınan Bağımlılık teorisi, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, özellikle Latin Amerika'da ortaya çıkmıştır. Raul Prebisch'in çalışmalarına dayanan bu anlayış, geleneksel kalkınma teorileri olan modernleşme teorilerine tepki olarak meydana gelmiş ve Latin Amerika özelinde bölgenin politik ekonomik tarihini merkeze almıştır (Love, 1990). Bu teorini temelinde merkez-çevre ilişkisi yer almaktadır. Gelişmiş ülkeler merkez olarak nitelenirken, çevre ülkeler az gelişmiş ülkelerdir. Bu merkez ile çevre arasında eşit olmayan bir ticari ilişki bulunmaktadır. Merkez ülkeler, çevre ülkelerden ucuza aldıkları hammaddeleri işleyip, yüksek fiyatlarla geri satmaktadır. Ayrıca, çevre ülkeler, merkez ülkelerin teknolojisine bağımlı hale gelmektedir (Cardoso ve Faletto, 1979). Bağımlılık teorisine göre az gelişmiş ülkelerin geri kalmışlıklarının temelinde iç faktörlerinden ziyade, dünya ekonomisinin yapısal özelliklerinin bulunduğu ifade edilmektedir. Çevre ülkeler, endüstriyel gelişimlerini tamamlayamadıkları için hammadde ihracatına bağımlı hale gelmektedir. Dahası, çevre ülkeler iktisadi olarak kısıtlı oldukları için merkez ülkelere borçlanarak daha da bağımlı hale bürünmektedir. Ayrıca, çevre ülkelere yatırımlarını taşıyan çok uluslu şirketler, bulundukları çevre ülkelerin ekonomilerinde söz sahibi olmaktadır (Frank, 1967). Bunların yanı sıra,

bağımlılık teorisi, azgelişmişliğin pasif bir durum olmadığı, aktif bir süreç neticesinde ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Buna göre, azgelişmişlik, sömürgecilik ve emperyalizm süreçleriyle oluşmaktadır. Çevre statüsünün sürdürülebilirliğinin temelinde çevre ülkelerin oluşturmuş olduğu artı değerlerin, merkez ülkelere sürekli olarak transfer edilmesi bulunmaktadır (Frank, 1966). Bu azgelişmişlik durumundan kurtulunması için bağımlılık teorisyenleri, geleneksel kalkınma modellerine alternatif stratejiler önermektedir. Bunlardan ilki ithal ikameci sanayileşmedir. Bu çerçevede yerel sanayiyi korumak ve geliştirmek için ithalatı sınırlanmalıdır. Üretimine gereksinim duyulan ürünler iç piyasadan karşılanmalıdır. İkinci olarak ekonomik milliyetçiliği öneren bu anlayış, yerel markette yabancı yatırımları ve çok uluslu şirketleri kısıtlama yoluna gidilmesi gerektiğini belirtmektedir. Üçüncül olarak çevre ülkeler arasında iktisadi iş birliğini artırarak bölgesel entegrasyonların kurulması gerekliliğinden bahseden bağımlılık teorisi, son olarak ise dış yardımlara ve yatırımlara olan bağımlılığın azaltılmasını tavsiye etmektedir (Prebisch, 1950).

Marksizm çatısı altında ele alınan Dünya Sistemleri Teorisi, Bağımlılık teorisinden de etkilenilerek, Immanuel Wallerstein tarafından koyulmuştur. Dünya ekonomisini bütüncül bir şekilde ele alan bu anlayış, küresel çapta tek bir pazarın var olduğunu ve bu pazardaki aktörler arasında bir iş bölümünün bulunduğunu ileri sürmektedir. Bu doğrultuda, 16. yüzyıldan beridir kapitalist dünya sistemini işlerlik gösterdiğini belirten Wallerstein, bu sistemde tek bir siyasi merkez yerine, birden fazla güç merkezinin yer aldığını iddia etmektedir (Wallerstein, 2004). Bağımlılık teorisinden farklı olarak, dünya sistemini üç ana bölgeye ayıran bu yaklaşım, merkez ve çevre sınıflandırmasına ek olarak yarı-çevre ülkeleri getirmektedir. Merkez ülkeleri, yüksek teknolojiye haiz olan, sermaye yoğun üretimde bulunan, güçlü devlet yapılarını barındıran ve yüksek yaşam standartlarına sahip ülkelere nitelendirilirken, çevre ülkeler düşük teknolojik kapasiteli olan, emek yoğun bir şekilde üretim tarzını kanıksayan, zayıf devlet yapılarını içeren ve düşük yaşam standartları ile çevrelenmiş ülkeler olarak betimlenmektedir. Dünya Sistemleri Teorisinin eklemede bulunduğu yarı-çevre ülkeler ise merkez ile çevre arasında bulunan tampon ülkelere olarak sıfatlandırılmaktadır. Orta düzey teknoloji kapasitesine sahip oldukları belirtilen bu ülkelerde hem sermaye temelinde hem de emek yoğun bir şekilde üretim yapılarının yer aldığı karma üretim yapısının hakim olduğu ifade edilmektedir. Yine bu ülkelerdeki devlet yapılarının ne güçlü ne de zayıf bir karaktere sahip olan, orta seviye düzeyde olan yapılar olarak belirtilmektedir (Chase-Dunn ve Girmes, 1995).

Marksist anlayış içerisindeki son alt teori 21.yüzyıl sosyalizmidir. Heinz Dieterich tarafından ortaya atılan bu anlayış, Klasik Marksist modellerin başarısızlığı ve neoliberal kapitalizmin yarattığı eşitsizlikler bağlamında ortaya çıkan yeni bir sosyalist düşünce ve pratik akımıdır. Bu yeni yaklaşım, geleneksel sosyalist idealleri korurken, çağdaş gerçekliklere uyum sağlamaya çalışmaktadır (Dieterich, 2007). 21.yüzyıl sosyalizmin temelinde çeşitli ilkeler yer almaktadır. Bir yandan doğrudan ve katılımcı demokrasiyi savunan bu anlayış, diğer yandan üretim araçlarının kolektif mülkiyetini ve bu mülkiyette çalışan işçi sınıfının hakimiyetini öngörmektedir. Eşitsizliklerin azaltılması ve temel ihtiyaçların karşılanması için toplumsal adaleti benimseyen bu düşünce yapısı, farklılıklara saygı duyarak farklı kültürlerin ve kimliklerin tanınması ve korunması doğrultusunda kültürel çeşitlilik yanlısıdır. Ayrıca bu yaklaşım, Çevre dostu politikaların üretilmesini ve sürdürülebilir kalkınmacı bir anlayışın benimsenmesi gerektiğini belirterek ekolojik sürdürülebilirlik felsefesine haizdir (Santos, 2018). İktisadi model olarak, 21.yüzyıl sosyalizmi, tamamen devlet kontrolündeki bir ekonomi yerine, piyasa mekanizmalarını da içeren karma bir ekonomik model önermektedir. Buna göre, piyasa sosyalizmi benimsenerek, devlet mülkiyeti ve piyasa mekanizmalarının bir arada var olduğu sistem ortaya koyulmaktadır. Üretim yapısında işçilerin sahip olduğu ve yönettiği işletmelerin teşvik edilmesini belirten bu yaklaşım, iktisadi kar yerine toplumsal ihtiyaçları önceleyen ekonomik faaliyetleri önererek dayanışma ekonomisini savunmaktadır (Schweickart, 2011).

Sonuç olarak, ULDU değişkeninin teorik çerçevesi, uluslararası ilişkiler disiplininin temel paradigmalarını kapsayan geniş bir perspektif sunmaktadır. Realizmin farklı varyantları (klasik realizm, neorealizm ve neoklasik realizm), liberalizmin çeşitli yorumları (klasik liberalizm, neoliberalizm ve liberal kurumsalcılık) ve Marksist yaklaşımlar (klasik Marksizm, bağımlılık teorisi, dünya sistemleri teorisi ve 21. yüzyıl sosyalizmi), ULDU'nun çok boyutlu doğasını anlamak için zengin bir teorik zemin oluşturmaktadır. Bu teorik çeşitlilik, uluslararası liberal düzenin karmaşık yapısını ve devletlerin bu düzene uyum süreçlerini farklı açılardan ele almamıza olanak tanımaktadır. Realist yaklaşımlar, güç dengesi ve ulusal çıkarlar perspektifinden ULDU'yu değerlendirirken; liberal teoriler, kurumsal iş birliği ve karşılıklı bağımlılık üzerinden bir analiz sunmaktadır. Marksist yaklaşımlar ise, ekonomik eşitsizlikler ve sınıf mücadelesi bağlamında ULDU'nun eleştirel bir okumasını yapmaktadır. Bu teorik çerçevelerin her biri, ULDU'nun farklı yönlerini aydınlatmakta ve birbirlerini tamamlayıcı içgörüler sunmaktadır. Bununla birlikte, bu yaklaşımların sentezi, günümüzün hızla değişen

uluslararası sisteminde ULDU'nun dinamiklerini daha kapsamlı bir şekilde anlamamıza yardımcı olmaktadır.

4.2.Devlet Merkezli Yaklaşım Değişkeni

Uluslararası ticaret modellerini anlamak için kullanılan temel yaklaşımdan biri olan Devlet Merkezli Yaklaşım (DMY), uluslararası ticaret teorisinde önemli bir yere sahip olan ve devletin ekonomik politikalardaki rolünü vurgulayan bir perspektiftir. Ticaret politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında devletin merkezi rolünü ön plana çıkaran bu yaklaşım, devletlerin dış politika tercihlerinin ve ulusal çıkarlarının uluslararası ticaret dinamiklerini nasıl şekillendirdiğini incelemektedir. Bu bölümde DMY değişkeninin kavramsal ve teorik çerçevesi açıklanacaktır.

4.2.1. DMY Değişkeninin Kavramsal Çerçevesi

Devlet Merkezli Yaklaşım, uluslararası ticaret ilişkilerinde devletin stratejik ve ekonomik çıkarlarını korumak ve geliştirmek amacıyla aktif bir rol üstlenmesi gerektiğini savunan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, devlet, ekonomik kalkınmanın ve uluslararası rekabet gücünün artırılmasının temel aktörüdür. Bu çerçevede DMY, uluslararası ekonomik ilişkilerde devletin rolünü vurgular ve ekonomik faaliyetlerin ulusal güvenlik ve politik güç için araçsal olduğunu savunmaktadır (Gilpin, 2001). Bu kapsamda DMY değişkeni ulusal çıkar, güç dengesi, egemenlik ve jeopolitik stratejiler olmak üzere dört temel kavram etrafında şekillenmektedir.

Bunlardan ilki olan ulusal çıkar, DMY'nin merkezinde bulunan ve devletlerin dış politikalarında aldıkları kararları şekillendiren temel kavramdır. Morghenthau'ya göre ulusal çıkar kavramı, güç açısından tanımlanan ve devletlerin uluslararası arenadaki davranışlarının ana motivasyonunu oluşturan bir husustur (1948). Ulusal çıkar terimi iki boyuta sahiptir. Bunlar ekonomik boyut ile güvenlik boyutudur. Ulusal çıkarın ekonomik boyutu, devletin refahını artırmak, iktisadi büyümeyi gerçekleştirmek ve stratejik sektörleri korumak gibi hedefleri barındırmaktadır. Bu konuya yönelik Gilpin, devletlerin ekonomik politikalarının milli menfaatlerini maksimize etmek için tasarlandığını ileri sürmektedir (1987). Güvenlik boyutu ise devletlerin algılanan tehditlere karşı iktisadi ve politik araçları kullanarak milli güvenliklerini sağlamaya çalıştıklarını ifade etmektedir (Walt, 1987).

DMY'nin ikinci temel kavramı güç dengesidir. Uluslararası sistemdeki düzeni sağlayan ana mekanizma olarak açıklanan güç dengesi terimi (Waltz, 1979), ekonomik ve askeri güç olarak boyutlandırılmaktadır. Ekonomik perspektiften ele alındığında devletlerin uluslararası iktisadi yapıları şekillendirerek güç dengesinde etkide bulunabilmeleri için yapısal bir güç olarak nitelenen ekonomik güce haiz olmaları gerektiği belirtilmektedir (Strange, 1988). Askeri açıdan ise devletin sahip olduğu tüm kaynaklar askeri güç artırımı için var olmaktadır. Askeri güç, güç dengesi mekanizmasının kritik bir bileşeni olarak görülmektedir (Mearsheimer, 2001).

DMY'nin üçüncü kavramı ise egemenliktir. Devletlerin temel niteliği olarak görülen egemenlik hususu, devletlerin kendi kaderlerini tayin etme ve dış müdahalelerden bağımsız olma statülerini belirtmektedir. Egemenlik kavramı ekonomik ve politik iki boyuta haizdir. Ekonomik boyutta, devletlerin iktisadi bağımsızlıklarına vurguda bulunulmaktadır. Bu kapsamda, ülkelerin stratejik sektörleri koruyarak ve gelişimlerini sağlayarak ekonomik bağımsızlıklarını güvence altına almaya çalıştıkları dile getirilmektedir (Hamilton, 1791). Siyasi perspektiften ise devletlerin politika belirleme ve karar alma mekanizmalarını işletmede herhangi bir dış etkene maruz kalmadan bağımsız bir şekilde hareket edebilmesini ifade etmektedir. Bu noktada organize ikiyüzlülük durumuna dikkat çekilerek, ülkelerin kendileri için egemenlik ilkesine bağlılıklarını sürdürürken, diğer devletlere yönelik bu ilkeyi nasıl ve ne şekilde ihlal edebileceklerinin yollarını aradıkları iddia edilmektedir (Krasner, 1999).

DMY değişkeninin son kavramsal boyutu jeopolitik stratejiler üzerinedir. Jeopolitik stratejiler, devletlerin coğrafi konumlarını ve doğal kaynaklarını kullanarak ulusal çıkarlarını maksimize etme çabalarını ifade etmektedir. Bu noktada enerji jeopolitiği ve deniz yollarının kontrolü öne çıkmaktadır. Buna göre, enerji jeopolitiği modern jeopolitik stratejilerde merkezi bir konuma sahiptir. Devletlerin, enerji güvenliklerini tesis etmek için iktisadi ve diplomatik araçları kullandıkları belirtilmektedir (Yergin, 2006). Deniz rotalarının kontrolü ise deniz ticaret yollarının ekonomik ve stratejik önemi çerçevesinde kritik bir role sahiptir. Bu doğrultuda deniz yolları üzerinde etkenliğe haiz olan devletler uluslararası ticarette büyük bir gücü ve avantajı bünyelerinde barındırmaktadır (Mahan, 1890).

4.2.2. DMY Değişkeninin Teorik Çerçevesi

DMY'nin temelinde devletlerin aldıkları kararlarda devletin çıkarları doğrultusunda hareket etmek yer almaktadır. Bu durum uluslararası arenada kurulan ilişkilerde ve uluslararası ticaret anlaşmaları gibi düzlemlerde dış politikaya tezahür etmektedir. Devlet olgusunun ortaya

çıkmasıyla beraber iç-dış ayrımı kapsamında sınırlar içerisinde yer alan ve egemenlik altında bulunan mekanın ve mekanın içinde bulunan varlıkların çıkarlarını koruma doğrultusunda sınırların dışında kalan aktörler ile gerçekleştirilen etkileşimde takip edilen siyasalar, dış politika olarak nitelendirilmektedir. Devletlerin amaçlarına, haiz oldukları araçlara, yönetimsel yaklaşımlarına ve izledikleri stratejilere göre farklılaşan dış politikalar; yöneticilerin ve halkın beklentilerini uygulamaya dökme ve gereksinimlerini giderme çizgisinde izlenilen politikalardır. Devletin kendi egemenlik sınırları dahilinde ulusal menfaatlerini gözeterek izlediği davranış şekli ve yöntemi (Bilge, 1966; 297) olarak da tanımlanan dış politika olgusu, devletlerin yönetici erkleri tarafından iç politika kapsamına girmeyen, uluslararası aktörlerin alacakları kararları, izleyecekleri politikaları ve benimseyecekleri stratejileri etkileyecek resmi adımlar ve eylemler olarak tanımlanabilir. Uluslararası toplumu oluşturan farklı düzeylerdeki aktörlerin etkileşim ve iletişim içerisinde olmasına neden olan dış politika olgusunun temelinde karar alma ve strateji belirleme eylemleri bulunmaktadır (Alden ve Aran, 2011; 3). Bu eylemlerin şekillenmesinde aktörlerin mevcut şartlardaki halleri, konumlandıkları coğrafya ve haiz oldukları araçsal kapasite temel unsurları oluşturmaktadır.

DMY anlayışı çerçevesinde devletlerin dış politikalarında benimsedikleri siyasalara yönelik literatürde çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Aktörlerin yönetici erklerinin karar alma mekanizmalarına etkide bulunan bu yönetsel fikirler, mahiyetleri ile uluslararası siyasete yön ve şekil vermektedir. Bu çalışmada DMY kapsamında ele alınan dış politika yaklaşımları realist anlayış, liberal yaklaşım, rasyonel kuram ve post-yapısal kuram olmuştur.

Bu yaklaşımların ilki realist anlayıştır. Uluslararası siyasette mihenk yaklaşımlardan olan realist anlayışa göre, dış politikada devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerin yürütülmesinde etkin bir çerçeveye haizdir. Üniter ve rasyonel olarak nitelenen devlet aktörünün, ulusal çıkarlar kapsamında hareket etmesi ve bu durumu en önemli husus olarak belirlemesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu aktörlerin temel amacının hayatta kalmak olduğunu iddia eden realist düşünce, yönetici erklerin bu doğrultuda karar alması gerektiğini belirtmektedir. Uluslararası arenanın anarşik bir yapıya sahip olduğunu iddia eden bu anlayışa göre, sistemin güvenlik endişeleri ve iktidar mücadeleleri ile çevrelenmiş olduğu ifade edilmekte ve aktörlerin haiz oldukları materyal yetenekleri ve kapasitelerine dikkat çekilmektedir (Al ve Katıtaş, 2017; 12-14). Uluslararası arenada tüm devlet aktörlerinin benzeşen muhasebeler içerisinde olduğu iddia edilerek yönetici erklerin dış politika belirlerken bu hususa göre karar aldıkları belirtilmektedir. İktisadi açıdan devletlerin üretim kapasitelerinin geliştirmesi gerektiğinin belirtildiği bu

anlayışta, ekonomik gücün ulusal güvenlik ve uluslararası etki için kullanılması, stratejik endüstrilerin korunması ve desteklenmesi ile teknolojik üstünlüğün sağlanarak korunması önem arz etmektedir. Nihayetinde, devletlerin ekonomik politikalarının milli menfaatleri doğrultusunda şekillendiği ileri sürülmektedir (Gilpin, 2001).

Realist anlayışın kökenlerinde yer alan merkantilist anlayış, DMY açısından oldukça önemlidir. 16.yüzyıldan 18.yüzyıla kadar Avrupa'da hakim ekonomik düşünce sistemi olan bu anlayış, feodalizmin çöküşü, ulus-devletlerin yükselişi ve coğrafi keşifler ile karakterize edilmektedir (Heckscher, 1935). Mekantilizmin temelinde ekonomik milliyetçilik, değerli maden birikimi, dış ticaret fazlası ve devlet müdahalesi prensipleri bulunmaktadır. Ekonomik milliyetçilik, devletin ekonomideki rolünü artırmayı ve ulusal kaynakların yerli endüstrilerin gelişimine yönlendirilmesini savunmaktadır. Ulusal çıkarların korunmasını ve geliştirilmesini öncelikli hedef olarak belirleyen merkantilizm, yerli üretim ve istihdamın artırılması anlamına gelmektedir (List, 1841). Koruma politikaların uygulanmasını öngören bu yaklaşım, yerli sanayilerin korunması amacıyla gümrük tarifeleri, kotalar ve diğer korumacı önlemler uygulanması gerektiğini ileri sürmektedir (Irwin, 1991). Bu politika araçlarının yerli üreticilerin yabancı rekabetten korunmasına yardımcı olacağı belirtilmektedir. Bu ilkelerin ana hedefi son prensip olan ekonomik bağımsızlık içindir. Ekonomik milliyetçilik, ülkelerin dışa bağımlılığını azaltmayı hedeflemektedir. Bu, yerli kaynakların daha etkin kullanılmasını ve stratejik sektörlerin geliştirilmesini içermektedir (Rodrick, 2011). Böylelikle iç kaynaklarla iktisadi gelişim sağlanarak, dış ilişkilerde tam bağımsız politikalar izlenmesi için dayanak ve güvence oluşturulmaktadır.

Merkantilizmin ikinci temel ilkesi değerli maden birikimidir. Bir ülkenin sahip olduğu altın, gümüş ve diğer değerli metallerin miktarının artırılması anlamına gelen bu husus, bir ülkenin zenginliğinin ölçütü olarak görülmektedir (Wallerstein, 2011). Bu doğrultuda sömürgeci hareketler desteklenmektedir. Çünkü, sömürgeler hem hammadde kaynağı hem de değerli madenlerin elde edilmesi açısından kritik öneme sahiptir (O'Brien, 1988). Yine bu kapsamda, devletlerin bir yandan ihracatı teşvik ederken, diğer yandan ithalatı kısıtlaması gerektiği ifade edilmektedir. Böylelikle, ihracatın artırılması yoluyla değerli maden birikimini sağlamak için dış ticareti teşvik edilmekte ve ihracat fazlası oluşturularak değerli madenlerin ülkeye girmesine olanak tanınmaktadır (Irwin, 1991). Değerli madenlerin yurtdışına çıkışını önlemek amacıyla da ithalat kısıtlamaları ve yüksek gümrük tarifeleri uygulanmakta olup, yerli

üretimin desteklenmesi ve değerli madenlerin korunması arzulanmaktadır (Findlay ve O'Rourke, 2007).

Üçüncü temel prensip olan dış ticaret fazlası, bir ülkenin belirli bir dönemde yaptığı ihracatın, ithalatından fazla olması durumudur. Bu durum, ülkenin uluslararası ticarette olumlu bir dengeye sahip olduğunu göstermektedir. Dış ticaret fazlasının olağan getirileri; yerli üretimin ve istihdamın artması ile gerçekleşen ekonomik kalkınma (Findlay ve O'Rourke, 2007), gerçekleştirilen ihracatlar ile ülkenin döviz rezervlerini artırarak uluslararası piyasalardaki pozisyonunu güçlendirme (Rodrik, 2018) ve inşa edilen güçlü dış ticaret dengesi ile diğer ülkeler ile olan iktisadi ilişkilerde daha avantajlı bir konumda olmadır (Baldwin, 2016). Bu katkılar uluslararası ilişkileri "sıfır toplamlı oyun" olarak gören merkantilist anlayışı için hayati öneme sahiptir. Çünkü bu mottoya göre bir ülkenin kazancı, diğerinin kaybı anlamına gelmektedir (Schmoller, 1897).

Son temel prensip ise devlet müdahalesidir. Merkantilist düşüncede devlet müdahalesinin temel amacı, ulusal zenginliği artırmak ve ekonomik gücü pekiştirmektir. Bu bağlamda, devletin rolü pasif bir gözlemci olmaktan çok, aktif bir düzenleyici ve yönlendirici olarak tanımlanmaktadır (Viner, 1937). Devlet müdahalesinin temel alanları, dış ticaret politikaları, sanayi politikaları, para politikaları ve kolonyal politikalardır. Dış ticaret politikalarında ihracat teşvik edilirken, ithalat ise kısıtlanmaktadır. Sanayi politikalarında ise yerli sanayilerin gelişimlerini sağlayacak düzenlemeler yapılması, ülke içine doğru olacak şekilde yabancı uzmanlar getirilerek teknoloji transferleri yapılmalıdır (Chang, 2002). Böylelikle iç kaynakların verimli ve etkin bir şekilde kullanılması hedeflenmektedir. Para politikaları hususunda bir yandan değerli madenlerin ülke dışına çıkışını yasaklayacak ihracat engelleri oluşturulması öngörülürken, diğer yandan devletin para arzını kontrol ederek ekonomiyi yönlendirmesi gerektiği ifade edilmektedir (Desan, 2014). Son olarak kolonyal politikalar ile sömürgecilik faaliyetleri desteklenmektedir. Bu kapsamda sömürge ülkeleri, hem ana ülke için ucuz hammadde kaynağı olarak görülüp hem de ana ülkenin mamul malları için bir pazar olarak değerlendirilmektedir (Wallerstein, 2011).

Merkantilist düşünce, modern ekonomik anlayışlarının gelişiminde önemli bir yere sahiptir. 21.yüzyılda bu anlayış neomerkantilist politikalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Neomerkantilizm, klasik merkantilist düşüncenin modern ekonomi koşullarına uyarlanmış halidir. Bu yaklaşım, küresel ekonomik rekabet bağlamında ulusal çıkarların korunmasını vurgulamaktadır. Temelinde ulusal ekonomik çıkarların korunmasının ve geliştirilmesinin

öngörüldüğü ekonomik milliyetçilik; belirli endüstrilerin devlet tarafında desteklenmesi gerektiğinin ifade edildiği stratejik sektörlerin korunması; ticaret fazlasının verilmesi ve iktisadi kalkınma ve istihdam oranlarının artırılması için ihracat odaklılık; ve son olarak, ekonomik gücün kaynağı olarak görülen ve yenilikçilik ile teknolojik gelişme şeklinde nitelendirilen teknolojik üstünlük yer almaktadır (Rodrik, 2018; Freeman, 1995).

İkinci anlayış ise liberalizmdir. Erken dönemde dış politikaların belirlenmesinde rol oynayan yönetici erkler ile mücadele eden liberal yaklaşım, karar verici merciiler olarak rol oynayan askeri sınıfı eleştirmekte ve bu mercilerin değişimi talep etmiştir. Diplomatlık mevkilerinde askeri sınıfta yer alan bireylerin, uluslararası arenada militaristtik felsefe ile hareket etmesini tenkit etmiştir. Bu dönemde kifayetli seviyede eğitimli sivillerin eksikliğinden kaynaklı olarak, uluslararası siyasetin bu çerçeveye sıkıştığı belirtilmektedir. İkinci dünya Savaşının sona ermesi ile beraber değişimin gerçekleştiği, askeri yetkililer ile sivil diplomatlar arasında mücadelelerin ve anlaşmazlıkların yaşandığı ifade edilmiştir. Herhangi bir anlaşmazlık veya belirsizlik durumu oluştuğunda, askeri sınıfın yetkilileri savaş veya çatışma teklifini masaya sunarken, liberal sivil bürokratların, savaş harici, hatta savaşı önleyici, çözümleri teklif ettikleri iddia edilmektedir. Etik olgusuna dikkat çeken liberal bireyler, katı ve gösterişli düşünce biçimine karşı diyalog ve iletişim ile meselelerin ele alınması gerektiğine inanmaktadırlar (Challener, 1957; 613-616). Dış politikaların belirlenirken ve uygulanırken diplomasiye ve uluslararası hukuk normlarına önem atfeden bu anlayışın savunucuları, kapsayıcı söylemler ve uluslararası yapılanmalar çerçevesinde uluslararası işbirliğini ve global ölçekli barışı gaye edinmektedirler. İktisadi perspektiften, uluslararası arenada karşılıklı bağımlılığın var olduğunu vurgulayan liberal çatı altındaki teoriler, bu bağımlılığın aktörleri arası oluşacak çatışmaların önüne geçtiğini belirtmektedir (Keohane ve Nye, 1977). Ekonomik bağımsızlığın ve piyasa yönelimli politikaların uluslararası barışın temellerini oluşturacağı ileri sürülerek, iktisadi kalkınmacı politikaların ve entegrasyonel faaliyetlerin iş birliklerini artıracağı dile getirilerek devlet merkezli ve askeri güç odaklı anlayışlara karşı çıkılmaktadır (Gartzke, 2007).

Üçüncü yaklaşım rasyonel kuramdır. Bireysel iktisadi karar alıcıların mikroekonomik düzeyde yürüttükleri mantıksal adımlara atıfta bulunan rasyonel kuram, bireylerin nasıl fiyat-performans veya düşük fiyattan alım-yüksek fiyattan satım çerçevesinde hareket ediyor ise, devletlerde bulunan yönetici erklerin de çeşitli seçenekler arasından fayda-maliyet değerlendirmesinde en üst düzeyde olan opsiyonu benimsediklerini iddia etmektedir (Mintz ve

De Rouen, 2010; 7). Dış politikada karar alıcı mercilerin optimum faydayı getirecek kararı alacaklarını belirten bu yaklaşım, bürokrasinin bilgileri doğrultusunda bu mercilerin hareket ettiklerini ve hayata geçirilmesi kararlaştırılan politikaların bürokratlar tarafından pratiğe döküldüğünü dile getirmektedir (Rosati, 1993; 268). Rasyonel kuram kendisini psikolojik ve bilişsel arası düzlemin uzlaşı noktasında kendini konumlandırmaya çalışarak, dış politikadaki temel meselenin alınan kararlar neticesinde meydana gelen çıktıların nasıl bir sonuç doğuracağı olduğunu ifade etmektedir. Alınan kararların arzu edilen gayelere erişmesi durumunda başarılı olarak nitelendiren bu kuram, kararların alınma sürecine kayıtsız kalmaktadır. Aktörlerin rasyonel çerçevede hareket edeceği ve bu duruma göre karar alacağı ileri sürülen bu yaklaşımda, stratejilerin belirli ve tahmin edilebilir olduğu iddia edilerek, aktörlerin şartlara ve atılan adımlara bağlı olarak izleyecekleri politikaları tayin ettikleri ifade edilmektedir (Al ve Katıtaş, 2017; 35).

DMY kapsamında ele alınan son yaklaşım post-yapısalcılıktır. Toplumsal ve felsefi kuramlar ile de şekillenen post-yapısalcılık; küresel siyasetin inşa sürecini, politikaların meşruluk kazanmalarını, dış politika gayelerinin ve tehditlerinin belirlenme vetirelerini irdelemektedir. Nedensel bağlantı doğrultusunda hareket eden pozitivist yaklaşımlara karşı çıkan bu kuram, sosyal bilimlerin farklı bir karaktere haiz olduğunu belirterek, kurucu epistemolojiye önem atfetmektedir (Hansen, 1997; 371). Bu doğrultuda, felsefe alanında kullanılan metinlerarasılık, soy bilimi, söylem analizi ve yapı sökümünü siyaset bilimi çalışmalarına uyarlayan post-yapısalcılık; iç ve dış politika olarak yapılan sınıflandırmaya karşı gelerek, dış politika olarak ifade edilen ve bu kapsamda alınan kararların aslında iç politika pratiklerinin birer yansıması olduğu iddia edilmektedir. Devletlerin egemenlik alanlarını ele alan bu yaklaşım, egemenlik durumunun ikili şiddet meydana getirdiğini dile getirmektedir. Buna göre devletin egemenlik alanı içerisinde kalanlar arasında homojen bir kimlik yapısının meydana geldiği ileri sürülmekte ve bunun doğal bir çıktısı olarak iç ve dış, biz ve diğerleri ayrışmasının oluştuğunu belirtmektedir. Bu çerçevede kimliklerin toplumsal olarak inşa edilen olgular olduğu ve bu inşa sürecinin tutarlı eylemler ile yürütüldüğü ifade edilmektedir. Dış politika ile kimliğin karşılıklı bir bağa haiz olduğunu söyleyen bu kuram, devletlerin hayatta kalabilmek ve ilerlemeci bir yapıya sahip olabilmek adına sürekli olarak bir kimlik pratiği oluşturma içerisinde oldukları iddia edilmektedir. Böylelikle aktörlerin birbirlerine kaşı konumlandıkları ve dış politika inşası için legal bir zemin oluşturulduğu dile getirilmektedir (Hansen, 1997; 373).

Devlet Merkezli Yaklaşım (DMY), uluslararası politik ekonomi teorilerinin geniş bir yelpazesinden beslenen çok boyutlu bir analitik çerçeve sunmaktadır. Realizm, merkantilizm ve neomerkantilizm, liberalizm, rasyonel kuram ve post-yapısal kuram gibi farklı teorik perspektiflerin DMY'nin oluşumuna ve gelişimine katkıda bulunduğu görülmektedir. Bu çok yönlü teorik sentez, devletin uluslararası sistemdeki merkezi rolünü vurgularken, aynı zamanda devlet davranışlarını şekillendiren çeşitli faktörleri de dikkate almaktadır. DMY, bir yandan realist güç politikası anlayışını benimserken, diğer yandan ekonomik çıkarların ve kurumsal yapıların önemini de kabul etmektedir. Bir taraftan rasyonel karar alma süreçlerini ön plana çıkarırken, diğer taraftan kimlik ve söylem gibi post-yapısal unsurların devlet politikalarına etkisini de göz ardı etmemektedir. Bu bütüncül yaklaşım, uluslararası ilişkilerde devletlerin davranışlarını ve politikalarını anlamak için çok katmanlı bir analiz imkanı sunmaktadır.

4.3.TMY Değişkeni

Bu başlık altında çalışmanın üç ana değişkeninden biri olan TMY'nin kavramsal ve teorik çerçevesi ele alınmıştır.

4.3.1. TMY Değişkeninin Kavramsal Çerçevesi

Toplum Merkezli Yaklaşım (TMY), ticaret politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında toplumsal çıkarları, katılımcı demokrasiyi ve sürdürülebilir kalkınmayı ön planda tutan bir modellemedir. Bu noktada baskı grupları, TMY için kritik bir öneme haizdir. Örgütlü sivil toplumun bir çıktısı olarak meydana gelmiş olan baskı grupları, kökeni itibariyle demokratik değerlerin sistemsel olarak uygulanmaya başlaması ile birlikte ortaya çıkmıştır. Günümüz modern toplumunun çoğulcu özelliğinden kaynaklı olarak, gücün ve iktidarın salt bir aktör ya da yapılanmada toplanamamasının doğal bir çıktısı neticesinde çeşitli örgütlenmeler ve gruplaşmalar, tabi bir biçimde meydana gelmiştir. Organizma olarak nitelendirilen toplumda, gruplar bu yapının doğal bir parçasıdır ve gruplaşma toplumun oluşmasının ön koşulu olarak görülmektedir. Bu sebeple birey gruptan; grup da toplumdan ayrı ve bağımsız bir şekilde değerlendirilememektedir (Duverger, 1993; 37-44). Bu açıdan modern dönemin kompleks sorunlarına yanıt olarak oluşmuşturlar.

İktisadi, ideolojik, politik, etik, toplumsal ve kültürel alanlarda, grubu oluşturan aktörlerin çıkarlarını gözeten, karar alma mekanizmasını etkileme güdüsünü barındıran baskı grupları için üyelerinin özellikleri ve bu üyelerin neyi talep ettikleri kritiktir. Siyaset üzerinde

söz sahibi olma veya etki oluşturma amacı taşıyan bu yapılar, politik bir yön muhakkak ki taşımak zorundadır. Aksi durumda baskı grubu niteliğini taşımayacaklardır. Bu kapsamda baskı gruplarının direkt veya dolaylı bir şekilde siyasetin bir parçasıdır (Salisburg, 1975; Turan, 1986). Ancak bu durum baskı gruplarının salt bir biçimde sadece politik sebepler ile oluşturulmuş yapılar anlamı taşımamaktadır. Bu yönüyle TMY, küreselleşen dünyada uluslararası ticaretin sadece ekonomik bir faaliyet olmadığını, aynı zamanda sosyal, çevresel ve etik boyutları olan kompleks bir olgu olduğunu vurgulamaktadır.

TMY'nin temelinde katılımcı anlayış, şeffaflık ve hesap verebilirlik, sosyal ve çevresel koruma, adil ticaret ve yerel ekonomiler ile kültürel çeşitliliğin korunması ilkeleri bulunmaktadır. Katılımcı anlayış çerçevesinde TMY, ticaret kararlarının alınmasında geniş tabanlı bir katılımı desteklemektedir. Bu ilke kapsamında sivil toplum kuruluşları, işçi sendikaları, tüketici grupları, çevre örgütleri ve diğer toplumsal aktörlerin karar alma süreçlerine aktif katılımı talep edilmektedir. Gerçekleştirilen müzakere süreçlerinde farklı paydaşların görüşlerinin dikkate alınması ve bu çerçevede uzlaşı arayışında olunması gerektiği belirtilerek, yerel yönetimler ve bölgesel aktörlerin ticaret politikalarının oluşturulmasında söz sahibi olmasına vurgu yapılmaktadır (Scholte, 2004). Bu yönüyle TMY, yalnızca devlet erkleri tarafından alınacak kararları eleştirmektedir.

İkinci ilke şeffaflık ve hesap verebilirliktir. TMY, ticaret müzakerelerinin ve anlaşma detaylarının kamuoyuna açık olması gerektiğini savunmaktadır. Yönetişime önem vererek desteklediği bu ilke ile TMY, müzakere süreçlerinin ve taslak anlaşma metinlerinin kamuoyuyla paylaşılması gerektiğini dile getirmektedir. Bununla birlikte düzenli bir şekilde kamuoyu bilgilendirmelerinin yapılmasını ve ilgili meselelerde açık oturumların düzenlenmesini öngören bu prensip, aynı zamanda politika yapıcıların aldıkları kararlardan dolayı oluşan toplumsal etkilerden sorumlu olmasının elzem olduğunu ifade etmektedir (Dahl, 1989).

TMY kapsamındaki üçüncü ilke sosyal ve çevresel korumadır. Bu anlamda ticaret anlaşmalarının oluşturduğu sosyal ve çevresel etkilere dikkat çekilmektedir. Buna göre gerçekleştirilen ticaret anlaşmalarında; işçi hakları ve çalışma standartlarına yer verilerek bu hakların korunması ve geliştirilmesi belirtilmektedir. Halk sağlığı ve gıda güvenliği standartlarına da değinen bu prensip, bu kıstasların anlaşmalarda gözetilmesi gerektiğine vurguda bulunmaktadır. Son olarak ise bu ilke, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin ticaret

politikalarıyla uyumlu hale getirilerek çevre koruma politikalarının ticaret anlaşmalarına entegre edilmesi görüşüne sahiptir (Stiglitz, 2006).

Dördüncü ilke adil ticaret ve küresel eşitlik hakkındadır. Uluslararası ticaret sisteminin daha adil ve eşitlikçi olması gerektiğini savunan TMY, bu bağlamda gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasında daha dengeli ticaret koşullarının oluşturulmasını talep etmektedir. Bu doğrultuda küçük üreticilerin ve dezavantajlı grupların ticaret sistemine katılımlarını kolaylaştıracak ve bu sistemde var olmalarını sağlayacak adil şartların sağlanması gerektiği dile getirilmektedir. Son olarak bu prensip ile, ticaret anlaşmalarının amaçları arasına yoksulluğu azaltma ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunma potansiyelinin maksimize etme anlayışının dahil edilmesi ifade edilmektedir (Sen, 1999).

TMY'nin beşinci ve son ilkesi yerel ekonomilerin ve kültürel çeşitliliğin korunmasıdır. Bu ilke çerçevesinde TMY, küresel ticaretin yerel ekonomiler ve kültürler üzerindeki potansiyel olumsuz etkilerine karşı duyarlılık göstermektedir. Ticaret anlaşmaları gerçekleştirilirken kabul edilen anlaşma maddelerinin yerel üreticilerin ve KOBİ'lerin korunması ve desteklenmesi yönünde içeriklere haiz olması istenmektedir. Aynı şekilde yerli halkların haklarını ve geleneksel yaşam biçimlerini koruyacak düzenlemelere yer verilmesi arzu edilirken, bununla uyumlu olarak kültürel çeşitliliğin ve geleneksel bilginin ticaret anlaşmalarınca güvence altına alınması gerekliliği vurgulanmaktadır (Santos, 2006).

Bu özellikleri ile Toplum Merkezli Yaklaşım, ticaret politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında toplumsal çıkarları, katılımcı demokrasiyi ve sürdürülebilir kalkınmayı ön planda tutan kapsamlı bir paradigma sunmaktadır. Bu anlayış, küreselleşmenin ve uluslararası ticaretin faydalarını, tüm düzeylerdeki aktörler için maksimize ederken, potansiyel olumsuz etkilerini de minimize etmeyi amaçlamaktadır. TMY değişkeni kendi içerisinde "Faktörel Toplum Merkezli Yaklaşım (TMYf)" ve "Sektörel Toplum Merkezli Yaklaşım (TMYs)" olmak üzere ikiye ayrılmıştır. TMYf alt inceleme başlığında, anlaşmada kendine yer bulan ilgili niş konuya dair faktörel çerçevede hareket eden çıkar gruplarının/lobi oluşumlarının var olup olmadıkları saptanmaya çalışılmış olup, TMYs alt inceleme başlığında ise sektörel bazda kapsama giren çıkar gruplarının/lobi oluşumlarının bulunup bulunmadıkları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Literatürdeki ayrıma dayanarak, TMYf değişkeni toplumsal gruplar, işçi sendikaları, çevresel aktivistler, yerli halklar gibi yapıları kapsarken, TMYs değişkeni toplumsal gruplar işverenler ve sektör temsilcileri gibi aktörleri temsil etmektedir.

4.3.2. TMY Değişkeninin Teorik Çerçevesi

TMY, ticaret politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında çok boyutlu bir yaklaşıma haizdir. Bu çok boyutluluk hali TMY'nin teorik çerçevesine de yansımaktadır. Bu yönüyle TMY'nin teorik çerçevesi, çeşitli sosyal bilim disiplinlerinden beslenen zengin bir altyapıya sahiptir. Bu bağlamda bu başlık altında çoğulcu/plüralist yaklaşım, korporatist yaklaşım, yeni sağ yaklaşımı, Marksist yaklaşım, ekolojik perspektif ve neo-klasik yaklaşımlara yer verilmiştir.

Bu teorilerden ilki plüralist yaklaşımdır. Kavramsal ve ifade ettikleri açısından değişen tanımlamalara maruz kalan plüralizm, kimilerince bir varsayım olarak nitelendirilirken, kimilerine göre ise durmaksızın dönüşüm ve gelişim içerisinde olan bir yaklaşımdır (Grant, 1993; 49). Bu düşüncenin temelinde yer alan ide çoğulculuk ve çok yanlılıktır. Anlayışın ortaya çıkmasında etkili olan düşünürlerce, iktidarın kuvvetler ayrılığı kapsamında eşit bir biçimde dağılımı ve toplumsal hayatta özgürlüklerin zedelenmemesi için de aracı kurumların oluşturulması gerekliliği ifade edilmiştir (Şenel, 1991; 460). Toplumun özgürlük ve eşitlik taleplerinin olduğu belirtilirken, özgürlüğe erişilememesi durumunda bu durum eşitliğe feda edilebileceği ileri sürülmüş ve eşitlik meselesi üzerine aşırı yoğunlaşma olması bir risk oluşturacağı dile getirilmiştir. Bu riskin önüne geçmek için güçlü sivil toplum oluşumlarının kurulması gerekliliğine dikkat çekilmiştir (Tocqueville, 1962; 60-61). Toplumlardaki ve devletlerdeki geri kalmışlıkların nedeni olarak bireylerin birbirlerine benzer şekilde şekillendirilmesi olarak belirtilerek, farklılıkların ve fikirsel çatışmaların korunması gerektiği ifade edilmiştir (Mill, 1998; 40). Plüralizmi grup olgusu çerçevesinde ele alan düşünürlere göre her grubun yakınsayan menfaatlere haiz olan aktörlerden oluştuğu dile getirilerek her aktör bu menfaat doğrultusunda emek sarf ettiği söylenmektedir. Menfaate dayanmayan herhangi bir grubun varlığından söz edilemeyeceği vurgulanarak, grupların bulundukları sosyal etkileşim alanında diğer gruplar ile rekabet halinde oldukları ileri sürülmektedir (Olson, 1971; 23-24).

Bu yaklaşımın savunucuları devlet aktörü ile sivil toplum paydaşlarını net bir biçimde birbirlerinden ayrı ele almakta, hak ve özgürlükler alanında yapılacak düzenlemelerin oluşturulmasında devletin doğrudan politika üretmesi yerine etkin ve güçlü pozisyonda olan baskı grupları önderliğindeki sivil toplum tarafından meydana getirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Böylelikle bağımsız ve aktif bir sivil toplumun oluşacağını belirtmektedirler (Fincancı, 1991; 3). Baskı gruplarının siyasi ve bürokratik birimlerden göreceli özerkleşmiş

yapılar olarak ele alan plüralist yaklaşım, sistemin bu aktörlere karşı uygun ortamı oluşturduğunu ve yasal olarak güvence verildiğini dile getirmektedir.

Plüralist yaklaşımın başlıca birkaç özelliği bulunmaktadır (Alkan, 1998; 35-36). Bunlardan ilki herhangi bir anlayışın salt doğruluğunun kabul edilmemesidir. Bu doğrultuda ideolojik dogmatizme karşı konumlanan plüralizm, devletin monopol olarak hareket etmesine itiraz etmektedir. İkinci olarak toplumsal yapıların özerkliği gelmektedir. Bu yapıların özerkliklerine karşı herhangi bir adımın politik sisteme yönelik etkide bulunma çabası olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda baskı grupları bağımsız ve özerk aktörler olarak ifade edilmektedir. Üçüncü özellik ise toplumsal ve siyasal hayatta birçok grubun varlığıdır. Bu grupların karmaşık yapıda birbirleri ile mücadele ve rekabet halinde oldukları ve bu çoklu aktörlerin varlığı neticesinde herhangi bir aktörün ezici güce erişmesinin önüne geçildiğini iddia etmektedir. Çok sayıdaki bu baskı gruplarının birbirlerini dengeledikleri ve kontrol ettikleri belirtilmektedir. Son olarak ise plüralist anlayışın temsilcileri kendilerini bireyselciliğin ben merkezciliği ile iktidar gruplarının temsilcileri arasında konumlandırırlar. Bireyselciliğin oluşturabileceği risklerin ve tehditlerin gruplar tarafından sınırlanacağı söylemektedirler.

İkinci yaklaşım ise korporatist yaklaşımdır. İki büyük savaş arası dönemde etkili olan faşist yönetim şeklinin iktisadi yansıması olarak beliren korporatist yaklaşım, yalnızca totaliter rejim ile yönetilen ülkelerde değil modernleşme yolunda kalkınmacı saikleri benimseyen devletler tarafından da kabul görmüştür. Güçlü ve sağlam bir devlet yapılanması için ekonomik arka planı şekillendirme amacı taşıyan korporatist düşünce biçimi, toplumdaki sınıfsal rekabeti sona erdirmeyi ve ülke menfaatleri doğrultusunda büyük bir ideayı gerçekleştirmek için bir araya gelmeyi öngörmektedir (Göze, 1976; 73). Sınırlı menfaatler doğrultusunda, toplumun zorunlu birlikteliğine dayalı, dayanışma temeline oturan, hiyerarşik ve fonksiyonel bölümlemelere sahip, devlet tarafından tanınan ve yetkilendirilen aktörler ve kurumlar aracılığıyla gerçekleştirilen iktisadi kontrol ve nüfuz politikalarıdır. Bu çerçevede sivil toplumun menfaatleri devlet tarafından belirlenmekte ve yönetilmektedir. Bu anlayış dönemin Almanya'sı ve İtalya'sı tarafından benimsenmiştir.

1970'lerden itibaren ise iki büyük savaşı geride bırakmaya çalışan uluslararası arenada bazı devletler, kalkınmacı felsefe çerçevesinde korporatizmi yeniden yorumlamıştır. Meydana gelen neokorporatist yaklaşım ile devletin kontrolü ve yetkilendirmesi çerçevesinde menfaatlerin temsilinin kurumsallaştırılması benimsenmiştir (Schmitter ve Lembruch, 1979;

38). Faşist yönetim şeklinden ziyade, demokratik normlar ile yönetilen ülkelerde görülen neokorporatist anlayış, kritik kararlar, önde gelen büyük çıkar grupları ile yapılan görüşmelerde çoğunluğun anlaşmasıyla, devletin aldığı kararlar ile yürütülen modernleşme yolundaki kalkınmacı politikalardır (Wilson, 1990; 35). Bu sistemlerdeki optimum durumlarda baskı grupları çıkar veya fonksiyon temelinde sınıflandırmalar yapılarak tek bir alanda etkili olmaktadır. Gruplar kendi alanlarında tekel pozisyonunda olup diğer gruplar ile rekabet içerisinde bulunmamaktadır. Bu anlayış çerçevesinde baskı gruplarının özellikleri şu şekildedir (Baggot, 1995; 42-43); baskı grupları hükümetler tarafından etki altındadır, hükümetin alacağı kararlarda etkili olabilmek adına hükümet temsilcileri ile yakın ilişkiler kurulmaya çalışılır, her baskı grubu kendi alanında tekeldir ve diğer gruplar ile mücadele etmemektedir, hükümetlerin izin verdikleri müddetçe fonksiyonlarını gerçekleştirebilir ve devlet yetkililerine benzer statüde olan temsilciler ile işbirliği yapabilirler.

Üçüncü yaklaşım yeni sağ yaklaşımıdır. İlk olarak İngiltere'de ortaya çıkan yeni sağ anlayışın kökeninde iktisadi olarak serbest piyasa temeline dayanan liberalizm ile politik olarak muhafazakar yönetim biçiminin harmanlanmış özellikleri yer almaktadır. Politik perspektifte güçlü devlet, toplumsal disiplin, kamu etiği, milli egemenlik ve ulus devlet normları etkili olurken; iktisadi çerçevede bireysel özgürlük ile ekonomide azaltılmış devlet rolü ilkeleri yer almaktadır. Özlerinde bu iki farklı anlayışın bir arada bulunması, -hiyerarşi ve disiplinli muhafazakar toplum ile serbest piyasa rekabetli piyasa- zıtlık içermektedir (Baggot, 1995; 46-47). Yeni sağ anlayışta toplumsal gruplar, sahip oldukları üyelerin maddi menfaatlerini gözeten iktisadi birimler olarak nitelendirilerek, bireylerin kişisel nedenler ve rasyonel iktisadi çıkarlar için baskı gruplarına dahil oldukları ifade edilmektedir. Karar verici mekanizmaların arabulucular ile toplumsal gruplarla etkileşim halinde oldukları belirtilmektedir. Hükümetlerin toplumsal gruplara itimat ettikleri ifade edilirken, bu gruplardan oldukça fazla etkilendikleri iddia edilmektedir. Bu çerçevede toplumsal grupların bu derece etkin olması hükümetlerin otoritesini sarstıkları ileri sürülmektedir. Bu kapsamda yeni sağ anlayışının sosyal gruplara dair görüşleri şu şekildedir (Baggot, 1995; 47-48); toplumsal gruplar bireysel menfaat yapılarıdır, kamusal çıkarları temsil etmezler, toplumun büyük bir kısmı olması gerektiği gibi temsil edilmemekle beraber, iyi örgütlenmiş olan alanlar daha etkili pozisyondadır, hükümetlerin tarafsız ve toplumsal çıkar odaklı hareket etmesini engellerler, uzun dönemli iktisadi ve siyasi hedeflerin tutturulması yolunda engel olabilmektedirler.

Dördüncü yaklaşım Marksizm'dir. Sosyal sınıflara ayrılmış bir toplumun çıktısı olarak değerlendirilen devletin, hakim sınıf olan kapitalistler ve burjuvalar tarafından yönlendirildiğini ileri süren Marksizm, sermayedarların zenginliklerini işçi sınıfının emeklerinin sömürülmesinden elde ettiklerini belirtmektedir. Yalnızca kendi çıkarlarını gözeten bireylerin, toplumsal katmanda bulundukları yere göre sınıf çıkarına dönüştüğünü belirten bu anlayış, oluşan bu durumun kapitalist işleyiş sisteminin doğal bir sonucu olarak görmekte ve bireylerin çıkarlarını en iyi anlama ve saptama durumunun bireyin ait olduğu sınıfın tespiti ile gerçekleşeceğini ifade etmektedir (Oatley, 2019). Baskı ve çıkar grupları gibi toplumsal gruplar Marksizm için fazla bir önem arz etmemektedir. Bunun nedeni ise emek ve sermaye gruplarına yoğunlaşılmasıdır. Baskı grupları kapitalist sınıfa hizmet eden yapılar olarak görülmekle beraber siyasi iktidar üzerinde dikkat çekici bir güce sahip olmadıkları ileri sürülmektedir. Çünkü bu anlayışın ortak menfaatlere yaklaşımı sınıfsal zemine dayanmaktadır.

Beşinci yaklaşım ise ekolojik perspektiftir. Bu anlayış ticaret politikalarının çevresel sürdürülebilirliği desteklemesi gerektiğini savunarak, ekonomik büyüme ile ekolojik dengenin korunması arasında bir denge kurulmasını öngörmektedir (Stiglitz, 2006). Ekolojik perspektif; çevresel koruma standartları, yeşil teknoloji transferi, ekolojik ticaret ve ekolojik adalet prensipleri üzerine inşa edilmiştir. Çevresel koruma standartları kapsamında, ticaret anlaşmalarında çevresel koruma standartlarının yükseltilmesini savunulmaktadır. Bu standartlar, sera gazı emisyonlarının azaltılması, biyoçeşitliliğin korunması, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ile atık yönetimi ve geri dönüşüm politikaların hususlarından oluşmaktadır (UNFCCC, 2015). Yeşil teknoloji transferi, gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere yönelik yenilenebilir ve çevre dostu olan teknolojik gelişmelerin aktarımının desteklenmesini ifade etmektedir. Bu kapsama yenilenebilir enerji teknolojileri, enerji verimliliği çözümleri, sürdürülebilir tarım uygulamaları ve temiz su teknolojileri gibi yenilikler girmektedir (Ockwell ve Byrne, 2016). Ekolojik ticaret ise ülkelerin ve şirketlerin ekolojik ayak izlerini azaltmaları çerçevesinde uygulanması öngörülen politika araçları üzerine olan bir prensiptir. Buna göre, çevre dostu ilişkilerin ve etkileşimlerin gerçekleştirilmesi için karbon vergisi uygulamaları, sınırda karbon düzenlemeleri, ürün yaşam döngüsü analizleri ve çevresel etki değerlendirmeleri gibi politika araçlarının kullanımı önerilmektedir (Wiedmann ve Lenzen, 2018). Son prensip olan ekolojik adalet ise uluslararası ticaret anlaşmalarında ve politikalarında küresel çevre sorumluluklarına dikkat çekmektedir. Bu ilke; çevresel yüklerin adil dağılımını, gelişmekte olan ülkelerin ekolojik dönüşümüne destek sağlanmasını ve yerli halklar ile yerel toplulukların haklarının korunmasını savunmaktadır (Schlosberg, 2007).

Son genel yaklaşım ise neoklasik yaklaşımdır. 1970'li yıllardan itibaren uluslararası arenada iktisat biliminin öne çıkan anlayışı olan neoklasik yaklaşım, bireyselcilik merkezine dayanarak analizlerde bulunmaktadır. Devletler bireylerin ortak menfaatleri kapsamında şekillenen yapılar olarak nitelendirilmektedir. Devletlerin ve diğer siyasi aktörlerin bireylerin yakınsayan çıkarlarının korumak ve gözetmek olduğu belirtilerek, bireyler toplumun ana unsuru olarak ifade edilmektedir. Bu çerçevede devlet aktörünün bireylerin ortak noktada buluştukları kararları uygulamaya döken ve bu kapsamda faaliyetleri görünmez el prensibi doğrultusunda yöneten bir organ olduğu iddia edilmektedir (Aktan ve Dileyici, 2007; 223-224).

Neoklasik yaklaşım altında çeşitli kuramlar yer almaktadır. Bunlar; rasyonel seçim kuramı, Chicago Okulu, Virginia yaklaşımı, Olson yaklaşımı ve post-Keynesyen yaklaşımdır. Bunlardan ilki olan Rasyonel Seçim Kuramına göre, rasyonel davranış, var olan şartlar altında kısıtlı imkanlar ile hedeflediği isteğe erişme amacıyla yapılan eylemdir. Bireyler akılcı bir şekilde, bilinçli bir şekilde belirlediği hedeflere ulaşmak gayesiyle hareket etmektedirler. Bireylerin rasyonel varlıklar olarak kabul edildiği bu kuramda, kişiler alternatif tercihler arasında her zaman karar verebilen, bu alternatifleri kendi tercihlerine göre sıralayan, tercih sıralamaları geçişliliğe sahip olan, bu sıralamada en üst sırada olanı seçen ve aynı alternatifler ile karşılaştığında daima aynı kararı veren aktörler olarak nitelendirilmektedir. Bireylerin iktisadi faaliyetlerde olduğu gibi siyasi aktivitelerinde de rasyonel temelde hareket ettikleri ve faydalarını maksimize edecek doğrultuda aksiyonlarda bulundukları ileri sürülmektedir. Ekonomik anlamda tüketici veya emekçi olarak var olan bireylerin, siyasi anlamda seçmen ve siyasetçi olarak yer aldıkları belirtilmektedir. Değişen toplumsal rolleri bulunan bireylerin, ortak menfaatlerine erişmek için kolektif bir biçimde hareket etmek amacı ile baskı gruplarını oluşturdukları dile getirilmektedir. Bireysel anlamda maksimizasyonu hedefleyen bireylerin, bu gruplar içerisinde de aynı mantıkla hareket ederek grubun menfaatlerini maksimize etmek için çaba harcadıkları iddia edilmektedir (Downs, 1957; 4).

Neoklasik yaklaşımlar altındaki ikinci yaklaşım olan Chicago Okulu yaklaşımına göre devletler, sanayi ve firma politikaları belirlerken baskı gruplarını dikkate alarak karar almaktadır. Bu kapsamda yapılan düzenlemeler toplumsal refahtan ziyade, belirli imtiyaz gruplarını gözetebilmektedir. Güçlü ve organize olmuş olan baskı gruplarının diğer gruplara nazaran bu düzenlemelerden kazançlı çıktıkları ifade edilmektedir (Aktan ve Dileyici, 2007; 222). Hükümetlerin piyasada fiyatları belirleme, piyasaya girişi sınırlama, teşvikler oluşturma, ikame ürünleri kısıtlama gibi düzenleme araçlarına haiz oldukları belirtilerek, düzenlemelerin

ne şekilde olacağı seçim dönemlerinde yapılacak maddi bağışlar ve sektördeki aktörlerin ağırlıklı oy yönelimi gibi etmenlere bağlı olarak değişmekte olup, toplumsal refah kaygısı belirsizlik içermektedir (Bakırtaş, 140). Bu düzenlemeleri gerçekleştirecek kurumlarda etkin faaliyet gösteren örgütlü güçlü gruplar, organizasyonu ve temsiliyeti düşük düzeyde olan gruplara karşı avantaj elde etmekte ve yapılacak düzenlemeleri kendi menfaatleri çerçevesinde şekillendirebilmektedir (Brown ve Jackson, 1994, 49). Kamusal rant olarak da ifade edilen bu düzenlemelerde belirleyici rol oynayan temel aktörler olarak iş adamları ve siyasetçiler gösterilmektedir. Kendi çıkarlarını gözeten bu aktörler rekabeti azaltıcı ve menfaatlerini artırıcı eylemlerde bulunmaktadır (Stigler, 1971, 3).

Üçüncü alt yaklaşım olan Virginia yaklaşımı ise politikacıların, bürokratların ve bireylerin davranışları üzerinden çıkar gruplarını ele almaktadır. Bu ekole göre, hükümetler kamusal malları üreten ve iktisadi dışsallıkları yöneten bir yapı olarak toplumsal refah oluşturan bir kurumdur. Siyaset kurumu rantlar üzerindeki etkisine dikkat çekilerek rantsal olguların servet transferi ve zenginlik oluşturulmasında aracılıkta bulunan yarı-piyasa mekanizması olarak nitelendirilmektedir (McCornik ve Tollison, 1981). Rant ve rant gözetimine odaklanan bu yaklaşım, rantı bireylerin veya grupların piyasa işleyişinde siyasi karar alma sürecinde nüfuz oluşturulması amacıyla fırsat niteliğinde gelirlerin elde edilmesi olarak açıklamaktadır. Karar alma mercileri tarafından oluşturulacak olan izinler, onaylamalar, teşvikler, yetkiler, kısıtlamalar veya serbestlikler gibi durumlar, rant olgusunun temelinde yer almaktadır. Bu çerçevede Virginia ekolü piyasayı bilgi açığını belirleyen ve bu açığı kapatılmasını sağlayan özelliğe sahip bir şekilde ifade etmektedir (Mitchell ve Munger, 1991, 524). Bu bilgi süreci girişimciler için fırsat maliyeti oluşturmaktadır. Bu doğrultuda hükümetlerin optimum işleyişi sınırlandıran kararları rant kaynaklarının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu rant durumu çıkar gruplarını motive etmekte olup, ilgili rantların elde edilmesi için gözetimlerde bulunmalarını sağlamaktadır. Bireyler ve gruplar, ilgili kamusal düzenlemeler neticesinde ortaya çıkan fırsat durumundan olabildiğince faydalanabilmek için siyasi faaliyetler yürütmektedir. Rant gözetimi olarak ifade edilen bu durum, Virginia yaklaşımı tarafından, çıkar gruplarının bilgi akışına dahil olma ve meydana gelecek rantları lehlerine manipüle etme amacıyla yetkili bürokratları ve siyasetçileri hedef seçtiğini belirtmektedir (Krigger, 1974, 291-294).

Bir diğer alt yaklaşım olan Olson yaklaşımı, çıkar gruplarına haiz oldukları üye sayıları üzerinden açıklamalarda bulunmaktadır. Kolektif eylem rasyonalitesi üzerinde hareket eden

Olson, grupların az üyeli/küçük ölçekli olmaması durumunda veya belirlenen menfaatler erişebilme adına üyelerini harekete geçirecek kapasitesi olmaması halinde, bencil bireyleri, bedavacıları, saptamada ve harekete geçirmede başarısız olacağını ifade etmektedir (Ostrom, 2000, 137). Küçük ölçekli grupların motivasyon temelinde ortak menfaatlere ulaşma konusunda daha efektif olduğu dile getirilirken, büyük ölçekli grupların motivasyon oluşturma ve eyleme geçmede sınırlı olacağı belirtilmektedir. Çıkar gruplarının yalnızca kendi menfaatlerini elde eden yapılar olarak görmeyen bu yaklaşım, var oldukları siyasi ve iktisadi sistemde süreci ve işleyişi tıkayan engelleyici faktörlerin bir parçası olarak ekonomik ilerlemenin aksamasına sebep olabileceklerini dile getirmektedir. Her grubun toplumsal maliyeti gözetmeksizin ulusal gelirden göreceli fazla pay alma gayesine haiz olduğu belirtilerek, toplumsal refah kapsamında olumsuz neticelerin meydan gelmesine yol açabileceği ifade edilmektedir. Çıkar gruplarının ölçeklerinin sayısal olarak büyüdükçe sosyal refah kaybının azalacağı söylenerek, katılımın arttıkça daha geniş tabana yayılan grupların büyük çaplı paylaşımlarda bulunacağı ileri sürülmektedir. Dar kapsamlı gruplar ise kendi menfaatleri doğrultusunda hareket eden, sınırlı aktörü savunan ve bu kapsamdaki politikaları savunan yapılar olarak oluşan maliyeti topluma yansıttıkları iddia edilmektedir (Olson, 1982).

Son yaklaşım ise post-Keynesyen anlayıştır. Bu anlayışın temelinde ekonominin tarihsel bir süreç olduğu, belirsizliğin hakim olduğu piyasada beklentilerin önemli bir olgu olduğu ve iktisadi ve siyasi yapıların, ekonomik aktivitelerin şekillenmesinde kritik bir role haiz olduğu yer almaktadır (Davidson, 1980, 158). Baskı gruplarını Marksist bakış açısıyla benzer şekilde sınıfsal düzeyde ele alan bu ekol, bireylerin karar alma ve eyleme geçme süreçlerinde toplumun geleneksel, tarihsel vb. diğer özelliklerinden bağımsız olmadıklarını belirtmektedir. Modern toplumlarda gelirler üzerinde hakimiyet kurulması noktasında üç patikanın olduğunu ifade eden post-Keynesyen yaklaşım, bunlardan ilkinin piyasada tek olan ve benzeri olmayan nitelikte olarak monopolleşmeyi, ikinci olarak yakınsayan kapasitelere haiz olan yapılar bir araya gelerek piyasa üzerinde müşterek monopolizasyon oluşturulmasını ve üçüncü olarak ise siyasi faaliyetlere etkide bulunarak karar alma mekanizmalarında bulunan yetkili mercilerin çıkarları doğrultusunda politikalar izleyerek gelirlerinin ve güçlerinin artırılmasının yer aldığını ileri sürmektedir. Milli gelirden pay elde merkezinde çıkar gruplarının hareket ettiklerinin ifade edilerek, bu doğrultuda, geleceğin belirsiz olduğu hususuna vurguda bulunan bu yaklaşım, ekonomik ve siyasi faaliyetler ve neticeler nedeniyle reel gelirlerin zayıf gruplardan güçlü gruplara doğru aktarımının sağlandığı belirtmektedir. Bu aktarım, güç dengelerini değiştirmekte olup, yeni siyasi ve iktisadi güç odaklarının oluşmasına yol açtığı iddia edilmekte

olup, bu kapsamda tüm gruplar milli gelirden alabildiklerince büyük bir pay elde etmeyi hedefledikleri dile getirilmektedir (Davidson, 1980, 162-163).

Sonuç olarak, TMY'nin teorik çerçevesi, çeşitli perspektiflerin zengin bir sentezini sunmaktadır. Plüralist yaklaşımın çoğulcu katılımı, korporatist yaklaşımın örgütlü çıkar grupları arasındaki müzakereleri, yeni sağ yaklaşımının piyasa odaklı çözümleri, Marksist yaklaşımın sınıf çatışması ve eşitsizlik analizleri, ekolojik perspektifin çevresel sürdürülebilirlik vurgusu ve neoklasik yaklaşımın ekonomik verimlilik arayışı, TMY'nin çok boyutlu yapısını oluşturmaktadır. Bu farklı yaklaşımların bir arada değerlendirilmesi, ticaret politikalarının toplumsal, ekonomik ve çevresel etkilerini bütüncül bir şekilde ele almamızı sağlamaktadır.

5. BULGULAR

Bu bölümde çalışma kapsamında gerçekleştirilen araştırmalar ve incelemeler neticesinde Latin Amerika'da yer aktörlerin imzaladıkları anlaşmalar döneminde, anlaşmalarda yer alan niş konuların hangi motivasyonlar çerçevesinde ilgili anlaşmalarda kendilerine yer buldukları ortaya konmaya çalışılmaktadır. Bu doğrultuda ilgili anlaşmalar Maxqda analiz programında kodlanmıştır. Yapılan kodlamalar neticesinde anlaşmalarda hangi konuların yer aldıkları belirlenmiştir. Bu konuların ilgili anlaşmalarda yer bulmalarının nedenleri üç ana başlık altında irdelenmeye çalışılmıştır. Bu ana başlıklar "Uluslararası Liberal Düzeni İle Uyum (ULDU)", "Devlet Merkezli Yaklaşım (DMY)" ve "Toplum Merkezli Yaklaşım (TMY)" dan oluşmaktadır. TMY ana başlığı da kendi içerisinde "Faktörel Toplum Merkezli Yaklaşım (TMYf)" ve "Sektörel Toplum Merkezli Yaklaşım (TMYs)" olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Çalışmanın birinci aşamasında, Maxqda programında elde edilen veriler var-yok/0-1 düzleminde ele alınmıştır. Böylelikle hangi vakaların inceleneceği saptanmıştır. Bunun neticesinde değişkenler analiz edilmeye çalışılmıştır. İlk değişken olan ULDU değişkeni kapsamında anlaşmanın imzalandığı dönemde, ülkenin yönetiminde bulunan kadroların hangi ideolojik anlayışı benimsedikleri ortaya konularak, uluslararası arenada hakim anlayış olarak öne çıkan liberal anlayış ile uyum ve çatışma hali irdelenmiştir. Bu kapsamda uyumlu olunması halinde "1", çatışma durumunda olması halinde "0" olarak kodlama yapılmıştır. İkinci ana inceleme başlığı olan DMY çerçevesinde anlaşmanın imzalandığı dönemde yönetimde bulunan kişilerin, anlaşmada kendine yer bulan ilgili niş konuda, yönetimde bulundukları süre zarfında herhangi bir politika gündemine sahip olup olmadıkları, ne tür düzenlemelerde bulundukları ve ilgili konuya dair yasa çıkarıp çıkarmadıkları ele alınmıştır. İlgili niş konuya dair politika üretimi yapılmasının tespit edilmesi halinde "1" kodlaması, herhangi bir politika girişimi bulunamaması halinde "0" kodlaması yapılmıştır. Üçüncü ana inceleme başlığı olan TMY, yukarıda da belirtildiği üzere TMYf ve TMYs olmak üzere iki alt başlığa sahiptir. TMYf alt inceleme başlığında, anlaşmada kendine yer bulan ilgili niş konuya dair faktörel çerçevede hareket eden çıkar gruplarının/lobi oluşumlarının var olup olmadıkları saptanmaya çalışılmış olup, TMYs alt inceleme başlığında ise sektörel bazda kapsama giren çıkar gruplarının/lobi oluşumlarının bulunup bulunmadıkları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. İlgili inceleme neticesinde çıkar grubu tespiti halinde "1" kodlaması, herhangi bir tespitte bulunulamaması halinde ise "0" kodlaması yapılmıştır.

Bu bölüm altındaki ülke incelemeleri yapılırken belirli bir analitik düzleme bağlı kalınarak incelemeler yapılmıştır. Buna göre, her ülke başlığının girişinde ülkenin kısaca bağımsızlık süreci hakkında bilgiler verilirken, hemen devamında ilgili ülkenin coğrafi konumu gözetilerek haiz olduğu sınır komşuları belirtilmiştir. Bu giriş kısmının son evresinde ise çalışma kapsamında belirtilen kriterleri karşılayarak ilgili ülkenin incelemeye tabi tutulan ticaret anlaşmaları ifade edilmiştir. Bu girizgahın ardından, ULDU değişkeni çerçevesinde elde edilen bilgiler ortaya koyulmuştur. Bu doğrultuda ilgili ticaret anlaşmaların imzalandıkları dönemde incelemeye alınmış olan ana aktörün o dönemdeki devlet başkanları araştırmaya tabi tutulmuştur. Bu kapsamda ilgili devlet başkanının mensubu olduğu parti, benimsemiş olduğu ideoloji ve başkanlık döneminde izlediği genel politika başlıkları hakkında bilgiler sunulmuştur. Elde edilen neticeye göre "0" veya "1" kodlaması durumu belirtilmiştir. Devamında DMY değişkeni ilgili niş inceleme alanı çerçevesinde irdelenmiştir. Niş alan saptamaları Maxqda programında yapılan kodlamalar neticesinde birkaç temel hususa dikkat edilerek gerçekleştirilmiştir. Eğer bir konu tüm anlaşmalarda yer almışsa niş alan kapsamına alınmamıştır. Çünkü yapılacak her türlü analizde R analizi skoru "1" olarak çıkacaktır. Yine benzer bir şekilde eğer bir konu hiçbir anlaşmada kendine yer bulmuyorsa yine o alan incelemeye alınmamıştır. Çünkü bu sefer de R analizi skoru "0" olarak sonuçlanacaktır. Burada ilgili devlet başkanı döneminde tespit edilmiş olan niş inceleme alanları çerçevesinde izlenen politikalar ve varsa konuya yönelik yasal düzenlemeler ortaya koyulmuştur. Yine elde edilen sonuçların durumuna göre "0" veya "1" kodlaması gerçekleştirilmiştir. Sonrasında ise TMY değişkeni ele alınmıştır. İlgili devlet başkanı döneminde incelemeye alınan niş alan çerçevesinde faaliyette bulunan çıkar grupları faktörel ve sektörel kategori statülerine göre değerlendirilmiştir. Faktörel kapsama konuya yönelik işçiler, çevre aktivistleri ve meslek odaları gibi yapılar girerken, sektörel kapsamda işverenler ve endüstriyel yöneticiler etrafında oluşan oluşumlar yer almıştır. Faktörel kapsamdaki gruplar TMYf olarak, sektörel statüde olan oluşumlar TMYs olarak ifade edilmiştir. Burada ilgili çıkar grupları hakkında bilgiler verilmiş olup haiz oldukları hedefler ile etkinlik düzeyleri saptanmaya çalışılmıştır. Elde edilen çıktılara göre "0" veya "1" kodlaması yapılarak Doğruluk Tablosu oluşturulmuştur. Son olarak ise ULDU, DMY ve TMY değişkenleri çerçevesinde yapılmasına karar verilen kodlamalar neticesinde Excel dosyasında işlenip oluşturulan Doğruluk Tablosu, R programında bkNKA prensibi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz neticesinde meydana gelen 0-1 arasındaki sonuca göre ilgili niş inceleme alanı hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Yukarıda verilen bilgiler ışığında yapılan kodlamalar ile oluşturulan Doğruluk Tablosu, çalışmanın ikinci aşaması olan R analiz programında işlenmiştir. İlgili başlıkların analizi neticesinde oluşan tutarlılık ve kapsam skorlarına göre bkNKA veri analiz anlayışı çerçevesinde çıktılar olan Gerekli Koşul, Yeterli Koşul, İlgisiz Koşul ve Dışsal Koşul statüleri tespit edilmiştir. Tespit edilen statülere göre ilgili niş konuların anlaşmada yer almasında etkili olan motivasyon düzeyi ortaya koyulmuştur.

5.1. Arjantin

16.yüzyıldan itibaren yaklaşık üç yüz yıl boyunca İspanyol egemenliği altında var olan Arjantin, 19.yüzyılın başında bağımsızlık mücadelesine başlamıştır. 1810 yılında Napolyon'un İspanya'yı işgal etmesi üzerine, Buenos Aires'te Criollo olarak adlandırılan İspanyol asıllı Arjantinliler, kentteki İspanyol valisini devirerek ele geçirmiştir. May Devrimi olarak adlandırılan bu olay, Arjantin'in bağımsızlık sürecinin başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Jose de San Martin ve Manuel Belgrano öncülüğünde bağımsızlık mücadelesi veren ülke yaklaşık on dört yıl boyunca sürecek savaşın içerisine girmiştir. Bu süreç içerisinde 9 Temmuz 1819'da Tucumuan'da bir kongre düzenlenmiştir. Bu kongrede Arjantin'in İspanya'dan bağımsızlığını ilanı duyurulmuştur (Shumway, 1991). Bu tarih günümüze Arjantin'in milli bayramı olarak kutlanmaktadır. 1824 yılına gelindiğinde İspanyol güçlerini Ayacucho Muharebesi'nde kesin olarak yenilgiye uğratan Arjantin halkı, bağımsızlıklarını pekiştirerek kesinleştirmiştir (Rabinovich, 2013). Coğrafi konum açısından ise Arjantin bölgenin önde gelen ülkeleri ile sınır komşusudur. Ülkenin kuzeyinde Bolivya ve Paraguay yer alırken, doğusunda Brezilya ve Uruguay bulunmaktadır. Güneyinde Drake Boğazı ve Şili var olurken, batısında ise yine Şili konumlanmaktadır (Instituto Geográfico Nacional, 2021).

Tablo 4. Arjantin'in Ticaret Anlaşmaları

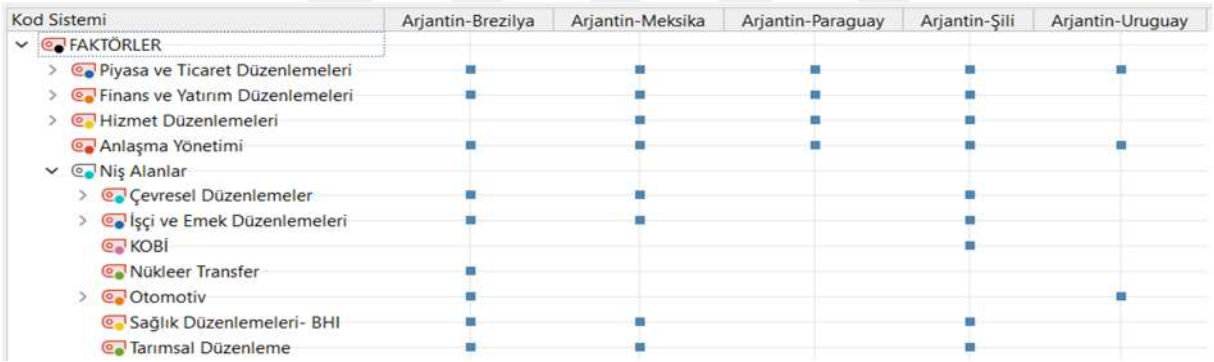
Partner Ülke	İmza Tarihi
Brezilya	20.12.1990
Meksika	24.08.2006
Paraguay	06.11.1992
Şili	02.11.2017
Uruguay	31.03.2003

Araştırma kapsamında belirlenen kriterler çerçevesinde Arjantin'in incelemeye alınan ticaret anlaşmaları yandaki Tablo 4'te yer almıştır. İnceleme yapılırken Arjantin ile Uruguay arasında imzalanmış olan anlaşma yalnızca otomotiv sektörünü ilgilendiren hükümler içermiştir. Bundan dolayı anlaşma analiz edilirken diğer alanlar noktasında değerlendirmeye tabi tutulmamış ve sadece otomotiv sektörü açısından irdelemesi yapılmıştır.

Brezilya ve Paraguay ile imzalanan anlaşmalar Carlos Menem başkanlığı döneminde, Uruguay ile olanı Eduardo Duhalde döneminde, Meksika ile imzalananı Nestor Kirchner başkanlığında ve Şili ile yapılanı Mauricio Macri hükümeti döneminde gerçekleşmiştir. Çalışma çerçevesinde belirlenmiş olan ULDU, DMY ve TMY değişkenleri niş inceleme alanı kriterleri kapsamında düzenlemeler içeren anlaşmalar bağlamında yapılmıştır.

Çalışma çerçevesinde belirlenmiş sınırlamalar dahilinde olan Arjantin'in imzalamış olduğu ticaret anlaşmaları Maxqda programında analiz edildiğinde niş inceleme kriterlerini karşılayan konu başlıklarının KOBI düzenlemeleri, Nükleer düzenlemeler ve Otomotiv düzenlemeleri olduğu tespit edilmiştir. KOBI alanına yönelik hükümler Şili ile yapılan, nükleer alanındaki düzenlemeler Brezilya ile gerçekleştirilen, otomotiv sektörüne dair maddeler ise Brezilya ve Uruguay ile imzalanan anlaşmalarda yer almıştır. Bu anlaşmaların imzalandıkları dönemler etrafında ilgili değişkenler irdelenmiştir.

Tablo 5. Arjantin Niş İnceleme Alanları

5.1.1. ULDU

Araştırma kapsamında niş inceleme kriterlerini karşılayan konu başlıkları çerçevesinde, ULDU değişkeni Carlos Menem, Eduardo Duhalde ve Mauricio Macri özelinde incelenmiştir. Carlos Menem, 1989 ile 1999 yılları arasında Arjantin devlet başkanlığı görevini sürdürmüştür. Peronist Parti mensubu olarak siyasi kariyerine başlamış ve yükselmiştir. 1940'larda Juan Peron'un iktidara gelmesi ile oluşan bu partiye 1955'te katılan Menem, 1973 yılında La Rioja eyaletine vali olarak seçilmiştir. 1976 yılındaki darbede, askeri rejim tarafından ev hapsinde tutulan Menem, 1989 yılında Peronist Parti adayı olarak devlet başkanı seçilmiştir. Yine aynı şekilde 1994 seçimlerine de katılan Menem, üst üste iki dönem Arjantin devlet başkanlığı görevini yürütmüştür (Levitsky ve Murillo, 2006). Menem, partisinden de anlaşılacağı gibi,

Peronist ideolojiye haiz olmuştur. Milliyetçilik ve toplumsal adalet temeline dayanan bu anlayış, popülizm ve ekonomi üzerinden işlerlik göstermiştir. Peronist anlayıştaki milliyetçilik Arjantin'in milli menfaatlerini ve egemenliği savunmuştur. Ülkenin dış güçlerin etkisinde bağımsız bir şekilde hareket etmesi arzulanmıştır. Toplumsal adalet yönüyle Peronizm, devletin iktisadi ve sosyal yaşama müdahalesini öngörerek, yoksullara ve dezavantajlı kesimlere yardımlarda bulunmasını ve toplumsal alandan eşitliği ve adaleti tesis etmesini amaçlamıştır. Popülizm açısından halkın refahı doğrultusunda kitlelerin çıkarlarının savunulması belirtilmiştir. Son olarak iktisadi politikalar noktasında devlet müdahaleciliği ve ithal ikameci endüstriyelleşmeyi hedeflemiştir. Ancak Carlos Menem ekonomik alanda Peronist unsurlar ile beraber neoliberal prensipleri de benimsemiştir. Bu sebeple ikisinin karışımı olan bir anlayışla ekonomi yönetimini gerçekleştirmiştir (Weyland, 2002).

Carlos Menem, ilgili anlaşmaların imzalanmış olduğu, başkanlığının ilk döneminde izlediği politikalar ekonomi, demokrasi, dış politika, sosyal politikalar ve çevre koruma başlıkları etrafında şekillenmiştir (Bambaci, Saront ve Tommasi, 2002). Ekonomik alanda hiperenflasyon içerisinde olan ülkeyi bu sarmaldan çıkartmak için neoliberal model uygulanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda kamusal şirketler özelleştirilmiş, kamu harcamaları kısıtlanmış, serbest piyasa ekonomisi ilkeleri uygulanarak yabancı yatırımların ülkeye intikal etmesi hedeflenmiştir. Enflasyonun kontrol altına alınması için Arjantin pesosunu ABD dolarına sabitleyen Menem yönetimi, yatırımcılara güvenli bir yatırım ortamı oluşturmaya çalışmıştır (Blustein, 2005). Bu konuda son olarak ise serbest ticaret anlaşmaları imzalanarak ülkenin ihracat hacmi genişletilmeye ve neticesinde iktisadi büyümeyi gerçekleştirmeye çalışılmıştır. Demokrasi politikaları başlığında ülkedeki demokratik kurumları güçlendirmek için çeşitli reform uygulamaları hayata geçirilmiştir. Özellikle yargı alanında yapılan bu değişikliklerle birlikte anayasada reforma gidilmiş, yargı sisteminin bağımsızlığı sağlanarak güçlendirilmeye çaba gösterilmiş ve insan haklarını koruyucu düzenlemelere gidilmiştir. Dış politikada ise bölge ülkeleri ile ilişkiler güçlendirilmeye çalışılmıştır. Latin Amerika ülkeleri ile, başta MERCOSUR olmak üzere, bölgesel entegrasyon kurmayı destekleyen Menem hükümeti bölgesel iş birliğini derinleştirmeyi ve iktisadi kalkınma yolunda ilerlemeyi amaçlamıştır. Sosyal politikalar alanında ise eğitim ve sağlık hizmetleri ile sosyal yardım programları ön plana çıkmıştır. Eğitim alanında sistemi iyileştiren ve güçlendirilen uygulamaları benimseyen Menem, okul öncesi eğitimi teşvik eden, öğretmenlerin refah seviyesini yükselten ve eğitimde teknolojik ekipmanların kullanılması öngören politikaları hayata geçirmiştir. Sağlık alanında sistemde iyileştirmelere giden dönemin hükümeti sağlık

hizmetlerine erişimin artırılması, ilaç fiyatlarının düşürülerek ulaşılabilirliğinin yükseltilmesi ve sağlık sigortası sisteminin güçlendirilerek genişletilmesi benimsenmiştir. Sosyal yardım programları noktasında ise yoksul ve dezavantajlı gruplara yönelik yardım aktiviteleri uygulamaya koyulmuştur. Bu aktiviteler arasında işsizlik desteği, gıda yardımı ve konut edindirme programları yer almıştır (Gerchunoff ve Torre, 1996). Son genel politika başlığı ise çevre koruma olmuştur. Doğal kaynaklar ve ekosistem açısından zengin bir ülke olan Arjantin'de Menem hükümeti kirlilik kontrolü, erozyonla mücadele ve biyoçeşitliliğin korunması gibi düzenlemeleri hayata geçirirken, milli parklar ile atık ve su yönetimine ilişkin kurumları da güçlendirmiştir

Elden edilen bu bilgiler incelendiğinde Carlos Menem hükümeti döneminde liberal anlayışa yaklaşım kompleks bir durumda olmuştur. Devletin toplumsal alana müdahale ettiği ve özellikle eğitim, sağlık ve sosyal yardım alanında faaliyetlerde bulunduğu görülmüştür. Ancak iktisadi açıdan ise tam zıttı bir anlayışın benimsendiği tespit edilmiştir. Serbest piyasa ekonomisinin uygulanması, demokratik anlayışın güçlendirilmesi, kamusal alanın daraltılarak özel sektörün desteklenmesi, yabancı yatırımlara uygun ortamların yaratılmaya çalışılması ve bölgesel entegrasyon saiklerinin olması liberal çerçevede hareket edildiğini ortaya koymuştur. Bu sebeple R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Carlos Menem dönemini ilgilendiren ULDU değişkeninin "1" olarak kodlanması uygun görülmüştür.

2001 yılında ciddi bir ekonomik ve siyasi kriz içerisine giren Arjantin'de devlet başkanı Fernando de la Rua görevinden istifa etmiş, yerine, kongre kararıyla Rua'nın görev dönemini tamamlayacak şekilde, Eduardo Duhalde gelerek 2002-2003 yıllarında geçici bir süre Arjantin'in devlet başkanı olmuştur (Schamis, 2002). Peronist Parti üyesi olan Duhalde, ideolojik olarak merkez sağ peronizmi benimsemiştir. Toplumsal alanda muhafazakar ve müdahaleci bir anlayışı benimseyen Duhalde, eğitim ve sağlık hizmetlerinin sağlanması ve sosyal yardımların yapılması noktasında olumlu bir anlayışa haiz olmuş, kürtaj ve eşcinsel birliktelik konularına karşı çıkan bir tutum sergilemiştir. Ancak iktisadi alanda neoliberal anlayışa yakın olarak devletin ekonomiye müdahalesinin sınırlı olması gerektiğini savunmuş ve yabancı yatırımların ülkeye giriş yapması için teşvikler uygulanması gerektiğini politikalarına yansıtmıştır.

Geçici süre ile Arjantin devlet başkanlığı görevine kongre kararı ile gelen Duhalde, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik krizin etkilerini azaltmaya yönelik birçok alanda çeşitli politikaları hayata geçirmiştir. Kısa dönemde uygulamaya dökülen politikalar ekonomi, siyasi,

dış politika, sosyal politikalar, çevre politikaları ve kültürel politikalar etrafında şekillenmiştir. Ekonomi politikaları olarak ekonomik krizin etkilerini acı reçete ile sona erdirmek isteyen Duhalde, ülkenin para birimi olan pesoda devalüasyona gitmiş ve ülkenin rekabet gücünü artırmayı ve ihracatını desteklemeyi hedeflemiştir. Kriz esnasında iflas eden bankaları yeniden yapılandıracak düzenlemelere giden Duhalde yönetimi, finansal sistemi istikrarlı yapıya kavuşturmayı ve kredi piyasalarını aktif hale getirmeyi amaçlamıştır. Ülkenin bütçe açığını azaltmayı arzulayan bu geçici hükümet, kamu harcamalarını kısıtlayarak ve özel sektörü güçlendirerek enflasyonu kontrol altına almak için gayret göstermiştir (Blustein, 2005). Siyasi anlamda geçici devlet başkanı olduğunu kamuoyuna göstermek için ertesi yıl seçimlerin gerçekleşeceğini ilan eden ve bu noktada istikrarın ülkeye hakim olmasını isteyen Duhalde, bu kısa sürede yargı bağımsızlığını güçlendirecek reformlar gerçekleştirmiştir. Hukukun üstünlüğünün ortaya koyulduğu ve yolsuzlukla mücadele içerisine girildiği bu dönemde, insan haklarının korunması ve ihlallere uğrayanların haklarının tazmin edilmesi için gayret gösterilmiştir (Levitsky ve Murillo, 2003). Dış politikada bölge ülkeleri ile derin ilişkiler kurulmaya çalışılmış, MERCOSUR ve UNASUR gibi bölgesel entegrasyon girişimlerinde aktif bir şekilde rol oynamayı arzulanmıştır. Kriz içerisinde olan ülkenin dış borçlarının ödenmesi hususunda ise Uluslararası Para Fonu olan IMF ile uzun süren görüşmelere gerçekleştirilmiş ve kuruma olan borçlar yeniden yapılandırılmak istenmiştir (Stiglitz, 2002).

Sosyal politikalar çerçevesinde eğitim ve sağlık hizmetlerinde erişilebilirlik artırılmaya ve uygulamaların iyileştirilmeye çalışıldığı bu süre zarfında, alt gelirli gruplara yönelik çeşitli yardım programları yürütülmüştür. Çevre politikaları açısından çevre dostu politikalar benimsenmiştir. Bir yandan doğal ekosistemlerin ve biyoçeşitliliğin korunmasına yönelik adımlar atılırken, diğer yandan güneş ve rüzgar enerjisi projeleri gibi yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik yatırımlar için teşvikler düzenlenmiştir. Son genel politika başlığı olan kültürel politikalar ile tarihi eserlerin restore edilmesi ve müzelerin geliştirilmesi anlayışıyla kültürel miras korunmak istenmiş; müzik festivalleri, tiyatro ve film gösterileri ile kültürel etkinlikler düzenlenmiş ve eğitim ile kültür arasındaki bağa dikkat çekilerek okullarda sanat eğitimi teşvik edilerek kültür merkezlerinin sayısı artırılmıştır (Stiglitz, 2002).

Yukarıdaki bilgiler ele alındığında Eduardo Duhalde başkanlığı döneminde toplumsal alanda devlet müdahaleciliğini öngören muhafazakar bir anlayışa haiz olmuştur. Bu doğrultuda refah devleti anlayışı ile uyuşan bir şekilde ayni ve nakdi yardım programları düzenlenmiş, eğitim ve sağlık alanlarında devlet aktif bir şekilde rol almıştır. İktisadi alanda ise liberalizasyon

politikaları benimsenmiş, yabancı yatırımlar ve özel sektör teşvik edilmiş, serbest ticaret uygulamaları hayata geçirilmiş ve bölgesel entegrasyon projeleri desteklenmiştir. Bunun neticesinde R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Eduardo Duhalde dönemini ilgilendiren ULDU değişkeninin, tıpkı Carlos Menem'de olduğu gibi, "1" olarak kodlanmasına karar verilmiştir.

2015 ile 2019 yılları arasında Arjantin devlet başkanlığı görevini yürüten Mauricio Macri, tahsilini inşaat mühendisliği üzerine yapmıştır. 1995 yılında Boca Juniors futbol kulübünü başkanlığına gelen Macri, 2003 yılında Buenos Aires'in belediye başkanı seçilmiştir. Cumhuriyetçi Teklif (Propuesta Republicana - PRO) Partisi mensubu olan Macri, 2015 yılındaki seçimlerden bu parti aracılığıyla zaferle ayrılmıştır (Mander, 2016). İdeolojik düzlemde sağ kesimde konumlanan PRO; liberal ekonomi politikalarını, geleneksel aile değerlerini ve bireysel özgürlükleri savunmaktadır. Macri'nin ideolojik anlayışı da bu temellere dayanmaktadır. Muhafazakar açıdan geleneksel aile değerlerini, dini serbestiyeti ve bireysel özgürlükleri gözeten; eşcinsel evliliğe ve kürtaj konularına karşı çıkan; göçmenlere karşı kısıtlayıcı politikaları savunan ve suçla mücadelede ağır yaptırımları destekleyen Macri, liberal açıdan ise iktisadi liberalizasyonu desteklemiştir (Fernandez Diaz, 2016). Bu çerçevede serbest piyasa ekonomi ve sınırlandırılmış devleti savunulmuş, dış ticaretin serbestleşeceği ve yabancı yatırımların teşvik edileceği programlar benimsenmiş ve entegrasyonel ve uluslararası iş birlikleri desteklemiştir.

Mauricio Macri devlet başkanlığını yürüttüğü süre zarfında birçok alanda çeşitli politikaları hayata geçirmiştir. Bu politikalar, ekonomi, eğitim, sağlık, yargı ve çevre konuları etrafında şekillenmiştir (Muno, 2019). Ekonomi alanında iktisadi zorluklar içerisinde bulunan ülkede para birimi devalüe edilerek ihracat hacmi artırılmaya ve büyüme oranları yükseltilmeye çalışılmıştır. Bütçe açıklarını kapatmak ve özel sektörün piyasadaki hakimiyetini artırmak odaklı kamu çalışanlarının sayısı azaltılmış, sosyal yardım programları kısıtlanmış ve kamu yatırımları durdurulma noktasına getirilmiştir. Ülke yabancı yatırımların girişini artırmak için vergi sübvansiyonları oluşturan Macri yönetimi, bürokratik prosedürleri kaldırarak yatırımların ülkeye girişini kolaylaştırmış ve uygun ortam oluşturmaya gayret göstermiştir. Ülkenin dış yatırımcıya güven vermesi ve uygun yatırım ortamlarının oluşturulması için merkez bankasının bağımsızlığı güçlendirilmiştir (Sturzenegger, 2019). Böylelikle hükümet müdahalesinden uzak, siyasi baskı altında olmayan bir merkez bankası imajı oluşturulmaya çalışılmış, bağımsız para politikaları kararlarının alınması için ortam oluşturulmuştur. Eğitim alanında okulların özerklik

düzeyleri artırılmak istenmiştir. Bu doğrultuda okul idarecilerinin seçimi, okulların bütçe yönetimi ve okul müfredatlarının belirlenmesi gibi konularda daha fazla serbestiyet tanınmıştır (Rivas, 2017). Eğitimde teknolojik kullanımı da teşvik etmek isteyen Macri yönetimi, okullara bilgisayar ve tablet dağıtımı sağlayan projeler başlatmış ve okullarda internet imkanlarının oluşturulmasına kaynak ayırmıştır (Lugo ve Ithurburu, 2019). Bu alanda son olarak ise meslek liselerine önem verilmiştir. Mesleki eğitime odaklanılan bu hususta, mesleki eğitim programlarına daha fazla bütçe ayrılmış, bu okulların sayısı artırılmış ve işverenler ile iş birliği içerisinde programlar geliştirilmiştir. Sağlık alanında sağlık sisteminde reforma giden Macri hükümeti, sağlık sigortası primlerini artırmış, sigorta kapsamını genişletmiş ve sağlık hizmetlerinde kaliteyi artırmaya çaba göstermiştir (Belló ve Becerril-Montekio, 2019). İlaçların üretimi ve dağıtımı noktasında da politikaların belirlendiği bu dönemde, ilaç fiyatları düşürülmeye çalışılmış ve ilaçlara erişim artırılmak istenmiştir (Maceira, 2020). Yine bu alanda hastanelerin modernize edilmesi için çağdaş teknolojik ekipmanlar temin edilmiş, hastane altyapıları iyileştirilmiş ve sektör çalışanlarının nitelikleri eğitim programları ile yükseltilmeye çalışılmıştır (Rubinstein vd., 2018). Yargı alanında yargı bağımsızlığını güçlendirmeye çalışan Macri hükümeti, yargıya yönelik bütçeyi artırmaya ve yargının siyasi etmenlerden hür bir şekilde kararlar almasını sağlayacak ortam inşa edilmeye gayret edilmiştir (Helmke 2017). Yine bu alanda insan hakları gözetilerek ifade özgürlüğü ve miting hakkı savunulmuş, işkence ve kötü muameleye karşı mücadele hususlarında önlemler alınmıştır (Bergman, 2018). Son olarak çevre alanında yenilenebilir enerji ve iklim değişikliğiyle mücadele etrafında şekillenen politikalar izlenmiştir (Ryan, 2014). Bunlardan ilki doğrultusunda ilgili projelere yönelik vergi indirimleri sağlanmış, finansman kaynağı için öncelik verilmiş ve konuya yönelik ar-ge faaliyetleri için destekler sunulmuştur. İkincisi kapsamında ise sera gazı emisyonlarının azaltılması, iklim değişikliğine uyum politikalarının üretilmesi ve uluslararası alanda iş birliklerine gidilmesi hedeflenmiştir (Franchini, 2019).

Elde edilen bu bilgiler incelendiğinde Mauricio Macri'nin liberal ilkeleri benimseyen politikaları hayata geçirdiği görülmüştür. Serbest piyasa ekonomisi, bireysel özgürlük, hukukun üstünlüğü, devletin sınırlandırılması ve özel sektörün güçlendirilmesi bunlardan bazılarını oluşturmuştur. Bunun neticesinde R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Maurico Macri dönemini ilgilendiren ULDU değişkeninin "1" olarak kodlanması kararlaştırılmıştır.

5.1.2. KOBI Düzenlemeleri

Arjantin'in incelemeye alınan anlaşmaları arasında KOBI'lere yönelik düzenleme içeren hükümler sadece Şili ile yapılan anlaşmada kendisine yer bulmuştur. Bu anlaşma imzalanırken Arjantin devlet başkanlığı görevinde Maurico Macri bulunmuştur.

5.1.2.1.DMY-KOBI

Mauricio Macri döneminde, Şili ile imzalanan anlaşmalarda kendisine yer bulan KOBİ alanına yönelik çeşitli konu başlıkları altında birçok politika uygulanmıştır. Bu konu başlıkları finansal destek, teknik hizmet, bürokrasi düzenlemeleri ve sosyal girişimcilik olarak belirlenmiştir. Finansal destek başlığı altında ilk olarak KOBİ'lerin krediye erişimleri kolaylaştırılmıştır. Kamu bankalarının bu alana yönelik daha fazla bütçe ayırması, aynı şekilde özel bankaların da teşvik edilmesi sağlanmıştır. Bunun yanı sıra kredi riskini azaltacak kefalet sistemleri oluşturulmuştur. Vergi indirimlerinin de sağlandığı KOBİ'ler için kurumlar vergisi, katma değer vergisi ve sosyal güvenlik primleri noktasında mali yükü azaltacak indirimlere gidilmiştir. KOBİ'lerin ihracata teşvik edilmesi için de kredi ve sübvansiyonlar programları düzenlenerek yeni pazarlara erişmek gibi yeni ticari misyonlar da verilmiştir.

İkincil politika başlığı olan teknik hizmet kapsamında KOBİ'lere danışmanlık, eğitim, Ar-Ge ve platform sağlama gibi desteklerde bulunulmuştur. İş planlama, pazarlama, finans yönetimi ve insan kaynakları yönetimi gibi konularda danışmanlıklar sunulmuş, sektördeki çalışanların niteliğinin artırılması için de beceri kapasitelerini geliştirici eğitim programları verilmiştir. Sektörel gelişimin sağlanması, teknoloji transferlerinin gerçekleştirilmesi ve modern ekipmanların kullanılması, dijital pazarlama ve bulut hizmetleri gibi, için kredi ve hibe programları oluşturulmuştur. Son olarak ise sektöre dair ilintisi bulunan tüm paydaşları, araştırma merkezleri, üniversiteler, şirketler gibi, bir araya getiren ve bu birliktelikten yeni fikirler üretilmesini, yeni teknolojilerin geliştirilmesini ve yeni pazarlara erişimin kolaylaştırılmasını sağlayacak çıktıların elde edilmesi amaçlanmıştır.

Üçüncü politika başlığı bürokrasi azaltımı olmuştur. Macri yönetimi KOBİ'lerin daha iyi bir iş ortamına haiz olmaları için çeşitli düzenlemelere gitmiştir. KOBİ alanına yönelik yatırımların artması ve aktörlerin sektöre girmelerinin teşvik edilmesi için iş kurma süreçleri basitleştirilerek prosedürler azaltılmış ve bürokratik süreçler hızlandırılmıştır. Yine benzer amaçlar doğrultusunda mali ve toplumsal sorumluluklarının azaltılmasına gidilere vergi

beyannamelerinde basit usulün uygulanmasına geçilmiş, prim ödemeleri düşürülmüş ve vergi denetim mekanizması daha serbest hale getirilmiştir.

KOBI alanındaki son genel politika başlığı sosyal girişimcilik olarak belirlenmiştir. Bu konuda ilk olarak sosyal girişimcilik fonu oluşturulmuştur. Bu fon girişimcilerin toplumsal sorunlarına çözüm getirilmesi ve önleyici programların başlatılması için kullanıma koyulmuştur. Alana yönelik eğitim faaliyetlerini başlatan Macri hükümeti iş planlama, teknik bilgi ve sosyal etki ölçümlerine dair bilinçlendirici aktiviteler düzenlemiştir. Son olarak ise sosyal girişimcilik alanında yer alan paydaşların birbirleri ile bağlantı kurmalarını sağlayacak bir ağ oluşturulmak istenmiştir. Böylelikle bilgi, deneyim ve kaynak paylaşımının yapılması ve daha büyük iş birliklerinin kurulması hedeflenmiştir.

Mauricio Macri döneminde KOBİ alanında izlenen bu politikalar yasal düzlemde de kendisine karşılık bularak birçok kanunun çıkarılması ile sonuçlanmıştır. Mart 2017'de 27349 Sayılı Girişim Sermayesini Destekleme Kanunu (Ley 27349, Apoyo al Capital Emprendedor) düzenlenmiştir. Yasanın temel amacı girişim sermayesini desteklenmesi ve bu sermaye fonlarının ülkede yatırıma dönüşmesini sağlamak olmuştur. Bu yasa ile KOBİ'ler bazı avantajlar elde etmiştir. KOBİ'lere yönelik yatırımların artması, KOBİ'lerin finansman kaynaklarına erişimlerinin yükselmesi ve bu aktörlerin büyümelerinin ve gelişmelerinin desteklenmesi öne çıka avantajlar olmuştur. Ayrıca fonlara yönelik oluşturulacak olan denetim mekanizmaları ile KOBİ'lerin yönetişim ve şeffaflık alanlarında gelişmeleri sağlanmıştır (Ley, 27349, 2017). Bu yasa ülkedeki girişimcilik ve KOBI faaliyetlerine önemli bir kaynak oluşturarak alana yönelik yatırımların ve ilginin artmasının önünü açmıştır.

Mayıs 2018'de 27440 Sayılı KOBİ'lerin Finansmanının Desteklenmesine İlişkin Üretkenliğin Finansmanı Yasası (Ley 27440, Financiamiento Productivo- Impulso al Financiamiento de PYMEs) çıkarılmıştır. Yasanın temel amacı KOBİ'lerin finansmana erişimlerini kolaylaştırarak üretken yatırımların teşvik edilmesi olmuştur. Krediye erişimi ve finansman maliyetlerini azaltan bu kanun, KOBİ'lere yönelik kredi garanti fonu oluşturmuş, düşük faizli kredi programları düzenlemiş, sermaye piyasalarına dahil olmalarını kolaylaştırmış ve finansal okuryazarlık kapasitelerini geliştirmeyi hedeflemiştir (Ley 27440, 2018). Çıkarılan bu yasa, sektörel büyümeyi gerçekleştirme, daha rekabetçi bir iş ortamı oluşturma ve daha üretken bir yatırım alanı yaratma saiklerine haiz olmuştur.

Mayıs 2018'de alana yönelik çıkarılan diğer yasa 27444 Sayılı Ulusal Üretkenliğin Gelişimi İçin Bürokrasinin Basitleştirilmesine İlişkin Kanun (Ley 27444, Simplificacion y Desburocratizacion para el Desarrollo Productivo de la Nacion) olmuştur. Yasanın temel amacı KOBİ'lerin bürokratik yükünü azaltarak büyümeleri ve gelişmeleri için uygun iş ortamı yaratmaktır. İşletme kurma ve ihracat yapma faaliyetlerine yönelik kolaylaştırılmalara gidilmiştir. Bunun için iş kurma süreçleri, işletme ruhsatlama ve lisanslamaları, vergi beyannameleri ve gümrük prosedürleri basitleştirilmiştir (Ley 27444, 2018). KOBİ'lere bürokratik süreçlerde tasarruf oluşturan, yatırımların artırılmasını hedefleyen ve ihracat hacminin genişlemesine katkı sunması beklenen bu düzenleme, KOBI sektörünü büyümesi ve gelişimi önem arz etmiştir.

Elde edilen yukarıdaki bilgiler incelendiğinde Mauricio Macri döneminde KOBI alanında yönelik çeşitli uygulamalar gidildiği tespit edilmiştir. Bu uygulamalar neticesinde de yasal mevzuatların oluşturulduğu ortaya koyulmuştur. Buna göre R analiz programında incelenecek olan veri analiz tablosunda Mauricio Macri dönemine ilişkin olan DMY-KOBI değişkeninin "1" olarak kodlanmasına karar verilmiştir.

5.1.2.2.TMY-KOBI

KOBI alanı hüviyeti gereği TMY değişkenleri noktasında yalnızca sektörel kategoride değerlendirilemeye alınacak bir alandır. Bu doğrultuda KOBI alanı TMYs değişkeni çerçevesinde incelenmiştir. Mauricio Macri dönemine KOBI alanında çeşitli çıkar grupları faaliyette bulunmuştur. Bunlardan öne çıkanları Arjantin Orta Ölçekli İşletmeler Odası (Cámara Argentina de la Mediana Empresa- CAME), Ulusal Girişimciler Derneği (Asociación de Empresarios Nacionales - ENAC), Arjantin KOBİ Sanayicileri Derneği (Industriales Pymes Argentinos - IPA) ve Girişimciler ve KOBİ'ler Sekreterliği (Secretaría de Emprendedores y PyMEs – SEP) olmuştur.

CAME, KOBİ'lerin menfaatleri doğrultusunda hareket eden, büyümesini ve gelişmesini destekleyen, aralarında iş birliği platformları oluşturan ve hükümet politikalarına etkide bulunmaya çalışan bir oluşumdur. Üyeleri olan işletmelere yönelik gelişme stratejileri oluşturan, teknik desteklerde bulunan, finansman erişiminde rehberlik eden, ihracat yapmalarını teşvik eden ve inovatif anlayışı benimsemelerini sağlayan faaliyetlerde bulunmuştur (CAME, www.came.org.ar). Ülkedeki etkili örgütlerden biri olan CAME, orta

ölçekli işletmelerin büyümeleri ve kapasite artırımları doğrultusunda devlet politikalarını etkilemek için gündem oluşturan bir yapı olarak faaliyetlerini sürdürmüştür.

Alanda öne çıkan diğer grup ENAC olmuştur. ENAC, girişimcileri bir araya getirerek ülke ekonomisine katkıda bulunmayı ve girişimciler için uygun yatırım ortamı oluşturmayı hedefleyen bir örgüttür. Girişimcileri destekleyen ve menfaatlerini gözeten, sektöre yönelik değişimleri ve gelişmeleri takip eden ve bu doğrultuda eğitim programları düzenleyip sektörel gereksinimleri ortaya koyan ENAC, ülke ekonomisinin güçlenmesi için çaba göstermiştir (ENAC, www.enac.org.ar). Girişimcilerin taleplerini gündem haline getirip karar vericilere iletmeye çalışan ENAC, sektöre yönelik doğru politikaların belirlenmesi için faaliyetlerde bulunan bir platform olarak varlığını sürdürmüştür.

KOBI alanında Macri döneminde çalışan bir diğer yapı IPA'dır. Temel amacı KOBİ'lerin menfaatlerini temsil ederek büyümelerini gelişmelerini sağlamak olan IPA'nın misyonu sektörün rekabet gücünü ve sürdürülebilirliğini artırmak olmuştur. Temel prensipleri yüksek kalitede hizmet vermek noktasında profesyonellik; şeffaf ve hesap verebilirlik ilkelerine sadık olarak etik; modern ve yeni çözümler üretmek adına inovasyon ve çevre ile toplumsal sorumluluk çerçevesinde hareket ederek sürdürülebilirlik olan IPA, üyelerine yönelik teknik destek, ihracat teşviği, ağ oluşturma ve finansman gibi hususlarda yardımcı olmuştur (IPA, www.ipa.com.ar). KOBİ'lerin kapasitelerini genişletmesi noktasında katkılarda bulunan IPA, hükümetle de etkin iş birlikleri oluşturarak politika yapımında katılım sağlayarak sektörel gelişim için çaba göstermiştir.

Alanda dikkat çeken bir diğer oluşum SEP olmuştur. SEP, devlet destekli olarak kuruluşu gerçekleştirilen bir yapıdır. Sekreteryanın amacı KOBİ'lerin ve girişimcilerin büyümeleri ve gelişmeleri yolunda destekler sunulması olmuştur. KOBİ'lerin ve girişimcilerin çeşitli gereksinimlerinin karşılanması için finansman imkanları, vergi kolaylıkları ve eğitim seminerleri faaliyetlerinde bulunan SEP, ilgili aktörlerin ülke ekonomisinin gelişimine katkı sağlamasını amaçlamıştır. KOBİ'lerin ve girişimcilerin ülke içerisindeki kurumlar nezdinde faaliyet gösterme ve kredi ve hibi gibi finansman imkanlarından faydalanabilme açısından, ilgili aktörlere resmi sertifikalar veren bu yapı, KOBİ'lerin hangi kategoride aktivitelerde bulunabilecekleri noktasında da yol göstermiştir (SEP, https://www.argentina.gob.ar/produccion/emprendedoresPYMEs). Finansman, eğitim, teknik yardım ve ağ oluşturma hususunda KOBİ'lere ve girişimcilere katkılarda bulunan bu yapı, sektörün ihtiyaçlarını tespit ederek karar vericilere rapor sunmuş ve politika önerilerinde

bulunmuştur. Böylelikle sektörel sorunların çözümü ve sürdürülebilir büyümenin gerçekleştirilmesi doğrultusunda kritik bir önem haiz olduğunu ortaya koymuştur.

Elde edilen yukarıdaki bilgiler ışığında, Mauricio Macri döneminde, KOBİ alanında faaliyetlerde bulunan çeşitli yapıların varlığı görülmüştür. Sektörel gelişim ve büyüme noktasında politika yapım süreçlerinde etkili oldukları saptanan bu oluşumların, hükümetle etkileşim içerisinde bulundukları tespit edilmiştir. Bunun neticesinde R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Mauricio Macri dönemini ilgilendiren TMYs-KOBI değişkeninin "1" olarak kodlanması uygun görülmüştür.

5.1.3. Nükleer Düzenlemeler

Araştırma kapsamına giren Arjantin'in imzaladığı ticaret anlaşmalarından yalnızca Brezilya ile gerçekleştirilenin de nükleer konusunda hükümlere yer verilmiştir. 1990 yılında imzalanan bu anlaşma döneminde Arjantin'in devlet başkanlığı görevinde Carlos Menem bulunmuştur. Bu bağlamda nükleer konusuna ilişkin olarak değerlendirilecek olan DMY ve TMY değişkenleri Carlos Menem dönemi çerçevesinde ele alınmıştır.

5.1.3.1.DMY-Nükleer

1989-1999 yılları arasında Arjantin Devlet başkanlığı görevini yürüten Carlos Menem döneminde nükleer enerji alanında çeşitli politikalar izlenmiştir. Bu politikalar nükleer enerji programının yeniden yapılandırılması, nükleer silahsızlanma, nükleer atık yönetimi, nükleer güvenlik, nükleer tıp ve nükleer eğitim başlıkları etrafında şekillenmiştir. Bu politika başlıklarından ilki olan nükleer enerji programının yeniden yapılandırılması kapsamında üç temel politika benimsenmiştir. İlk olarak nükleer santrallerin özelleştirilmesi politikası çerçevesinde sektördeki kamusal gücün azaltılarak özel sektörün rolü artırılmak istenmiştir. Bu politika ile uyumlu olan ikinci politika, yeni nükleer santral projelerinin durdurulması olmuştur. Böylelikle iktisadi açıdan zorluklar yaşayan Arjantin'de Menem hükümeti kamusal harcamaların kontrol altına alınmasını hedeflemiştir. Ancak son benimsenen politika ile de nükleer enerji alanında tam bir kopuşun yaşanmaması ve modern gelişmelerin takip edilmesi açısından Ar-Ge faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için destekler sunulmuştur.

Alandaki ikinci genel politika başlığı nükleer silahsızlanma olmuştur. İlk politika başlığında ifade edildiği gibi, sektörde özelleştirmelere giden ve mevcut projeleri durduran

Menem yönetimi, Soğuk Savaş sonrası yeniden şekillenen uluslararası arenada konumunu güçlendirmek için Latin Amerika ve Karayipler'de nükleer silahların yayılmasını yasaklayan Tlatelolco Antlaşması'nı imzalamıştır (Ley 24272, 1993). Buna ek olarak Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) ile iş birliği yapılarak, IAEA'nın ülkedeki nükleer tesisleri denetlemesine izin verilmiştir (IAEA, https://www.iaea.org/countries/argentina). Nükleer atık yönetimi politikası kapsamında ise atıkların depolanması ve atıkların bertarafına yönelik stratejiler belirlenmiştir. Bunlardan ilki için atıkların güvenli bir şekilde depolamasının sağlanması için Ezeiza Nükleer Araştırma Merkezi'nde yeni depolama tesisi inşa edilmiştir. İkincisi için ise nükleer atıklar çimento ile karıştırılarak beton bloklar haline getirilmiştir.

Nükleer enerji alanındaki diğer genel politika başlığı nükleer güvenliktir. Bu doğrultuda ilk olarak nükleer santrallerin denetimi sıklaştırılmış ve bu denetimler IAEA tarafından gerçekleştirilmeye başlanmıştır. İkincil olarak ise olası nükleer kazaların meydana gelmesi durumlarına karşı acil durum planları geliştirilmiştir. Alana yönelik dördüncü genel politika başlığı nükleer tıp konusu etrafında belirlenmiştir. Bu çerçevede nükleer tıp alanında Ar-Ge faaliyetlerine destekler verilerek, nükleer tıp teknolojilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bununla birlikte hastalıkların teşhis edilmesi ve tedavi edilmesinde de kullanılmaya başlayan nükleer tıp teknolojilerinin daha etkin ve erişilebilir kullanımı adına nükleer tıp merkezleri kurulmuştur. Nükleer konusundaki son genel politika başlığı nükleer eğitim olmuştur. Bir önceki politika ile ilintili olarak nükleer tıp teknolojilerini uygulayabilecek kalifiye personelin yetiştirilmesi için nükleer tıp eğitimine yatırımlarda bulunulmuştur. Bunun yanı sıra nükleer santrallerin etkin ve güvenli kullanımı için nitelikli mühendislerin yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda nükleer mühendisliği eğitimine yönelik de yatırımlar yapılarak santrallerin optimum düzeyde işletilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Carlos Menem'in başkanlığı süresince nükleer enerji alanında benimsenen politikalara uygun bir şekilde çeşitli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Ekim 1989'da 23731 Sayılı Nükleer Kazalar veya Radyolojik Acil Durum Sözleşmelerine İlişkin Kanun (Ley 23731, Convenciones sobre Accidentes Nucleares o Emergencia Radiológica) kabul edilmiştir. Bu kabul ile Arjantin, nükleer kazalara ve radyolojik yayılımlara ilişkin acil durumlara müdahale için oluşturulmuş olan 1960 yılındaki Paris Sözleşmesi ile 1963 yılındaki Viyana Sivil Sorumluluk Sözleşmesi onaylanmıştır. İlk sözleşme nükleer kazalardan dolayı oluşan zararların karşılanması için fon oluşturulması öngörülürken, ikinci sözleşme nükleer kazaların meydana gelmesinde sorumlu olan işletmecilerin oluşan zararları tazmin etmesini düzenlemiştir (Ley 23731, 1989).

Aralık 1991'de 24051 Sayılı Tehlikeli Atıklara İlişkin Yasa (Ley 24051, Residuos Peligrosos) düzenlenmiştir. Ülkedeki tehlikeli atıkların yönetimi ve bertarafını düzenleyen bu kanun, tehlikeli atıkların tanımı yapılmıştır. Konu hakkındaki paydaşların atık üretimini en aza düşürmek, atıkların uygun depolamasını ve bertarafını gerçekleştirmek, atıkların taşınması esnasında çevreye zararını düşürmek ve atıkların yönetimine dair kayıtlar oluşturmak gibi yükümlülükleri belirtilmiştir (Ley 24051, 1991). Böylelikle ülkedeki atıkların yönetimine dair denetleme ve bertaraf etme uygulamaları yasal düzenlemeye tabi tutulmuştur.

Nisan 1997'de Ulusal Nükleer Faaliyetlere İlişkin Kanun (Ley 24804, Nacional de la Actividad Nuclear) yayımlanmıştır. Bu düzenleme ile nükleer alanında yetkili mercilerin işlevleri ve alana yönelik ilkeleri ortaya koyulmuştur. Yetkili mercilerin nükleer faaliyetlere yönelik lisanslama ve denetlemelerde bulunması, güvenlik standartlarının belirlenmesi, taşınması, depolanması ve bertaraf edilmesi ve kamuoyunu bilgilendirmesi gibi işlevlere haiz olduğu ortaya koyulmuştur. Faaliyetlerin güvenlik, şeffaflık ve çevresel koruma prensipleri doğrultusunda yürütülmesi gerekliliği ifade edilmiştir. Bunlarla birlikte faaliyetlerde bulunan işletmelerin insan sağlığına ve çevreye zarar verme ihtimalini önleyici gerekli önlemleri alması, meydana gelen kirliliklerin maliyetinin işletmeler tarafından karşılanması ve faaliyetlerin gelecek nesillerin gereksinimlerini de gözetecek şekilde sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde yürütülmesi gerektiği belirtilmiştir (Ley 24804, 1997).

Ekim 1998'de 25018 Sayılı Radyoaktif Atık Yönetimi Rejimi'ne İlişkin Kanun (Ley 25018, Régimen de Gestión de Residuos Radiactivos) düzenlenmiştir. Ülkedeki radyoaktif atıkların yönetimi ve bertarafını düzenleyen bu yasa, radyoaktif atıkların üretimini en aza indirilmesi, çevreye etkisini düşürülmesi ve kaydının yapılması ifade edilmiştir. Radyoaktif atıklardan dolayı meydana gelen zararların kirletici aktörler tarafından karşılanması, sürdürülebilirlik ilkesinin uygulanması, şeffaf ve hesap verilebilirlik çerçevesinde hareket edilmesi ve atıkların yönetiminde halkın katılımının da sağlanması arzulanmıştır (Ley 25018, 1998).

Eylül 1998'de Kapsamlı Nükleer Test Yasağı Anlaşmasının Kabulüne Dair Kanun (Ley 25022, Tratados - Prohibición Completa de Ensayos Nucleares) oluşturulmuştur. Anlaşma çerçevesinde nükleer denemelerin yasaklanması ve bu yasaklamaların doğruluğu için sismik izleme istasyonları, radyonüklid izleme istasyonları ve uydu izleme sistemleri üzerinden denetlemelerin yapılması taahhüt edilmiştir (Ley 25022, 1998).

Araştırma kapsamında elde edilen yukarıdaki bilgiler ışığında Carlos Menem yönetimi döneminde nükleer alanında çeşitli politikaların benimsendiği ve bu doğrultuda çeşitli yasal mevzuatların oluşturulduğu saptanmıştır. Bunun sonucunda R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Carlos Menem dönemine ilişkin DMY-Nükleer değişkeninin "1" olarak kodlanması kararlaştırılmıştır.

5.1.3.2.TMY-Nükleer

Carlos Menem döneminde nükleer enerji alanında hem faktörel hem de sektörel kategoride olan çıkar grupları var olmuştur. Faktörel kapsamda nükleer karşıtları ve çevreci yapılar göze çarparken, sektörel kapsamda nükleer üretiminde ve santrallerinde yetkili olan şirketler yer almıştır. TMYf kapsamında Çevre Koruma Vakfı (Fundación para la defensa del ambiente - FUNAM) ve Yeşil Barış Arjantin (Greenpeace Argentina); TMYs çerçevesinde ise ülkede yer alan şirketler doğrudan Arjantin hükümeti ile kendileri iletişime geçmektedirler. Bu noktada Arjantin'deki yetkili kurum 1950 yılında oluşturulmuş olan Arjantin Ulusal Nükleer Enerji Komisyonu (Comisión Nacional de Energía Atómica – CNEA, www.cnea.gob.ar)'dur.

TMYf kapsamına giren FUNAM, Arjantin'de çevre alanında faaliyet gösteren bir oluşumdur. 1982 yılında kurulmuş olan hareket, nükleer enerjinin güvenlik, çevre ve sağlık alanlarında risk oluşturduğunu ileri sürmüştür. FUNAM bu doğrultuda çeşitli faaliyetler yürütmüştür. Özellikle uranyum madenciliğine karşı yürüttükleri faaliyetler ile dikkat çekmiştir. Arjantin hükümetinin nükleer enerji alanındaki faaliyetlerini durdurmasını talep eden bu oluşum, nükleer enerjinin insan ve çevre sağlığına yönelik olumsuz etkileri hakkında seminerler, konferanslar ve medya kampanyaları düzenleyerek kamuoyu oluşturmaya çaba göstermiştir. Çevre dostu kaynakların kullanılması kapsamında yenilenebilir enerji üzerine politikalar oluşturulması, teknolojilerin geliştirilmesi ve kullanımının teşvik edilmesi arzulanmıştır (FUNAM, funam.ar). Nükleer enerji konusunda ülkedeki etkin yapılardan biri olan FUNAM, yürüttüğü faaliyetler ve kampanyalar neticesinde oldukça geniş bir desteğe haiz olup, istekleri doğrultusunda yasal düzenlemelerin oluşturulmasın etkin bir şekilde varlığını sürdürmüştür. Ayrıca FUNAM'ın kurucusu ve başkanı Raul Montenegro, yürüttükleri çalışmalar neticesinde alternatif nobel ödeülü olarak nitelenen "Right Livelihood" ödülünü kazanmıştır.

TMYf kapsamındaki diğer çıkar grubu olan Yeşil Barış Arjantin, çevre koruma ve sürdürülebilir kalkınma alanlarında faaliyetler göstermiştir. Nükleer enerji noktasında

üretimine ve kullanımına karşı olan örgüt, nükleer enerji santrallerinin güvenliği, radyoaktif salınımları ve çevresel etkileri hususlarındaki risklere ve endişelere dair gündem oluşturmuştur. Yeşil Barış Arjantin nükleer enerji konusunda; santrallerin su kaynakları, hava kalitesi ve biyoçeşitlilik üzerindeki negatif etkilerini gözler önüne seren raporlar yayınlamış, güvenliği noktasındaki sorunlara dikkat çekmiş, radyoaktif atıkların güvenli yönetimi için sıkı denetimlerin yapılması için çaba göstermiş ve kullanımın olumsuz etkilerini ortaya koyarak yasaklanması için kamuoyu oluşturmaya çalışmıştır (Greenpeace Argentina, www.greenpeace.org.ar). Nükleer enerjiye karşı etkin ve aktif bir örgüt olan bu örgüt, oluşturduğu kamuoyu ile karar vericilerin ilgili konularda önlemler almaları için gündem belirleyici özelliğe haiz olmuştur.

TMYs kapsamına giren şirketler CNEA ile doğrudan iletişimde bulunmaktadırlar. Bu şirketler Arjantin'in nükleer enerji santrallerini işleten devlet şirketi Nucleoeléctrica Argentina S.A. (NA-SA, www.na-sa.com.ar), yüksek teknoloji projeleri geliştiren devlet şirketi olan INVAAP S.E. (www.invap.com.ar), ve nükleer yakıt üretimi yapan Combustibles Nucleares Argentinos (CONUAR, www.conuar.ar) şirketidir. Arjantin'de nükleer enerji endüstrisinde faaliyetlerde bulunan bu şirketler, menfaatleri doğrultusunda CNEA ile sürekli etkileşim halinde bulunmaktadır. Nükleer enerji sektörünün gelişmesi doğrultusunda politikalar üretilmesini talep eden bu yapılar, sektörün desteklenmesi için gayret göstermiştir. Ancak herhangi bir sendikal faaliyet görülmemiş olup, sektörün yönlendirici devlet şirketleri olmuştur.

Elde edilen bu bilgiler ve Carlos Menem döneminde gerçekleştirilen uygulamalar incelendiğinde, faktörel kategoride bulunan çıkar gruplarının etkili oldukları; ancak sektörel kategoride yer alan yapıların daha pasif bir durumda olup politika yapımı noktasında istediklerini elde edemedikleri tespit edilmiştir. Bunun neticesinde R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Carlos Menem dönemini ilgilendiren TMYf-Nükleer değişkeninin "1" olarak, TMYs-Nükleer değişkeninin ise "0" olarak kodlanması uygun görülmüştür.

5.1.4. Otomotiv Düzenlemeleri

Çalışma kapsamına giren Arjantin'in imzaladığı ticaret anlaşmalarından niş inceleme alanları kriterlerin karşılayan düzenleme başlıkları arasında otomotiv düzenlemelerine yönelik hükümler içeren anlaşmalar 1990 yılında Brezilya ve 2003 yılında Uruguay ile yapılanlardır. Bu anlaşmaların imzalandıkları dönemde Arjantin'de devlet başkanlığı görevinde sırasıyla

Carlos Menem ve Eduardo Duhalde bulunmuştur. Bu bilgiler bağlamında, otomotiv sektörüne dair olan DMY ve TMY değişkenleri Menem ve Duhalde dönemlerinde izlenmiş olan politikalar ve faaliyet gösteren çıkar grupları çerçevesinde ele alınmıştır.

5.1.4.1.DMY-Otomotiv

Carlos Menem döneminde otomotiv sektörüne önem verilerek, bu alanda çeşitli politikalar yürütülmüştür. Yürütülen bu politikalar ithalat liberalizasyonu, yabancı yatırımların teşvik edilmesi, özelleştirme, bölgesel entegrasyon, sürdürülebilir sektör ve çevre koruma başlıkları etrafında şekillenmiştir. İthalat liberalizasyonu çerçevesinde, ülkede üretilmeyen araçların ve parçaların ithal edilmesinin önü açılmıştır. Böylelikle otomotiv sektöründe yerli ve yabancı üreticiler arasındaki rekabet kızıştırılarak ülkenin kazanç elde etmesi hedeflenmiştir. Sektöre yönelik yabancı yatırımları çekmek isteyen Menem yönetimi, ülkeye yatırımlar yapılması için vergi sübvansiyonları uygulamış, bürokratik süreci sadeleştirmiş ve yatırıma uygun ortam oluşturmaya çalışmıştır. Bunun neticesinde sektörel hacmi genişletmek isteyen hükümet, aynı zamanda iç piyasanın yeni teknolojilerin farkında olmalarını ve *Know-How* kapasitelerini geliştirmelerini arzulamıştır. Kamu tarafından işletilen otomotiv teşebbüslerini özelleştiremeye giden Menem, özel sektörün otomotiv alanındaki etkinliği artırmak istemiş ve üretimin daha verimli hale getirilerek sektöre katılımların artırılmasını amaçlamıştır. İç piyasada üretilen ürünlerin uluslararası piyasalara satışını hedefleyen dönemin hükümeti, bölgesel yapılanmalara destekte bulunan politikaları benimsemiştir. Başta MERCOSUR olmak üzere bölgesel ticaret hacminin genişlemesi arzulayan Carlos Menem, Arjantinli otomobil üreticilerinin yeni pazarlara erişmesine öncü olmuştur. Sektörün sürdürülebilirliğini sağlamak istendiği bu dönemde, tüketicilerin daha güvenilir ve kaliteli araçlara erişmesi için kalite standartları getirmiş, modern teknolojilerin iç üretimde uygulanması için teknoloji transferi desteklenmiş ve daha verimli ve dayanıklı araç üretimi için Ar-Ge faaliyetleri için teşvikler sunulmuştur. Ayrıca sektördeki beşeri kaynağın nitelikli hale getirilmesi için eğitim ve beceri geliştirme programları düzenlenmiştir. Son genel politika başlığı ise çevre koruma olmuştur. Üretilen araçların çevre dostu teknolojileri benimsemesi, hava ve gürültü kirliliğine dikkat edilerek üretimlerin yapılması ve eski araçların trafikten menedilmesi ile üretim faaliyetlerinin çevresel etkileriniz azaltılması için denetimler sıkılaştırılması hedeflenmiştir.

Carlos Menem döneminde benimsenen bu politikaları yasal düzlemde de kendisine yer bulmuştur. Aralık 1994'te 24449 Sayılı Trafik Yasası (Ley 24449, Ley de Transito) çıkarılmıştır. Trafik işaretleri, hız sınırları, alkol sınırı, güvenlik kemerleri ve çocuk koltukları

gibi hususları düzenleyen bu yasa, otomotiv sektörü açısından, araçların daha güvenlikli bir şekilde üretilmesine dair hükümleri bünyesinde barındırmıştır (Ley 24449, 1994). Bu yönü ile üreticilerden ilgili kriterlere uygun bir şekilde faaliyette bulunmalarını talep eden hükümet, sektördeki Ar-Ge yatırımlarının da artmasına vesile olmuştur.

Şubat 1995'te 289 (1995) Sayılı Motorlu Taşıtların Kaydının Silinmesine İlişkin Kararname (Decreto 289/1995, Reforma del Estado - Baja de Automotores) yayımlanmıştır. Bu düzenleme ile hurdaya çıkarılacak olan motorlu araçlara yönelik yapılacaklar belirlenmiştir. Kararname hurdaya çıkarılacak araçlar için gereken belgeleri, izlenecek prosedürleri ve ödenecek ücretleri ortaya koymuştur (Decreto 289/1995, 1995). Bu uygulama ile birlikte ilgili araçların hurdaya çıkarılması kolaylaştırılmaya, çevreyi kirleten eski araçların trafikteki sayısı azaltılmaya ve yeni ve çevre dostu araçların satışlarını artırmaya çalışılmıştır.

Ekim 1997'de 1114 Sayılı Motorlu Taşıtlar Kararnamesi (Decreto 1114/1997, Régimen Jurídico del Automotor) yayımlanmıştır. Bu kararname ile motorlu taşıtların tescili, devri, plakaları, sigortası ve haiz olması gereken teknik özellikleri düzenlenmiştir. Tüketicilerin ve bayilerin daha rahat bir şekilde alım-satım sürecine girmesini sağlayan bu düzenleme, ayrıca, taşıtların güvenlik önlemlerinin artırılması ve sigorta maliyetlerinin düşürülmesi noktasında etkili olmuştur (Decreto 1114/1997, 1997). Bu kararname ile otomobil satışlarının artışı, güvenli araçların üretimi ve sınır ötesi seyahatlerin kolaylaştırılması hedeflenmiştir.

Yukarıdaki bilgilere göre Carlos Menem döneminde otomotiv sektörüne yönelik aktif bir şekilde politikalar izlenmiştir. İzlenen bu politikalar ile örtüşen bir şekilde yasal düzenlemelere de gidildiği tespit edilmiştir. Bunun neticesinde R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Carlos Menem dönemine ilişkin DMY-Otomotiv değişkeninin "1" olarak kodlanmasına karar verilmiştir.

Mauricio Macri döneminde de otomotiv sektörüne yönelik birçok politika uygulamaya dökülmüştür. Bu politikalar ithalat vergileri, ihracat artırımı, yerli üretime destek, yatırım ortamı, Ar-Ge faaliyetleri ve çevre konuları üzerine gerçekleşmiştir. Bunlardan ilki olan ithalat vergileri noktasında azaltma politikası güden Macri yönetimi, iç piyasada rekabeti artırarak otomobil fiyatlarının düşmesini ve tüketicilerin daha ucuz fiyatlardan otomobil sahibi olmalarını hedeflemiştir. Böylelikle iç pazarda otomobil satışları artırılarak hacim genişletilmeye çalışılmıştır. Bununla ilintili olarak ithal ürünler ile rekabete giren yerli üreticilerin ihracat yapmalarını teşvik etmek ikinci politika başlığını oluşturmuştur. İç piyasada

yer alan otomotiv üreticilerinin yeni pazarlara erişimini destekleyen Macri yönetimi, ihraç edilen araç sayısını artırarak ülkeye döviz girdisini yükseltmeyi ve otomotiv sektörü aracılığıyla iktisadi büyümeye katkı sağlamayı arzulamıştır. Bununla örtüşen bir şekilde yerli üretime destek politikasının benimsendiği bu dönemde, yerli üreticilerin, üretimlerini artırmaları ve yeni istihdamlar yaratmaları için vergi kolaylıkları ve uygun kredi finansmanları sağlanmıştır. Sektöre yeni yatırımcıları çekmeyi hedeflemiş olan Macri yönetimi, özellikle yabancı yatırımcıların ülkeye intikal etmesi için, yatırım sübvansiyonları oluşturmuş, bürokratik prosedürleri azaltmış ve mali yükümlülüklerini düşürmüştür. Böylelikle sektöre yönelik girişimci sayısı artırılmaya ve sektörel büyümenin sağlanmasına gayret gösterilmiştir.

Sektörün büyümesine yönelik benimsenen bir diğer politika Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesi olmuştur. Otomotiv teknolojisinin modern tekniklerinin uygulanması amacıyla inovatif faaliyetlere teşvikler sağlayan bu yönetim, yerli üreticilerin beceri kapasitelerini artırarak ve yerli çıktıların ise daha kaliteli bir şekilde meydana gelmesini sağlayarak uluslararası pazarda daha rekabetçi olmaları için çabalamıştır. Sektöre yönelik son genel politika başlığı çevre olmuştur. Çevre dostu teknolojiler ile araçların üretilmesi için teşvik programları hazırlayan Macri hükümeti, hibrit ve elektrikli araç üretimini desteklemiştir. Bu araçların iç piyasadaki hakimiyeti artırılmak istenilerek daha sessiz ve az emisyon salınımlı araçların tercih edilmesine ve hava ve gürültü başta olmak üzere çevre kirliliğinin azaltılmasına çalışılmıştır.

Mauricio Macri döneminde benimsenen bu politikalar doğrultusunda çeşit yasal düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Temmuz 2016'da 27263 Sayılı Arjantin Otomotiv Parça Sektörünün Gelişimi ve Güçlendirilmesine İlişkin Kanun (Ley 27263, Régimen de Desarrollo y Fortalecimiento del Autopartismo Argentino) çıkarılmıştır. Yasanın isminden de anlaşılacağı gibi, ülkedeki otomotiv parça sektörünün gelişiminin ve güçlendirilmesinin amaçlandığı bu düzenleme ile ilgili üreticilere vergi indirimleri, sübvansiyonlar, krediler, teknik yardımlar ve Ar-Ge desteklerinin sunulacağı belirtilmiştir (Ley 27263, 2016). Bunun neticesinde sektöre yönelik yatırımlar artırılmaya, istihdam genişletilmeye, inovatif hamleler teşvik edilmeye ve rekabet artırılmaya çalışılmıştır. Böylelikle daha düşük maliyetle daha kaliteli, daha teknolojik ve daha rekabetçi fiyata sahip olan parçaların üretilmesi hedeflenmiştir.

Haziran 2018'de 27445 Sayılı Altyapı Gelişimi için Basitleştirme ve Bürokratik Engellerin Kaldırılmasına İlişkin Yasa (Ley 27445, Simplificación y Desburocratización para el Desarrollo de la Infraestructura) yayımlanmıştır. Altyapı yatırımlarını düzenleyen bu yasa ile

altyapı projelerinin onay süreçleri sadeleştirilmiş, bürokratik engeller azaltılmış ve maliyetler düşürülerek yatırımlar için uygun ortam oluşturulmuştur. Bu düzenlemeler otomotiv altyapısına yönelik olumlu katkılara zemin hazırlamıştır. Bunun neticesinde sektörel altyapı projeleri için yatırımlar artmış, daha düşük maliyetli lojistik hizmetleri sunulmaya başlamış ve üreticilerin hızlı ve verimli bir şekilde faaliyetlerini gerçekleştirmeleri için imkanlar oluşturulmuştur (Ley 27445, 2018).

Temmuz 2019'da 27514 Sayılı Kamu Yararı Kanunu (Ley 27514, Interes Publico) ilan edilmiştir. Bu kanunla birlikte elektrikli ve hibrit otomobillerin kamu yararına oldukları ifade edilerek bu tür otomobillere yönelik teşviklerin uygulanacağı ve kullanımın yaygınlaştırılması için düzenlemelerin yapılacağı ifade edilmiştir (Ley 27514, 2019). Bu yasa neticesinde elektrikli ve hibrit araçların üretimi artırılmaya, bu türdeki araçlara yönelik teknolojik yatırımlar genişletilmeye ve bu araçların üretim maliyetlerinin düşürülmesine gayret edilmiştir. Çevre dostu bu otomotiv sektörü desteklenerek emisyon salınımları da azaltılmaya çalışılmıştır.

Elde edilen bu bilgiler irdelendiğinde Mauricio Macri dönemine otomotiv sektörüne yönelik çeşitli politikaların hayata geçirildiği ve bu politikaların kanuni açıdan da desteklendiği saptanmıştır. Bu doğrultuda R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Mauricio Macri dönemini ilgilendiren DMY-Otomotiv değişkeninim "1" olarak kodlanmasına karar verilmiştir.

5.1.4.2.TMY-Otomotiv

Otomotiv sektörüne yönelik çıkar grupları hem faktörel hem de sektörel nitelikte olabilmiştir. Faktörel kategoriye sektöre çalışanları ile çevre aktivistleri girerken, sektörel kategoride sektör şirketleri ve işverenler yer almıştır. Carlos Menem döneminde otomotiv sektöründe TMYf kategorisinde faaliyet göstermiş olan ve öne çıkan çıkar grupları Arjantin Otomotiv İşçileri Sendikası (Sindicato de Mecánicos y Afines del Transporte Automotor de la República Argentina – SMATA) ve Arjantin Çevre ve Doğal Kaynaklar Vakfı (Fundación Ambiente y Recursos Naturales - FARN) iken TMYs kapsamında öne çıkan gruplar Arjantin Otomobil Fabrikaları Derneği (Asociación de Fábricas de Automotores - ADEFA) ile Arjantin Otomotiv Parça Üreticileri Derneği (Asociación de Fabricantes de Componentes Automotores - AFAC) olmuştur.

TMYf kategorisine giren SMATA, otomotiv sektöründeki işçilerin haklarını gözeten ve çalışma koşullarını iyileştirmeye gayret gösteren bir oluşumdur. Askeri rejim dönemi olan 19761983 yılları arasında faaliyetlerine ara veren bu örgüt, rejim sonrası yeniden aktif bir şekilde varlığını sürdürmüştür. Sektördeki işçilerin haklarının ihlalleri durumunda işverenleri dava eden, eğitim ve beceri kapasitelerini artırmaya çalışan ve iş sağlıkları ve güvenli çalışma koşulları noktasında çalışmalarda bulunan SMATA, bu doğrultuda toplu iş sözleşmeleri müzakerelerine katılım göstermiş ve hükümetin otomotiv sektörüne yönelik yapacağı düzenlemeleri etkilemeye çalışmıştır. Arjantin'de önemli bir etkiye haiz olan SMATA; işçilerin ücretleri, iş güvenliği ve iş sağlığı alanlarında yararlarına olacak politikalar geliştirilmesinde gündem belirleyip kamuoyu desteği oluşturarak rol oynamıştır (SMATA, www.smata.org.ar).

TMYf kapsamındaki diğer yapı olan FARN, ülkede doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, çevre konularında farkındalık oluşturulması ve gerekli çevre politikalarının düzenlenmesi için çaba göstermiştir. Bu doğrultuda çevresel meselelerde araştırmalar yapan, eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri gerçekleştiren ve ihlal durumlarında hukuki mücadeleler veren FARN, otomotiv sektörüne yönelik de aktivitelerde bulunmuştur. Otomotiv üretiminde emisyon standartlarını artırıcı politikalar üretilmesini ve çevre dostu teknolojilerin benimsenerek üretim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesini talep eden bu yapı, sektörde hem girdi, hem süreç hem de çıktı aşamalarında çevresel etkilerin göz önünde bulunularak aktivitelerin hayata geçirilmesi için gündem oluşturmuş ve bu doğrultuda politikalar üretilmesi için hükümet ve özel sektörle etkileşim halinde bulunmuştur (FARN, www.farn.org.ar).

TMYs kapsamına giren ADEFA ise ülkedeki otomobil üreticilerini temsil eden ve sektörel gelişim çerçevesinde çaba gösteren bir dernektir. Sektörün önde gelen oluşumlarından olan ADEFA, ülkedeki tüm büyük otomobil üreticilerini bünyesinde üye olarak barındırmıştır. Bu markalar arasında Ford, General Motors, Volkswagen, Toyota, Fiat, Peugeot, Renault ve Nissan bulunmuştur. ADEFA, otomotiv sektöründeki istatistiki verileri toplayarak raporlar oluşturan, sektöründe ihtiyaçlarının belirlenmesi için araştırmalarda bulunan, hükümet ile özel sektöründe iş birliği yapması için çabalar gösteren ve hem ulusal hem de uluslararası düzeyde işbirlikleri arayışında olan bir oluşumdur. Ülke otomotiv sektörünün küresel ölçekte büyümesini ve gelişmesini arzulayan ADEFA, sektöre yönelik yatırımların yapılmasını teşvik eden, sektörde çalışan sayısını artırmak için istihdam oluşturan ve sektörün ticaret hacmini genişletecek iş birlikleri kovalayan bir örgüttür (ADEFA, adefa.org.ar). Arjantin'de sektörel

bazda oldukça etkin olan bu dernek, hükümetler etkileşim halinde olup sektörde ihtiyaç duyulan politikaların oluşturulmasında rol oynamıştır.

Carlos Menem döneminde öne çıkan TMYs kapsamındaki diğer çıkar grubu AFAC olmuştur. AFAC, Arjantin'deki otomotiv parça üreticilerini temsil etmiştir. Sektöre yönelik yatırımları ve istihdamı artırıcı düzenlemeler oluşturulması için mücadele veren AFAC, bünyesinde Bosch, Denso, Magna International, Lear Corporation, Faurecia ve Visteon gibi uluslararası şirketleri barındırmıştır. ADEFA ile yakın ilişkilere haiz olan bu yapı, sektörün gereksinimleri doğrultusunda hükümet ile etkileşim halinde olmuştur. Bu etkileşimler neticesinde vergi indirimleri, finansal destekler, Ar-Ge ödenekleri ve çeşitli sübvansiyonlar elde edilmiştir (AFAC, www.afac.org.ar).

Yapılan araştırmalar neticesinde ulaşılan bu bilgiler ışığında Carlos Menem döneminde hem faktörel hem de sektörel nitelikte olan çıkar gruplarının aktif ve etkin bir şekilde faaliyetlerde bulundukları tespit edilmiştir. Bu tespitlerin neticesinde R analiz programında incelecek olan veri tablosunda Carlos Menem dönemini ilgilendiren TMYf-Otomotiv değişkeni ile TMYs-Otomotiv değişkeninin ikisinin de "1" olarak kodlanması uygun görülmüştür.

Mauricio Macri döneminde otomotiv sektöründe etkili olan çıkar grupları incelendiğinde yukarıda bahsedilen SMATA, FARN, ADEFA ve AFAC'ın bu dönemde de etkilerini sürdürdükleri saptanmıştır. Bunların yanı sıra TMYs kategorisine giren Arjantin Otomobil Bayileri Birliği (Asociación de Concesionarios de Automotores de la República Argentina – ACARA, www.acara.org.ar) ile Arjantin İkinci El Otomobil Galerileri Odası (CCA) göze çarpmıştır. ACARA ve CCA birbirleriyle etkileşim halinde olan ve örtüşen bir şekilde hareket eden iki oluşumdur. Sektördeki bayilerin menfaatlerini gözeten bu iki oluşum, sektörel büyümenin sağlanması ve rekabet gücünün artırılması için araştırmalar yapan, eğitim programları düzenleyen ve üyelerine teknik yardımlar sunan bir anlayışa haiz olmuştur. Karar verici organlar ile yakın ilişkiler kuran bu yapılar, sektörde yer alan paydaşlar için çeşitli mali ve idari kolaylıkların sağlanması için çaba göstermiştir.

Elde edilen bu bilgiler doğrultusunda, Carlos Menem döneminde olduğu gibi, Mauricio Macri döneminde de otomotiv sektöründe faktörel ve sektörel statüdeki yapıların etkin oldukları tespit edilmiştir. Bunun neticesinde R analiz programında incelenecek olan doğruluk tablosunda Mauricio Macri dönemine ilişkin olan TMYf-Otomotiv değişkeni ile TMYs-Otomotiv değişkeninin "1" olarak kodlanmasına karar verilmiştir.

5.2. Bolivya

19.yüzyılın hemen başında 1809 yılında Simon Bolivar önderliğinde İspanya'ya karşı bağımsızlık mücadelesi başlatan Bolivya, 1825 yılında bağımsızlığını elde etmiştir. Tam adı Bolivya Çokuluslu Devleti olan bu ülke, adına Simon Bolivar'dan almıştır. Ekolojik ve biyoçeşitlilik açısında oldukça zengin olan Bolivya, Güney Amerika bölgesinde yar alırken, bölgenin en büyük beşinci ülkesidir. Ülkenin kuzeyinde ve doğusunda Brezilya, güney doğusunda Paraguay, güneyinde Arjantin, güney batısında Şili ve kuzey batısında Peru yer almaktadır (CIA World Factbook Bolivia, 2024).

Araştırma kapsamında Bolivya'nın incelemeye alınan anlaşmaları 1993 yılında Şili ile imzalanan ticaret anlaşması ile 2010 yılında Meksika ile imzalana serbest ticaret anlaşmasıdır. 1993 yılında Şili ile imzalanan anlaşma döneminde devlet başkanlığı görevinde Jaime Paz Zamora bulunurken, 2010 yılında Meksika ile yapılan anlaşma döneminde devlet başkanlığı görevini Evo Morales yürütmüştür.

Tablo 6. Bolivya Niş İnceleme Alanları

Kod Sistemi	Bolivya_Meksika	Şili-Bolivya
FAKTÖRLER		
Piyasa ve Ticaret Düzenlemeleri	■	■
Finans ve Yatırım Düzenlemeleri		■
Hizmet Düzenlemeleri	■	
Fikri ve Sınai Haklar		
Rekabet Düzenlemeleri		
İhaleler ve Teşvikler		
Anlaşmazlık Çözüm Mekanizması	■	■
Anlaşma Yönetimi/Yönetimsel Düzenlemeler	■	■
Niş Alanlar		
Çevresel Düzenlemeler	■	■
Madencilik		■
Sağlık Düzenlemeleri- İnsan-Bitki-Hayvan	■	■
Tarımsal Düzenleme	■	■

Bolivya'nın analiz kapsamına alınan Meksika ve Şili ile yapılan anlaşmalar incelendiğinde niş alan kriterleri kapsamında olan sektör madencilik düzenlemeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda anlaşmanın imzalandığı dönemdeki hükümetin madencilik sektörü politikaları, aynı dönemde var olan etkili çıkar grupları ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

5.2.1. ULDU

Bolivya'nın Şili ile 1993 senesinde yaptığı ticaret anlaşması Jaime Paz Zamora döneminde gerçekleşmiştir. Paz Zamora, kendisinin önderliğinde 1971 yılında kurmuş olduğu Devrimci Sol Hareket (Movimiento de la Izquierda Revolucionaria/MIR) partisinin 1989 yılında girmiş olduğu seçim ile başkanlığa gelmiştir (Gamarra, 1994). Bu seçimde MIR en çok oy alan üçüncü parti konumunda olmasına rağmen, hiçbir partinin başkanlık için gereken %50 oy oranını geçen bir destek alamamasından kaynaklı olarak, gerçekleştirmiş olduğu meclis ittifakı ile başkan seçilmeyi başarmıştır.

İdeolojik çerçevede sosyal demokrat ve sol milliyetçi tutuma haiz olan Paz Zamora, başkanlığı döneminde koalisyon ile başa geldiği için siyasi pragmatizme de sahip bir politik kişiliktir (Crabtree ve Whitehead, 2008). Yönetimin başına geçtiği dönemde Bolivya, yüksek enflasyon, siyasi istikrarsızlık ve toplumsal gerilimler ile çevrili bir atmosfere sahip olmuştur (Morales ve Sachs, 1994). Bu bağlamda Paz Zamora, ekonomik reformlar, demokratik dönüşüm, toplumsal adalet ve sosyal politikalar ekseninde siyasi rota izlemiştir.

Ekonomik alanda reformlara giden ve enflasyon ile mücadele kapsamında serbestleşme politikası benimseyen Paz Zamora yönetimi, piyasa odaklı olarak dış ticaretin serbestleştirilmesi, yabancı yatırımlar için ülkenin cazip hale getirilmesi, özelleştirmelerin gerçekleştirilmesi ve özel sektörün güçlendirilmesi ile rekabet ortamının oluşturulması hedeflenmiştir (Kohl ve Farthing, 2006). Bu doğrultuda çeşitli uluslararası finans kuruluşları ve dış yardım kuruluşları ile işbirliğine gidilerek reformların maddi kaynağı oluşturulmaya çalışılmıştır (Conaghan ve Malloy, 1994). Demokratik dönüşüm Paz Zamora hükümetinin önem atfettiği gündemlerden biridir. Askeri yönetimden yenice çıkmış olan ülkede farklı kesimler arasında diyalog kumayı ve işbirliği ortamı oluşturmayı hedefleyen Paz Zamora, demokratik kurumları güçlendirerek ve siyasi uzlaşıyı sağlayarak, politik bir istikrara haiz ülke oluşturma gayreti içerisine girmiştir. Toplumsal uzlaşı çerçevesinde siyasi güven ortamı oluşturmak amacıyla yolsuzlukla mücadele politikaları benimsenerek etik standartlar yükseltilmeye çalışılmış, şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkeleri doğrultusunda hareket edilmeye gayret gösterilmiştir. Bu bağlamda yerli halklara yönelik özel siyasi ajanda belirlenmiştir. Etnik grupların hakları ve kültürel çeşitlilik ögeleri tanınmış ve korumaya alınmıştır. Bu toplulukların toprak hakları ve kendi içlerinde özerk olmaları görüşülmüş, bu halkların siyasi katılımı ve temsiliyeti artırılmaya çalışılmıştır (Albó, 1994). Tüm bunlar yapılırken yerel kalkınma için de politikalar belirlenmiştir (Van Cott, 2000).

Bu politikalar ile ilintili olarak sosyal politikalar Paz Zamora yönetimin benimsediği diğer bir düzenleme alanıdır. Toplumsal adaleti tesis etmek ve yoksullukla mücadele etmek amacıyla sosyal programlar başlatılmıştır, var olanlar ise genişletilmiştir (Graham, 1997). Eğitimi ve sağlık hizmetleri ile temel sosyal yardımların erişilebilirliği artırılması için çaba sarfedilmiştir (Contreras ve Talavera Simoni, 2003; Homedes ve Ugalde, 2005). Çevre düzenlemeleri de bir diğer önem verilen gündemi oluşturmuştur. Bolivya, ekolojik ve biyoçeşitlilik açısından oldukça zengin alanlar sahip olup, doğal kaynaklar açısından da oldukça zengin sahalara sahiptir. Bu sebeple Paz Zamora hükümeti çevresel koruma ve sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda hareket etmiştir (Bebbington, 1999). Ormanların korunması, biyoçeşitliliğin sürdürülmesi, temiz enerji kaynaklarının kullanımının teşvik edilmesi ve çevresel kirliliği azaltacak adımların atılması için çalışılmıştır.

Yukarıdaki bilgiler ışığında, sosyolojik çerçevede ülkenin haiz olduğu kendine has etnik ve çokkültürlü toplumsal yapı ve göreceli yeni askeri yönetimden çıkılmış olması neticesinde sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri gidermek ve toplumsal adaleti ve kalkınmayı sağlamak amacıyla bir takım müdahaleci politikalar izlemiştir. Ancak ekonomik anlamda Paz Zamora hükümeti izlediği piyasa odaklı reformlar ile iktisadi liberalleşme, özelleştirme ve piyasa rekabetinin artırmaya çalışması kapsamında ULDU ile örtüşen bir politik çizgiye sahip olmuştur. Bunun sonucunda R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda ULDU değişkeni Paz Zamora yönetimi için "1" olarak işlenmiştir.

Bolivya'nın 2010 yılında Meksika ile imzalamış olduğu ticaret anlaşması Evo Morales döneminde gerçekleşmiştir. Sosyalizm İçin Hareket (Movimiento al Socialismo) partisinden 2006 yılında aday olarak başkanlığa seçilen Morales, 2019 yılına kadar bu görevi yürütmüştür. Partisinin adından da anlaşılacağı gibi Morales sol çizgide konumlanan bir politikacı olup, sosyalizmin 21.yüzyıl versiyonunu benimsemiş bir siyasi kişiliktir (Postero, 2010). 21.yüzyıl Sosyalizmi, bir yandan yerli halkların haklarını tanıyan, doğal kaynakların ulusal kontrolünü sağlamaya çalışan, devlet müdahalesini öngören ve sosyal politikaları benimseyen bir anlayış iken, diğer yandan emperyalizme ve kapitalizme karşı konumlanıp bağımsızlık, egemenlik ve toplumsal adalet ilkelerini merkeze alan bir yaklaşımdır (Gamarra, 2008).

Uzun süren başkanlık dönemi boyunca Morales, birçok politikayı gündem haline getirip uygulamaya koymuştur. Bunlardan ilki Sosyalizm çerçevesinde yoksulluğun azaltılmasıdır (Weisbrot vd., 2009). Ülke kaynaklarının toplumsal ölçekte daha adil bir dağılımını benimseyen Morales yönetimi, sosyal eşitsizlikleri azaltmayı hedeflemiş ve bunun için çeşitli

sosyal yardım politikaları ve kalkınma projelerini hayata geçirmiştir. İktisadi anlamda Morales, millileştirme ve devlet kontrolü anlayışına haiz olmuştur. Buna göre, doğal kaynaklar açısından zenginliğe sahip olan ülkenin, bu kaynaklar üzerindeki hakimiyetini korumak ve artırmak amaçlı millileştirme politikaları izlemiş ve devlet kontrolüne geçmesi için uğraş göstermiştir. Özellikle doğalgaz ve petrol alanlarında kamu teşebbüslerinin rolü artırılmıştır. Böylelikle doğal kaynaklardan devletin daha fazla getiri elde etmesi ve toplumsal ve kalkınma projeleri için maddi kaynak oluşturması düşünülmüştür (Kaup, 2010).

Yerli halkların hakları Morales yönetiminde öncelikli konulardan biri olmuştur. Bu çerçevede toprak reformuna giden Morales, bu reform aracılığıyla toprak sahipliği ve kullanım hakları açısından yerli toplulukların haklarını artırmıştır (Fabricant, 2012). Bunun sonucunda ilgili topraklar yerli gruplara dağıtılırken, yerlilerin katılımını merkeze koyan tarım projeleri için sübvansiyonlar sağlanmıştır. Bunun yanı sıra yapılan anayasa reformlarıyla yerli halkların diğer hakları da korunma altına alınırken, politik katılımları ve temsiliyetleri artırılmaya çalışılmış olup geleneksek ögelerinin hem yönetimsel hem de kültürel bağlamda desteklenmesi öngörülmüştür (Schilling-Vacaflor, 2011; Tockman ve Cameron, 2014).

Morales yönetimindeki Bolivya, bölgesel iş birliklerine de önem vermiştir. Uluslararası alanda anti emperyalist bir tutuma haiz olan Morales'in Bolivya'sı Latin Amerika'da yer alan devletlerin iş birliği kurmalarını ve ötesinde entegrasyon içerisinde bulunmaları doğrultusunda hareket etmiştir (Riggirozzi ve Tussie, 2012). Başkanlığı döneminde kendisi gibi 21.yy Sosyalizmi anlayışına haiz olan yönetimler ile ve diğer ülkelerle UNASUR ve ALBA gibi bölgesel örgütlere katılım göstermiştir (Cusack, 2019). Çevresel düzenlemeler Morales yönetimindeki Bolivya'nın politika üretiminde bulunduğu bir diğer alandır. Sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda hareket eden ve özellikle ormanların ve suyun kullanımına dikkat çeken hükümet, iklim değişikliği ile mücadele ve fosil yakıt kullanımının azaltılması meselelerinde de hem ulusal hem de uluslararası düzeyde aktif rol oynamıştır (Lalander, 2014).

Toplumsal adalet kapsamında eğitim, sağlık ve altyapı politikalarına eğilim gösterilmiştir. Eğitim politikaları açısından okullaşmayı yükseltmek, eğitim seviyesini ve kalitesini artırmak ve eğitimde toplumsal adaleti tesis etmek gayesi ile çeşitli reformlar uygulamaya geçirilmiştir. Üniversite eğitimine erişimi artırmak ve bilimsel faaliyetlerde bulunmayı teşvik eden Morales, bunun yanı sıra yerli toplulukların kültürlerini ve yerel dillerini koruyan ve gözeten çok dilli eğitim politikalarını uygulamaya geçmiştir (Lopes Cardozo, 2011). Sağlık politikaları açısından, sağlık hizmetlerine erişimi yaygınlaştırmak ve kalite artırımında

bulunmak adına adımlar atılırken, bu alanda var olan eşitsizlikleri gidermek için çeşitli politikalara başvurulmuştur. Bunların başında Bono Juana Azurduy gelmektedir (Hartmann, 2016). Bu program ile maddi anlamda yetersizlik yaşayan vatandaşlara ücretsiz sağlık hizmetlerinin sunulduğu sağlık sigortası işlevini görmektedir. Ayrıca sağlık sektöründe altyapı gelişimini sağlamak, sağlık personellerinin eğitim ve beceri kapasitesini artırmak hedeflenirken, yerli toplulukların geleneksel tıbbi uygulamalarına da onay veren politika düzenlemeleri yapılmıştır. Altyapı projeleri noktasında geniş uygulama alanlarına ulaşan Morales hükümeti, aynı doğrultudaki kalkınma projelerine de önem vermiştir. Karayolları, kanalizasyon ve enerji alanlarında çok sayıda proje hayata geçirilerek ulaşım ve temel hizmetlere erişim artırılmıştır (Baer, 2015). Özellikle yoksul bölgelere yönelik kalkınma projelerine öncelik verilerek iktisadi eşitsizlikler azaltılmaya çalışılmıştır (Postero, 2017). Bunlara ek olarak tarım sektörüne destekte bulunak amacıyla sulama kanalları projeleri ve tarımsal kalkınma programları uygulamada öncelik bulmuş alanları oluşturmuştur.

Yukarıdaki bilgiler ışığında Morales yönetimindeki Bolivya, bölgesel entegrasyon ve yatırım iş birlikleri oluşturma açısından liberal düzenle uyum gösteren kısıtlı politikalar izlese de benimsemiş oldukları sosyalizm ilkeleri kapsamında devletin ekonomi üzerinde artırılmış kontrolü, doğal kaynakların millileştirilmesi ve sosyal politikaların uygulanması ile liberal düzenle bağdaşmayan politika uygulamaları çok daha fazladır. Buna göre, R analiz programında incelenecek olan veri tablosuna Morales hükümeti için ULDU değişkeni “0” olarak işlenmiştir.

5.2.2. Madencilik Düzenlemeleri

İncelemeye alınan anlaşmalarda niş alan olarak var olan madencilik düzenlemeleri, Bolivya’nın 1993 yılında imzalamış olduğu ticaret anlaşmasında kendisine yer bulmuştur. Bu anlaşmanın imzalandığı ve yürürlüğe girdiği tarihte Bolivya devletinin başkanlık makamında Jaime Paz Zamora bulunmuştur.

5.2.2.1. DMY-Maden

1989-1993 yılları arasında Bolivya başkanlığını sürdüren Paz Zamora, Bolivya açısından stratejik önem sahip olan madencilik sektörü çerçevesinde çeşitli politikalar izlemiştir. Bunlardan ilki madencilik yasalarının revizyonudur. Ülkenin var olan mevcut madencilik düzenlemeleri yeniden reformüle edilirken, yasal çerçeve dönemin şartları

kapsamında modernize edilmiş ve sektörel rekabeti artırmayı hedeflemiştir. Yapılan reformlar ile birlikte madencilik aktivitelerinin yönetimi, lisanslama süreçlerinin detayları ve çevresel etki değerlendirmeleri ortaya koyulmuştur. Serbestleşme ve özelleştirme politikalarının benimsendiği Paz Zamora yönetimi, madencilik sektöründe de bu tutumunu sürdürmüştür. Çok sayıda ihalenin açıldığı bu dönemde, maden sahaları özel sektör işletmelerine devredilmeye başlanmıştır. Böylelikle, yüksek enflasyon ve siyasi istikrarsızlık içinde bulunan ülke üzerinde devletin maliyetlerini azaltmak, kullanamadığı kaynaklardan gelirler elde ederek verimliliği artırmak ve yabancı yatırımları ülkeye çekmek hedeflenmiştir (Kohl ve Farthing, 2006). Yabancı yatırımcıların sektöre yönelik yatırım yapmalarını sağlamak için çeşitli sübvansiyonlar ve vergi indirimleri düzenlemelerine gidilmiştir.

Maden sahalarında yerli toplulukların hakları bir diğer önemli ajandayı oluşturmaktadır. Yerli toplulukların toprakları üzerinde gerçekleştirilen madencilik faaliyetlerine karşı kendi haklarını savunan bu gruplar, kendi yaşam tarzlarının korunması ve çevresel tahribatın önüne geçilmesi temel hususlardır (Van Cott, 2003). Bu çerçevede projelerin gerçekleştirilmesi aşamasında yerli toplulukların temsiliyeti ve katılımı yönünde çalışmalar yapılmıştır. İktisadi büyüme ve kalkınma bağlamında, ülkeye döviz girişinin artması ve dış ticaret dengesine önemli katkılar bulunması gibi pozitif etkiye haiz olan madencilik faaliyetlerinin, sosyal ve çevresel maliyetleri de var olmuştur. Sosyal maliyetleri azaltmak amacıyla istihdam oluşturma ve sosyal yardım programları düzenlenmiştir. Yerel alanda altyapı projelerinin başlatılması, eğitim ve sağlık hizmetleri kapsamında destek programlarının başlatılması ve yerel kültürel ögeleri koruyan projelerin belirlenmesi bu çabaların bazılarını oluşturmuştur. Çevresel maliyet açısından ise doğal kaynakların korunması ve çevresel tahribatın azaltılması için su kaynaklarının verimli kullanımı ve atık maddelerin yönetimi meselelerine önem verilmiştir.

Şili ile imzalanan anlaşmada madencilik faaliyetlerinden doğalgaz sektörüne yönelik düzenlemeler yer almıştır. Doğalgaz sektörü, Bolivya'nın kritik önem atfettiği sektörlerden birisini oluşturmuştur. Paz Zamora döneminde, doğalgaz kaynaklarının ulusal açıdan stratejik öneme haiz olduğu ifade edilmiştir. Bir yandan iç piyasada oluşan taleplerin karşılanması, diğer yandan dış ticarette önemli kalemlerden biri olması hasebiyle bu stratejik önem verilmiştir. Bu stratejik önem kapsamında altyapı geliştirme projeleri uygulanmaya başlamıştır. Doğalgaz boru hatları inşaları, doğalgaz depolama tesislerinin artırılması ve doğalgaz dağıtım ağlarının yenilenmesi bu projelerin başını çekmiştir. Böylelikle doğalgaz kaynaklarının etkin ve verimli kullanılması ile ülke çapında erişebilirliğinin artırılması amaçlanmıştır. Sektörel büyüme için

yabancı yatırımları tercih eden Paz Zamora hükümeti, bu yatırımları ülkeye çekmek için teşvik politikaları izlemiştir. Yabancı şirketler doğalgaz arama, tarama, çıkarma ve işleme yapmaları halinde bürokratik kolaylıklar sağlanmış ve maliyet yükünü azaltmak için sübvansiyonlar ve vergi indirimleri gibi kolaylıklar sunulmuştur. Böylelikle sektörde kapasite artırımı, teknoloji transferi gerçekleştirilmesi ve uluslararası ortaklıklar kurulması hedeflenmiştir.

Paz Zamora döneminde madencilik alanında kritik bir yasal düzenlemeye gidilmiştir. Bu düzenleme 1991 yılında çıkarılan 1243 Sayılı Madencilik Yasası (Ley 1243, Codigo de Mineria)'dır. Bu yasa ile ülkedeki madencilik sektörü yeniden düzenlemek ve sektörel modernizasyonu gerçekleştirmek amaçlanmıştır. Bu yasanın temel içeriğini imtiyazlar, çevre düzenlemeleri, vergilendirme, yerli halkların hakları ve sektörel modernizasyon oluşturmuştur. Madencilik imtiyazları ile, imtiyaz sahiplerinin haiz oldukları hak ve sorumluluklar belirtilmiş ve kimlerin ne şekilde hangi imtiyazlara sahip olacakları saptanmıştır. Çevre düzenlemeleri kapsamında madencilik sektöründe faaliyette bulunan şirketlerin uyması gereken çevre standartları ile faaliyetlerin başlatılması için gereken çevresel etki onaylarına yönelik hükümler ortaya koyulmuştur. Vergilendirme başlığı altında madencilik sektöründeki şirketlerin sahip oldukları telif hakları ile diğer mali yükümlülüklerini de içeren aktivitelerine dair vergilendirme sisteminin işleyişi ve temel özellikleri belirtilmiştir. Yerli toplulukların hakları kapsamında, bu halkların kendi yaşam alanlarını etkileyen madencilik projelerine katılımlarını ve temsiliyetlerini sağlayarak istişarelerde bulunmalarına yönelik hükümlere yer verilmiştir. Son olarak ise yabancı yatırımcılar için sektörü cazip hale getirmek ve sektörel faaliyetlerde teknolojik gelişmeleri sağlayacak kriterler belirlenerek madencilik sektörünün modernizasyonu hedeflenmiştir (Ley 1243, 1991).

Elde edilen bu bilgiler incelendiğinde Jaime Paz Zamora döneminde madencilik sektöründe çok sayıda siyasi ajandanın belirlendiği ve bu ajandalar neticesinde yasal düzenlemelere de gidildiği görülmektedir. Bu bağlamda, R analiz programında incelenecek veri tablosunda DMY-Maden değişkeni "1" olarak işlenmiştir.

5.2.2.2. TMY-Maden

Paz Zamora döneminde madencilik sektöründe faaliyet gösteren çıkar grupları bulunmaktadır. Bu çıkar grupları hem faktörel hem de sektörel kategoride yer almaktadır. Faktörel çıkar grupları olarak Bolivya Madenciler Federasyonu (Federacion Sindical de Trabajadores Mineros de Bolivia/FSTMB), Bolivya Çevre ve Kalkınma Hareketi (Movimiento

Boliviano de Defensa a la Naturaleza y Desarrollo/MOBONADE), Bolivya Yerli Halklar Konfederasyonu (Confederacion de Pueblos Indigenas de Bolivia/CIDOB), La Paz Yerli Halklar Merkezi (Central de Pueblos Indigenas de La Paz/CPILAP) ve Qullasuyu Ulusal Ayllu ve Marka Konseyi (Consejo Nacional de Ayllus y Markas del Qullasuyu/CONAMAQ) bulunurken, sektörel olarak Bolivya Madencilik Odası (Camara Nacional de Mineria de Bolivia/CANM) öne çıkmaktadır.

FSTMB, Bolivya'daki madencilik sektöründe çalışan işçileri temsil eden en önemli yapılanmadır. Bu sendika, maden işçilerinin haklarını korumayı, çalışma şartlarını iyileştirmeyi ve adil ücret talebinde bulunmayı dile getirmektedir. Sektörel kapsamda siyasi ve ekonomik değişimlere dair aktif politika izleyen FSTMB, alana dair yasal düzenleme taleplerinde ve değişikliklerinde kritik rol oynamaktadır. MOBONADE, çevre konularına odaklanan bir oluşumdur. Çevresel sürdürülebilirlik ve doğal kaynakların korunması için faaliyet göstermektedir. Madencilik aktivitelerinin çevresel etkilerini ve tahribatını gözeterek bun karşı mücadele eden bu yapı, doğal zenginliklerin sürdürülebilirlik ilkesinde kullanımı için çaba göstermektedir.

Yerli halk örgütleri de bir diğer çıkar gruplarını oluşturmaktadır. Ülkede gerçekleşen madencilik aktivitelerinin birçoğu yerli toplulukların bulunduğu alanlarda olmaktadır. Bundan kaynaklı olarak, yerli örgütler madencilik faaliyetlerinin kendi halkları üzerindeki toplumsal, kültürel ve çevresel etkileri üzerine çalışmaktadır. Halkın katılımının artırılması, kendi topraklarını koruması ve geleneksel hayat tarzlarını sürdürülmesinin sağlanması temel hedeflerini oluşturur. Bunlardan birisi olan CIDOB, Bolivya'da yer alan çeşitli yerli toplulukları temsil eden bir konfederasyon hüviyetindedir. Madencilik faaliyetlerinde kullanılan doğal kaynakların kullanımı noktasında yerli toplulukların haklarını savunmaya ve korumaya çalışmaktadır. Yerli halkların kendi toprakları üzerinde yönetme hakkına haiz olduğunu belirten CIDOB, bu halkların geleneksel yaşam şekillerini sürdürmeleri için de hareket etmektedir (CIDOB Bolivia, http://www.cidob-bo.org). CPILAP ise La Paz bölgesindeki yerli toplulukları temsil eden bir oluşumdur. Madencilik aktivitelerinin yerel ekosisteme ve toplumsal hayata etkilerine odaklanan CPILAP, bölge halkının toprak haklarını koruma ve çevresel adaleti tesis etme adına çalışmalar gerçekleştirmektedir (CPILAP, http://www.cpilap.com/). CONAMAQ ise Bolivya'daki Qullasuyu bölgesinde yer alan yerli toplulukları temsil etmektedir. Diğer yerli örgütler gibi madencilik faaliyetlerinin bölgede oluşturduğu tahribata, yerli halkın kendi topraklarını yönetme hakkına ve geleneksel ögelerinin

ve yaşamlarını sürdürme haklarına dair çalışmalar yürütmektedir (CONAMAQ, https://www.conamaq.org/).

Sektörel kategoride yer alan çıkar grubu ise CANM'dir. CANM, ülkedeki madencilik endüstrisinin çıkarlarını ve haklarını savunan ve birçok büyük ve küçük ölçekli şirketlerin bir araya geldiği bir ticaret odasıdır. Madencilik alanında faaliyet gösteren şirketlerin ihtiyaçları doğrultusunda işletme koşullarının iyileştirilmesi, yatırımlar için sübvansiyon desteklerinin verilmesi temel meseleleri oluşturmaktadır. Madencilik alanında gerçekleştirilecek politikaların belirlenmesinde etkin rol oynayan bu oda, sektörel sermayenin çıkarları doğrultusunda politika taleplerinde bulunmakta ve politikaları şekillendirilmesi için çaba göstermektedir.

Bu bilgiler ışığında, çıkar gruplarını ifade eden TMY değişkeni kapsamında, birçok derneğin faaliyette bulunduğu görülmektedir. Hem faktörel hem de sektörel kategorilerde çıkar gruplarının etkili olduğu Bolivya içim, R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda hem TMYf hem de TMYs değişkenlerinin ikisi de "1" olarak işlenmiştir.

5.3. Brezilya

1889 yılında Brezil İmparatorluğu'nun başında bulunan II.Pedro'nun cumhuriyetçiler tarafından tahttan indirilmesi ile sonuçlanan darbe neticesinde Brezilya Birleşik Devletleri Cumhuriyeti kurulmuştur. İlk devlet başkanının Deodera de Fonseca'nın olduğu bu yeni ülkenin adı 1967 yılında günümüz adına alarak Brezilya Federal Cumhuriyeti olarak yeniden adlandırılmıştır (Schwartz, 2014). Coğrafi olarak Latin Amerika bölgesinde konumlanan Brezilya, bölgenin %47'sinden fazlasını kaplamakta olup, Ekvador ve Şili dışındaki tüm Güney Amerika ülkeleri ile sınır komşusu durumundadır. Batısında Bolivya ve Peru, kuzeybatısında Kolombiya, kuzeyinde Venezuela, Guyana, Surinam ve Fransız Guyanası ve güneybatısında Arjantin ve Paraguay ile komşu olan Brezilya'nın toplam sınır uzunluğu 12.000 kilometrenin üzerindedir (CIA World Factbook Brazil, 2024).

Araştırma kapsamında Brezilya'nın incelemeye alınan anlaşmaları 1986 yılında Uruguay, 1990 yılında Arjantin, 2002 yılında Guyana, 2002 yılında Meksika ve 2005 yılında Surinam ile imzaladığı anlaşmalardır. Uruguay ile imzalanan anlaşma döneminde Brezilya'nın devlet başkanı Jose Sarney iken, Arjantin ile imzalanan anlaşma döneminde başkanlıkta Fernando Collar de Mello bulunmuştur. Diğer üç anlaşmanın imzalandığı tarihlerde devlet başkanlığı görevini Lula da Silva yürütmüştür.

Tablo 7. Brezilya Ticaret Anlaşmaları

Partner Ülke	İmza Tarihi
Arjantin	20.12.1990
Guyana	27.01.2001
Meksika	03.07.2002
Surinam	21.04.2005
Uruguay	30.09.1986

Maxqda analiz programında yapılan kodlamalar neticesinde Brezilya tarafından imzalana anlaşmalarda niş inceleme alanları kriterleri çerçevesinde ortaya çıkan alanlar nükleer düzenlemeler, otomotiv sektörü ve bitki-hayvan-insan sağlığı düzenlemeleri olmuştur. Bu alanlara dair hükümler içeren anlaşmalar kapsamında ilgili değişkenler ele alınmıştır.

Tablo 8. Brezilya Niş İnceleme Alanları

5.3.1.ULDU

De Mello ve Da Silva'nın ULDU açısından incelemesi gerçekleştirilirken, Jose Sarney, niş alan incelemeleri çerçevesinde herhangi bir özgün veriye haiz olmamasından dolayı inceleme dışı bırakılmıştır.

De Mello, 1989 yılında gerçekleştirilen seçimler neticesinde 1990 yılında Birleşik Liberasyon Partisi (Partido de Reconsruçao Nacional/PRN)'nden aday olarak devlet başkanlığına seçilmiştir. PRN, de Mello tarafından kurulmuş olan bir parti olup, merkez sağ çizgisine konumlanan bir parti olmuştur. Bu doğrultuda de Mello'nun ideolojik anlayışı ekonomik liberalizm ile çevrelenmiştir (Kingstone, 2018). Ülkede gerçekleşen yüksek

enflasyonu azaltmak ve ekonomik alanda istikrarlı bir pozisyona erişmek için De Mello yönetimi, ekonomik liberalizmin temelini oluşturan serbest piyasa, rekabetçi iş çevresi ve özel mülkiyet hakları temelinde mali disiplin, para birim reformları ve fiyat kontrolü gibi önlemlerde bulunmuştur. De Mello başkanlığı döneminde iktisadi reformlar, sosyal programlar, işgücü düzenlemeleri, çevre ve bölgesel ilişkiler alanlarına odaklanmıştır (Rosenn, 1993).

Ekonomik reformlar alanında iktisadi liberalizmi benimseyen de Mello hükümeti, dış ticaretin serbestleştirilmesi ve özelleştirme çalışmaları ile ön plana çıkmıştır (Baer, 2014). Enflasyon ile mücadele eden bir ortamda bulunan bu yönetim, istikrarlı bir ekonomiye haiz olabilmek adına sıkı mali politikalar ve fiyat kontrolü gibi önlemler ile dikkat çekmiştir (Franco, 2017). Sosyal programlar aracılığıyla sosyal yardımlar ve toplumsal güvenlik hususlarına eğilim gösteren de Mello yönetimi, dezavantajlı kesimlere verilen hizmetleri artırarak genişletme çabası içerisine girmiştir. Yaşanan ekonomik krize karşı toplumsal memnuniyetsizliği gidermek de bu politikaların bir başka motivasyonunu oluşturmuştur (Viola, 2013). İşgücü alanında da düzenlemelere giden de Mello, bu alanda gerçekleştirilen reformlar ile birlikte işgücü piyasasını daha esnek bir hale getirmeye çalışmış ve işverenlerin yeni iş imkanları oluşturma olanaklarını artırmayı hedeflemiştir. Çevre politikaları de Mello'nun bir başka siyasi gündemini oluşturmuştur. Yeşil alanlar açısından oldukça geniş topraklara haiz olan Brezilya'da, ormanların korunması ve doğal kaynakların sürdürülebilirlik çerçevesinde kullanımının sağlanması çevre politikalarının öne çıkan maddelerini oluşturmuştur (Malamud, 2011). Özellikle Amazon yağmur ormanlarının korunmasına yönelik tedbirler artırılmıştır. Ayrıca çevre konusunda uluslararası toplumla iş birlikleri yapılarak çeşitli anlaşmalara taraf olunmuştur (Skidmore, 2010).

De Mello yönetiminin öne çıkan diğer bir politik maddesi bölgesel ilişkiler olmuştur. Uluslararası İlişkilerde oldukça aktif bir politika izleyen dönemin Brezilya'sı, dış politikasında çeşitlendirmeye gitmiştir. Özellikle de Latin Amerika ülkeleri ile yakın ilişkiler kurularak bölgesel iş birlikleri güçlendirilmeye çalışılmıştır (Bethell, 2008). Bu bağlamda Arjantin, Uruguay ve Paraguay ile bir araya gelinerek MERCOSUR'un kurulması başarılmıştır. Böylelikle bölgesel ticaret hacminin artırılması, ortak pazarın oluşturulması ve iktisadi entegrasyonun gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir (Roett, 2010). Uluslararası ticaret alanında proaktif bir tutum sergileyen de Mello, dış ticaret alanında daha açık bir anlayışı benimseyerek, bölgesel ve küresel ticaret sistemine daha entegre bir hale gelmeyi amaçlamıştır. Ülkeye yabancı yatırımların çekilmesi noktasında da ekonomi diplomasisine eğilim gösteren Brezilya,

temsiliyet gücünü artırmaya çaba göstermiştir (Font, 2013). Bu doğrultuda özellikle uluslararası finans kuruluşlarıyla iş birlikleri arayışına girilerek kalkınma projeleri hususunda ortaklıklar kurmaya çalışılmıştır.

Yukarıdaki bilgiler ışığında elde edilen veriler incelendiğinde de Mello yönetiminin liberal düzenle uyum içerisinde olan bir politik anlayışa sahip olduğu görülmektedir. Buna göre R analiz programında incelenecek veri tablosunda de Mello yönetimine dair olan ULDU değişkeni "1" olarak işlenmiştir.

Luiz Inacio Lula da Silva, 2002 yılında yapılan seçimler neticesinde İş Partisi (Partido dos Trabalhadore/PT)'nin adayı olarak Brezilya'nın 35. Cumhurbaşkanı görevine seçilmiştir. Brezilya'da merkez sol politik çizgisinde konumlanan PT, da Silva'nın başkanlık dönemleri süresinde hükümet politikalarını şekillendiren bir ideolojik temele haizdir (Saad-Filho, 2013). Sol eğilimli olarak sosyal demokrasi değerlerini savunan PT, bu çerçevede sosyal politikalar ve yoksullukla mücadele, yükselen güçler arası iş birlikleri, sağlık politikaları, tarım politikaları ve çevre düzenlemeleri üzerine yoğunlaşan bir anlayışa sahip olmuştur. Lula da Silva da bu doğrultuda hareket ederek işçi sınıfının ve toplumun büyük bir kesiminin çıkarlarını savunan politikaları takip etmiştir (Soares ve Britto, 2010).

Sosyal politikalar alanında aktif bir politika izleyen da Silva'nın Brezilya'sı, sosyal yardımların genişletilmesi yönünde adımlar atmıştır. Bu adımların başında *Bolsa Familia* programı gelmektedir (Soares vd., 2010). Nakdi yardım temelinde olan bu program, dar gelirli ailelere maddi yardımlarda bulunarak yoksullukla mücadeleyi hedeflemiştir. Okul çağına gelmiş çocukların eğitim hizmetlerinden faydalanmasını sağlama, evsiz kişilerin barınma ihtiyaçlarını giderme, temel sağlık hizmetlerine erişimi genişletme yine bu sosyal politikalar çerçevesine ele alınan konuları oluşturmuştur.

Dış politikada aktif bir rol oynayan da Silva, uluslararası alanda etkin bir ülke olmak adına güney-güney iş birliğine ve Latin Amerika ülkeleri ile yakın ilişkiler kurulmasına odaklanmıştır. Güney-Güney iş birliği çerçevesinde Latin Amerika, Afrika ve Asya ülkeleri ile yakınlaşan Brezilya, bu çerçevede Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika ile birlikte BRICS oluşumun kurmuş ve ticari ilişkilerini güçlendirmiştir (Vigevani ve Cepaluni, 2007). Latin Amerika coğrafyasında bölgesel liderlik rolünü üstlenmek isteyen da Silva'nın Brezilya'sı, bölgesel entegrasyonu teşvik etmek ve ticaret hacmini artırmak amacıyla bir yandan var olan ekonomik yapı MERCOSUR'u güçlendirmeye çalışmış, diğer yandan politik bir yapı

hüviyetine haiz olan UNASUR'un kurulmasında önemli bir rol oynamıştır (Malamud, 2011). Küresel ticaretteki söz sahipliği derecesini ve payını artırmak isteyen dönemin Brezilya'sı, Dünya Ticaret Örgütü (WTO) müzakerelerinde proaktif bir tutum içerisine girerek ticaret anlaşmalarının imzalanması için gayret göstermiştir. Yine bu kapsamda Brezilya'nın uluslararası finans örgütlerindeki temsiliyetini artırmak istenmiş ve küresel finans sisteminin yeniden düzenlenmesi için politik asımlar içerisinde olmuştur

Sağlık politikaları da Silva'nın bir diğer politik ajanda maddesini oluşturmuştur. Sektörel anlamda iyileştirmelere gidilerek, sağlık hizmetlerine erişim artırılmaya çalışılmıştır. Sağlık altyapısının güçlendirilmeye çalışıldığı bu dönemde, sağlık personellerinin eğitim kapasiteleri ve istihdamı artırılmış, aşılama programları düzenlenerek halk sağlığı güçlendirilmeye çalışılmış ve HIV/AIDS ve diğer bulaşıcı hastalıklara karşı aktif mücadele içerisine girilmiştir (Victora vd., 2011).

Tarım politikaları ise ülkenin kalkınması noktasında stratejik önem atfedilen bir alan olmuştur. Çiftçilere desteklerin sunulması, kırsal kalkınma ve gıda güvenliği etrafında şekillenen tarım politikaları, ülkenin iç ve dış ticaretteki önemli bir kalemini şekillendirmiştir (Schneider vd., 2010). Tarımda altyapı projeleri geliştirmek için Kalkınmayı Hızlandırma Programı (Programa de Aceleraçao do Crescimento/PAC)'nı başlatan da Silva yönetimi, sulama altyapısı, tarım alanında Ar-Ge faaliyetleri, çiftçi eğitimi ve pazarlara erişim alanlarına yönelik yatırımlarda bulunmuştur. Çiftçilere finansal yardımda bulunulması için kredi ve destek programları da başlatan da Silva, maddi anlamda çiftçileri destekleyerek üretimlerini artırmalarını ve sektörde modernizasyonu sağlayarak verimliliklerini yükseltmeyi amaçlamıştır. Böylelikle gıda güvenliği de sağlanmak istenmiştir. Buna ek olarak çiftçilerin herhangi bir zarara uğramaması için de tarımsal sigortalamayı başlatmıştır. Arazi reformu (Agrarian Reform) bu alandaki bir diğer önemli adımdır (Welch ve Sauer, 2015). Çiftçilere arazi dağıtımının öngören bu politika, büyük toprak maliklerinden alınan toprakları küçük çiftçilere dağıtarak kırsal kalkınmayı sağlamayı hedeflemiştir. Bu politika ile aynı zamanda yerli halkların toprak haklarının korunması ve bu halklara sürdürülebilir tarım uygulamalarının teşvik edilmesi arzulanmıştır. Biyoyakıt kullanımını da teşvik etmeye çalışan da Silva, şeker kamışından etanol ve biyodizel üretimi başta olmak üzere biyoyakıtların üretimi ve kullanımı ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır (Hira ve de Oliveira, 2009; Winter, 2012). Böylelikle enerji güvenliğinin sağlanması, çevre dostu enerji kaynaklarının kullanılması ve tarımsal üretimin çeşitlendirilmesi hedeflenmiştir.

Bu amaçlar ile örtüşen bir şekilde da Silva çevre politikalarına da önem atfetmiştir. Sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde hareket eden da Silva yönetimi, biyoçeşitlilik ve ekosistem açısında oldukça geniş alanlara haiz olan ülkede, ormanların korunması, ağaçlandırma projelerinin başlatılması ve doğal kaynakların verimli bir şekilde kullanılması adına çok sayıda program başlatmıştır. Temiz enerji kaynaklarının kullanımının teşvik edilmesi ve iklim değişikliğiyle mücadele ile çevre dostu politikalar benimseyen bu yönetim, yenilenebilir enerji kaynaklarına önem verirken, sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda çevre ve tarım politikalarını izlemeye çalışmıştır. Uluslararası alanda da iş birlikleri kuran Brezilya, sürdürülebilir kalkınmanın önemine vurguda bulunan bir yaklaşımı benimsemiştir (Hochstetler ve Keck, 2007).

İşçi haklarına yönelik düzenlemeler da Silva yönetiminin ilgilendiği bir diğer başlıca politika alanını oluşturmuştur. Çalışma hukuku reformuna giden bu yönetim, işçilere sendikal haklar tanımış ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi ile ücretleri ve diğer hususlarda toplu pazarlıklarda bulunma imkanlarını tanımıştır (Krein ve Santos, 2012). İşçilerin yaşam standartlarını yükseltmek amacıyla asgari ücret düzenli olarak artırılmış ve böylelikle düşük gelirli işçilerin refahı artırılmaya çalışılarak yoksullukla mücadele edilmek istenmiştir 8French, 2010). İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili olarak da düzenlemelere ve eğitim programlarına gidilerek güvenli çalışma ortamlarının oluşturulması, iş kazalarının önüne geçilmesi ve meslek hastalıkları ile mücadele edilmesi hedeflenmiştir (Ramalho vd., 2013). İşsizlikle de mücadele etmeye çalışan da Silva hükümeti, işletmelere desteklerde bulunarak ve sübvansiyonlar sağlayarak istihdamı artırıcı politikalar izlemiştir (Soares, 2010). Aynı zamanda geçici süreli olarak işsizlik yaşayanlara yönelik işsizlik sigortası programlarını başlatmıştır.

Elde edilen bilgiler doğrultusunda, liberal düzenle uyum açısından değerlendirildiğinde dış ticaretin desteklenmesi, yabancı yatırımların çekilmesi ve uluslararası entegrasyonel işbirliklerine gidilmesi kısmen liberal düzen ile örtüşen politikalar olmasına rağmen, sol eğilimli sosyal demokrat bir çerçevede iktisadi alanda devlet müdahalesinin yüksek olması, kamu merkezli ekonomik büyümenin benimsenmesi, sosyal hayata sosyal yardım programları destekleri ile müdahalede bulunulması, işçi haklarını güçlendirecek politikaların benimsenmesi nedeniyle liberal düzenle uyum içerisinde olmadığı saptanmıştır. Bu bağlamda Lula da Silva hakkında olan ULDU değişkeni, R inceleme programında analiz edilecek veri tablosunda “0” olarak işlenmiştir.

5.3.2.Nükleer Düzenlemeler

Brezilya, tarihsel olarak incelendiğinde, nükleer geçmişinin 20.yüzyılın ortalarına dayandığı görülmektedir. Ulusal enerji güvenliği, teknolojik ilerleme ve uluslararası düzen kapsamında kritik bir ajandayı oluşturan bu alan, barışçıl ve işbirlikçi bir politika rotasında kullanılmıştır. 1951 yılında ülkenin atom enerji kurumu olan Brezilya Atom Enerjisi Komisyonu (Comissao Nacional de Energia Nuclear /CNEN)'nun oluşturulmasıyla ülkenin nükleer program başlatılmış oldu (CNEN, https://www.gov.br/cnen/pt-br). Barışçıl çerçevede ele alınan nükleer alana dair çalışmalar 1960'larda ar-ge faaliyetleri ile desteklenmeye devam etmiştir. 1975 yılında Almanya ile nükleer iş birliğine giden Brezilya, nükleer enerji kapasitesini artırma yolunda önemli bir mihenk taşını geçerek Angra nükleer santrallerinin inşasına başlamıştır. 1980'lere gelindiğinde ise inşasına başlanmış olan Angra Nükleer Santrali tamamlanmış olup, 1982 yılında faaliyet göstermeye başlamış ve alana yönelik Ar-Ge faaliyetleri devam etmiştir. 1990'lara gelindiğinde ise nükleer silahsızlanma ve faaliyetlerdeki şeffaflık ana meseleleri oluşturmuş ve başta Arjantin olmak üzere bu konuda iş birliklerine gitmiştir.

5.3.2.1.DMY-Nükleer

Brezilya'nın incelemeye alınan ticaret anlaşmalarına bakıldığında nükleer alana dair hükümler 1990 yılında Arjantin ile imzalanan anlaşmada kendisine yer bulmuştur. De Mello'nun ülkenin başında yer aldığı bu dönemde, alan dair ülke yönetimince çeşitli politikalar yürütülmüştür. Nükleer silahsızlanma, nükleer enerji ve altyapı, nükleer faaliyetlerde uluslararası şeffaflık ve çevresel düzenlemeler bu politikaların ana hatlarını oluşturmuştur.

Nükleer silahsızlanma gündeminde De Mello yönetimi sahip oldukları nükleer kapasite ile nükleer silah üretiminde bulunmayacaklarına dair uluslararası topluma taahhütlerde bulunmuştur. Bu çerçevede adımlar atan hükümet, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşmasına katılmaya yönelik daha olumlu bir politik davranış içerisinde olmuştur (Barletta, 1997). Anlaşmanın bir parçası olmanın altına imza atmamış olmasına rağmen De Mello yönetimi uluslararası normlara uygun olarak hareket etmiştir. 1990 yılında Arjantin ile imzalanan ticaret anlaşmasında nükleer iş birliğine dair hükümlerin yer almasının devamında, 1991 yılında iki ülke Muhasebe ve Kontrol Anlaşması (ABACC)'nı imzalamıştır (Patti, 2012). Bu anlaşma ile iki ülke ortak bir sistem oluşturarak nükleer teçhizatlarının ve ekipmanlarının muhasebesini ve kontrolünü sağlama yoluna gitmiştir. Bölgede nükleer silahsızlanma ve

şeffaflık açısından kritik bir öneme haiz olan bu iş birliği, dönüm noktası olarak kabul edilmiş ve eşi olmayan özgün bir modeli oluşturmuştur.

Nükleer enerji ve bu çerçevede altyapı projelerine yönelik yatırımlar alan yönelik ikinci ajanda maddesidir. Ülkenin enerji güvenliğini artırmak ve bu bağlamda enerji çeşitliliğini sağlamak doğrultusunda, nükleer enerji kapasitesini artıracak projelere devam etmeye çalışan De Mello yönetimi, iktisadi anlamda yaşanan sıkıntılar nedeni ile bu yönde etkin bir politika izlemekte zorluklar yaşamıştır. Bu zorluklara rağmen bir yandan nükleer enerji altyapısını yenileme çalışmaları yapılmış ve güvenlik standartları yükseltilmişken diğer yandan Angra 2 nükleer reaktörü inşasına -mali ve teknik problemler nedeniyle etaplarda gecikmeler yaşanmasına karşın- devam edilmiştir (Ribeiro, 2012).

Uluslararası arenada şeffaflık üçüncü gündem maddesini oluşturmuştur. De Mello yönetimindeki Brezilya, nükleer programını daha şeffaf ve hesap verebilir çerçeveye oturtmuştur. Uluslararası normlar ile daha uyumlun hale getirilen program kapsamında doğrultusunda Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı ile iş birliğine gidilmiştir (Kassenova, 2014). Bu iş birliği ile birlikte nükleer çalışmalarını uluslararası denetime açan Brezilya, nükleer faaliyetlerinin barışçıl çerçevede gerçekleştirdiğine dair uluslararası toplumda var olan pozisyonunu güçlendirerek güvenini artırmıştır.

Nükleer alana dair De Mello başkanlığında izlenen dördüncü gündem maddesi çevresel önlemlerdir. Sürdürülebilirlik ilkesi kapsamında hareket etmiştir (Oliveira, 2008). Böylelikle nükleer faaliyetlerin çevresel etkilerini en düşük seviyeye indirmek ve tesislerin güvenliğini artırmak istenmiştir. Faaliyetlerin çevresel etkilerin minimal seviyeye indirilmesi amaçlı olarak başta radyasyon ve atık yönetimi hususlarında çevresel standartlara ve uluslararası normlara riayet etmeye gayret gösterilmiştir. Atıkların bertaraf edilirken çevreye ve insan sağlığına zarar verilmemesi bu konuda temel noktayı oluşturmuştur. Bunun yanı sıra nükleer enerjinin verimli ve güvenli bir şekilde kullanımına da dikkat edilerek, toplumsal ve çevresel güvenliği sağlamak gayesi ile tesislerin faaliyet durumu ve bakımı noktalarında güvenlik standartları yükseltilmeye çalışılmıştır.

Yukarıda elde edilen bilgiler doğrultusunda, De Mello yönetiminin nükleer alana yönelik etkin bir şekilde politika izlediği ve uluslararası alanda iş birlikleri gerçekleştirdiği görülmektedir. Buna göre, R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda De Mello yönetiminin ilgili olduğu kısımda DMY-Nükleer değişkeni “1” olarak işlenmiştir.

5.3.2.2.TMY-Nükleer

De Mello'nun başkanlık yaptığı dönemde ülkede nükleer alanda etkin bir şekilde faaliyet gösteren oluşumlar Brezilya Nükleer Enerji Derneği (Associaçao Brasileira de Energia Nuclear/ABEN) ve CNEN Çalışanlar Sendikası ile Rio De Janeiro Petrol Sendikası (Sindicato dos Petroleiros do Rio de Janeiro/Sindipetro-RJ)'dır. Temsil ettikleri gruplar açısından, bunlardan ilki TMYs kapsamında iken birbirleri ile iç içe olan diğer iki oluşum ise TMYf kapsamına girmektedir.

TMYs kapsamında ele alınan ABEN, 1982 senesinde Rio de Janerio merkezli olarak ülkedeki nükleer enerji sektörünü desteklemek amacıyla kurulmuş olan ve ülkedeki faaliyetlerin gelişimine katkıda bulunan bir yapıdır (Olga, 2017). Etkin ve güvenli bir biçimde nükleer enerjinin kullanımını savunan ABEN, sektör temsilcilerinin bir araya gelmesini ve ortak bir şekilde hareket etmesini hedeflemiştir. Alana dair kamuoyunu bilincini artırmak, eğitim programları düzenlemek ve yönetimin belirleyeceği nükleer enerji politikalarına katkıda bulunmak odaklı hareket eden bu oluşum, ulusal ve uluslararası düzeyde bilgi paylaşımını ve iş birliğini teşvik etmiştir (INAC, 2024). Sektörel ilerleme çerçevesinde bilimsel ve teknolojik araştırmalarda da bulunan ABEN, böylelikle nükleer enerjinin ülke enerji çeşitleri içerisindeki payını artırmaya ve uluslararası arenada konumunu güçlendirmeye çaba göstermiştir. De Mello yönetimindeki Brezilya'da etkin olarak faaliyetlerde bulunan ABEN, nükleer enerjinin kullanımının artırılmasını teşvik eden politikaların üretilmesi, nükleer enerjinin başta sürdürülebilir çevre ve iktisadi katkı olmak üzere faydalarına dikkat çekmesi ve aktif bir şekilde yürütülen nükleer enerji projelerinin güvenliği için tesislerdeki güvenlik standartlarının artırılması için hareket etmiş olan bir yapıdır. Elde edilen bu bilgiler ışığında R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda TMYs-Nükleer değişkeni "1" olarak kodlanmıştır.

TMYf kapsamında olan CNEN Çalışanlar Sendikası, nükleer enerji sektöründe çalışan işçilerin menfaatleri doğrultusunda haklarını gözeten bir oluşumdur. İşçi güvenliği ve adil çalışma hakları üzerine odaklanan bu yapı, nükleer alanlarda çalışma şartlarının daha iyi hale getirilmesi için çaba göstermiştir. Çalışanlarının ücretleri, çalışma saatleri, izin hakları gibi konulardaki talepleri dile getiren bu yapı, işçiler arası birlikteliği sağlamayı ve güçlü bir ortak ses oluşturmayı hedefler. Sektörün doğası gereği taşıdığı yüksek risklere karşı çalışanların güvenliği ve nükleer güvenlik standartlarına riayet edilmesine azami önem gösteren bu sendika, iş güvenliği mevzuatının uygulanması ve denetlenmesine özel bir hassasiyet göstermektedir.

Yine bu sendika aracılığıyla sektörel çalışanlara sektöre dair güncel bilgiler ve eğitimler sunulmaktadır.

Sindipetro-RJ ise CNEN Çalışanlar Sendikası ile de iş birliği içerisinde bulunan, enerji sektöründe istihdam edilen işçileri temsil eden bir dernektir. Sektördeki çalışanların haklarını savunan ve çıkarları doğrultusunda politikalar izleyen bu yapı, çalışanlar arasında dayanışma ortamı oluşturmakla beraber, toplu pazarlık döneminde iş güvenliği, saatlik ücretleri, çalışma süreleri ve saatleri ile toplumsal haklar gibi konularda olan talepleri hükümete iletmektedir. Çalışanlarına yönelik yasal mevzuatların takibi, sektör çalışanlarının eğitimi ve bilinçlendirilmesi, sendikal faaliyetlere katılımın artırılması ve çalışan haklarının hukuki savunumu temel amaçlarını oluşturmaktadır.

Elde edilen bilgiler kapsamında TMYf kapsamında ele alınan CNEN Çalışanlar Sendikası ve SINTET, faal bir şekilde var olmalarına karşın politika üretimi noktasında etkin bir düzeyde bulunmamaktadır. Bu sebepler R analiz programında incelenecek olan veri analiz tablosunda yer alan TMYf-Nükleer değişkeni "0" olarak işlenmiştir.

5.3.3.Bitki, Hayvan ve İnsan Sağlığı

Bitki, Hayvan ve İnsan Sağlığı (BHI) alanı, Brezilya'nın belirtilen kriterler kapsamında ele alınan ve bu kriterlerde yer alan özellikleri karşılayan anlaşmalar çerçevesinde Lula da Silva döneminde Meksika ile imzalanan anlaşmada kendisine yer bulmuştur. Tarım ve hayvancılığın oldukça önemli olduğu bu ülkede, iktidarda bulunan yöneticilerin benimsemiş olduğu değerler ve ideoloji açısından insan sağlığı hizmetlerine de yoğunlaşan dönemin Brezilya'sı, bu konuda çeşitli politikalar izlemiştir.

5.3.3.1.DMY-BHI

Latin Amerika'nın en büyük ülkesi konumunda olan ve bu büyüklüğü yalnızca toprak parçası olarak değil, ticaret ve siyasi güç olarak da nitelendirilebilecek olan Brezilya, tarım ve hayvancılık faaliyetleri ile oldukça ön plana çıkan bir ülkedir. Önemli bir tarım üreticisi konumunda bulunan bu ülke, kırmızı et başta olmak üzere diğer hayvansal gıdalarda da etkin bir konumdadır. Anlaşmanın imzalandığı dönemde iktidarda bulunan Lula da Silva'nın sosyal demokrat çerçevede 21.yüzyıl sosyalizmini benimsemiş olması insan sağlığı noktasında da Brezilya'nın etkin bir sağlık politikası izlemesine ön ayak olmuştur.

Lula da Silva döneminde bitki sağlığı alanında izlenen politikaların odak noktasında tarımsal sürdürülebilirlik ile bitki hastalıklarına karşı etkin mücadele motivasyonları yer almıştır. Tarım sektöründe üretimi ve verimliliği artırma, potansiyel bitki hastalıklarını kontrol altında tutabilme ve sürdürülebilir çevre ilkeleri ile hareket eden Brezilya, bitki hastalıkları ile mücadele programları, tarımsal ilaçlama standartları, biyoçeşitliliğin korunması ve organik tarıma teşvik politikaları ile bu alanda etkin bir şekilde politikalar yürütmüştür.

Bitki hastalıkları ile mücadele kapsamında, tarımsal üretimde tehdit unsurları oluşturacak olan bitki hastalıklarına karşı birtakım programlar hazırlanmıştır. Böylelikle, hastalıkların erken tanısı, tanısı yapılan hastalığın kontrol altına alınması ve yayılmasının önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda bitki sağlığına yönelik denetim ve izleme programı, bitki karantina programları ve bitki hastalıklarına karşı eğitim programları başlatılmıştır (França ve Boas, 2011). İlk program ile birlikte bitki sağlığı alanında kapsamlı bir kontrol mekanizması kurulması amaçlanarak tarım sektöründeki bitki hastalıklarının teşhisi, izlenim süreci ve kontrol altına alınması hedeflenmiştir. İkinci program olan karantina programları ile zararlı organizmaların ülke sınırları içerisine girişini engellemek, ilgili hastalıkların yayılmasının önüne geçmek ve olası sızmalara karşı etkin planlamalarda bulunularak hastalığın giderilmesini sağlamak temeli oluşturmuştur. Üçüncü program olan eğitim programları ise ana aktör konumunda olan çiftçilere ve diğer ilgili aktörlere yönelik mücadele kapsamında düzenlenmiştir. Bu programlar ile birlikte bitki hastalıklarının tanıtılması, yararlı ve zararlı organizmalara dair ayrımların öğretilmesi, olası hastalıkların ortaya çıkmasını oluşturacak şartların önüne geçilmesi ve hastalığın meydana gelmesi halinde bilgi ve beceri kapasitelerinin oluşturularak geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda çeşitli düzenlemeler çıkartılarak siyasi irade ortaya koyulmuştur.

Lula da Silva döneminde bitki sağlığı alanında izlenen ikinci temel politika tarımsal ilaçlama üzerinedir. Gübreleme ile birlikte yürütülen bu program ile bitki sağlıklarının korunması ve tarımsal üretimin artırılması merkezli olarak standartların belirlenmesi üzerine olmuştur. Biyoçeşitliliğin korunması politikası ile bitkilerin sürdürülebilir kullanımı ve doğal zenginliğin korunması ana temayı oluşturmuştur (Spadott ve Gomes, 2015). Herhangi bir aşırılığa kaçılması durumunun önüne geçilmesi ve doğal dengenin bozulmasına müsaade verilmemesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda Biyoçeşitliliği Koruma Yasası (Lei 11428, Regime Jurídıco Do Bıoma Mata Atlântıca) çıkarılmıştır. Organik tarım teşvik politikaları ile ise tarımsal üretimi artırma doğrultusunda kimyasal kullanımı azaltma veya aşırı kullanılmasının

önüne geçme arzulanmıştır. Doğal üretim özendirilmeye çalışılmış ve bu yönde uygulamalarda bulunanlara yönelik sübvansiyonların ve mali destek programlarının uygulanması öngörülmüştür. Bunun için de Gübrelerin, Düzelticilerin, Aşılayıcıların veya Biyogübrelerin, Yeniden Mineralleştiricilerin ve Tarıma Yönelik Bitki Substratlarının Üretimi ve Ticaretinin Denetimine İlişkin Kararname (Decreto 4954, Inspeção E Fiscalização Da Produção E Do Comércio De Fertilizantes, Corretivos, İnoculantes, Ou Biofertilizantes, Remineralizadores E Substratos Para Plantas Destinados À Agricultura) düzenlenmiştir.

Hayvan Sağlığı politikalarını belirleme noktasında Lula da Silva yönetiminin temel saiklerini hayvancılık sektörünü desteklemek, hayvan hastalıklarına karşı etkin mücadelede bulunmak ve hayvanlara yönelik refah standartlarını belirlemek oluşturmuştur. Bu alanda izlenen politikalar hayvan hastalıklarına karşı mücadele programları, hayvan taşımacılığına ve ticaretine yönelik düzenlemeler ve uluslararası standartlara uyum etrafında şekillenmiştir (Rich ve Perry, 2011; Moura vd., 2012). Bunlardan ilki kapsamında hastalıkların önlenmesi veya yaygın bulaşıcı hastalıkların kontrolünün sağlanması temel motivasyon olmuştur. Bu mücadele programları kapsamında hayvan sağlığı denetimleri, aşılama programları ve üreticilere eğitim seminerleri kendisine yer bulmuştur. Hayvan sağlığı denetim programları ile olası hastalıkların erken tanısı, kontrolünün sağlanması ve izleme sürecine alınması hedeflenmiştir. Yetiştiği çiftliklerde düzenli denetime tabi tutulan hayvanlara karneler çıkartılarak hastalık geçmişleri kayıt altına alınmış ve mücadelede veriye dayalı önlemler alınmaya başlanmıştır. Alana dair ikinci politika ile bir önceki politika desteklenerek aşılama hizmetleri verilmeye başlanmış ve böylelikle hayvanlara yönelik koruyucu sağlık hizmetlerinin kapsamı genişletilerek olası hastalıklara karşı hayvanların dirençlerinin artırılması ve karşılaşacakları olası salgınların önüne geçilmesi arzulanmıştır. Üreticilere eğitim seminerleri ile ise bilgi ve beceri kapasitelerinin genişletilerek hayvan hastalıkları ile mücadele hususunda etkinlik ve verimlilik artırılmak istenmiştir.

Hayvan sağlığındaki ikinci temel politika hayvan taşımacılığı ve buna bağlı olarak hayvan ticareti üzerine olan düzenlemeler üzerine gerçekleşmiştir (Rich ve Perry, 2011). İlgili aktiviteler esnasında hayvanların hijyen standartları gözetilerek ortamın hazırlanması, hayvanları stres altına sokacak koşulların önüne geçilmesi ve bu doğrultuda hayvanların refahının sağlanması için düzenlemeler oluşturulmuştur. Bu politika ile ilintili olan üçüncü hayvan sağlığına yönelik politika uluslararası standartlara uygunluk sağlanmasıdır. Bu standartlara erişimin zorunlu hale getirilmesi ile birlikte uluslararası hayvan sağlığı kuruluşları

ile iş birlikleri güçlendirilmiş ve sonucunda ülkedeki hayvan sağlığı standartları yükseltilerek uluslararası hayvan ticareti alanında Brezilya güvenilir bir aktör konumuna gelmesi gerçekleştirilmiştir.

İdeolojik olarak 21.yüzyıl sosyalizmini benimseyen Lula da Silva yönetimi vatandaşlarına yönelik çeşitli sağlık hizmetleri sunmuştur. İzlenen sağlık politikaları ile genel halk sağlığını sağlamayı ve sağlık hizmetlerinin toplumun geniş kesimi tarafından erişebilir hale getirmeyi hedeflemiştir (Paim vd., 2011). Bu bağlamda insan sağlığına yönelik olarak Aile Sağlık Programı (Programa Saude da Familia/PSF), Bulaşıcı Hastalıklar ile Mücadele, Beslenme Programları ve İlaçlara Erişimin kolaylaştırılması temel siyasaları oluşturmuştur (Palm, 2018). Başta yoksul kesimleri ve dezavantajlı gruplar olmak üzere genel sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırmaya ve artırmaya çalışan Lula da Silva hükümeti, PSF ile birlikte toplum sağlığını gözetmiştir. Bu program ile birlikte aile tabanlı sağlık modeli başlatılmıştır. Temel sağlık hizmetlerinin yerinden verilmesini hayata geçiren PSF, aile hekimlerinin ve sağlık personellerinin hanedeki kişilerin sağlık gereksinimlerini saptayarak giderilmesi için hane ziyaretlerinde bulunarak düzenli kontrollerinin sağlanmasını gerçekleştirmiştir.

İkinci politika bulaşıcı hastalıklar ile mücadeledir. Başta HIV olmak üzere diğer bulaşıcı hastalıklara karşı sıkı politika izlemeyi benimseyen Lula da Silva, ücretsiz antiretroval tedavisi temin etmeye başlamıştır. Konuya yönelik tedavi hizmetleri genişletilerek önleyici programlar hayata geçirilmiş ve halkın cinsel sağlık konusunda bilinçlendirilmesine yönelik de eğitimler düzenlenmiştir. Beslenme politikaları bir diğer izlenen sağlık politikası ajandasıdır. Halkı beslenme hususunda bilinçlendirmeyi ve obezite risklerine karşı mücadeleyi ön plana çıkaran bu politikalar, halkın beslenme alışkanlıklarını iyileştirerek ve düzelterek sağlıklı beslenme temelinde oluşturulmuştur. Başta eğitim mekanları olmak üzere sağlıklı gıdaların temini artırılmış ve okullarda sağlık programları başlatılmıştır. Yine halkı sağlıklı yaşama teşvik etmek için egzersiz ve spor alanları oluşturularak gerekli şartlar sunulmuştur. İnsan sağlığına yönelik bir diğer temel politika ise ilaçlara erişim programlarıdır. Kamu sağlık sistemi kurularak toplumun her kesiminin ilaçlara erişiminin artırılmasının amaçlandığı bu politika ile halk sağlığının temeli sağlamlaştırılmaya çalışılmıştır. İlaç üretiminin maliyetleri azaltılması için üreticilerin yükleri azaltılarak ve dağıtımı kolaylaştırılarak patentli ilaçların düşük fiyatlardan satılması sağlanmıştır. İzlenen bu politikalar ile uyumlu olarak Lula da Silva hükümeti, Özgün Sağlık Sistemi Yasası (Sistema Unico de Saude/SUS) çıkartılmıştır. Bu yasa ile toplumu

oluşturan tüm fertlerin sağlık hizmetlerin adil ve eşit bir şekilde erişiminin sağlanması ve bu hizmetlerin kaliteli bir şekilde sunulması yasal güvence altına alınmıştır (Victora vd., ‘011; Macimnko ve Harris, 2015).

Elde edilen bu bilgiler ışığında Lula da Silva yönetiminin BHI doğrultusunda aktif bir politika izlediği görülmüştür. Buna göre R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Lula da Silva ile olan ilgili kısımda DMY-BHI değişkeni “1” olarak kodlanmıştır.

5.3.3.2.TMY-BHI

Lula da Silva döneminde BHI alanında faaliyet gösteren çok sayıda aktif çıkar grupları bulunmuştur. Bitki sağlığı konusunda tarım alanındaki verimlilik ve çevre koruması ana temaları oluşturmuştur. Bunlardan ilki Brezilya Bitki Koruma Derneği (Associaçao Nacional de Defesa Vegetal/ANDEV)’dir. Bu oluşum 2019 yılında isim değiştirerk Croplife Brasil olmuştur (croplifebrasil.org). Croplife Brasil, bitki sağlığı ve koruması alanında faaliyet göstermektedir. Bünyesinde tarım ilaçları üreticileri, dağıtıcıları ve kullanıcıları yer alırken, bir yandan üyeleri arasında işbirliği platformu oluşturmakta olup, diğer yandan bu üyelerin ve sektörün çıkarlarını gözeten bir karaktere haizdir. Tarım sektörünün gelişimine ve çiftçilerin ilaçlama imkanlarına erişimine odaklanan bu yapı, tarımsal ürünlerin kalitesini yükseltme ve bitki hastalıklarıyla mücadele etme gayeleri ile hareket etmektedir. Ülkede önde gelen bu alandaki kurum da Brezilya Tarım Araştırma Kurumu (Empresa Brasileira de Pesquisa Agropecuária/EMBRAPA)’dur. Ülkenin tarım bakanlığına bağlı olarak çalışmalarda bulunan bu kurum, tarımsal üretimi ve verimliliği artırma, üreticilere teknik desteklerde bulunma ve sektörel sürdürülebilirliği gözetme doğrultusunda faaliyetlerde bulunmaktadır. Toprak yönetimi, zirai gelişim, bitkilerin korunması ve ıslahı gibi birçok alanda araştırmalar yapan EMBRAPA, bitki hastalıkları ile mücadele hususunda stratejiler belirlemektedir (https://www.embrapa.br/sobre-a-embrapa). Çevresel açıdan olaya yaklaşan yapılar da bulunmuştur. Bunlardan öne çıkanı Brezilya Doğal Yaşımı Koruma Vakfı (World Wide Fund for Nature Brasil/WWF-Br)’dır. 1961 yılında kurulan WWF’nin Brezilya’daki temsilciliği olan bu yapı, genel itibari ile doğal yaşam ve çevre korunmasına yönelik çalışmaktadır. Çeşitli ülkelerde lokal çevre problemlerine odaklanarak çözümler üretmek için faaliyetlerde bulunan WWF, Brezilya’da da oldukça aktif olmuştur (https://www.wwf.org.br/sobrenos/institucional/). WWF-Br, ülkedeki biyoçeşitliliğin korunması, doğal kaynakların israfının engellenmesi ve sürdürülebilirlik ilkesini merkeze alan kalkınma modelinin benimsenmesi için uğraş göstermiştir. Doğal yaşam ve orman arazileri

açısından oldukça zengin olan Brezilya'da, ormansızlaşma ile mücadele ve su yönetimi gibi konulara odaklanan, ekosistemlerin ve tarımsal faaliyetlerin bir arada sürdürülebilirliği hususunda çalışmalarda bulunmuştur.

Brezilya'da BHI'nın ikinci kolu olan hayvan sağlığı alanında faaliyet gösteren birçok oluşum yer almaktadır. Brezilya Veteriner Hekimler Birliği (Conselho Federal de Medicina Veterinária/CFMV) bu oluşumlardan birisidir (https://www.cfmv.gov.br/). Ülkedeki veteriner hekimlerin mesleki standartları belirleme noktasında ve verilen sağlık hizmetlerinin kalitesi hususunda yapılanmıştır. Bunların yanı sıra CFMV'nin temel amaçlarından biri de hayvan sağlığının korunmasıdır. Veteriner hekimlerin hayvanların sıhhati konusunda yükümlülüklerini ve görevlerini tanımlayan CFMV, hastalıkların tanısı ve teşhisi, tedavisi, aşılama durumunu ve cerrahi müdahale gereksinimi gibi çeşitli tıbbi sorumluluklara sahiptir. Hayvanların sağlık karnesi oluşturularak sağlık geçmişi ve yapılan tedavilerin listesi tutularak, uygun bakım teknikleri, beslenme düzeni, barınma koşullarının iyileştirilmesi ve davranışlarındaki değişimler belirlenerek takibi yapılmaktadır. Bunların dışında CFMV, hayvanlardan insanlara bulaşabilen hastalıkları ifade eden zoonotik hastalıkların kontrolü için de çalışmalar sürdürmektedir. Bu tür hastalıkların erken tanısı, düzenli kontrollere tabi tutulması ve yayılmalarının engellenmesi konusunda kritik bir rol oynamaktadır. Bu açıdan hem hayvan hem de insan sağlığının korunması açısından önemli bir yapıdır. Brezilya Hayvan Sağlığı ve Refahı Derneği (Associação Brasileira de Bem-Estar Animal/ABBEA) bu alanda faal olan diğer bir çıkar grubudur (ABBEA, https://abbea.org.br/). Brezilya'da hayvan hastalıklarına karşı mücadelede bulunma ve hayvanların refah seviyesini artırma odaklı olarak faaliyet gösteren ABBEA, hayvanlara karşı kötü muameleleri önleme ve toplumsal yaşamda hayvan refahına yönelik bilinçlendirmeyi yükseltme için çalışmalarda bulunmaktadır. Hükümetin bu doğrultuda düzenlemelerde bulunması için aktif bir biçimde uğraş gösteren bu oluşum, eğitim programları, seminerler ve kampanyalar ile bu konuda sesini duyurmaya ve gündemi belirlemeye çalışmaktadır. Veteriner hekimler, hayvan sahipleri, bakıcıları ve diğer aktörler ile işbirliği ve deneyim paylaşımında da bulunan ABBEA, hayvanların daha yüksek yaşam standartlarına haiz olması, hayvan refahı konusunda farkındalığın oluşması ve hayvanların sağlıklı bir şekilde hayatlarını sürdürmeleri için çalışmaktadır.

Lula da Silva döneminde insan sağlığı alanında da oldukça aktif olan yapılar faaliyette bulunmuştur. Brezilya Sağlık Hizmetleri ve Sosyal Hizmetler Konfederasyonu (Confederação Nacional de Saúde/CNS) bunlardan birisidir (http://cnsaude.org.br/sobre-a-cnsaude/). Ülkedeki

sağlık ve sosyal hizmetler alanında varlık gösteren bu oluşum, sağlık politikalarının yapım sürecinde, hizmetlerin kalite standartlarının yükseltilmesinde ve personellerinin haklarının savunulmasında oldukça etkindir. Sektörde faaliyet gösteren aktörler arası işbirliği ortamı oluşturma ve sektörel problemlerin çözümünü için önerilerde bulunma noktasında faal olan CNS, sağlık hizmetleri sağlayıcılarının gereksinimlerini ve endişelerini gündem haline getirerek politika yapım sürecine etkide bulunmaktadır. Brezilya Halk Sağlığı Derneği (Associação Brasileira de Saúde Coletiva/ABRASCO) insan sağlığı konusunda etkili olan bir diğer oluşumdur. Halk sağlığı konusunda var olan aktörler olan akademisyenleri, araştırmacıları, sağlık çalışanlarını ve diğer birimleri bir araya getiren profesyonel bir yapı olan ABRASCO, alana yönelik araştırmaların yapılması, eğitim programlarının düzenlenmesi ve politikaların oluşturulması için çalışmaktadır (https://abrasco.org.br/sobre-a-abrasco/). Sağlık eşitsizliklerinin giderilmesi, hastalıkların önlenmesi ve kontrolü, sağlık politikalarının analiz edilmesi, sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi ve toplum sağlığının sağlanması temel amaçları oluşturur. Hem ulusal hem de uluslararası düzeyde çalışmalarda bulunan ABRASCO, kamuoyu oluşturmakta ve politika yapımında etkili bir yapıdır. ABRASCO gibi Brezilya Sağlık Hizmetleri Araştırma Enstitüsü (Instituto de Pesquisa Econômica Aplicada/IPEA) de profesyonel bir oluşumdur (https://www.ipea.gov.br/). Devletin politika yapım sürecinde bilimsel ve objektif bilgi sağlama katkısında bulunan IPEA, sağlık hizmetleri alanında mevcut politikaların verimliliği, hizmetlerin finansmanı ve erişilebilirliği, sürdürülebilir bir sağlık sisteminin varlığı hakkında araştırmalarda bulunur. Bu araştırmalar neticesinde sağlık hizmetlerinin iktisadi yönü ortaya koyularak kaynak dağılımının analizi ve değerlendirilmesi yapılmaktadır. Böylelikle maliyet ve verimlilik durumu saptanmaktadır. Sağlık hizmetlerinin etkinliğini ve verimliliğini bilimsel veriler ile ortaya koyan IPEA, sürdürülebilir sağlık sistemi doğrultusunda politika oluşturma sürecinde etkin bir role sahiptir.

Elde edilen bilgiler doğrultusunda Brezilya'da sağlık sektörü alanında faaliyet gösteren ve politika yapım sürecine de etki eden oluşumlar bulunmaktadır. Bu yönüyle hem TMYf hem de TMYs değişkenleri R programında incelenecek olan veri tablosunda "1" olarak işlenmiştir.

5.3.4.Otomotiv Düzenlemeleri

Araştırma kapsamında incelemeye tabi tutulan anlaşmalar arasından otomotiv alanına yönelik hükümler içeren anlaşma Arjantin ile gerçekleştirilmiş olanıdır. Bu anlaşma Fernando Collor de Mello döneminde imzalanmıştır. Bu bağlamda otomotiv sektörüne ilişkin olan DMY ve TMY değişkenleri irdelenmiştir.

5.3.4.1.DMY-Otomotiv

Collor'un başkanlığı süresince otomotiv sektörüne yönelik çeşitli politikalar benimsenmiştir. Bu politikalar ile sektörün modernize edilmesi, rekabet gücünün artırılması ve ihracatın teşvik edilmesi hedeflenmiştir. İlgili politikalar sektörel liberalizasyon, finansal destekler, Ar-Ge faaliyetleri ve çevre düzenlemeleri konuları etrafında şekillenmiştir. Otomotiv sektörüne yönelik serbestleşme politikaları uygulayan Collor, sektöre yönelik yabancı yatırımların artması ve sektörde faaliyet gösteren aktör sayısının yükselmesini amaçlamıştır (Shapiro, 1994). Böylelikle dışarıdan gelecek olan yeni aktörler aracılığıyla yeni tekniklerin öğrenilmesi ve *Know-How* kapasitesinin yükseltilmesi hedeflenmiştir. İç piyasaya yönelik yeni araçların gelmesi hedeflenirken, yerli üreticilerin dış pazarlara erişimini de kolaylaştırmak istemiştir. İkinci olarak sektöre yönelik finansal destekler sunulmuştur (Addis, 1999). Bu bağlamda ithalat vergilerini düşüren Collor yönetimi, yabancı üreticilerin ülkeye intikal ederek yerli üreticiler ile rekabet içerisine girmesini ve sektörel büyümenin tetiklenmesini arzulamıştır. Yerli üreticilere de sübvansiyonlar oluşturan dönemin hükümeti çeşitli vergi kolaylıkları ile düşük faizli krediler temin etmiştir. Sektörel ilerleme için Ar-Ge faaliyetlerine verilen önem üçüncü genel politika başlığını oluşturmuştur (Posthuma, 1995). Yerli üreticilerin gelişmiş modern teknolojileri edinmesi için bu tür faaliyetlere destek programları düzenleyen Collor hükümeti, daha verimli, daha güvenli ve daha yüksek kaliteli araçların üretilmesini arzulamıştır. Son olarak ise alana yönelik çevre koruma siyasaları benimsenmiştir. Bu doğrultuda üretim faaliyetlerinde atıkların yönetimi, üretilen araçların sıkı emisyon denetimlerine tabi tutulması ve araçların yakıt verimliliği özelliğinde üretilmesi hedeflenmiştir.

Ocak 1990'da 98896 Sayılı Kararname yayımlanmıştır. Bu kararnameye göre devlet bankası olan Minas Gerais Kalkınma Bankası'nın, İtalyan otomobil üreticisi olan Fiat -Chrysler Otomobilin Brezilya temsilciliğinin yurtdışından alacağı krediyi garanti altına almasını öngörmüştür (Decreto 98896/1990, 1990). Bu düzenleme ile Fiat-Chrysler otomobilin ülkede büyümesini gerçekleştirerek yatırımlarını artırmasını teşvik etmiştir. Böylelikle sektörde büyümenin sağlanması ve hacmin genişletilmesi arzulanmıştır.

Haziran 1991'de çıkarılan 8199 Sayılı yasa ile otomobil satın alımlarında endüstriye ürünler vergisinden muaf tutulmasına yönelik düzenleme yapılmıştır. Ticari yolcu taşımacılığında kullanılacak, engelli kişiler tarafından yararlanılacak ve okul servisi olarak faaliyet gösterecek araçlardan ilgili verginin alınmayacağı beyan edilmiştir. İlk tür için otomobilin ruhsatının taksi olarak düzenlenmesi, ikincisi için engelli kişinin engellilik

durumunu belgelemesi ve üçüncü tür için araç ruhsatının okul servisi olarak düzenlenmiş olması gerekmiştir (Lei 8199, 1991). Böylelikle araç alımlarındaki maliyet düşürülmeye ve araç satışları artırılmaya çalışılmıştır.

Kasım 1991'de 342 Sayılı Kararname düzenlenmiştir. Hidratlı alkol fiyatının benzinle rekabet edecek düzeyde kalması için oluşturulmuştur. Hidratlı alkol, içten yanmalı motorlarda kullanılan bir etanol yakıtıdır ve bu yakıt türünde Brezilya dünyada ikinci en büyük üretici konumda olmuştur. Bu yakıt türünün kullanımın sağlanması ikili bir etkiye sahip olmuştur (Decreto 342/1991, 1991). Hidratlı alkolün kullanılmasıyla ilk olarak petrolde dışa bağımlılığın azaltılması hedeflenmişken, ikinci olarak hem hava kirliliğinin azaltılması hem de yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımın teşvik edilmesi düşünülmüştür.

Araştırma neticesinde elde edilen bilgiler incelendiğinde Fernando Collor de Mello döneminde otomotiv sektöründe çeşitli politikaların izlendiği ortaya koyulmuştur. İzlenen bu politikalar ile örtüşen biçimde yasal düzlemde de düzenlemelere gidildiği saptanmıştır. Bu bağlamda R analiz programında incelenecek veri tablosunda Collor dönemine ilişkin olan DMY-Otomotiv değişkeninin "1" olarak işaretlenmesi uygun görülmüştür.

5.3.4.2.TMY-Otomotiv

Fernando Collor de Mello döneminde otomotiv sektöründe çok sayıda çıkar grubu faaliyetlerde bulunmuştur. Hem faktörel hem de sektöre l nitelik çeşitli örgütler aktif ve etkin bir şekilde varlığını sürdürmüştür. TMYf kapsamında Ulusal Metal İşçileri Sendikası (Confederação Nacional dos Metalúrgicos - CNM), Brezilya Çevre ve Kalkınma Enstitüsü (Instituto Brasileiro do Meio Ambiente e dos Recursos Naturais Renováveis - IBAMA) ve Brezilya Otomotiv Mühendisleri Derneği (Sociedade de Engenheiros da Mobilidade - SAE); TMYs çerçevesinde Ulusal Otomotiv Üreticileri Birliği (Associação Nacional dos Fabricantes de Veículos Automotores - ANFAVEA), Brezilya Otomotiv Bayileri Derneği (Federação Nacional da Distribuição de Veículos Automotores - FENABRAVE) ve Ulusal Otomotiv Parçaları Üreticileri Birliği (Sindicato Nacional da Indústria de Componentes para Veículos Automotores - SINDIPEÇAS) faaliyetlerde bulunmuştur.

TMYf kapsamında olan CNM, ülkedeki metal işçilerini temsil eden oldukça köklü bir dernektir. Otomotiv sektöründe çalışan işçileri de temsil eden bu yapı, sektörde çalışan metal işçilerinin daha iyi ücretler, daha uygun çalışma koşulları ve sosyal güvenlik haklarının

artırılması gibi konularda hem hükümetle hem de otomotiv şirketleri ile müzakerelerde bulunmuştur. Bunun yanı sıra çalışanların beceri kapasitelerini artırmaları ve yeni teknolojilerin farkında olup benimsemeleri için eğitim programları düzenleyen CNM, sektördeki işçilerin sağlık ve sosyal yardım hizmetlerinden faydalanmaları için çaba göstermiştir (CNM, www.cnm-cut.org.br).

TMYf kapsamındaki diğer örgüt olan IBAMA, Brezilya'da çevre korumayı gerçekleştirmek için çalışmış olan bir sivil toplum yapılanmasıdır. Otomotiv üreticilerinin çevre düzenlemelerine uyması için denetimlerde bulunan, üreticilerin çevre dostu teknolojileri benimsemesi için uğraşan ve sektörün çevreye etkisi noktasında kamuoyu farkındalığı oluşturmayı amaçlayan IBAMA, çevre kirliliğinin azaltılması, doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilir kalkınma anlayışına sadık bir şekilde üretim faaliyetlerinde bulunulması için gayret sarfetmiştir (IBAMA, https://www.gov.br/ibama/pt-br).

TMYf olarak öne çıkan diğer oluşum SAE'dir. SAE, ülkedeki otomotiv mühendislerinin haklarını gözeten bir yapıdır. Alandaki mühendislerin mesleki gelişimlerini sağlamak, Ar-Ge faaliyetlerini desteklemek ve yasal haklarını savunmak örgütün temel amaçlarını oluşturmuştur. Bu amaçlar doğrultusunda projeler finanse edilmiş, eğitim programları düzenlenmiş ve sektör yöneticileri ile bürokratlarla etkileşim içerisinde olunmuştur (SAE, saebrasil.org.br).

TMYs kapsamında yer alan ANFAVEA ise ülkede faaliyet gösteren otomotiv üreticilerinin çıkarlarını temsil etmiştir. Sektörel gelişim için çabalayan, hükümet ve kamuoyu ile iletişim halinde olan ANFAVEA, sektörel kapsamda yatırımlar için uygun ortamın oluşturulması, yasal dayanakların sağlanması ve Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesi için uğraşmıştır (ANFAVEA, www.anfavea.com.br). Sektörde önemli bir aktör olan bu yapı, hükümet yetkilileri ile görüşmelerde bulunmuş, raporlar hazırlayarak sektörün gereksinimlerini ortaya koymuş ve çeşitli etkinlikler düzenlemiştir.

TMYs kategorideki diğer örgüt FENABRAVE, sektörde yer alan otomotiv bayilerinin menfaatleri doğrultusunda hareket eden bir birliktir. Sektöre yönelik yatırımların artması, vergi kolaylıklarının sağlanması, bürokratik engellerin azaltılması için çalışan bu yapı, amaçları doğrultusunda araştırmalarda bulunmuş, karar vericileri ile etkileşim halinde olmuş ve nitelikli personel istihdamı oluşturmak için çaba göstermiştir (FENABRAVE, www.fenabrave.org.br)

Bu kategoride öne çıkan diğer oluşum SINDIPECAS, Brezilya'daki otomotiv parçaları üreten şirketlerin çıkarlarını savunan bir örgüttür. Sektöre yönelik yatırımların artması, modern tekniklerin kullanılarak üretim kalitesinin yükseltilmesi, kalite standartları belirlenerek bu çerçevede üretimlerin gerçekleştirilmesi, sektörel beşeri kaynağın karşılanması için eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi temel konuları oluşturmuştur. Bu amaçlar doğrultusunda karar vericiler ile etkileşim halinde olunmuş ve gerekli yasal prosedürleri için görüşmeler yapılmıştır (SINDIPECAS, www.sindipecas.org.br).

Araştırma çerçevesinde elde edilen bilgiler incelendiğinde Collor döneminde otomotiv sektöründe çeşitli çıkar gruplarının faaliyetlerde bulunduğu tespit edilmiştir. Bu çıkar gruplarının hem faktörel kategoride olanları hem de sektörel kategoride bulunanları ortaya koyulmuştur. Etkin ve aktif bir şekilde varlıklarını sürdürmüş olan bu yapıların neticesinde, R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Collor dönemine ilişkin olan hem TMYf-Otomotiv hem de TMYs-Otomotiv değişkenlerinin "1" olarak kodlanmasına karar verilmiştir.

5.4.Ekvador

Tarihsel geçmişi İnkalara kadar uzanan Ekvador coğrafyası, uzun yıllar boyunca İspanyol sömürgeciliği altında Quito Kraliyet Bölgesi olarak varlığını devam ettirmiştir. Diğer bölge ülkelerinde olduğu gibi bağımsızlık mücadelesini 19.yüzyılda vermeye başlayan Ekvador, 1809 yılında başlatılan Quito Bağımsızlık Ayaklanması ile bu yöndeki ilk adımını atmıştır. 13 yıl boyunca süren mücadele neticesinde 1822 yılında Simon Bolivar önderliğinde tam bağımsızlığını kazanılmıştır (Katıtaş, 2019). Coğrafi konum olarak And Dağları üzerinden yer alan ülkenin batısında Büyük Okyanus, doğusunda Amazon Ormanları yer almaktadır. Doğal sınırlar nedeniyle kara sınırı komşusu sınırlı olan Ekvador'un kuzeyinde Kolombiya yer alırken, doğusunda ve güneyinde Peru bulunmaktadır (CIA World Factbook, Ekvador).

Çalışma kapsamında belirlenen kriterler ve sınırlamalar çerçevesinde analize tabi tutulan Ekvador'un ticaret anlaşmaları 2011 yılında Guatemala ve 2017 yılında El Salvador ile imzalanan anlaşmalardır. Her iki anlaşmanın da imzalandığı dönemde devlet başkanlığı görevinde Rafael Correa bulunmuştur.

Ekvador'un çalışma kapsamında incelemeye alınan anlaşmalarının Maxqda programında yapılan kodlamaları neticesinde niş inceleme alanı olarak yalnızca ekolojik turizm

olduğu görülmüştür. Bu çerçevede bu başlık altında ULDU, DMY ve TMY değişkenleri ekolojik turizm alanı kapsamında irdelenmiş ve veri tablosuna işlenmiştir.

Tablo 9. Ekvador Niş İnceleme Alanları

5.4.1. ULDU

Rafael Correa, Ekvador devlet başkanlığı görevine 2007 yılında başlamış olup, 2017 yılında görevi sona ermiştir. Sol tandanslı bir politikacı olan Correa, 21.yüzyıl Sosyalizmi çerçevesinde şekillenen siyasi düşünce şeklini benimsemiştir (Hidalgo-Capitan, 2015). Toplumsal adalet, iktisadi kalkınma ve toplumsal gelişim temelinde hareket eden Correa, bu ilkelerin yanı sıra devletin sosyal hayata müdahale ettiği bir anlayışla hareket ederek yoksul kesimlere yönelik sosyal yardımların ve programlar yürütmüştür (Becker, 2013). Yerli halkaların haklarını ve kültürel miraslarını koruma yanlısı bir politika izleyen Correa (Lalander ve Merimaa, 2018), bir yandan da devletin güçlendirilmesi için çalışmalarda bulunmuştur. Millileştirme politikasını benimseyen bu yönetim, başta petrol olmak üzere madenler ve doğal kaynaklar üzerinde devlet kontrolünü artırmaya gitmiştir (Ghosh, 2012). Kontrol altına alınan kaynaklardan elde edilen gelirler ile eğitim, sağlık, altyapı projeleri ile sosyal programlar için maddi dayanak oluşturulmuştur. Bu ideoloji çerçevesinde çevre konularına da özel ihtimam gösterilmiştir. Biyoçeşitlilik anlamında oldukça zengin bir ülke olan Ekvador, başta Amazon Yağmur Ormanları olmak üzere birçok ekosisteme ev sahipliği yapmaktadır. İktisadi kalkınma politikaları yürüten Correa hükümeti bu kalkınmayı sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda gerçekleştirmeye özen göstererek çevresel koruma ve doğal kaynakların sömürülmesine izin vermeyecek şekilde hareket edilmeye çalışılmıştır (Vallejo vd., 2015). Yönetim tarzı olarak otoriter bir kimliğe haiz olduğu ifade edilen Correa, medya ve basın özgürlüklerini kısıtlayan, siyasi muhaliflere baskı uygulayan bir lider olarak değerlendirilmiştir (Conaghan ve De la Torre, 2008).

ULDU çerçevesinde izledikleri politikalar ve benimsedikleri anlayışlar neticesinde Rafael Correa yönetimi liberal düzen ile uyum içinde olan bir yönetim şekline sahip olmamıştır. Benimsenen 21.yüzyıl sosyalizmi anlayışı sol çizgide yer alan bir ideolojik düşünce tarzı olup, refah devleti kapsamında toplumsal alanda devletin müdahalesini kabul eden bir anlayıştır. Serbest piyasa ve devletin görünmez el hüviyetinden uzak bir şekilde müdahaleci ekonomiye ve geniş sosyal yardım programlarına haiz olan bu hükümet, özelleştirme yerine millileştirme politikalarını tercih etmesiyle de liberal anlayıştan uzak bir görüntü çizmiştir. Basın özgürlüğü ve muhalif kesime baskı gösterdiği ifade edilen Correa, daha çok devletçi bir mantaliteye sahip olmuştur. İlgili bilgiler ışığında liberal düzen ile uyum içerisinde olmayan bir yönetim şeklini benimseyen bu hükümet için R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda ULDU değişkeni "0" değeri ile kodlanmıştır.

5.4.2.Ekolojik Turizm Düzenlemeleri

İnceleme kapsamında olan Ekvador anlaşmaları irdelendiğinde niş inceleme kriterini karşılayan tek alan Ekolojik Turizm alanı olmuştur. Bu alana yönelik hükümler içeren anlaşma Guatemala ile gerçekleştirilmiş olanıdır. DMY ve TMY değişkenleri bu bağlamda değerlendirilmiştir.

5.4.2.1.DMY-Ekolojik Turizm

Biyoçeşitlilik, doğal güzellikler ve kültürel miras açısından oldukça zengin olan Ekvador'da Correa yönetimi, bu zenginliklerin turizm potansiyelini açığa çıkarmak amacıyla ekolojik turizm alanında oldukça aktif bir politika anlayışını benimsemiştir. Oldukça ayrıntılı bir politika dizisi bu doğrultuda izlenmiştir. Bu konuda öne çıkan politika başlıkları, turizm stratejisi ve planlaması, doğal alanların korunması, yerel kültür ve topluluklar ile iş birlikleri olmuştur (Falconi ve Ponce, 2011).

Turizm stratejisi ve planlaması ile ülkenin turizm potansiyelini ortaya çıkarmak ve sürdürülebilir turizm sektörü oluşturmak isteyen Correa, bu doğrultuda ekolojik turizme yönelik teşviklerde bulunarak koruma alanları oluşturmuş ve doğal zenginliklerden oluşan mirasın sürdürülebilir yönetimi ile turistlerin yerel toplumlar ile etkileşimini sağlamayı amaçlamıştır. Benimsenen bu sürdürülebilir turizm yaklaşımı ile bir yandan doğal ve kültürel zenginliklerin sürdürülebilir kullanımı ve korunması hedeflenirken diğer yandan ekolojik turizm aktivitelerinin çevresel etkisini minimum düzeye indirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca bu

faaliyetler ile lokal çevrelerin iktisadi gelişimi de istenmiştir (Cardenas ve Halpenny, 2014). Ekolojik turizm faaliyetleri ile turizm çeşitlendirilmesine gitmeyi planlamış olan Correa hükümeti, macera turizmi, kültürel turizm, gastronomi turizmi gibi alanlar ile turistlerin değişen ilgi ve tercihlerine hitap eden turizm ürünleri oluşturmuştur. Bu ürünlerin kaliteli standartlarda sunulması için altyapı ve hizmet kalitesini artırmaya yönelik politika yürüten Correa, bir yandan ulaşım ağlarında iyileştirmelere giderken diğer yandan konaklama ve turistik tesislerin modernizasyonu için çaba göstermiştir. Turizmdeki hizmet kalitesini artırmak için de sektör çalışanlarının eğitilmesini ve becerilerinin geliştirilmesini sağlayacak programlar desteklenmiştir. Ülkenin ekoturizm açısından zenginliğine dikkat çekmek ve turistlere bölgeye çekmek saikleri ile tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine de önem veren Correa yönetimi, bölgesel ve küresel ölçekte ülkenin ekoturizm destinasyonu olması hedefiyle yatırımlarda bulunmuştur (Hill ve Gale, 2015).

Correa'nın ekolojik turizm alanında izlediği ikinci siyasa doğal alanların korunması üzerinedir. Çok sayıda doğal alana haiz olan ülkede, biyoçeşitlilik açısından ekosistemler büyük potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin değerlendirilmesi için doğal koruma alanları oluşturan ve bu alanların sürdürülebilir yönetimini sağlamayı arzu eden Correa, yasal koruma altında olan milli parkları, doğal rezervleri ve ekolojik koridorları turizm faaliyetlerine açmış ve turistlerin bu alanlara ziyaretlerini gerçekleştirerek yeni ekolojik deneyimler yaşamalarına fırsat oluşturmuştur. Böylece yeni gelir kaynağı oluşturacak alanlar aktif hale getirilmiştir (Heiss, 2010; Rival, 2016). Bu doğal koruma ve ekoturizm alanlarına örnek olarak aşağıda verilen bölgeler gösterilebilir.

Bu alanlardan ilki, ülkenin Pasifik Okyanusu'nda yer alan takım ada grubu olan Galapagos Adaları'dır. Bu adalar biyoçeşitlilik açısında oldukça zengin olup sahip oldukları özgün ekosistemler ile ön plana çıkmaktadır. Correa yönetimi, bu adalara yönelik doğal kaynaklarının koruma altına alınması ve yönetimde sürdürülebilirlik ilkesinin benimsenmesi için Galapagos Milli Parkı ve Deniz Rezervi koruma alanlarını oluşturmuş ve sağlıklı ve güvenli ekoturizm faaliyetleri için sıkı düzenlemelere gitmiştir.

İkinci olarak Yasuni Ulusal Parkı öne çıkmaktadır. Ülkedeki Amazon Yağmur Ormanları bölgesinde bulunan bu koruma alanı, biyoçeşitlilik açısından dünyanın en zengin coğrafyalarından biri olarak gösterilmektedir. Correa yönetimi de buna uygun bir şekilde hem bu zenginliği koruma hem de bölge halkının kültürel ve geleneksel ögelerini destekleme doğrultusunda programlar oluşturmuş ve sürdürülebilir ekoturizm aktivitelerini teşvik etmiştir.

Üçüncü bölge yine Amazon Yağmur Ormanları'nda bulunan Cuyabeno Rezervi'dir. Zengin bitki ve hayvan örtüsüne haiz olan bu coğrafyada yer alan göllerde kano turları, oluşturulan rotalarda doğa yürüyüşleri ve kurulan gözlem yerleri ile kuş gözlemciliği faaliyetleri oluşturulmuştur.

Dördüncü alan Mindo-Nambilo Rezervi'dir. Ülkedeki Pichincha ve Esmeraldas eyaletleri arasında yer alan bu koruma alanı, bünyesinde barındırdığı bulut ormanları, şelaleler ve zengin biyoçeşitlilik ile Correa yönetimi tarafından ekoturizm açısından aktif hale getirilmiş ve bu doğrultuda botanik turları, yürüyüş parkurları ve kuş gözlemciliği gibi aktiviteler turistlere sunulmuştur.

Beşinci koruma alanı Sangay Ulusal Parkı'dır. And Dağları'nda yer alan bu park, haiz olduğu buzullar, volkanik dağlar, göller ve nehirler ile zengin bir bitki örtüsü ile ön çıkmaktadır. Ekoturizm faaliyetleri çerçevesinde bu alanda yürüyüş parkurları, dağ tırmanışı ve doğa fotoğrafçılığı etkinlikleri turistlere sunulmaya başlamıştır.

Altıncı koruma alanı ise Cotopaksi Milli Parkı'dır. Adını bulunduğu bölgedeki volkanik alandan alan bu park, yüksek dağlar, volkanik araziler, göller ve çayırlıklar açısından zengindir. Bu coğrafi zenginliklere uygun olarak trekking, dağ bisikleti turları ve binicilik gibi açık hava faaliyetleri turistlerin hizmetine sunulmuştur.

Antisana Ekolojik Rezervi bir diğer koruma alanıdır. And Dağları bölgesinde yer alana başka bir alan olan bu ekolojik rezerv bölgesi, oldukça yüksek takımlı bir konumda olup, bu yüksek kesimlerde otlaklıklara, buzullara, göllere ve zengin bir yaban hayatını içermektedir. Fotoğrafçılık, gözlemcilik ve yürüyüş alanları öne çıkan faaliyetleridir.

El Cajas Ulusal Parkı koruma alanlarından bir başkasını oluşturmaktadır. Ülkenin Cuenca kentinde yer alan bu park, yüksek rakımlıdır ve bünyesinde bataklıklar, göller ve taşlı otlaklarla dolu pitoresk bir peyzajı barındırmaktadır. Bu parkta ekolojik turizm çerçevesinde balık avı, kuş gözlemciliği ve yürüyüş alanları öne çıkarılmıştır.

Son örnek olan Machalilla Milli Parkı, ülkenin Pasifik kıyısında yer alan bir koruma alanı olup, içerdiği kıyı ormanları, plajlar, mercan resifleri ve arkeolojik alanlar ile öne çıkmaktadır. Dalış aktiviteleri, hava gözlemciliği ve deniz gözlemciliği bu koruma alanındaki dikkat çeken faaliyetleri oluşturmaktadır.

Correa yönetiminin ekolojik turizm çerçevesinde izlemiş olduğu üçüncü politika yerel topluluklar ile iş birlikleri yapılması olmuştur. Yerli halkın kendi kültürel değerlerini koruması, turistlere yerli halk deneyimlerinin yaşatılması ve bölge insanlarının turistik faaliyetlere dahil olup elde edilen gelir pastasından payını alarak lokal alanlarda iktisadi gelişimin sağlanması için birçok proje hayata geçirilmiştir. Bu projelerde iş birliklerinin yapıldığı yerli topluluklar olarak Kichwa, Otavalo, Zuleta, Sarayaku, Cuyabeno, Intag ve Mindo halkları öne çıkmıştır (Ruiz-Ballesteros ve Brondizio, 2013).

Kichwa yerli halkı ile Correa hükümetinin yapmış olduğu iş birliği neticesinde AmaZoonico ekoturizm projesi gerçekleştirilmiştir. Bölgede yer alan Napo nehri kıyısındaki Misahualli bölgesinde yapılan bu proje ile turistler, yerli Kichwa'ların kültürünü ve yaşam tarzını tecrübe edebilmeye ve yerel rehberler ile birlikte doğa yürüyüşleri yapabilmeye başlamıştır. Böylelikle yerli halk kültürlerini yaşatma ve ekonomik kazanç elde etme imkanına erişmiştir.

Otavalo yerli halkı ülkenin Kuzey And Dağları bölgesinde konumlanmaktadır. Meşhur bir yerli pazara sahip olan bu topluluk için Correa döneminde pazarın gelişimi ve sürdürülebilirliği arzusuyla projeler hayata geçirilmiştir. Bu pazarda, yerel halkın el dokuma tekstil ürünleri, el sanatları objeleri ve geleneksel ürünler satışa sunulmaktadır. Böylelikle yerel ekonomiye katkı ve yerli halkın kültürünün turistler ile etkileşim içerisinde yaşatılması sağlanmaktadır.

Zuleta yerli halkı And Dağları'nda yer alan başka bir bölge halkını oluşturmaktadır. Köyün kendisi ve çevresi Correa döneminde yapılan projeler ile ekoturizm faaliyetleri için elverişli hale getirilmiştir. Bu alanda yapılan çalışmalar sonucunda turistlere yönelik konaklama alanları oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra tarımsal faaliyetlere katılım deneyimleri ile yerel mutfağın lezzetleri test etme olanağı turistlere sunulmuştur. Bu faaliyetler ile yerel halk hem kültürlerini ve geleneklerini yaşatma hem de ekonomik kazanç sağlama imkanı elde etmiştir.

Sarayaku yerel topluluğu ülkedeki Amazon Yağmur Ormanları'nda yaşamlarını sürdürmektedir. Hayata geçirilen projeler ile birlikte sürdürülebilir ekoturizm imkanına haiz olan yerli halk, turistlere köyde konaklama olanağı sunmakta, yerel geleneksel yaşam şekillerini ve kültürlerini tanıtımı yapabilmekte, doğal alanlarda doğa yürüyüşleri düzenleyebilmekte ve yerel ürünleri satışını gerçekleştirebilmektedir.

Cuyabeno halkı, Amazon Yağmur Ormanları'nda yer alan bir başka lokal topluluktur. Correa yönetimi tarafından sürdürülebilir rezerv projesinin başlatıldığı bölgede, turistlere yönelik doğa yürüyüşleri, kano gezintileri, balık avlama gibi faaliyetler sunulmaya başlamıştır. Bu faaliyetlerde etkin bir şekilde bulunan yerli halk, kültürel miraslarını yaşatma ve yerel kalkınma imkanı elde etmiştir.

Intag yerli halkı ise ülkenin Imbabura eyaletinde yer alan bir bölgededir ve Mestizo topluluklarına ev sahipliği yapmaktadır. Hükümet tarafından yürürlüğe koyulan projeler sayesinde ekolojik turizm kapsamında bölgeye ziyarete gelen turistlere konaklama hizmetlerinde bulunmaya başlayan lokal halk, satışa sundukları yerel el sanatları ürünleri ve deneyimleme imkanı verdikleri organik tarım aktiviteleri ile ekonomik kazanç elde etmeye başlamıştır.

İşbirliğinin yapıldığı öne çıkan son yerli halk, ülkenin Pichincha eyaletinde bulunan Mindo yerli halkıdır. Bulut ormanları ile oldukça ünlü olan bu alanda, Correa yönetimi yerli rehber sayısını artırmak ve istihdamını sağlamak amacıyla yerli rehberlik girişimini başlatmıştır. Gerçekleştirilen bu girişim ile birlikte, bölgeye ziyarete gelen turistlere yönelik doğa yürüyüşleri, kuş gözlemciliği ve diğer faaliyetlerde yerli rehberlerin görev alması sağlanmıştır.

Yukarıdaki bilgiler dikkat alındığında Rafael Correa hükümetinin ekolojik turizm alanında oldukça aktif ve çeşitli politikalar izlediği görülmüştür. İzlenen bu aktif politikalardan dolayı R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Correa yönetiminin ekolojik turizm alanındaki politika durumunu ifade eden DMY-EkoTurizm değişkeni "1" olarak işlenmiştir.

5.4.2.2.TMY-EkoTurizm

Correa döneminde ekolojik turizm alanında faaliyet gösteren çeşitli çıkar grupları veya dernekler bulunmuştur. Bu oluşumlar yerel topluluklar, turizm dernekleri, koruma alanları yönetimleri ve biyoçeşitlilik araştırma kuruluşları olarak öne çıkmıştır. Bunlardan ilki olan yerel topluluklar ekolojik turizm faaliyetlerinin temel aktörleri olmaya çalışan ve doğrudan faaliyetlerin içerisinde bulunmayı amaçlayan birimlerdir. Ekvador Yerli Uluslar Konfederasyonu (Confederación de Nacionalidades Indígenas del Ecuador-CONAIE, https://conaie.org/) gibi yapılar etrafında toplanan bu gruplar, bir yandan ekoturizm

aktivitelerine dahil olma amacına haizken, diğer yandan ise doğal ve kültürel kaynakların korunması ile sürdürülebilir bir şekilde bu kaynakların kullanılması için çaba göstermişlerdir. Bu gayeler ile yerli halkların faaliyetlerden kazanç elde ederek iktisadi açıdan da sürdürülebilir bir yapıya sahip olmak istemektedirler. Bu doğrultuda yerel turizm kooperatifleri oluşturularak köylerde konaklama tesisleri, yerli rehberlik hizmetleri, geleneksel el sanatları, doğa yürüyüşleri ve kültürel deneyim imkanları gibi hizmetler turistlere sunulmaktadır. İkinci grup olan turizm dernekleri, sektörel gelişim ve sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin teşviki hedefiyle ülkenin ekolojik turizm alanındaki potansiyelini değerlendirmek amacıyla hareket etmektedir. Ülkenin çeşitli ve yaygın doğal güzelliklerinin aktif hale getirilmesini isteyen bu grup, tur operatörleri, seyahat acenteleri ve diğer turizm paydaşları ile birlikte ekolojik turizm aktivitelerinin gelişimi ve genişlemesi için çaba göstermektedir. Koruma alanları yönetim kuruluşları ise ülkedeki doğa rezervlerini ve koruma alanlarını yönetme maksadı ile oluşturulmuştur. Sürdürülebilir ekolojik turizm ilkesi ile hareket eden bu yapılar, turizm aktivitelerini düzenleme ve gözetme, ziyaretçi akışını yönetme ve yerel toplulukları ile iş birlikleri gerçekleştirme doğrultusunda faaliyetler göstermektedir. Son olarak ise biyoçeşitlilik araştırma kuruluşları bulunmaktadır. Küresel çapta biyoçeşitlilik açısından zengin bir ülke olan Ekvador'da Correa yönetimi, bu alanda ar-ge faaliyetlerine önem vermiştir. Ekolojik turizmin gelişimi ve doğal alanların korunması için çalışmalarda bulunan bu yapılar, biyoçeşitlilik envanteri oluşturmak, koruma stratejileri belirlemek ve turizm faaliyetlerini yönlendirmek için çaba göstermiştir.

Bu çıkar grupları genel başlıklar çerçevesinde hükümet tarafından bazı politikaların geliştirilmesinde başarılı olmuştur. Bu başlıklar sürdürülebilir turizm politikaları, ekoturizm altyapısı, yerel ekonomi ve doğal alanların yönetimidir. Bunlardan ilki olan sürdürülebilir turizm politikaları oluşturulması ve uygulamaya dökülmesi noktasında Correa yönetimi aktif çaba göstermiştir. Doğal zenginliklerin korunması, yerli halkın ekoturizm faaliyetlerine katılım göstermesi, lokal ekonomilerin kazanç elde etmesi ve ekoturizm faaliyetlerinin çevresel etkilerinin minimum düzeye indirilmesi bu çabaların çıktısı olarak ekoturizm alanında üretilen politikalar olmuştur.

Ekoturizm altyapısının geliştirilmesi bir diğer kazanımdır. Ülkenin bu alandaki potansiyelini tam kapasite ile açığa çıkmasını isteyen bu çıkar grupları, altyapı projeleri ile bunun sağlanmasını talep etmiştir. Bu doğrultuda Correa yönetimi doğal alanlarda ekolojik

konaklama tesisleri, çevre dostu mekanlar ve doğa aktivite alanları inşasında bulunmuştur. Böylelikle yerli halk ve sektörel paydaşlar çeşitli kazanımlar elde etmiştir.

Yerel iktisadi kalkınmanın teşviki bir diğer başlıktır. Lokal topluluklar ekolojik turizm faaliyetlerinin ana aktörlerinden biri olmayı ve faaliyetlerden kazanım elde etmeyi arzulamıştır. Bu çerçevede hareket eden bu gruplar, hükümet temsilcileriyle bir araya geldiklerinde bu türde taleplerde bulunmuşturlar. Correa hükümetinin olumlu karşılık verdiği bu talepler neticesinde üretilen projeler ile birlikte yerli topluluklara yönelik ekoturizm alanında gerçekleştirebilecekleri girişimcilik eğitimleri verilmiş, geleneksel özgün ürünlerin satışa hazır pazarlanabilir hale getirilmesi ve ekoturizm aktivitelerinde doğrudan katılım gösterebilmeleri sağlanmıştır.

Son kazanım ise doğal alanların yönetimidir. Hem yerli toplulukların yaşam alanları olması hem de iktisadi açıdan büyük potansiyel taşıması nedeniyle zengin doğal güzelliklerin yönetimi ve sürdürülebilir kullanımı çıkar grupları tarafından büyük önem arz etmektedir. Bu sebeple bu alanların korunması noktasında talepleri olan bu oluşumların istekleri Correa yönetimince de karşılık bulmuş ve çok sayıda biyoçeşitlilik açısından zengin olan alanlar koruma altına alınmıştır. Ekoturizm çıkar grupları da koruma alanlarının turistlere yönelik sürdürülebilir şekilde hizmet verebilmesi, ekoturizm aktivitelerinin çevresel etkilerinin minimal seviye indirilebilmesi ve yerli halklar ile iş birlikleri yapılarak bu alanların daha canlı ve korunaklı hale getirilmesi için gayret içerisinde olmuştur.

Elde edilen bu bilgiler ışığında ekolojik turizm alanında hem faktörel kategoride olan hem de sektörel kategoride olan çıkar gruplarının aktif bir şekilde faaliyet gösterdikleri görülmüştür. Bu faaliyetler neticesinde sonuç alma noktasında kazanım elde eden bu oluşumlar, hükümetin bu alanda politikalar üretmesinde irili ufaklı rol oynamıştır. Buna göre R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Correa hükümeti dönemini ifade eden hem TMYf-Ekoturizm hem de TMYs-Ekoturizm değişkenleri “1” olarak işlenmiştir.

5.5.Kolombiya

1810 yılında Latin Amerika’da hükümranlık süren İspanya’dan ayrılarak bağımsızlığını ilan eden Kolombiya, Güney Amerika’da konumlanan ve Kuzey Amerika’da da birtakım adacıklara haiz olan bir ülkedir. Batısında Büyük Okyanus’un yer aldığı, doğusunda Brezilya ve Venezuela’nın bulunduğu, güneyinde Ekvador ile Peru’nun konumlandığı, kuzey ve kuzey

batısında sırasıyla Karayip Denizi ve Panama'nın olduğu bir coğrafyada olan Kolombiya, Güney Amerika'nın en büyük dördüncü ülkesidir (CIA World Factbook, Colombia, 2024).

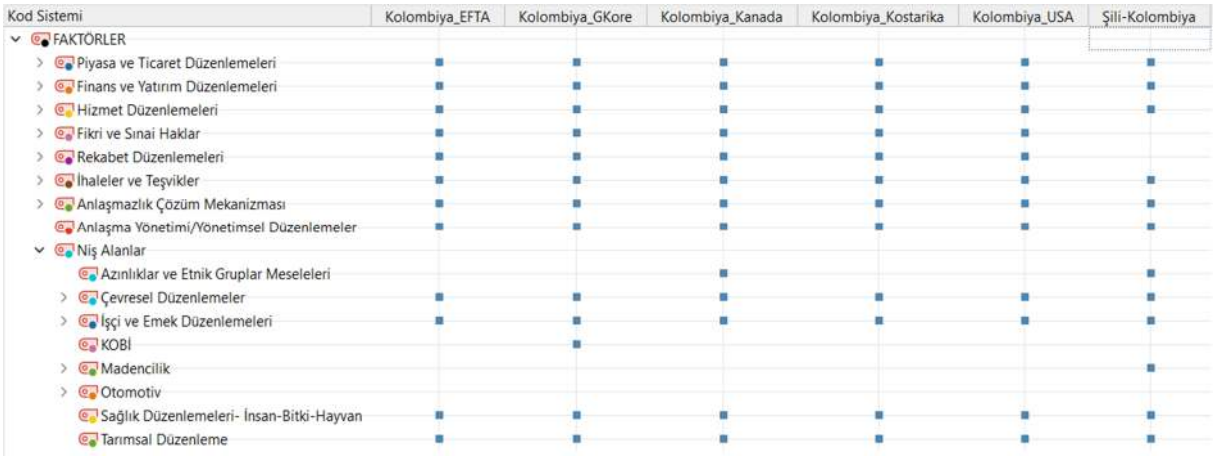
Tablo 10. Kolombiya Ticaret Anlaşmaları

Partner Ülke	Anlaşma Tarihi
ABD	22.11.2006
EFTA	25.11.2008
Güney Kore	21.02.2013
Kanada	21.11.2008
Kosta Rika	22.05.2013
Şili	27.11.2006

Bölgesel ve küresel olarak kendi has bir değere sahip olan Kolombiya; Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Avrupa Serbest Ticaret Birliği (European Free Trade Association/EFTA), Güney Kore, Kanada, Kosta Rika ve Şili ile 31.12.2019 tarihine kadar yürürlüğe girmiş olan anlaşmalar imzalamıştır.

Bu başlık ve dahil olan alt başlıklar altında Kolombiya'nın imzalamış olduğu anlaşmalarda kendisine yer bulan niş alanların incelemesi yapılmıştır. Niş alan saptamaları Maxqda programında yapılan kodlamalar neticesinde birkaç temel hususa dikkat edilerek gerçekleştirilmiştir. Eğer bir konu tüm anlaşmalarda yer almışsa niş alan kapsamına alınmamıştır. Çünkü yapılacak her türlü analizde R analizi skoru "1" olarak çıkacaktır. Yine benzer bir şekilde eğer bir konu hiçbir anlaşmada kendine yer bulmuyorsa yine o alan incelemeye alınmamıştır. Çünkü bu sefer de R analizi skoru "0" olarak sonuçlanacaktır.

Tablo 11. Kolombiya Niş Alanları

Yukarıda belirtilen hususlardan hareketle, imzalanan anlaşmalarda en az bir kere kendine yer bulan ancak, tüm anlaşmalarda da yer almayan konular analiz programı kapsamında irdelenmiştir. Bu kriterler ışığında Kolombiya'nın imzalamış olduğu anlaşmalarda

niş alan olarak önümüze çıkan konular Azınlık ve Etnik Grup Düzenlemeleri, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBI) Düzenlemeleri ve Madencilik Sektörü Düzenlemeleri'dir. Bu incelemeler yapılırken DMY ve TMY yaklaşımları merkeze konulmuştur. Bu doğrultuda DMY ile ilgili olan kısımda, ilgili niş alanın yönetimde olan yönetici kadrolar tarafından politik gündemde olup olmadıkları incelenmişken, TMY altında ise ilgili niş alana yönelik çıkar/lobi gruplarının varlıkları ve etkinlikleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

5.5.1.ULDU

Yukarıdaki Tablo 10'da yer alan anlaşmaların imzalandıkları tarihlerde Kolombiya devletinin yönetiminde sırasıyla 2002 ve 2010 yılları arasında iki kez seçilen Alvaro Uribe Velez ile 2010 ve 2018 yılları arasında yine iki kez göreve seçilen Juan Manuel Santos bulunmuştur. Alvaro Uribe Velez, Demokratik Merkez Partisi (Colombia Centro Democracy) lideri olarak ülke yönetimin başına 2002 yılında geçmiştir. Sağ eğilimli bir lider olan Uribe Velez, güvenlik ve kalkınma alanlarına odaklanan, bu alanlarda sert bir politik anlayışa sahip olan ve bu doğrultuda Uribe Doktrini olarak nitelendirilen siyasi rotada ülkeyi yönetmiştir (Richani, 2004; Mason, 2018). Uribe dönemindeki politikaların iki temel ayağından biri olan güvenlik sütununda, sert ve caydırıcı politikalar izlenmiştir. Başta Kolombiya Devrimci Silahlı Güçler (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia/FARC) olmak üzere diğer güvenlik sorunu teşkil eden yapılar ile mücadeleyi önceleyen Uribe yönetimi altında güvenlik güçlerinin kapasitelerini artırılması ve bu kapsamda askeri operasyonların düzenlenmesi rutin olarak gerçekleşmiştir (Rochlin, 2011). İzlenen bu politika ile ülke genelinde suç oranını azaltan, ülke içerisinde yerel ve bölgesel terör olaylarının bitirme noktasına getiren Uribe, ülkenin yaşamış olduğu iç savaşta etkin ve aktif rol oynayan paramiliter grupların dağıtılmasını sağlamış ve üyelerinin yargılanmasını gerçekleştirmiştir. Ülkenin güvenliği açısından uyuşturucu mücadeleyi de ön plana koyan Uribe Velez, güvenlik personeli sayısını artırarak, istihbarat birimlerini yaygın hale getirerek ve yargı sisteminde güçlendirmelere giderek uyuşturucu ve narkotik üretimi ve ticaretine karşı savaş açmıştır. Yine bu kapsamda uyuşturucunun ham maddeleri olan bitkilerin, koka gibi, yasa dışı ekimini yasaklamıştır (Thoumi, 2012).

Uribe dönemindeki diğer temel sütun ekonomi ve kalkınma üzerinedir. Zorlu süreçlerden geçen Kolombiya devletinin iktisadi açıdan ilerlemesi gayesine haiz olan Uribe Velez, ekonomik reformlarda bulunarak ülkeye yatırım çekmeye ve ekonomik alanda büyümeye yönelik adımlar atmıştır. Serbest piyasa ilkelerini benimseyerek bu yönde politikalar izleyen ülke yönetimi, yabancı yatırımları çekmek amacıyla ticari engelleri azaltacak

doğrultuda siyasalar belirlemiştir (Edwards, 2009). Bu çerçevede de özellikle alt yapı projeleri öne çıkmış hem devlet yönetimince desteklenmiş hem de yabancı yatırımcıların projeler üretip katılmaları hedeflenmiştir (Gaviria ve Mejia, 2011). İktidarda bulunduğu dönemde sosyal yardımlar ve yoksullukla ile de mücadele içerisinde olan Uribe Velez, düşük gelirli ailelere ayni ve nakdi yardımlarda bulunmayı öngören, eğitim ve sağlık başta olmak üzere sosyal hizmetler götürmeyi merkeze koyan Ailelerde Eylem (Familias de Accion) programını başlatmıştır (Versteeg vd., 2020).

Ülke yönetimini 2010 ve 2018 yılları arasında kazandığı iki seçimle sekiz sene boyunca elinde bulundurmuş olan Juan Manuel Santos ise merkez sol ideolojide konumlanan bir politikacıdır. Ulusal Birlik Partisi (Partida de la Unidard Nacional) mensubu olan Santos, döneminde ön plana çıkan politika alanları barış süreci ile çevrili olan güvenlik politikaları ile toplumsal adalet olmuştur (Nasi ve Rettberg, 2016). Güvenlik ve uzantısı olarak barış süreci kapsamında 2016 yılında FARC gerillaları ile Kolombiya hükümeti arasında barış anlaşması imzalanmıştır. Ülkede iç savaşı sonlandırmayı ve sükut içerisinde durumu noktalamayı öngören politikalar neticesinde erişilen bu barış anlaşması işe birlikte, bir yandan silahlı çatışmalar sona ermişken diğer yandan FARC siyasi bir yapıya bürünerek parti hüviyeti kazanmıştır (United Nations Development Programme, 2017; International Crisis Group, 2018).

Juan Manuel Santos döneminde öne çıkan diğer anlayış iktisadi, çevre ve insan hakları gibi birçok alt başlığa haiz olan toplumsal adalet çatısı altında şekillenmiştir. Eğitim, sağlık, sosyal hizmetler gibi hizmetlerin ülke genelinde sağlanması ve gelir eşitsizliğinin azaltılması merkezli politikaları benimseyen Santos yönetimi, bu kapsamda yoksul bölgelerde altyapı projelerine önem vererek yatırımlar yapılmasını sağlamıştır (Otero-Bahamon, 2019). Böylelikle toplumsal kalkınma odaklı hareket eden ülke yönetimi, bu anlayış doğrultusunda iktisadi reformlarda bulunmuştur. Ekonomik büyüme ve genişleme ile bezenmiş bir yasalar üreten Santos başkanlığındaki Kolombiya, yatırım ortamını iyileştirecek, iş dünyasının desteklenmesini sağlayacak projeler ve programlar başlatmıştır (Cardenas ve Kugler, 2016). Ülkenin iktisadi ilerlemesi için büyüme hedefleri belirleyen hükümet, ticaret hacminin artırılması amacıyla ticaret engellerini azaltacak politikaları benimseyerek çok sayıda serbest ticaret anlaşmaları imzalamıştır.

Toplumsal adalet altında yer alan ve öne çıkan diğer husus insan hakları olmuştur. İnsan haklarını gözetecek yasalar çıkartan, insan haklarını koruyan ve adaleti sağlamayı şiar edinen bir anlayışla hareket etmeye çalışan Santos yönetimi, insan hakları ihlalleri ile mücadeleyi ön

plana koymuştur (Rojas-Perez, 2017). Özellikle iç savaş döneminde yaşananlar olmak üzere, işkence, kayıp vakaları ve cinayetler hususunda titizlikle mücadele etmeyi gözeten ülke yönetimi, bu kapsamda askeri, siyasi ve sivil olmak üzere birçok soruşturma ve takipler başlatmış, çok sayıda yargılamalarda bulunmuştur. Bu çerçevede yargı sistemi de güçlendirilmiştir. Gelecek nesillere karşı sorumluluk kapsamında toplumsal adalet anlayışı çerçevesinde ele alınan bir diğer konu olan çevre ve sürdürülebilirlik, Santos yönetimin politika ürettiği diğer bir öne çıkan alanı oluşturmuştur. Çevre haklarını ve sürdürülebilir kalkınmayı merkeze yerleştiren bir anlayışa haiz olan Santos yönetimindeki Kolombiya, iklim değişikliğiyle mücadele, ormanların korunması ve temiz enerji kaynaklarının benimsenerek geçiş yapılmasına büyük önem vermiş ve buna uygun olan politik bir anlayışı benimsemiştir (Rodriguez-Becerra ve Espinoza, 2017).

Yukarıdaki bilgiler ışığında ULDU değişkeni açısından ele alınıldığında Alvaro Uribe Velez sağcı bir politikacı olup, ülkenin iç güvenlik politikalarına odaklanan bir anlayışa sahip olmuştur. Kamu güvenliği sağlamak başta olmak üzere askeri operasyonlar merkezli olarak uyuşturucu kartelleriyle mücadele edilmesi ve sol gerilla örgütleri ile savaş halinde olması, demokratik ilkeler kapsamında insan hakları ihlalleri ve demokratik kurumların zayıflatılması olarak ele alınabilir. Yine benzer şekilde basın görevlilerinin ve insan hakları savunucularının tehdit edilmesi ile birlikte düşünce özgürlüğü ile haber alama özgürlüklerinin kısıtlanması ULDU ile olan ilişkiyi zayıflatmaktadır. Bu kapsamda Alvaro Uribe Velez döneminin ULDU değişkeni açısından kodlanması “0” olarak gerçekleştirilmiştir.

Juan Manuel Santos’un yönetim dönemi ULDU açısından ele alındığında ise Alvara Uribe Velez’den farklı bir sonuç ortaya çıkmaktadır. FARC ile yürütülen barış süreci ve sonucunda imzalanan barış anlaşması elli yılı aşkındır süren çatışmaları sona erdirmiştir. Bu süreç boyunca demokratik kurumlara, hukukun üstünlüğüne ve insan haklarına vurgu yapılmış ve bu değerler ön plana çıkartılmıştır. Çevre, toplumsal adalet ve toplumsal cinsiyet gibi konularda da dikkate değer politikalar izleyen Santos hükümeti, liberal değerler ile örtüşen siyasaları hayata geçirmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda Santos hükümetinin ULDU değişkeni açısından değerlemesi “1” olarak yapılmıştır.

5.5.2.Azınlıklar ve Etnik Gruplar Düzenlemeleri

İncelemeye alınan anlaşmalar kapsamında Azınlık ve Etnik Gruplara yönelik düzenlemelerin yer aldığı anlaşmalar Kanada ve Şili ile imzalanan anlaşmalardır. Kanada ile

Kolombiya arasında imzalanan bu anlaşma Alvaro Uribe Velez döneminde 2008 yılında imzalanmış ve devamındaki süreçte yürürlüğe girmişken, Şili ile imzalanan anlaşma da 2006 yılında yine Alvaro Uribe Velez döneminde imzalanmış ve yürürlüğe girmiştir.

5.5.2.1.DMY-Azınlık

Uribe döneminde azınlık ve etnik gruba yönelik meseleler önemli siyasi gündem maddelerinden birini oluşturmuştur (Tate, 2016). Bu anlamda yeniden entegrasyon programları, eşitlik ve insan hakları programları, çok kültürlülük politikaları ve yerlilerin kalkınması programları yürütülmüştür.

Yeniden entegrasyon programı, iç çatışma durumunda bulunan silahlı gruplara yönelik başlatılmış programlardır. Bu program ile birlikte bu gruplara mensup olan bireylerin silahlarını bırakıp çatışma halinden çıkarak sosyal yaşama entegre olmalarıdır. Böylelikle devlet garantisi altında yeni bir yaşama başlamaları teşvik edilmiştir. Programın temel amacı yerli ve etnik grupların yaşam alanlarında meydana gelen silahlı çatışmaların sona erdirilmesi olmuştur (Hristov, 2009). Bu doğrultuda, yukarıdaki düzenlemeleri içeren Demobilizasyon ve Yeniden Entegrasyon Kanunu çıkartılmıştır.

Eşitlik ve İnsan Hakları alanındaki düzenlemeler ile Kolombiya devleti topraklarında yaşayan tüm vatandaşlar arasında eşitliği öngörmüştür. Azınlıklara yönelik toplumsal, iktisadi ve kültürel hakları doğrultusunda koruma vadeden ve güvence sağlamayı ifade eden bu düzenlemeler ile birlikte ayrımcı davranışların önüne geçilmesi, etnik şiddetin ve ırkçılığın engellenmesi, azınlıkların güvenliklerinin sağlanması ve insan hakları ihlallerine maruz kalmamaları hedeflenmiştir.

Çokkültürlülük politikaları ile azınlıkların ve etnik halkların çeşitliliklerinin tanınması ve korunması öngörülmüştür. İlgili toplulukların dil, gelenek, görenek ve kültürel ögelerinin korunması ve yaşatılması temel amaçtır. Bu çerçevede yerel dil temelinde eğitim imkanının sağlanması ve kültürel mirasın okullarda sunulması ve müfredatlarda yer alması kararlaştırılmıştır (Van Cott, 2007). Örnek olarak 2005 yılında 3323 sayılı kararname (Decreto 3323 de 2005, Por el cual se reglamenta el proceso de selección mediante concurso para el ingreso de etnoeducadores afrocolombianos y raizales a la carrera docente, se determinan criterios para su aplicación y se dictan otras disposiciones) ile Afro-Kolombiya ve Raizal etnik kökenine sahip olan vatandaşların öğretmenlik yapabilmelerine yönelik düzenleme

oluşturulmuştur (Mininterior, https://www.mininterior.gov.co/direccion-de-asuntos-para-comunidades-negras-afrocolombianas-raizales-y-palenqueras/legislacion-etnica/).

Yerlilerin kalkınması programı bu alanda yürütülen bir diğer politikayı oluşturmuştur. Bu politika ile azınlık ve etnik grupların iktisadi ve sosyal açıdan kalkınması arzulanmıştır. Ekonomik aktivitelere katılımları teşvik edilen bu toplulukların, sosyal hizmetlere erişimi kolaylaştırılmaya çalışılmış ve yaşam standartları yükseltilmeye uğraşılmıştır (Escobar, 2008). Azınlıkların ve etnik gruplar arasında yoksulluk oranının yüksek olması nedeni ile de başlatılan bu programlar ile bu gruplara yönelik eğitim ve sağlık hizmetleri ulaştırılmaya çalışılmış, temel alt yapı projeleri başlatılarak yerel kalkınma hedeflenmiş ve sosyal yardım projeleri ile ayni ve nakdi yardımlar sunulmuştur. Yine bu çerçevede yerli ve etnik grupların idari kadrolar ve hükümet temsilcileriyle iletişim ve diyalog kurmaları amacıyla yerli ve etnik grup temsilcilikleri mekanizmaları yürürlüğe koyulmuştur. Bu kapsam yerlilerin bölgesel projelerdeki süreçlerde yer almalarını sağlayacak 2003 yılındaki 1523 sayılı kararname (Decreto 1523 de 2003, Por el cual se reglamenta el procedimiento de elección del representante y suplente de las comunidades negras ante los consejos directivos de las Corporaciones Autónomas Regionales y se adoptan otras disposiciones) ve 2008 yılında 3770 sayılı Kararname (Decreto 3770 de 2008**,** por el cual se reglamenta la Comisión Consultiva de Alto Nivel de Comunidades Negras, Afrocolombianas, Raizales y Palenqueras; se establecen los requisitos para el Registro de Consejos Comunitarios y Organizaciones de dichas comunidades y se dictan otras disposiciones) uygulamaya koyularak yerel temsilcilerin karar alma süreçlerine dahil olmaları amaçlanmıştır (Mininterior).

Azınlıklar ve etnik gruplar konusundaki diğer önemli politikalar ise yerlilerin toprak hakları üzerinedir (Rodriguez-Garavito vd., 2009). Bu politikalar ikili bir duruma haizdir. Bunlardan ilki, yerli toplulukların toprakları üzerine uygulamaya koyulan politikalar sonucunda zorunlu göçe maruz kalanlar hakkındadır. Gerçekleşen göçler neticesinde boşalan geniş alanlardaki toprakların istilaya uğramaması ve bu topraklarda yer alan doğal kaynak alanlarının tahrip edilmemesidir. İkincisi ise yerli toplulukların kendi topraklarının tanınması ve üzerinde tasarruf hakkına sahip olmasıdır. Bu tasarruflar kendi bölgelerinde geleneksel yaşam şekillerini devam ettirmelerine imkan verilmesi ve yerli liderlerin politik yaşama katılımını sağlama ve yerlilerin temsiliyetini oluşturma üzerine olmuştur. Bu doğrultuda yerlilerin toprak haklarını koruyucu uygulamalar benimsenmiştir. Böylelikle kültürel çeşitlilik ve toplumsal yapı üzerine kritik bir adım atılmıştır.

Yukarıda elde edilen bilgiler kapsamında azınlıklar ve etnik gruplar meseleleri Uribe yönetimi altındaki Kolombiya'da önemli siyasi ajandalardan birini oluşturmuştur. İzlenen politikalar, yapılan düzenlemeler ve çıkartılan yasalar çerçevesinde R analiz programı aracılığıyla incelenecek olarak tabloya DMY-Azınlık değişkeni "1" olarak kodlanmıştır.

5.5.2.2.TMY-Azınlık

Alvaro Uribe Velez döneminde azınlıklar ve etnik gruplar alanında faaliyet gösteren bir çok çıkar grubu ve dernek bulunmaktadır. Bu oluşumlar arasında ülke geneli azınlıkları temsil edenleri olduğu gibi yerel, belirli toplulukları da temsil eden yapılanmalar da mevcut olmuştur. Bu yapılanmalardan birisi Kolombiya Yerli Halklar Konfederasyonu (Organizacion Nacional Indigena de Colombia/ONIC)'dur. ONIC 1982 yılında kurulmuş olup, yüzden fazla etnik ve yerli halkı bünyesine barındıran bir yapılanmadır. Yerli halkların haklarını dile getiren ve savunan bu oluşum, yerlilerin toprak haklarını, kültürlerini ve geleneksel uygulamalarını korumak için çaba göstermektedir. Yerli toplulukların karşılaştıkları, yerinden edilme, ayrımcılık ve şiddete uğrama gibi problemlerine çözümler üretmeye odaklanmaktadır. Hem ulusal hem de uluslararası düzeyde etkinliği sahip olan bu oluşum, bir yandan yerli halkaların taleplerini dile getirirken, diğer yandan kendi yaşam tarzlarının sürdürülmesi açısından kültürel festivallerin düzenlenmesi, eğitim faaliyetlerine erişim ve geleneksel bilgilerin/uygulamaların nesiller arası aktarımının sağlanması için çaba göstermektedir (ONIC, https://www.onic.org.co/onic).

Öne çıkan diğer bir grup Sürülmüş Afro-Kolombiyalılar Uluslar Birliği (Asociacion Nacional de Afrocolombianos Desplazados/AFRODES)'dir. Kolombiya devleti toprakları içerisinde yaşayan siyahi toplulukların haklarını gözeten AFRODES, Afro-Kolombiyalıların var olma haklarını, kültürel kimliğini savunmaktadır. Bu kişilere rehberlik eden ve yol gösteren bu kuruluş, bu toplulukların daha yaşanabilir bir hayata haiz olmaları için çalışmaktadır. Ülke içerisinde yerinden edilen ve başka bölgelere sürülmek zorunda bırakılan kişiler hakkında farkındalık oluşturarak, ortaya çıkan sorunların çözümü için devlet politikalarına etkide bulunmak, bu oluşumun başlıca meselelerinde birini oluşturmaktadır. Devlet kurumları, uluslararası toplum ve sivil toplum ile etkileşimde bulunan AFRODES, Afro-Kolombiyalıların insan haklarından etkin bir şekilde faydalanmasını destekleyecek politikaların izlenmesi için gayret sarfetmektedir. Etik, dürüstlük, dayanışma, özveri, sorumluluk ve demokrasi değerleri üzerine inşa edilen bu yapı, Afro-Kolombiyalı toplulukların özgür bir biçimde eşitlik içinde

onurlu bir şekilde uyum içerisinde var olacakları adil ve demokratik bir Kolombiya devleti şiarıyla hareket etmektedir (AFRODES, https://www.afrodescolombia.org/mision-identidad/).

Bir diğer faal grup Kolombiya Roman Halkı Organizsyonu Süreci (Proceso Organizativo del Pueblo Rrom de Colombia / PRORROM, www.prorrom.org). Roman veya Çingene halkını temsil eden bu yapılanma, Kolombiya devleti sınırları içerisinde yer alan ve kökeni bin yılı aşkın bir geçmişe sahip olan bu kişilerin hakları için çalışmaktadır. Kuzey Hindistan bölgesinden Kolombiya'ya geldikleri ifade edilen bu halk, diğer vatandaşlardan ve topluluklardan farklılaşan kültürel ve kimlik ögelere haizdir. PRORROM, Roman toplumunun haklarını, menfaatlerini ve refahınız gözeteni koruyan ve geliştirmeyi amaçlayan bir oluşumdur. Topluluğun insan haklarının korunması ve desteklenmesi için çabalayan PRORROM, ayrımcılığa, ayrımcı uygulamalara, ırkçılığa ve önyargılı yaklaşımlara karşı mücadele etmektedir. Roman toplumunun eğitim ve sağlık hizmetlerine erişmesi, toplumsal ihtiyaçlarının giderilmesi, yoksullukla mücadele edecek programların geliştirilmesi ve istihdam olanaklarına sahip olması için çalışan PRORROM, aynı zamanda Roman kültürünün değerlerini, geleneklerini, göreneklerini ve dilini koruyup yaşatmayı sağlayacak gündeme sahiptir. Romanların kendi kimlikleri ile uyumla ve gururla yaşamasını teşvik eden PRORROM, toplumun diğer aktörlerinin Roman kültürünü anlaması ve tanıması için faaliyetlerde bulunmaktadır. PRORROM ve ONIC gibi oluşumların girişimleri ile 2010 yılında çıkarılan kararname ile birlikte Romanların ve Çingenelerin kendine has kimliklere haiz oldukları ve belirli bir etnik grubu oluşturdukları kabul edilmiştir. Yine bu kararname ile birlikte Kolombiya'daki Roman halkının kimliğinin güçlendirilmesi, etnolinguistik çeşitliliğin korunması, geleneksel bilgilerin aktarımı ve girişimcilik faaliyetlerinde aktif olmaları için çalışmalar yapılacağı belirtilmiştir.

Ülkede azınlıklar ve etnik grupların haklarını gözeten birçok farklı oluşum bulunmaktadır. Kolombiya İnsan Hakları İzleme Komitesi (Comite de Monitoreo de Derechos Humanos en Colombia) ve Kolombiya İnsan Hakları Ağı (Red Colombiana de Defensores y Defensoras de Derechos Humanos) azınlıkların insan haklarının savunulması ve korunması için çalışıp, ihlallere uğramalarına karşı mücadele ederken; Çeşitli Kolombiya (Columbia Diversa) ise toplumsal cinsiyet üzerine faaliyet göstermektedir. Azınlıklar arasında LGBTI+ olan kişilerin özel ihtiyaçları ve haklarını gözeten bu oluşum, cinsel yönelim temelindeki ayrımcılığa karşı mücadele göstermektedir (Colombia Diversa, https://colombiadiversa.org/quienes-somos/).

Elde edilen bu bilgiler çerçevesinde, Uribe döneminde Kolombiya'da azınlıklar ve etnik gruplar alanında faaliyet gösteren ve aktif bir şekilde rol olan çıkar grupları bulunmaktadır. Konunun içeriği açısından TMYf kapsamına giren ve TMYf-Azınlık olarak nitelenen bu değişken, R analiz programında incelenecek olan tabloda "1" olarak işlenmiştir.

5.5.3.KOBI

Kolombiya'nın incelemeye alınan anlaşmaları kapsamında KOBI alanına yönelik düzenlemelerin yer aldığı tek anlaşma Güney Kore ile imzaladığı anlaşmadır. Güney Kore ile Kolombiya arasında 2013 yılında imzalanan bu anlaşma 2016 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu dönemde Kolombiya Devlet başkanlığı görevinde Juan Manuel Santos bulunmuştur.

5.5.3.1.DMY-KOBI

İktisadi anlamda liberal ve kalkınmacı bir yaklaşıma haiz olan Juan Manuel Santos, ülke içerisindeki yerel sanayinin kalkınması ve büyümesi için politikalar izlemiştir. Bu doğrultuda Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler de bu büyümeci ve kalkınmacı anlayıştan olumlu anlamda etkilenmiş ve yeni düzenlemelere uğramıştır (Barona ve Gomez, 2013). Santos'un siyasi ajandasında KOBİ alanı gelişime teşvik edilen bir alan olarak değerlendirilmiş ve bu yönde politikalar geliştirilmiştir. Buna göre, kredi ve finansman desteği, eğitim ve yetenek geliştirme, Ar-Ge teşvikleri, ihracat teşvikleri, bürokrasi azaltımı gibi düzenlemeler ve programlar başlatılırken, ayrıca KOBI destek merkezleri de kurulmuştur.

Kredi ve finansman desteği programıyla, KOBİ'lerin finansmana erişimleri kolaylaştırılmaya çalışılmıştır (Lopez, 2016; Perez, 2017). Düşük faizli kredi imkanı elde eden KOBİ'ler işletme sermayesi oluşturma ve yeni yatırımlarda bulunma olanaklarına erişmişlerdir. Eğitim ve yetenek geliştirme programları ile KOBİ'lerin işletme becerileri geliştirilerek rekabet güçleri artırılması hedeflenmiştir. Bu çerçevede KOBİ'lere yönelik girişimcilik eğitimleri, iş yönetimi, pazarlama ve finans alanlarında eğitim sunacak çalışmalar başlatılmıştır. Böylelikle daha etkin ve verimli KOBİ'lerin meydana gelmesi amaçlanmıştır. KOBİ'lere, Santos hükümeti tarafından Ar-Ge destekleri de sunulmuştur (Martinez, 2018). Yenilikçi projeler için hibe v kredi imkanları verilmiştir. Teknoloji transferlerinde bulunmaları için sübvansiyon elde eden KOBİ'lerin, rekabet gücünün artırılması ve sürdürülebilir bir şekilde büyümeler gerçekleştirmeleri gaye edilmiştir. KOBİ'lere yönelik vergi kolaylıklarının sağlanması bir diğer düzeleme başlığıdır. KOBİ'lerin vergi yüklerinin hafifletilmesi ve işletme maliyetlerinin

azaltılması bu hususta temel esas olmuştur. Bu doğrultuda ihracat teşvikleri imkanı elde eden KOBİ'ler, dış pazarlara erişimlerini artırma ve ihracat kapasitelerini genişletme olanağına sahip olmuştur (Gomez, 2019). KOBİ'lerin ihracat potansiyellerinin ortaya çıkarılması için, bilinç artırıcı, pazar araştırması yaptırıcı ve tanıtım faaliyetlerine teşvik edici programlar başlatılmıştır. Bu uygulamaların yanı sıra vergi beyannamelerinin basitleştirilmesi, düşük gelir vergisi oranlarının uygulanması ve sağlana çeşitli sübvansiyonlar da bu kapsamdadır. KOBİ'ler için belirlenen bir diğer politik ajanda da bürokrasi azaltımıdır. KOBİ'lerin işletme kurma ve faaliyetlere başlama noktasında ve sonraki süreçlerindeki bürokratik düzenlemeler hafifletilmiştir. İş kurma, faaliyet lisansı alma, çalışma izinleri ve ruhsatlar gibi çeşitli hususların işlemleri hızlandırılarak basitleştirilmiştir. Yine bu kapsamda KOBİ'lerin kamu hizmetlerine hızlı ve etkin bir şekilde erişim sağlamaları için ilgili kamu kurumları yeniden yapılandırılarak verimli ve etkin hale getirilmeye çalışılmıştır. Böylece KOBİ'lerin kaynaklara erişimi, alım-satım ihalelerine katılımı ve finansal destekler için başvurularda bulunmaları kolaylaştırılmıştır. KOBİ'lere yönelik öne çıkan bir diğer politik adım KOBI Destek Merkezleri'nin oluşturulmasıdır. KOBİ'lere yönelik danışmanlık ve rehberlik görevi üstelenen bu merkezler ile işletme sahiplerine bilgi ve eğitim destekleri sunulmuştur. Yine bu merkezler aracılığıyla işletme yönetimi ve insan kaynakları alanlarında KOBİ'lerin beceri kapasiteleri yükseltilmeye çalışılmıştır (Rodriguez ve Perez, 2019).

Juan Manuel Santos döneminde KOBI alanında yukarıdaki politik adımların neticesinde birden fazla düzenlemeye gidilmiştir. Bunlardan ilki 2012 yılında 2706/2012 Sayılı KOBİ'lere yönelik Kararname (Decreto 2706/2012, sobre el marco técnico normativo de información financiera para las microempresas) çıkarılmıştır. KOBI tanımının yapıldığı bu düzenleme, KOBİ'lerin desteklenmesi amacı taşımıştır. Sübvansiyonlar, vergi kolaylıkları, finansal destekler ve diğer birçok husus bu yasada yer almıştır. KOBİ'leri büyüklüklerine göre kategorilendiren bu yasa ile her kategoriye özel programların başlatılması öngörülmüştür (Decreto 2706/2012, 2012). Santos dönemindeki KOBİ'lere yönelik ikinci yasa 2016 yılında çıkarılan İstihdam ve Genç Girişimcilik Yasası (Ley 1780, Por medio de la cual se promueve el empleo y el emprendimiento juvenil, se generan medidas para superar barreras de acceso al mercado de trabajo y se dictan otras disposiciones) oluşturulmuştur. İşletmelere resmi hüviyet kazandırmayı amaçlayan bu yasa, istihdamı desteklemeye yönelik hedeflere de sahip olmuştur. Bu yasa ile birlikte KOBİ'lerin kayıt altına alınması, çalışanlarının sigortalanması ve sosyal güvenlik haklarına yönelik düzenlemelere uygunluk göstermesi öngörülmüştür (Ley 1780, 2016). Üçüncü düzenleme ise 2017 yılında oluşturulan 1451 Sayılı Mikro, Küçük ve Orta

Ölçekli İşletmelerin Mallarını Pazarlayan Uluslararası Pazarlama Şirketlerinin Yetkilendirilmesine İlişkin Kararname (Decreto 1451/2017, Autorización De Sociedades De Comercialización Internacional Que Comercialicen Bienes de las Micro, Pequeñas y Medianas Empresas)'dir. KOBİ'lerin ihracat kapasitelerinin artırılması ve kalite standartlarının yükseltilmesi hedeflenen bu düzenleme ile KOBİ'lerin dış pazarlara erişimini artırılması ve uluslararası alanda rekabet edecek düzeye gelmesi istenmiştir (Decreto 1451/2017, 2017).

Yukarıdaki bilgiler ışığında Juan Manuel Santos yönetimindeki Kolombiya devletinin KOBI alanına yönelik politik hedeflere haiz olduğu ifade edilebilmektedir. Bu doğrultuda R analiz programı kapsamında incelenecek olan veri tablosunda yer alan DMY-KOBI değişkeni "1" olarak işlenmiştir.

5.5.3.2.TMY-KOBI

Kolombiya'da KOBİ alanında faaliyet gösteren çıkar/lobi grubu olarak öne çıkan yapılanma Kolombiya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Birliği (Asociación Colombiana de Pequeñas y Medianas Empresas/ACOPI)'dir. Ülkede yer alan KOBİ'lerin ulusal ve uluslararası düzlemde desteklenmesi ve sürdürülebilir kalkınma gerçekleştirmesi temel esastır (https://www.acopi.org.co/). KOBİ'lerin çıkarlarını korumak, iktisadi büyümelerini sağlayıcı düzenlemeler için baskıda bulunmak, iş ortamlarının iyileştirilmesi için gayret göstermek ve sürdürülebilir karakter kazandırmak hedeflenmektedir. Bu doğrultuda ACOPI, eğitim programları, danışmanlık hizmetleri, pazarlama destekleri, iş birliği ağları ve kaynaklara erişim destekleri gibi hizmetlerde bulunmaktadır. Eğitim programları kapsamında KOBİ'lere işletme yönetimi, pazarlama, insan kaynakları yönetimi ve operasyonel verimlilik vb. alanlarda seminerler düzenlenerek, KOBİ'lerin işletme kapasitelerini geliştirmelerine yardımcı olunmaktadır. Danışmanlık hizmetleri ile ilgili konulardaki uzmanlar KOBİ'lerin karşılaştıkları problemleri analiz ederek, çözüm için öneriler sunmakta ve stratejik yönlendirmelerde bulunmaktadır. Böylece ACOPI, performans artırıcı ve problem çözücü bir karaktere haiz olmaktadır. Pazarlama destekleri ile ACOPI, KOBİ'lerin pazarlama stratejileri oluşturmalarına yardım etmektedir. İhracat ve ithalat konularında sunulan destekler ile pazarlama becerilerinin artırılması, yeni pazarlara erişimlerin sağlanması ve ticari genişlemelerin gerçekleştirilmesi arzulanmaktadır. ACOPI, KOBİ'ler içim iş birliği ağları imkanı sunmaktadır. KOBİ'ler için bu manada platform görevi gören ACOPI, KOBİ'lere birbirleri arasında deneyim aktarımı, bilgi paylaşımı ve ortak proje üretimi gibi imkanlar oluşturmaktadır. ACOPI, KOBİ'lere kaynak erişimi noktasında da yardımcı olmaktadır. İşletme kredileri, hibe programları ve kamu

sübvansiyonları konularında rehberlik hizmetinde bulunarak, finansman gereksinimlerinin giderilmesi açısından yol gösterici olmaktadır. Tüm bu işlevlerinin ötesinde KOBİ'lerin savunuculuğunu ve temsilini üstlenen ACOPI, KOBİ'lerin menfaatlerini gözeten ve bu doğrultuda siyasi mekanizmalar ile etkileşim halinde olan bir oluşumdur. KOBİ'lerin problemlerini ve gereksinimlerini siyasi gündem haline getiren ACOPI, politika yapım süreçlerine dahil olmaya ve KOBİ'lerin isteklerini dile getirmeye çalışmaktadır.

KOBİ'lerin çıkarlarını gözeten bir diğer oluşum olarak da Kolombiya Ticaret Odaları Konfederasyonu (Confederacion Colombiana de Camaras de Comercio/CONFECAMARAS) gösterilebilir. Ülkedeki ticaret odalarını organize ve koordine eden CONFECAMARAS, KOBİ'lere yönelik de faaliyetlerde bulunur. KOBİ'lerin ihtiyaçlarını gidermeye ve çıkarlarını savunmaya odaklanan bu oluşum, politika önerilerinde bulunarak KOBİ'lerin temsilini gerçekleştirmeye çalışmaktadır (CONFECAMARAS, https://confecamaras.org.co/). ACOPI ve CONFECAMARAS ülkede etkin olan yapılanmalardır. Bu yapılanmaların öncülüğünde 2010 yılında KOBİ yasası çıkarılırken, birçok finansman ve destek programları da hayata geçirilmiştir.

Yukarıda yer alan bildiler ışığında KOBI alanında faaliyet gösteren etkin ve aktif çıkar grupları bulunmaktadır. Niş alanın özelliği açısından sektörel nitelik taşıyan KOBI alanı, TMYs kapsamına girmekte olup, TMYs-KOBI olarak ifade edilen değişken R analiz programında incelenmiş olan veri tablosunda "1" değerinde sahip olacak şekilde işlenmiştir.

5.5.4.Madencilik Düzenlemeleri

Kolombiya'nın incelemeye alınan anlaşmalara bakıldığında madencilik sektörüne yönelik düzenlemelerin yer aldığı tek anlaşma Şili ile 2006 yılında imzalanan ve 2009 yılında yürürlüğe giren ticaret anlaşmasıdır. Bu anlaşma Alvaro Uribe Velez döneminde gerçekleşmiştir.

5.5.4.1.DMY-Maden

Madencilik sektörü Alvaro Uribe Velez döneminde Kolombiya siyasetinde kendisine yer bulan alanlardan bir tanesi olmuştur. Velez yönetimi madencilik alanında çeşitli politikalar izlemiştir. Enerji ve madencilik alanlarına kritik önem atfeden bu hükümet, yabancı yatırımların teşviki, madencilik lisansı, alt yapı geliştirmeleri ve vergi sübvansiyonları gibi politikaları

üretmiştir. Bunlardan ilki olarak yabancı yatırımların teşvik eden politikalar başlatan Uribe hükümeti, madencilik sektörüne dış yatırımlar çekmeyi amaçlamıştır (Bebbington, 2013). Bu doğrultuda bir yandan maden şirketlerine vergi indirimlerinde bulunulurken, diğer yandan bürokratik süreçler sadeleştirilerek hızlandırılmıştır. Yine bu çerçevede şirketlere sübvansiyon destekleri sunularak rekabet güçlerinin artırıcı programlar hayata geçirilmiştir. Lisanslama düzenlemeleri diğer bir politika alanını oluşturmaktadır. Madencilik alanında faaliyet gösterecek şirketlere lisans ve ruhsat verme noktasında süreçler kolaylaştırılmıştır. Lisans başvuruları ivedilikle değerlendirilmeye başlanırken, bürokratik süreçler şeffaflaştırılarak azaltılmıştır. Madencilik altyapısı önem verilen bir başka gündemi oluşturmaktadır. Sektörel atılımı ve gelişimi sağlamak amacıyla alt yapı ve lojistik projelerine önem verilmiştir. Maden bölgelerine erişimi ve ulaşımı kolaylaştırarak hızlandırmak ve elde edilen maden kaynaklarının taşınmasını sağlıklı ve güvenli bir şekilde gerçekleştirmek adına projeler geliştirilmiştir. Bu kapsamda karayolları ağları genişletilerek iyileştirilmiş, demiryolları inşaları yapılmış ve liman kurulumları gerçekleştirilmiştir (Rojas, 2014; Arango, 2015).

Uribe yönetiminin madencilik alanına yönelik politikaları yasalar ile de desteklenmiştir. Kolombiya'nın ilk maden üzerine olan kanunu Uribe hükümeti başa geçmeden 6 ay önce 2001 yılında çıkarılmış olan Maden Genel Kanunu (Ley 685/Ley de General de Minas)'dur. Bu kanunla madencilik sektörü düzenlenerek, maden kaynaklarının sürdürülebilir bir şekilde yönetimini oluşturmak hedeflenmiştir. Sektörün genel çerçevesinin sunulduğu bu yasa ile bir yandan madencilik hakları, projelerin lisanslama ve ruhsat süreçleri düzenlenmişken, diğer yandan iktisadi, çevresel ve sosyal etkilerini dengeleyerek doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını sağlayacak kriterler ortaya koyulmuştur (Ley 685, 2001).

Uribe döneminde de benzer anlayışla hareket edilmiştir. 2009 yılında Ley 1333 çıkarılmıştır. Bu yasa ile çevre yönetimi ve çevresel sürdürülebilirlik meseleleri düzenlenmiştir (Ley 1333, 2009). Çevre konularına büyük önem atfeden Uribe'nin yönetimi altındaki Kolombiya, madencilik faaliyetlerinden kaynaklı olarak oluşacak çevresel etkilere dikkat etmeye ve doğal kaynakların korunmasını sağlamaya çalışmıştır. Bu doğrultuda madencilik projeleri için çevresel etki değerlendirme raporlarının oluşturularak çevresel lisans alımını zorunlu hale getirilmiştir. Bu hususlarda ihlallerin gerçekleşmesi halinde cezai yaptırımlar ve hükümleri belirlenmiştir. 2010 yılında ise Maden Kodu olarak ifade edilen Ley 1382/Codigo de Minas yasası oluşturulmuştur (Ley 1382, 2010). 2001 yılında çıkarılan Ley 685, bu kanun ile yeniden düzenlenerek güncellenmiştir. Madencilik sektöründe faaliyette bulunacak

aktörlerin izleyeceği rotayı ortaya koyan bu düzenleme ile, sektörün yasal çerçevesi belirlenmiş, madencilik haklarının ne şekilde tahsis edileceği saptanmış, lisanslama süreçleri ve ruhsatlar için kriterler belirlenmiştir. Çevresel hususlara da yer verilen yasada sürdürülebilirlik ilkesine uygun olarak çalışmaların yapılması gerektiği ortaya koyulmuştur. Bu çerçevede, maden sahalarının yönetimi, devir işlemleri, ulusal doğal kaynakların verimli bir şekilde kullanımı şeffaflık ve hesap verilebilirlik değerleri kapsamında düzenlenmiştir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında Alvaro Uribe Velez yönetiminde Kolombiya'da madencilik sektörü politik ajandanın önemli bir parçası olmuştur. Bu konu çeşitli politikalar ve düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda DMY-Maden değişkeni "1" olarak işlenmiştir.

5.5.4.2.TMY-Maden

Kolombiya'da madencilik alanında hem faktörel kategoride hem de sektörel kategoride birçok etkin çıkar grubu ve dernek bulunmaktadır. Alvaro Uribe Velez'in devlet başkanlığı döneminde faktörel alanda değerlendirebilecek olan ONIC, Kolombiya Çevre Örgütleri Ağı (Red Colombiana de Formacion Ambientales/RCFA) ve Kolombiya Maden İşçileri Sendikası (Sindicato de Trabajadores Mineros de Colombia/SINTRAMINERCOL) öne çıkarken, sektörel kategoriye dahil olan gruplar olarak ise Kolombiya Maden Odası (Asociacion Colombiana de Mineria/ACM) ile buna bağlı olan Kolombiya Kömür Derneği (Asociacion Colombiana de Mineria del Carbon/ACMC) ve Kolombiya Petrol Derneği (Asociacion Colombiana del Petroleo y Gas/ACP) yer almaktadır.

ONIC, Kolombiya'da farklı bölgelerde yaşayan yerli toplulukların temsilcilerinin bir araya geldiği bir platformdur. Yüzden fazla farklı etnik halkı ve bir buçuk milyondan fazla insanı temsil eden bu oluşum, yerli halkların tanınması ve siyasi ve sosyoekonomik alanlarda daha iyi bir şekilde var olabilmesi için çaba göstermektedir. Madencilik alanı ile ilgili olarak ise doğal kaynakların bulunduğu alanlarda yaşayan yerli toplulukların zorunlu göçe zorlanması veya madencilik faaliyetlerinden etkilenerek hem topraklarının zarar görmesi hem de çevresel olumsuzluklara maruz kalması durumlarına karşı olarak mücadele göstermektedir.

Faktörel çerçevedeki diğer grup SINTRAMINERCOL'dur. Kolombiya'daki maden ocaklarında çalışan işçileri temsil eden bu sendika, maden işçilerinin haklarını korumak, çalışma koşullarında iyileştirilmelerde bulunulmasını sağlamak ve diğer menfaatlerini

gözetmek için çaba göstermektedir. Bu menfaatler arasında çalışma saatleri, ücretler, iş güvenliği, sağlık hizmetlerinden faydalanma gibi adil ve insani yaşam hakları yer almaktadır. Bu doğrultuda SINTRAMINERCOL, toplu pazarlık, işçi hakları savunuculuğu, rehberlik desteği, işçi dayanışması ve sosyal yardımlara erişim fonksiyonlarına haizdir.

Diğer faktöriyel kategorideki oluşum RCFA ise Kolombiya'daki çevre sorunlarına ve sürdürülebilir çevre hususlarına odaklanmaktadır. Amacı çevre politikalarının üretilmesi, var olan yasaların iyileştirilerek kapsamının genişletilmesi ve ülkenin doğal zenginliklerinin etkin ve verimli bir şekilde korunması ve kullanılmasıdır. Ekolojik denge, biyoçeşitliliğin korunması, iklim değişikliği, ormansızlaşma ve su kaynaklarının korunması örgütün başlıca ilgilendiği alanları oluşturmaktadır. Madencilik faaliyetlerine çevreye olan etkileri açısından kritik bir önem atfeden bu ağ, bu aktivitelerin çevresel etkilerini takip etmek, doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimini teşvik etmek, yerli halkın faaliyetler hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamak ve ihlale sahip olan maden projelerine karşı çıkmak konularına yönelim göstermektedir. (RCFA, https://redcolombianafa.com/nosotros/).

Sektörel kapsamda değerlendirilen ACM, ülkede madencilik sektörünün temsiliyetini sağlayan ve sektörel çıkarları savunan bir kuruluştur. Kolombiya'da yer alan maden şirketlerini, madencilik makine teçhizat sağlayıcılarını, hizmet sağlayıcılarını ve ilgili diğer sektör kuruluşlarını bir araya getirmektedir. ACM, maden sektörünün gelişimi ve sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla çalışmaktadır. Bu hedefle, madencilik politikalarının üretimi, var olan düzenlemelerin iyileştirilmesi, sektöre yönelik yatırımların artırılması ve sektörel rekabet gücünün yükseltilmesi için gayret göstermektedir. Gerçekleştirilen madencilik aktivitelerinde toplumsal kabulü ve katılımı artırmak diğer bir konuyu oluşturmaktadır. Bu kapsamda başta yerli topluluklar olmak üzere, madencilik faaliyetlerine halkın katılımını sağlamak ve sosyal sorumluluk projeleri geliştirerek yerel kalkınmaya katkıda bulunmak ve böylelikle toplumsal kabulü artırmak için çalışmalar yürütülmektedir. Çevresel sürdürülebilirlik bir diğer fonksiyondur. Sektörel faaliyetlerin çevresel etkilerini en düşük seviyeye indirilmesi ve sürdürülebilir madencilik uygulamalarının gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Çevresel etki değerlendirme raporlarına ve çevresel standartların iyileştirilmesine katkıda bulunmaya çalışmaktadır (ACM, acmineria.com.co).

Elde edilen bu bilgiler doğrultusunda Kolombiya'da madencilik alanında çeşitli sayıda ve alanda etkin ve aktif rol oynayan çıkar grubu bulunmaktadır. TMY kapsamında hem faktörel hem de sektörel kategoride var olan bu gruplar neticesinde, R analiz programında incelenecek

olan veri tablosunda TMYf-Maden değişkeni “1” olarak kodlanmıştır. Yine aynı şekilde TMYs-Maden değişkeni de “1” olarak veri tablosuna işlenmiştir.

5.6.Paraguay

İspanyol sömürgeciliğine karşı verilen mücadele neticesinde 1811 yılında Jose Gaspar Rodriguez de Francia önderliğinde bağımsızlığını elde eden Paraguay, coğrafi açıdan Güney Amerika’nın iç kesiminde yer almaktadır. Herhangi bir şekilde denize kıyısı olmayan ülkenin kara sınırı komşuları olarak Arjantin, Brezilya ve Bolivya’dır. Ülkenin batısında ve güneyinde Paraguay nehrinin oluşturduğu doğal sınır ile Arjantin bulunurken, doğusunda en büyük sınır komşusu olan ve yine Paraguay Nehri aracılığıyla doğal sınır bulunan Brezilya yer almaktadır. Ülkenin kuzeybatısında ise Gran Chaco bölgesinde birbirine bağlanan Bolivya konumlanmaktadır (CIA World Factbook Paraguay, 2024).

Belirlenen kriterler çerçevesinde Paraguay’ın incelemeye alınan ticaret anlaşmaları 1992 yılında Arjantin, 1993 yılında Meksika ve 2017 yılında Tayvan ile imzalanan anlaşmalardır. Bu anlaşmaların imzalandıkları dönemde devlet başkanlığı görevinde sırasıyla 1989-1993 yılları arasında görev yapan Andres Rodriguez, 1993-1998 yılları arasında görevde bulunan Juan Carlos Wasmosy ve 2013-2018 yılları arasında görevi yürüten Horacio Cartes’tir. Bu anlaşmalar Maxqda analiz programında irdelendiğinde belirlenen Niş İnceleme Alanları Bitki-Hayvan-İnsan Sağlığı (BHI) ile KOBI düzenlemeleri olmuştur. Bu inceleme başlıkları 2017 yılında Tayvan ile imzalanan anlaşmada yer almasından dolayı ULDU, DMY ve TMY değişkenleri bu doğrultuda incelenmiştir.

Tablo 12. Paraguay Niş İnceleme Alanları

Kod Sistemi	Arjantin-Paraguay	Paraguay_Tayvan	Paraguay_Meksika
FAKTÖRLER			
Piyasa ve Ticaret Düzenlemeleri	■	■	■
Finans ve Yatırım Düzenlemeleri	■	■	■
Anlaşma Yönetimi/Yönetimsel Düze	■	■	■
Niş Alanlar			
KOBİ		■	
Sağlık Düzenlemeleri- İnsan-Bitl		■	

Paraguay’ın belirlenen sınırlamalar çerçevesinde imzalamış olduğu ticaret anlaşmaları Maxqda programında analiz edildiğinde yalnızca 2017 yılında Tayvan ile imzalanan anlaşmada

niş inceleme alanları kriterlerini karşılayan alanlar tespit edilmiştir. Bu alanlar BHI ve KOBI'dir. Buna göre bu bölümde çalışmanın temelinde yer alan DMY ve TMY değişkenleri BHI ve KOBI niş inceleme alanları üzerinden değerlendirilmiştir.

5.6.1.ULDU

Paraguay'ın imzaladığı ticaret anlaşmaları çerçevesinde çalışma kapsamına giren anlaşmalar arasından yalnızca Tayvan ile imzalanan anlaşmada niş inceleme alanları tespit edilmesinde kaynaklı olarak ULDU değişkeni sadece Horacio Cartes üzerinden irdelenmiştir. Horacio Cartes, ülkenin en büyük ve en başarılı partisi konumunda olan ve birçok devlet başkanını bünyesinden çıkaran Cumhuriyetçi Ulusal Birlik Colorado Partisi (Asociación Nacional Republicana - Partido Colorado/ANR-PC) adayı olarak 2013 yılında devlet başkanlığı görevine gelmiştir (Seligson, 2019). İdeolojik düzlemde sağ kanatta konumlanan ANR-PC, merkez sağ muhafazakar bir parti olarak varlığını sürdürmektedir. Cartes döneminde de bu anlayış devam ettirilmiş ve buna göre politik ajandalar yürütülmüştür.

Toplumsal sorunlara muhafazakar bir bakış açısıyla yaklaşan politikalar izleyen Cartes yönetimi, ailevi değerlere önem atfeden ve geleneksek motifleri korumayı hedefleyen politikalar izlemiştir. Bu çerçevede muhafazakar bir tutumla eşcinsel evliliklere karşı çıkılması ve kürtaj yaptırmanın yasaklanması örnektir. Sosyal politikalar açısından eşitsizliklere azaltma ve dezavantajlı kesimlere desteklerde bulunma faaliyetleri içerisine giren bu hükümet, toplumsal güvenlik sisteminde güçlendirmelere giderek sağlık hizmetlerine erişimi artırmaya ve yoksullukla mücadele programları uygulamaya başlamıştır. Düşük gelirli ailelerin konut ihtiyaçlarını karşılamak gayesiyle uygun fiyatla uygun ödeme koşulları ile sosyal konut politikası yürüten Cartes, böylelikle toplumdaki konut sorununu ortadan kaldırmaya çaba göstermiştir. Yine bu çerçevede toplumun kendi yürüttüğü konut kooperatif programlarına sübvansiyonlar sağlanmıştır (Setrini, 2018).

İktisadi anlamda ekonomide büyüme politikaları belirlenmiştir (Wilson, 2018). İhracat temelinde dış ticareti geliştirme amaçlı programlar başlatan Cartes yönetimi, iş dünyası ile uyumlu bir şekilde hareket etmiştir. Kamu harcamalarını sınırlayan ve özel sektörün büyümesine teşviklerde bulunan ve bu doğrultuda yatırımları cezbetmek için iş dünyası ile dost bir şekilde politik tutuma haiz olan Horacio Cartes, bu çerçevede çeşitli politikalar izlemiştir (Masi, 2019). Uygulamaya koyulan vergi reformu ile adil ve etkin bir vergi sistemi oluşturmaya çalışan bu yönetim, vergi kaçakçılığını azaltarak vergi tahsilatını artırıcı yatırımlarda bulunacak

aktörlere yönelik vergi yüklerini hafifletici ve iş dünyasının bu konuda koruyarak teşvik edici bir anlayışı benimsemiştir. İş dünyasının bürokratik engeller ile uğraşısını azaltmak için bürokratik prosedürler azaltılarak, bir yandan iş kurma süreçleri basitleştirilmiş diğer yandan iş yapma kolaylığı sağlanmıştır (Birch, 2017).

Dış politika alanında bölgesel ve küresel düzlemde ülkenin nüfuzunu artırıcı politik tutumlar içerisinde olan Cartes, uluslararası ticari iş birliklerini ve yabancı yatırımları genişletmek amacıyla birçok ülke ile ilişkiler inşa etmeye çalışmıştır (Lambert, 2016). Bölgesel ölçekte MERCOSUR ile olan iş birliği bağını güçlendirmeye çalışan Cartes, bölgesel entegrasyon için aktif bir politika izlemiştir. Üye ve paydaş ülkeler ile ticari ilişkileri güçlendirmeye çalışan bu hükümet Paraguay'ın örgüt içerisindeki etkinliğini ve görünürlüğünü artırmaya çalışmıştır. Küresel ölçekte çeşitli anlaşmalar izleme yoluna giden Cartes yönetimindeki Paraguay, Asya ülkeleri ile yakın ilişkiler kurmaya başlamış ve bunun neticesinde başta Tayvan olmak üzere resmi birliktelikler oluşturmuştur.

Elde edilen bilgiler doğrultusunda, 2013-2018 yılları arasında Paraguay'da devlet başkanlığı görevini yürüten Horacio Cartes, benimsemiş ve izlemiş olduğu iş dünyası ile uyumlu, özel sektör yanlısı, yabancı yatırımların önemsenmesi, serbest ticaret, vergi reformları, kamu harcamalarının sınırlandırılması gibi serbest piyasa ekonomisi temelindeki politikalar nedeniyle liberal düzene uygun bir siyasi tutum içerisinde olmuştur. Her ne kadar sosyal alanda devletin müdahil olduğu politikalar bulunsa da bu noktadaki sınırlılık genel çerçeveyi değiştirmemiştir. Buna göre R analiz programında incelenmiş olan veri tablosunda Horacio Cartes hakkındaki ULDU değişkeni "1" olarak işlenmiştir.

5.6.2.Bitki-Hayvan-İnsan Sağlığı Düzenlemeleri

Bu başlık altında Paraguay'ın niş inceleme alanı olarak ortaya çıkan BHI düzenlemeleri DMY ve TMY değişkenleri çerçevesinde ele alınmıştır.

5.6.2.1.DMY-BHI

Horacio Cartes başkanlık süresi boyunca sağlık alanında oldukça aktif bir politika izleyen bir siyasetçi olmuştur. Bu doğrultuda insan sağlığı alanı kapsamında sağlık hizmetlerine erişim, halk sağlığı, sağlık altyapısı ve ilaç temini ana gündem maddelerini oluşturmuştur (Benitez ve Gonzalez, 2017). Bunlardan ilki olan sağlık hizmetlerine erişim kapsamında başta

kırsal bölgelere yönelik sağlık hizmetlerine ulaşımı kolaylaştırmak ve yerinden bakıma muhtaç olan hastalara hizmet sunmak olmak üzere taşınabilir mobil sağlık birimleri oluşturulmuştur. Halk sağlığının korunması ikinci temel sağlık gündem maddesini oluşturmuştur. Buna göre halk sağlığına tanı koyma ve tedavi etme politikaları çerçevesinde sağlık taramaları, hastalık kontrolü, aile planlaması, cinsel sağlık tedavileri, sağlıklı yaşam rehberliği gibi çeşitli uygulamalar başlatılmıştır. Bu ve benzer birçok konuda danışmanlık hizmetleri sunulmuştur. Yine halk sağlığı hizmetleri kapsamında aşılama programları hayata geçirilmiştir. Mevcut aşılama programları güçlendirilerek daha yaygın hale getirilmiştir. Başta çocukluk çağı aşıları olmak üzere diğer önleyici aşıların topluma ücretsiz bir şekilde uygulanması yürütülmüştür. Yine bu doğrultuda hastalıkların önlenmesi ve halk sağlığının üst düzeyde tutulması için çalışmalar düzenlenmiştir. Sağlık altyapısının geliştirilmesi alandaki üçüncü gündem maddesi olmuştur. Sağlık sektörüne yönelik yatırımlarda bulunmaktan geri kalmayan Cartes hükümeti, bir taraftan mevcut hastaneleri ve sağlık merkezlerini modernize ederken, diğer taraftan çağın gereklilikleri çerçevesinde yeni teknolojik imkanlar ile donatılmış sağlık kompleksleri inşa etmiştir. İlaç temini öne çıkan son gündem maddesidir. Cartes yönetimi, ilaç ve tıbbi malzeme üretimi, temini ve bu malzemelerin dağıtımı hususunda önlemler almıştır. Kaliteli sağlık hizmetlerinin sağlanabilmesi açısında önem atfedilen bu husus ile ilaçların erişilebilirliği artırılmaya çalışılmıştır.

BHI düzenlemeleri içerisinde yer alan hayvan sağlığı konusu Cartes döneminde kendisine yer bulan siyasi ajandalardan birisi olmuştur. Hayvan hastalıklarının kontrolü, veteriner hizmetleri, hayvan besicilerine destekler ve uluslararası iş birliği temel konu başlıkları olarak öne çıkmıştır (World Bank, 2014). Hayvan hastalıklarının kontrolü bu alandaki ilk gündem maddesidir. Hayvan hastalıklarının kontrolü ve önlenmesine önem veren Cartes, bu doğrultuda hayvan sağlığı programları oluşturarak, hastalıkların erken teşhisi, olası karantinalara karşı koruyucu ve yayılmayı engelleyici önlemler ile hastalıkların tedavisi ve önüne geçilmesi için aşılamalar gibi tedbirlere uygulamaya koymuştur. Bu hususla bağlantılı olan ikinci konu veteriner hizmetlerinin güçlendirilmesidir. Veterinerlik hizmetlerinin etkinliği ve bu hizmetlere erişilebilirliği artırıcı projeler üreten Cartes yönetimi, bu alana yönelik eğitim ve mesleki gelişim programlarını desteklemiş ve katılım ile düzenleme süreçlerine teşviklerde bulunmuştur. Bu doğrultuda veterinerlik altyapısı güçlendirilerek alandaki uzman personel sayısı artırılmıştır. Hayvan sağlığı meselesindeki üçüncü konu başlığı hayvan besicilerine destekler sunulması olmuştur. Sektöre yönelik çeşitli destek programları başlatılmıştır. Bu alanda çalışan kişilere bir yandan eğitim, sağlık, danışmanlık ve teknik destek hizmetleri

sunulmaya koyulurken, diğer yandan sektörel gelişim kapsamında mali ihtiyaçların karşılanması için uygun koşullarda finansal krediler ve sübvansiyon programları başlatılmıştır. Yine bu kapsamda hayvanların sağlığı ve hayvansal gıdaların güvenliği için denetim mekanizmaları güçlendirilerek belirlenen kalite standartlarına uygunluğun sağlanması için hayvan yetiştiricileri ile iş birliğine gidilmiş ve kontrol ve denetim faaliyetleri düzenlenmiştir. Konuya yönelik son gündem maddesi ise sektörel uluslararası iş birliğidir. Hayvan sağlığı konusunda uluslararası düzeyde iş birlikleri kurma içerisine giren Cartes yönetimi, ilgili uluslararası kuruluşlar ile ortak çalışarak hayvan hastalıklarının önüne geçilmesi, tanısının yapılması ve tedavilerin uygulanması noktasında uluslararası standartlara uygun şekilde hareket etmeye çalışmıştır (Benitez ve Martinez, 2017).

BHI düzenlemelerindeki diğer ana alan ise bitki sağlığıdır. Cartes hükümeti, bitki sağlığı konusunda çeşitli politikalar izlemiştir. Bitki hastalıklarının kontrolü, bitki sağlığı alanında Ar-Ge faaliyetleri, ilaçların uygulanışı ve uluslararası iş birliği temel gündem başlıklarını oluşturmuştur (World Bank, 2016). Bitki hastalıklarının kontrolü ile hastalıkların ve zararlı organizmalarının tespitine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bitkilere yönelik karantina sistemlerinin güçlendirildiği bu dönemde, bitki ithalatı ve ihracatı sıkı denetim altına alınmıştır. Böylelikle yabancı zararlıların ülke sınırların içerisine girişine ve yayılmasına karşı önlemler alınmıştır. Bu kapsamda bitki hastalıkları ile aktif bir şekilde mücadele eden Cartes yönetimi, hastalıklara yönelik erken tanı ve tedavinin önemine vurguda bulunan bilinçlendirme programları düzenleyerek çiftçilere eğitim ve rehberlik hizmetlerini sunmuştur. Alana dair ikinci gündemi Bitki sağlığına yönelik araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin düzenlenmesidir. Bu konuda kullanılması için geniş bir bütçe sağlayan Cartes hükümeti, hastalıklara karşı mücadele yöntemlerinin geliştirilmesi, modern tarım teknolojilerine erişimin sağlanarak uygulamalarda kullanılması ve bitki sağlığına yönelik bilimsel külliyatın oluşturulması amaçlanmıştır. Konuya dair üçüncü gündem maddesi ilaçlama uygulamalarıdır. Bitkilere yönelik kullanılan ilaçların güvenli kullanımına ve iyi tarım uygulamalarına büyük önem atfeden Cartes, ilgili ilaçların kayıt durumu, etiketlenmeleri ve güvenli kullanım talimatlarının yaygınlaştırılarak kullanılması için çalışmalar başlatmıştır. Böylelikle biyoçeşitlilik açısından zengin bir örtüye haiz olan ülkedeki bitki genetik kaynaklarının korunması ve sürdürülebilirliği sağlanmak istenmiştir (Benitez ve Martinez, 2017).

Cartes dönemin BHI kapsamına giren çeşitli politikalar uygulamaya dökülmüştür. Paraguaylı Sağlıklı Programı, Ulusal Hayvan Sağlığı Programı (PNSA), Hayvancılık Rekabet Gücü Projesi (PROCOMPE) ve Ulusal Gıda Güvenliği ve Kalite Sistemi (SNICA)

başlatılmıştır. Paraguaylı Sağlıklı Programı ile anne ve çocuk sağlığı odaklı olarak aşılama oranlarının artırılması, doğum öncesi ve doğum sonrasında bakım hizmetlerinin iyileştirilip güçlendirilmesi ve çocuk ölümlerinin önüne geçilmesi hedeflenmiştir. PNSA ile hayvan hastalıklarının kontrol altına alınması ve için stratejik rotalar belirlenmiştir. Zoonotik hastalıkların tanısı ve takibinin sağlanması arzulanmıştır. PROCOMPE ise dünya Bankası tarafından finanse edilen bir projedir. Ülkedeki hayvancılık sektöründeki verimliliği artırarak rekabet gücünü yükseltmeyi hedefleyen Paraguay, proje kapsamında hayvan sağlığı ve hayvan refahı alanlarında etkin politikalar izleyerek zoonotik hastalıkları kontrol altına almayı da amaçlamıştır. Son olarak SNICA ülkedeki gıda güvenliği standartlarını düzenleyen ve denetleyen kurum olup altyapısı ve kapasitesi güçlendirilerek gıda güvenliği kontrollerinin modernizasyonu ve etkinliği artırılmak istenmiştir. Gıda üretimi, gıdaların işlenmesi, dağıtımı ve satışına dair hijyenik standartlar belirlenmiştir.

Elde edilen bu bilgiler doğrultusunda BHI alanında Cartes döneminde yürütülen politikalar ortaya koyulmuştur. Bu bilgilere göre Cartes döneminde oldukça yoğun ve aktif bir şekilde bu alanlarda siyasalar yürütülmüştür. Bu bağlamda R analiz tablosunda incelenecek olan veri tablosunda Cartes dönemini ilgilendiren DMY-BHI değişkeni "1" olarak işlenmiştir.

5.6.2.2.TMY-BHI

Cartes döneminde Paraguay'da bitki, hayvan ve insan sağlığı alanında faaliyet gösteren birçok çıkar grubu/dernek var olmuştur. Bu grupların paydaşları Tarım ve Hayvancılık sektörü, veteriner birlikleri, insan sağlığı sektörü ve çevre aktivistleri temel kategorilerine ayrılabilir. Tarım ve Hayvancılık Sektörü kapsamındaki gruplar, tarımsal ve hayvansal üretimin sürdürülebilirliği, çıktılarda verimliliğin artırılması, hastalıkların kontrol edilmesi, aşılama ve bakım programları ve besicilerin ve çiftçilerin refahı gibi konularda faaliyet göstermektedir. Bu kategoride Paraguay Bitki Islahı Derneği (Asociación Paraguaya de Obtentores Vegetales/PARPOV, https://parpov.com.py/) ve Paraguay Kırsal Dernekler Federasyonu (Asociaciones Rurales del Paraguay – ARP, https://www.arp.org.py/) gibi oluşumlar yer almakta olup, sektörel menfaatleri savunmaktadırlar. Veteriner Birlikleri kategorisi hayvan sağlığı ve hayvan hastalıkları konusunda profesyonel çalışanları temsil etmektedir. Hayvan sağlığına yönelik gerekli düzenlemelerin yapılması ve veteriner hizmetlerinin düzenlenmesi çerçevesinde hareket etmektedir. Paraguay Veteriner Hekimler Birliği (Colegio de Médicos Veterinarios del Paraguay-CMVP) bu sınıfta yer alan bir çıkar grubudur. Üçüncü kategori İnsan sağlığı sektörüdür. İnsanların sağlığına yönelik konularda faaliyet gösteren bu kategorideki

oluşumlar, sağlık merkezleri, doktorlar, sağlık alanında çalışan personeller tarafından oluşmaktadır. Hastalıkların kontrol edilmesi, sektörel hizmetlerin kalitesinin ve kapasitesinin artırılması, daha etkin sağlık hizmetlerinin sunulması, sektör çalışanlarının menfaatlerinin gözetilmesi hususlarında faaliyet göstermektedirler. Paraguay Tıp Derneği (Sociedad Paraguaya de Medicina) ve Paraguay Hemşirelik Derneği (Asociación Paraguaya de Enfermería) bu sınıfta yer almaktadır. Son kategori ise çevre ve doğa koruma gruplarıdır. Biyoçeşitliliğin korunması, ekosistemlerin sürdürülebilirliği ve doğal kaynakların etkin ve verimli kullanımını gözeten bu gruplar, bitki ve hayvan sağlığının korunmasına, doğal ekosistemlerin dengelerinin gözetilerek kendilerini yenileyecek ortama haiz olmasına dair hem karar vericileri hem de vatandaşları bilinçlendirme ve konular hakkında farkındalık oluşturma amaçlarını taşımaktadırlar. Guyra Paraguay (Paraguay Kuşu Vakfı), Paraguay Her akciğerler Nefes Alır Vakfı (A Todo Pulmón Paraguay Respira) ve Toprak Vakfı (Fundación para la Tierra) bu kategoride yer alıp doğal alanlar ve doğal yaşamlar üzerine faaliyetler göstermektedir.

Elde edilen bu bilgiler ışığında TMYf kapsamında birçok çıkar grubu ve dernek bulunurken, bu yapıların politika yapıcıları üzerindeki etkisi oldukça düşük düzeyde olup, yasal düzenlemeler oluşturulması noktasında soru işaretleri barındırmaktadır. Bu sebeple R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Cartes dönemini ilgilendire TMYf-BHI değişkeni “0” olarak işlenmiştir.

5.6.3.KOBI Düzenlemeleri

Bu başlık altında Paraguay’ın incelemeye alınan Tayvan ile imzaladığı anlaşmada niş inceleme alanları kıstaslarını karşılayan KOBİ alanına dair DMY ve TMY değişkenleri sırasıyla politika yapıcılar ve çıkar grupları düzleminde irdelenmiştir.

5.6.3.1.DMY-KOBI

Horacio Cartes başkanlığı süresinde Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) alanında birçok politika yürütmüştür. Finansal destekler, bürokratik süreçler, danışmanlık hizmetleri, Ar-Ge desteği, işgücü desteği ve pazar erişimi hususlarında siyasalar oluşturulmuştur. Finansal destek bağlamında KOBİ’lere yönelik çeşitli programlar başlatan Cartes, KOBİ’lerin sermaye gereksinimleri, büyümelerinin desteklenmeleri, kapasite artırımında bulunmaları gibi finansman ihtiyaçlarını gidermeleri için düşük faizli uygun ödeme

koşullarında kredi olanakları sunmuştur. Ayrıca KOBİ'lerin vergi yükünü hafifletmek ve işletme maliyetlerini düşürmek hedefiyle vergi kolaylıkları sağlanmıştır. Vergi indirimleri, vergi istisnaları ve vergi sübvansiyonları gibi desteklere erişim elde eden KOBİ'ler için rekabet güçlerini artırma imkanı ve ortamı oluşturulmuştur.

İkinci konu ise KOBİ'lerin iş yapma süreçlerinin kolaylaştırması amacıyla bürokratik süreçlerin sadeleştirilmesidir. İlgili bürokratik prosedürlerde azaltıma giden Cartes yönetimi, faaliyete başlama izinleri ve ruhsatlandırma süreçlerini daha etkin ve hızlı bir hale getirmiştir. Üçüncü politika başlığı danışmanlık hizmetleridir. KOBİ'lerin işletme becerilerini geliştirmeleri bağlamında eğitim ve danışmanlık hizmetlerinde faydalanmaları için başlatılan bu destek programları, bir yandan işletme yönetimi, finansal yönetim ve pazarlama gibi alanlarda düzeyleri artırılmaya çalışılırken, diğer yandan sürdürülebilir büyüme sağlama ve rekabetçilik seviyelerini artırma amacını gütmüştür.

Dördüncü başlık Ar-Ge destekleridir. KOBİ'lere Ar-Ge faaliyetlerinde bulunmalar ve inovatif yaklaşımı benimseyerek kapasitelerini genişletmeleri hedefiyle sübvansiyonlar ve destekler sağlanmıştır. Teknoloji transferi, inovasyon merkezleri, Ar-Ge altyapısının güçlendirilmesi gibi desteklere erişebilme imkanı bulan KOBİ'lere, bu doğrultuda kullanabilecekleri mali kaynaklar da sunularak KOBİ'lerin yenilikçi yaklaşımları benimsemeleri istenmiştir. İşgücü desteği bir diğer politika başlığıdır. KOBİ'lerin işgücü gereksinimlerini gidermeleri ve kalifiye personel bulmaları çerçevesinde eğitim ve beceri geliştirme programları düzenlenmeye başlamıştır. Mesleki eğitim, yetenek geliştirme ve KOBİ'lere sağlana istihdam teşvikleri ile KOBİ'lerin insan kaynağının artırılması arzulanmıştır. Öne çıkan son politika başlığı ise pazar erişimidir. KOBİ'lerin yerel ve küresel düzlemde piyasalara erişimlerini kolaylaştırmak amacıyla bir yandan fuarlara katılımları desteklenerek pazarlama eğitimleri sunulmuşken, diğer yandan ticari misyonlar belirlenerek ihracat kabiliyetlerini geliştirmek maksadıyla teşvikler verilmiştir.

Horacio Cartes döneminde yukarıda belirtilen politikalar yürütülürken, KOBI alanında çeşitli yasal düzenlemelere gidilerek birtakım yasalar çıkartılmıştır. 2012 yılında 4457 Sayılı KOBI Yasası (Ley No 4457/2012, Para Las Mıcro, Pequeñas Y Medıanas Empresas, MIPYMES) düzenlenmiştir. Bu yasa ile KOBİ'lerin rekabet seviyelerini yükseltmeleri ve büyümelerinde sürdürülebilirlik yakalamaları için destekler sunulması öngörülmüştür. KOBİ'lerin vergi rejimi yeniden düzenlenerek basitleştirilmiş ve vergi yükleri hafifletilmeye çalışılmıştır. Ayrıca KOBİ'lere yönelik mali destek, sübvansiyonlar, eğitim hizmetleri, teknik

danışmanlık hizmetleri gibi hususları düzenlemiştir. 2017 yılında ise 5669 Sayılı Girişimcilik Teşvik Yasası (Ley 5669, De Fomento De La Cultura Emprendedora) düzenlenmiştir. Bu yasa ile yeni işletmelerin kurulması için teşvikler sunulmuş ve girişimcilikte bulunmak isteyen bireylerin desteklenmesi amaçlanmıştır. Yasa, yeni kurulacak işletmelere kaynaklara erişme, vergi kolaylıkları sağlama ve eğitim ve danışmanlık hizmetlerinden faydalanma imkanlarını ortaya koymaktadır.

Elde edilen bu bilgiler kapsamında KOBI alanında Cartes hükümetinin çeşitli politikalar yürüttüğü ve birden çok yasal mevzuat düzenlediği görülmektedir. Buna göre R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Cartes dönemini ilgilendiren DMY-KOBI değişkeni "1" olarak işlenmiştir.

5.6.3.2.TMY-KOBI

Cartes döneminde KOBI alanında faaliyet gösteren çeşitli çıkar grupları veya dernekler bulunmuştur. Bu oluşumlardan öne çıkanları Paraguay KOBI ve Mikro İşletmeler Federasyonu (Federación Paraguaya De MIPYMEs/FEDEMIPYME, www.fedemipyme.org.py), Paraguay Girişimciler Derneği (Asociación de Emprendedores del Paraguay /ASEPY, https://asepy.org/) ve Paraguay Genç Girişimciler Derneği (Asociación de Jóvenes Emprendedores del Paraguay-AJE, https://aje.org.py/)'dir.

FEPRINCO, KOBİ'leri temsil eden ve menfaatlerini gözeten bir federasyondur. Bu yapı, KOBİ'lerin gelişimini teşvik eden, sağlıklı iş ortamlarına sahip olmasını talep eden ve politika yapıcılar ile etkileşim halinde bulunarak KOBİ'lerin gereksinimlerini dile getiren bir oluşumdur. KOBİ'lerin problemlerini ve bunların çözümlerini tespit etmek amacıyla araştırma faaliyetlerinde de buluna bu yapı, üyelerinin rekabet düzeylerini artırmak, mali kaynaklara erişimini kolaylaştırmak, iş birliği fırsatları oluşturmak ve hükümet politikalarının KOBI dostu olmasını sağlamak amacıyla hareket etmektedir.

Öne çıkan ikinci çıkar grubu olan ASEPY, sektörel gelişim, KOBİ'lerin menfaatleri ve iş birliği imkanları oluşturulması temelinde kurulmuştur. Ülkedeki KOBİ'ler arasında iş birliği ağı oluşturmayı hedefleyen ASEPY, üyeleri arasında bilgi ve tecrübe paylaşımı yapılması için çaba göstermektedir. KOBİ'lere yönelik eğitim ve rehberlik hizmetleri sunan bu yapı, üyelerinin sorunlarını saptayarak çözümler içim karar vericiler ile iletişim halinde olmaktadır. KOBİ'lerin daha iyi iş ortamlarına haiz olması ve sektörel gelişimin sağlanması için politika

yapıcılar ile birlikte olan ASEPY, KOBI dostu politikaların üretilmesinde rol oynamaya çalışmaktadır.

Üçüncü ve son olarak öne çıkan yapı AJE'dir. AJE ülkede faaliyette bulunan genç girişimleri temsil etmektedir. Genç girişimcilere destekler sunulması, iş birliği imkanlarının sağlanması ve girişimcilik ekosistemine dahil edilerek sistemin geliştirilmesi için çaba sarf etmektedir. Geç girişimciler arasında bir ağ işlevi gören bu oluşum, fikir ve tecrübe paylaşımı, gereksinimlere göre eğitim programları, seminer ve konferans etkinlikleri gibi üyelerinin bilgi ve beceri kapasitesini artırıcı faaliyetlerde bulunmaktadır. Genç girişimcilerin sorunlarını tespit eden ve bu sorunların çözümleri için politika yapıcılar ile etkileşimde bulunan AJE, genç girişimcilerin, KOBİ ekosisteminde daha iyi bir konuma gelmeleri için gayret göstermektedir. Ülkedeki gençleri, girişimcilik faaliyetlerinde bulunmaları için teşvik eden ve bir girişimcilik kültürünün oluşması için çalışan AJE, iş fikirlerine sahip olan kişilere de desteklerde bulunmaktadır. Gerçekleştirmeye çalıştıkları bu düşünceler ile AJE, genç girişimcilerin güçlenmesini, ülkede girişimcilik kültürünün oluşmasını ve genç girişimcilerin ekosisteminin büyümesini ve bunlar için yasal zeminlerin oluşturulmasını hedeflemektedir.

Elde edilen bu bilgiler kapsamında Cartes döneminde aktif halde faaliyetler gösteren birçok KOBİ çıkar grubunun olduğu görülmektedir. Bu çıkar grupları, Cartes'in özel sektörü destekleyen politik anlayışının da etkisi ile, KOBİ alanında KOBİ dostu uygulamaların ve politikaların düzenlenmesinde etkin rol oynamaktadır. Buna göre R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Cartes döneminin ilgilendiren TMYs-KOBI değişkeni "1" olarak işlenmiştir.

5.7.Peru

19.yüzyılın başlarında, Güney Amerika'nın genelinde olduğu gibi, İspanyol yönetimine karşı bağımsızlık mücadelesine giren Peru'nun bu bağımsızlık hareketlerindeki liderleri Jose de San Martin ile Simon Bolivar olmuştur. 1820'lere doğru başlatılan bağımsızlık savaşları neticesinde 1821 yılının temmuz ayında Lima şehrinde Jose de San Martin tarafından yapılan deklarasyon ile birlikte Peru bağımsızlığını ilan etmiştir (Moore vd., 2024). Güney Amerika coğrafyasında yer alan önemli bir ülke olan Peru beş ülke ile kara sınırına sahip olup, bir yandan da okyanusa kıyısı olan bir ülkedir. Ülkenin kuzeyinde Ekvador yer alırken iki ülke arasındaki sınır And Dağları'ndan oluşmaktadır. Kuzeydoğuda Amazon Yağmur Ormanları boyunca sınır komşusu olarak Kolombiya bulunurken, doğuda ise Amazon Nehrinin sınır oluşturduğu

Brezilya konumlanmaktadır. Güneydoğuya doğru Bolivya ile sınır komşusu olan Peru, güneybatıda ise pasifik okyanusunun sınır oluşturduğu Şili bulunmaktadır. Ülkenin batısında ise Pasifik Okyanusu yer alırken, başkent Lima bu okyanus kenarındadır (CIA World Fact, Peru, 2024).

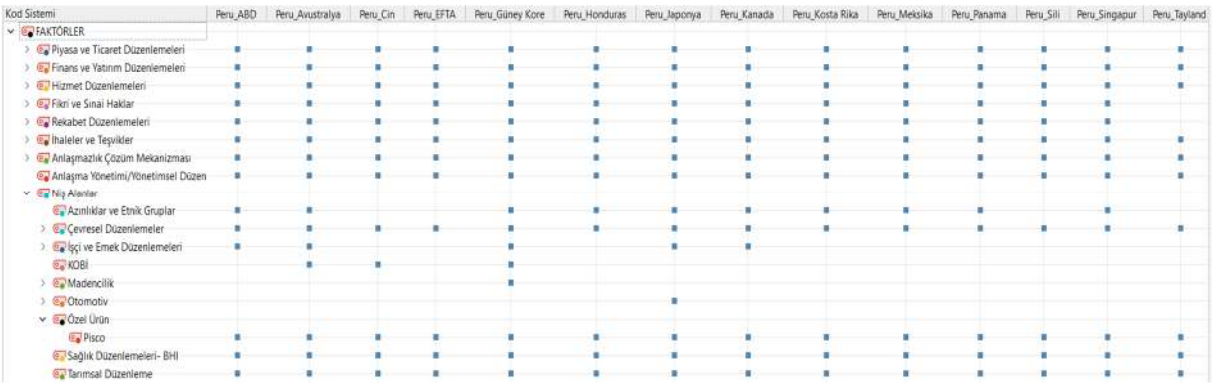
Tablo 13. Peru'nun Ticaret Anlaşmaları

Partner Aktör	**İmza Tarihi**
Amerika Birleşik Devletleri	12.04.2006
Avustralya	12.02.2018
Çin	28.04.2009
EFTA	14.07.2010
Güney Kore	14.11.2010
Honduras	29.05.2015
Japonya	31.05.2011
Kanada	29.05.2008
Kosta Rika	26.05.2011
Meksika	06.04.2011
Panama	25.05.2011
Şili	22.08.2006
Singapur	29.05.2008
Tayland	31.12.2011

Çalışma kapsamında belirlenen kriterler doğrultusunda Peru'nun birçok ticaret anlaşması incelemeye alınmıştır. Bu çerçevede Peru'nun incelemeye alınan anlaşmalarındaki partnerleri; Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Avustralya, Çin, Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA), Güney Kore, Honduras, Japonya, Kanada, Kosta Rika, Meksika, Panama, Şili, Singapur ve Tayland olmuştur.

Bu anlaşmalardan ABD, Çin, EFTA, Güney Kore, Kanada, Singapur ve Şili ile imzalananların döneminde ülkenin devlet başkanlığı görevinde Alan Garcia bulunurken, Kosta Rika, Meksika, Panama, Japonya ve Tayland ile imzalananları döneminde ülkenin lideri olarak Ollanta Humala bulunmuştur. Avustralya ve Honduras ile imzalanan anlaşmalar ise Pedro Pablo Kuczynski yönetiminde gerçekleşmiştir.

Tablo 14. Peru'nun Niş İnceleme Alanları

Belirlenen kriterler çerçevesinde Peru'nun incelemeye alınan çok sayıdaki ticaret anlaşması kapsamında niş inceleme kriterlerini karşılayan alanları azınlıklar ve etnik gruplar, işçi ve emek düzenlemeleri, KOBI, madencilik düzenlemeleri ve otomotiv ve düzenlemeleri olmuştur.

5.7.1.ULDU

Bu değişken başlığı altında Peru'nun kriterler çerçevesinde yer alan anlaşmalarının imzalandıkları dönemde sırasıyla Alan Garcia, Ollanta Humala ve Pedro Pablo Kuczynski devlet başkanlığı görevlerini yürütmüştürler. Bu kapsamda liberal düzene uyumları açısından bu üç eski devlet başkanı benimsedikleri ideolojiler ve izledikleri politikalar tarafından irdelenmiştir.

Alan Garcia, Peru'nun devlet başkanlığı görevini iki farklı dönemde yürütmüştür. Bunlardan ilki 1985-1990 yılları arasında gerçekleşirken, incelemeye konu olan ikinci dönemi 2006-2011 yılları arasında olmuştur. Ülke seçimlerine sol düzlemde bulunan Amerikan Devrimci Halk Partisi (Alianza Popular Revolucionaria Americana-APRA)'nden giren Garcia, siyasi kariyeri boyunca sol ideoloji çerçevesinde hareket etmiştir (Quispe, 2023). Benimsediği ideoloji doğrultusunda sosyal demokrasi ve ekonomik milliyetçi merkezli olarak politikalar yürüten Garcia, devletin toplumsal ve iktisadi hayata müdahalesini öngören siyasaları benimsemiştir (Parades ve Zileri, 2011). Sosyal politikalar bağlamında eşitlik ve toplumsal adalet eksenli politikalar yürütülemeye çalışılmıştır. Yoksulluğun etkilerini azaltıcı, halk sağlığının artırılması ve sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması, eğitim imkanlarının genişletilmesi gibi politika başlıkları belirlenmiştir.

Oluşturulan sosyal yardım programları ile yoksulluk ile mücadele etmeye çalışan Garcia hükümeti, başlattıkları Juntos Programı ile düşük gelirli ailelere nakdi desteklerde bulunulurken, Qali Warma Programı ile çocuklara yönelik gıda ve beslenme destekleri sunulmuştur. Düşük gelirli ailelerin konut sıkıntısını gidermek ve düşük faizli uygun ödeme koşullarına haiz konut kredileri programları başlatılmış ve sosyal konut projeleri uygulamaya dökülmüştür. Halk sağlığı düzeyini artırmak ve sağlık sorunları ile mücadele etmek için sağlık politikalarına önem veren Garcia hükümeti, bir yandan sağlık merkezleri inşa ederken, diğer yandan sağlık personelleri sayısı artırılarak kırsal bölgelerde sağlık hizmetlerine erişmekte zorluklar yaşayan vatandaşlar için mobil ve yerinden sağlık hizmetleri programları başlatılmıştır. Eğitim yatırımlarında da artırımda bulunan Garcia, eğitim altyapılarını

iyileştirirken, sektörel eğitim kalitesinin yükseltilmesi ve istihdam kapasitesinin artırılması, okul malzemelerinin temin edilmesi, üniversite eğitimine erişim olanaklarının genişletilmesi için çeşitli projeler ve programlar düzenlenmiştir.

Ekonomik milliyetçilik çerçevesinde Garcia, devletin iktisadi aktivitelere müdahalesini öngören bir anlayışı benimsemiştir. Bu doğrultuda yerli kaynakların korunması ve yerli ekonomik birimlerin güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Doğal kaynakların yabancı şirketlerce kullanılmasını sınırlandırmayı hedeflemiş olan Garcia, bunun için madencilik sektöründe reformlara gitmiştir. Yabancı şirketlerin aktiviteleri sıkı denetim altına alınırken, yerli kaynaklardan alınan verim artırılmaya ve tercih edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca madencilik faaliyetlerinin ve projelerinin yerel ekonomiye katkı sağlayacak şekilde belirlenmesi öne çıkartılarak, toplumsal sorumluluk prensibi ile işletilmesi amaçlanmıştır. Kamusal harcamaların artırıldığı bu dönemde, altyapı projelerine, sosyal programlara, eğitim ve sağlık hizmetlerine yönelik ayrılan bütçeler genişletilmiştir. Mali disiplin ve enflasyon kontrolü doğrultusunda para politikaları sıkılaştırılmış, finansa sektöründe reformlara gidilmiştir. Bu reformlar ile bankacılık kanunu güncellenerek denetim artırılmış ve piyasalarda istikrarın sağlanması hedeflenmiştir.

Alan Garcia dış politikada bölgedeki ülkeler ile sağlam ve derin ilişkiler kurabilmek ve Peru'nun bölge meselelerindeki söz hakkını güçlendirmek adına bölgesel iş birliklerine önem vermiştir (St John, 2023; 33-36). Diplomatik bağları artırmaya çalışan Garcia hükümeti, ticari ve ekonomik iş birliklerini artırmaya başlamıştır. Başta And Dağları ülkeleri ile olmak üzere derin ilişkiler hedefi olan Garcia, bölgesel entegrasyon politikasını benimseyen siyasi bir tutum sergilemiştir. Ekonomi diplomasisinde de aktif olan dönemin yönetimi, bir yandan birçok ülke ile serbest ticaret anlaşması imzalarken, diğer yandan uluslararası finans kuruluşları ile ortak projelere başlamıştır. Dış politikada çeşitlilik sağlamaya özen gösteren Garcia, geniş bir uluslararası ilişkiler ağına haiz bir Peru oluşturmak için Asya, Afrika ve Ortadoğu'dan çeşitli devletler ile diplomatik bağlantılar kurmaya çalışmıştır (Parades ve Zileri, 2011). İnsan Hakları ve Çevre konusunda da etkin bir dış politika hedefine sahip olan Garcia hükümeti, bu alanlarda ön plana çıkarak uluslararası toplumda görünürlüğünü artırmak amacını gütmüştür.

Kriterler çerçevesinde ele alınan anlaşmalarda görev sırasında buluna Ollanta Humala, 2011 yılında yapılan seçimleri kazanarak devlet başkanlığı görevinde bulunmuştur. Kendi kurmuş olduğu Ulusal Yenilenme (Renovacion Nacional-RN) siyasi hareketi ile bu başarıyı elde eden Humala, sol ideolojik çizgide hareket eden bir anlayışa haiz olmuştur. Seçimlere ilk

kez katıldığı dönem olan 2006'da sol popülist ve milliyetçilik çerçevesinde politikalar izleyen Humala, bu doğrultuda seçim kampanyasında "*İnsanlar İçin Ulusalcılık/Nationalism for the People*" mottosu ile çalışmıştır (Lupu, 2012). Bu dönemde izlenilen politikalar iktisadi eşitsizlikler, yoksullukla mücadele ve toplumsal refahın artırılması etrafında şekillenmiştir. Seçimleri kazandığı 2011 yılında ise daha ılımlı bir politik çizgide hareket eden Humala, merkez sola kayan bir anlayışa haiz olup orta sınıf çıkarlarını gözeten ve istikrarlı ekonomi vaadinde bulunan daha pragmatik bir çerçevede hareket etmiştir (St John, 2023; 41).

Ollanta Humala'nın başkanlığı döneminde öne çıkan politika başlıkları ekonomi, sosyal politikalar ve kamu güvenliği politikaları olmuştur. Humala yönetiminin ekonomi politikaları sürdürülebilir büyüme merkezli olarak tarım, turizm ve enerji sektörlerine artan yatırım odaklı olmuştur. Toplumsal refah ve yoksullukla mücadele noktasında ise sosyal programlar ve hükümet destekli kalkınma projelerinden yararlanılmaya çalışılmıştır Dargent ve Munoz, 2016; 150). Belirlenen sektörlere yönelik yatırımlar için teşvikler düzenleyen Humala hükümeti, yatırım ortamını iyileştirme, yatırım süreçlerindeki bürokratik prosedürleri sadeleştirerek kolaylaştırma ve yapılana yatırımlara güvence sağlama çerçevesinde hareket etmiştir. İkinci ekonomik gündem olan kalkınma projeleri, altyapı projeleri ile birlikte ele alınarak, iktisadi büyümeyi gerçekleştirmek doğrultusunda ülkenin çeşitli alanlarda rekabet gücünü artırmak için hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda karayolları, köprüler, limanlar, hava alanları ve enerji altyapı tesisleri inşa edilmiştir. Bu projeler ile birlikte ülke içi ulaşım ağları genişletilerek ticaretin kolaylaştırılması ve yatırımcıların cezbedilmesi amaçlanmıştır. Enerji sektörü üçüncü siyasi gündem maddesini oluşturmuştur. Madencilik ve enerji alanlarında büyük bir potansiyele haiz olan Peru, Humala yönetimi altında, bu sektörlere büyümeleri ve gelişmelerini sağlamaya yönelik sübvansiyonlarda bulunmuştur. Kaynakların sürdürülebilir kullanımına vurguda bulunarak politikalar belirlenerek madencilik faaliyetlerinin çevresel etkileri minimal düzeyde tutulmak istenmiştir. Bu faaliyetler esnasında yerel toplulukların hakları korunmaya ve ilgili faaliyetler ile yerli halkların istihdamlarının sağlanması veya yerel kalkınmaya destekler sunulması gözetilmeye çalışılmıştır (Sanborn ve Chonn, 2015).

Humala dönemindeki ikinci ana politika başlığı sosyal politikalar etrafında şekillenmiştir. Toplumsal adaleti ve eşitsizlikleri giderme merkezli belirlenmeye çalışılan bu politikalar, sosyal yardım programları, eğitim ve sağlık hizmetleri ve yerli halkların hakları alt başlıklarına sahip olmuştur (Vergara ve Watanabe, 2016). Sosyal yardım programları ile yoksul ailelere ayni ve nakdi destekte bulunması ve temel toplumsal gereksinimleri karşılanması

hedeflenirken, sosyal konut projeleri ile de düşük gelirli ailelerin uygun fiyatlı düşük faizli ve düşük ödeme planları ile konut sahibi olma olanağı artırılmaya çalışılmıştır. Eğitim programları ile toplum genelinde eğitimde fırsat eşitliği sunulması istenmiştir. Özellikle kırsal kesimlerde yaşayan çocukların eğitime erişimini artırma ve okullaşmaya teşvik etmek arzulanmıştır. Eğitim müfredatında güncellemelere de gidilerek yerli toplulukların ögelerine de yer verilmeye başlanmıştır. Sağlık hizmetleri alanı bir diğer sosyal politika gündem maddesidir. Sağlık hizmetlerine erişim noktasında eşitsizlikleri gidermek için kırsal bölgelere hastaneler ve sağlık merkezleri inşa edilmiştir. Temel sağlık hizmetlerinden ücret alınmazken, zorunlu sağlık sigortasının kapsamı genişletilmiştir. Son sosyal politikalar alt başlığı yerli halkların hakları üzerine olmuştur. Bu kesimlere yönelik koruma ve kalkınma programları yürütülmüştür. Bu doğrultuda Yerli toplulukların toprak haklarını güvence altına alma, yerel kalkınma projelerinde istihdama katılma ve kültürel mirasları ile geleneksel ögelerini koruma politikaları geliştirilmiştir (Paredes ve Thorp, 2015).

Humala döneminde izlenen genel politikalardan üçüncü başlığı kamu güvenliği oluşturmuştur. Toplum güvenliğini artırıcı tedbirler alınarak, suçla mücadele, uyuşturucu ile mücadele, terörle mücadele ve kamu güvenliği alt yapı yatırımları alanlarında siyasalar izlenmiştir. Suçla mücadele kapsamında, adalet sisteminde güçlendirmelere gidilmiş, polis teşkilatının kapasitesi artırılmış ve toplumlar iş birliği programları başlatılmıştır. Bu doğrultuda mahalle komiteleri ve yerel güvenlik ağları oluşturulmuştur. Uyuşturucu ile mücadele çerçevesinde Peru özel önem taşıyan bir ülke konumundadır. Bu doğrultuda uyuşturucu üretimi ve ticareti noktasında etkin mücadeleyi benimsemiştir. Bu çerçevede yerel, bölgesel, ulusla ve uluslararası düzlemde iş birliklerine gidilmiştir. Terörle mücadele alanında tarihsel olarak yoğun bir politika izleyen Peru, güvenlik güçlerinin kapasitesini artırmış ve sistemi modernize etmiştir. Terör örgütlerine karşı istihbarat birimleri güçlendirilmiş ve operasyonel iş birliği gücü artırılmıştır. Kamu güvenliğine dair son politika maddesi alt yapı yatırımları olmuştur. Özellikle kırsal bölgelerde güvenlik güçlerinin hareketlilik kabiliyetini ve iletişim gücünü artırıcı alt yapı projeleri üretilmiştir. Karakollar, güvenlik kameraları, iletişim ağları ve ulaşım gibi alanlarda geliştirmelere gidilmiştir (McClintock ve Vallas, 2018).

ULDU açısından incelemeye alına üçüncü devlet başkanı Pablo Pedro Kuczynski'dir. Kuczynski, Değişim İçin Perululular (Peruano Por el Kambio/PPK) Partisi'ne mensuptur. İdeolojik düzlemde merkez sağda konumlanan Kuczynski, liberal anlayışı benimsemiştir. Bununla uyumlu olarak iktisadi alanda serbest piyasa ilkelerini uygulamaya koymaya

çalışmıştır. Neoliberal ekonomik politikaları izleyen Kuczynski yönetimi, sürdürülebilir ekonomik büyüme hedefi doğrultusunda yabancı yatırımların çekilmesine ve rekabetçi iş ortamının oluşturulmasına önem vermiştir. Kuczynski'nin genel politika başlıkları ekonomik reformlar, altyapı yatırımları ve yolsuzlukla mücadele etrafında şekillenmiştir.

Ekonomik reformlar çerçevesinde ekonomik büyüme ve yabancı yatırımları ülkeye davet etme temel öncelikleri oluşturmuştur (St John, 2023). Ekonomik liberalizmin benimsendiği bu reformlarda serbest piyasa ekonomisi tercih edilerek bürokratik prosedürler sadeleştirilmiştir. Özel sektörün rolü artırılırken, devletin rolü kısıtlanmıştır. Vergi reformlarına gidilerek sistem daha adil ve verimli hale getirilmeye, vergi yükünün dağılımında iyileştirilmeler yapılmaya çalışılmıştır. Yatırımcılara yönelik vergi teşvikleri uygulamaya koyulurken, vergi kaçakçılığı ile mücadele kapsamında düzenlemeler yapılmıştır. Yabancı yatırımcıların ülkeye gelişini artırmak için, yatırımda bulunacaklara yönelik sübvansiyonlar uygulamaya koyulmuştur. Bu doğrultuda yatırım ortamı iyileştirilmeye çalışılmıştır. Yatırımlar için projelerin bürokratik prosedürleri azaltılmış, projelerde devletin rolü kısıtlanarak, özel sektöre dayalı bir anlayış tercih edilmiştir. Ekonomi politikaları kapsamında bir diğer adımda dış ticaret ile uğraşan birimlere teşviklerin sunulması olmuştur. Bu doğrultuda uluslararası iş birliklerine gidilirken, ihracatın çeşitlendirilmesi ve ticaret hacminin genişletilmesi arzulanmıştır.

Altyapı projeleri ve yatırımları Kuczynski döneminin ikinci genel politika başlığı olmuştur. Ülkenin altyapı gereksinimini karşılamak ve yabancı yatırımcıları bu projelere çekmek ana hedefleri oluşturmuştur. Altyapı yatırımlarına dair alt başlıklar ulaşım, enerji, su ve atık yönetimi ile telekomünikasyon altyapılarıdır. Ulaşım altyapısı hususunda şehirlerarası ticareti artırma odaklı olarak yol ağları genişletilmiş, otoyol ve köprüler yapılarak ulaşım kolaylaştırılmıştır. Enerji altyapısı noktasında temiz enerji kaynaklarına yatırımlarda bulunulmuş, enerji verimliliği artırılmaya çalışılmış ve enerji tedarikinin güvence altına alınması amaçlanmıştır. Su ve atık yönetimi projeleri alanında su kaynaklarının etkin ve sürdürülebilir yönetimi temel hedef olmuştur. Bu kapsamda su arıtma tesislerinin inşası ve kanalizasyon ağının genişletilmesi çalışmaları yapılmıştır. Kuczynski döneminin altyapı alanındaki son politika dalı telekomünikasyon alanıdır. İletişim teknolojilerinin gelişiminden faydalanmak ve bilgiye erişimi artırmak merkezli olarak internet altyapı çalışmalarına ve telekomünikasyon ağlarının inşasına yönelik projelere önem verilmiştir.

Pablo Pedro Kuczynski dönemindeki üçüncü genel politika alanı yolsuzlukla mücadeledir (BBC, 2016).[2] Bu konuda taahhütlerde bulunan Kuczynski, yolsuzlukla mücadele alanında reformlara giderek şeffaflık ve hesap verilebilirlik, kurumsal düzenleme, adil soruşturma ve denetim mekanizmaları üzerinde çalışmalarda bulunmuştur. Şeffaflık ve hesap verilebilirlik hususunda hükümet faaliyetlerinin daha şeffaf hale getirileceği ve hesap verebilir bir pozisyonda olacağı taahhüt edilmiştir. Bu doğrultuda kamu harcamalarının takip edilebilirliğinde kolaylaştırmalara gidilirken, kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanımına önem verilmeye çalışılmıştır. Kurumsal düzenlemeler ile yolsuzlukla mücadele içerisine girecek olan kurumlar güçlendirilmiş ve daha bağımsız bir hale getirilmiştir. Etkin bir sistem oluşturulmaya çalışılarak etik kuralların gözetilmesi ve kamu hizmetlerinde dürüstlüğün sağlanması hedeflenmiştir. Adil soruşturmalar kapsamında, yolsuzlukla suçlanan resmi görevlilerin soruşturma kapsamına girecekleri ve yargılamalara tabi tutulacakları belirtilmiştir. İlgili iddiaların etkin ve derinlemesine araştırılmasına imkanlar tanınarak, ilgili kişilerin bağımsız mahkemelerce adalet önünde hesap vermeleri ve gerektiğinde cezalandırılmaları öngörülmüştür. Son alt başlık ise denetim mekanizmalarıdır. Kamu kaynaklarının etkin kullanımı ve yolsuzluk riskini azaltma odaklı olarak ilgili mekanizmalarda güçlendirmeler yapılmıştır. Buna göre mali denetim birimlerinin kapasiteleri artırılmış, iç kontrol sistemlerinde iyileştirmelere gidilmiş ve teknolojik modernizasyonlardan faydalanılarak faaliyetlerde kullanımı sağlanmıştır.

Elde edilen bilgiler ışığında incelemeye alınan üç devlet başkanının benimsedikleri ideolojiler ve tercih ettikleri politikalar neticesinde farklılaşan ULDU sonuçlarına ulaşılmıştır. Alan Garcia ve Ollanta Humala'nın benimsedikleri sol ideolojik düzlemde, bu düzleme uygun olarak devletin ekonomik ve toplumsal yaşama müdahalesinin olduğu ve özel sektörün kısıtlanarak, devletin rolünün artırıldığı bir anlayışın politikalarda uygulamaya döküldüğü görülmüştür. Buna göre bu iki devlet başkanı için ULDU değişkeni R analiz programında

[2] Odebrecht Yolsuzluk Olayı: Pablo Pedro Kuczynski'nin devlet başkanlığı görevinin sona ermesine neden olan gelişmedir. Brezilya merkezli inşaat şirketi olan Odebrecht şirketi ile bu şirkete bağlı diğer şirketler aracılığıyla gerçekleşmiştir. Olay, Latin Amerika'da ve diğer bölgelerde yolsuzluk ve rüşvet skandalını ifade etmektedir. Odebrecht şirketi Latin Amerika coğrafyasında faaliyet gösteren ve önemli projelerin yükleniciliğini üstlenen bir şirkettir. 2014 yılında Brezilya'da başlayan yolsuzluk soruşturması ile şirketin birçok farklı ülkede resmi yetkililere rüşvet ödediği ortaya çıkmıştır. Altyapı projelerini kazanmak için gizli hesaplar ve yasadışı yöntemler ile yöneticilere ödemelerin gerçekleştiği tespit edilmiştir. Soruşturma kapsamında Brezilya, Peru ve Venezuela devlet başkanları öne çıkmıştır. Soruşturmaların neticesinde salt bu soruşturmadan kaynaklı olarak devlet başkanlığı görevinden ayrılan tek kişi Peru devlet başkanı Pablo Pedro Kuczynski olmuştur. Kuczynski 23 Mart 2018'de görevinden ayrılmış, yerine iki yıl sonra aynı soruşturmalar neticesinde görevden ayrılacak olan partidaşı Martin Vizcarra geçmiştir. Bu sebeple Kuczynski'nin yolsuzlukla mücadele politikaları izlemesi büyük bir ironiyi oluşturmaktadır.

incelenecek olan veri tablosunda “0” olarak işlenmiştir. Ancak Pablo Pedro Kuczynski’de sonuç farklıdır. Merkez sağda konumlanan ve liberal ideolojiyi benimseyen Kuczynski, devletin rolünü kısıtlayacak şekilde, neoliberal ekonomiyi benimseyen ve bu doğrultuda özel sektörün güçlenmesini öngören politikaları tercih etmiştir. Gerçekleştirilecek projelerde kamu harcamaları yapmak yerine yabancı yatırımları tercih eden Kuczynski, bu politikaları nedeniyle R analiz programında incelenecek olan doğruluk tablosunda ULDU değişkeninde “1” değerine sahip olmuştur.

5.7.2.Azınlıklar ve Etnik Gruplar

Bu niş inceleme alanı başlığı altında, Peru’nun imzalamış olduğu anlaşmalarda azınlıklar ve etnik gruplar hakkında düzenlemelere haiz olan anlaşmaların, imzalandıkları dönemlerdeki devlet politikaları ve çıkar grupları DMY ve TMY değişkenleri çerçevesinde irdelenecektir.

5.7.2.1.DMY-Azınlık

Alan Garcia, Peru’da devlet başkanlığı görevini yürüttüğü iki dönemde de azınlıklar ve etnik gruplar meselelerine yönelik çeşitli politikalar izlemiştir.1985-1990 yılları arasındaki İlk başkanlık döneminde yerli halkların hakları ve kültürel çeşitlilik temalı politikalar öne çıkmıştır (Greene, 2006). Bu periyodda anayasal düzlemde yerli toplulukların kendi topraklarını ve kültürel miraslarını koruma hakları güvence altına alınmıştır. Bu toplulukların temsiliyet problemlerini gidermek için yerel düzeyde özerklik benzeri statü sağlayan düzenlemeler yapılmıştır. Çalışmanın odaklandığı ikinci başkanlık dönemi olan 2006-2011 yılları arasında doğal zenginliklerin keşfi ve çıkarımı projeleri merkezde yer almıştır. Bu projelerde yerli halklara ait toprakların kullanımı ve istihdamı kapsamında yerel kalkınma, azınlık hakları, kültürel çeşitlilik ve eğitim ile sağlık hizmetleri etrafında şekillenen azınlık ve etnik grupları düzenlemeleri üretilmiştir. Yerel kalkınma ve iktisadi büyüme açısından doğal kaynakların keşfedilmesi ve çıkarılması neticesinde ülkenin ekonomik ilerlemesine katkıda bulunması hedeflenmiştir. Bu keşif ve çıkarım çalışmalarında yerel toplulukların istihdam edilip, bu vatandaşlar için iktisadi fırsatlar oluşturacağı belirtilmiştir. Bu istihdam ve ekonomik etkileşimleri ile yerli halkların topluma daha çok entegre olması arzulanmıştır. Azınlık hakları çerçevesinde yerli grupların ulusal düzeyde temsiliyetini artırma ve yerel düzeyde yerinden yönetim sağlama imkanları sunulmaya çalışılmıştır. Yerli halkın kendi toplumlarını yönetme açısından yetkileri genişletilmiş ve güçlendirilmiştir. Kültürel çeşitliliğin tanınması kapsamında

azınlıkların geleneksel ve kültürel ögelerinin korunması serbest bir şekilde kendi yaşam tarzlarını sürdürmeleri, yerel dillerini yaşatmaları koruma altına alınmıştır. Eğitim ve sağlık hizmetleri noktasında yerli halkların bu hizmetlere erişimi temel konuyu oluşturmuştur. Kırsal ve izole alanlarda varlıklarını sürdüren bu grupların eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimi için mobil ve yerinden hizmetlerin sunulmasına ve ilgili araçların ve ekipmanların temin edilmesine yoğunlaşılmıştır.

Alan Garcia döneminde düşüncede kalan bu politikalar uygulamada farklı şekilde tezahür etmiştir. 2008'de 1996 yılında çıkarılmış olan ve yerli halkların topraklarını koruyup bu konuda yönetime katılmasını sağlayan 26505 Sayılı Ulusal Topraklar ve Köylü ve Yerli Topluluklarındaki Ekonomik Faaliyetlerin Gelişiminde Özel Yatırım Yasası (Ley de la Inversión Privada en el Desarrollo de las Actividades Económicas en las Tierras del Territorio Nacional y de las Comunidades Campesinas y Nativas) üzerinde oluşturulan 1015 Sayılı Kararname ile değişikliklere gidilmiştir. Değişiklikler ile kırsal ve yerli toplulukların topraklarının özel yatırımcılara daha kolay kiralanması veya satılması sağlanmıştır. Azınlıkların ve yerli toplulukların topraklarının kullanımına ilişkin karar verme süreçlerinde değişikliklere gidilerek, yerli halkların onayının önem azaltılmış; bu toprakların özel yatırımcılara kiralanması veya satılması için gereken prosedürler basitleştirilmiştir (Decreto Legislativo 1015, 2008). Aynı yıl 1066 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname çıkarılarak tarım sektörünün büyümesi için tarım arazilerinin verimli ve sürdürülebilir kalkınma kapsamında kullanılması amaçlanmıştır (Decreto Legislativo 1066, 2008). Yerli halkların topraklarını özel yatırımcıya açan ve geleneksel yaşam tarzlarını tehdit eden bu düzenleme büyük tepkilere yol açmıştır. Tepkiler sonucunda bu düzenleme iptal edilmiştir (FAO LEX, 2020).

Ollanta Humala döneminde de azınlıklar ve etnik gruplar alanında aktif politikalar izlenmiştir. Bu politikalar yerli halkların siyasi katılımı, topluluk merkezli kalkınma projeleri, toprak taleplerinin karşılanması ve eğitim hizmetleri etrafında belirlenmiştir. Yerli halkın siyasi katılımı politikaları ile bu grupların temsiliyetleri artırılmaya çalışılmıştır. Yerel yönetimlerde ve karar alma süreçlerinde daha etkin bir şekilde yer almaları sağlanmıştır. Bu halkların liderlerinin ve paydaşlarının katılımı ile yasal düzenlemelerin ve projelerin danışma ve onay süreçleri güçlendirilmek istenmiştir. Yerli grupların toprak hakları ve talepleri ikinci gündem maddesi olmuştur. Yaşam alanlarının korunması, toprağa dayalı haklarının gözetilmesi, toprak taleplerinin karşılanması temel meseleleri oluşturmuştur. Bu doğrultuda Toprak Kayıt Birimi aktifleştirilerek bu talepler incelemeye alınmak üzere kayıt altına alınmıştır. Üçüncü gündem

maddesi kalkınma projelerinin topluluk tabanlı olarak gerçekleştirilmesi isteğidir. Yerli toplulukların kalkınma projelerinde daha fazla rol alarak istihdam edilmesi, projeler kapsamındaki faaliyetlerde daha aktif bir şekilde bulunması arzulanmış ve yerel düzlemde sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması hedeflenmiştir. Son madde ise eğitim hizmetleri üzerine olmuştur. Kültürel ögelerini içerecek şekilde güncellenmiş müfredatla yerli toplulukların eğitim hizmetlerine erişmesi temel meseleyi oluşturmuştur. Böylelikle yerel dillerin ve geleneksel uygulamaların aktif bir şekilde kullanılarak içerildiği ve kültürel mirasın korunduğu eğitim hizmetleri sunulmaya çalışılmıştır.

İzlenen bu politikalar ile uyumlu bir şekilde 2011 yılında 29785 Sayılı Peru Yerli ve Yerli Halklara İlişkin Danışma Yasası (Ley 29785, Ley de Consulta Previa a los Pueblos Indígenas u Originarios) çıkarılmıştır. Bölge halkının topraklarına ve kaynaklarına dair herhangi bir proje veya politikayı kararı alınmadan önce yerli topluluklara danışma zorunluluğu getirilmiştir. Bu danışmanlık süresince uygulamaların yerel kültüre ve özgürlüklere etkisi, yeterli bilgilerin verilmesi ve herhangi bir olumsuzluk durumunda haklarının garanti altına alınması sağlanmıştır (Ley 29785, 2011). Ertesi yıl Humala hükümeti yılın ilk Yüksek Kararnamesi olan 1 numaralı düzenleme ile Kültür Bakanlığı bünyesinde yerli halkların haklarını korumak, teşvik etmek ve bunlara saygı göstermekle görevli olan Yerli Halkların Hakları Genel Müdürlüğü **(**Dirección General de Derechos de los Pueblos Indígenas - DGDPI)'nü kurmuştur (Decreto Supremo N° 001-2012-MC, 2012). DGDPI, yerli halkların haklarını koruma, kültürlerini ve dillerini yaşatma, toprak haklarını ve doğal kaynaklarını gözetme, sağlık ve diğer hizmetlere erişimlerini sağlama ve örgütlenmelere ve siyasi katılımlara teşvik etmekle görevlendirilmiştir. Böylelikle yerli halkların gereksinimleri ve talepleri kurumsal düzeyde ele alınmış ve hükümet ile etkileşim imkanları artırılmıştır. 2014 yılında 30230 sayılı Ülkedeki Yatırımların Teşviki ve Canlandırılması için Vergi Tedbirleri, Prosedürlerin ve İzinlerin Basitleştirilmesi Hakkında Kanun (Ley Que Establece Medidas Tributarias, Simplificación De Procedimientos Y Permisos Para La Promoción Y Dinamización De La İnversión En El País) yayımlanmıştır (Ley 30230, 2014). Yasadaki hükümlerin yerli halkların topraklarını tehdit etmediği, özel yatırımlara yönelik yapılan teşviklerin yerli halkların haklarına etkide bulunmayacağı, kültürel ve doğal alanlarının kapsam dışında olduğu ve yerli topluluklar ile etkin diyalog kurulup haklarına saygı gösterileceği ifade edilmiştir (Ministerio de Cultura, 2015).

Pablo Pedro Kuczynski dönemi, çıkarılan yasalar dikkate alındığında, azınlıklara yönelik politikaların geliştirildiği bir başka dönemdir. Kuczynski dönemindeki azınlık politikaları yerli halkların hakları, dil ve eğitim politikaları, ayrımcılıkla mücadele ve toplumsal iş birliği konuları üzerine şekillenmiştir. Yerli halkların hakları başlığında, bu grupların haklarına ve kültürel kimliklerine yönelik korumalar sağlanması için adımlar atılmıştır. Yerli toplulukların toprak ve kaynaklara erişimleri güçlendirilmeye ve projelerde katılımlarının sağlanması ve görüşlerinin alınması teşvik edilmiştir. Dil ve eğitim politikaları çerçevesinde yerli toplulukların dil ve kültürel hakları gözetilmesi ve bu doğrultuda harmanlanmış çeşitli eğitim programlarının uygulanması düşünülmüştür. Bu noktada yerli grupların ana dillerinde eğitim imkanına erişmesi için gayret gösterilmiş, yerel dillerin korunması ve yaşatılması için teşviklerde bulunulmuştur. Üçüncü konu ayrımcılıkla mücadele olmuştur. İnsan haklarının korunması ve ayrımcılıklarla mücadele edilmesi Kuczynski hükümeti tarafında önem atfedilmiş ve bu çerçevede yerli gruplara ve azınlıklara yönelik eşitlikçi politikalar üretilerek ayrımcılığın önlenmesi için gayret gösterilmiştir. Son konu başlığı ise toplumsal iş birliğidir. Yerel toplulukların toplumsal katılımını sağlamak, toplumdaki görünürlüklerini artırmak ve karşılaştıkları sorunları dile getirmelerini sağlayarak bu sorunların çözümünü üretmek için iş birliği mekanizmaları güçlendirilmiştir. Bu doğrultuda azınlıkların politika yapım süreçlerine katılımları için imkanlar oluşturulmuş ve sivil toplum ile iş birliği ortamı sağlanmaya çalışılmıştır.

İzlenen bu politikalar ile birlikte Kuczynski döneminde azınlıklar konusunda çeşitli kararnameler oluşturulmuştur. 2016 yılında çıkarılan 5 Numaralı Yüksek Kararname ile yerli halkların kültürlerinin korunması ve haklarının savunulması için Ulusal Yerli Halklar Enstitüsü'nün (Instituto Nacional de Pueblos Indígenas - INPI) kurulmuştur (Decreto Supremo No 005-2016-MC, 2016). Bu düzenleme ile INPI, yerli halkların dillerini, geleneklerini, göreneklerini ve kültürel miras alanlarını korumakla görevlendirilmiş olduğu ve yerli halkların kültürel kimliklerini yaşatmalarına ve gelecek nesillere aktarmalarına yardımcı olacağı belirtilmiştir. Ayrıca Yerli haklarının savunulması ve ihlallerin tespit edilmesi, sağlık, eğitim ve diğer temel hizmetlere erişimlerinin sağlanması diğer görevlerini oluşturmuştur. Aynı yıl yayımlanan 22 Numaralı Yüksek Kararname, Yerli Halklar için İki Dilli Kültürlerarası Eğitim Ulusal Politikası (Política Nacional de Educación Intercultural Bilingüe para los Pueblos Indígenas)'nı onaylayarak yerli halkların eğitim haklarını güçlendirmeyi ve eğitim sisteminde kültürel çeşitliliği sağlamayı amaçlamıştır (Decreto Supremo No 022-2016, 2016). Bu yönde son olarak 2017 yılında 7 Numaralı Yüksek Kararname çıkarılmıştır (Decreto Supremo No 007-

2017-MINAM, 2017). Bu düzenleme ile yerli halkların çevresel etki değerlendirmesi süreçlerine katılabilmeleri kolaylaştırılmıştır. Böylelikle yerli halklar kendi yaşam alanları için olumsuzluk oluşturabilecek uygulamalara karşı haklarını savunma imkanı elde etmiştir.

Elde edilen yukarıdaki bilgiler irdelendiğinde hem Alan Garcia hem Ollanta Humala hem de Pablo Pedro Kuczynski dönemlerinde azınlıklar ve etnik gruplar konularında çeşitli politikalar izlendiği ve bu politikalar doğrultusunda yasal mevzuatların düzenlendiği görülmüştür. Ancak bu izlenen bu politikaların etnik grupların ve azınlıkların yararına olup olmadığı araştırmak kapsamı dışındadır. Buna göre R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda DMY-Azınlık değişkeni her üç devlet başkanını ilgilendiren kısımda "1" olarak işlenmiştir.

5.7.2.2.TMY-Azınlık

Alan Garcia döneminde azınlıklar ve etnik gruplar alanında faaliyet gösteren çeşitli çıkar grupları/dernekler var olmuştur. Bu yapılar genellikler yerli halkların kendi kurdukları oluşumlar iken, bazı konulara odaklı olarak da oluşturulan gruplar da bulunmuştur. Bunlardan ilk gruba giren yapılara örnek olarak Peru Amazon Yerli Kalkınma Birliği (Asociacion Interetnica de Desarollo de la Selva Peruana – AIDESEP, https://www.aidesep.org.pe/), Peru Köylüler Konfederasyonu (Confederacion Campesina del Peru – CCP, https://www.escr-net.org/member/confederacion-campesina-del-peru-ccp) ve Peru Yerli Kültürleri Merkezi (Centro de Culturas Indigenas de Peru – CHIRAPAQ, https://www.iwgia.org/es/aliados/94-centro-de-culturas-indigenas-del-peru-chirapaq.html) verilebilir. Bu örgütler ortak olarak yerlilerin haklarını gözeten, toprak haklarını dile getiren, kırsal kalkınma talebinde bulunan ve eğitim ile sağlık gibi temel hizmetlere erişimlerin artırılmasını istemiştirler. Bu doğrultuda gündem oluşturan bu yapılar, politika yapıcılar ile etkileşim halinde olmuşturlar. İkinci gruba giren yapılara örnek olarak Madencilikten Etkilenen Peru Toplulukları Ulusal Konfederasyonu (Confederacion Nacional de Comunidades e Peru Afectades por la Mineria – CONACAMI, https://www.cetri.be/CONACAMI-10-anos-tejiendo?lang=fr) ve İklim Değişikliğine Karşı Vatandaş Hareketi (Movimiento Ciudadano frente al Cambio Climatico – MOCICC, https://mocicc.org/) gösterilebilir. CONACAMI, madencilik aktivitelerinden kaynaklı olarak yerel, toplulukların olumsuz etkilenmelerine karşı gündem oluşturup haklarının ihlal edilmesine karşı politika izlerken; MOCICC ise iklim değişikliği ve çevre konularında faaliyet gösteren yapılar olup azınlıkların çevresel hakları ve yaşam alanlarını korumak için mücadele göstermektedir.

Ollanta Humala döneminde etkili olan çıkar grupları daha çok yerel örgütler olmuştur. And Dağları'ndaki en büyük yerel halk olan Quechua'lar, Ulusal Tarım Konfederasyonu (Confederacion Nacional Agraria – CNA, https://www.cna.org.pe/)'nca temsil edilirken, aynı bölgede Peru, Kolomibya, Bolivya ve Şili ile sınır olan alanda yaşayan Aymara halkı, Aymara Toplulukları Ulusal Birliği (Union Nacional de Comunidades Aymaras – UNCA, https://justiciaclima-ppii.pucp.edu.pe/enlaces/union-nacional-de-comunidades-aymaras-unca.) tarafından temsil edilmektedir. Amazon bölgesindeki yerli halk olan Ashaninkalar, ülkenin orta ve doğu Amazon bölgesinde konumlanmış olup, AIDESEP aracılığıyla temsiliyet sağlarken, aynı alanda Ucayali bölgesinde yer alan Shipibo-Konibo Halkı Doğulu Yerli Halkları Bölgesel Örgütü (Organización Regional de los Pueblos Indígenas del Oriente – ORPIO, https://www.orpio.org.pe/) etrafında toplanmıştır. Ülkedeki siyahi kökenli topluluklar olan Afro-Perulların Haklarını Savunma ve Geliştirme Ulusal Konfederasyonu (Asociación Negra de Defensa y Promoción de los Derechos Humanos – ASONEDH, https://asonedhperu.org/) ile temsil edilmektedir. ASONEDH, Afro-Perulu toplulukların kültürel miraslarını koruma ve eşitlikleri için mücadele etme hedefleriyle hareket etmiştir. Son olarak Inka soyundan gelen topluluklar için Inka Ulusal Enstitüsü (Instituto Nacional de Cultura) oluşturulmuş; bu vakıf Inka kültürünün korunması ve tanıtılması için gayret göstermiştir. Ayrıca CONACAMI gibi Garcia dönemindeki yapılar bu dönemde de aktif rol oynamıştır.

Pablo Pedro Kuczynski döneminde azınlıklar ve etnik gruplar alanında çeşitli çıkar grupları faaliyetlerde bulunmuştur. Bu dönemde çevre ve insan hakları ile bağlantılı örgütlere daha aktif olmuştur. Peru Andlı ve Amazonlu Yerli Kadınlar Ulusal Örgütü (Organizacion Nacional de Mujeres Indigenas Andinas y Amazonicas del Peru-ONAMIAP, https://www.onamiap.org/), Manuela Ramos Hareketi (Movimiento Manuela Ramos – MMR, https://www.manuela.org.pe/), Afro-Latin Amerikalı, Afro-Karayipli ve Diaspora Kadınları Ağı (Red de Mujeres Afrolatinoamericana, Afrocaribeana y de la Diaspora, http://www.mujeresafro.org/), İnsan Hakları Derneği (Asociación Pro Derechos Humanos-APRODEH, https://www.aprodeh.org.pe/) ve Ortak Fayda Ensitüsü (Instituto del Bien Comun-IBC, https://ibcperu.org/) bu örgütlere örnektirler. ONAMIAP, Peru'nun And Dağları ve Amazon bölgelerinde yaşayan yerli toplulukların kadınlarının haklarını savunan bir yapıdır. Yerli topluluklarda yer alan kadınların güçlendirilmesini ve sosyo-ekonomik çerçevede gelişimlerini sağlamalarını desteklemiştir. MMR, cinsiyet eşitliği ve kadın hakları hususunda faaliyetlerde bulunan bir harekettir. Peru'daki yerli topluluklarda yer alan kadınların ve kırsal kesimlerde yaşayan kadınların haklarını gözeten MMR, bu kişilerin eğitim ve sağlık

hizmetlerinden faydalanmaları ve toplumsal eşitliklerinin sağlanması doğrultusunda çalışmalarda bulunmaktadır. ONAMIAPAD, Peru'da yaşayan Afro-Peru topluluğunun kadınlarının haklarını savunmaktadır. Bu çerçevede eşitlik ve ayrımcılıkla mücadele alanlarında gayret göstermektedir. APRODEH ise insan hakları üzerine faaliyetler gösteren bir yapıdır. Peru'da yaşayan azınlıkların ve etnik grupların haklarını koruma, adil ve eşit uygulamalara tabi tutulmalarına ve ayrımcılığa uğramamalarına yönelik politikalar için teşviklerde bulunmaktadır. Son olarak IBC, Peru'da bulunan yerli toplulukların üzerinde yaşadıkları topraklar ve doğal kaynaklara dair haklarını gözetme, sürdürülebilir kalkınma ilkesi doğrultusunda kullanımlarda bulunma, çevresel etkileri denetleme ve ilgili projelerde yerli halkların katılımını ve istihdamını teşvik ederek, bu konularda araştırmalar yapan ve savunuculuklarda bulunan bir oluşumdur.

Elde edilen bu bilgiler kapsamında, konunun içeriğinin yalnızca TMYf değişkenine uygun olması göz önünde bulundurularak, her üç dönemde de azınlık alanında faaliyet gösteren birçok çıkar grubu var olmuştur. Alan Garcia ve Ollanta Humala döneminde yerli halk örgütleri ön plana çıkarken, Pablo Pedro Kuczynski döneminde insan ve kadın hakları ile çevresel meseleler ile bağlantılı örgütler öne çıkmıştır. Buna göre R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda TMYf-Azınlık değişkeni her üç başkanı ilgilendiren kısımda "1" olarak kodlanmıştır.

5.7.3.İşçi ve Emek Düzenlemeleri

İncelemeye alınan anlaşmalar çerçevesinde Maxqda analiz programında yapılan kodlamalar neticesinde Peru'nun işçi ve emekli alanına yönelik düzenlemeleri içeren ticaret anlaşmaları ABD, Avustralya, Güney Kore, Japonya ve Kanada ile imzaladığı anlaşmalardır. Bu anlaşmalardan ABD ve Güney Kore ile olanları Alan Garcia döneminde, Japonya ve Kanada ile imzalananları Ollanta Humala döneminde, Avustralya ile yapılanı Pedro Pablo Kuczynski döneminde gerçekleşmiştir. Bu çerçevede sırasıyla bu üç dönemdeki politikalar ve çıkar grupları doğrultusunda DMY ve TMY değişkenleri irdelenmiştir.

5.7.3.1.DMY-İşçi

Peru devlet başkanlığı görevini iki farklı dönemde yürüten Alan Garcia, işçi haklarına yönelik çeşitli politikalar izlemiştir. Başkanlığının ilk dönemi, Peru'da iktisadi olarak zorlukların olduğu bir dönemdir ve buna yönelik olarak da ekonomik reformlar ve yapısal

politikalar belirlenmiştir. Bundan dolayı işçi hakları meselesi kompleks bir statüde var olmuştur. Yürütülmeye çalışılan serbest ticaret politikaları ile dış yatırımları çekmek amacıyla oluşturulan politikalar, başta büyükşehirlerde olmak üzere özel sektörün büyümesine ve yeni istihdam olanaklarının oluşmasına yol açmıştır. Ancak tercih edilen serbestleşme ve özel sektör yanlısı bu politikalar neticesinde işçi sendikalarının sınırlanmasına ve çalışma koşullarının olumsuzluklar ile karşılaşmasına sebep olmuştur. Zaman zaman bu durumlardan dolayı Garcia hükümeti aleyhinde işçi grevleri gerçekleşmiştir (Sulmont, 2011; Palmer, 2014).

Çalışma kapsamında ele alınacak olan ikinci Garcia döneminde de benzer anlayış daha ılımlı bir şekilde sürdürülmüş ve bu dönemde çıkarılan yasalara bakıldığında işçi haklarına yönelik izlenen politikalar asgari ücret düzenlemeleri, işçi sendikaları, çalışma koşulları, işçi eğitimi ile sosyal güvenlik ve işsizlik üzerine yoğunlaşmıştır. Asgari ücret düzenlemeleri çerçevesinde çalışanların hayat standartlarında iyileştirmelere gitmek için minimum ücret miktarı artırılmıştır. Düzenli aralıklar ile gerçekleştirilen bu artışlarla birlikte işçilerin daha yüksek gelir düzeylerine erişmeleri hedeflenmiştir. İşçi sendikaları noktasında bu yapıları güçlü hale getirme politikaları güdülmeye çalışılmıştır. Sendikaların işçilerin haklarını savunmaları ve ortak müzakerelerde işçileri temsil etmeleri sağlanmak istenmiştir. İşçilerin hakları yasal zeminde korunacak pozisyona getirilmiş ve sendikaları bu hakları gözetecek duruma gelmeleri arzu edilmiştir. Çalışma koşulları başlığı altında işçilerin çalışma ortamlarının iyileştirilmesi amaçlanmıştır. İşçilerin sağlıklarının ve güvenliklerinin standartlara uygun bir hale getirilmesi, çalışma saatlerinin insani bir şekilde düzenlenmesi ve işçilerin sağlık sigortaları hususları bu çerçevede ele alınıp ilgili düzenlemeler uygulamaya koyulmuştur. İşçi eğitimi ile Garcia hükümeti çalışanların mesleki becerilerini geliştirmeleri ve işgücü piyasalarına uyum sağlamalarını desteklemek istemiş ve çeşitli programlar ve seminerler aracılığıyla bu eğitimleri sunmaya gayret etmiştir. Son başlık olan sosyal güvenlik ve işsizlik sigortası ile çalışanların sosyal güvenlik haklarına erişimlerini artırmak ve işsizlik durumu ile karşılaşmaları haline belirli bir süre mali yardım ve mesleki eğitim imkanları sunulmak istenmiştir. İşsizlik sorununu azaltmak için de istihdam oluşturucu projeler hem kamusal hem de özel sektördeki yatırımlar ile teşvik edilmeye çalışılmıştır.

İzlenen bu politikalar ile uyumlu olarak Alan Garcia dönemin bazı işçi haklarını koruyan yasalar oluşturulmuştur. 2007 yılında Ocak ayında 1 numaralı Yüksek Kararname ile Zorla Çalıştırmayla Mücadele Komisyonu kurulmuş (Decreto Supremo No 001-2007-TR, 2007), aynı yılın Mayıs ayında 9 sayılı Yüksek Kararname ile Zoraki Çalıştırmaya karşı Mücadele

düzenlemesi yayımlanmıştır (Decreto Supremo No 009-2007-TR, 2007). Bu düzenlemeler ile başta çocuk işçilik olmak üzere zorla çalıştırılan kişilerin hakları gözetilmiştir. Minimum çalışma yaşının 14 olarak belirleyen bu kararname, 14-18 yaş arası çalışanların sınırlı olarak ve gece vardiyası olmadan çalışma hayatında var olabileceğini ifade etmiştir. Çalışan gençlerin eğitim haklarını da koruyan bu mevzuat, işverenlerin gençlerin eğitimlerine devam etmelerini sağlamakla yükümlü olduğunu vurgulamıştır.

Mart 2009'da ise ev işçileri olarak sınıflandırılan temizlikçiler, bebek ve çocuk bakıcıları, yaşlı bakıcıları, bahçıvanlar gibi kişilerin haklarına yönelik düzenlemeye gidilmiştir. Bu doğrultuda 4 numaralı Yüksek Kararname çıkarılmıştır (Decreto Supremo No 004-2009-TR, 2009). Bu kategorideki çalışanların sözlü veya fiziksel tacize uğraması, özel kıyafetler giydirilmesi, iş görevi harici görevler ve muamelelerde bulunulması yasaklanmış, yapılacak ihlallerin yaptırımları sıralanmıştır.

Bu düzenlemelerin yanı sıra işçi sendikalarının haklarını güvence altına alınarak sendikal aktivitelerini koruyan düzenlemelere gidilmiştir. Örgütlenme özgürlüğünün verilmeye çalışıldığı bu yasa ile sendikaların temsiliyeti güçlendirilmek ve grev haklarının yasal bir zemine oturtulması desteklenmiştir. Ayrıca işçilerin sağlıklarına ve güvenliklerine uygun bir şekilde çalışma ortamlarının oluşturulması için denetim mekanizmaları oluşturulmuştur. Belirlenen güvenlik standartlarına erişen iş ortamları meydana getirerek iş kazalarının ve meslek hastalıklarının önüne geçilmek istenmiştir.

Ollanta Humala döneminde, Alan Garcia dönemine benzer şekilde, işçi haklarına yönelik politikalar izlenmiştir (Baanante, 2016; Durand, 2017). Çalışma yasası reformu, asgari ücret, kolektif müzakere ve diyalog teşviki ana başlıkları oluşturmuştur. Çalışma yasası reformu ile işçi haklarının güvence altına alınması ve çalışma koşullarının iyileştirilerek işçi sağlığı ve güvenliğinin artırılması hedeflemiştir. İşçilerin sendikal hakları korunarak, iş güvenceleri artırılmak ve işçi sözleşmeleri güçlendirilmek amaç edinilmiştir. Asgari ücret düzenlemeleri ile minimum ücretlerde artış sağlanması temel saik olmuştur. Düşük gelirli çalışanların daha adil bir ücrete erişerek yaşam maliyetlerini karşılamalarına gayret edilmiştir. Kolektif politikaları ile işçi sendikaları güçlendirilmeye ve kolektif müzakerelerin düzenlenerek katılım göstermeleri teşvik edilmeye çalışılmıştır. Sendikal örgütlenmelere bu doğrultuda destekletici düzenlemeler yapılarak işverenlere karşı sendikaların müzakere becerileri artırılmak istenmiştir. Diyalog teşviki düzenlemeleri ile çalışma ilişkilerinde temel aktörler olan hükümet, işçiler ile işverenler arasında etkileşim alanı oluşturulmak arzulanmış ve bu bağlamda iletişim

platformları kurularak çeşitli konularda tüm tarafların taleplerini ve isteklerini birbirlerine iletme imkanı oluşturulmuştur.

Humala hükümeti belirlediği politikalara istinaden bu alanda bazı düzenlemelerde bulunmuştur. Aralık 2012'de 20 sayılı Yüksek Kararname ile Özel İstihdam Büroları oluşturulmuştur (Decreto Supremo No 020-2012-TR, 2012). Bu yasal mevzuat ile özel istihdam bürolarının kuruluşu, işletilmesi ve denetlenmesi belirlenmiştir. İstihdamın gelişimine katkıda bulunmayı amaçlayan hem iş arayanları hem de işverenleri gözeten bu uygulama, şeffaflık ve etik değerler temelinde istihdam piyasasındaki etkinliği düzenlemeye ve artırmaya çalışmıştır. İşsizliğin azalması ve nitelikli işgücüne ulaşılması noktasında aracı konumunda rol oynamıştır. Aynı konuda Temmuz 2013'te 14 sayılı Kanun Hükmünde Kararname çıkarılmıştır (Decreto Legislativo No 014-2013-MTPE/3, 2013). İşverenlere ilan yayınlama, özgeçmiş tarama, mülakat planlama ve işe alım süreçlerinde danışmanlık hizmetlerinin sunulduğu; iş arayanlara beceri artırım eğitimleri, kariyer danışmanlığı, özgeçmiş hazırlama ve mülakat desteklerinin verildiği bu yasal düzenleme ile işsizlere, iş arayanlara ve işverenlere işgücü piyasasını hareketlendirmek ve istihdamı artırmak için hizmetler sunulmuştur.

Haziran 2013'te 5 sayılı Yüksek Kararname çıkarılarak inşaat sektöründe çalışanların haklarına yönelik düzenlemeler oluşturulmuştur (Decreto Supremo No 005-2013-TR, 2013). Böylelikle, inşaat sektöründe kayıt dışı istihdamın önüne geçilmesi için işçilerin kayıt altına alınması, kayıtlı işçilerin sosyal güvenlik, sağlık sigortası ve diğer haklardan faydalanması, sektörel iş kazalarını azaltmak için çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve sektörde nitelikli işgücü oluşumun sağlanması hedeflenmiştir. Bu düzenleme ile inşaat sektöründeki çalışanların hakları güvence altına alınmaya ve sektörel gelişimi sağlamaya çalışılmıştır. Bu yasal mevzuatların yanı sıra, Humala döneminde de zorla çalışmaya yönelik düzenlemelere gidilerek 2013 yılında 4 numaralı, 2014 yılında ise 3 ve 11 numaralı Yüksek Kararnameler yayımlanarak, ilgili alandaki mücadele kapsamı genişletilmiştir.

Pedro Pablo Kuczynski, kısa süren başkanlık döneminde, işçi haklarına yönelik birçok politika tercihinde bulunmuştur (Jaramillo, 2018). Çalışma hukuku reformu, sosyal güvenlik reformları ve sendikal güçlenme düzenlemeleri farklılaşarak öne çıkan politikalar olmuştur. Çalışma hukuku reformu ile işçi hakları ve çalışma şartları yeniden düzenlenmiştir. Yapılan yeni düzenlemeler sonucunda çalışanların iş güvencesi artırılmış, çalışma saatleri düzenlenmiş ve işçilere yönelik daha fazla koruyucu önlemler ve düzenlemeler getirilmiştir. Bu kapsamda iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için standartlara uyum doğrultusunda denetim

mekanizmalara güçlendirilmiş, işçilerin saatlik ücretlerinde artışa gidilerek temel yaşam masraflarını karşılamaları arzulanmış, çalışanların iş güvencesi artırılarak haksız bir şekilde işten çıkarılmalarının önüne geçilmeye çalışılmış ve iş kazaları ve meslek hastalıkları durumunda işverenler tarafından çalışanlara tazminat ödemeleri yapılması kriterlere bağlanarak işçi lehine düzenlemeye uğraşılmıştır. Sosyal güvenlik reformları politikası ile çalışanların emeklilik hakları, sağlık sigortaları ile sağlık hizmetlerinden faydalanmaları ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları yeniden düzenlenmiş ve gerçekleştirilen reformlar ile işçilerin hakları artırılmıştır. Son politika başlığı olan sendikal güçlenme ile işçi sendikalarının örgütlenme hakları korunup gözetilerek bu sendikaların güçlenmesi ana odak noktası olmuştur. Sendikaların yasal güvenceye sahip bir şekilde çalışanların menfaatlerini savunması ve bu doğrultuda kendi rotalarını belirlemesi teşvik edilmiştir.

Kuczynski başkanlığı süresi içerisinde işçi hakları alanına yönelik bazı yasal düzenlemelere gitmiştir. Bu düzenlemelerden öne çıkanları işçilerin sendikal hakları artırılmış, çalışanların iş güvenliği ve iş sağlığı standartları iyileştirilmeye çalışıldı ve kadın işçilerin hakları güvence altına alınmıştır. Bu doğrultuda 2016 yılında 10 Sayılı Yüksek Kararname çıkarılmıştır. Zorla çalıştırma ile mücadelenin kapsamını genişleten, bakanlıklara güçlendirilmiş yetkiler veren bu düzenleme özellikle madencilik, tarım ve balıkçılık alanlarında bu tür durumların önüne geçilmesi için stratejiler ortaya koyulmuştur (Decreto Supremo No 010-2016-TR, 2016). Bir yandan mağdurların hak kayıpları giderilmeye çalışılırken, diğer yandan ihlallerde bulunanlara ağır yaptırımlar getirilmiştir.

Elde edilen bu bilgiler bağlamında her üç devlet başkanı döneminde de işçi haklarına yönelik siyasalar izlenmiştir. Bu siyasalar kapsamında yasal düzenlemelere de gidilmiştir. Buna göre R analiz programında incelenecek olan doğruluk tablosunda DMY-İşçi değişkeni her üç devlet başkanı için de "1" olarak işaretlenmiştir.

5.7.3.2.TMY-İşçi

İşçi hakları meselesi değişkenler açısından ele alındığında hem işçilerin açısında hem de işverenlerin açısından değerlendirilmesi gereken bir konudur. Bu sebeple işçilerin menfaatlerini savunan yapılar TMYf değişkeni kapsamında, işverenlerin menfaatlerini savunan yapılar TMYs değişkeni altında değerlendirilmiştir.

Alan Garcia döneminde, işçilerin çıkarlarını gözeten ve bu konuda çalışmalarda bulunan çeşitli yapılar var olmuştur. Peru İşçi Merkezi (Central General de Trabajadores del Perú – CGTP, https://www.cgtp.org.pe/), Peru İşçi Konfederasyonu (Confederación de Trabajadores del Perú-CTP, ctp-peru.org) ve Peru Çocuk ve Genç İşçiler Hareketi (Movimiento Nacional de Niños, Niñas y Adolescentes Trabajadores Organizados del Perú – MOLACNNATS, molacnnats.com/peru) bunlardan öne çıkanlarıdır. CGTP, ülkedeki en büyük işçi yapılanmalarından birsidir. Çalışanların haklarını savunan ve işçi sınıfının çıkarlarını temsil etmekle görevli olan bu örgüt, çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve minimum ücret düzeyinin artırılması gibi hususlarda gündem oluşturmaya çalışmıştır. FSTP, farklı sektörlerde çalışan işçilerin bir araya geldiği bir yapılanma olup, sendikal örgütlenme konusuna yoğunlaşmıştır. Bu doğrultuda işçilerin birlikte hareket etmesini amaçlayan bu federasyon, işçi sınıfının taleplerini dile getirmek için çalışmıştır. MOLACNNATS ise bir diğer işçi yapılanmasıdır. Ülkedeki çalışanların hakları ve menfaatleri noktasında faaliyetlerde bulunan MOLACNNATS, işçilerin sosyal güvencesi, adil ücret kazanması ve iş güvenliği gibi konulardaki taleplere odaklanmıştır.

Ollanta Humala döneminde de çeşitli işçi yapılanmaları faaliyetlerde bulunmuştur. CGTP ve MOLACNNATS öne çıkan yapılanmalar olmuştur. CGTP, işçi haklarının savunulması ve bu haklar için mücadele edilmesi noktasında önemli bir örgüt olup, işçi sözleşmelerinin güçlendirilmesi ve çalışanların çalışma koşullarının daya iyi hale getirilmesi için gündem oluşturmaya çalışmıştır. MOLACNNATS, daha çok hukuki yönden işçi haklarına eğilim gösteren bir sivil toplum yapılanmasıdır. Çalışanların yasal düzlemdeki haklarını gözetleyen ve bu hakların ihlal edilmesinin önüne geçmeye çalışan MOLACNNATS, işçi güvenliği ve sağlığı noktasında iyileştirmeler yapılması için de hareket etmiştir. Alan Garcia dönemindeki FTSP gibi diğer yapılar da bu dönemde etkin bir biçimde var olmuştur.

Pedro Pablo Kuczynski döneminde öne çıkan işçi örgütlerin başında Peru Üniter İşçi Merkezi (Central Unitaria de Trabajadores del Perú – CUT, https://cutperu.org.pe) gelmiştir. Önceki dönemlerde var olan CGTP, FTSP, MOLACNNATS gibi örgütler bu dönemde de faaliyette bulunmuştur. CUT, Kuczynski döneminde faaliyet gösteren önemli bir işçi yapılanmasıdır. İşçilerin adil ücret, iş güvencesi, çalışma koşulları, iş kazaları ve mesleki hastalıklar gibi konularına odaklanan CUT, bu meselelerdeki talepleri dile getirmeye çalışmıştır.

Alan Garcia'nın başkanlığı süresince işverenlerin çıkarlarını gözeten birçok yapı var olmuştur. Peru İşverenler Federasyonu (Confederación Nacional de Instituciones Empresariales Privadas – CONFIEP, https://www.confiep.org.pe/) ile Perulu Ticaret ve Sanayi Odası (Cámara de Comercio de Lima – CCL, https://www.camaralima.org.pe/) bunlardan bazılarıdır. CONFIEP, ülkedeki işverenlerin haklarını gözeten ve menfaatlerini temsil eden ana yapıdır. İşverenlerin çıkarları doğrultusunda iş düzenlemelerinin iyileştirilmesi, sübvansiyon desteklerinin sunulması ve iş yapma ortamının geliştirilmesi hususlarında çalışmalarda bulunmuştur. CCL, Peru'nun en büyük ticaret ve sanayi odasıdır. İş dünyasının gelişimini desteklemek ve iş ortamını iyileştirmek amaçlı çalışan CCL, farklı sektörlerden iş sahiplerini temsil ederek menfaatleri için çaba göstermiştir. SEP ise işverenler arasında iş birliğini sağlamayı hedefleyen bir yapı olmuştur. İşverenlerin yasal düzlemdeki haklarını gözetleyen SEP, iş yapma ve iş yürütme ortamının iyileştirmesi kapsamında sektörel sürdürülebilir büyüme hedefine haiz olmuştur.

Ollanta Humala döneminde işverenlerin haklarını ve menfaatlerini koruyan çeşitli gruplar bulunmuştur. Peru Sanayi İşverenleri Derneği (Sociedad Nacional de Industrias – SNI, https://www.sni.org.pe/) ve Peru Ulusal Ticaret Odası (Cámara Nacional de Comercio del Perú – CNCP, https://camaranacional.org.pe) bu gruplardan öne çıkanları olmuştur. SNI, ülkedeki endüstri sektöründeki sermaye sahiplerini temsil eden bir örgüttür. İşverenlerin haklarını savunan SNI, karar vericiler tarafından yapılacak olan iş düzenlemelerini etkilemek ve sanayi sektöründe sürdürülebilirliği sağlayabilmek gayesi ile çalışmıştır. CNCP ise hem ticaret hem de hizmet sektöründeki iş sahiplerini temsil eden bir yapılanmadır. Üyelerinin haklarını savunan CNCP, sektörel büyümeyi gerçekleştirebilmek amacıyla hareket etmiştir.

Pedro Pablo Kuczynski döneminde yukarıda belirtilen örgütlerden ek olarak, önceki dönemlerde de var olan, Perulu Emlak Şirketleri Derneği (Asociación de Empresas Inmobiliarias del Perú – ASEI, asei.com.pe) faaliyetlerde bulunmuştur. Ülkede inşaat, emlak ve gayrimenkul sektörlerinde faaliyetlerde bulunan işverenleri temsil etmiştir. ASEI, üyeleri olan işverenlerin sektörel problemleri ile ilgilenip, buna göre çalışmalar yürütmüştür. İnşaat endüstrisinin büyümesi doğrultusunda hareket eden bu yapılanma, sektörel sürdürülebilirliği sağlamayı amaçlamıştır.

İşçi hakları meselesi hem çalışanlar hem de işverenler açısından ele alınarak iki grubunda çıkar grupları özelinde irdelenmiştir. Bu irdeleme neticesinde her üç devlet başkanı döneminde de hem işçi sendikaları hem de işveren örgütleri var olmuştur. İşçi örgütlerinin

politika üretimi için çaba gösterdikleri görülürken, yasal düzenlemelerin yapılmasında katkılarının sınırlı olduğu görülmüştür. Bu sebeple üç dönem için de R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda TMYf değişkeni "0" olarak kodlanmıştır. İşveren yapılanmalarının da yasaları etkilemek içim çeşitli faaliyetler yürüttükleri görülmüştür. Alan Garcia ve Ollanta Humala dönemlerinde bu etkilerin sınırlı olduğu görülürken, Pedro Pablo Kuczynski döneminde, özellikle inşaat sektöründe, işveren yapılanmalarının etkili oldukları görülmüştür. Bunun neticesinde Garcia ve Humala dönemleri için R analiz programında incelenecek olan doğruluk tablosunda TMYs değişkeni her üç başkan için de "0" olarak işlenmiştir.

5.7.4.KOBI Düzenlemeleri

İnceleme kapsamına giren anlaşmalar arasında Peru'nun KOBİ düzenlemelerine yer verdiği anlaşmalar Alan Garcia döneminde Çin ve Güney Kore, Pedro Pablo Kuczynski döneminde Avustralya ile yapılmış olanlardır. Bu bağlamda Garcia ve Kuczynski dönemlerinde KOBİ alanında izlenen politikalar DMY değişkeni ve o dönemlerde çıkar grupları TMY değişkeni çerçevesinde irdelenmiştir.

5.7.4.1.DMY-KOBI

Peru devlet başkanlığını iki farklı dönemde yürüten Garcia, incelemeye tabi tutulan ikinci döneminde, çıkarılan yasalar dikkate alındığında, KOBİ alanında çeşitli politikalar izlemiştir. Mikro finans programları ve mali destekler, KOBİ destek merkezleri, bürokrasi azaltımı ve inovasyon desteği çerçevesinde şekillenen politikalar belirtilmiştir. Mikro finans ve mali destekler politikası doğrultusunda Garcia hükümeti, KOBİ'lerin finansman elde etme olanağını artırmak için düşük faizli krediler temin edilmiştir. Yine bu politika içerisinde KOBİ'lerin vergi yüklerini düşürmek için vergi istisnaları ve azaltımları uygulanmıştır. KOBI destek merkezleri ile ilgili işletmelerin gelişimini ve kalkınmasını desteklemek amacıyla kurulmuş olup, KOBİ'lere danışmanlık hizmetleri, eğitim seminerleri ve pazarlama destekleri sunulmuştur. İşletmelerin maliklerine ve çalışılanlarına yönelik beceri ve kapasite artırımı için faaliyetlerin düzenlenmesi ile işgücü yetenekleri geliştirilmek istenmiştir. Üçüncü politika bürokrasi azaltımı üzerine olmuştur. KOBİ'lerin iş yapma süreçlerindeki bürokratik engelleri azaltan Garcia yönetimi, işlemleri hızlandırıcı düzenlemeler getirmiştir. İş yapım faaliyetleri izni ve ruhsat alım süreçleri kolaylaştırılmış, iş yapma ortamının iyileştirilmesi hedeflenmiştir. Böylelikle KOBİ'lerin bürokratik düzlemde harcadıkları süre düşürülmüştür. Son politika

başlığı olan inovasyon desteği ile Garcia hükümeti, KOBİ'lerin Ar-Ge aktivitelerine yönelik çalışmalarda bulunmalarını teşvik etmek amacı ile çeşitli programlar başlatmıştır. Modern teknolojilerdeki yenilikleri benimseme ve inovatif kapasitelerini artırmaları çerçevesinde teknoloji transferi ve Ar-Ge projelerine katılım sağlamaları arzulanmıştır.

Benimsenen bu politikalar ile uyumlu olarak Alan Garcia dönemlerinde KOBI alanında yasal düzenlemelere de gidilmiştir. İlk devlet başkanlığı dönemi olan 1985-1990 yılları arasında KOBİ'lere dair ilk kanun çıkartılmıştır. 1986 yılında oluşturulan KOBI Yasası (Ley de la Pequena y Microempresa) ile KOBİ'lerin desteklenmesi, işletme ortamının iyileştirilmesi ve KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılmasına amaçlanmıştır. Yasa kapsamında KOBİ'lere finansal destek sağlanması ve ihracat fırsatları oluşturulması hedeflenmiştir. İnceleme kapsamında giren ikinci başkanlık döneminde 2009 yılında 9 Numaralı Yüksek Kararname (Decreto Supremo No 009-2009-TR, 2009) ile 2010 yılında 7 Numaralı Yüksek Kararname (Decreto Supremo No 007-2010-TR, 2010) çıkartılmıştır. Bu düzenlemenin amacı işgücü piyasasında esnekliği artırmak istenilmiştir. İlki ile yeni girişimcilerin istihdam oluşturmaları için yeni işe başlayanlar için daha uzun deneme süreleri uygulayabilmesi, işten çıkarmalarda kıdem tazminatı miktarlarının azaltılması ve işten çıkarma nedenlerinin artırılması gerçekleştirilmiştir. İkincisi ile işgücü piyasalarındaki değişimlere uyum sağlanması ve işsizlik sorunun azaltılması için uygulamalar öngörülmüştür. Bu doğrultuda işçilere sunulan eğitim ve beceri geliştirme desteği miktarı ve süresi artırılırken, iş arama ve yerleştirme hizmetleri güçlendirilmiştir.

İnceleme kapsamındaki KOBI düzenlemelerini içeren Avustralya ile imzalanan anlaşma Pedro Pablo Kuczynski döneminde gerçekleşmiştir. Kuczynski döneminde KOBİ'lere yönelik izlenen politikalar finansal erişim, bürokrasi azaltımı, kamu ihaleleri, iş geliştirme merkezleri, iş birliği ağları ve uluslararası iş birliği etrafında şekillenmiştir. Finansal erişim ve mali destek siyasası ile KOBİ'lerin mali kaynaklara erişim imkanı artırılmak istenmiş ve düşük faizli KOBİ'lere özel kredi programları başlatılmıştır. Yine bu kapsamda KOBİ'lerin mali yükünü azaltmak için vergi sorumluluklarının hafifletilmesi için vergi muafiyetleri ve indirimleri sunulmuştur. İkinci gündem olan bürokrasi azaltımı ile KOBİ'lerin iş yapma süreçleri basitleştirilmesi hedeflenmiştir. İş kurma, lisans alma ve benzeri diğer resmi işlemler için gereken belgelerin azaltılması ve bürokratik sürenin kısaltılması doğrultusunda adımlar atılmıştır. Üçüncü madde olan kamu ihaleleri ile KOBİ'lerin devlet ihalelerine katılımları teşvik edilmeye çalışılmıştır. İlgili işletmelere öncelik sağlanması amacıyla rekabetçi fiyatlar ve şeffaf süreçler oluşturulmuştur. Böylelikle ihalelerde KOBİ'lerin devlet ile sözleşme yapma imkanı

artırılmak istenmiştir. Dördüncü politika olan iş geliştirme merkezleri ile KOBİ'lere yönelik iş danışmanlığı, eğitim ve pazarlama alanlarında hizmetler sunularak işletmelerin kapasitelerini artırarak büyümeleri ve gelişmeleri istenmiştir. Beşinci olarak iş birliği ağları programları başlatan Kuczynski yönetimi, KOBİ'lerin aralarında iş birlikleri gerçekleştirmeleri teşvik etmek amacıyla iş birliği ağları kurmalarını ve kümelenmelerini gerçekleştirmeyi hedeflemiştir. Böylelikle, bu programlar sayesinde, KOBİ'ler arasında bilgi paylaşımı, kaynak kullanımı ve pazarlama stratejileri gibi alanlarda maksimum faydanın sağlanması arzulanmıştır. Son olarak ise uluslararası iş birliği projeleri için destekler sunulmuştur. Dış destekli projeler ile KOBİ'lerin kapasitelerini artırmasını hedefleyen Kuczynski hükümeti, teknoloji transferini teşvik ederek modernizasyonu sağlamak ve uluslararası piyasalara erişimleri kolaylaştırmak gayesini taşımıştır.

İzlenen bu politikalar kapsamında Kuczynski döneminde KOBI alanında 2017 senesinde 1332 Numaralı Yüksek Kararname çıkartılmıştır (Decreto Legislativo No 6-2017-PRODUCE, 2017). Buna göre iş geliştirme merkezleri aracılığı ile şirket kurulumunu kolaylaştırmak, girişimciliği teşvik etmek, istihdam oluşturmak ve nihayetinde iktisadi büyümeyi gerçekleştirmek hedeflenmiştir. KOBİ'lerin kurulması kolaylaştırılması istenerek, girişimcilere ücret ve vergi muafiyetleri, danışmanlık ve eğitim hizmetleri sunulmuştur. Aynı yıl 15 Numaralı Yüksek Kararname de oluşturulmuştur (Decreto Supremo No 015-2017-TR, 2017). Bu kararname iş teftişi süreçlerini düzenleme ve işveren sorumluluklarını belirleme üzerine olmuştur. Oluşturulan bu yasal mevzuat KOBİ'lere daha basit ve denk teftiş prosedürü öngörmüş, bazı ihlallerde daha düşük cezalar ödemesine karar vermiş ve KOBİ'lerin iş mevzuatına uyum sağlamaları ve ihlallerle karşılaşmamaları için eğitim ve danışmanlık hizmetleri sunmuştur.

Elde edilen bu bilgiler kapsamında KOBI alanında hem Alan Garcia hem de Pedro Pablo Kuczynski dönemlerinde çeşitli politikalar izlenmiştir. Her iki devlet başkanı döneminde de izlenen politikalar ile uyumlu olarak alana yönelik kanun çıkartılmıştır. Buna göre R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda DMY-KOBI değişkeni her iki başkanı ilgilendiren kısımda "1" olarak işaretlenmiştir.

5.7.4.2.TMY-KOBI

Alan Garcia döneminde KOBİ alanında faaliyet gösteren farklı yapılanmalar var olmuştur. Bu yapılanmalar ülke geneli olduğu gibi, yerel ve bölgesel ölçekte de

olabilmekteydiler. Bunların önde gelenleri Peru Ulusal KOBI Konfederasyonu (Confederación Nacional de Micro y Pequeña Empresa del Perú-CONAMYPE, https://www.conamype.pe/), Peru Sanayi İşverenleri Derneği (Sociedad Nacional de Industrias – SNI, https://sni.org.pe/) ve Lima Ticaret Odası (Cámara de Comercio de Lima – CCL, https://www.camaralima.org.pe/) olmuştur. CONAMYPE, Peru'daki en büyük KOBI yapılanması olup, bir buçuk milyondan fazla KOBİ'yi temsil etme gücüne sahiptir. Üyelerine yönelik eğitim, danışmanlık, pazarlama ve finansal destek hizmetleri sunan bu örgüt, hükümet ile KOBİ'ler arasında köprü vaziyeti görerek KOBİ'lerin gereksinimlerini ve isteklerini hükümet yetkililerine iletmektedir. SNI ise Peru'nun en eski ve en büyük sanayi derneğidir. 2500'den fazla şirketi bünyesinde üye olarak barındıran SNI, KOBİ'lerin büyümesi ve rekabet gücü artırılması için faaliyetlerde bulunmakta olup, teknoloji transferi ve ihracat desteği gibi hizmetler sağlamaktadır. Bir diğer yapılanma olan CCL ise ülkenin en büyük ticaret odasıdır. KOBİ'lerin ticari faaliyetlerini kolaylaştırmak prensibi ile hareket eden CCL, pazarlama ve finansal alanlarda KOBİ'lere desteklerde bulunmaktadır. Hükümet ile etkileşim içerisinde olan CCL, KOBİ'lerin taleplerini karar vericilere iletmektedir.

Pedro Pablo Kuczynski döneminde KOBI çıkar grupları ve dernekleri, alana yönelik hükümet politikalarını etkileyebilmek adına aktif bir şekilde çalışmıştırlar. Alan Garcia döneminde etkili olan CONAMYPE, SNI ve CCL haricinde, bu dönemde Peru KOBI Loncaları Birliği (Asociación de PYME Perú – APP, http://www.asociacionpymeperu.com/), Peru Kadın Girişimciler Derneği (Asociación de Mujeres Empresarias del Perú – AMEP, https://amep.org.pe/) ve Peru Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Ağı Derneği (Asociación Red de pequeños y medianos Empresarios del Perú – REDJEP, redpyme.org.pe) aktif bir şekilde faaliyetlerde bulunmuştur. APP, küçük işletmelerin çıkarlarını temsil etmekle beraber, bu işletmelere yönelik eğitim, danışmanlık ve pazarlama alanlarında hizmetler de vermektedir. Üyelerinin taleplerini gündemine alan APP, hükümete bu istekleri iletme görevinde de bulunmaktadır. Diğer örgüt olan AMEP, kadın girişimcilerin çıkarlarını gözeten bir yapılanmadır. 500'den fazla kadın girişimciyi bir araya getiren AMEP, üyelerine yönelik teknik ve finansal destek hizmetleri sağlamaktadır. Kadın girişimcilerin haklarını ve menfaatlerini gözeten bu yapı, sektördeki kadınların desteklenmesi ve güçlenmesi içi gayret göstermektedir. REDJEP ise Peru'daki, başta genç girişimciler olmak üzere, ülkedeki girişimcilerin menfaatleri için çalışan bir örgüttür. Binden fazla mensuba haiz olan bu yapı, iş kurma ve işletme faaliyetleri açısından genç girişimcilere bilgi ve deneyim aktarımında bulunmaktadır. Teknik yardım, eğitim, ihracat desteği gibi hizmetler sunan REDJEP, genç girişimcilerin ve diğer girişimcilerin

çıkarları için çalışmakta olup, gereksinimlerini gündem haline getirmek için gayret göstermektedir.

Yukarıdaki bilgilere istinaden KOBİ alanında hem Alan Garcia döneminde hem de Pedro Pablo Kuczynski döneminde çok sayıda yapılanma var olmuştur. Bu yapılar politika üretim noktasında hükümet ile etkileşim içerisinde bulunmuş olup, KOBİ'lere yönelik, başta bürokrasi azaltımı ve finansman kaynağı yaratımı olmak üzere, çeşitli avantajlar sağlamayı başarmıştırlar. Bu doğrultuda, R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda TMYs-KOBI değişkeni hem Garcia hem de Kuczynski dönemleri için "1" olarak kodlanmıştır.

5.7.5.Madencilik Düzenlemeleri

İnceleme kapsamına giren Peru'nun ticaret anlaşmalarından madencilik alanına yönelik düzenleme içeren tek anlaşma Güney Kore ile imzalanmış olanıdır. Bu anlaşma 2010 yılında Alan Garcia devlet başkanlığı görevini yürütürken gerçekleşmiştir. Bu sebeple Madencilik alanın ilişkin DMY ve TMY değişkenleri yalnızca Alan Garcia yönetimi çerçevesinde ele alınmıştır.

5.7.5.1.DMY-Maden

Peru devlet başkanlığı görevini 1985-1990 ve 2006-2011 yılları arasında iki farklı dönemde üstlenen Alan Garcia her iki süre boyunca da madencilik alanında çeşitli politikalar benimsemiştir. İlk döneminde iktisadi anlamda büyük sıkıntılar içerisinde olan Peru'da madencilik politikaları, bu bağlama göre şekillendirilerek ekonomik büyüme odaklı belirlenmiştir. Sektörel kapsamda yatırımlar çekmeyi amaç edinen dönemin Garcia hükümeti, yabancı şirketlere yönelik vergi teşviklerinde bulunmuştur. Madencilik şirketlerinin diğer sektör şirketlerine göre daha özgür ve esnek bir çalışma ortamına haiz olduğu bu dönemde, sektörel yapılara yönelik bürokratik süreçler kolaylaştırılmıştır. Bu dönemdeki madencilik faaliyetleri yerel veya genel toplum merkezli anlayıştan ziyade şirket ve sektöre merkezli bir anlayışla sürdürülmüştür.

Alan Garcia'nın inceleme kapsamında yer alan ikinci başkanlık döneminde madencilik alanına yönelik izlenen politikalar, bu dönemde çıkarılan kanunlar baz alındığında, yatırım teşvikleri, faaliyetlerin denetimi ve gelirlerin dağılımı etrafında şekillenmiştir. Yatırımların teşvik edilmesi politikası doğrultusunda yatırımcılara yönelik bir yandan vergi indirimleri ve

mali sübvansiyonlar sağlanırken, diğer yandan bürokratik süreçler basitleştirilerek lisans alam süreçleri ve faaliyete başlama izni gibi hususlar kolaylaştırılmıştır. Yabancı yatırımcılara güvence sağlanarak yatırımlarının korunacağına dair düzenlemelere gidilmiştir ve sektör büyütülmüştür (Bebbington ve Williams, 2008). İkinci madde olan madencilik faaliyetlerinin denetiminin güçlendirilmesi ile sektöre yönelik denetim kurumları güçlendirilmeye ve faaliyetlerin çevresel ve toplumsal etkilerinin göz önünde bulundurulmasına karar verilmiştir. Bu çerçevede bir taraftan ilgili standartlara uyum sağlama durumu ile iş ve işçi güvenliği açısında denetimler sıkılaştırılırken, diğer taraftan çevreye verilen tahribat, faaliyetlerin sürdürülebilirlik durumu, sektöre toplumsal katılımın sağlanması ve sosyal sorumluluk projelerinin gerçekleştirilmesi durumları mercek altına alınmaya çalışılmıştır. Son olarak ise madencilik faaliyetlerinden elde edilen gelirin dağılımı sektöre yönelik siyasi gündem maddesini oluşturmuştur. Yerel toplulukların kalkınması kapsamında maden bölgelerine yönelik yatırımların yapılması ve madencilik faaliyetlerine yerel halkın katılımlarının sağlanıp iktisadi anlamda kazanç sağlamaları hedeflenmiştir. Yerli topluluklara iş imkanları sunularak faaliyetlerde istihdamlarının gerçekleştirilmesi ve yerel tedarikçilerin madencilik şirketleri ile iş birlikleri içerisinde olması arzu edilmiştir. Böylelikle lokal alanlarında sosyo-ekonomik gelişiminin sağlanması hedeflenmiştir.

İzlenen bu politikalar çerçevesinde 2007 yılında 83 Sayılı Yüksek Kararname çıkarılmıştır (Decreto Supremo N° 083-2007-PCM, 2007). Yerli halkların toprakları üzerinde gerçekleştirilecek projelerde bilgi sahibi olması ve bu projeler ve uygulamalarda herhangi bir hak kaybına uğramamaları için danışma sürecine dahil edilmesi kararlaştırılmıştır. 2009 yılında ise 42 Sayılı yüksek Kararname ile madencilik projelerinde çevresel etki değerlendirmesi süreci düzenlenmiştir (Decreto Supremo N° 042-2009-EM, 2009). Madencilik projelerinin çevresel etkilerini en aza indirme, çevresel koruma önlemlerinin alınmasını sağlama ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma odaklı olarak hazırlanan bu düzenleme daha şeffaf, katılımcı ve etkili değerlendireme süreci oluşturmayı arzulamıştır. Böylelikle madencilik faaliyetlerinin çevresel etkileri en aza indirgenerek çevresel koruma gerçekleştirilmek istenmiştir.

Elde edilen bu bilgiler ışığında Alan Garcia yönetimi madencilik alanına yönelik çeşitli politikalar izlediği görülmüştür. Bu politikalar izlenirken yasal düzlemde de düzenlemeler yapılmıştır. Bu nedenle Alan Garcia döneminde aktif bir şekilde madencilik sektörüne yönelik uygulamaların yapıldığı saptanmıştır. Buna göre R analiz programında incelenecek olan veri

analiz tablosunda Garcia döneminin ifade eden DMY-Maden değişkeni "1" olarak kodlanmıştır.

5.7.5.2.TMY-Maden

Alan Garcia döneminde madencilik sektörü çıkar grupları açısından ele alındığında sektörel şirketler açısından TMYs ve sektör işçileri, çevre örgütleri ile yerel toplulukların örgütleri açısından TMYf değişkenleri üzerinden incelenmiştir. TMYs kapsamında giren yapılar Madencilik Şirketleri Derneği (Sociedad Nacional de Minería, Petróleo y Energía – SNMPE, https://www.snmpe.org.pe/), Ulusal Madencilik, Metalürji ve Jeoloji Mühendisleri Derneği (Instituto de Ingenieros de Minas del Perú – IIMP, https://iimp.org.pe/) ve çeşitli maden şirketleridir. TMYf kapsamında ise Peru Maden İşçileri Federasyonu (Federación Nacional de Trabajadores Mineros – FNTM, https://fntmmsp.wordpress.com/), çeşitli yerel topluluklar ile çeşitli sivil toplum kuruluşları yer almaktadır.

TMYs kapsamındaki SNMPE, Peru'daki madencilik sektöründe faaliyet gösteren en büyük ve efektif yapılanmadır. Sektörel büyümenin sağlanması, rekabet gücünün artırılması ve faaliyetler için yasal dayanakların oluşturulması için çaba göstermiştir. Mensubu olan şirketlerin taleplerini ve gereksinimlerini dile getiren bu yapı, ilgili isteklerin karşılanması faaliyetlerde bulunmuştur. IIMP ise ülkedeki madencilik sektöründe faaliyet gösteren mühendislerinin ve jeologlarının mesleki örgütüdür. Sektördeki profesyonellerin eğitimi, gelişimi ve standartlarını desteklemeyi hedefleyen IIMP, sektörün teknik konularda altyapısının güçlendirilmesi için çalışmalar sürdürmüştür. Madencilik şirketleri ise sektördeki yerli ve yabancı şirketleri ifade etmektedir. Gerçekleştirilen projelerde kar maksimizasyonunu hedefleyen şirketler, faaliyetlerini sürdürebilme odaklı hareket etmiştir. Hükümetin sektöre yönelik politikalar üretirken mali yüklerinin azaltılması talep eden bu tüzel kişilikler, uygun yasal düzenlemelerin yapılarak iş yapma süreçlerinin kolaylaştırılması içim çaba göstermiştirler. Bu şirketlere Compania de Minas Buenevantura, Perenco Peru ve Southern Copper Cooperation örnek olarak verilebilir. Yine madencilik ekipman ve hizmet sağlayıcı şirketleri de bu kategoriye girebilir. Sektörel büyümenin sağlanması ve yatırımların artması için çalışan bu şirketler, ekipman ve teknoloji tedariğinde bulunmuştur. Bu oluşumlara Caterpillar Inc, Sandvik AB ve Ausenco örnektir.

TMYf kapsamında yer alan FNTM, ülkedeki maden işçilerinin en büyük sendikasını oluşturmaktadır. Sektörde emek gösteren işçilerin haklarını gözeten bu yapı, menfaatleri

korumak için çaba göstermiştir. İşçilerin daha iyi çalışma ortamına haiz olması için taleplerde bulunan FNTM, işçilere verilen ücretlerin artırılması için de çalışmalar yürütmüştür. Daha iyi hayat standardında sahip sektör işçileri için var olan örgüt, sektörün toplumsal altyapısını güçlendirmek için gayret göstermiştir. Madencilik faaliyetlerinin gerçekleştirildiği bölgelerdeki yerel toplulukların örgütleri diğer bir gruptur. Bu örgütler madencilik aktivitelerinin çevresel ve toplumsal etkileri üzerine yoğunlaşmıştır. Yaşam alanlarının tahrip edilmesinin önüne geçilmesi, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımın sağlanması, toprak haklarının korunması, faaliyetler çerçevesinde bölge altyapısının iyileştirilmesi ve projelerde söz haklarına sahip olunması bu toplulukların temel motivasyonları olmuştur. And Dağları'ndaki Quechua ve Aymara yerli halkları yapılanmaları bu gruba örnek olmuştur. Çevre ve sivil toplum kuruluşları son grubu oluşturmuştur. Madencilik faaliyetlerinin çevresel ve toplumsal etkileri ile ilgilene bu yapılar, çevresel koruma, su kaynaklarının ve biyoçeşitliliğin korunması, ekosistemlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması ve faaliyetlerin çevresel tahribatının azaltılması için çaba göstermiştir. Doğal Kaynakların Korunması Kooperatifi (CooperAccion, Derecho, Ambiente y Recurcos Naturales) ve Amazon Yağmur Ormanları Koruması Vakfı (Asociacion para la Conservacion de la Cuenca Amazonica) bu kapsama giren yapılardır.

Yukarıdaki bilgiler dikkate alındığında alan Garcia döneminde çok sayıda çıkar grubunun var olduğu görülmüştür. Bu yapılar araştırma kapsamındaki TMY değişkeninin her iki kategorisinde de farklı farklı yer almıştır. Buna göre R analiz programında incelecek olan veri tablosunda Alan Garcia dönemini ilgilendiren TMYf-Maden ve TMYs-Maden değişkenleri madencilik alanı kapsamında "1" olarak işaretlenmiştir.

5.7.6.Otomotiv Düzenlemeleri

İncelemeye alınan Peru'nun imzaladığı ticaret anlaşmaları arasında otomotiv sektörüne yönelik ayrı bir bölüm içeren tek anlaşma Güney Kore ile yapılan anlaşmadır. Bu anlaşma, Alan Garcia'nın devlet başkanlığı döneminde imzalanmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın değişkenleri olan DMY ve TMY değişkenleri, Alan Garcia'nın ikinci başkanlığı dönemi kapsamında ele alınıp irdelenmiştir.

5.7.6.1.DMY-Otomotiv

Alan Garcia döneminde otomotiv sektörüne yönelik çeşitli politikalar izlemiştir. Bu dönemde çıkarılan yasalar dikkate alındığında; sektörel büyüme, rekabet gücünü artırma ve

istihdam olanakları oluşturmak etrafında şekillenen bu politikalar, ithalat düzenlemeleri, yerli oto üretimi teşvikleri, altyapı yatırımları ve ihracat destekleri başlıkları altında toplanmıştır.

İthalat düzenlemeleri politikası ile Garcia hükümeti, yerli otomobillerin tercih edilmesini amaçlamıştır. Yabancı menşeili otomobillerin getirilmesine yönelik ithalat vergileri ve kotaları uygulamalarını devreye koyularak, yerli otomobil üreticilerinin rekabet güçleri artırılmak istenmiştir. Böylelikle yerli üretimin ve ürünlerin teşvik edilmesi ile ulusal otomobil üretimi alnının büyümesi arzulanmıştır. Bu politika ile bağlantılı olan ikinci politika yerli otomobil üretiminin teşvik edilmesidir. Bu doğrultuda yerli üretime yönelik vergi indirimleri ve sübvansiyonları sağlanmıştır. Yerli üretim parçalarının kullanılması teşvik edilerek, yerli markaların gelişimi desteklenmek istenmiştir. Benimsenen bu anlayış ile birlikte yerli otomobil ve yedek parçalarının üretiminin sağlanması ve sektörel istihdam kapasitenin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu politika ile bağlantılı olarak da üçüncü politika olan altyapı yatırımlarının artırılması politikası yürütülmüştür. Sektörel büyümenin gerçekleştirilebilmesi için yollar ve ulaşım ağları iyileştirilmiştir. Böylece, toplumun otomobillere erişimi kolaylaştırılmıştır. Yeni yolların inşası, var olanların iyileştirilmesi ve şehir içi projelerin geliştirilmesi ile otomotiv sektöründe taleplerin artırılarak pazarın genişletilmesi amaç olarak belirlenmiştir. Son olarak ise otomobil sektöründe yerli üretimde bulunan aktörlere yönelik ihracat desteklerinde bulunulması politikası benimsenmiştir. Bu politika kapsamında otomobil ihracatçılarına yönelik vergi indirimleri ve sübvansiyon destekleri sunulmuştur. İhracat kredilerinin de verildiği bu alanda, yerli üreticilerin uluslararası pazarda rekabetçi bir güce erişmeleri için çaba sarf edilmiştir.

Bu politikalar yürütülürken Alan Garcia hükümeti, otomotiv sektörüne yönelik çeşitli yasal düzenlemelerde de bulunmuştur. 2007 yılında 29151 Sayılı Kanun çıkarılmıştır. Bu kanun ile otomotiv sektörüne yönelik yatırımların teşvik edilmesi için vergi teşvikleri ve diğer avantajlar sağlayan "Otomotiv Endüstrisi Teşvik Rejimi" (Régimen de Promoción de la Industria Automotriz) oluşturulmuştur (Ley 29151, 2007). Aynı yıl 012-2007-MTC Sayılı Yüksek Kararname düzenlenmiştir. Bu kararname ile hükümetin otomotiv sektörünün büyümesine ve rekabet gücünü artırmak için teşviklerde bulunmasına yönelik stratejisini belirten "Ulusal Otomotiv Endüstrisi Geliştirme Planı" (Plan Nacional de Desarrollo de la Industria Automotriz) oluşturulmuştur (Decreto Supremo No 012-2007-MTC, 2007). 2009 yılında ise 29465 Sayılı Kanun düzenlenmiştir. Bu kanun çerçevesinde otomotiv sektörünün vergi rejimini değiştirilerek, yatırım ve istihdam yaratmayı teşvik edecek olan yeni vergi

teşvikleri ve muafiyetleri getirilmiştir (Ley 29465, 2009) Yine aynı yıl 023-2009-MTC Sayılı Yüksek Kararname çıkartılmıştır. Bu kararname kapsamında, kullanılmış ikinci el araçların ithalatı düzenlenmiş ve yerli otomotiv endüstrisinin gelişiminin teşvik edilmesi amacıyla "Kullanılmış Araçların İthalatına İlişkin Yönetmelik" (Reglamento para la Importación de Vehículos Usados) oluşturulmuştur (Decreto Supremo No 023-2009-MTC, 2009). Son olarak 2011 yılında 29703 Sayılı Kanun düzenlenmiştir. Bu yasa ile Peru'da elektrikli ve hibrit araçların benimsenmesi teşvik edilmesi amacıyla "Elektrikli ve Hibrit Araçların Teşviki için Ulusal Politika"yı (Política Nacional para la Promoción de Vehículos Eléctricos y Híbridos) yürürlüğe koyulmuştur (Ley 29703, 2011).

Araştırmalar neticesinde lede edilen bu bilgilere istinaden Alan Garcia döneminde otomotiv sektörüne yönelik aktif politikalar izlendiği görülmüştür. Bu politikalar ile uyumlu olarak çeşitli yasal düzenlemelere gidildiği saptanmıştır. Bu bağlamda R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Alan Garcia dönemini ilgilendiren DMY-Otomotiv değişkeni "1" olarak kodlanmıştır.

5.7.6.2.TMY-Otomotiv

Alan Garcia döneminde otomotiv sektöründe faaliyet gösteren çeşitli çıkar grubları var olmuştur. Ancak bunların TMYs kapsamına giren yapılar olduğu saptanmıştır. Bu noktada öne çıkan oluşumlar Peru Otomobil Derneği (Asociación Automotriz del Perú-AAP, https://aap.org.pe/) ve Latin Amerika Otomobil Distribütörleri Derneği (Asociación Latinoamericana de Distribuidores de Automotores-ALADDA, http://www.aladda.com/) olmuştur. AAP, Peru'daki araç bayilerinin çıkarlarını temsil eden bir yapılanmadır. Alan Garcia'nın ikinci başkanlığı sırasında AAP, otomotiv sektörünün büyümesinin teşvik edilmesi, araç bayilerine fayda sağlayan politikaların oluşturulması ve savunulması ile üyelerine yönelik eğitim ve destek programlarının sağlanması noktasında etkin rol oynamıştır. ALADDA ise Peru'daki araç ithalatçılarının menfaatlerini gözeten bir örgüttür. Araç ithalatını teşvik etmek için çalışmalarda bulunan ALADDA, ithalatçıların çıkarlarını öngören politikaları savunmuş ve bünyesinde bulunan üyelerine yönelik gümrük düzenlemeleri, tarifeler ve ticaret anlaşmaları gibi konularda destek hizmetlerinde bulunmuştur.

Elde edilen bu bilgiler ışığında, Alan Garcia döneminde otomotiv sektöründe çeşitli çıkar gruplarının faaliyetlerde bulundukları görülmüştür. Yapılan araştırmalar neticesinde TMYs kapsamına giren örgütlerin oldukça etkin olduğu, ancak TMYf kapsamındakilerin sınırlı

rolde olduğu saptanmıştır. Bu durum sektöre yönelik çıkartılan yasalara yansımıştır. Bu doğrultuda, R analiz programında analiz edilecek olan veri tablosunda Alan Garcia dönemini ilgilendiren TMYs-Otomotiv değişkeni "1" olarak kodlanırken, TMYf-Otomotiv değişkeni "0" olarak kodlanmıştır.

5.8.Şili

Bölgedeki diğer bağımsızlık hareketleri gibi, 19.yüzyılın başlarında İspanyol İmparatorluğu'na karşı bağımsızlık mücadelesi vermeye çalışan Şili, bu dönem öncesi koloni bir bölge konumundaydı. 1810 yılında başlayan Şili Bağımsızlık Savaşı ile en üst düzeye ulaşan bu bağımsızlık arzusu, Bernardo O'Higgins ve Jose de San Martin önderliğinde sürdürülmüştür (Britannica, 2014). Arjantin ve Kolombiya gibi diğer bölge ülkeleri ile iş birliği içerisinde hareket eden Şili, 1818 yılında gerçekleşen Chacabuco ve Maipu Muharebeleri neticesinde İspanyol kuvvetleri yenilgiye uğratarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Coğrafi olarak ince uzun bir kara yapısına haiz Şili'nin üç adet kara sınırı komşu ülkesi bulunmaktadır. Ülkenin kuzeyinde, And Dağlarının güney yamaçlarında yer alan Peru konumlanmaktadır. Ülkenin kuzey doğusunda And Dağları'nın orta bölgesinde var olan Bolivya yer almaktadır. Şili'nin en uzun sınır komşusu ise doğusunda yer alan ve And Dağları'nın batısında konumlanan Arjantin'dir. Bu kara sınırları haricinde ülkenin güneyinde Antarktika bölgesi, batısında ise Pasifik Okyanus'u bulunmaktadır. Coğrafi olarak çeşitli doğal zenginliklere ve farklı iklim bölgelerine haiz olan Şili, Latin Amerika bölgesinin önde gelen gelişmiş ülkelerinden biri olarak var olmaktadır (Ibid). Çalışma

Tablo 15. Şili'nin Ticaret Anlaşmaları

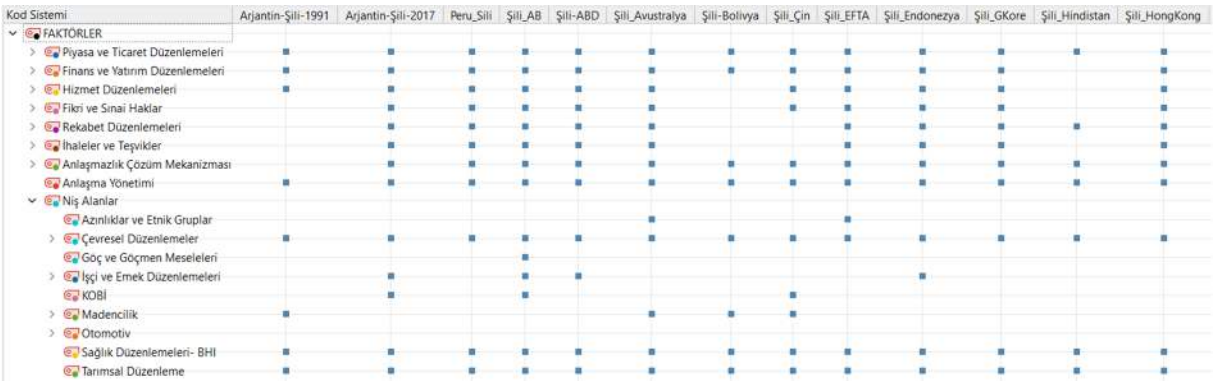
Partner Ülke	**İmza Tarihi**
Avrupa Birliği (AB)	18.11.2002
Amerika Birleşik Devletleri (ABD)	06.06.2003
Arjantin (1991)	02.08.1991
Arjantin (2017)	02.11.2017
Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)	26.06.2003
Avustralya	30.07.2008
Bolivya	06.04.1993
Çin	18.11.2005
Endonezya	14.12.2017
Güney Kore	15.02.2003
Hindistan	08.03.2006
Hong Kong	07.09.2012
Japonya	27.03.2007
Kanada	05.12.1996
Kolombiya	27.11.2006
Malezya	13.11.2010
Meksika	17.04.1998
MERCOSUR	25.06.1996
Orta Amerika Devletleri (OAS)	18.10.1999
Panama	27.06.2006
Peru	22.08.2006
Tayland	04.10.2013
Türkiye	14.07.2009
Uruguay	04.10.2016
Vietnam	12.11.2011

kapsamında belirlenen kriterler çerçevesinde Şili'nin imzalamış olduğu ticaret anlaşmalarında yirmi beş tanesi incelemeye alınmıştır. Bu Anlaşmalar yukarıdaki Tablo 15'te yer almaktadır. Bu anlaşmaların imzalandıkları dönemlerde Şili devlet başkanlığı görevinde beş farklı politik kişilik bulunmuştur. Bu görev 1990-1994 yılları arasında Patrico Aylwin, 1994-2000 yılları arasında Eduardo Frei Ruiz-Tagle, 2000-2006 döneminde Ricardo Lagos Escobar, 2006-2010 senelerinde Michelle Bachelet, 2010-2014 süresince Sebastian Pinera ve son olarak 2014-2018 periyodunda yine Michelle Bachelet tarafından yürütülmüştür.

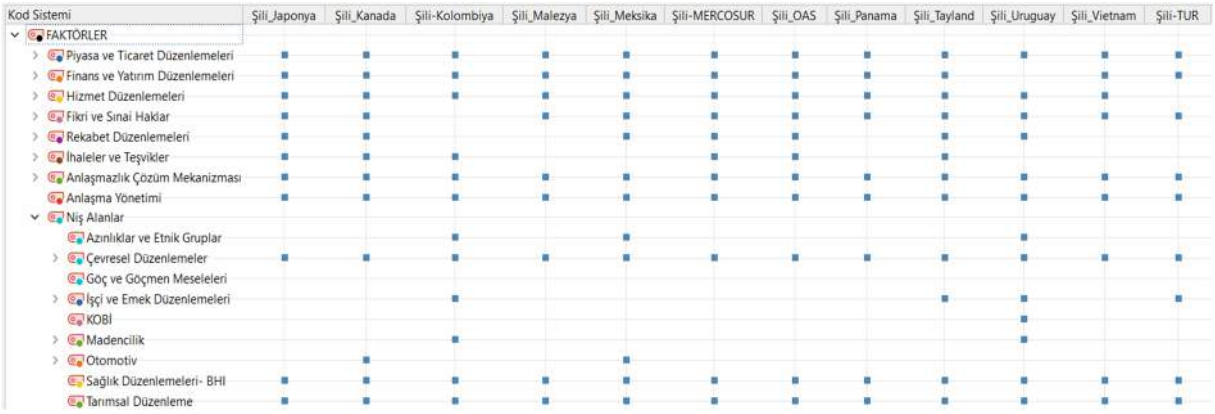
Yukarıdaki Tablo 15'te yer alan anlaşmalardan, Arjantin (1991) ve Bolivya ile olanı Patrico Aylwin; Kanada, OAS, MERCOSUR ve Meksika ile yapılanları Eduardo Frei Ruiz-Tagle; AB, ABD, Çin, EFTA ve Güney Kore ile olanları Ricardo Lagos Escobar; Avustralya, Kolombiya, Hindistan, Japonya, Panama, Peru ve Türkiye ile imzalananları ilk Michelle Bachelet; Hong Kong, Malezya, Tayland ve Vietnam ile olanları Sebastian Pinera ve son olarak Arjantin (2017), Endonezya ve Uruguay ile yapılanları ikinci Michelle Bachelet döneminde gerçekleşmiştir. Bu bilgiler ışığında ULDU, DMY ve TMY değişkenleri ilgili başkanlar çerçevesinde incelenmiştir.

Çalışma kapsamında giren anlaşmalar belirlenen NİŞ kriterleri çerçevesinde ele alındığında Peru'nun imzalamış olduğu ticaret anlaşmalarının Maxqda programındaki kodlama sonucu Tablo 16 ve Tablo 17'deki gibidir. Buna göre irdelenecek olan NİŞ inceleme alanları Azınlıklar ve Etnik Gruplar düzenlemeleri, Göç ve Göçmen düzenlemeleri, İşçi ve Emek düzenlemeleri, KOBI düzenlemeleri, Madencilik sektörü düzenlemeleri ve Otomotiv sektörü düzenlemeleri olmuştur. Bu inceleme alanları DMY ve TMY değişkenleri açısından, bulundukları anlaşmanın imzalandığı dönemdeki devlet başkanı ve çıkar grupları ekseninde irdelenmiştir.

Tablo 16. Şili Niş İnceleme Alanları - 1

Tablo 17. Şili Niş İnceleme Alanları - 2

5.8.1.ULDU

Bu bölümde araştırma kapsamında yer alan Şili'nin imzaladığı ticaret anlaşmalarının, imzalandıkları dönemlerdeki devlet başkanlarının ULDU değişkeni bağlamındaki durumu incelenmiştir. Bu kapsama giren devlet başkanları sırasıyla, Patricio Aylwin, Eduardo Frei Ruzi-Tagle, Ricardo Lagos Escobar, Michelle Bachelet ve Sebastian Pinera'dır.

Patricio Aylwin, Şili devlet başkanlığı görevini 1990-1994 yılları arasında yürütmüştür. Bir hukukçu olan Aylwin, eğitim hayatını tamamladıktan sonra 1945 yılında kurucu üyelerinden biri olarak Hristiyan Demokrat Parti (Partido Democrata Cristiano – PDC)'sine katılmıştır. Şili Senatosu üyesi ve ülkenin Dış İşleri Bakanı makamında görevlerde bulunan Aylwin, 1973-1990 yılları arasında askeri diktatörlük ile yönetilen Şili'de muhalefet rolünde aktif bir rol üstlenmiştir. 1989 yılında askeri diktatörlüğün devamına yönelik yapılan referandumda "Hayır" kampanyasının liderliğini yapan Aylwin, bu referandumdan diktatör Augusto Pinochet'e karşı galip bir şekilde ayrılmıştır. 1990 yılında Şili'de ilk kez gerçekleştirilen demokratik seçimlerinden PDC olarak zafer elde eden Aylwin, ülkenin devlet başkanlığı görevine gelerek Şili'nin demokratik anlayışa geçiş döneminin lideri olmuştur (Collins, Hite ve Joignant, 2013).

Hem Patrico Aylwin hem de partisi PDC, Hristiyan demokrasi ideolojisine sahip olmuştur. Bu ideolojinin temel sac ayaklarını insan onuru, toplumsal adalet, dayanışma, demokrasi ve sivil toplum oluşturmuştur. İnsan onuru ile her insanın eşit olarak onurlu bir yaşam hakkına haiz olduğu, toplumsal adalet ile toplumda yer alan her ferdin eşit fırsatlara sahip olması gerektiği ve devletin bu adaleti sağlamak için müdahalelerde bulunabileceği,

dayanışma ile toplumu oluşturan farklı gruplar arasında dayanışma ve yardımın var olması gerektiği, demokrasi ile herkesin yönetime katılma hakkına haiz olması ve son olarak sivil toplum ile demokratik toplumların vazgeçilmez unsurları olarak devlet tarafından bu örgütlerin desteklenmesi gerektiği ifade edilmiştir (Angell, 2007). Bu anlayış çerçevesinde demokratikleşme, iktisadi büyüme, toplumsal adalet, çevre koruma ve uluslararası ilişkiler etrafında şekillenen politikalar benimsenmiştir. Demokratikleşme ve bu anlayışa beraber gelen insan hakları çerçevesinde, askeri yönetim sonrası dönemde, demokratik bir Şili toplumu inşa etmek isteyen Aylwin, bu doğrultuda siyasalar belirlemiştir.

Bu anlayış çerçevesinde demokratikleşme, iktisadi büyüme, toplumsal adalet, çevre koruma ve uluslararası ilişkiler etrafında şekillenen politikalar benimsenmiştir. Demokratikleşme ve bu anlayışa beraber gelen insan hakları çerçevesinde, askeri yönetim sonrası dönemde, demokratik bir Şili toplumu inşa etmek isteyen Aylwin, bu doğrultuda siyasalar belirlemiştir.

İnsan haklarının korunarak ifade özgürlüğüne vurgu yapan bu yönetim, insan hakları suçları ile yüzleşen uygulamalarda bulunmuştur. Bu çerçevede diktatörlük dönemi boyunca işlenen ihlallere karşı soruşturmalar başlatılması için Gerçekler ve Uzlaşma Komisyonu kurulmuştur. Böylelikle geçmişte yaşanan suçlara yönelik araştırma, soruşturma ve yargılama süreçleri başlatılmıştır (Rojas ve Shaftoe, 2022; 48). Adalet reformları gerçekleştirilerek hukukun üstünlüğü ve yargı bağımsızlığı sağlanmak istenmiştir.

İktisadi büyüme kapsamında ekonomik reformlarda bulunan Aylwin hükümeti, liberal prensipler doğrultusunda siyasalar benimseyerek yabancı yatırımların teşvik edilmesi, serbest ticaret ilkelerinin uygulanması, enflasyonun kontrol altına alınması ve iktisadi gelişimin toplum geneline yayılması için gayret göstermiştir (Angell, 2007).

Toplumsal adalet politikası ile ülkedeki eşitsizlikleri gidermek isteyen Aylwin, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimi artırarak fırsat eşitliğini sağlamaya, toplumsal güvenliği tesis etmeye ve sosyal yardımlarla yoksullukla mücadele etmeye çalışmıştır (Garreton, 2003; Angell, 2007). Azınlıkların ve yerli hakların haklarını korumaya yönelik politikalar da belirleyen bu hükümet, özellikle yerli halkların toprak haklarının tanınması ve geleneksel ve kültürel ögelerinin korunması amaçlanmıştır (Garreton, 2003).

Çevre koruma politikaları ile sürdürülebilir kalkınmaya önem veren Aylwin hükümeti, orman tahribatının önüne geçilmesi, erozyonlar mücadele edilmesi ve biyoçeşitliliğin korunması için çaba göstermiştir. Su kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi doğrultusunda su kıtlığına karşı önlemler alınması, su kalitesinin korunması, suyun adil dağıtımının sağlanması, su kirliliğinin önüne geçilmesi ve suyun verimli kullanılması hedeflenmiştir. Ulusal doğa parklar oluşturularak doğal zenginliklerin korunması ve doğal alanların sürdürülebilir turizm çerçevesinde yönetimi amaçlanmıştır (Loveman, 2001).

Son genel politika başlığı olan uluslararası ilişkiler doğrultusunda, ülkenin dış politikadaki konumu güçlendirilmek istenmiştir. Başta Latin Amerika coğrafyası olmak üzere uluslararası iş birlikleri artırılmaya çalışılmıştır. Asker diktatörlük dönemi sonrasında Şili'nin uluslararası itibarının uluslararası toplumda yeniden inşa etmek adına yoğun diplomatik çabalar sarf edilmiştir (Siavelis, 2000).

On yedi yıl süren askeri rejim sonrası devlet başkanlığı görevini üstlenen Patrico Aylwin'in başkanlığı süresince izlediği politikalar liberal düzenle uyum noktasında büyük oranda örtüşmeler göstermiştir. Bu dönemde piyasa ekonomisi benimsenmesi, serbest ticaretin uygulanması, düşük enflasyon politikası çerçevesinde kamu harcamalarının kısıtlanması gibi politikalar liberal düzen ile uyuşurken, devlet yönetiminin sosyal yardım programları ile yoksulluk ve işsizlikle mücadele amacıyla müdahalelerde bulunması liberal düşün ile ters düşmüştür. Ancak genel perspektifte uyuşmanın çok daha yüksek seviyede olması nedeniyle R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Aylwin dönemini ilgilendiren ULDU değişkeni "1" olarak kodlanmıştır.

Eduardo Frei Ruiz-Tagle, tıpkı selefi Aylwin gibi, PDC'den Şili devlet başkanlığı görevine yükselmiştir. Mühendislik eğitimini tamamlayan Ruiz-Tagle, askeri darbe ile birlikte sürgüne gönderilmiş olup, 1980'lerde ülkeye geri dönmüş ve askeri rejime muhalif bir şekilde hareket etmiştir. Aylwin'in devlet başkanlığına seçilmesinin ardından PDC'nin başkanlığına gelen Ruiz-Tagle, 1993 yılında gerçekleştirilen seçimleri kazanarak 1994 yılından itibaren altı yıl boyunca Şili'nin devlet başkanı olmuştur. Ruiz-Tagle, Aylwin ile benzeşen bir şekilde politika tercihlerinde bulunmuştur (Oppenheim, 1999). İktisadi, demokratik ve sosyal politikalar ile birlikte dış politika, cinsiyet eşitliği ve çokkültürlülük politikalarını benimsemiştir (Rojas ve Shaftoe, 2022; 51).

İktisadi politikalar çerçevesinde, Aylwin döneminin devamı niteliğinde yürütmelerde bulunulmuştur. Piyasa ekonomisinin devam ettirildiği bu süreç boyunca devletin ekonomideki rolü azaltılmış, özel sektörün büyümesi teşvik edilmiş ve yabancı yatırımların ülkeye getirilmesi öncelikli hale getirilmiştir. Ülkedeki enflasyonu kontrol altında tutmak adına sıkı para politikası izlenirken bir yandan faiz oranları yükseltilmiş, diğer yandan kamu harcamaları kısıtlanmıştır (Oppenheim, 1999; Silva, 2002). Serbest ticaret uygulamalarının benimsendiği bu dönemde çeşitli uluslararası ticari anlaşmalar imzalanmıştır.

Demokratik politikalar doğrultusunda demokratik kurumlar güçlendirilmeye, siyasi katılım teşvik edilmeye ve insan hakları ihlalleri ile mücadele edilmeye çalışılmıştır. Bunlardan ilki kapsamında yargı bağımsızlığının tesis edilmesi, basın ve ifade özgürlüğünün sağlanması ve insan haklarının korunması amaçlanmıştır. İkincisi ile toplumu oluşturan bireylerin siyasi oluşumlara katılmaları, seçimlerde aday olmaları ve hükümet politikaları süreçlerinde aktif rol oynamaları istenmiştir. Üçüncü anlayış ile askeri rejim döneminde gerçekleşen insan hakları ihlalleri ile yüzleşilmeye devam edilmiştir. İhlallerin soruşturulması sürdürülürken, ortaya çıkarılamayan ihlallerin bulunması için komisyonlar oluşturularak kayıpların ve mağdurların hakları teslim edilmeye çalışılmıştır (Siavelis, 2000).

Sosyal politikalar bağlamında toplumsal adaletin tesis edilmesi ve yoksulluğun azaltılması hedeflenmiştir. Eğitim ve sağlık hizmetlerine yönelik yatırımlar artırılarak bu hizmetlerin toplumun geneline verilmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Sosyal yardım programları genişletilmiş ve düşük gelirli ailelere yardımların ulaştırılması için çaba gösterilmiştir. Sosyal konut programları başlatılarak maddi gelir düzeyi alt seviyede olan kesimlerin uygun koşullarda ev sahibi olmaları amaçlanmıştır (Weyland, 1999).

Dış politika ekseninde, ülkenin uluslararası arenadaki konumu güçlendirilmek istenmiştir. Bu doğrultuda öncelikle bölgesel ölçekte liderlik vasfının artırılması için bölgesel iş birliklerine önem verilmiştir. Bölgedeki serbest ticaret ve entegrasyon uygulamalarına katılımlar gösterilmiş, ekonomik, enerji ve altyapı gibi birçok çeşitli alanda iş birliği programları başlatılmıştır (Fermandois, 2005).

Cinsiyet eşitliği politikaları ile kadınların eğitim ve iş hayatında görünürlüğü artırılmak istenmiştir. Kadınlara yönelik birçok istihdam fırsatı oluşturulurken, kız çocukların okuması için teşvikler sunulmuştur. Bir yandan kadınların eşit işe eşit ücret almaları hedeflenirken, diğer

yandan siyasi hayata katılımlarının da artırılması arzulanmıştır. Ayrıca, kadına karşı şiddetin önüne geçilmesi için çeşitli kampanyalar da başlatılmıştır (Franceschet, 20005).

Son olarak çokkültürlülük politikası benimsenmiştir. Bu politika kapsamında yerli hakların hakları ve geleneksel özellikleri gözetilmeye çalışılmıştır. Toprak haklarının tanınması, kültürel ögelerinin korunması ve siyasi yaşama katılımlarının sağlanarak kendi topluluklarının temsil edilmesi önemsenmiştir. Ayrıca iç huzursuzlukların ve politik gerilimlerin sona erdirilmesi motivasyonuyla başta Mapuche halkı olmak üzere toplumsal uzlaşının sağlanması için yoğun çaba gösterilmiştir (Haughney, 2006).

Yukarıda elde edilen bilgiler dikkate alındığında Ruiz-Tagle'nin benimsemiş olduğu politikalar, selefi Aylwin gibi, liberal anlayışla bazı çelişkiler yaşasa da genel itibariyle örtüşen bir karaktere haizdir. Piyasa ekonomisinin devam ettirilmesi, serbest ticaret ve entegrasyonel uygulamalara katılımlar gösterilmesi, iktisadi alanda devletin sınırlandırılıp özel sektörün büyütülmesi gibi politikalar liberal düşünle uyum içerisinde olan politikalar olmuştur. Yoksullukla mücadele ve eğitim ile sağlık hizmetlerinin devlet tarafından sunulması gibi politikalar devletin toplumsal hayata müdahale etmesine yol açtığı için liberal anlayış ile çelişkiler gösteren siyasalar olarak öne çıkmıştır. Ancak, benimsenen politikaların büyük bir çoğunluğunun liberal perspektif ile benzeşmesinden dolayı, R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Ruiz-Tagle'yi ilgilendiren ULDU değişkeni "1" olarak kodlanmıştır.

Şili'nin 33. devlet başkanı olan Ricardo Lagos Escobar, Demokrasi Partisi (Partido por la Democracia – PPD) adayı olarak 1999 yılında yapılan seçimleri ilk sırada bitirmesine rağmen oyların mutlak çoğunluğunu alamadığı için ilk turda başkan seçilememiş ve seçimler ikinci tura kalmıştır. 2000 yılında gerçekleştirilen ikinci tur seçimden de galip ayrılan Lagos, 2000-2006 yılları arasında devlet başkanlığı görevini yürütmüştür. Hukuk ve ekonomi üzerine eğitimini tamamlayan Lagos, 1973 yılındaki Augusto Pinochet önderliğinde yapılan darbede sürgüne gönderilmiş bir diğer politik kişiliktir. İdeolojik olarak Lagos sosyal demokrat olan ve ideolojik düzlemde sol-merkezde konumlanan bir anlayışa haizdir (Lagos, 2004). Bu çerçevede kapitalist düzenin temel prensiplerinin korunduğu bir anlayışla, eşitlikçi ve adil bir toplum tahayyülüne sahip olan Lagos, eğitim, sağlık ve sosyal alanlarda devletin rolünü önemsemiştir. Bununla birlikte insan hakları ve çevre gibi diğer siyasi gündemler de dikkate alınmıştır.

Lagos dönemi Şili'sinde izlenen politikalar ekonomik gelişme, toplumsal adalet, insan hakları, çevre ve uluslararası ilişkiler konuları etrafında şekillenmiştir. Ekonomik gelişme

politikaları çerçevesinde iktisadi reformlara gidilmiştir. Böylelikle sürdürülebilir ekonomik büyüme hedefine ulaşmak isteyen Lagos yönetimi, yabancı yatırımları ülkeye çekmeyi, iş dünyasının ve özel sektörün gücünü artırmayı, ülkenin uluslararası rekabet gücünü yükseltmeyi hedeflemiştir. Bu hedeflerin nihai çıktısı olarak da ekonomik istikrarın ve mali disiplinin sağlanması arzulanmıştır. Alt yapı projelerine de önem veren Lagos, ulaşım, enerji ve iletişim alanlarında modernizasyonlara ve yeni yapılanmalara gitmiştir. Böylelikle bölgesel kalkınmaların gerçekleştirilmesi ve yaşam kalitesinin artırılması ile ekonomik büyümenin desteklenmesi hedeflenmiştir.

Toplumsal adalet politikaları doğrultusunda Lagos hükümeti, eğitim ve sağlık hizmetleri ile yoksullukla mücadeleye odaklanmıştır. Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması ve kalitenin artırılması için eğitim yatırımlarına yönelik kaynak artırılmıştır (Cox, 2005). Sağlık sektöründe reformlara gidilerek sağlık hizmetlerini toplumun geniş kesimlerinin ulaşması amaçlanmıştır (Borzutsky, 2006). Sağlık altyapısı güçlendirilmiş, ilaç fiyatlarında düzenlemelere gidilmiş ve sağlık hizmetlerinin daha adil bir dağılım içerisinde verilmesine gayret gösterilmiştir. Yoksullukla mücadeleye ayrı bir önem veren Lagos hükümeti, sosyal yardım programlarını genişleterek yoksul kesimlerin refahını artırma çabaları içerisine girmiştir. Toplumdaki eşitsizlikleri gidermek istenirken, bu doğrultuda ayni ve nakdi destek programları uygulamaya koyulmuştur.

İnsan hakları politikaları ile demokratik kurumları güçlendirmeye ve hukukun üstünlüğünü sağlamaya çalışan Lagos yönetimi, önceki dönemlerdeki gibi Pinochet dönemindeki insan hakları ihlallerine yönelik soruşturmalara devam etmiştir. Adalet reformlarına gidilerek yargı bağımsızlığı güçlendirilmiş ve yargılamadaki süreçler hızlandırılmıştır. Bunun yanı sıra ifade özgürlüğü ve diğer insan hakları unsurları güvence altına alınmıştır (Stern, 2010; Rojas ve Shaftoe, 2022).

Çevre konusunda da oldukça aktif bir politika anlayışı benimsenmiştir. Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, çevre dostu enerji kaynaklarının kullanımının teşvik edilmesi, çevre kirliliğine karşı mücadele edilmesi, ulusal parkların korunması gibi çevre koruma projelerine yatırımlar artırılmıştır (Tecklin vd., 2011). Böylelikle zengin bir doğal mirasa sahip olan Şili'nin bu mirasa sahip çıkması amaçlanmıştır.

Uluslararası ilişkiler alanında ise Lagos hükümeti, bölgesel ölçekte lider ülke olma, Asya-Pasifik coğrafyası ile yakın ilişkiler kurma, uluslararası kuruluşlarda aktif rol alma ve

bazı öne çıkan küresel konularda görünür olma çabası içerisine girmiştir. Bölgesel ölçekte lider olma çerçevesinde Latin Amerika ülkeleri ile yakın ilişkiler kurulmaya çalışılmıştır. Bölgesel entegrasyon yapılarına katılma ve serbest ticaret anlaşmaları oluşturma yoluna giden Şili, böylelikle bölgedeki nüfuz gücünü artırmaya gayret göstermiştir. Asya-Pasifik ülkeleri ile de iş birlikleri oluşturan Lagos yönetimi, bölgeye yönelik diplomatik ilişkileri güçlendirmiştir. İktisadi ve politik çerçevede ilişkilerin çeşitlendirilmesi amacı taşıyan bu bölgeye yönelik yakınlaşmalar ile Şili yeni iş birliği alanları elde etmiştir. Bu yakınlaşma sonraki dönemler için temel oluşturma niteliği taşımıştır. Uluslararası kuruluşlarda görünürlüğünü artırmak isteyen Lagos yönetimindeki Şili, Birleşmiş Milletler'de, Dünya Ticaret Örgütü'nde ve diğer öne çıkan yapılarda aktif rol oynamaya çalışmıştır. Son olarak küresel bazı konularda dış politika tercihlerinde bulunan Lagos, İnsan hakları ve çevresel konularda uluslararası sözleşmelere katılım sağlarken, başta Orta Doğu olmak üzere, çeşitli alanlardaki çatışmalara yönelik barış çağrısında bulunmuştur (Lagos, 2004).

Elde edilen bu bilgiler kapsamında Ricardo Lagos Escobar yönetimi oldukça çeşitli alanlarda politika tercihlerinde bulunmuştur. Benimsenen politikalar incelendiğinde, liberal anlayış ile çelişen bir şekilde devletin sosyal alana müdahale ettiği görülmüştür. Ancak geri kalan diğer benimsenmiş politikalar olan piyasa ekonomisinin sürdürülmesi, entegrasyon hareketlerine olumlu yaklaşım, serbest ticaret anlaşmalarına taraf olunması ve uluslararası iş birliklerine gidilmesi ile liberal anlayış ile örtüşen politikaların tercih edildiği saptanmıştır. Bunun sonucunda R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Ricardo Lagos Escobar'ı ilgilendiren ULDU değişkeni "1" olarak kodlanmıştır.

Michelle Bachelet Şili'nin 34. ve 36. devlet başkanı olarak görevde bulunmuştur. Ülkenin ilk kadın devlet başkanı olan Bachelet, seçimi kazandığı yıl Time Dergisi tarafından yılın kişisi ödülünü kazanmıştır. İki başkanlık dönemi arasındaki dönemde BM Kadın Birimi direktörlüğü görevini yürütmüş olan Bachelet, eğitimini tıp alanında tamamlamıştır. Askeri diktatörlük döneminde sürgüne gönderilen bir başka siyasi kişilik olmuş ve bu dönemde Avustralya ve Doğu Almanya'da yaşamıştır. Şili Sosyalist Partisi (Partido Socialista de Chile – PS) mensubu olan Bachelet, bu partiden iki farklı dönemde devlet başkanlığı görevine gelmiştir. İdeolojik düzlemde sosyalist ve sol-merkezde konumlanan Bachelet, sosyalist ile liberal ideoloji arasında yer alan bir şekilde politika tercihlerinde bulunmuştur (Pribble, 2013). Bu ideoloji doğrultusunda piyasa ekonomisi ile beraber devletin ekonomide aktif bir şekilde rol

oynaması gerektiğine inanan Bachelet, toplumsal adalet ve eşitlik çerçevesinde şekillenen bir anlayışa sahip olmuştur.

Bachelet döneminde Şili'de izlenen politikalar iktisadi kalkınma, sosyal programlar, çevre ve insan hakları, kadın hakları ve dış politika etrafında şekillenmiştir (Rojas ve Shaftoe, 2022). İktisadi kalkınma anlayışı çerçevesinde piyasa ekonomisi benimsenmiş, serbest ticaret prensipleri uygulanmış, yabancı yatırımlar teşvik edilmiş ve bürokrasi azaltımına gidilmiştir. İhracat çeşitliliği sağlanması amacıyla Asya-Pasifik ülkeleri ile anlaşmalar imzalanarak yeni pazarlara erişim imkanı oluşturulmuştur.

Sosyal programlar kapsamında eğitim ve sağlık hizmetleri, suçla ve yolsuzlukla mücadele ve bilim ve teknolojide ilerleme ile yoksullukla mücadele konularında adımlar atılmıştır. Eğitim alanında reformlar yapılarak ücretsiz eğitim verilmeye, eğitim kalitesi artırılmaya, geniş kesimlerin eğitim hizmetlerine erişmesine ve öğrencilerin borçlarının azaltılmasına çalışılmıştır. Sağlık hizmetleri kapsamında sağlık altyapısına yapılan yatırımlar artırılarak sağlık sistemi iyileştirilmeye, hizmet kalitesi artırılmaya ve hizmetlere erişimin genişletilmesine gayret gösterilmiştir (Bastias vd., 2008). Suçla mücadele çerçevesinde polis teşkilatında reformlara gidilerek organize suçla mücadele edilmesine, aile içi şiddeti önlenmesine, savunmasız grupların korunmasına çalışılmıştır. Yolsuzlukla mücadele çerçevesinde ise yasal mevzuat güçlendirilmiş ve soruşturmaların derinlemesine yapılması ve hızlandırılması istenmiştir. Bilim ve teknoloji alanında ilerlemeler sağlanmasını arzulayan Bachelet, bilimsel araştırmalar için fon sağlanması, teknoloji girişimcilerinin desteklenmesi ve ilgili konularda eğitimlerin verilmesi için çaba göstermiştir. Son olarak yoksullukla mücadele noktasında sosyal yardım programlarına ayrılan bütçe artırılarak genişletilmelere gidilmiş, yoksul kesimlerin temel gereksinimleri karşılanmaya gayret edilmiştir (Castiglioni, 2012; Pribble, 2013).

Çevre ve İnsan hakları alanlarına yönelik politikalara bakıldığında Bachelet yönetiminin çevre konusunda sürdürülebilirlik odaklı hareket ettiği görülmüştür. Çevre yasalarının güçlendirildiği ve çevre koruma projelerinin yürütüldüğü bu dönemde doğal kaynakların korunması, temiz enerji kullanımının teşvik edilmesi, deniz koruma alanlarının genişletilmesi ve ormansızlaşma ile mücadele edilmesi gibi konular ön plana çıkmıştır (Ministry of Foreign Affairs of Chile, 2017). İnsan hakları noktasında ise önceki dönemlerde olduğu gibi askeri rejim dönemindeki ihlallerin soruşturulması ve yargılama süreçlerinin hızlandırılması devam ettirilmiştir. Yaşananların unutulmaması adına da toplumsal hafıza projeleri desteklenmiştir.

Kadın hakları alanında Bachelet oldukça aktif bir politika benimsemiştir. Kadın haklarını desteklemek için çeşitli projeler başlatan Bachelet, cinsiyet eşitliğine önem vermiştir. Kadınlara yönelik ayrımcılığın önüne geçmek, kadına karşı şiddeti önlemek ve kadınların siyasi ve ekonomik hayata katılımlarını artırmayı teşvik etmek amaçlanmıştır. Ayrıca kadınlara yönelik cinsel ve üreme sağlığı hizmetleri verilmeye başlanmıştır (Thomas, 2016).

Dış politika ekseninde Bachelet, bölgesel ve uluslararası iş birliklerine önem vermiştir (CFR, 2017). Entegrasyon projeleri yanlısı bir tutuma haiz olan Bachelet, Şili'nin bu yapılarda -MERCOSUR, UNASUR, CELAC gibi- aktif bir rol oynamasını hedeflemiştir. Asya-Pasifik ülkeleri ile yakın ve derin ilişkiler kuran Bachelet, bölge ülkeleri ile ticari birlikteliklere gitmiştir (Ministry of Foreign Affairs of Chile, (2017). BM ve DTÖ gibi yapılarda da Şili'nin görünürlüğünü artırmaya çalışan Bachelet, ülkenin uluslararası itibarını yükseltmeye çalışmıştır.

Elde edilen bu bilgiler incelendiğinde çok taraflı bir politika yelpazesine haiz olan Bachelet yönetimi, liberal anlayışla çoğunlukla örtüşen bir anlayışa haiz olmuştur. Toplumsal hayata müdahale eden sosyal politikalar bir kenara bırakıldığında, piyasa ekonomisinin tercih edilmesi, serbest ticaret anlaşmalarının yapılması, entegrasyonel yapılarda yer alınması, uluslararası iş birliklerine gidilmesi ve yabancı yatırımcılara önem verilmesi liberal anlayış ile yakınsayan bir politik tarzın benimsendiğini ortaya koymuştur. Bunun neticesinde R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Michelle Bachelet hakkındaki ULDU değişkeni "1" olarak işaretlenmiştir.

Sebastian Pinera, Şili'nin 35. ve 37. devlet başkanıdır. İş adamı olan ve bu yönüyle ülkenin ilk dolar milyarderi başkanı olan Pinera, bu görevi 2010-2014 ve 2018-2022 yılları arasında yürütmüştür. Ekonomi alanında eğitimini gerçekleştiren Pinera, Ulusal Yenilenme (Renovacion Nacional – RN) partisinin mensubudur. Liberal muhafazakar olan ve sağ-merkezde konumlanan bir ideolojiye haiz olan Pinera, piyasa ekonomisi, devletin etkin varlığı, geleneksel değerlerin gözetilmesi ve bireyselcilik etrafında şekillenen bir anlayışa sahip olmuştur (Luna ve Kaltwasser, 2014). Ayrıca, tıpkı selefi Bachelet gibi Pinera da başkanlığa seçildiği ilk dönem olan 2010 senesinde Time Dergisi tarafından yılın kişisi seçilmiştir. Ek olarak, askeri rejim sonrasında seçilen devlet başkanları arasında ilk kez sürgüne gönderilmemiş olan politik kişiliktir.

Sebastian Pinera, başkanlığı dönemi boyunca, ekonomik, sosyal, güvenlik ve uluslararası ilişkiler alanları etrafında şekillenen politikaları benimsemiştir. Ekonomi politikaları kapsamında iktisadi kalkınmayı gerçekleştirmeyi ve istihdamı artırmayı hedeflemiş olan Pinera, bu hedefleri doğrultusunda piyasa ekonomisini benimsemiş, yatırımları teşvik edici düzenlemelerde bulunmuş, vergi reformları gerçekleştirmiş ve özel sektöre esneklik sağlayacak uygulamaları hayata geçirmiştir (Solimano, 2012). Serbest ticaret anlayışını benimseyen Pinera, selefi olan başkanlar gibi Asya-Pasifik bölgesine önem vermiş ve bölgede yeni partnerler bularak Pazar erişimini genişletmiştir.

Sosyal politikalar çerçevesinde sosyal yardım programları genişletilmiştir (Fairfield ve Garay, 2014). Yoksul kesimlere yönelik projeler artırılırken, bu gruplara yönelik ayni ve nakdi yardım programları uygulanmıştır. Ayrıca düşük gelirli ailelere yönelik uygun fiyatlarla konut edindirme programları hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Eğitim ve sağlık hizmetlerine yönelik yatırımların da artırıldığı bu dönemde, toplumun tüm kesimlerinin bu hizmetlere erişebilmesi hedeflenmiş, bu alalardaki hizmet kalitesinin de artırılması arzulanmıştır (Avalos ve Bellei, 2019).

Güvenlik politikaları çerçevesinde toplumsal güvenliğin sağlanması adına polis teşkilatına yapılan yatırımlar artırılarak suçla mücadelede teknolojik destek alınmaya başlanmıştır (Somma vd., 2020). İşlenen suçlara yönelik cezaların ağırlaştırılması, suç önleme programlarının düzenlenmesi ve organize suçla mücadelede etkin bir anlayışın benimsenmesi gerçekleşmiştir. Yolsuzlukla mücadelede ise şeffaflık artırımına gidilerek rüşvetle mücadele, kamu kaynaklarının verimli kullanımı ve yolsuzluk suçlamalarına yönelik soruşturma programları başlatılmıştır.

Uluslararası ilişkiler alanında bölgesel ve küresel iş birliklerine giden Pinera, ülkenin hem uluslararası toplumda hem Latin Amerika hem de Asya-Pasifik bölgesindeki nüfuzunu artırmak istemiştir. Bu çerçevede çevre ve insan hakları savunuculuğu yapılmış, bölgesel entegrasyon projelerine destekler sunulmuş, iyi komşuluk ilişkileri yürütülmek istenmiş ve serbest ticaret anlaşmaları imzalanmıştır (CFR, 2020).

Yukarıdaki bilgiler ışığında Sebastina Pinera, başkanlığı süresi boyunca çeşitli politika alanlarında tercihlerde bulunmuştur. Selefi başkanları gibi her ne kadar toplumsal hayata müdahale eden politika tercihleri yapılmış olsa da benimsenen politikaların büyük kısmı liberal anlayış ile örtüşen niteliğe sahip olmuştur. Piyasa ekonomisinin benimsenmesi, serbest ticaret

uygulamaları, entegrasyon yapılarında yer alma ve uluslararası iş birlikleri kurma bunlardan öne çıkanları olmuştur. Bunun neticesinde R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Sebastian Pinera hakkında olan ULDU değişkeni "1" olarak kodlanmıştır.

5.8.2.Azınlıklar ve Etnik Gruplar Düzenlemeleri

İncelemeye alınan Şili'nin ticaret anlaşmalarından, Meksika, EFTA, Kolombiya, Avustralya ve Uruguay ile imzalanmış olanlarında azınlıklar ve etnik gruplara yönelik düzenlemeler bulunmuştur. Bu anlaşmaların imzalandıkları dönemde Eduardo Frei Ruzi-Tagle (Meksika), Ricardo Lagos Escobar (EFTA) ve Michelle Bachelet (Avustralya, Kolombiya ve Uruguay) devlet başkanlığı görevlerini yürütmüştür. Bu doğrultuda bu üç devlet başkanı döneminde azınlıklar ve etnik gruplar alanında izlenmiş olan politikalar ve bu dönemde faaliyet göstermiş olan çıkar grupları DMY ve TMY değişkenleri çerçevesinde incelenmiştir.

5.8.2.1.DMY-Azınlık

Eduardo Frei Ruiz-Tagle döneminde azınlıklar ve etnik gruplar alanına yönelik, çıkarılan yasalar da göz önünde bulundurularak, çeşitli politikalar izlenmiştir. Bu politikalar yerli halkların gelenekleri, eğitim ve diğer hizmetlere erişimi, siyasi katılımları, toplumsal uyum ve toprak hakları etrafında şekillenmiştir. Bu politikalardan ilki olan yerli halkların gelenekleri ile bu toplulukların kültürel miraslarına ve geleneksel yaşam tarzlarına güvence verilerek serbestçe kendi ögeleri ile yaşamaları arzulanmıştır. Kendi dillerini kullanmaları ve sanat, dini ritüel ve diğer kültürel aktivitelerini kısıtlanmadan gerçekleştirmeleri amaçlanmıştır. İkinci genel politika başlığı eğitim ve diğer hizmetlere erişim politikaları ile, etnik grupların bu hizmetlerden yararlanmaları için çaba gösterilmiştir. Özellikle eğitim ve sağlık hizmetleri ön plana çıkartılmıştır. Eğitim alanında kendi yerel dillerinde öğrenim görmeleri, kültürel ögelerine ve yerli tarihlerine eğitim müfredatında yer verilmesi çalışılırken, sağlık hizmetlerinin mobil bir şekilde bu kesimlere eriştirilmeye gayret gösterilmiştir. Üçüncü olarak yerli toplulukların siyasi temsili ve katılımı için çalışmalar yapılmıştır. Bu doğrultuda yerli halklara yönelik milletvekili kotaları verilmesi, politik süreçlere katılım göstermeleri ve karar alma süreçlerine dahil olmaları arzulanmıştır. Son olarak toplumsal uyum politikası ile azınlıklar ve etnik gruplar ile diyalog kurulması, iletişim platformlarının oluşturulması, kültürel tanıtımın teşvik edilmesi ve ayrımcılığın önüne geçilerek farklı kesimlerden bireylerin ahenk içerisinde bir arada yaşaması hedeflenmiştir (Richards, 2013, Rojas ve Shaftoe, 2022).

Ruiz-Tagle döneminde izlene politikalar, yasal düzlemde de karşılık bulmuştur. Bu düzlemde 1994 yılında 392 Sayılı Karar ile Yerli Statüsünün Akreditasyonunu, Yerli Toplulukların Anayasasını ve Yerli Kültürlerin Tarihi Mirasının Korunmasının Düzenlenmesi (Decreto 392/1994, 1994)), 1996 yılında 1856 Sayılı Karar ile Yerli Halkların Kalkınması İçin Fon Kurulması (Decreto 1856/1996, 1996) ve 1998 yılında 19587 Sayılı Kanun ile Rapa Nui Topluluğu Üyelerinin Paskalya Adasındaki Hakimiyetinin Tanınmasına İlişkin 19253 Sayılı Kanunun Revize Edilmesi (Ley 19587, 1998) düzenlemelerine gidilmiştir. Bunlardan ilki yerli halkların tanımlamasının yapıldığı, yerli topluluk olunabilmesi için kriterlerin belirlendiği, kültürel miraslarının devlet kurumları tarafından korunacağını içeren bir düzenleme olmuştur. Böylelikle yerli toplulukların kimliklerini kanıtlama ve kendi topluluklarını oluşturma ve geleneksel miraslarını korumaları için yol oluşturulmuştur. İkinci düzenleme ile yerli halkların kendi topraklarına ve doğal kaynaklarına erişimlerinin sağlanması ile kendi kültürlerini ve dillerini yaşatabilmeleri için mali kaynak oluşturulmasını içermiştir. Bu fon ile yerli topluluklar yaşam standartlarını yükseltme, kendi kaynaklarına erişme ve kendi kültürlerini koruma imkanı elde etmiştir. Son düzenleme ile ise 1993 yılında çıkarılan 19253 Sayılı Yerli Topluluklara Toprakların İadesi Yasası revize edilerek Rapa Nui halkının kendi yaşam bölgesi olan Paskalya Adası'nda mülkiyet edinmelerinin önündeki sınırlamalar kaldırılmıştır. Bu modifiye ile Rapa Nui topluluğunun sosyo-ekonomik gelişiminin sağlanması, kültürel kimliklerinin güçlendirilmesi, siyasi temsil olanaklarının artırılması ve kendi gelecekleri üzerinde söz sahibi olmaları amaçlanmıştır.

Elde edilen bu bilgiler neticesinde Ruis-Tagle döneminde azınlıklar ve etnik gruplara yönelik çeşitli politikaların izlendiği görülmüştür. Bu politikalar ile uyumlu olarak Ruiz-Tagle hükümeti alana yönelik çeşitli yasal düzenlemeleri gittiği saptanmıştır. Bunun neticesinde R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Ruiz-Tagle dönemini ilgilendiren DMY-Azınlık değişkeni "1" olarak işaretlenmiştir.

2000-2006 yılları arasında Şili'nin 33. Devlet başkanı olarak görev yapan Ricardo Lagos Escobar,- başkanlığı döneminde oluşturulan yasalar dikkate alındığında- azınlıklar ve etnik gruplar alanında politika üretiminde bulunan bir anlayışa haiz olmuştur. Etnik grupların yasal güvence altına alınması, çokkültürlülük politikaları, eğitim ve kültürel destek ile toplumsal katılım ana çerçeveyi oluşturmuştur. Yasal güvence politikası ile azınlıkların ve etnik grupların yasal ve insani hakları yasal düzlemde koruma altına alınmıştır. Ülkenin her vatandaşına eşitlik ilkesi çerçevesinde davranılması, ayrımcılıkların önüne geçilmesi ve

toplumsal uyumun sağlanması amaçlanmıştır. Çokkültürlülük politikası ile ülkedeki etnisite ve yerli halk çeşitliliğine önem verilmiştir. Farklı etnik toplulukların kültürel kimliklerini yaşatmaları ve geleneksel ve kültürel ögelerini korumaları amaçlanarak ülkenin bu yöndeki zenginliği korunmak istenmiştir. Eğitim ve kültürel destek politikası ile azınlıklara ve yerli topluluklara yönelik seminerler ve programlar düzenlenmesi arzulanmıştır. Bu programlar aracılığıyla kendi yerel dillerinde eğitim almaları, kendi yerel tarihlerinin müfredata eklenmesi ve kendi kültürel miraslarını yaşatmaları hedeflenmiştir. Son olarak toplumsal katılımın sağlanması politikası ile yerli halkların politik, sosyal ve iktisadi yaşamda aktif bir şekilde rol almaları için çaba gösterilmiştir. Toplumun içerisine karışmaları ve karar alma süreçlerinde var olmaları hedeflenen bu grupların, tanınırlıkları ve görünürlükleri artırılmak istenmiştir (Richards, 2013).

Ricardo Lagos Escobar döneminde izlenen bu politikalar ile beraber 2003 yılında Yerli Halkların Kalkınması için Ulusal Plan (Plan Nacional para el Desarrollo de los Pueblos Indígenas) hazırlanmıştır (ILO-Chile, 2003). Bu planın temelinde yerli halkların kendi kültürlerini korumaları, sosyo-ekonomik yaşama katılmaları, siyasi karar alma süreçlerine katılmaları ve temsiliyetlerini artırmaları ile toprak haklarının korunması yer almıştır. Bu plan ile birlikte yerli halkların eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimlerinin artırılması, istihdamlarının sağlanması, kültürel miraslarının korunması ve siyasi temsiliyetinin güçlendirilmesi hedeflenmiştir.

Yapılan araştırmalar neticesinde elde edilen bu bilgiler ışığında Lagos Escobar döneminde azınlıklara ve etnik gruplara yönelik çeşitli politikaların izlendiği ortaya koyulmuştur. Bu politikalar neticesinde yerli halklara yönelik genel bir planın uygulamaya döküldüğü de saptanmıştır. Bu bilgiler sonucunda R analiz programında incelenecek veri tablosunda Lagos dönemini ilgilendiren DMY-Azınlık değişkeni "1" olarak kodlanmıştır.

Azınlıklar ve etnik gruplara yönelik düzenlemeleri içeren ticaret anlaşmalarına imza atan bir diğer Şili devlet başkanı Michelle Bachelet'tir. Bachelet döneminde azınlıklar meselesi öne çıkan siyasi alanlardan biri olmuştur (Richards, 2013). Azınlıkların temsili, kültürel miraslarının korunması, sosyo-ekonomik hayata katılımları ve ayrımcılıkla mücadele bu alana yönelik konu başlıklarını oluşturmuştur. Azınlıkların temsili meselesi, yerli halkların ve etnik grupların politik alana ve karar alma süreçlerine katılımlarını öngörmüştür. Bu doğrultuda danışma mekanizmaları ve temsil organları oluşturulmuştur. Böylelikle bu grupların, toprak haklarının tanınması, doğal zenginliklerin kullanılması ve bölgesel gelişim gibi konuların

politika yapım süreçlerinde aktif olarak rol almaları arzulanmıştır. Kültürel miraslarının korunması siyasası ile Bachelet yönetimi, ülkenin haiz olmuş olduğu zengin yerli toplulukların özgün kültürel ögelerinin güvence altına alınması için uğraş vermiştir. Ülkenin çokkültürlü yapısının uyum içerisinde var olmasını isteyen Bachelet hükümeti, her bir grubun kendine has yerel dillerinin yaşatılması ve başta eğitim olmak üzere resmi olarak kültürel ögelerinin topluma entegre edilmesi için çalışmıştır. Azınlıkların sosyo-ekonomik kalkınması bir diğer politika başlığı olmuştur. Bu politika başlığı içerisinde, yerli toplulukların iktisadi anlamda lokal projelerde istihdam edilmesi, toplumsal açıdan ise eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimi, yerel altyapının güçlendirilmesi ve yaşam alanlarının tanınması ele alınmıştır (Ibid.).

İzlenen bu politikalar ile uyumlu olarak Bachelet döneminde yerli toplulukları ilgilendiren çok sayıda yasa çıkartılmıştır. Eylül 2006'da çıkarılan 20117 Sayılı Diaguita Etnik Grubunu ve Diaguita Yerli Statüsünü Tanıma Yasası (Ley 20117 Reconoce La Exıstencıa Y Atrıbutos De La Etnıa Dıaguıta Y La Calıdad De Indıgena Dıaguıta) ile Diaguita etnik grubu tanınarak yerli statüsü verilmiştir. Bu yasa ile birlikte Diaguitalıların tarihi, kültürü ve gelenekleri güvence altına alınmış olup, kendi topraklarına, doğal kaynaklarına ve kültürel miraslarına erişim hakkı verilmiştir. Ayrıca yasa ile Diaguita topluluğuna yönelik özel seçim bölgesi oluşturularak siyasi temsilleri sağlanacağı ifade edilmiştir (Ley 20117, 2006).

Şubat 2008'de 20249 Sayılı Yerli Halkların Kıyı Deniz Alanının Oluşturulması Yasası (Ley 20249, Crea El Espacıo Costero Marıno de Los Pueblos Orıgınarıos) ile denize kıyısı olan yaşam alanlarında varlıklarını sürdüren yerli halkların kıyı deniz alanlarının sınırları belirlenerek yönetimi ve kullanım hakları ortaya koyulmuştur. Yerli toplulukların deniz alanlarındaki haklarını ve çıkarları gözeten bu düzenleme ile kıyı deniz alanlarının yönetimi için özel komisyonların kurulması ve bu komisyonlarda, devlet yetkilileri ile beraber, yerli halkların temsilcilerinin de yer alması sağlanarak yerli halkların yönetim hayatına katılımları gerçekleştirilmiş ve karar alma süreçlerinde rol oynamaları sağlanmıştır (Ley 20249, 2008).

Mayıs 2008'de yapılan 19253 Sayılı Yerli Kalkınması Ulusal Kurumu (Corporación Nacional de Desarrollo Indígena - CONADI) yasası reformüle edilmiş ve personel eksikliği yaşanan bölgelerde personel istihdamı zorunlu kılınmış ve bu gereksinimin yerli halklar içerisinden karşılanması istenmiştir. Böylelikle yönetim alanına katılımı sağlanacak olan etnik grupların kendi kültürlerini ve dillerini bilen kişiler tarafından temsil edilmesi amaçlanmıştır (DFL 2/2008, 2008).

Eylül 2009'da 20370 Sayılı Genel Eğitim Yasası (Ley 20370, Establece La Ley General De Educacıón) çıkartılmıştır. Şili'de yer alan tüm eğitim kurumları için geçerli çerçeveyi oluşturan bu yasa, eğitim sisteminin kalitesi, eşitliği ve erişilebilirliği üzerine oluşturulmuştur. İlgili yasanın azınlıklara yönelik önemli maddeleri de bulunmuştur. Bu maddelere göre yerli topluluklar kendi dillerinde ve kültürlerin eğitim görme hakkını elde etmiştir. Yerli halkların kendi eğitim kurumlarını kurmasına yönelik haklar tanıyan bu yasa, ilgili kurumların yerli halkların kendisi tarafından yönetilebileceklerini ifade etmiştir (Ley 20370, 2009).

Kasım 2017'de 21045 Sayılı Kültür, Sanat ve Miras Bakanlığı'nın Kurulması Yasası (Ley 21045, Crea El Mınısterıo De Las Culturas, Las Artes y El Patrimonio) düzenlenmiştir. Ülkedeki kültür, sanat ve mirasın korunması ve geliştirilmesinden sorumlu bakanlığın kurulması öngörülmüştür. Bu yasa ile azınlıklar ve yerli topluluklar kendi kültür, sanat ve miraslarını koruma hakkına sahip olarak ülkedeki diğer vatandaşlar ile bu konularda eşit haklara kavuşmuştur (Ley 21045, 2017).

Şubat 2017'de 20998 Sayılı Kırsal Sağlık Hizmetlerinin Düzenlenmesi Yasası (Ley 20998, Regula Los Servicios Sanitarios Rurales) oluşturulmuştur. Şili'de kırsal bölgelerde yaşayan halkların sağlık hizmetlerine erişimini sağlamayı amaçlayan bu yasa, özellikle yerli toplulukların faydalanacağı kırsal sağlık hizmetlerinin kalitesini artırmayı hedeflemiştir. Yine bu yasa kapsamında kırsal sağlık hizmetleri için özel komisyonların kurulması ve bu komisyonlarda yerli toplulukların temsilcilerinin yer alması öngörülerek bu grupların toplumsal katılımı sağlanmaya çalışılmıştır (Ley 20998, 2017).

Yapılan araştırmalar neticesinde elde edilen bilgiler incelendiğinde Michelle Bachelet döneminde azınlıklara ve yerli topluklara yönelik çok sayıda çeşitli politikaların uygulandığı görülmüştür. Bu politikalar ile aynı doğrultuda birçok yasanın da düzenlendiği saptanmıştır. Bunun sonucunda R analiz programında analiz edilecek olan veri tablosunda Bachelet dönemini ilgilendiren DMY-Azınlık değişkeni "1" olarak işaretlenmiştir.

5.8.2.2.TMY-Azınlık

Eduardo Frei Ruiz-Tagle döneminde azınlıklar alanında faaliyet gösteren çıkar grupları genel itibariyle yerli topluluklar tarafından oluşturulmuş olan vakıflar ve dernekler olmuştur. Bu dönemde öne çıkan azınlık grupları Mapuçe (Aroucanian), Aymara ve Rapa Nui (Paskalya) toplulukları olmuştur. Mapuçeler, ülkenin güneyinde yer alan bir halk olup, kültürlerinin

korunması, toplumsal iktisadi gelişimlerinin desteklenmesi için taleplere haiz olmuştur. Yerli dillerini korumaya çalışan Mapuçeler, toprak hakları için gündem oluşturmaya çalışmıştır. Mapuçelerin oluşturdukları yapılar Aroucanianlar Ulusal Derneği (Asociación Nacional Mapuche/NEWENCHE, https://www.mucech.cl) ve Mapuche Derneği (Corporacion Mapuche Newen, https://www.corporacionmapuchenewen.cl/) olmuştur. Aymara halkı ise Şili'nin kuzeyinde yer almakta olup bu halkın bir kısmı da Bolivya sınırları içerisinde yaşamaktadır. Kültürlerinin korunması, yerel halkın sosyo-ekonomik kalkınmasını, eğitim ve sağlık gibi genel hizmetlere erişimlerinin artırılmasını talep eden Aymara yerli topluluğu, Aymara Halkları Ulusal Birliği (Unión Nacional de Comunidades Aymaras – UNCA, https://www.facebook.com/unca.puno) ve Aymara Kültür Vakfı (Centro Cultural Quechua Aymara, centrointernacionalquechuaaymara.blogspot.com) yapıları etrafında bir araya gelerek taleplerini dile getirmiştirler. Rapa Nui halkı ise Şili'ye bağlı Paskalya Adası'nda ikamet eden bir yerel topluluktur. Paskalya halkı olarak da adlandırılan bu topluluk Polinezyalı bir gruptur. Yerel kültürlerinin korunması, yerli dilin yaşatılması ve bölgedeki turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir kılınması temel motivasyonlarını oluşturmuştur. Bu istekler için Rapa Nui halkı, Rapa Nui parlemontosunu oluşturmuştur (Minority Rigths Groups, Rapa Nui in Chile, https://minorityrights.org/communities/rapanui/).

Ruiz-Tagle döneminde izlenen politikalar ve çıkarılan yasalar incelendiğinde, bu dönemde öne çıkan yerli halkların oluşturdukları çıkar gruplarının etkili oldukları saptanmıştır. Konusu itibari ile TMY değişkeninin faktörel kategorisine giren bu yapıların aktiflik durumları çerçevesinde R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Ruiz-Tagle dönemini ilgilendiren TMYf-Azınlık değişkeninin "1" olarak kodlanması gerçekleştirilmiştir.

Ricardo Lagos Escobar döneminde ise varlıklarını sürdüren yerli toplulukları etkili olmaya çalışsa da öne çıkan yapılanma devlet kurumu olan Ulusal Yerli Kalkınma Kurumu (Corporación Nacional de Desarrollo Indígena – CONADI, www.conadi.gob.cl) olmuştur. CONADI kuruluş amacı itibariyle yerli halkların topraklarının korunması ve doğal kaynaklarının korunması, sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmalarının sağlanması, geleneksel ve kültürel miraslarının güvence altına alınması, siyasi ve toplumsal katılımlarının sağlanması ve hükümet yetkilileri ile köprü görevi üstlenmesi amaçlarını taşımaktadır (CONADI, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=30620). Lagos döneminde CONADI; toprak hakları, kültürel tanıma, iktisadi kalkınma, siyasi katılım ve yasal reformlar çerçevesinde faaliyetlerde bulunmuştur. Toprak hakları hususunda yerli halkların topraklarının tanınması ve

geri verilmesi sağlanırken, kültürel tanıma ile yerel dillerin, kültürlerin ve geleneksel ögelerin korunması ve eğitim alanları ile kültürel merkezlerde bu ögelerin yer almasına çalışılmıştır. İktisadi kalkınma noktasında yerel ekonomik kalkınmanın desteklenmesi için kredi ve hibe programları, eğitimler ve pazarlama programları hizmete sunulmuştur. Siyasi katılım ile yerli halkların çeşitli komisyonlar ve yönetim birimlerinde temsiliyet sağlamaları hedeflenirken, yasal reformlar ile yerli haklarının korunması ve yasal olarak statülerinin tanınması gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Elde edilen bilgiler doğrultusunda Lagos Escobar döneminde yerli toplulukların var olmasına rağmen politika üretiminde sınırlı kaldıkları görülmüştür. Bunun neticesinde R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Lagos Escobar dönemini ilgilendiren TMYf-Azınlık değişkeni "0" olarak kodlanmıştır.

Michelle Bachelet döneminde, Lagos Escobar döneminin zıttı olacak bir şekilde, azınlıklar ve etnik gruplar alanında çok sayıda çıkar grubu aktif bir şekilde var olmuştur. Bu çıkar gruplarının birçoğu yerli toplulukların kendi oluşturdukları yapılar olmuştur. Bu dönemde çıkar gruplarının gündemini genellikle yerlilerin yasal olarak tanınması, toprak haklarının gözetilerek geri verilmesi, geleneksel ve kültürel ögelerinin korunması, ayrımcı politikalar ile mücadele edilmesi ve genel sosyal hizmetlerin, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi, erişilebilirliğinin ve kalitesinin artırılması oluşturmuştur. Aktif bir şekilde var olan bu yapıların faaliyetleri neticesinde ve hükümetin benimsemiş olduğu politikalar çerçevesinde azınlıklara ve yerli topluluklara yönelik çeşitli yasalar çıkartılmıştır. Bu yapılara Ruiz-Tagle dönemindeki Mapuçe, Aymara ve Rape Nui topluluklarının oluşumlarının yanı sıra Diaguita Ulusal Konseyi (Red Nacional Diaguita, https://www.ciperchile.cl/wp-content/uploads/anexo-diaguitas.pdf), Colla Guarani İşbirliği Topluluğu (Comunidad Colla Guaraní de Calilegua) ile Likan Antai ve Kawesqar Vakfı (Fundacion Likan Antai y Kawasqar) yapıları var olmuştur. Ayrıca ülkede yaşayan Afro-Şililerin temsiliyetini sağlayan, haklarını savunan ve ayrımcı uygulamalara karşı mücadele eden Afro-Şililerin Ulusal Koordinasyonu (Coordinadora Nacional Afrodescendientes de Chile) faaliyetlerde bulunmuştur. Bu tür yapılar özellikle sosyal medya üzerinden faaliyet göstermektedir.

Michelle Bachelet döneminde faaliyet gösteren azınlıklar alanındaki çıkar gruplarının oldukça fazla sayıda ve aktif bir şekilde toplumsal hayatta ve siyasi alanda aktivitelerde bulundukları ve gündem oluşturdukları saptanmıştır. Bu dönemde yerli toplulukların çıkar gruplarının talepleri ve çıkartılan yasalar göz önünde bulundurulduğunda, yerli grupların

istediklerini değişen düzeylerde elde ettikleri görülmüştür. Bunun neticesinde R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Bachelet dönemini ilgilendiren TMYf-Azınlık değişkeni "1" olarak işaretlenmiştir.

5.8.3.Göç Düzenlemeleri

Şili'nin incelemeye alınmış olan ticaret anlaşmalarından yalnızca Avrupa Birliği (AB) ile imzalanmış olan anlaşmada göç konusuna ayrı bir başlık halinde yer verilerek, ilgili konu hakkında hükümler bulunmuştur. Şili'nin AB ile yaptığı ticaret anlaşması Kasım 2002'de gerçekleşmiş olup, bu dönemde ülkenin devlet başkanlığı görevini Ricardo Lagos Escobar yürütmüştür. Bu doğrultuda göç konusuna yönelik DMY ve TMY değişkenleri Ricardo Lagos Escobar dönemi üzerinden irdelenmiş olup, konu hakkındaki analiz bu çerçevede gerçekleşmiştir.

5.8.3.1.DMY-Göç

Göç meselesine yönelik yaklaşımı ve düzenlemeleri bürokratik sarmallar içerisinde bulunan ve oldukça kısıtlayıcı nitelikte olan Şili'de göçmenlere yönelik ayrımcı tutum da oldukça yaygın durumda olmuştur. Göç konusuna iktidar geçtiğinden itibaren titizlikle yaklaşan Lagos yönetimi, ülkenin göç politikasını dışa açık ve daha misafirperver bir statüye sokmuştur. Göçmenlere yönelik uygulanan bürokratik prosedürleri sadeleştiren ve kolaylaştıran Lagos, göçmenlerin haklarını gözetip koruyan ve ayrımcı davranışlara yönelik mücadele programları oluşturan bir anlayışa haiz olmuştur.

Lagos döneminde göçmenlere yönelik ulusal göçmenlik hizmeti, dil kursları, kültürel uyum uygulamaları, mesleki eğitim programları ve ayrımcılıkla mücadele programları başlatılmıştır. Ulusal göçmenlik hizmet, programı ile göçmenlere yönelik göçmenlik prosedürleri hakkında rehberlik hizmeti sunulmuş, ikamet izinleri hususunda atılması gereken adımlar anlatılmış ve haiz oldukları haklar göçmenlere bildirilmiştir. Dil kursları ile göçmenlere ülke toplumuna uyum sağlamaları için ücretsiz bir şekilde İspanyolca dersleri hizmeti verilirken, kültürel uyum uygulamaları ile göçmenlere ülkenin kültürü hakkında bilgiler verilmiş, kültürel etkinliklere katılımları sağlanmış ve kültürel temeldeki atölye ve seminer çalışmalarına dahil edilmişlerdir. Mesleki eğitim programları ile göçmenlerin iş bulmalarını kolaylaştıracak ve iktisadi açıdan kendi geçimlerini sağlayacak kapasitede ve beceride olmaları için mesleki eğitim uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Son olarak ise göçmenlerin ayrımcı

tutumlara karşı bir yandan ne şekilde mücadele edip hangi kurumlara ilgili tutum ve davranışları bildirmeleri gerektikleri gösterilirken, diğer yandan farkındalık kampanyaları düzenlenmiş ve yasal hakları hatırlatılarak hukuki düzlemde yardımlarda bulunulmuştur (Stefoni, 2011; Dona-Reveco ve Levinson, 2012).

Ülkeye yönelik yasadışı göçlere karşı olumlu bir şekilde yaklaşan bir politik anlayışa haiz olan Lagos hükümeti, bu kişilere yönelik izlediği bu politikanın temelinde çeşitli nedenler yer almıştır. İktidarı süresince iktisadi açıdan önemli büyümeler gerçekleştiren Lagos yönetimi, bu büyüme doğrultusunda oluşan işgücü gereksinimini yasal ve yasadışı göçmenler aracılığıyla karşılamak istemiştir. Özellikle yasadışı göçmenlerin düşük ücretler ile çalışarak oluşan ihtiyacı gidermesi, karar vericilerin benimsedikleri yaklaşımın temel sütununu oluşturmuştur. Uluslararası düzeyden de BM ve diğer insan hakları örgütleri gibi, yasadışı yönelik insancıl politika izlenmesi gerektiğine dair tavsiyeler almış olan Lagos hükümeti, Şili'nin uluslararası arenadaki imajını güçlendirmek için göç ve diğer insan hakları konularında pozitif yaklaşım içerisinde adımlar atmıştır (Ibid.).

Ricardo Lagos Escobar döneminde göçmen meselesi üzerine yasal düzenlemelere de gidilmiştir. 2004 yılında hazırlanan ve 2005 yılında çıkarılan kararname ile Birleşmiş Milletler'in Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokollerini ve Özellikle Kadın ve Çocuk Olmak Üzere İnsan Ticaretini Önlemek, Bastırmak ve Cezalandırmak İçin Ulusötesi Örgütlü Suçlara Karşı Sözleşmeleri ve Protokolleri (Promulga La Convencion De Las Naciones Unidas Contra La Delincueniıa Organizada Transnacional y Sus Protocolos Contra El Trafıco Ilicito de Migrantes Por Tierra, Mar y Aire y Para Prevenır, Reprımır y Sancıonar La Trata De Personas, Especıalmente Mujeres y Nıños) kabul edilmiştir. Bu kararname ile ulusötesi organize suçları engellemek ve bu suçlar iel mücadele etmek için çerçeve oluşturulmuştur. Kara, deniz ve hava yolları ile göçmen kaçakçılığının önüne geçilmesi, özellikle kadın ve çocuklar başta olmak üzere insan ticareti ile mücadele edilmesi temel hususları oluşturmuştur (Decreto 342/2004, 2004). 2000 yılında BM tarafından oluşturulan bu çerçeveye Şili dahil olarak göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti noktasında uluslararası bir taahhüdün altına imza atmıştır. Göç konusundaki diğer yasal kabul ise yine 2005 yılında kabul edilen Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına ilişkin kararnamedir. Bu yasal düzenleme ile göçmen işçilerin insan hakları koruma altına alınmaya çalışılmıştır. Bu kişilerin çalışma hakları, eğitim hakları, sağlık hakları ve konut hakları gibi temel haklarının var olduğu kabul eden Lagos yönetimi, göçmen işçilerin hem toplumsal hem

de iktisadi yaşamda ayrımcılığa ve sömürüye uğramaması için önlemler alınacağını taahhüt etmiştir (Decreto 84/2005).

Yapılan araştırmalar neticesinde elde edilen bilgiler incelendiğinde Ricardo Lagos Escobar'ın devlet başkanlığı görevi süresince Şili'de göçmenlerin haklarına yönelik aktif bir şekilde çeşitli politikaların izlendiği tespit edilmiştir. Bunun uyumlu olarak Lagos hükümetinin yasal düzlemde de göç konusuna ilişkin düzenlemeler gerçekleştirdiği saptanmıştır. Buna göre R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Ricardo Lagos Escobar yönetimine ilişkin olan DMY-Göç değişkeni "1" olarak işaretlenmiştir.

5.8.3.2.TMY-Göç

Ricardo Lagos Escobar döneminde göç alanında faaliyet gösteren birçok çıkar grubu bulunmuştur. Konunun niteliği gereği yalnızca TMYf kapsamına giren bu gruplara örnek olarak Göçmen Sivil Kadınlar Derneği (Asociación Civil de Mujeres Inmigrantes – AMICH), Göçmenler ve Mülteciler İçin Hukuk Bürosu (Clínica Jurídica de Migrantes y Refugiados, Universidad Diego Portales-UDP) ve Şili Göç ve Mülteci Hizmeti (Servicio Jesuita a Migrantes y Refugiados – SJM) incelenmiştir.

Bu yapılardan ilki olan AMICH, göçmen kadınların haklarını koruyan ve bu kadınların toplumsal yaşama katılımını sağlamayı amaçlayan bir dernektir. Göçme kadınlara yönelik eğitim ve istihdam programları gerçekleştiren AMICH, üyelerinin şiddete karşı mücadele etmesi ve siyasi alanda haklarının savunulması noktasında aktif faaliyetler içerisinde olmuştur. Göçmen kadınların hukuki hakları üzerinde de çalışmalarda bulunan bu yapı, ihtiyaç duyan kadınlara ücretsiz hukuki destekler de sağlamıştır (AMICH, https://www.consulado.gob.cl/comunidades/asociaciones-chilenas/asociacion-civil-de-mujeres-inmigrantes-amich). 2005 yılında kurulan diğer çıkar grubu olan UDP, Şili'de göçmenlerin haklarını gözetip savunan avukatlardan oluşan bir örgüttür. Göçmenlerin haklarını koruyan, göçmenlere yönelik hukuki desteklerde bulunan ve göçmenlere karşı her türlü ayrımcılığa karşı mücadele eden UDP, bu tür durumlar kapsamında göçmenlere ücretsiz hizmetler vererek hukuki zeminde davalar açmış ve ihlallere karşı hem yerel hem de uluslararası düzeyde lobi faaliyetleri yürütmüştür (UDP, https://clinicasjuridicas.udp.cl). Son olarak SJM ise Şili'de göçmenlere ve mültecilere yönelik yardımlarda bulunan, Katolik Kilisesi temelindeki bir Cizvit yapılanmasıdır. Göçmenlere ve mültecilere yönelik barınma, gıda, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlar, ayrımcılık ve sömürüye karşı hukuki gereksinimler ve toplumsal

hayata katılım için düzenlenen programlar noktasında hizmetlerde bulunan SJM, göçmenlerin Şili toplumu içerisinde eşit bir şekilde varlıklarını idame ettirmeleri ve haklarının ihlal edilmelerinin önüne geçilmesi için önemli bir rol oynamıştır (SJM, www.sjmchile.org).

Yapılan araştırmalar sonucunda yukarıda ifade edilen göçmen hakları alanında faaliyet gösteren çıkar gruplarının, Şili toplumunda göçmenlerin ve mültecilerin toplumsal uyumlarını sağlayacak, ayrımcılığa karşı mücadele edilecek, haklarını gözetip koruyacak düzenlemelerin hayata geçirilmesinde ve uluslararası düzlemde gündem oluşturulmasında etkin bir şekilde var olmuş ve Lagos hükümetinin yasal ve pratik düzlemde faaliyetlerde bulunmalarına öncü olmuşturlar. Bu çerçevede R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Ricardo Lagos Escobar yönetimini ilgilendiren TMYf-Göç değişkeni "1" olarak işaretlenmiştir.

5.8.4.İşçi ve Emek Düzenlemeleri

İşçi ve emek alanına yönelik düzenlemeler çalışma kapsamındaki Peru'nun ticaret anlaşmalarından Lagos Escobar döneminde AB, ABD ve Çin; Bachelet döneminde Arjantin, Endonezya, Uruguay ve Türkiye; Pinera döneminde Tayland ile yapılan metinlerde yer almıştır. Bu doğrultuda bu başlık altında Lagos Escobar, Bachelet ve Pinera dönemlerinde izlenen alana yönelik politikalar ile ilgili dönemlerdeki çıkar grupları sırasıyla DMY ve TMY değişkenleri çerçevesinde incelenmiştir.

5.8.4.1.DMY-İşçi

Şili'de 2000-2006 yılları arasında devlet başkanlığı yapan Ricardo Lagos Escobar, başkanlığı süresince işçi haklarına yönelik çeşitli politikalar yürütmüştür (Frank, 2005; Winn, 2005). Sosyal güvenlik sistemi, adil ücret, sendikal haklar ve istihdam konu başlıkları bu politikaların temelini oluşturmuştur. Bunlardan ilki olan Sosyal güvenlik sistemi ile Lagos yönetimi, çalışanların sağlık, emeklilik ve işsizlik sigortası gibi haklardan faydalanmaları sağlamayı ve bu programların kapsamını genişletmeyi hedeflemiştir. Çalışanlara yönelik bir güvence oluşturmayı amaçlayan bu anlayış, yasal düzlemde hem işçileri hem de ailelerini koruma altına almaya çalışmıştır. Adil ücret politikası ile işçilere yönelik uygulanan asgari ücretlerin düzenli ve kademeli olarak artırılması arzulanmıştır. Sarf ettikleri emeklerinin karşılığını almaları sağlanmak istenen çalışanların, temel gereksinimleri giderebilecek düzeyden yukarıda kazanç elde etmeleri için çaba gösterilmiştir. Üçüncü başlık olan sendikal haklar ile işçilerin sendikal örgütlenmelerini kolaylaştıran düzenlemeler oluşturulmuştur.

Çalışanların sendikalar aracılığıyla taleplerini dile getirmeleri, taleplerine yönelik pazarlık güçlerini artırmak isteyen Lagos hükümeti, etkin sendika anlayışının oluşması için gayret göstermiştir. Böylelikle işçilerin haklarının korunması, ihlal durumlarının önüne geçilmesi ve ayrımcılıklara karşı mücadele edilmesi istenmiştir. Son olarak ise istihdam meselesi gelmiştir. İşsizlikle mücadele kapsamında istihdam programları başlatılan bu dönemde, çalışmak isteyenlere yönelik, başta gençler olmak üzere, mesleki eğitim seminerleri düzenlenmiştir. Bireylerin beceri kapasitelerinin artırılmasının hedeflendiği bu programlar ile işe erişim imkanları artırılmaya çalışılarak daha fazla iş fırsatı elde edebilmeleri arzulanmıştır.

İzlenen bu politikalar ile örtüşen bir şekilde alana yönelik çok sayıda yasal düzenlemeye gidilmiştir. Mayıs 2001'de 19728 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu (Ley 19728, Establece Un Seguro De Desempleo) oluşturulmuştur. Bu kanun ile Şili'de işini kaybeden çalışanlara yönelik geçici gelir kaynağı oluşturan işsizlik sigortası sistemi kurulmuştur. Tüm çalışanların tabi olduğu belirtilen bu sistemde, çalışanların maaşlarının bir kısmı bu sistemin fonuna aktarılırken, işini kaybeden çalışanların bu fondan faydalanabileceği ifade edilmiştir. Bu yasa ile çalışanlar için bir güvence oluşturularak, yeni bir iş bulunana kadar mali destek sağlanmıştır (Ley 19728, 2001).

Ekim 2001'de 19759 Sayılı Kanun İş Kanunu'nu Yeni Sözleşme Yöntemleri, Örgütlenme Hakkı, İşçilerin Temel Hakları ve Diğer Hususlarla İlgili Revizyonu (Ley 19759, Modıfica El Codigo Del Trabajo En Lo Relativo A Las Nuevas Modalıdades De Contratacion, Al Derecho De Sindicacion, A Los Derechos Fundamentales Del Trabajador Y A Otras Materıas Que Indica) çıkartılmıştır. Bu düzenleme ile sendikalaşma ve çalışan hakları ana meseleler olmuştur. Sendikalaşma noktasında örgütlenmenin kolaylaştırılması ile sendikalara üye olunması ve sendikal faaliyetlere katılım haklarının korunması sağlanmıştır. Çalışan hakları açısından ise toplu pazarlık ve grev hakları tanınmış, işyerinde özel hayatın mahremiyeti güvenceye alınmış ve mobbing ile ayrımcı tutumlar yasaklanmıştır (Ley 19759, 2001).

Aralık 2004'te 19988 Sayılı Fazla Mesai ve Mevsimlik Tarım İşçilerinin Ücretlerine İlişkin İş Kanunu (Modıfica El Codıgo Del Trabajo, En Materıa De Remuneracıones Por Jornada Extraordınarıa y de Trabajadores Temporeros Agrıcolas) düzenlenmiştir. Bu yasa çerçevesinde fazla mesai ücreti normal çalışma günlerinin ücretinden %50 fazla olması, Pazar günler ve resmi tatillerde yapılması halinde %100 daha fazla olması kararlaştırılmıştır. Mevsimlik tarım işçileri hususunda ise bu alanda çalışanların diğer çalışanlar ile aynı çalışma

ve sosyal güvenlik haklarına haiz olması, uygun konaklama ve gıda gibi temel gereksinimlerin sağlanması ve alacakları ücretlere dair yazılı bilgi verilmesi belirtilmiştir (Ley 19988, 2004).

Temmuz 2005'te 20039 Sayılı Asgari Aylık Ücretin Yeniden Düzenlemesi Yasası (Ley 20039, Reajusta El Monto Del Ingreso Minimo Mensual) düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile asgari ücretin her yılbaşı enflasyon oranına göre artırılması ve bu enflasyon oranının tüketici fiyat endeksine göre belirlenmesi ifade edilmiştir. Bu yasa ile asgari ücretin artışı sağlanarak çalışanların satın alma güçleri korunmaya çalışılmış ve yaşam standartlarının yükseltilmesi ve daha adil bir toplumun oluşturulması hedeflenmiştir (Ley 20039, 2005).

Yukarıdaki bilgiler dikkate alındığında Lagos Escobar döneminde işçi ve emek alanında çeşitli politikalar izlenmiştir. Bu politikalar ile uyumlu bir şekilde çok sayıda yasal düzenlemenin yapıldığı ortaya koyularak saptanmıştır. Bunun neticesinde R analiz programında incelenecek veri tablosunda Lagos dönemini ilgilendiren DMY-İşçi değişkeni "1" olarak kodlanmıştır.

2006-2010 ve 2014-2018 yılları arasında Şili'nin devlet başkanı olan Michelle Bachelet, işçi ve emek alanında aktif politika yürütmüştür (Sehnbruch ve Siavelis, 2013; Lamb, J.G., 2021). İşçi haklarının güçlendirilmesi, iş sağlığının tesis edilmesi, çocuk işçiyle mücadele ve asgari ücretin artırılması öncelikli konular olmuştur. İlk konu olan işçi haklarının güçlendirilmesi ile çalışanların haklarının korunması, keyfi işten çıkarılmalarının önüne geçilmesi ve işverenlerin çalışanların haklarını ihlal etmemeleri hedeflenmiştir. İşçilerin sendikalaşmasını da öngören bu başlık sendikal faaliyetlerin korunması ve toplu iş sözleşmelerinde pazarlık güçlerinin artırılması arzulanmıştır. İş sağlığı konusunda çalışma yerlerinde güvenlik ve hijyenik iyileştirmeleri öngören Bachelet yönetimi, bu konularda denetimleri güçlendirerek sıklaştırmıştır. İş kazalarına ve meslek hastalıklarına yönelik çalışmalar yapılarak bu kazaların önlenmesi ve çalışanların korunması amaçlanmış ve olası tazminat durumları ortaya koyulmuştur. Üçüncü politika başlığı çocuk işçi ile mücadele olmuştur. Çocuk statüsünde olanların işçiliğini yasaklayan düzenlemelerde bulunan Bachelet hükümeti, bu mücadele kapsamında ilgili kurumlar güçlendirilmiştir. Son olarak asgari ücrette düzenlemeler yapılmıştır. Çalışanların alacakları kazanç düzeyi yükseltilerek, iktisadi açıdan korumalarının sağlanması ve insanca yaşama standartları oluşturulmaya çalışılmıştır.

Nisan 2006'da 20101 Sayılı Kanun (Ley 20101 Amplıa El Concepto De Accıdente De Trabajo Contemplado En La Ley Nº 16.744, Sobre Accıdentes Del Trabajo Y Enfermedades

Profesıonales) ile 16744 Sayılı İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Kanunu'nda yer alan iş kazası kavramını genişletilmiştir. Yapılan değişiklikler ile çalışanların hakları genişletilerek koruma altına alınmıştır. Bu değişiklikler çerçevesinde iş kazaları kapsamına işe giderken veya işten dönerken meydana gelen yol kazaları, işyerindeki stres, mobbing veya diğer psikososyal risk faktörleri nedeniyle oluşan psikolojik rahatsızlıklar ve işyerinde meydana gelen cinsel taciz olayları dahil edilmiştir (Ley 20101, 2006). Böylelikle iş kazası kapsamındaki durumlar artırılarak çalışanların yaralanma ve hastalanma durumlarında tazminat ve diğer yan haklardan faydalanabilmeleri kolaylaştırılmıştır.

Haziran 2007'de 20189 Sayılı Reşit Olmayanların İstihdama Kabulü ve Okul Yükümlülüklerinin Yerine Getirilmesi ile İlgili İş Kanunu düzenlenmiştir. Bu yasa ile çocuk işçiliğin önüne geçilmesini ve çocukların eğitim haklarının korunması ön görülmüştür. Yasa kapsamında çalışma yaşı on beşe yükseltilmiş, on sekiz yaşından küçüklerin tehlikeli işlerde çalışmaları ve gece vardiyalarında çalışmaları yasaklanırken, çalışma saatleri de sınırlandırılmıştır (Ley 20189, 2007). Ayrıca zorunlu eğitim yaşı da on sekize çıkarılmıştır. Çocukların istismar edilmesini önlemeye çalışan bu yasa ile çocukların eğitim haklarına erişmeleri ve bu haklardan faydalanmaları arzu edilmiştir.

Temmuz 2008'de 20281 Sayılı İş Kanunu'nda Temel Maaşlar Açısından Değişiklik Yapılması Yasası (Ley 20281, Modıfıca El Códıgo Del Trabajo En Materıa De Salarıos Base) çıkarılmıştır. Çalışanların temel ücretlerinin hesaplanması kolaylaştırmayı ve çalışanların haklarını korumayı hedefleyen bu düzenleme ile temel ücret tanımı yapılmış, temel ücretlerin hesaplanması basitleştirilerek tüm ücretler ve ödenekler temel ücret kapsamına dahil edilmiş, temel ücrete girmeyen ödemeler belirtilmiş ve temel ücrete göre hesaplanan diğer haklar – mesai ve tatillerde ödenen ücretler gibi- ortaya koyulmuştur (Ley 20281, 2008). Böylelikle işçilerin elde ettikleri kazançlarda kafa karışıklığı oluşturan bürokratik tanımlamalar sadeleştirilerek anlaşılması kolay hale getirilmiş ve işverenlerin işçilere ödedikleri ücretlerde suistimallerin gerçekleşmesinin önüne geçilmiştir.

Kasım 2009'da 20399 Sayılı Çalışanlara Kreş Hakkı Yasası (Ley 20399, Otorga Derecho A Sala Cuna Al Trabajador) oluşturulmuştur. Yasa çerçevesinde, çalışanların çocuklarına bakabilmeleri ve iş hayatı ile normal yaşamları arasında denge sağlayabilmelerine yardımcı olunması hedeflenmiştir. Bu yasa ile yirmiden fazla çalışanı olan işyerlerinde çalışan anneler ve babalar için bebek bakım odaları oluşturulması, odaların çocukların güvenliği ve sağlıkları dikkate alınarak hazırlanması, emzirme ve diğer bakımlar için uygun olması ile bakım

odalarının masraflarının işverenler tarafından karşılanması kararlaştırılmıştır (Ley 20399, 2009). Böylelikle çalışanların psikolojik olarak rahatlamaları sağlanarak işyerlerinde daha üretken olmaları kolaylaştırılmıştır.

Yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen bilgiler incelendiğinde Bachelet döneminde çalışanlara yönelik çok sayıda politikanın belirlendiği görülmüştür. Belirlenen bu politikalara istinaden yukarıda belirtilenler ve nice diğer yasalar ve düzenlemeler Bachelet döneminde oluşturularak yürürlüğe koyulmuştur. Bunun neticesinde R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Bachelet dönemlerini ilgilendiren DMY-İşçi değişkeninin "1" olarak kodlanması gerektiği saptanmıştır.

İşçi ve emek alanındaki düzenlemelerine devlet başkanı olduğu dönemde uluslararası ticaret anlaşmalarında yer veren Sebastian Pinera, ulusal düzeyde de bu alanda çeşitli politikalar benimsemiştir (Sehnbruch ve Siavelis, 2013; Lamb, J.G., 2021). Pinera döneminde yukarıdaki başkanların döneminde olduğu gibi, çalışma ortamlarının iyileştirilmesi, asgari ücret artışları, sendikal faaliyetlerin güçlendirilmesi ve mesleki beceri kapasitelerinin artırılması gibi politikaların yanı sıra çalışma sürelerine yönelik düzenlemelere gidilmiştir. Bu çerçevede, ilk olarak haftalık çalışma saati kırk beş saatten kırk saate düşürülerek çalışanların kendilerine ve ailelerine daha fazla vakit ayırmaları sağlanmıştır. İkinci olarak esnek çalışma düzenlemesi yapılmış ve çalışanların çalışma saatlerini ve yerlerini kendi ajandalarına göre düzenleyebilmelerine olanak verilmiştir. Üçüncü olarak mesai ücretleri artırılarak dinlenme vakitlerinden ödün veren çalışanların daha fazla kazanç elde etmeleri amaçlanmıştır. Son olarak ise bu uygulamaların denetlenmesi için mekanizmalar oluşturulmuştur. Bu politikaların genel amacı çalışanların iş hayatları ile gündelik hayatları arasında dengeyi sağlamaları, psikolojik olarak rahatlamaları ve üretkenliklerini artırmaları olmuştur.

Sebastin Pinera hükümeti izledikleri bu politikaları yasal düzeleme de aktarmıştır ve bu doğrultuda çeşitli kanunlar düzenlemiştir. Ekim 2011'de 20545 Sayılı Anneliğin Korunması ve Doğum Sonrasına İlişkin Kanun (Ley 20545, Modıfica Las Normas Sobre Protección A La Maternıdad E Incorpora El Permıso Postnatal Parental) oluşturulmuştur. Yasa kapsamında doğum izni süresi altı haftadan on iki haftaya çıkarılmış, emzirme izin süresi bir saatten iki saate yükseltilmiş, çocuk bakım izin yaşı iki yaştan dört yaşa kadar uzatılmış ve annelik yardımı miktarı artırılmıştır. Ebeveynlik izni kullanımı halinde kısmi maaş uygulamasının yapılması kararlaştırılmıştır (Ley 20545, 2011). Oluşturulan bu yasa ile ailelerin çocukların bakımını

gerçekleştirmeleri kolaylaştırılmış, annelerin işlerine daha çabuk dönebilmeleri ve babaların da çocuk bakımında sorumlulukları paylaşabilmelerinin önü açılmıştır.

Temmuz 2012'de 20609 Sayılı Ayrımcılığa Karşı Önlemler Yasası (Ley 20609, Establece Medidas Contra la Discriminacion) düzenlenmiştir. Bu yasa ile ırk, renk, cinsiyet, cinsel yönelim, yaş, din, siyasi görüş, milliyet ve sosyal köken gibi nedenlerle yapılan her türlü ayrımcılık yasaklanmıştır. Yasa çalışma ortamlarındaki ayrımcılıklara da karşı çıkmaktadır. İstihdamda ayrımcılık, ücrette ayrımcılık ve mobbing gibi durumlara karşı mücadele bu düzenleme ile ortaya koyularak, işçilere işyerlerinde eşit fırsatlar tanınması, daha adil bir çalışma ortamı oluşturulması ve üretkenliğin üst seviyeye çıkarılması arzu edilmiştir. Yasa, ayrıca, işçilere toplu sözleşme hakkı ile çalışma şartlarını iyileştirme ve ayrımcılığa karşı koyma, sendika hakkı ile çalışanların örgütlenerek ayrımcılıkla mücadele etme ve iş sağlığı ve güvenliği hakkı ile işçilerin ayrımcılığa uğramadan sağlıklı ve güvenli bir ortamda çalışmalarını öngörmüştür (Ley 20609, 2012).

Ekim 2013'te 20691 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Müdürlüğü'nün Oluşturulması, Sosyal Güvenlik Müdürlüğü'nün Rolünün Güçlendirilmesi ve Görev ve Yetkilerinin Güncellenmesi Yasası (Ley 20691, Ley Que Crea La Intendencıa De Segurıdad Y Salud En El Trabajo, Fortalece El Rol De La Superıntendencıa De Segurıdad Socıal Y Actualıza Sus Atrıbucıones Y Funcıones) çıkartılmıştır. Yasa ile birlikte İş sağlığı ve güvenliği Müdürlüğü adında bir devlet kurumu inşa edilmiştir. Bu kurum işyerlerindeki iş sağlığı ve güvenliği sağlama ve iş kazaları ile meslek hastalıklarının önüne geçme amacı taşımıştır. Kurum denetim mekanizmasına haiz olmuş ve konuya ilişkin durumlara yönelik yaptırım yetkisi almıştır. Çalışanların daha nezih çalışma ortamlarında faaliyet göstermeleri, olumsuzluk durumlarında tazminat haklarından faydalanabilmeleri ve daha üretken bir işyeri ortamının oluşturulması bu yasa ile amaçlanmıştır (Ley 20691, 2013).

Mart 2020'de 21220 Sayılı Uzaktan Çalışmalara İlişkin Kanun (Ley 21220, Modıfica El Códıgo Del Trabajo En Materıa De Trabajo A Dıstancıa) yürürlüğe konmuştur. Çalışanların esnek çalışma şartlarına sahip olmaları doğrultusunda uzaktan çalışanları haklarının korunması ve işverenlerin uzaktan çalışma koşullarını kolaylaştırmaları amaçlanmıştır. Uzaktan çalışan bireylerin aynı işyerinde çalışan diğer kişiler ile aynı ücrete ve yan haklara sahip olmaları, aynı çalışma saatleri düzenine tabi tutulmaları, aynı dinlenme ve izin haklarına erişmeleri, aynı iş sağlığı ve güvenliği önlemlerine alınmaları ve aynı eğitim ve gelişim imkanlarına haiz olmaları kararlaştırılmıştır. İşverenlerin uzaktan çalışan personelleri için uygun çalışma çizelgeleri

hazırlamaları ve bu çalışanlar ile iletişim ve iş birliği içerisinde olmaları işverenlerin sorumlulukları kapsamına dahil edilmiştir (Ley 21220, 2020). Böylelikle esnek çalışma şartlarına haiz olan uzaktan çalışan kişilerin hakları yasal düzlemde koruma ve güvence altına alınmıştır.

Elde edilen bu bilgiler ışığında Sebastian Pinera döneminde çalışanların haklarına yönelik çeşitli politikaların benimsendiği görülmüştür. Benimsenen bu politikalar çerçevesinde, çalışanların haklarının korunmasına yönelik çok sayıda kanunun yürürlüğe koyulduğu da saptanmıştır. Bunların neticesinde R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Pinera dönemlerini ilgilendiren DMY-İşçi değişkenin "1" olarak uygun görülmüştür.

5.8.4.2.TMY-İşçi

Ricardo Lagos Escobar döneminde işçi hakları alanında faaliyet gösteren çok sayıda yapılanma bulunmuştur. Bu yapılanmalar TMYf kapsamında giren çalışan sendikaları ve sivil toplum kuruluşları ile TMYs çerçevesinde olan işveren örgütleridir. TMYf kapsamındaki işçi sendikaları olarak Birleşik İşçi Konfederasyonu (Central Unitaria de Trabajadores - CUT), Ulusal Kamu Çalışanları Birliği (Asociación Nacional de Empleados Fiscales – ANEF) ve Ulusal Sağlık Çalışanları Federasyonu (Federación Nacional de Trabajadores de la Salud – FENATS) var olmuştur. Bunlardan ilki olan ve Şili'nin en büyük işçi konfederasyonu olan CUT, çalışanların haklarını ve çıkarlarını koruyan, toplu sözleşme alanında çalışanların güçlü pozisyon alması için uğraşan, çalışanların daha adil ve eşit bir iş ortamında çalışması için gayret gösteren ve işçilerin menfaatine toplumsal adalet ve iktisadi eşitlik için mücadele eden bir örgüt olmuştur. Bu doğrultuda CUT'un gerçekleştirmiş olduğu başlıca faaliyetler toplu iş sözleşmelerinde müzakerelere katılmak, çalışanların karşılaştıkları ihlallere karşı protestolar ve grevler düzenlemek, hükümet ve işverenler ile işçilerin talepleri için etkileşim halinde olmak ve işçi hakları konusunda farkındalık oluşturarak gündem belirlemek olmuştur (CUT, www.cut.cl).

İkinci örgüt olan ANEF, ülkedeki kamu çalışanlarını temsil eden bir sendikadır. ANEF'in amaçları kamu çalışanlarının haklarını ve menfaatlerini gözetmek, çalışma şartlarını ve işçi ücretlerini iyileştirmek, toplumsal adalet ve eşitlik kapsamında üyelerinin haklarını savunmak ve ülkenin toplumsal ilerlemesinde kamu çalışanlarının rolünü güçlendirmek olmuştur. Bu belirlenmiş olan hedefler için ANEF, hükümet yetkilileri ile kamu işverenleri ile toplu sözleşme müzakerelerine katılmak, kamu çalışanlarının haklarının savunulması için

gerektiğinde grevler organize etmek ve hem ulusal hem de uluslararası düzeyde kamu çalışanlarının menfaatlerini temsil etmek doğrultusunda çalışmalarda bulunmuştur (ANEF, www.anef.cl/info).

FENATS ise Şili'deki sağlık çalışanlarının menfaatleri için çalışan ulusal bir yapılanmadır. Doktorları, hemşireleri, teknikerleri ve diğer sağlık sektörü çalışanları bu örgüte tabi olabilmektedir. FENATS'ın temel amaçları sağlık çalışanların haklarını korumak, ülkede daha iyi sağlık politikaları ve hizmetleri için mücadele göstermek, sağlık çalışanlarının şiddete ve tacize karşı korunması için yasal mevzuat düzenlenmesini dile getirmek, sektör çalışanlarının soruşturmaya uğramaları halinde destekte bulunmak ve sağlık sisteminde sağlık çalışanlarının rolünü artırmak olmuştur. Bu amaçlar için FENATS'ın temel faaliyetleri toplu iş sözleşmeleri müzakerelerine katılmak, hakların ihlalleri veya taleplerin yerine getirilmemesi durumunda grevler düzenlemek ve sağlık sektörü çalışanlarının gereksinimlerini ve isteklerini gündem haline getirmek ve ilgili düzenlemelerin yapılması için lobi faaliyetlerinde bulunmak olmuştur (FENATS, www.fenatsnacional.cl).

Lagos döneminde TMYf kapsamına giren sivil toplum kuruluşlarına örnek olarak SOL Vakfı (Fundacion SOL), ve (Fundación Chile 21)'dir. Bunlardan ilki olan SOL Vakfı, Şili'de çalışan hakları ve toplumsal adalet alanlarında faaliyet gösteren önemli bir kuruluştur. Bir araştırma ve kalkınma merkezi olan SOL Vakfı'nın ismindeki SOL, güneş anlamına gelmekte olup işçilerin refahını temsil etmektedir. Ülkede daha adil bir toplum oluşturma, yoksulluğu azaltma, yaşam standartlarını artırma, işçilerin çalışma ortamını iyileştirme ve iş güvenliklerini artırma odaklı olarak çalışan SOL Vakfı, bu amaçları doğrultusunda çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Çalışanların hakları, sosyal politika, yoksulluk ve eşitsizlik gibi alanlarda araştırmalarda bulunmak, araştırmaların çıktılarına göre hükümet yetkililerine, işverenlere ve diğer paydaşlara sunulmak üzere politika önerilerinde bulunmak ve ilgili bu alanlarda eğitim programları düzenlemek bu faaliyetlerin başlıcaları olmuştur. Bu faaliyetler neticesinde yapılan araştırmalar ve araştırmaların uzantısı olan politika önerileri ile SOL Vakfı gündem belirleme ve politika yapımı için karar vericilerde farkındalık oluşturma görevini görmüştür (Fundacion SOL, www.fundacionsol.cl).

Diğer sivil toplum kuruluşu Şili 21 Vakfı'dır. Tam adı "Fundación Chile 21- Centro de Estudios para el Desarrollo Sustentable" olan bu vakıf Sürdürülebilir Kalkınma Çalışmaları Merkezi hüviyetindedir. İşçi haklarını sürdürülebilir kalkınmanın önemli parçası olarak değerlendiren bu kuruluş, başta işçi haklarının ihlalleri ve çalışma şartları olmak üzere

araştırmalar gerçekleştirmek ve bu araştırmalar neticesinde karar vericilere ve işverenlere politika önerilerinde bulunmak Şili 21 Vakfı'nın temel faaliyetleri olup, Şili'de daha adil ve refah bir toplum oluşturulması arzulanmıştır. Bu çerçevede işçi hakları ihlalleri raporu, çalışma koşullarını iyileştirme önerileri ve işçi hakları savunuculuğu kampanyaları düzenlenmiştir (Fundacion Chile21, www.chile21.org).

Ricardo Lagos Escobar'ın başkanlık döneminde TMYs kapsamına giren işveren örgütleri ele alındığında Üretim ve Ticaret Konfederasyonu (Confederación de la Producción y del Comercio – CPC) ve Fabrika Geliştirme Topluluğu (Sociedad de Fomento Fabril – SOFOFA) öne çıkmıştır. CPC, ülkenin en büyük işveren örgütü konumunda olup, temel hedefi Şili'de iktisadi kalkınmayı ve refahı desteklemek olmuştur. Bunun yanı sıra işletmelerin menfaatlerini gözetmek, ülkenin uluslararası ticaretini büyütmek ve hükümetin alana yönelik politika üretimlerinde aktif bir şekilde var olmak temel gayelerini oluşturmuştur. Şili ekonomisini oluşturan şirketlerin büyük bir bölümünü bünyesinde üye olarak barındıran, karar vericilere işverenlerin taleplerini ileten ve paydaşlarını uluslararası ticaretin geliştirilmesi bağlamında uluslararası işveren örgütleri ile iş dünyasının önde gelen aktörleri ile iş birliği yapma ortamı oluşturan CPC, oldukça aktif ve etkin bir yapı olarak varlığını sürdürmüştür. İkinci örgüt SOFOFA, Şili'nin en eski sanayi örgüt olup, kuruluş motivasyonu ülkenin endüstriyel gelişimini ve refahının artırımını sağlamaktır (SOFOFA, www.sofofa.cl). Şirketlerin çıkarlarını gözeten, bu çıkarlar doğrultusunda politika üretimi yapılması için lobi faaliyetleri gerçekleştirmek ve ülkenin uluslararası ticaretini artırmak isteyen SOFOFA hem ulusal hem de uluslararası düzeyde etkin aktiviteleri içerisinde bulunmuştur.

Elde edilen bu bilgiler incelendiğinde Ricardo Lagos Escobar döneminde TMYf kapsamına giren işçi sendikaları ve sivil toplum kuruluşlarının oldukça aktif olduğu görülmüştür. Benzer şekilde TMYs kapsamına giren işveren örgütlerinin de etkin olduğu saptanmıştır. Bunun neticesinde R analiz programında incelecek olan veri tablosunda Lagos dönemini ilgilendiren kısımda TMYf ve TMYs değişkenleri "1" olarak kodlanmıştır.

Michelle Bachelet'in başkanlık dönemleri incelendiğinde hem TMYf hem de TMYs kapsamına giren çeşitli oluşumların faaliyet gösterdikleri görülmüştür. TMYf kapsamında işçi sendikaları olarak, yukarıda belirtilen CUT, ANEF ve FENATS haricinde, Ulusal Ticaret ve Hizmet İşçileri Konfederasyonu (Confederación Nacional de Trabajadores del Comercio y Servicios - CONATRACOPS) öne çıkarken, sivil toplum kuruluşları olarak İşçi Hakları Gözlemevi (Observatorio de Derechos Laborales - ODL) ve Çocuk Hakları Eylem Ağı (Red de

Acción por los Derechos de la Infancia – RADI) var olmuştur. TMYs kapsamında ise, yine yukarıda belirtilen CPC, ABIF ve SOFOFA'nın yanı sıra, Şili İnşaat Odası (Cámara Chilena de la Construcción – CChC) ve Şili Ticaret Odası (Cámara Chilena del Comercio - CAMCHAL) etkin olmuştur.

Bachelet döneminde TMYf kapsamında faaliyet gösteren işçi yapılanmalarından biri de CONATRACOPS'tur. Bu sendika Şili'de ticaret ve hizmet sektöründe faaliyet gösteren çalışanların temsil edildiği bir yapıdır. Sektördeki çalışanların çıkarları çerçevesinde karar vericiler tarafından politikalar oluşturulması için çalışan CONATRACOPS, adil ücretlendirme, sektörel gelişim, iş sağlığı ve güvenliği standartlarına uygun çalışma ortamları, iş kazaları ve meslek hastalıkları noktasında çalışanların tazminat ve diğer hakları hususunda aktif bir şekilde faaliyet göstermiştir. Ticaret ve hizmet sektörünün genişlemesi ve sürdürülebilir bir yapıya haiz olması için çaba göstermiştir (CONATRACOPS, www.conatracops.cl).

Michelle Bachelet döneminde TMYf kapsamına giren ve etkin bir şekilde var olan işçi alanındaki sivil toplum kuruluşları ise ODL ve RADI'dir. Ülkedeki işçi haklarının takibi ve gözetimi için çalışan bu kuruluş, işçi sendikaları, sivil toplum kuruluşları, akademisyenler ve diğer paydaşlardan oluşan bir ağ niteliğinde olmuştur. Bu ağın temel amaçları, işçi hakları ihlallerinin belgelenmesi ve bu hakların korunması için araştırmalarda bulunmak, bu ihlallere karşı çalışanlarının haklarını savunarak hükümet yetkililerinden ve işverenlerden bu doğrultuda politikalar ve uygulamalar üretilmesini talep etmek, işçilerin kendi haklarının farkındalığını oluşturup artırmak ve ne şekilde koruyacakları hakkında bilgilendirmelerde bulunmak için eğitim programları düzenlemek ve çalışanların haklarının iyileştirilmesi, şeffaf ve hesap verilebilir bir ortam oluşturulması için hem ulusal hem de uluslararası düzlemde işbirliklerine gitmek olmuştur (ODL, www.observatoridelaborales.cl).

Diğer TMYf kapsamındaki sivil toplum kuruluşu olan RADI ise Şili'de çocuk hakları üzerine faaliyetlerde bulunan ağ niteliğindeki bir sivil toplum kuruluşudur. Çocukların haiz olması gereken haklara sahip olmaları ve bu hakların ihlal edilmemesi için çaba gösteren RADI, bu doğrultuda politikalar üretilmesi için çalışmıştır. Çocuk işçiliğine karşı mücadele içerisinde olan bu oluşum, çocukların eğitim ve sağlık haklarına erişebilmeleri için çalışmalarda bulunmuştur. Bu kapsamda çocuk işçiliğe dair farkındalık oluşturma ev çocuk işçilere eğitim, sağlık ve psikolojik açıdan desteklerde bulunma gayreti içerisinde olan RADI, bu doğrultuda toplumsal aktiviteler gerçekleştirmiştir. Çocuk işçilerin uğradığı ve karşılaştığı zorluklara dair raporlar yayınlayarak kamuoyu oluşturan RADI, bir yandan çocuk işçilerin haklarını ihlal eden

şirketlere karşı hukuki süreçler başlatırken, diğer yandan çocuk işçiliğe karşı yasa oluşturulması için lobi faaliyetlerinde bunucu programlar yürütmüştür (RADI, https://www.radi.cl/).

Bachelet döneminde TMYs kapsamındaki işveren örgütlerinden CChC, ülkedeki inşaat sektörü işletmelerini temsil eden bir yapıdır. Sektörün bürokratik ve mali açıdan uygun düzenlemelere haiz olması için hükümet yetkilileri ile etkileşim halinde olan CChC, işletmelerin ve diğer paydaşlarının menfaatleri için gayret göstermiştir. İnşaat sektörünün gereksinimleri ve ihtiyaç duyulan yasal düzenlemeleri için araştırmalar yapan bu örgüt, sektörün sürdürülebilir bir şekilde büyümesi için çalışmıştır (CChC, www.cchc.cl). Dönemin bir diğer TMYs kapsamındaki etkin çıkar grubu CAMCHAL olmuştur. Şili'deki ticaret alanında faaliyet gösteren işletmeleri temsil eden bu örgüt, üyesi olan sektörel iş adamlarının menfaatleri için çalışmıştır. Ticaret sektörünün gelişmesi için çaba gösteren bu yapı, sürdürülebilir ticaret ortamı oluşturulması için karar vericiler ile etkileşim halinde bulunup, bu doğrultuda politika üretilmesi için gayret göstermiştir (CAMCHAL, www.camchal.cl).

İşçiler ile ilişkisi oldukça olumlu olan Michelle Bachelet, minimum ücret düzeyini artırarak, işçilerin sendikal haklarını koruyarak, çalışma ortamlarında iş güvenliği ve iş sağlığı önlemleri artırarak ve işten çıkarmaları zorlaştırarak bu durumu oluşturmuştur. Ancak Bachelet yönetimi ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek amacıyla işverenlere yönelik denge politikası izlemesine rağmen, asgari ücret artırımları ve prim yükseltimi, işçilerin işten çıkarılmalarını zorlaştırması ve tazminat uygulamaları ile kadınların istihdamının artmasıyla çocuk bakım hizmetleri gibi uygulamaların zorunlu hale getirilmesi işverenler ile kompleks bir ilişki kurulmasına sebep olmuştur. Elde edilen bilgiler ışığında Michelle Bachelet dönemlerinde faaliyet gösteren çok sayıda çıkar gurubu bulunmuştur. Bu çıkar grupları TMYf kapsamına giren işçi sendikaları ile sivil toplum kuruluşları ile TMYs kapsamına giren işveren örgütlerinden oluşmuştur. TMYf değişkeni açısından oluşturulan politikalar daha ağır basmakta olup ilgili değişken R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda "1" olarak kodlanırken, TMYs değişkeni işverenler ile hükümet arasında kompleks bir ilişki bulunmasından dolayı "0" olarak işaretlenmiştir.

Sebastian Pinera döneminde TMYf kapsamında işçi sendikaları yapılanmaları ile sivil toplum kuruluşları, TMYs kapsamında işveren örgütleri olmak üzere çok sayıda çıkar grubu faaliyet göstermiştir. İşçi sendikaları olarak, yukarıda bahsedilen CUT, FENATS ve ANEF haricinde, Bakır İşçileri Konfederasyonu (Confederación de Trabajadores del Cobre – CTC) ve İşsiz İşçiler Hareketi (Movimiento de Trabajadores Desocupados – MTD) öne çıkmıştır. CTC,

Şili'de bakır madenlerinde çalışan işçileri temsil eden bir senka olup, ülkenin en büyük yapılanmalarından biridir. Madenlerde çalışan üyeleri olan işçilerin maaş düzeylerini, çalışma saatlerini ve çalışma şartlarını iyileştirmek için çalışan, üyelerinin haklarını gözeten, çalışma ortamın güvenliği ve sağlığı için çalışmalar yapan CTC, hükümet ile lobi faaliyetleri içerisinde olarak çalışanlarının haklarını koruyan yasaların düzenlenmesi için çaba göstermiştir. 1951'de kurulan bu sendika, Augusto Pinochet dönemi askeri rejim altında kapatılmış, darbe sonrası dönemde yeniden faaliyete geçmiştir. Sektörde, çalışanların haklarının korunması doğrultusunda, düzenlenen grev ve protestolarda öncü rol üstlenmiştir. Uluslararası yapılanmalarda üye olarak var olan CTC, ülkedeki aktif ve etkin sendikaların başında gelmiştir (CTC, www.ctc.cl).

Pinera döneminde faaliyet gösteren diğer bir işçi hareketi MTD'dir. MTD, işsiz işçilerin hakları doğrultusunda hareket eden ve istihdam oluşturulması için çaba gösteren bir oluşumdur. Üyesi olan işsiz işçilere yönelik iş arama faaliyetlerinde bulunan, beceri ve kapasite geliştirme programları düzenleyen, mikro finansman araçlarının kullanıma sunulması için çabalayan ve gerektiğinde hukuki rehberlik yapan bir örgüttür. Politika yapıcıları ile etkileşim halinde olmaya çalışan bu yapı, istihdam yaratacak politikaların benimsenmesi için gayretler göstermiştir. Geçici işsiz statüsünde olan çalışanlar için sigorta yapılması ve bu kişilerin karşılaştıkları zorluklara yönelik bilinçlendirme ve farkındalık faaliyetlerinde bulunan MTD, işsizlik oranının düşürülmesi için çalışmıştır (MTD, www.mtd.cl).

Pinera döneminde etkin olan sivil toplum kuruluşları olarak, SOL Vakfı ve Şili21 Vakfı dışında, Vatandaş Gözlemevi (Observatorio Ciudadano – OC) ve İnsanlık Kurumu (Corporación Humanas – CoH) öne çıkmıştır. OC, Şili'de işçi haklarını gözeten bir sivil toplum kuruluşudur. İşçi haklarının korunması doğrultusunda işçi hakları ihlalleri raporu hazırlayan, çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve standartlara uygun hale getirilmesi için araştırmalarda bulunan ve işçi hakları ile ilgili hükümet politikalarını analiz ederek işçi haklarını koruyucu taleplerde bulunan OC, hükümetin bu düzlemde düzenlemelerde bulunması için kamuoyu desteğini alacak gündemler oluşturmuştur (OC, https://observatorio.cl/)

CoH, ülkede kadın haklarını savunan bir sivil toplum yapılanmasıdır. Kadın haklarını gözeten düzenlemelerin yapılması ve toplumsal eşitliğin ve adaletin sağlanması için çaba gösteren CoH, üyelerine yönelik hukuki yardım, psikolojik destek, beceri geliştirme programları ve kadın girişimcileri destekleme faaliyetlerinde bulunmuştur. Pinochet zamanında ayrımcılığa uğrayan ve özgürlüğü sınırlandırılan kadınların haklarını savunmak için kurulan ve

askeri rejime karşı mücadele eden CoH, kadınların iş hayatındaki haklarına da odaklanmıştır. Kadın işçilerin haklarına yönelik gündem oluşturarak farkındalık oluşturan, kadın çalışanların işyerlerinde uğradıkları ayrımcılık ve taciz gibi durumlarda hukuki yardım sağlayan ve kadın çalışanların haklarını gözeten düzenlemeler için karar vericiler ile etkileşim içerisinde olan CoH, gündem yaratan dikkat çekici faaliyetlerde bulunmuştur. 2017 yılında yayınladığı raporla kadın işçilerin işyerlerinde karşılaştıkları ayrımcılık, taciz ve düşük ücretleri ortaya koyan, 2018 yılında kadın çalışanların haklarını koruyan ve ayrımcılık, taciz ve eşit ücret temeline dayanan yasa tasarısı için kampanya başlatan ve 2019 yılında kadın işçilerin haklarını ihlal eden – düşük ücretler çalıştırma sebebi ile ayrımcılık üzerinden- şirketlere karşı hukuki davalar açan CoH, oldukça etkin ve aktif bir sivil toplum kuruluşu olarak faaliyetler gerçekleştirmiştir (CoH, https://www.humanas.cl/).

Sebastin Pinera döneminde etkin olan TMYs kapsamındaki çıkar grupları -CPC, SOFOFA ve ABIF haricinde- Özgürlük ve Kalkınma Enstitüsü (Instituto Libertad y Desarrollo – LyD) öne çıkmıştır. LyD, Şili'de serbest piyasa ekonomisini ve sınırlandırılmış devlet mekanizmasını savunan bir düşünce kuruluşudur. Benimsenecek olan serbest piyasa reformlarının Şili'de iktisadi büyüme ve toplumsal refaha ön ayak olacağı düşünülerek, bu yönde araştırmalar yapılarak hükümete politika oluşturması için lobi faaliyetlerinde bulunmuştur. Bu reformların uygulanması için kamuoyu oluşturmaya da çalışan LyD, işverenlere yönelik teşviklerin ve finansal desteklerin uygulanarak özel sektörün büyüyüp genişlemesi için çaba sarfetmek ve işverenlerin iş yapma faaliyetlerinin önündeki -başta bürokratik olmak üzere- çeşitli engelleri kaldırmak için gayret göstermiştir (LyD, https://lyd.org/). Pinera hükümetinin serbest piyasa ve sınırlı devlet rolünü benimseyen ve işverenlerin iktisadi kalkınma ve büyümede önemli rol oynadığını düşüne bir anlayışa sahip olması nedeniyle LyD ile örtüşen ve uyumlu olan ilişkiler yürütülmüştür.

Elde edilen bu bilgiler ışığında Sebastian Pinera döneminde birçok çıkar grubunun faaliyet içerisinde olduğu görülmüştür. İşçi sendikaları ve sivil toplum kuruluşları TMYf değişkeni kapsamında, işveren örgütleri TMYs kapsamında incelenmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde her iki alanda da var olan yapılar etkin ve aktif bir rol içerisinde olduğu saptanmıştır. Bu doğrultuda R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Sebastian Pinera dönemini ilgilendiren TMYf-İşçi ve TMYs-İşçi değişkenleri "1" olarak kodlanmıştır.

5.8.5.KOBI Düzenlemeleri

Şili tarafından imzalanmış olan ve araştırma kriterlerine uygun olarak inceleme kapsamına alınan ticaret anlaşmalarından Çin, AB, Arjantin (2017) ve Uruguay ile yapılmış olanlarında KOBİ alanına yönelik özel hükümlere yer verilmiştir. Bu anlaşmalardan Çin ve AB ile imzalananları Ricardo Lagos Escobar döneminde, Arjantin ve Uruguay ile gerçekleştirilenleri Michelle Bachelet döneminde yapılmıştır. Bu doğrultuda KOBİ niş inceleme alanına yönelik DMY ve TMY değişkenleri Lagos ve Bachelet iktidarları dönemlerinde izlenmiş olan politikalar ve yine aynı dönemlerde çıkar gruplarının göstermiş olduğu faaliyetler üzerinden değerlendirilmiştir.

5.8.5.1.DMY-KOBI

Şili'de 2000-2006 yılları arasında başkanlık yapan Ricardo Lagos Escobar, başkanlığı döneminde çıkarılan yasalar da dikkate alındığında, görevi boyunca KOBI alanına yönelik çeşitli politikalar izlemiştir. Bu alanda finansal destek, teknik yardım, bürokrasi azaltımı, kamusal kaynaklar, teknolojik yenilik ve kümelenme fırsatları gibi çeşitli politika başlıkları benimsenmiştir (Dini ve Stumpo, 2002). Finansal destek çerçevesinde KOBİ'lerin finansmana erişimini kolaylaştırmak adına çeşitli programlar başlatmıştır. Bu programlar ile KOBİ'lere düşük faizli krediler, hibeler ve teşvikler sunulmuştur. İşletmelerin yükünü azaltmak için vergi indirimleri, vergi muafiyetleri ve KOBİ'lere özel vergi kolaylıkları sağlanmıştır. Böylelikle KOBİ'lerin bir taraftan büyümesi ve gelişmesi için sermaye gereksinimlerinin karşılanması diğer taraftan işletmelerin rekabet gücü ve verimlilikleri artırılmak istenmiştir. Teknik yardım konusunda KOBİ'lere işletme yönetimi, pazarlama, finansal yönetim ve iş planlaması gibi alanlarda destekler sunulmuştur. Girişimcilik noktasında da eğitim programları düzenlenmiş ve işletmelerin iş yürütme ile işletme becerileri kapasiteleri geliştirilmeye çalışılmıştır.

Bürokrasi azaltımı anlayışı çerçevesinde, iş yapma ve faaliyete başlama gibi konulardaki süreçlerde prosedürler sadeleştirilmiş ve lisans ve ruhsat alma işlemleri basitleştirilmiştir. Kamusal kaynaklardan faydalanma hususunda KOBİ'lere kamu destekli kredi ve hibe programları düzenlenerek projelerini ve faaliyetlerini kamusal kaynaklardan finanse etmeleri kolaylaştırılmıştır. Yine isteyen işletmelerin kamu ihalelerine katılım gösterebilmeleri için teknik desteklerde bulunulmuştur. Bu doğrultuda KOBİ'lerin lehine olacak şekilde adil, rekabetçi ve şeffaf nitelikte bürokratik düzenlemelere gidilerek, kamu ihalelerine katılımları kolaylaştırılmıştır. KOBİ'lerin değişen çağa ayak uydurabilmeleri için

ar-ge faaliyetleri ve teknoloji gibi alanlarda da destekler sunulmuştur. Bu hususta modern teknolojiler hakkında bilgilerinin ve farkındalıklarının artırılması kapsamında eğitimler verilmiş; gerekli teknoloji transferlerinin gerçekleştirilebilmesi ve modernizasyon çerçevesinde dönüşümlerin sağlanması için finansal teşvikler KOBİ'lerin kullanımı için düzenlenmiştir. Son konu başlığı olan kümelenme programları ile Lagos hükümeti, KOBİ'ler arasında iş birlikleri yapılması ve bir ağ oluşturmaları için platformlar kurulmuştur. Bu platformlar aracılığıyla birbirlerine yönelik farkındalıkları ve etkileşimleri artan işletmelerin, ortak projeler üretmesi ve sektörel ağlar kurması amaçlanmıştır. Böylelikle KOBİ'lerin bir araya gelerek büyük projelerde rol almaları ve pazardaki paylarını büyütmeleri arzulanmıştır.

Lagos yönetimi, iktidarları süresince KOBI alanında çeşitli yasal düzenlemeleri gerçekleştirmiştir. Nisan 2000'de çıkarılan 19677 Sayılı Küçük Girişimciler İçin Garanti Fonu Oluşturan 1980 Tarih ve 3.472 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilmesi ile 18645 Sayılı Kanunu Yürürlükten Kaldıran ve Belirtilen Diğer Düzenlemeleri Yürürlüğe Koyan Kanun (Ley 19677 Modıfıca Decreto Ley Nº 3.472, De 1980, Que Crea El Fondo De Garantıa Para Pequeños Empresarıos, Deroga Ley Nº 18.645 Y Dıcta Demas Normas Que Indıca) ile KOBİ'lere yönelik garanti fonu oluşturulmuş ve bu fonun kriterleri ortaya koyulmuştur. Garanti fonunun amacı ilgili işletmelerin krediye erişim imkanlarını artırmak ve bankaların KOBİ'lere yönelik verecekleri kredilerin risklerini azaltmak olmuştur. Ekonomik Kalkınma Ajansı tarafından yönetileceği ifade edilen fonun kaynaklarının büyük bir çoğunluğunun devlet bütçesinden oluşacağı, diğer kısımlarının ise bankalarca ve finansal kuruluşlarca karşılanacağı belirtilmiştir. KOBİ'lerin kredi borçlarının %80'ine kadar olan kısmının garanti edileceği düzenlemede belirtilerek fondan belirli brüt geliri aşmayan küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin faydalanacağı ifade edilmiştir (Ley 19677, 2000). Bu yasa ile KOBİ'lerin büyümesi ve rekabet güçlerini artırması için kredi imkanlarına erişimleri kolaylaştırılmış, KOBİ'lerin yatırımlarda bulunarak yeni faaliyetler ve projeler gerçekleştirmeleri arzulanmıştır.

Eylül 2000'de ise 19691 Sayılı Küçük Girişimciler İçin Garanti Fonuna Atıfta Bulunan 19677 Sayılı Kanun'un Değiştirilmesine İlişkin Kanun (Ley 19691, Modıfıca La Ley Nº 19.677 Referıda Al Fondo De Garantıa Para Pequeños Empresarıos) oluşturulmuştur. Yukarıda bahsedilen ilk yasayı revize eden bu düzenleme ile fonun kapsamı genişletilmiş ve yönetimi yeniden düzenlenmiştir. Bu yasa ile birlikte fondan faydalanabilecek olan KOBI sayısını artıracak kriterler getirilmiş ve fon çerçevesinde kullanılacak kredi miktarları artırılmıştır (Ley

19691, 2000). Göreceli daha büyük işletmelerin de fondan faydalanabilmesi adına yapılan bu değişiklik çerçevesinde kredi imkanından yararlanacak işletme sayısı artırılmak istenmiş ve KOBI alanında rekabet düzeyinin daha da yükseltilmesi hedeflenmiştir.

Mayıs 2000'de yayımlanan 19669 Sayılı Arica ve Parinacota Eyaletleri İçin Yeni Kalkınma Önlemlerine İlişkin Kanun (Ley 19669, Establece Nuevas Medıdas De Desarrollo Para Las Provıncıas De Arıca Y Parınacota) düzenlenmiştir. Arica ve Parinacota eyaletlerinin sosyo-ekonomik kalkınması yolunda belirlenen düzenlemeleri içeren bu yasa ile bölgede yatırımlarda bulunacak işletmelere yönelik avantajlar ortaya koyulmuştur. Bu alanda yatırım faaliyetlerinde bulunacak işletmelerin iş kurma ve faaliyete başlama gibi hususlar için izleyecekleri bürokratik prosedürler azaltılarak sadeleştirmelere gidilmiş, işletmelerin mali yüklerinin azaltılması için vergi teşvikleri oluşturulmuş ve bölgedeki işletme sayısının artması için altyapı yatırımları artırılmıştır (Ley 19669, 2000). Bu kanun ile birlikte Arica ve Parinacota eyaletlerinin kalkınması doğrultusunda özel sektörün büyümesi, insan kaynağının geliştirilmesi ve finansal talebin artırılması hedeflenmiştir.

Elde edilen bu bilgiler değerlendirildiğinde, Lagos hükümetinin KOBI alanına yönelik aktif ve etkin bir politika anlayışı içerisinde olduğu görülmüştür. Bu kapsamda yasal mevzuatların oluşturulduğu saptanmıştır. Bunun neticesinde R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Lagos yönetimini ilgilendiren DMY-KOBI değişkeni "1" olarak kodlanmıştır.

Şili'de iki dönem devlet başkanlığı görevi yürüten Michelle Bachelet döneminde de – birçok yasanın çıkartılmasından da anlaşılacağı üzere- KOBI alanında çeşitli politikaların benimsenmiştir. KOBI'lerin finansal kolaylıklar, işgücü gelişimi ve iş sürekliliği etrafında politikalar şekillenmiştir (Ferraro ve Stumpo, 2010, ss.203-204; OECD, 2016). Finansal kolaylıklar politikaları kapsamında KOBİ'lere yönelik düşük faizli kredi programları başlatılmıştır. Yine bu doğrultuda KOBİ'lerin finansal kuruluşlar ile etkileşimi güçlendirilmiştir. İşletme maliyetlerinin azaltılması noktasında vergi muafiyetleri ve indirimleri gibi vergi kolaylıkları oluşturan Bachelet yönetimi, işletme faaliyetleri noktasında da prosedürel düzenlemeleri sadeleştirmiştir. İşgücü gelişimi politikaları kapsamında KOBİ'lerin işletme becerilerinin ve kapasitesinin artırılması için rehberlik ve eğitim programları düzenlenmiştir. İşletmelere yönelik yönetim ve pazarlama gibi alanlarda eğitimler düzenlenirken, mesleki eğitim programları ile de KOBİ'lerin nitelikli çalışanlara erişimlerinin kolaylaştırılması için istihdam politikaları oluşturulmuştur.

İş sürekliliği ise KOBI alanındaki diğer genel politika başlığı olmuştur. İşletmelerin dirençli ve güçlü olmaları, krizlere karşı hazırlıklı olmaları, pazarda etkin olmaları ve kaynaklara erişimde zorluk yaşamamaları temel hususlar olmuştur. KOBİ'lerin istihdam oluşturucu politikalar benimsemesi için teşvikler oluşturulmuş ve işe alımlar için destekler sunulmuştur. KOBİ'lerin girişimcilik faaliyetleri desteklenirken daha yüksek sayıda işletmenin var olması için çaba gösterilmiştir. Bu çerçevede kadın girişimcileri artırmak doğrultusunda ilgili kişilere ve işletmelere finansal destek, teknik yardım ve eğitim programları hizmete sunulmuştur. KOBİ'lerin değişen düzene uyum sağlayabilmeleri için dijital dönüşümler noktasında destekler sağlanmıştır. İşletmelerin dijital ortamda var olmaları, dijital pazarlama teknikleri hakkında bilgi ve beceri sahibi olmaları ve e-ticaret konusunda kapasite geliştirmeleri için kaynaklar yaratılmıştır. Son olarak ise kamu destekli projelere katılımları kolaylaştırılan KOBİ'ler Bachelet döneminde gelişimlerini artırmak, kapasitelerini genişletme ve rekabet güçlerini yükseltme imkanına erişmiştir.

Bachelet döneminde benimsenen bu politikalar, yasal düzlemde de kendisine yer bulmuştur. Haziran 2007'de yayımlanan 20190 Sayılı Risk Sermayesi Sektörünün Teşviki İçin Vergi ve Kurumsal Düzenlemeler Getirmekte ve Sermaye Piyasasının Modernizasyonuna İlişkin Kanun (Ley 20190, Introduce Adecuacıones Trıbutarıas E Instıtucıonales Para El Fomento De La Industrıa De Capıtal De Rıesgo Y Contınua El Proceso De Modernızacıon Del Mercado De Capıtales) çıkarılmıştır. Bu kanun ile girişim sermayesi fonları ile sermaye piyasası modernize edilmeye çalışılmıştır. KOBİ'ler açısından ilgili yatırımlar noktasında kolaylıklar sağlanmış ve işletmelerin rekabet gücü artırılmaya çalışılmıştır. Bu düzlemde ilgili risk sermayesi fonlarındaki yatırımcı sayısının artırılması, yatırımcılara vergi teşvikleri sunularak bu yatırımların KOBİ'lere yönlendirilmesi ve sermaye piyasalarının verimli, şeffaf ve rekabetçi hale getirilmesi amaçlanmıştır (Ley 20190, 2007). Böylelikle KOBİ'lerin finansal kaynaklarının artırılması, kapasitelerini genişletmesi ve daha fazla proje üretiminde bulunması arzulanmıştır.

Eylül 2008'de 20289 Sayılı Mikro, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sabit Varlıklarına Yatırım İçin Vergi Teşvikini Geçici Olarak Artırılmasına İlişkin Kanun (Ley 20289, Incrementa Transıtorıamente Un Incentıvo Trıbutarıo A La Inversión En Actıvo Fıjo De Las Mıcro, Pequeñas Y Medıanas Empresas) oluşturulmuştur. Bu düzenleme ile KOBİ'lere yönelik sabit varlık yatırımlarına dair vergi sübvansiyonları artırılmıştır. KOBİ'lerin vergi yükünü azaltmak ve yatırımlarını artırmak için vergi teşviki oranı %50'den %70'e çıkarılmıştır

(Ley 20289, 2008). Tüm sektörlerdeki KOBİ'leri içeren bu düzenleme, KOBİ'lerin finansal kapasitelerini artırmak, mali sorumluluklarını düşürmek ve ülkenin iktisadi büyümesi ve kalkınmasına desteklerde bulunmasına sağlamak hedeflenmiştir.

Şubat 2010'da 20416 Sayılı Küçük Şirketler İçin Özel Kurallara İlişkin Kanun (Ley 20416, Fija Normas Especiales Para Las Empresas De Menor Tamaño) yayımlanmıştır. KOBİ'lerin iş yapma maliyetlerini azaltmak ve rekabet düzeylerini artırmak odaklı çıkarılan bu düzenleme çeşitli hükümleri içermiştir. KOBİ'lerin muhasebe ve vergi sorumluluklarını azaltmak için basit muhasebe ve vergi sistemine geçiren bu yasa, iş kurma ve yürütme noktasında da bürokratik engelleri azaltarak prosedürel sadeleştirmeyi getirmiştir. Yatırımların artırılması için kredilere erişim noktasında imkanları artıran bu düzenleme, KOBİ'lerin bilgi ve beceri düzeyini geliştirmek için de eğitim ve destek programları hizmetlerinin sunulacağını ifade etmiştir (Ley 20416, 2010). KOBİ'lere özel olarak oluşturulan bu yasanın içermiş olduğu bu hükümler, ilgili işletmelerin mali ve idari yükünü azaltması ve beceri ile yatırım kapasitesini artırma imkanı sunması ile kritik bir öneme haiz olmuştur.

Yukarıdaki bilgiler ışığında Michelle Bachelet dönemlerinde KOBI alanında politik gündemlerin oluşturulduğu saptanmıştır. Bu gündemlere uygun olarak yasal düzenlemelere de gidildiği ortaya koyulmuştur. Bunun neticesinde R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Bachelet dönemlerini ilgilendiren DMY-KOBI değişkeni "1" olarak kodlanması uygun görülmüştür.

5.8.5.2.TMY-KOBI

Ricardo Lagos Escobar döneminde KOBI alanında faaliyet gösteren çıkar grubu olarak Şili Girişimciler Derneği (Asociación de Emprendedores de Chile – ASECH, https://asech.cl/) öne çıkmıştır. Ülke genelinde elli binden fazla KOBİ'yi temsil eden ve KOBI alanında en büyük örgüt olan ASECH, KOBİ'lerin çıkarlarını ve haklarını gözeten bir yapılanmadır. Temel amaçları KOBİ'lerin iş yapma ortamını iyileştirmek, büyümesini ve rekabet düzeyini artırıcı desteklerde bulunmak ve bu doğrultuda gündem oluşturmak olan ASECH, üyelerine yönelik rehberlik ve eğitim hizmetleri sunmuş, gereksinimleri çerçevesinde araştırmalar ve faaliyetler düzenlemiş ve KOBİ'lerin kendi aralarında platform oluşturarak iş birliğine teşvik etmiştir. Lagos döneminde etkili olan diğer gruplar CPC ve CNC gibi diğer işveren ticaret örgütleri olmuştur.

Lagos döneminde KOBI alanındaki çıkar grupları incelendiğinde ASECH'in ön plana çıktığı görülmüştür. Alana yönelik faaliyet içerisinde bulunan başka gruplara rastlansa da bu grupların özel olarak KOBİ'ler için aktivitelerde bulunduğunu söylemek mümkün olmamıştır. Bu sebeple elde edilen çıktı neticesinde Lagos döneminde R analiz programında incelenecek olan doğruluk tablosunda TMY-KOBI değişkeninin "0" olarak kodlanması uygun görülmüştür.

Michelle Bachelet döneminde KOBI alanında faaliyet gösteren çıkar gruplarının araştırılması neticesinde Lagos yönetimi ile aynı oluşumların olduğu saptanmıştır. Bunun haricinde, Bachelet yönetimi tarafından 3749 Sayılı Santiago Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Kamu Politikaları Araştırma Merkezi Vakfı'nın Kurulmasına İlişkin Kararname (Decreto 3749 Exento Concede Personalıdad Jurídıca Y Aprueba Estatutos A "Fundacıón Centro De Investıgacıón Para Las Polítıcas Públıcas De La Pequeña Y Medıana Empresa", De Santıago) düzenlenmiştir. Bu kararname ile Şili'de Santiago şehrinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler için Kamu Politikaları Araştırma Merkezi Vakfı'na tüzel kişilik verilmiştir. KOBİ'lerin ülke ekonomisinin büyümesindeki ve istihdamındaki itici gücü olduğu kabul edilerek ortaya koyulmuş olup, ilgili işletmelerin karşılaştıkları zorlukları azaltmak ve büyümelerini destekleyecek kamu politikalarının geliştirilmesi için çalışacağı ifade edilmiştir. KOBİ'lerin büyümesini ve rekabet seviyesini artırmak için uygum iş ortamları oluşturulmak temel esas olarak belirlenerek, araştırma, eğitim ve teknik alanlarda desteklerin sunulacağı kararlaştırılmıştır (Decreto 3749, 2008; Fundación KOBI, https://www.fundacionkobi.cl/).

Yukarıdaki bilgiler incelendiğinde tıpkı Ricardo Lagos Escobar döneminde olduğu gibi, Michelle Bachelet dönemlerinde de KOBI alanında çıkar gruplarının hükümet politikalarının şekillenmesindeki etkisi düşük düzeyde kalmıştır. Dahası Bachelet döneminde alan yönelik ihtiyaçların benimsenmesi ve politika geliştirilmesi için, hükümet kontrolünde KOBI araştırma merkezi oluşturulmuştur. Bunun neticesinde R analiz programında incelenecek olan doğruluk tablosunda Michelle Bachelet dönemlerine ilişkin olan TMYs-KOBI değişkeninin "0" olarak kodlanmasına karar verilmiştir.

5.8.6.Maden Düzenlemeleri

İnceleme kriterlerini karşılayan Şili'nin imzalamış olduğu ticaret anlaşmalarında madencilik alanına yönelik ayrı bir başlık içeren anlaşmalar Arjantin (1991), Avustralya, Bolivya, Çin, Kolombiya ve Uruguay ile yapılmış olanlarıdır. Arjantin ve Bolivya ile imzalanan anlaşmaların döneminde Patrico Aylwin, Çin ile imzalanan anlaşma döneminde Ricardo Lagos

Escobar ve Avustralya, Kolombiya ve Uruguay ile imzalanan anlaşmaların döneminde Michelle Bachelet, Şili'nin devlet başkanlığı makamında bulunmuştur. Bu bağlamda madencilik düzenlemelerine ilişkin olan DMY ve TMY değişkenleri Aylwin, Lagos ve Bachelet dönemlerinde izlenen politikalar ve bu dönemlerde faaliyetlerde bulunmuş olan çıkar grupları üzerinden irdelemeye tabi tutulmuştur.

5.8.6.1.DMY-Maden

Patrico Aylwin 1990-1994 yılları arasında Şili'de devlet başkanlığı görevinde bulunmuştur. Bu süre zarfında Aylwin madencilik alanında çeşitli politikalar benimsemiştir (Lagos, 1997). Bu politikalar sektörel gelişim ve yatırımlar, iş güvenliği, yerli hakları ve sosyal sorumluluk ile çevresel sürdürülebilirlik konuları çerçevesinde şekillenmiştir. Madencilik sektörüne yönelik yatırımların artırılmasını isteyen Aylwin, özel sektörün bu alanda etkinliğini artırmak istemiştir. Yabancı şirketlerin sektöre girişini kolaylaştırıcı düzenlemelere gidilirken, vergi sübvansiyonları ve mali imtiyazlar verilmiştir. Böylelikle ülkedeki madencilik faaliyetlerindeki aktör sayısı artırılmaya çalışılmıştır. İkinci olarak, sektör faaliyetlerinde iş güvenliğini standartlarını yükseltmeyi hedefleyen Aylwin yönetimi, denetim mekanizmalarını güçlendirmiş ve denetimleri sıklaştırmıştır. Üçüncül olarak sektörel faaliyetlerin yerli halklar ve sosyal sorumluluk üzerindeki etkisine odaklanılmıştır. Madencilik aktivitelerinin gerçekleştiği bölgelerde, bölgesel kalkınmanın sağlanması ve bölge halklarına katkıda bulunması amaçlanmıştır. Bu hususta madencilik projelerinin bölge halkına fayda sağlayan programlar benimsemesi çerçevesinde istihdam yaratması ve altyapı gelişimi sağlaması arzulanmıştır. Madencilik faaliyetlerinin gerçekleştiği sahalardaki yerli halkların hakları da bu kapsamdaki diğer bir hususdur. Yerli halkların yaşam alanlarına saygı duyulması, toprak haklarına sahip çıkılması, geleneksel ve kültürel ögelerine zarar verilmemesi ve gerçekleştirilen faaliyetlerin yerli halkların sosyo-ekonomik gelişimine katkı sağlaması öncelikli hale getirilmeye çalışılmıştır. Son olarak ise çevresel sürdürülebilirlik kıstasına dikkat edilmiştir. Madencilik faaliyetlerinin çevresel etkilerinin yönetimi ve kontrolüne yönelik belirlenen bu konudaki politikalar ile mekanizmalar güçlendirilerek doğal kaynakların korunması, atıkların yönetilmesi ve biyolojik ekosistemlere dikkat edilmesi ile çevresel sürdürülebilirlik sağlanmak istenmiştir.

Patricio Aylwin döneminde madencilik sektöründe benimsenen bu politikalar yasal düzlemde gerçekleştirilen düzenlemeler ile desteklenmiştir. Ekim 1992'de 19173 Sayılı Kömür Endüstrisine Telafi Edici Sübvansiyon Hakkındaki (Ley 19173 Modıfica Ley N° 19.129, Sobre

Subsıdıo Compensatorıo A La Industrıa Del Carbon) kanun oluşturulmuştur. Bu düzenleme ile kömür endüstrisine yönelik sağlanan telafi edici teşvik miktarları artırılmış olup, sektörde faaliyet gösteren şirketlerin sübvansiyon erişimi kolaylaştırılmıştır. Bu desteklerden faydalanılabilmesi için uyulması gereken kriterler ortaya koyulurken, sübvansiyonların kullanımına ilişkin denetim mekanizmaları da oluşturulmuştur (Ley 19173, 1992). Böylelikle kömür sanayisine yönelik mali kaynaklar artırılarak, ülke ekonomisine katkısının sürdürülebilirliği, istihdam oluşturulması ve enerji güvenliğinin sağlanması arzulanmıştır.

Aralık 1993'te 19275 Sayılı Magallanes Bölgesi ve Şili Antarktika Kalkınma Fonu İçin Kaynak Tahsisi Kanunu (Ley 19275 Destına Recursos Que Indıca Para El Fondo De Desarrollo De La Regıon De Magallanes Y De La Antartıca Chılena) yayımlanmıştır. Bu yasa ile Şili'nin Magallanes ve Antarktika Şili'si bölgelerine yönelik kalkınma fonu oluşturulmuştur. Bu fon ile bölgesel ölçekte iktisadi ve toplumsal kalkınmanın sağlanması amaçlanmıştır. Yasanın madencilik faaliyetleri ile olan ilişkisi ise oluşturulan fon ile uygulanacak olan altyapı yatırımları, teknolojik yenilenme ve mesleki eğitim hizmetleri temeline dayanmıştır. Madencilik operasyonlarının daha verimli bir şekilde yürütülmesi ve bölgesel kalkınmaya destek olması açısında karayolları, köprüler ve liman inşaları için mali kaynak oluşturmuştur. Teknolojik yenilenme ile sektörün ve bölgenin modernizasyonu sağlanmış ve çevre dostu ekipmanlar kullanıma alınmıştır. Mesleki eğitim kursları ile bölge halklarının eğitimi ve beceri kapasitesi artırılmış ve istihdam olanakları yaratılarak iş imkanı fırsatları oluşturulmuştur (Ley 19265, 1993). Fon çerçevesine dikkat edilmesi gereken hususlar ise fonun kullanımında şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkelerine uyulması, madencilik projelerinde yerli halkların katılımının sağlanması ve çevresel sürdürülebilirlik anlayışının benimsenmesi olarak belirlenmiştir.

Mart 1994'te 19300 Sayılı Çevre Koruma Genel İlkeleri Kanun'u (Ley 19.300 Aprueba Ley Sobre Bases Generales del Medio Ambiente) çıkartılmıştır. Çevrenin korunması ve sürdürülebilir kalkınması prensiplerine dayanarak oluşturulan bu düzenleme ile doğal kaynakların korunması, ekosistemlerin yaşatılması ile çevre suçlarına yönelik cezai yaptırımların uygulanması öngörülmüştür. Madencilik faaliyetleri ile bağlantısı ise çeşitli şekillerde olmuştur. Yasa, madencilik projelerinin çevresel etki değerlendirmesi sürecine tabi tutulmasını zorunlu hale getirmiştir. Projeler hazırlanırken potansiyel etkilerinin ortaya koyulması ve bu etkilerin azaltılması için önlemlerin belirtilmesi gerekli kılınmıştır. Kirlilik kontrolüne odaklanılan bu ilişkide maden şirketlerinin emisyonlar ve atıklar noktasında

çevresel kirliliği azaltacak, hava, su ve toprak kirliliğinin efektif yönetimi sağlayacak uygulamaları hayata geçirmeleri talep edilmiştir. Çevresel yönetim sistemi oluşturan bu yasa bakanlığa madencilik faaliyetlerini izleme ve denetleme yetkisi vererek şirketlerin çevresel performanslarının kontrol edilmesini ve iyileştirme yollarına gitmelerini sağlamıştır. Son olarak ise cezai yaptırım yetkisi sunularak gerekli önlemleri almayan veya düzenlemelere uymayan faaliyetler ve projeler için para ve hapis cezaları uygulanabileceği ifade edilmiştir. Ayrıca bu yasa ile yerli toplulukların aktif bir şekilde çevre koruma faaliyetlerine katılım sağlamaları ve kendi yaşam alanlarının korunması noktasın rol almaları arzu edilmiştir. (Ley 19300, 1994). Bu yasa ile madencilik faaliyetlerinin çevresel etkisinin denetlenmesi, azaltılması ve sürdürülebilir kalkınma ilkesine uyulmasına teşvik edilmesi istenmiştir.

Patrico Aylwin yönetimi Nisan 1990'da 21 Sayılı Kararname Expomin'90'ı Resmi ve Uluslararası Fuar olarak ilan etmiştir. Bu fuar Latin Amerika coğrafyasındaki ilk resmi ve uluslararası madencilik fuarı olma niteliğindedir. Bu kararname ile madencilik sektörüne devlet desteğinin açık bir şekilde verildiği ortaya koyulmuştur. Bu fuar bir yandan bölgesel ölçekte madencilik sektörünün gelişimi için kritik bir önem arz ederken, diğer yandan yabancı yatırımların çekilmesi ve uzman görüşlerinin alınması için bir platform oluşturulmuştur (Decreto 21/1994, 1994). Bilgi paylaşımı ve iş birliği imkanı yaratan bu fuar, madencilik şirketlerinin ürün ve hizmetler noktasında pazarlama içerisine girmelerini, projelerini tanıtmalarını ve yeni girişimler için imkan oluşturmalarını sağlamıştır. Çıkarılan bu düzenleme ile madencilik sektörü hem ulusal hem de uluslararası düzeyde önemli bir katkı alarak gelişimi noktasında büyük bir yol katetmiştir.

Elde edilen yukarıdaki bilgiler kapsamında, Patrico Aylwin döneminde madencilik sektörüne yönelik çeşitli politikaların benimsendiği ortaya koyulmuştur. Bu politikalar çerçevesinde yasal düzenlemelere de giden dönemin hükümet, madencilik sektörünün gelişimi için önemli adımlar atmıştır. Bunun neticesinde R analiz programında incelenecek olan doğruluk tablosunda Aylwin dönemini ilgilendiren DMY-Maden değişkeninin "1" olarak kodlanmasına karar verilmiştir.

İnceleme kapsamına giren ticaret anlaşmalarından madencilik sektörüne yönelik hükümler içerenlerinden Çin ile gerçekleştirileni Ricardo Lagos Escobar döneminde yapılmıştır. Lagos dönemi, madencilik alanında çeşitli politikaların belirlenerek hayata geçirildiği bir dönem olmuştur. Bu dönemde yatırım ve rekabet, teknolojik yenilik, mesleki eğitim, toplumsal kalkınma ve çevresel koruma etrafında şekillenen politikalar izlenmiştir.

Yatırım ve rekabet anlayışı ile ülke ekonomisinin gelişmesinde önemli bir role haiz olan madencilik sektöründe büyümenin gerçekleşmesi için sektöre yönelik yatırımların artması arzulanmıştır. Bu çerçevede yatırımları teşvik edecek yasal düzenlemelerin yapılması, teşvik programlarının hazırlanması ve bürokratik prosedürlerin azaltılması amaçlanmıştır. Böylelikle yabancı yatırımlar için cazip bir ortam yaratılmaya çalışılmıştır. Yeni şirketlerin sektöre girişinin de kolaylaştırılması ile rekabetçi bir çevre oluşturulmuş ve sektörel büyüme ve verimlilik üst düzeye çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu politika ile uyumlu olarak madencilik alanındaki araştırma ve geliştirme faaliyetleri destelenmiş ve teknolojik yeniliklerin takip edilmesi istenmiştir. İnovasyonun önemini kabul eden Lagos hükümeti, sektördeki şirketleri ile araştırma merkezleri arasındaki iş birliğini artırmaya, sektörel modernizasyon doğrultusunda kredi ve teşvik programları sunmaya çalışmıştır. Böylelikle sektörün modern teknolojilere haiz olarak verimli ve sürdürülebilir bir şekilde büyümesi hedeflenmiştir. Yine verimlilik ve büyüme esasına dayanarak mesleki eğitim programları düzenlenmiştir. Sektörde çalışanların eğitim ve beceri kapasitesinin artırılması doğrultusunda düzenlenen bu programlar ile insan kaynağı kalitesi yükseltilmek istenmiştir. Böylelikle nitelikli işgücü kaynağına erişme imkanı artan madencilik sektörünün daha rekabetçi ve verimli olması sağlanmaya ve nihayetinde sürdürülebilir büyümeye haiz olan bir niteliğe kavuşmasına çalışılmıştır.

Diğer politika başlığı toplumsal sorumluluk ve bölgesel kalkınma üzerine olmuştur. Buna göre madencilik projelerinin, faaliyetlerin gerçekleştirildiği bölgelerdeki yerli toplulukların sosyo-ekonomik kalkınmasına destek olması, istihdam olanakları yaratması, bölgesel eğitim, sağlık ve altyapı hizmetlerini güçlendirmesi hedeflenmiştir. Böylelikle madencilik faaliyetlerinden yalnızca madencilik şirketlerinin değil, bölge halkının da kazançlı çıkması amaçlanmıştır. Son olarak ise çevresel sürdürülebilirlik esasına dayanan koruma politikaları benimsenmiştir. Sektörel faaliyetlerin çevreye etkisine önem veren bu politikalar, doğal kaynakların ve ekosistemlerin korunması, atık ve su yönetiminin efektif bir şekilde gerçekleşmesi ve bölgede yaşayan yerli halkların yaşam standartlarını olumsuz etkilememesi odaklı olarak geliştirilmeye çalışılmıştır.

Lagos yönetimi izlediği bu politikaları yasal düzleme de yansıtmayı başarmıştır. Temmuz 2000'de 19682 Sayılı Madencilik Faaliyetlerinden Oluşturulan Fon'un Artırılmasına İlişkin Kanun (Ley 19681, Incrementa El Fondo A Que Se Refiere La Ley Nº19.030) çıkarılmıştır. Sektörel faaliyetlerden elde edilen gelirlerin bir kısmın yerli toplulukların kalkınmasını öngören 19030 sayılı kanuna ek olarak çıkarılan bu yasa, fona aktarılan

kaynakların artırarak yerli halkları daha da fazla desteklemeyi öngörmüştür (Ley 19681, 2000). Böylelikle yerli halkların kalkınması için daha fazla kaynak oluşturulmuş, faaliyetlerin gerçekleştirildiği bölgelerde eğitim, sağlık, altyapı ve diğer kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi öngörülmüş ve bölge halkının refah seviyesi yükseltilmeye çalışılmıştır.

Eylül 2000'de 19694 Sayılı Maden Kanunu'nun 73.Maddesinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun (Ley 19694, Modifica El Articulo 73 Del Codigo De Mineria) çıkarılmıştır. Bu revize ile madencilik faaliyetlerinin sonlandırılacağı zaman çevresel ve toplumsal sorumlulukları düzenlenerek, bu sorumlulukları artırılmıştır. Yasa çerçevesinde madencilik faaliyetleri sonlandırılmadan önce şirketlerin çevresel etkileri azaltması zorunlu hale getirilmiştir. Yine bu tür durumlarda, faaliyetlerden etkilenen yerli topluluklar ile istişarelerin yapılması ve bu toplulukların ihtiyaçlarının dikkate alınması şart koşulmuştur (Ley 19694, 2000). Böylelikle işletmelerini sonlandırma aşamasındaki şirketlerin çevresel etkileri minimuma indirilmeye, toplumsal etkilerinin efektif bir şekilde yönetilmesine, yerli toplulukların haklarının gözetilmesine ve sektörel sürdürülebilirliğin sağlanmasına çalışılmıştır.

Mart 2001'de 19719 Sayılı Küçük ve Zanaatkar Madenciler İçin Özel Patent Oluşturulması ve Yasal Ek Ücretlerden Feragat Edilmesine ve Ödeme Kolaylıklarının Sağlanmasına İlişkin Yasa (Ley 19719, Establece Una Patente Minera Especıal Para Pequeños Mineros Y Mıneros Artesanales, A La Vez Que Condona Recargos Legales Y Concede Facilidades De Pago) çıkarılmıştır. Bu yasa ile birlikte küçük ve zanaatkar madencilerin karşılaştıkları zorluklar azaltılmaya ve sektörün en alt düzeyden itibaren gelişimine destek verilmesine çalışılmıştır. İlgili nitelikteki madenciler için faaliyetlerini yürütme noktasındaki maliyetlerinin azaltılması, maden patenti için ödemede bulunmayanların cezalarını affedilmesi, ödeme güçlüğü çekenlerin borçlarına taksitlendirme getirilmesi ve sektörel gelişimin duraksamaması temel amaçları oluşturmuştur (Ley 19719, 2001). Böylelikle madencilik sektörünün önemli aktörleri olan küçük ve zanaatkar madencilere destekler sağlanarak sektöre sürdürülebilir katkıda bulunmaları sağlanmıştır.

Mayıs 2005'te Su Kanunu'nun Revizyonu Yasası (Ley 20017, Modıfica El Codıgo De Aguas) yayımlanmıştır. Bu düzenleme ile su kaynaklarının yönetimi ve kullanılmasına dair hükümlere yeni hükümler eklenerek yönetimin iyileştirilmesine ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına çalışılmıştır. Madencilik sektörü ile bu kanunun çeşitli ilişkileri bulunmuştur. Bunlardan ilki su kullanımı için izin alınması olmuştur. Bu çerçevede su kullanımın gerçekleşebilmesi için çevresel etki değerlendirilmesinin yapılması zorunlu hale getirilmiştir.

İkinci olarak su kullanım maliyeti artırılmıştır. Böylelikle su kullanımının verimliliği artırılmaya çalışılarak aşırı su kullanımlarının yüksek seviyede faturalandırılması öngörülmüştür. Son olarak ise madencilik şirketlerinin yerli topluluklar ile iş birliği yapması üzerinedir. Faaliyetlerde bulunacak şirketlerin, su kullanım izinleri yerli hakların katılımının zorunlu olduğu toplantılar ile verilmeye çalışılmıştır. Böylelikle yerli topluklar ile sektörel şirketlerin etkileşimi ve iş birliği, bölgesel ve çevresel koruma lehine olacak şekilde, artırılmak istenmiştir (Ley 20017, 2005). Bu yasal düzenleme ile madencilik şirketlerinin su kullanımında sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde hareket etmeleri, aşırı kaynak kullanımında yüksek maliyetler ile karşılaşmaları ve yerli topluluklar ile etkileşim halinde olmaları hedeflenmiştir.

Elde edilen bu bilgiler ışığında Lagos iktidarı süresince madencilik alanında çok sayıda politika başlığının uygulamaya döküldüğü görülmüştür. Bu politika uygulamalarının yasal düzlemde de birçok kanun ile desteklendiği saptanmıştır. Bunun neticesinde R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Lagos döneminin ilgilendiren DMY-Maden değişkeninin "1" olacak şekilde kodlanması uygun görülmüştür.

Şili devlet başkanlığı görevini 2006-2010 ve 2014-2018 yılları arasında iki farklı dönemde yürüten Michelle Bachelet, madencilik alanında çeşitli politika uygulamalarına gitmiştir (Smart, 2020). Bu politikaların ana hatlarını sektörel rekabet, şeffaflık ve yolsuzlukla mücadele, toplumsal kalkınma ve çevresel koruma alanları oluşturmuştur. Sektörel rekabet kapsamında, Şili'nin madencilik alanındaki rekabet gücünü artırmak isteyen Bachelet yönetimi, bir yandan yeni yatırım programlar belirleyerek sektördeki aktör sayısını artırmaya diğer yandan insan kaynağını güçlendirmek için mesleki eğitim kursları düzenlemeye çalışmıştır. Bunlara ek olarak sektördeki son teknolojik ekipmanların kullanımı için Ar-Ge faaliyetlerine ve inovasyonlara da önem verilmiştir. Böylelikle sektörün gücü artırılarak yeni pazarlara erişimi sağlanmak istenmiştir. İkincil olarak sektörel uygulamalarda şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkeleri benimsenerek illegal durumlar ve yolsuzlukla mücadele edilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda, madencilik alanında faaliyetlerde bulunan şirketlerin projeleri ve aktiviteleri hakkında bilgi yayınlaması zorunlu hale getirilmiştir. Yönetici kademesinin de denetlenmeye başlatıldığı bu dönemde, usulsüzlüklerin önüne geçilmek istenmiştir. Üçüncül olarak madencilik aktivitelerinin gerçekleştiği alanlarda yaşayan toplulukların hakları gözetilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede madencilik şirketlerine sosyal sorumluluklar yüklenmiş ve bölgesel kalkınmaya sağlayacak yatırımlarda bulunmaları ve bölge halkına iş imkanları sunmaları arzu edilmiştir. Son olarak ise madencilik faaliyetlerinde çevresel sürdürülebilirlik

sağlanmak istenmiştir. İşletmelerin faaliyetlerde bulunmaları için çevre etki değerlendirme raporları almaları zorunlu kılınmış, doğal kaynakları verimli kullanmaları arzulanmış ve doğal kaynakların korunması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çevre dostu yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı için adımlar atan Bachelet hükümeti, böylelikle çevreye zararı en aza indirmeyi, ülkenin enerji bağımsızlığı doğrultusunda enerji kaynağı çeşitlendirmesini gerçekleştirmeyi amaçlamıştır.

Michelle Bachelet dönemlerinde benimsenen bu politikalar, yasal düzlemde de kendisine karşılık bulmuştur. Mart 2007'de 20173 Sayılı Çevre Bakanlığı'nın Kurulmasını ve Çevre Bakanı'nın Devlet Bakanı Rütbesine Sahip Olmasını Öngören Kanun (Ley 20173, Crea El Cargo De Presıdente De La Comısıon Nacıonal Del Medıo Ambıente Y Le Confiere Rango De Mınıstro De Estado) düzenlenmiştir. Çevre Bakanlığı kurulmasını gerçekleştiren bu yasa ile çevre koruma konusu hükümet tarafından en üst düzeyde öncelikli hale getirilerek konuya ilişkin politikalar güçlendirilmiştir. Bu düzenleme ile birlikte madencilik sektörünü ilgilendiren durumlar da olmuştur. Madencilik şirketlerinin çevresel etki değerlendirmelerini daha dikkatli bir şekilde yapmasını, gerçekleştirilen faaliyetlerde çevre kirliliğini önlemenin öncelikli hale gelmesini, doğal kaynakların ve ekosistemlerin gözetilmesini ve çevresel sürdürülebilirlik noktasında bilincin ve farkındalığın artmasını sağlamıştır (Ley 20173, 2007). Böylelikle çevre koruma konusu madencilik faaliyetlerinde en üst düzeyde öncelikli hale getirilmesi gerçekleştirilmiştir.

Nisan 2008'de 20257 Sayılı Geleneksel Olmayan Yenilenebilir Enerji Kaynaklarından Elektrik Üretimi İle İlgili Elektrik Hizmetleri Genel Kanunu'nda Değişikliklere Dair Yasa (Ley 20257, Introduce Modıfıcacıones A La Ley General De Servıcıos Eléctrıcos Respecto De La Generación De Energía Eléctrıca Con Fuentes De Energías Renovables No Convencıonales) yayımlanmıştır. Bu düzenleme çerçevesinde yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretimi teşvik edilmeye çalışılmıştır. Bachelet hükümeti tarafından belirlenen yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş politikasının bir parçası olarak oluşturulan bu yasa, ülkenin enerji portföyünü genişleterek enerji bakımsızlığı noktasındaki bağımsızlık düzeyini artırmak istemiştir (Ley 20257, 2008). Ayrıca bu politika ile sera gazı salınımı azaltılarak çevre koruma çerçevesinde adımlar atılmaya devam edilmiştir.

Şubat 2016'da 20897 Sayılı Güneş Enerjisi Sistemleri ile İlgili Vergi Muafiyeti Sağlayan ve Enap'ın Oluşturulmasına İlişkin Kanun (Ley 20897, Modıfıca La Ley Nº 20365, Que Establece Franquıcıa Trıbutarıa Respecto De Sıstemas Solares Térmıcos; La Ley General

De Servıcıos Eléctrıcos Y La Ley Que Crea La Enap) oluşturulmuştur. Bu düzenleme ile birlikte güneş enerji sistemlerine yatırımlarda bulunacaklara vergi muafiyetlerinin sunulması ve elektrik ana şebekelerine bağlı güneş enerjisi sistemlerinin kurulumunu kolaylaştırmıştır. Güneş enerjisi sistemlerine dair teknik düzenlemeler de bu yasa ile ortaya koyulmuştur (Ley 20897, 2016). Güneş enerjisi kullanımı teşvik eden bu yasa, bu alana yönelik yatırımların artmasını ve yeni iş imkanları oluşturarak istihdam yaratması arzulanmıştır. Sera gazı misyonlarının azaltarak çevre dostu enerji kaynaklarının benimsenmesi noktasında ve enerji çeşitliliği artırılarak enerji bağımsızlığının sağlanması hususunda önemli bir adım olmuştur.

Ocak 2017'de 20989 Sayılı Şili Hazine'sine Bakır Rezerv Yasasının Uygulanmasından Kaynaklanan Kaynakların Aktarılmasına Yönelik Yetkilendirme Verilmesine ve Şili Ulusal Bakır Şirketi'ne (CODELCO) Olağanüstü Bir Sermaye Artışı Yapılmasına İlişkin Kanun (Ley 20989 Autorıza Traspasar Recursos Provenıentes De La Aplıcacıón De La Ley Reservada Del Cobre Al Tesoro Públıco, Permıtıendo Una Capıtalızacıón Extraordınarıa A La Corporacıón Nacıonal Del Cobre De Chile) çıkartılmıştır. Bu yasa ile CODELCO'nun yatırımları artırarak bakır üretimini daha üst seviyeye çıkarması hedeflenmiştir (Ley 20989, 2017). Bu düzenleme ile bakır sektörüne yatırımlar çekilerek istihdam oluşturulması ve iktisadi büyüme noktasında payının artırılması amaçlanmıştır.

Elde edilen bu bilgiler neticesinde Bachelet döneminde madencilik sektörüne yönelik çeşitli politikalar geliştirilmiş ve geliştirilen bu politikalara istinaden çok sayıda yasal düzenlemenin yapıldığı saptanmıştır. Bunun neticesinde R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Michelle Bachelet dönemlerini ilgilendiren DMY-Maden değişkeninin "1" olarak kodlanmasına karar verilmiştir.

5.8.6.2.TMY-Maden

Madencilik alanında TMY değişkeninin incelenmesi hem faktörel hem de sektörel kapsamda değerlendirilmiştir. Faktörel kategoride madencilik sektöründe çalışan işçileri temsil eden çıkar grupları ile çevre ve yerli halkların haklarını savunan örgütler ele alınırken, sektörel kategoride madencilik şirketlerini ve endüstrisini temsil eden çıkar grupları incelenmiştir.

Patricio Aylwin döneminde TMYf kapsamında etkili olma gayreti içerisinde olan çıkar grupları Bakır İşçileri Konfederasyonu (Confederación de Trabajadores del Cobre - CTC) ve Maden Konseyi (Consejo Minerio – CM, consejominerio.cl) olmuştur. CTC, Şili'deki bakır

alanındaki maden işçilerini temsil eden konfederasyondur. Üyeleri yer altı maden işçileri, açık ocak işçileri, metalurji işçileri ve bakım işçileri bulunmuştur. Maden işçilerinin haklarını savunan, çalışma koşullarını iyileştirmeyi amaçlayan, adil ücret talebinde bulunan, iş güvenliğini ve sağlığını korumayı hedefleyen ve diğer sosyal hakları mücadele eden CTC, bu hedefleri doğrultusunda faaliyetler göstermeye çalışılmıştır. CM, maden mühendislerini de temsil eden bir yapılanmadır. Yer altı maden mühendisleri, metalurji mühendisleri, jeoloji mühendisleri ve maden teknisyenleri alanlarında çok sayıda üyeye haiz olan CM, bu üyelerin haklarını korumak, siyasi ve sosyal haklarını savunmak, adil ücret almalarını sağlamak ve iş ortamlarını iyileştirmek gibi hedeflere sahip olmuştur. Bu hedefler doğrultusunda eğitimler düzenlenmiş, lobiler yapılmaya gayret gösterilmiş ve talepler için kamuoyu oluşturulmaya çalışılmıştır.

Elde edilen bilgiler incelendiğinde Patricio Aylwin döneminde CTC ve CM öne çıkan yapılanmalar olmuştur. Ancak bu yapılanmaların herhangi bir yasal mevzuat veya başka bir düzenleme yapılmasına etkilerinin olduğu saptanamamıştır. Bu doğrultuda R analiz programın incelenecek olan veri tablosunda Aylwin dönemini ilgilendiren TMYf-Maden değişkeninin "0" olarak kodlanması uygun görülmüştür.

Aylwin döneminde TMYs kapsamında öne çıkan yapılanma Ulusal Madencilik Derneği (Sociedad Nacional de Minería - SONAMI)'dir. Şili'nin en büyük madencilik sektörü örgütü olan SONAMI, bünyesinde ayrı ayrı olmak üzere büyük, orta ve küçük ölçekli birçok maden şirketini barındırmakta olup, üyeleri ülkedeki maden üretiminin %90'ının gerçekleştirmektedir. SONAMI'nin amacı sektörel gelişimi sağlamak, sektörün rekabet gücünü artırmak, sektörde sürdürülebilir büyümeyi gerçekleştirmek ve hükümet ile yakın ilişkiler kurarak sektörel menfaatler doğrultusunda politika yapımına ön ayak olmak olmuştur. Bu hedefler doğrultusunda hükümet ile lobi yapılması, sektörün gereksinimlerinin ortaya koyulması açısından araştırmaların yapılması ve bu araştırmaların neticelerine göre ihtiyaçlar doğrultusunda politikalar geliştirilmesi SONAMI'nin temel faaliyetlerini oluşturmuştur. Madencilik sektörünün en öndeki ve en etkili çıkar grubu olan SONAMI, hükümet ile işbirliği içerisinde olup, devlet yapılanması olan CODELCO ile de ortaklıklar içerisinde olmuştur (SONAMI, www.sonami.cl). Sektörel ihtiyaçlar açısında gündem belirleyen ve bu ihtiyaçları giderecek politikaları ürettiren SONAMI, Şili'nin politik ve iktisadi alanında önemli rol oynayan bir aktör olmuştur.

Elde edilen bu bilgiler irdelendiğinde TMYs kapsamındaki öne çıkan çıkar grubu olan SONAMI'nin oldukça efektif bir yapılanma olduğu ve hükümet ile iş birlikleri kurarak menfaatleri doğrultusunda adımlar attığı ortaya koyulmuştur. Bunun neticesinde R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Patrico Aylwin dönemini ilgilendiren TMYs-Maden değişkeninin "1" olarak kodlanması kararlaştırılmıştır.

Ricardo Lagos Escobar döneminde TMYf kapsamında etkili olan yapılanma Terram Vakfı (Fundacion Terram) olmuştur. Terram Vakfı çevre ve sürdürülebilir kalkınma konularında çalışan bir sivil toplum örgütüdür. Doğal kaynakların sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde kullanımı, çevre koruma politikalarının geliştirilmesi ve toplumun çevre konusunda farkındalığa haiz olması gibi amaçlara sahip olan bu vakıf, aynı zamanda yerli halkların haklarını da gözetmiştir. Terram Vakfı, madencilik, enerji, tarım ve birçok diğer alanlarda yapılan faaliyetlerin çevresel etkilerini raporlayan ve bu konularda gündem oluşturarak politikalar geliştirilmesini sağlayan bir yapılanmadır. Sürdürülebilir kalkınmaya büyük önem atfeden bu oluşum, bu çerçevede politikalar üretilmesi için yoğun çalışmalar içerisinde olmuştur. Bu doğrultuda yerli toplulukların hakları da savunulmuştur. Başta Mapuçe halkı olmak üzere, birçok yerli topluluğun madencilik, enerji ve ormancılık gibi faaliyetlerdeki hakları gözetilmiş, yaşam alanlarının ve toprak haklarının tanınarak korunması için kampanyalar yürütmüş ve bu alanlardaki doğal kaynakları yönetme hakları için gayret gösterilmiştir (Terram Vakfı, www.terram.cl). Bu faaliyetler kapsamında hükümetle yakın ilişkiler kurularak politikalar geliştirilmiş ve çok sayıda yasal düzenleme hayata geçirilmiştir. Bu yönden CTC ve CM da faaliyetleri kapsamında etkili olmaya çalışmıştır.

Lagos döneminde faaliyet gösteren TMYs kapsamındaki çıkar grupları hususunda, Aylwin döneminde de etkin olan SONAMI ön plana çıkmıştır. Aynı faaliyetlerini bu dönemde de sürdüren SONAMI, hükümet politikalarının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Elde edilen bu bilgiler ışığında Lagos döneminde hem TMYf hem de TMYs alanlarında hükümet politikalarına etkide bulunan yapılanmaların olduğu saptanmıştır. Bunun neticesinde Lagos dönemini ilgilendiren TMYf-Maden ve TMYs-Maden değişkenlerinin "1" olarak kodlanması uygun görülmüştür.

Michelle Bachelet'in başkanlık dönemleri madencilik alanındaki çıkar grupları açısından ele alındığında, SONAMI, CTC, Terram Vakfı gibi yapılanmaların haricinde TMYf alanında Antofagasta Bölgesi Kalkınma Derneği (Corporación de Desarrollo de la Región de Antofagasta - CORFO Antofagasta) ile Maden İşçileri İnsan Hakları Gözlemevi (Observatorio

de Derechos Humanos de los Trabajadores Mineros – OHM) öne çıkarken, TMYs alanında Büyük Endüstriyel Madencilik Tedarikçileri Derneği (Asociación de Grandes Proveedores Industriales de la Minería - APRIMIN) dikkat çekmiştir. TMYf kapsamındaki CORFO Antofagasta, Antofagasta bölgesinin sosyo-ekonomik kalkınması için faaliyet göstermiştir. Bölgedeki altyapı geliştirmek, eğitim ve sağlık gibi hizmetleri iyileştirmek, iktisadi çeşitlendirmelerde bulunmak, istihdam olanakları oluşturmak ve doğal ve kültürel zenginlikleri korumak için çalışan bu yapı, bölge halkının menfaatler, doğrultusunda hareket etmiştir. Madencilik konusunda bölgeye yatırımlar çekmeyi, sektörel çevresel etkiyi azaltmayı ve sosyo-ekonomik kalkınmaya destek olmayı arzulayan CORFO Antofagasta, hükümet ile iş birliği içerisinde olmuştur (CORFO Antofagasta, www.corfoantofagasta.cl). Bu iş birlikleri çerçevesinde 20333 Sayılı Antofagasta Bölgesindeki Tocopilla Komününde Madencilik İçin Endüstriyel Rejimin Genişletilmesine İlişkin Kanun (Ley 20333, 2009) ile 2015 Yılı 11 Sayılı Antofagasta Bölgesi Sağlık Hizmeti'ne İlişkin Kanun Hükmünde Kararname (DFL 11/2015, 2015) gibi çok sayıda kanun, kararname ve kanun hükmünde kararnamenin çıkarılması sağlanmıştır.

Bachelet döneminde TMYf kapsamında diğer öne çıkan oluşum OHM olmuştur. OHM, maden işçilerinin haklarını korumak için çalışan bir sivil toplum örgütüdür. Bu işçilerin uğradığı ihlalleri belgelemek, haklarının korunması için karar vericilere ve işverenlere baskı yapmaya çalışmak ve işçileri hakları konusunda bilgilendirmek temel amaçları olmuştur (OHM, www.ohdtm.cl). Bu doğrultuda araştırma ve raporlama yapan, lobicilik faaliyetleri yürütmeye çalışan ve eğitimler düzenleyen OHM, Bachelet döneminde etkili olmak için gayret gösteren bir oluşum olmuştur.

Bachelet döneminde TMYs kapsamında dikkat çeken örgüt olan APRIMIN, büyük tedarikçilerden, maden şirketlerinden, sektörel danışmanlık firmalarından ve araştırma kuruluşlarından oluşan bir üye portföyüne sahip olmuştur. Madencilik sektörünün gelişimine katkı sağlamak, modern teknolojiye geçişi hızlandırmak, sektörde sürdürülebilir büyüme ve kalkınma durumlarını gerçekleştirebilmek için faaliyetler göstermiş olan ve bu doğrultuda sektörel aktörler ile hükümet arasında iletişimi, etkileşimi ve iş birliğini geliştirmeye çalışan APRIMIN, ülkedeki madencilik sektöründe faaliyet gösteren önemli bir paydaş konumunda olmuştur (APRIMIN, www.aprimin.cl). Sektöre yatırım çekecek politikalar üretilmesi, sektöre faaliyetlerinin çevre koruma çerçevesinde gerçekleştirilmesi ve madencilik faaliyetlerinin

bölgesel ölçekte kalkınmaya ön ayak olması gibi saikleri hayata geçirmek için hükümet ile iş birliği yapan bu oluşum, etkili ve efektif bir yapı olarak varlığını sürdürmüştür.

Bachelet döneminde madencilik alanında faaliyet gösteren çıkar grupları hakkında elde edilen bilgiler incelendiğinde çok sayıda oluşumun aktif bir şekilde faaliyetler yürüttüğü görülmüştür. Hem TMYf hem de TMYs kapsamında olan bu yapılanmaların pratikte ve yasal düzlemde etkili oldukları saptanmıştır. Bunun neticesinde R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Michelle Bachelet dönemlerini ilgilendiren hem TMYf-Maden hem de TMYs-Maden değişkenlerinin "1" olarak kodlanması uygun görülmüştür.

5.8.7.Otomotiv Düzenlemeleri

Şili'nin imzalamış olduğu ticaret anlaşmalarında araştırma kapsamına girmiş olup otomotiv sektörüne yönelik ayrı başlık halinde hükümler içerenleri Kanada ve Meksika ile imzalanmış olan sözleşmeler olmuştur. Bu iki anlaşma da Eduardo Frei Ruiz-Tagle döneminde yapılmıştır. Bu bağlamda otomotiv sektörüne ilişkin olarak DMY ve TMY değişkenleri Ruiz-Tagle dönemi çerçevesinde irdelenmiştir.

5.8.7.1.DMY-Otomotiv

1994 ile 2000 yılları arasında Şili devlet başkanlığı görevini yürüten Eduardo Frei Ruzi-Tagle, otomotiv sektörüne kritik bir önem atfederek bu alana yönelik çeşitli politikalar izlemiştir. Bu dönemde izlenen politikalar, diğer alanlar ile birlikte içe içe geçmiş bir şekilde olmuştur. İktisadi liberalleşme adımları atılırken, otomotiv ithalatı da bu durumdan etkilenmiştir. Benzer şekilde çevreye duyarlı anlayış çerçevesinde hareket edilirken emisyon hususuna dikkat edilmiştir. Bu bilgilere, Ruiz-Tagle döneminde çıkarılan yasalar incelendiğinde erişilebilmektedir. Bu doğrultuda ithalat serbestleşmesi, yabancı yatırımların teşviki, yerli üreticilere destek ve çevre standartlarına uygunluk etrafında şekillenen bu politikalar ile Ruiz-Tagle yönetimi sektörel büyüme ve rekabet gücünü artırma saiklerine haiz olmuştur. Otomotiv sektöründe ithalat liberalizasyonuna giden dönemin iktidarı, genel politikalar çerçevesinde benimsemiş olduğu dış ticaret politikalarındaki liberalizasyon hamlesini, otomotiv sektörüne de taşımıştır. Sektör kapsamındaki kısıtlamaları kaldıran ve ticareti serbestleştiren Ruiz-Tagle yönetimi, sektörel rekabetin oluşmasını, sektörel hacmin büyümesini ve ülke genelinde daha fazla seçenekle daha düşük otomotiv fiyatlarının oluşmasını hedeflemiştir. Bu politika ile uyumlu olarak yabancı yatırımların sektörde var olmasını isteyen

Ruzi-Tagle hükümeti, yabancı otomobil üreticileri ile yedek parça üreticilerini ülkeye çekmeye çalışmıştır. Bunu gerçekleştirerek ülkeye yeni teknolojileri getirmek, *Know-How* kapasitesini artırmak ve nihayetinde ülkenin kendi kaynakları ile üretim ve teknik kopyalama mantığıyla süreç içerisinde üretimini yapmasını sağlamak isteyen Ruiz-Tagle, otomotiv endüstrisinin büyümesinin ve sektöreli istihdamın genişletilmesini arzulamıştır. Sektörel kapsamda yerli üreticilere desteklerin sunulduğu bu dönemde, yerli otomotiv ve yedek parça üretimine önem atfedilmiştir. Bu alanda faaliyet gösteren yerel otomotiv şirketlerine vergi kolaylıkları, sübvansiyonlar, krediler ve hibeler sunularak, sektördeki girişimci sayısı artırılmaya, otomotiv ve yedek parça üretim kapasitesi yükseltilmeye, sektörel istihdam genişletilmeye ve otomotiv endüstrisi büyütülmeye çalışılmıştır. Yine bu doğrultuda teknoloji transferleri ve Ar-Ge faaliyetleri için de teşvikler sunulmuştur. Son olarak sektörel faaliyetlerde çevre koruma standartlarına dikkat edilmiştir. Bu kapsamda, çevre dostu otomobil endüstrisi faaliyetleri için emisyon kontrolleri ve çevre düzenlemeleri yapılmıştır. Otomotiv üretimlerinde uyulması gereken emisyon salınım miktarları belirlenmiştir. Böylelikle hem hava kirliliğinin azaltılması hem de halk sağlığının korunması amaçlanmıştır.

Ruiz-Tagle döneminde otomotiv sektöründe benimsenmiş olan bu politikalar, yasal düzlemde oluşturulan düzenlemeler ile desteklenmiştir. Ocak 1997'de 19491 Sayılı Üçüncü Şahısların Finansal Kaynaklarının Yönetilmesine İlişkin Yasa (Ley 19491, Regula Funcıonamıento De Admınıstradoras De Recursos Fınancıeros De Terceros Destınados A La Adquısıcıon De Bıenes) çıkarılmıştır. Mal satın alımlarını kolaylaştırmak ve finansal kaynakların güvenilir bir şekilde yönetimi sağlamak düzenlemenin asıl amaçları olmuştur. Bu yasanın otomotiv sektörü ile ilişkisi otomobil satın alma işlemlerini ve finansmanını dolaylı yollardan düzenlemesidir. Tüketicilerin otomobil satın alımları için finansman edinimini kolaylaştıran bu yasa, satış işlemlerini şeffaf ve daha güvenilir hale getirmek istemiştir (Ley 19491, 1997). Tüketicilerin otomobil ihtiyaçlarını karşılaması ve otomotiv sektöründe hacim genişlemesinin yaşanması düzenlemenin otomotiv sektörü noktasındaki temel saikleri olmuştur. Nisan 1997'de emisyon testlerine ilişkin 165 Sayılı Kararname (Decreto 165) çıkartılmıştır. İthal edilen ürünlere yönelik emisyon sınırlarının belirlenmiş olduğu bu düzenlemeye göre araçların üç aşamalı emisyon testine tutulacağı belirtilmiştir. İlk aşamada %70 altında uygunluk gösterilmesi halinde testin geçileceği, bu oranın aşılması halinde ikinci testte ya %85'ten az oranın tutturulması ya da ilk iki aşamada toplam %170'ten az bir orana haiz olunması şart koşulmuştur. Bu iki durumdan herhangi birinin sağlanamaması halinde üçüncü aşama gerçekleştirilip nihai kararın verileceği ifade edilmiştir (Decreto 165/1997,

1997). Bu düzenleme ile otomotiv sektöründe çevre koruma doğrultusunda emisyon standartları ortaya koyulmuştur.

Ruiz-Tagle tarafından benimsenen ve uygulanan bu politikalar 1994'ten 2000 yılına kadar neticesinde otomobil üretimi 45 binden 120 bine çıkarak %166, otomobil satışları 100 binden 200 bine çıkarak %100 ve otomobil ihracatı 10 binden 50 bine %400 artmıştır. Bu rakamlar neticesinde benimsenmiş olan ithalat tarifelerinin düşürülmesi, yerli otomotiv üreticilerine sübvansiyonlar verilmesi, yabancı yatırımcıların teşvik edilmesi ve teknoloji transferine uygun şartların oluşturulması anlayışının başarılı olduğu görülmüştür.

Elde edilen bilgiler incelendiğinde Ruiz-Tagle döneminde otomotiv sektörüne yönelik çok sayıda uygulamanın hata geçirildiği görülmüştür. Bu uygulamalar ile uyumlu şekilde yasal mevzuatların da düzenlendiği saptanmıştır. Bununla birlikte benimsenen politikaların sektörel büyüme noktasında başarıya ulaştığı da ortaya koyulmuştur. Buna göre R analiz programında incelenecek olan veri analiz tablosunda Ruiz-Tagle dönemini ilgilendiren DMY-Otomotiv değişkeninin "1" olarak kodlanmasına karar verilmiştir.

5.8.7.2.TMY-Otomotiv

Eduardo Frei Ruiz-Tagle döneminde otomotiv sektöründe iki çıkar grubunun öne çıktığı görülmüştür. Bu oluşumlar Şili Ulusal Otomotiv Birliği (Asociación Nacional Automotriz de Chile- ANAC) ile Şili Ulusal Otomotiv Ticaret Odası (Cámara Nacional de Comercio Automotriz de Chile - CAVEM)'dır. Bunlardan ilki olan ANAC, ülkede faaliyet gösteren en büyük otomotiv sektörü derneğidir. Sektörün menfaatleri doğrultusunda hareket eden bu yapı, sektörel büyüme için çalışmalarda bulunmuştur. Otomotiv üretiminde güvenlik standartlarını iyileştirilmesi ve Ar-Ge faaliyetlerine desteklerde bulunup teknolojik gelişmelerin sağlanması temel amaçlardan olmuştur. Otomotiv sektörünün büyümesi doğrultusunda hükümetle iş birliği içerisinde olan ANAC; sektörü destekleyecek, yatırımları artıracak ve istihdam oluşturacak politikaların oluşturulması için yoğun çaba sarf etmiştir. Sektördeki güvenlik standartlarının iyileştirilmesi için faaliyetlerde bulunan bu yapı, insan sağlığının korunması ve trafik kazalarının azalması için uğraş göstermiştir. Sektördeki çağın gerekliliklerine ayak uydurulması için teknolojik gelişmeleri destekleyen ANAC, yeni ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi için çalışmalar yapmıştır (ANAC, https://www.anac.cl/).

Ruiz-Tagle döneminde otomotiv sektöründe öne çıkan diğer çıkar grubu CAVEM'dir. Şili'deki otomotiv bayilerinin temsilcisi olan bu oluşum, distribütörlerin çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir. CAVEM, üyelerine yönelik eğitim programları düzenleyerek sektördeki gelişmelerden haberdar olmalarını ve müşterilere daha iyi hizmet sunmalarını hedeflemiştir. Bunun yanı sıra CAVEM, distribütörlere hukuki danışmanlık, pazarlama desteği ve teknik yardımlar gibi hizmetler de sunmuştur. Üyeleri arasında iş birliğini artırmak için etkinlikler de organize eden CAVEM, sektöre dair bilgi ve istatistik paylaşımlarında da bulunarak sektörel gelişimi ve sektördeki noksanlıkları ortaya koyarak belirlenmesi gereken stratejilere yön vermeye de çalışmıştır (CAVEM, www cavem.cl).

Yapılan araştırmalar neticesinde ulaşılan sonuçlar incelendiğinde Ruiz-Tagle dönemin iki çıkar grubunun ön plana çıktığı ve bu çıkar gruplarının hükümetle etkileşim halinde olmaya çalıştıkları görülmüştür. Ancak bu etkileşimler neticesinde hükümeti yönlendirme durumlarının düşük düzeyde kaldığı saptanmıştır. Bunun neticesinde R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda otomotiv sektörüne dair Ruiz-Tagle dönemini ilgilendiren TMYs-Otomotiv değişkeninin "0" olarak kodlanması uygun görülmüştür.

5.9.Uruguay

16.yüzyıldan 19.yüzyılın başlarına kadar İspanyol egemenliği altında bulunan Uruguay toprakları, bu egemenlik çerçevesinde Rio de la Plata eyaletinin bir parçası olarak belirlenmişti. Bu süreç boyunca İspanyol kolonizasyonu altında varlığını devam ettiren ülke, 19.yüzyılın başlarında, diğer bölge ülkeleri ile beraber, bağımsızlık mücadelesine başlamıştır. 1811'den 1828 yılına kadar bu mücadele neticesinde İngiltere'nin arabuluculuğuyla Montevideo Antlaşması imzalanarak Uruguay'ın bağımsızlığı, bölünmüş bir devlet kapsamında, tanınmış oldu. Ancak, ülke toprakları üzerinde Arjantin ve Brezilya arasında çekişme yaşanmaya devam etmiştir. 1830 yılında ise Uruguay tam bağımsızlığını elde ederek bağımsız bir devlet olarak olmuştur (Duffau, 2022). Bu tarihten itibaren kendi milli kimliğini inşa etmeye başlamıştır. Coğrafi olarak ise Güney Amerika bölgesinde konumlanan Uruguay, bu açıdan oldukça sınırlandırılmış bir ülkedir. Batı ve kuzeybatısında Arjantin ile Uruguay Nehri boyunca sınır komşusu olan Uruguay'ın doğusundan kuzeydoğusuna kadar Brezilya ile kara sınırı bulunmaktadır (CIA World Factbook Uruguay, 2024). Bu coğrafi konumlanma Uruguay'ın, Atlas Okyanusu'na kıyısı olmayan ve Arjantin ile Brezilya ile çevrili bir iç kesim ülkesi

olmasına yol açmıştır. Bu durum Uruguay'ın dış dünya ile ilişkisini belirleyen önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Tablo 18. Uruguay'ın Ticaret Anlaşmaları

Partner Ülke	İmza Tarihi
Arjantin	31.03.2003
Meksika	15.11.2003
Şili	04.10.2016

Araştırma çerçevesinde belirlenen kriterler doğrultusunda Uruguay'ın gerçekleştirdiği ticaret anlaşmaları arasından 2003 yılında Arjantin ve Meksika ile 2016 yılında Şili ile imzalanan anlaşmalar incelemeye alınmıştır. Bu anlaşmaların imzalandıkları dönemlerde Jorge Battle Ibanez ve Tabarez Vasquez Rosas devlet başkanlığı görevlerini yürütmüştür. Çalışma kapsamında belirlenmiş olan ULDU, DMY ve TMY değişkenleri bu bağlam üzerinden irdelenmiştir. İncelemeye alınan Uruguay'ın Arjantin, Meksika ve Şili ile imzalamış olduğu ticaret anlaşmaları analiz edildiğinde niş inceleme alanı olarak ortaya çıkan tek alan otomotiv sektörü olmuştur. İnceleme yapılırken Arjantin ile Uruguay arasında imzalanmış olan ilgili anlaşma yalnızca otomotiv sektörünü ilgilendiren hükümler içermesinden dolayı, diğer alanların varlığına ilişkin değerlendirmeye tabi tutulmamış ve sadece otomotiv sektörü açısından irdelemesi yapılmıştır. Bunun neticesinde niş inceleme alanı kriterlerini karşılayan alan olarak bir tek otomotiv sektörünün olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 19. Uruguay Niş İnceleme Alanları

5.9.1.ULDU

Uruguay'ın incelemeye alınan ticaret anlaşmalarının imzalandıkları dönemde ülkenin başında Jorge Battle Ibanez ve Tabarez Vasquez Rosas bulunmuştur. Ancak niş inceleme

kriterleri kapsamında irdelenen otomotiv sektörüne ilişkin anlaşmalar Ibanez döneminde gerçekleştiği için yalnızca bu dönem ele alınmıştır. Jorge Battle Ibanez, Uruguay'ın 59. Devlet başkanı olarak, 2000-2005 yılları arasında bu görevi üstlenmiştir. 1927 doğumlu olan Batlle, hukuk üzerine tahsilini yapmıştır. Jorge Battle'ın babası olan Luis Battler Berres de dönemin devlet başkanı olan Tomas Berreta'nın vefat etmesi neticesinde, başkan yardımcısı iken devlet başkanlığı görevine yükselmiş ve 1947-1951 yılları arasında bu görevi yürütmüştür. 1958 yılında Colorado partisine katılan Jorge Battle, 1962'de milletvekili seçilmiş, 1966'da da 1973 yılına kadar sürecek olan senatörlük görevinde bulunmuştur. 1973 yılında gerçekleşen darbe neticesinde sürgüne gönderilen ve 1985 yılında ülkeye geri dönen Batlle, 1999 yılında gerçekleştirilen seçimlerden zaferle ayrılarak 2000-2005 yılları arasında devlet başkanı olmuştur.

Jorge Battle Ibanez, merkez-sağ eğilimli liberal bir politikacı olarak görevlerini yürütmüştür. Bu ideolojik tutumla uyumlu olarak, serbest piyasa ekonomisini, özelleştirmeleri ve devletin iktisadi yaşamda sınırlı role sahip olmasını benimseyen Battle, bu doğrultuda politikalar izlemiştir. Bu politikalar; özelleştirme, dışa açılma, mali disiplin, sosyal politikalar ve çevresel koruma etrafında şekillenmiştir (Sanguinetti, 2016). Özelleştirme politikaları kapsamında, kamusal alanı daraltmaya ve özel sektörün piyasadaki rolünü genişletip artırmaya çalışan Battle, geniş çaplı özelleştirme programları başlatmıştır. Devlet bankalarını, telekomünikasyon şirketlerini, havayolu şirketini ve diğer birçok alanda faaliyet gösteren kamu kuruluşlarını özelleştiren Jorge Battle yönetimi, Uruguay'ın serbest piyasa prensipleri ile işleyen iktisadi yaşama haiz olması için çabalamıştır. Özelleştirme politikaları ile uyumlu olarak belirlenen dışa açılma politikaları ile Uruguay'daki şirketlerin yeni pazarlara erişimini artırma hedefi belirleyen Battle, ülke içinde ekonomik alanda rekabet gücünü artırmaya çalışmıştır. Bu doğrultuda bölgesel ticaret bloklarına katılım sağlanması ve ticaret anlaşmalarının imzalanması arzulanmıştır. Böylelikle liberal temelde iktisadi kalkınmanın gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Mali disiplin politikaları çerçevesinde, piyasadaki rolü azaltılan kamunun harcamalarının kontrol altına alınması istenmiştir. Bu kapsamda kamusal bütçe azaltılmış ve böylelikle bütçe açıklarının ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Makroekonomik açıdan dengeyi sağlamak isteyen Battle hükümeti, devleti ekonomik alanda sınırlayarak özel sektöre güç vermiş ve yatırımcıların güven düzeyini yükseltmiştir (CIDOB, 2016).

Sosyal politikalar noktasında muhafazakar bir yaklaşımı benimseyen Jorge Battle, geleneksel aile değerlerini savunmuş, kürtaj ve eşcinsel yaşam gibi konularda kısıtlayıcı politikaları desteklemiştir. Ancak devletin sosyal alandaki varlığı noktasında liberal tavır devam ettirilmiştir (Ibid.). Başta eğitim ve sağlık hizmetleri olmak üzere bu alanlardaki kamusal harcamalar azaltılmıştır. Bu durum neticesinde özelleştirmelerin kamu hizmetlerinin kalitesini düşürdüğü ve toplumsal eşitsizliğe yol açtığı algısını oluşturmuştur. Çevre konusunda ise sürdürülebilirlik ilkesi gözetilmiştir. Yenilenebilir enerji kaynakları hususunda adımlar tan Battle hükümeti, çevre kirliliğini azaltıcı önlemler almaya çalışmıştır. Çevre korumaya da önem atfedilen bu dönemde, bir yandan korunana alanların sayısı artırılırken, diğer yandan ormansızlaşma ile mücadele kapsamında programlar başlatılmıştır.

Elde edilen bilgiler incelendiğinde Jorge Battle Ibanez döneminde liberal ilkelere uygun bir şekilde politikaların üretilip uygulamaya koyulduğu görülmüştür. Bu doğrultuda özelleştirme, dışa açılma, kamusal harcamaların kısılması, devlet rolünün iktisadi alanda kısıtlanması ve sosyal politikalarda devletin rolünün azalması şeklinde politikaların yürütüldüğü ortaya koyulmuştur. Bunun sonucu olarak Jorge Battle hükümetinin liberal düzenle örtüşen bir anlayışa haiz olduğu saptanmıştır. Nihayetinde, R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Jorge Battle Ibanez dönemini ilgilendiren ULDU değişkeninin "1" olarak kodlanmasına karar verilmiştir.

5.9.2.Otomotiv Düzenlemeleri

Uruguay'ın imzaladığı ticaret anlaşmaları çerçevesinde incelemeye alınanları arasında niş inceleme kriterlerini karşılayan tek alan otomotiv sektörü düzenlemeleri olmuştur. Otomotiv sektörüne ilişkin düzenlemelerin yer aldığı anlaşmalar ise 2003 yılında imzalanmış olan Arjantin ve Meksika ile yapılmış ticaret anlaşmalarıdır. Bu iki anlaşma da Jorge Battle Ibanez döneminde gerçekleşmiştir. Bu bağlamda çalışmanın üç temel değişkeninden ikisi olan DMY ve TMY değişkenleri Jorge Battle Ibanez döneminde izlenen politikalar ve bu dönemde faaliyet gösteren çıkar grupları çerçevesinde irdelenmiştir.

5.9.2.1.DMY-Otomotiv

2000-2005 yılları arasına Uruguay devlet başkanlığı görevini yürüten Jorge Battle Ibanez, bu süre zarfında otomotiv sektörüne yönelik çeşitli politikalar izlemiştir (Sanguinetti, 2016). İzlenen bu politikalar, serbest ticaret, sübvansiyonlar, altyapı yatırımları, Ar-Ge ve çevre

koruma başlıkları etrafında şekillenmiştir. İlk politika alanı olan serbest ticaret kapsamında, başta bölge ülkeler ile olmak üzere ticaret anlaşmaları imzalamaya çalışan Battle hükümet, bu serbest ticaret anlaşmaları aracılığıyla Uruguaylı (yerli) otomotiv üreticilerinin ve ithalatçılarının dış pazarlara erişimini kolaylaştırarak artırmak istemiştir. Bunlardan biri olan Meksika ile imzalanan anlaşma ile yerli otomotiv üreticileri Meksika piyasasına gümrüksüz bir şekilde araç ihraç etme imkanı elde etmiştir. İkinci politika alanı olan sübvansiyonlar ile Battle yönetimi sektöre yönelik çeşitli vergi kolaylıkları ve teşvikleri sağlamıştır. Böylelikle sektördeki yatırımcıların mali yükleri azaltılmaya çalışılarak yeni yatırımcıların girmesi için cazip ortam oluşturulması amaçlanmıştır. Üçüncü olarak altyapı yatırımlarına önem veren dönemin hükümeti sektörel büyümenin gerçekleşmesi için gerekli yatırımlara öncelik vermiştir. Bu doğrultuda bir taraftan yeni karayolları ve otoyolları inşa edilmiş, diğer taraftan limanların ve havaalanlarının kapasiteleri yükseltilmiştir. Sektörün gelişimi için önem verilen bir diğer husus Ar-Ge faaliyetleri olmuştur. Bu çerçevede ilk olarak otomotiv sektöründeki çalışanların beceri kapasitelerinin artırılması için eğitim programları başlatılmıştır. Sonrasında ise otomotiv üreticilerinin yabancı üreticilerden teknoloji transferi yapmaları teşvik edilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda, yabancı şirketlerin ülkede üretim tesisleri kurmaları için sübvansiyonlar sunulmuştur. Ayrıca üniversiteler ve araştırma kurumları ile yabancı otomotiv üreticileri arasında işbirliği zeminleri oluşturulmaya çalışılmıştır. Son politika başlığı ise çevre koruma olmuştur. Otomotiv sektöründe çevre dostu anlayışın benimsenmesi için adımlar atılmıştır. Bu kapsamda emisyon standartları sıklaştırılmış ve hibrit araç teknolojisi için çalışmalar yapılması için kaynaklar oluşturulmuştur.

Jorge Battle Ibanez döneminde otomotiv sektöründe benimsenen bu politik uygulamalar kendisine yasal düzlemde de karşılık bularak çok sayıda kanun bu dönemde çıkarılmıştır. Şubat 2001'de 17296 Sayılı 2000-2004 Mali Yılları Kapsamında Maaşlar, Harcamalar ve Yatırımlar İçin Ulusal Bütçenin Belirlenmesine İlişkin Yasa (Ley 17296, Presupuesto Nacional de Sueldos Gastos e Inversiones. Ejercicio 2000-2004) yayımlanmıştır. Bu yasa ile Uruguay'da 2000 ile 2004 yıllar arasındaki milli bütçe belirlenmiştir. Yasanın temel konuları kamu gelirleri, kamu harcamaları, kamu borçları ve mali disiplin olmuştur. Yasanın otomotiv sektörü ile çeşitli ilintilere haizdir. Vergi teşvikleri ile yeni araç satın alanlara yönelik vergi indirimleri sağlanmış, yatırım destekleri ile üreticilere sübvansiyonlar sunulmuş, altyapı düzenlemeleri ile sektörel gelişim için gerekli altyapı yatırımlarına öncelik verilmiş ve Ar-Ge desteği ile sektörel beceri ve teknoloji kapasitesi geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu konularda devlet bütçesinden kaynaklar

ayrılmıştır (Ley 17296, 2001). Bu dönemde yeni tesisler açılmış, üretim ve ihracat artmış ve yeni iş imkanları oluşturulmuştur.

Haziran 2004'te 17781 Sayılı Depo Sertifikaları ve Garantilerin Düzenlenmesine İlişkin Yasa (Ley 17781, Regulación de los Certificados de Depósito y Warrants) yayımlanmıştır. Uruguay'da depo sertifikalarını ve garantilerini güvenilir ve şeffaf bir hale getiren bu düzenleme, yatırımcıların ve tüccarların haklarını gözetmiş ve ülke ekonomisinin büyümesinde güvenli bir ortam oluşturarak katkıda bulunmuştur. Otomotiv sektörü açısında sektörde kullanılan depo sertifikalarının tanımı ve özellikleri ortaya koyulmuş, fiyat garantileri noktasında açık tanımlamalar yapılarak taraflar için güven ortamı oluşturulmuş, depolama şirketlerinin faaliyetleri düzenlenmiş ve sertifikaların garantilerin ihracının denetimi düzenlenmiştir (Ley 17781, 2004). Sektördeki depolama ve garantilerin şeffaf ve hesap verilebilir hale getirildiği bu yasa ile, otomotiv sektöründeki finansman durumu kolaylaştırılmış ve güvenilir bir iş ortamı yaratılmıştır.

Aralık 2004'te 17852 Sayılı Gürültü Kirliliğinin Önlenmesi, İzlenmesi ve Düzeltilmesine İlişkin Yasa (Ley 17852, Prevención, Vigilancia y Corrección de la Contaminación Acústica) çıkarılmıştır. Yasada gürültü kirliliğinin tanımı, önlem uygulamaları, takibi ve düzeltilmesine ilişkin hükümler yer almıştır. Yasada otomotiv sektörünün uyması gereken kurallar da ortaya koyulmuştur. Bu doğrultuda araçların üretebileceği gürültü miktarı belirtilerek gürültü emisyon sınırları, araç üretimlerinde gürültü önleyici cihazların zorunlu kullanımı ve araçların gürültüye duyarlı alanlarda kullanımının kısıtlanması ifade edilmiştir (Ley 17852, 2004). Otomotiv sektörünün meydana getirdiği gürültü kirliliğinin azaltılmasının amaçlandığı bu yasa ile halk sağlığının iyileşmesi ve yaşam kalitesinin artması açısından etkili olmuştur.

Yukarıdaki bilgiler incelendiğinde Jorge Battle Ibanez döneminde otomotiv sektörüne yönelik çeşitli uygulamaların benimsendiği görülmüştür. Bu uygulamaların yasalar ile desteklendiği de saptanmıştır. Bunun neticesinde R analiz programında incelenecek olan veri tablosunda Jorge Battle Ibanez dönemine ilişkin DMY-Otomotiv değişkeninin "1" olarak kodlanması uygun görülmüştür.

5.9.2.2.TMY-Otomotiv

Jorge Battle Ibanez döneminde otomotiv sektöründe faaliyet gösteren çeşitli çıkar grupları bulunmuştur. Bu çıkar grupları hem faktörel hem de sektörel kategoride varlık göstermiştir. Ancak TMYf değişkeni kapsamındaki oluşumlar etkisiz bir pozisyonda olmuştur. Doğrudan otomotiv sektöründeki işçilerin haklarına yönelik sendikal bir yapı tespit edilemezken, yalnızca Uruguay Mühendisler Derneği (Asociación de Ingenieros del Uruguay-AIU) öne çıkmıştır. AIU sektördeki mühendisleri temsil eden ve onların beceri kapasitelerini artırması için çalışma ortamı ile sektördeki teknolojik ilerlemenin gerçekleştirilmesi için faaliyet gösteren mühendisler birliğidir (AIU, aiu.org.uy).

TMYs kapsamında ise etkili olan ve öne çıkan çeşitli çıkar grupları tespit edilmiştir. Bunlardan öne çıkanları Uruguay Otomotiv İthalatçıları Odası (Cámara de Importadores de Automóviles del Uruguay-CIAU) ve Uruguay Otomotiv Bayileri Derneği (Asociación de Concesionarios de Automotores del Uruguay - ACAU) olmuştur.

CIAU, Uruguay'da otomotiv üretiminde bulunan şirketleri temsil eden bir yapılanmadır. Sektörel menfaatlerin korunması, yatırım ortamının güçlendirilmesi ve sürdürülebilir büyümenin sağlanması için hareket eden CIAU, bu doğrultuda çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Sektörün güçlenmesi için uygun politikalar çıkarılması noktasında hükümete yönelik lobi faaliyetlerinde bulunan bu yapı, otomotiv sektörüne yatırımları çekmek için tanıtım ve pazarlama aktiviteleri yürütmüştür. Üyesi olan şirketlere hukuki ve teknik destek sağlayan AUFA, sektör çalışanlarının niteliğini artırmak için eğitim faaliyetleri düzenlemiştir. CIAU bünyesinde General Motors, Nissan, Renault, Subaru, Toyota ve Volkwagen yer almıştır (CIAU, https://www.ciu.com.uy/).

Öne çıkan son sektörel çıkar grubu ACAU olmuştur. ACAU, ülkede otomobil satışı yapan bayileri temsil eden bir oluşumdur. Üyelerinin menfaatlerini gözetmek, sektörel standartların oluşmasını sağlamak ve sektördeki paydaşlar arasında iş birliğini ve dayanışmayı artırmak temel faaliyetleri olmuştur. Otomotiv sektöründeki aktörler arasında bağlantı platformu olan ACAU, otomotiv sektörünün sürdürülebilir bir şekilde büyümesi ve üyelerinin profesyonel ve ticari gelişimlerini gerçekleştirmesi için destekler sunmuştur (ACAU, https://www.acau.com.uy//). Otomobil distribütörlerini, ithalatçılarını ve temsilcilerini bir araya getiren bu dernek, satış istatistikleri raporları, sektörel eğitim programları ve paydaşları

için finansman planları düzenlemiştir (Ascoma, Asociación de Concesionarios de Marcas de Automotores, https://ascoma.com.uy/sobre-ascoma).

Yukarıdaki bilgiler ışığında Jorge Battle Ibanez döneminde faktörel kategorideki çıkar gruplarının tespitinde zorluklar yaşanmış ve etkili bir oluşumun varlığı saptanmıştır. Sektörel kategorideki çıkar gruplarının ise etkin bir şekilde var oldukları ve hükümet ile etkileşim içerisinde bulundukları saptanmıştır. Bunun neticesinde R analiz programında Jorge Battle Ibanez dönemine ilişkin TMYf-Otomotiv değişkeninin "0" olarak, TMYs-Otomotiv değişkeninin ise "1" olarak işaretlenmesine karar verilmiştir.

6. ÇIKTILAR

Bu bölümde yukarıda elde edilen bulguların analizi yapılmıştır. Ulaşılan bulgular neticesinde tablolar oluşturularak analizler ve değerlendirmeler gerçekleştirilmiştir. Buradaki analizlerde üçlü ölçek kategorizasyonu yapılmıştır. Bu ölçekler, elde edilen verilerin, alan bazlı, ülke bazlı ve kıta bazlı olarak belirlenmiştir. Bunlardan ilki olan alan bazlı ölçekleme, en az iki farklı doğruluk tablosu veri setinde kendisine yer bulan niş inceleme alanlarının -ülke veya partner ülke fark etmeksizin- oluşturulan tablolar neticesinde R programında analiz edilmesidir. Buradaki amaç kıta genelinde ilgili niş inceleme alanlarının anlaşmalarda yer alırken hangi değişkenlerin öne çıktığının tespit edilmesi olmuştur. Bu ölçeklemede her alan için ayrı ayrı değerlendirmelerde bulunulmuştur. İkinci kategori olan ülke bazlı ölçekleme, doğruluk tablosunda en az iki farklı veri seti oluşturulmuş olan ülkeler için, -niş inceleme alanı fark etmeksizin- oluşturulan tabloların R programında analiz edilmesine verilen adlandırma olmuştur. Her ülke için ayrı ayrı analizler yapılarak öne çıkan değişkenler tespit edilmiştir. Son ölçekleme ise kıta bazlı ölçeklemedir. Bu türde ülke veya niş alan fark etmeksizin, elde edilen bulgular neticesinde oluşturulan veri tablosunun R programında analiz edilerek kıta genelinde, çalışma kapsamında oluşturulan değişkenler arasında belirleyici etmenin hangisinin olduğu gün yüzüne çıkarılmıştır. Buna istinaden, bu bölümün devamında ayrı başlıklar halinde bu üçlü ölçekleme sınıflandırmasına yer verilerek analizler gerçekleştirilmiştir.

Analizler bkNKA yönteminin temel çıktı sonuçları olan Gerekli Koşul, Yeterli Koşul, İlgisiz Koşul ve Dışsal Koşul tespiti için gerçekleştirilmiştir. Gerekli Koşul (Necessary Condition), bağımlı değişkenin ortaya çıkması veya gerçekleşmesi için zorunlu olan bir koşuldur. Yani, gerekli bir koşulun varlığı, bağımlı değişkenin var olması için gereklidir. Gerekli koşul karşılanmadığında bağımlı değişken gerçekleşmemektedir. Bunun için tutarlılık ve kapsam oranlarının ikisinin de 1'e yakın olması gereklidir. Bu araştırmada NKA yönteminde genel kabul oranı olan 0.95 olarak belirlenmiş olup, ilgili değerlerin bu orana eşit veya büyük olması gerekmektedir. Yeterli Koşul (Sufficient Condition), bağımlı değişkenin gerçekleşmesi için mevcut olan bir koşuldur. Yani, yeterli bir koşulun varlığı, bağımlı değişkenin gerçekleşmesine katkıda bulunur. Yeterli koşul ile uygun dizilimler sağlandığında bağımlı değişken gerçekleşir. Ancak bu statüdeki değişkenler var olmadığı patikalar ile de bağımlı değişken gerçekleşebilmektedir. İlgisiz Koşullar (Irrelevant Conditions), bağımlı değişkenin gerçekleşmesi veya gerçekleşmemesi üzerinde etkisi olmayan koşullardır. Bu koşullar, analizde

dikkate alınmaz ve sonuçları etkilemezler. İlgisiz koşullar, analizin odaklandığı temel koşullardan bağımsızdır ve analizden çıkarılırlar. Son olarak Dışsal Koşullar (INUS Conditions), bkNKA analizinde bağımlı değişkene ilişkin dışsal faktörleri temsil eder. Bu faktörler, bağımlı değişkenin gerçekleşmesi üzerinde etkiye sahip olabilir, ancak analizin odaklandığı temel koşulların bir parçası değillerdir.

6.1.Alan Bazlı Ölçekleme

Bu ölçekleme düzeyinde çalışma kapsamında belirlenmiş olan niş inceleme alanları ölçeklemeye uygun olan veriler ile oluşturulan Doğruluk Tablosu (Truth Table), R programında analize tabi tutulmuştur. Bu analizler neticesinde ULDU, DMY, TMY değişkenlerinden hangilerinin gerekli koşul, yeterli koşul, ilgisiz koşul veya dışsal koşul niteliklerinde oldukları saptanmıştır.

6.1.1. Azınlık ve Etnik Gruplara Yönelik Düzenlemeler

Azınlıklar ve etnik gruplara yönelik düzenlemeler, çalışma kapsamına giren anlaşmalardan Kolombiya-Kanada, Kolombiya-Şili, Peru-ABD, Peru-Avustralya, Peru-Güney Kore, Peru-Honduras, Peru-Japonya, Peru-Kanada, Peru-Kosta Rika, Peru-Meksika, Peru-Panama, Peru-Singapur, Şili-Avustralya, Şili-EFTA, Şili-Kolombiya, Şili-Meksika ve Şili-Uruguay arasındaki anlaşmalarda kendisine yer bulmuştur. Konuya ve aktörlere ilişkin elde edilen bulgular neticesinde oluşturulan doğruluk tablosu, aşağıdaki Tablo 20. Azınlıklar Düzenlemeleri Doğruluk Tablosundaki gibi olmuştur. Niş inceleme alanın özelliğinde dolayı TMYs değişkeni değerlendirme kapsamı tutulmuştur.

Tablo 20. Azınlıklar Düzenlemeleri Doğruluk Tablosu

Düzenleme	Azınlık	ULDU	DMY	TMYf	TMYs
Azınlık-Kolombiya_Kanada	1	0	1	1	na
Azınlık-Kolombiya_Sili	1	0	1	1	na
Azınlık-Peru_ABD	1	0	1	1	na
Azınlık_Peru_Avustralya	1	1	1	1	na
Azınlık-Peru_Güney Kore	1	0	1	1	na
Azınlık-Peru_Honduras	1	1	1	1	na
Azınlık-Peru_Japonya	1	0	1	1	na
Azınlık-Peru_Kanada	1	0	1	1	na
Azınlık-Peru_Kosta Rika	1	0	1	1	na
Azınlık-Peru_Meksika	1	0	1	1	na
Azınlık-Peru_Panama	1	0	1	1	na

Azınlık-Peru_Singapur	1	0	1	1	na
Azınlık-Sili_Avustralya	1	1	1	1	na
Azınlık-Sili_EFTA	1	1	1	0	na
Azınlık-Sili_Kolombiya	1	1	1	1	na
Azınlık-Sili_Meksika	1	1	1	1	na
Azınlık-Sili_Uruguay	1	1	1	1	na

Yukarıda yer alan niş inceleme alanı azınlıklar ve etnik gruplara yönelik düzenlemelere ilişkin Tablo 20 ile R programında analiz edildiğinde aşağıda yer alan Tablo 21'deki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 21. Azınlıklar ve Etnik Gruplar Düzenlemeleri Analiz Çıktısı

```
************************
SUBSET/SUPERSET ANALYSIS
************************

Outcome: Azınlık

                          raw
                 consistency  coverage     combined
                 ----------  ----------  ----------
ULDU*DMY*TMYf    1.000000    0.352941    0.591111
ULDU*TMYf        1.000000    0.352941    0.591111
ULDU*DMY         1.000000    0.411765    0.638472
DMY*TMYf         1.000000    0.941176    0.965280
ULDU             1.000000    0.411765    0.638472
TMYf             1.000000    0.941176    0.965280
DMY              1.000000    1.000000    0.994987
```

Yukarıdaki analiz çıktısı incelendiğinde DMY değişkeninin gerekli koşul özelliğinde olduğu gözükmektedir. Çünkü DMY değişkeni sonucu oluşturulan tüm patikalarda var olmuştur. Analizde çıkan hem tutarlılık hem de kapsam değeri noktasındaki 1 değeri ile DMY değişkeninin yer alıp da olumsuz olan herhangi bir patika yolu tespit edilememiştir. Yeterli koşul ise TMYf değişkeni olmuştur. Sahip olduğu tutarlılık değeri 1 olması ve kapsam değerinin 0.94'ten büyük olması ile sonuca giden yolların büyük bir bölümünde varlığının olduğu saptanmıştır. Bunun neticesinde TMYf değişkeni birincil gerekli değişken olunması için gereken tutarlılık ve kapsam değerlerine haiz olup gerekli değişken kriterlerini karşılamıştır. ULDU değişkeni de ikincil düzeyde yeterli koşulu oluşturmuştur. Sonuca giden yolların 0.41'inde bulunan bu değişken, sonuca ulaşan bu patikaların kimisinde yer almış, kimisinde ise yer almamıştır. Dışsal koşul ise bulunmamıştır. Tüm bu sonuçlar Tablo 22'de

Tablo 22. Azınlıklar ve Etnik Gruplar Koşul Analizi Çıktısı

Koşul	Değişken
Gerekli Koşul	DMY
Yeterli Koşul	TMYf (1) ; ULDU (2)
İlgisiz Koşul	-
Dışsal Koşul	-

verilmiştir. Parantez içindeki sayılar ilgili koşul düzleminde temsil edilen değişkenin düzeyini ifade etmiştir.

6.1.2. Bitki, Hayvan ve İnsan Sağlığı Düzenlemeleri

Bitki, Hayvan ve İnsan Sağlığına yönelik niş incelemeler kriterlerini karşılayan düzenlemeler, çalışma kapsamında incelemeye tabi tutulan Brezilya-Guyana, Brezilya-Meksika, Brezilya-Surinam ve Paraguay-Tayvan arasında yapılan anlaşmalarda yer almıştır. Konuya ve aktörlere ilişkin elde edilen bulgular neticesinde oluşturulan doğruluk tablosu, aşağıdaki Tablo 23. BHI Düzenlemeleri Doğruluk Tablosundaki gibi oluşmuştur.

Tablo 23. BHI Düzenlemeleri Doğruluk Tablosu

Düzenleme	**BHI**	**ULDU**	**DMY**	**TMYf**	**TMYs**
BHI-Brezilya_Guyana	1	0	1	1	1
BHI-Brezilya_Meksika	1	0	1	1	1
BHI-Brezilya_Surinam	1	0	1	1	1
BHI-Paraguay_Tayvan	1	1	1	0	0

BHI düzenlemeleri kapsamında yukarıdaki Tablo 23'teki gibi oluşan doğruluk tablosu R programında analize tabi tutulup aşağıdaki Tablo 24 şeklinde sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Tablo 24. BHI Düzenlemeleri Analiz Çıktısı

```
************************
SUBSET/SUPERSET ANALYSIS
************************

Outcome: BHI

                                raw
                    consistency  coverage     combined
                    ----------  ----------  ----------
ULDU*DMY*TMYf*TMYs  nan         0.000000    0.000000
ULDU*TMYf*TMYs      nan         0.000000    0.000000
ULDU*DMY*TMYf       nan         0.000000    0.000000
ULDU*DMY*TMYs       nan         0.000000    0.000000
DMY*TMYf*TMYs       1.000000    0.750000    0.861684
ULDU*TMYf           nan         0.000000    0.000000
ULDU*TMYs           nan         0.000000    0.000000
TMYf*TMYs           1.000000    0.750000    0.861684
ULDU*DMY            1.000000    0.250000    0.497494
DMY*TMYf            1.000000    0.750000    0.861684
DMY*TMYs            1.000000    0.750000    0.861684
ULDU                1.000000    0.250000    0.497494
TMYf                1.000000    0.750000    0.861684
TMYs                1.000000    0.750000    0.861684
DMY                 1.000000    1.000000    0.994987
```

Yukarıdaki BHI düzenlemelerine yönelik oluşturulan doğruluk tablosunun R programında analiz edilmesiyle ortaya çıkan Tablo 24 incelendiğinde, ilgili alana yönelik koşulların nitelemesi net bir şekilde ortaya koyulmuştur. DMY değişkeni hem tutarlılık hem

Tablo 25. BHI Düzenlemeleri Koşul Analizi Çıktısı

Koşul	Değişken
Gerekli Koşul	DMY
Yeterli Koşul	TMYf (1); TMYs (1); ULDU (3)
İlgisiz Koşul	-
Dışsal Koşul	-

de kapsam düzleminde sahip olduğu 1 oranıyla Gerekli Koşul olma kriterlerini karşılamıştır. Sonuca ulaşılabilmesi için varlığı zorunlu olan koşuldur. Yeterli koşul olarak ise TMYf ve TMYs değişkenleri öne çıkmıştır. Tutarlılığı 1 olan ve kapsam oran 0.75 olan bu iki değişkenin tüm oranları aynı olacak şekilde çıkmıştır. Bulunduklarında sonucu oluşturan ancak olmadıklarında da sonuca giden patikaların var olduğunu belirten bu oranlar sebebiyle her iki değişken de eşit derece yeterli koşul olarak belirlenmiştir. ULDU değişkeni ise "0.25" değeri ile üçüncül düzeyde yeterli koşul olmuştur. Dışsal koşul olarak ise bulunmamıştır. BHI düzenlemeleri niş inceleme alanına dair koşul çıktıları Tablo 25'te verilmiştir.

6.1.3. İşçi ve Emek Düzenlemeleri

İşçi ve Emek düzenlemelerine yönelik çalışma çerçevesinde niş inceleme kapsamına girerek hükümler içeren anlaşmalar Peru-ABD, Peru-Avustralya, Peru-Güney Kore, Peru-Japonya, Peru-Kanada, Şili-AB, Şili-ABD, Şili-Arjantin (2017), Şili-Endonezya, Şili-Kolombiya, Şili-Tayland, Şili-Türkiye ve Şili-Uruguay arasında gerçekleştirilmiş olanlardır. Bu anlaşmalarda yer alan maddeler ile niş inceleme kriterlerini karşılayarak araştırmaya tabi tutulan ve elde edilen bulgular ile İşçi ve Emek Düzenlemeleri'ne yönelik oluşturulan doğruluk tablosu aşağıda yer alan Tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 26. İşçi ve Emek Düzenlemeleri Doğruluk Tablosu

Düzenleme	**Isci**	**ULDU**	**DMY**	**TMYf**	**TMYs**
Isci-Peru_ABD	1	0	1	1	0
Isci-Peru_Avustralya	1	1	1	1	0
Isci-Peru_Güney Kore	1	0	1	1	0
Isci-Peru_Japonya	1	0	1	1	0
Isci-Peru_Kanada	1	0	1	1	0
Isci-Sili_AB	1	1	1	1	1

Isci-Sili_ABD	1	1	1	1	1
Isci-Sili_Arjantin (2017)	1	1	1	1	0
Isci-Sili_Endonezya	1	1	1	1	0
Isci-Sili_Kolombiya	1	1	1	1	0
Isci-Sili_Tayland	1	1	1	1	1
Isci-Sili_Turkiye	1	1	1	1	0
Isci-Sili_Uruguay	1	1	1	1	0

Tablo 27. İşçi ve Emek Düzenlemeleri Analiz Çıktısı

```
************************
SUBSET/SUPERSET ANALYSIS
************************

Outcome: Isci

                                raw
                      consistency  coverage     combined
                      ----------  ----------  ----------
ULDU*DMY*TMYf*TMYs    1.000000    0.230769    0.477977
ULDU*TMYf*TMYs        1.000000    0.230769    0.477977
ULDU*DMY*TMYf         1.000000    0.692308    0.827880
ULDU*DMY*TMYs         1.000000    0.230769    0.477977
DMY*TMYf*TMYs         1.000000    0.230769    0.477977
ULDU*TMYf             1.000000    0.692308    0.827880
ULDU*TMYs             1.000000    0.230769    0.477977
TMYf*TMYs             1.000000    0.230769    0.477977
ULDU*DMY              1.000000    0.692308    0.827880
DMY*TMYf              1.000000    1.000000    0.994987
DMY*TMYs              1.000000    0.230769    0.477977
ULDU                  1.000000    0.692308    0.827880
TMYf                  1.000000    1.000000    0.994987
TMYs                  1.000000    0.230769    0.477977
DMY                   1.000000    1.000000    0.994987
```

Yukarıdaki İşçi ve Emek düzenlemelerine yönelik oluşturulan doğruluk tablosunun R programında analiz edilmesiyle ortaya çıkan Tablo 27 incelendiğinde, ilgili alana yönelik koşulların sınıflandırılmasının ne şekilde olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, Gerekli Koşul kriterlerini karşılayan iki değişkenin bulunduğu ve bunların DMY ve TMYf değişkenlerinin olduğu saptanmıştır. Tutarlılık ve kapsam oranı 1 olan bu değişkenlerin, sonucu oluşturan tüm patikalarda yer aldığı ortaya çıkmıştır. Yeterli değişken olarak ise diğer iki değişkenin bu kriterleri değişen değerler ile karşıladığı tespit edilmiştir. Öncelik sırasıyla ULDU ve TMYs değişkenleri İşçi ve Emek düzenlemelerine yönelik olan niş alanda yeterli koşul olma kriterleri kapsamına girmişlerdir. ULDU değişkeninin değeri 0.69 iken TMYs değişkeninin değerinin 0.23 olduğu görülmüştür. İlgili değerler çerçevesinde sonuca giden patikalarda yer alan bu değişkenlerin kendilerinin olmadığı diğer patikalarda da farklı şekillerde sonucun oluştuğu

Tablo 28. İşçi ve Emek Düzenlemeleri Koşul Analizi Çıktısı

Koşul	Değişken
Gerekli Koşul	DMY ; TMYf
Yeterli Koşul	ULDU (1); TMYs (2)
İlgisiz Koşul	-
Dışsal Koşul	-

gözlemlenmiştir. İlgisiz koşul ve dışsal koşul tespit edilmemiştir. Bu çıktılar Tablo 28'de ortaya koyulmuştur.

6.1.4. KOBI Düzenlemeleri

Bir diğer niş inceleme alanı kriterlerini karşılayan alan olan KOBI düzenlemeleri, çalışma kapsamında incelemeye tabi tutulan Arjantin-Şili (2017), Kolombiya-Güney Kore, Paraguay-Tayvan, Peru-Avustralya, Peru-Çin, Peru-Güney Kore, Şili-AB, Şili-Arjantin (2017), Şili-Çin ve Şili-Uruguay arasında imzalanan anlaşmalarda kendisine yer verilmiştir. İlgili anlaşmaların imzalandıkları dönemlerde konuya yönelik elde edilen bulgular neticesinde oluşturulmuş olan doğruluk tablosu aşağıdaki Tablo 29. KOBI Düzenlemeleri Doğruluk Tablosundaki gibi olmuştur. Doğruluk Tablosu oluşturulurken, TMYf değişkeni niteliği gereği KOBI alanı kapsamında değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

Tablo 29. KOBI Düzenlemeleri Doğruluk Tablosu

Düzenleme	KOBI	ULDU	DMY	TMYf	TMYs
KOBI-Arjantin_Sili (2017)	1	1	1	na	1
KOBI-Kolombiya_GKore	1	1	1	na	1
KOBI-Paraguay_Tayvan	1	1	1	na	1
KOBI-Peru_Avustralya	1	1	1	na	1
KOBI-Peru_Cin	1	0	1	na	1
KOBI-Peru_Güney Kore	1	0	1	na	1
KOBI-Sili_AB	1	1	1	na	0
KOBI-Sili_Arjantin (2017)	1	1	1	na	0
KOBI-Sili_Cin	1	1	1	na	0
KOBI-Sili_Uruguay	1	1	1	na	0

Yukarıda oluşturulan KOBI düzenlemelerine yönelik Doğruluk Tablosu, R programında analiz edilmiştir. Gerçekleştirilen analiz neticesinde aşağıdaki Tablo 30. KOBI Düzenlemeleri Analiz Çıktısı'nda yer alan sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 30'da yer alan sonuçlara göre DMY değişkeni Gerekli Koşul olma kriterlerini karşılayan tek unsurdur. Kapsam ve Tutarlılık değerleri noktasında iki hususta da 1 değerine haiz olan DMY değişkeni, sonucun elde edilmesi için mevcudiyetinin zorunlu olduğu bir değişken olarak gözlemlenmiştir. Yeterli koşul kriterlerini ise analize tabi tutulan diğer iki değişken değişen oranlarda karşılamıştır. Bunlardan ilki olan ULDU değişkeni 0.8 değerine haizken, diğeri olan TMYs değişkeni 0.6 değerlemesine sahip olmuştur. Bu iki değişken

sonucun elde dilmesinde zorunlu olmayan, kendilerinin bulunduğu patikalardan farklı patikalar ile de sonuca ulaşılabildiğini gösteren iki değişken niteliğindedir. Mevcut oldukları oranlar neticesinde ULDU değişkeni birincil yeterli koşul düzeyinde iken, TMYs değişkeni ikincil yeterli koşul düzeyinde olmuştur. Analiz çıktılarına göre İlgisiz Koşul ve Dışsal Koşul tespit edilememiştir. Elde edilen bu sonuçlar Tablo 31'de özetlenmiştir.

Tablo 30. KOBI Düzenlemeleri Analiz Çıktısı

```
************************
SUBSET/SUPERSET ANALYSIS
************************

Outcome: KOBI

                                raw
                  consistency  coverage     combined
                  -----------  ----------  ----------
ULDU*DMY*TMYs     1.000000     0.400000    0.629285
ULDU*TMYs         1.000000     0.400000    0.629285
ULDU*DMY          1.000000     0.800000    0.889944
DMY*TMYs          1.000000     0.600000    0.770714
ULDU              1.000000     0.800000    0.889944
TMYs              1.000000     0.600000    0.770714
DMY               1.000000     1.000000    0.994987
```

Tablo 31. KOBI Düzenlemeleri Koşul Analizi Çıktısı

Koşul	Değişken
Gerekli Koşul	DMY
Yeterli Koşul	ULDU (1); TMYs (2)
İlgisiz Koşul	-
Dışsal Koşul	-

6.1.5. Madencilik Düzenlemeleri

Niş inceleme kriterlerini karşılayan bir diğer alan olan Madencilik düzenlemeleri, çalışma çerçevesinde değerlendirmeye alınan Bolivya-Şili, Kolombiya-Şili, Peru-Güney Kore, Şili-Arjantin (1991), Şili-Avustralya, Şili-Bolivya, Şili-Çin, Şili-Kolombiya ve Şili-Uruguay arasında gerçekleşen anlaşmalarda kriterler kapsamındaki hükümlerde kendisine yer bulmuştur. Bu anlaşmaların gerçekleştirildikleri periyodlarda madencilik alanında elde edilen bulgulara göre oluşturulan doğruluk tablosu, aşağıdaki Tablo 32. Madencilik Düzenlemeleri Doğruluk Tablosunda gösterilmiştir.

Tablo 32. Madencilik Düzenlemeleri Doğruluk Tablosu

Düzenleme	Maden	ULDU	DMY	TMYf	TMYs
Maden-Bolivya_Sili	1	1	1	1	1
Maden-Kolombiya_Sili	1	0	1	1	1
Maden-Peru_Güney Kore	1	0	1	1	1
Maden-Sili_Arjantin (1991)	1	1	1	0	1
Maden-Sili_Avustralya	1	1	1	1	1
Maden-Sili_Bolivya	1	1	1	0	1
Maden-Sili_Cin	1	1	1	1	1
Maden-Sili_Kolombiya	1	1	1	1	1
Maden-Sili_Uruguay	1	1	1	1	1

Tablo 33. Madencilik Düzenlemeleri Analiz Çıktısı

```
************************
SUBSET/SUPERSET ANALYSIS
************************

Outcome: Maden

                                raw
                    consistency  coverage     combined
                    -----------  ----------   ----------
ULDU*DMY*TMYf*TMYs  1.000000     0.555556     0.741620
ULDU*TMYf*TMYs      1.000000     0.555556     0.741620
ULDU*DMY*TMYf       1.000000     0.555556     0.741620
ULDU*DMY*TMYs       1.000000     0.777778     0.877496
DMY*TMYf*TMYs       1.000000     0.777778     0.877496
ULDU*TMYf           1.000000     0.555556     0.741620
ULDU*TMYs           1.000000     0.777778     0.877496
TMYf*TMYs           1.000000     0.777778     0.877496
ULDU*DMY            1.000000     0.777778     0.877496
DMY*TMYf            1.000000     0.777778     0.877496
DMY*TMYs            1.000000     1.000000     0.994987
ULDU                1.000000     0.777778     0.877496
TMYf                1.000000     0.777778     0.877496
TMYs                1.000000     1.000000     0.994987
DMY                 1.000000     1.000000     0.994987
```

Yukarıda oluşturulmuş olan Madencilik düzenlemelerine ilişkin doğruluk tablosu, R programında analiz edilerek, yanda yer alan Tablo 33. Madencilik Düzenlemeleri Analiz Çıktısı'ndaki değerler elde edilmiştir. Bu değerler incelendiğinde analiz kapsamında Gerekli Koşul kriterleri şartlarını sağlayan iki değişkenin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Hem DMY değişkeni hem de TMYs değişkeni Tutarlılık ve Kapsam çerçevesinde 1 değerine sahip olmuştur. Sonuca erişilen patikaların oluşması için zorunlu olan bu iki değişken, Madencilik düzenlemelerinin oluşturulmasın belirleyici unsurlar olarak öne çıkmıştır. Diğer iki değişken olan ULDU ve TMYf değişkenleri de Yeterli Koşul kriterlerini karşılayan unsurlar olmuştur. Hem ULDU değişkeni hem de TMYf değişkeni aynı oran olan 0.78 değerine sonucuna sahip olmuştur. Bu sebeple her iki değişken de aynı düzeyde yeterli koşul unsurudur. Analiz

Tablo 34. Madencilik Düzenlemeleri Koşul Analizi Çıktısı

Koşul	Değişken
Gerekli Koşul	DMY; TMYs
Yeterli Koşul	ULDU (1); TMYf (1)
İlgisiz Koşul	-
Dışsal Koşul	-

çıktılarına göre İlgisiz Koşul ve Dışsal Koşul ise tespit edilememiştir. Elde edilen bu sonuçlar Tablo 34'te özetlenmiştir.

6.1.6. Nükleer Düzenlemeleri

Niş inceleme alanları kapsamında olan bir diğer alan olan Nükleer düzenlemeler, araştırma çerçevesinde yalnızca Arjantin ile Brezilya arasında imzalana anlaşmada kendisine yer bulmuştur. Bu niş inceleme alanı her iki aktör perspektifinden ele alınmıştır. Bu sebeple tek anlaşma olmasına rağmen iki aktörün bulunması incelemenin gerçekleştirilmesi için uygun zemini oluşturmuştur. Anlaşma döneminde konuya yönelik yapılan araştırmalar sonucunda oluşturulan Doğruluk Tablosu aşağıdaki Tablo 35. Nükleer Düzenlemeler Doğruluk Tablosundaki gibi olmuştur.

Tablo 35. Nükleer Düzenlemeler Doğruluk Tablosu

Düzenleme	Nukleer	ULDU	DMY	TMYf	TMYs
Nukleer-Arjantin_Brezilya	1	1	1	1	0
Nukleer-Brezilya_Arjantin	1	1	1	0	1

Tablo 36. Nükleer Düzenlemeler Analiz Çıktısı

```
************************
SUBSET/SUPERSET ANALYSIS
************************

Outcome: Nukleer

                                raw
                    consistency  coverage     combined
                    ----------  ----------  ----------
ULDU*DMY*TMYf*TMYs  nan         0.000000    0.000000
ULDU*TMYf*TMYs      nan         0.000000    0.000000
ULDU*DMY*TMYf       1.000000    0.500000    0.703562
ULDU*DMY*TMYs       1.000000    0.500000    0.703562
DMY*TMYf*TMYs       nan         0.000000    0.000000
ULDU*TMYf           1.000000    0.500000    0.703562
ULDU*TMYs           1.000000    0.500000    0.703562
TMYf*TMYs           nan         0.000000    0.000000
ULDU*DMY            1.000000    1.000000    0.994987
DMY*TMYf            1.000000    0.500000    0.703562
DMY*TMYs            1.000000    0.500000    0.703562
ULDU                1.000000    1.000000    0.994987
TMYf                1.000000    0.500000    0.703562
TMYs                1.000000    0.500000    0.703562
DMY                 1.000000    1.000000    0.994987
```

Yukarıda yer alan Nükleer Düzenlemelere yönelik doğruluk tablosu R programında analiz edilmiştir. Gerçekleştirilen analiz neticesinde elde edilen çıktılar yandaki Tablo 36 Nükleer Düzenlemeler Analiz Çıktısı'ndaki veriler ile ortaya koyulmuştur. Burada yer alan verilere göre Gerekli Koşul kriterlerini sağlayan iki değişkenin olduğu görülmüştür. Bu iki değişken DMY değişkeni ile ULDU değişkenidir. Her iki değişkende de hem Tutarlılık hem de Kapsam

değerleri 1 olarak ortaya çıkmıştır. Sonuca ulaşan tüm patikalarda bu iki değişken de yer almıştır. Yeterli Koşul kriterlerine uygun olan değişkenler ise TMYf değişkeni ile TMYs değişkenidir. Her iki değişkenin de tutarlılığı 1 iken kapsam değeri 0.5'tir. Sonuca giden patikalarda her iki değişkenin de tek başlarına belirleyici rol oynamadıkları görülmüştür. Bunun yanı sıra analiz tablosu dikkatli incelendiğinde iki değişkenin bir arada olduğu patikalarda sonucun 0 olduğu gözlemlenmiştir. Bu noktada sonuca giden patikalarda TMYf ve TMYs değişkeninden yalnızca birinin bulunduğu, her ikisinin olduğu patikalarda sonuca ulaşılamadığı tespit edilmiştir. Analiz çerçevesinde İlgisiz Koşul ve Dışsal Koşul tespit edilememiştir. Koşullara yönelik değişkenlerin kategorizasyonu Tablo 37'de ifade edilmiştir.

Tablo 37. Nükleer Düzenlemeler Koşul Analizi Çıktısı

Koşul	Değişken
Gerekli Koşul	DMY ; ULDU
Yeterli Koşul	TMYf (1); TMYs (1)
İlgisiz Koşul	-
Dışsal Koşul	-

6.1.7. Otomotiv Düzenlemeleri

Tablo 38. Otomotiv Düzenlemeleri Doğruluk Tablosu

Düzenleme	**Otomotiv**	**ULDU**	**DMY**	**TMYf**	**TMYs**
Otomotiv-Arjantin_Brezilya	1	1	1	1	1
Otomotiv-Arjantin_Uruguay	1	1	1	1	1
Otomotiv-Brezilya_Arjantin	1	1	1	1	1
Otomotiv-Peru_Japonya	1	0	1	0	1
Otomotiv-Sili_Kanada	1	1	1	0	0
Otomotiv-Sili_Meksika	1	1	1	0	0
Otomotiv-Uruguay_Arjantin	1	1	1	0	1
Otomotiv-Uruguay_Meksika	1	1	1	0	1

Alan bazlı analize tabi tutulan son niş inceleme alanı Otomotiv düzenlemeleridir. Otomotiv düzenlemelerinin yer aldığı araştırma kapsamına giren anlaşmalar Arjantin-Brezilya, Arjantin-Uruguay, Brezilya-Arjantin, Peru-Japonya, Şili-Kanada, Şili-Meksika, Uruguay-

Arjantin ve Uruguay-Meksika arasında gerçekleştirilmiş olanlar olmuştur. Bu anlaşmaların imzalanmış oldukları dönemlerdeki politik yaşam ve çıkar gruplarının etkinliği gibi hususlara yönelik yapılan araştırmalar doğrultusunda elde edilen bulgular neticesinde otomotiv düzenlemelerine ilişkin doğruluk tablosu Tablo 38. Otomotiv Düzenlemeleri Doğruluk Tablosu şeklinde olmuştur.

Yukarıda yer alan Otomotiv Düzenlemelerine yönelik doğruluk tablosu R programında analiz edilmiş olup, gerçekleştirilen analiz neticesinde elde edilen çıktılar yandaki Tablo 39 Otomotiv Düzenlemeleri Analiz Çıktısı'nda yer alan veriler ile ortaya koyulmuştur. Burada yer alan verilere göre Gerekli Koşul kriterlerini sağlayan tek değişken DMY değişkeni olmuştur. Otomotiv düzenlemelerine yönelik analizde DMY değişkeni hem tutarlılık hem de kapsam alanlarında 1 değerini elde etmiştir. Bu durum, sonuca giden tüm patikalarda DMY değişkeni mevcudiyetinin bulunmasının zorunlu olduğu anlamındadır. Diğer üç değişken ise değişen oranlarda Yeterli Koşul statüsünde var olmuştur. ULDU değişken 0.88 değerine, TMYf değişkeni 0.38 değerine, TMYs değişkeni ise 0.75 değerine haiz olmuştur. Sonucu giden patikalarda bu oranlarda yer alan bu değişkenler, bir yandan tek başlarına sonucun oluşmasında etkili olmazken, diğer yandan kendilerinin bulunmadığı patika dizilimlerinde de sonuca ulaşılabildiğini göstermiştir. Analiz çerçevesinde İlgisiz Koşul ve Dışsal Koşul tespit edilememiştir. Koşullara yönelik değişkenlerin sınıflandırılması Tablo 40'ta ifade edilmiştir.

Tablo 39. Otomotiv Düzenlemeleri Analiz Çıktısı

```
************************
SUBSET/SUPERSET ANALYSIS
************************

Outcome: Otomotiv

                                raw
                    consistency coverage    combined
                    ----------- ----------  ----------
ULDU*DMY*TMYf*TMYs  1.000000    0.375000    0.609303
ULDU*TMYf*TMYs      1.000000    0.375000    0.609303
ULDU*DMY*TMYf       1.000000    0.375000    0.609303
ULDU*DMY*TMYs       1.000000    0.625000    0.786607
DMY*TMYf*TMYs       1.000000    0.375000    0.609303
ULDU*TMYf           1.000000    0.375000    0.609303
ULDU*TMYs           1.000000    0.625000    0.786607
TMYf*TMYs           1.000000    0.375000    0.609303
ULDU*DMY            1.000000    0.875000    0.930726
DMY*TMYf            1.000000    0.375000    0.609303
DMY*TMYs            1.000000    0.750000    0.861684
ULDU                1.000000    0.875000    0.930726
TMYf                1.000000    0.375000    0.609303
TMYs                1.000000    0.750000    0.861684
DMY                 1.000000    1.000000    0.994987
```

Tablo 40. Otomotiv Düzenlemeleri Koşul Analizi Çıktısı

Koşul	Değişken
Gerekli Koşul	DMY
Yeterli Koşul	ULDU (1); TMYs (2); TMYf (3)
İlgisiz Koşul	-
Dışsal Koşul	-

6.2.Ülke Bazlı Ölçekleme

Bu ölçekleme düzeyi çalışma kapsamında incelemeye alınan anlaşmalar neticesinde oluşan niş alanlar doğrultusunda elde edilen veri seti ile oluşturulan doğruluk tablosunun ülke bazlı sınıflandırılması temeline dayanmıştır. Bu kategoride niş inceleme alanları anlaşmalarda yer bulurken, bölgedeki ülkelere göre hangi değişkenlerin etkili oldukları tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda meydana getirilen doğruluk tablosu R programında analize edilmiştir. Böylelikle yapılan analizler neticesinde ULDU, DMY ve TMY değişkenlerinden hangilerinin ülkelere göre belirleyici statüde oldukları ortaya koyulmuştur.

6.2.1. Arjantin

Çalışma kapsamında Arjantin'in değerlendirmeye alınan anlaşmalarında niş inceleme kriterlerini karşılayan konular KOBI düzenlemeleri, Nükleer düzenlemeler ve Otomotiv düzenlemeleri olmuştur. Bu düzenlemelerin yer aldığı anlaşma dönemleri değişkenler çerçevesinde irdelendiğinde elde edilen bulgular neticesinde elde edilen veriler ile ortaya çıkan Doğruluk tablosu aşağıda yer alan Tablo 41. Arjantin Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosundaki gibi olmuştur.

Tablo 41. Arjantin Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu

Düzenleme	Arjantin	ULDU	DMY	TMYf	TMYs
KOBI-Arjantin_Sili	1	1	1	1	1
Nukleer-Arjantin_Brezilya	1	1	1	1	0
Otomotiv-Arjantin_Brezilya	1	1	1	1	1
Otomotiv-Arjantin_Uruguay	1	1	1	1	1

Tablo 42. Arjantin Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı

```
************************
SUBSET/SUPERSET ANALYSIS
************************

Outcome: Arjantin

                                raw
                       consistency  coverage     combined
                       -----------  ----------  ----------
ULDU*DMY*TMYf*TMYs     1.000000     0.750000    0.861684
ULDU*TMYf*TMYs         1.000000     0.750000    0.861684
ULDU*DMY*TMYf          1.000000     1.000000    0.994987
ULDU*DMY*TMYs          1.000000     0.750000    0.861684
DMY*TMYf*TMYs          1.000000     0.750000    0.861684
ULDU*TMYf              1.000000     1.000000    0.994987
ULDU*TMYs              1.000000     0.750000    0.861684
TMYf*TMYs              1.000000     0.750000    0.861684
ULDU*DMY               1.000000     1.000000    0.994987
DMY*TMYf               1.000000     1.000000    0.994987
DMY*TMYs               1.000000     0.750000    0.861684
ULDU                   1.000000     1.000000    0.994987
TMYf                   1.000000     1.000000    0.994987
TMYs                   1.000000     0.750000    0.861684
DMY                    1.000000     1.000000    0.994987
```

Yukarıda oluşturulan Arjantin'in niş inceleme alanlarına yönelik doğruluk tablosu R programında analiz edilmiştir. Analiz sonucunda oluşan çıktılar yanda yer alan Tablo 42. Arjantin Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı'nda gösterildiği gibi olmuştur.

Veri çıktı tablosu incelendiğinde Arjantin'de standart dışında kalan konu başlıklarının anlaşmalarda yer bulmasını sağlayan üç değişkenin Gerekli Koşul kriterlerine uygun olduğu tespit edilmiştir. Hem DMY değişkeni hem ULDU değişkeni hem de TMYf değişkeni gerekli değişken statüsünde olup, her üç değişkende de tutarlılık ve kapsam değeri 1 olduğu gözlemlenmiştir. Bunun neticesinde, sonuca giden tüm patikalarda ilgili konuların anlaşma hükümleri arasında yer almasında etkili oldukları saptanmıştır. Yeterli koşul statüsünde ise TMYs değişkeninin olduğu görülmüştür. Bu değişkenin değeri 0.75 olarak ölçülmüştür. Kendisinin bulunmadığı veri seti dizilimlerinde de sonuca ulaşıldığı ve bu sebeple yardımcı rolde olduğu görülmüştür. Analiz çerçevesinde İlgisiz Koşul ve Dışsal Koşul ise tespit edilememiştir. Koşullara yönelik değişkenlerin durum özeti Tablo 43'te ifade edilmiştir.

Tablo 43. Arjantin Niş İnceleme Alanları Koşul Çıktısı

Koşul	Değişken
Gerekli Koşul	DMY ; ULDU ; TMYf
Yeterli Koşul	TMYs
İlgisiz Koşul	-
Dışsal Koşul	-

6.2.2. Brezilya

Çalışma kapsamında Brezilya'nın değerlendirmeye alınan anlaşmaları ele alındığında niş inceleme kriterlerini karşılayan konuların BHI Sağlığı düzenlemeleri, Nükleer düzenlemeler ve Otomotiv düzenlemeleri olduğu görülmüştür. Bu düzenlemelerin yer aldığı anlaşmaların imzaladıkları dönemler, araştırma doğrultusunda belirlenen değişkenler çerçevesinde irdelendiğinde elde edilen bulgular ile hazırlanan Doğruluk tablosu aşağıda yer alan Tablo 44. Brezilya Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosundaki gibi olmuştur.

Tablo 44. Brezilya Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu

Düzenleme	**Brezilya**	**ULDU**	**DMY**	**TMYf**	**TMYs**
Nukleer-Brezilya_Arjantin	1	1	1	0	1
BHI-Brezilya_Guyana	1	0	1	1	1
BHI-Brezilya_Meksika	1	0	1	1	1
BHI-Brezilya_Surinam	1	0	1	1	1
Otomotiv-Brezilya_Arjantin	1	1	1	1	1

Elde edilen bulgular ile hazırlanan yukarıdaki Tablo 38. Brezilya Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu, R programında analize sokulmuştur. Analiz neticesinde ortaya çıkan sonuçlar Tablo 45. Brezilya Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısında ortaya koyulmuştur.

Tablo 45. Brezilya Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı

```
************************
SUBSET/SUPERSET ANALYSIS
************************

Outcome: Brezilya

                                raw
                      consistency  coverage     combine
                      -----------  ----------  ----------
ULDU*DMY*TMYf*TMYs    1.000000     0.200000    0.444972
ULDU*TMYf*TMYs        1.000000     0.200000    0.444972
ULDU*DMY*TMYf         1.000000     0.200000    0.444972
ULDU*DMY*TMYs         1.000000     0.400000    0.629285
DMY*TMYf*TMYs         1.000000     0.800000    0.889944
ULDU*TMYf             1.000000     0.200000    0.444972
ULDU*TMYs             1.000000     0.400000    0.629285
TMYf*TMYs             1.000000     0.800000    0.889944
ULDU*DMY              1.000000     0.400000    0.629285
DMY*TMYf              1.000000     0.800000    0.889944
DMY*TMYs              1.000000     1.000000    0.994987
ULDU                  1.000000     0.400000    0.629285
TMYf                  1.000000     0.800000    0.889944
TMYs                  1.000000     1.000000    0.994987
DMY                   1.000000     1.000000    0.994987
```

Yanda yer alan Tablo 45. Brezilya Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı tablosu irdelendiğinde Brezilya'nın gerçekleştirmiş olduğu anlaşmalarda niş inceleme alanları noktasında DMY ve TMYs değişkenlerinin Gerekli Koşul statüsünde oldukları göze çarpmıştır. Hem DMY değişkeni hem de TMYs değişkeni tutarlılık ve kapsam değerlemesinde 1 çıktısına haiz olduğu görülmüştür. Bu durum ilgili niş alanlara yönelik hükümlerin anlaşma maddeleri içerisinde yer alması olarak nitelenen sonuç yolundaki tüm patikalarda bu iki değişkenin mevcudiyetinin zorunlu olduğu neticesine ulaşılmıştır. Sonuca yönelik tüm patikalarda hem DMY hem de TMYs değişkenleri veri dizilimlerinde yer almıştır. Diğer iki değişken olan TMYf ve ULDU değişkenleri de yeterli koşul niteliğine sahip olmuştur. Birincil düzeyde yeterli koşul olan TMYf 0.8 değerinde iken, ULDU ise 0.4 ile ikincil düzeyde yeterli koşul durumundadır. Bu durum sonuca giden patikalarda bu iki değişkenin mevcut olmadığı veri dizilimlerinin de bulunduğunu ortaya koymuştur. Analiz çerçevesinde İlgisiz Koşul ve Dışsal Koşul ise tespit edilememiştir. Koşullara yönelik değişkenlerin durumu Tablo 46. Brezilya Niş İnceleme Alanları Koşul Çıktısında özetlenmiştir.

Tablo 46. Brezilya Niş İnceleme Alanları Koşul Çıktısı

Koşul	Değişken
Gerekli Koşul	DMY; TMYs
Yeterli Koşul	TMYf (1); ULDU (2)
İlgisiz Koşul	-
Dışsal Koşul	-

6.2.3. Kolombiya

Araştırma kapsamında Kolombiya'nın incelemeye alınan ticaret anlaşmaları irdelendiğinde niş inceleme alanlarına dahil olan konuların Azınlık ve Etnik Gruplara yönelik düzenlemeler, KOBI düzenlemeleri ve Madencilik düzenlemelerinin olduğu belirlenmiştir. Bu alanlara yönelik düzenlemelerin yer aldığı anlaşmalar, gerçekleştirildikleri dönemdeki Kolombiya'nın siyasi düzlemi ve çıkar gruplarının mevcudiyeti üzerinden incelenmiştir. İnceleme neticesinde, çalışma kapsamında belirlenen değişkenler doğrultusunda elde edilen bulgular ile doğruluk tablosu oluşturulmuştur. Bu doğruluk verileri aşağıdaki Tablo 47. Kolombiya Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu olarak yansıtılmıştır.

Tablo 47. Kolombiya Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu

Düzenleme	**Kolombiya**	**ULDU**	**DMY**	**TMYf**	**TMYs**
Maden-Kolombiya_Sili	1	0	1	1	1
KOBI-Kolombiya_Güney Kore	1	1	1	na	1
Azınlık-Kolombiya_Kanada	1	0	1	1	na
Azınlık-Kolombiya_Sili	1	0	1	1	na

Elde edilen bulgular ile hazırlanan yukarıdaki Tablo 47 Kolombiya Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu, R programında analiz edilmiştir. Analiz neticesinde elde edilen sonuçlar Tablo 48. Kolombiya Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı'nda ortaya koyulmuştur. Bu tablo incelendiğinde Gerekli Koşul kriterleri olan hem tutarlılık hem de kapsam noktasında 1 değerine sahip olan tek değişkenin DMY değişkeni olduğu görülmüştür. Bu durum sonuca götüren tüm veri dizilimlerinde DMY'nin var olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 48. Kolombiya Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı

```
************************
SUBSET/SUPERSET ANALYSIS
************************

Outcome: Kolombiya

                                raw
                    consistency coverage    combined
                    ----------- ----------  ----------
ULDU*DMY*TMYf*TMYs  nan         0.000000    0.000000
ULDU*TMYf*TMYs      nan         0.000000    0.000000
ULDU*DMY*TMYf       nan         0.000000    0.000000
ULDU*DMY*TMYs       1.000000    0.250000    0.497494
DMY*TMYf*TMYs       1.000000    0.250000    0.497494
ULDU*TMYf           nan         0.000000    0.000000
ULDU*TMYs           1.000000    0.250000    0.497494
TMYf*TMYs           1.000000    0.250000    0.497494
ULDU*DMY            1.000000    0.250000    0.497494
DMY*TMYf            1.000000    0.750000    0.861684
DMY*TMYs            1.000000    0.500000    0.703562
ULDU                1.000000    0.250000    0.497494
TMYf                1.000000    0.750000    0.861684
TMYs                1.000000    0.500000    0.703562
DMY                 1.000000    1.000000    0.994987
```

Tablo 49. Kolombiya Niş İnceleme Alanları Koşul Çıktısı

Koşul	Değişken
Gerekli Koşul	DMY
Yeterli Koşul	TMYf (1); TMYs (2); ULDU (3)
İlgisiz Koşul	-
Dışsal Koşul	-

DMY olmadan oluşturulan tüm patikalarda çıktı olumsuzlukla sonuçlanmıştır. Diğer üç değişken ise değişen oranlarda olup farklı düzeylerde yeterli koşul statüsünde olmuştur. Bunlardan TMYf değişkeni 0.75, TMYs değişkeni 0.5 ve son olarak ULDU değişkeni ise 0.25 değerine haiz olup, sırasıyla birincil, ikincil ve üçüncül yeterli koşul durumunda olduğu görülmüştür. Sonuçlar incelendiğinde ULDU ve TMYf değişkenlerinin bir arada olduğu, ULDU, TMYf ve DMY değişkenlerinin birlikte bulunduğu, ULDU, TMYf ve TMYs değişkenlerinin birlikte olduğu ve ULDU, DMY, TMYf ve TMYf değişkenlerinde oluşan dizilimin olduğu patikalarda çıktı kesinlikle olumsuz olarak sonuçlanmıştır. Analiz kapsamında İlgisiz Koşul ve Dışsal Koşul statüsünde olan değişkenlerin mevcudiyeti tespit edilememiştir. Koşullara yönelik değişkenlerin durumunu özetleyen Tablo 49. Kolombiya Niş İnceleme Alanları Koşul Çıktısı'nda ortaya koyulmuştur.

6.2.4. Paraguay

Çalışma kapsamında Paraguay'ın değerlendirmeye alınan ticaret anlaşmaları incelediğinde niş inceleme alanları kriterlerini karşılayan konuların BHI Sağlık düzenlemeleri ile KOBI düzenlemelerinin olduğu görülmüştür. Bu alanlara yönelik düzenlemelere yönelik hükümlerin bulunduğu anlaşmalar, imzalandıkları dönemdeki Paraguay'ın politik düzlemi ve çıkar gruplarının mevcudiyeti üzerinden ele alınmıştır. Gerçekleştirilen değerlendirme neticesinde, çalışma çerçevesinde belirlenen değişkenler kapsamında elde edilen bulgular ile doğruluk tablosu oluşturulmuştur. Bu doğruluk tablosu aşağıdaki Tablo 50. Paraguay Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu olarak düzenlenmiştir.

Tablo 50. Paraguay Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu

Düzenleme	**Paraguay**	**ULDU**	**DMY**	**TMYf**	**TMYs**
BHI-Paraguay_Tayvan	1	1	1	0	na
KOBI-Paraguay_Tayvan	1	1	1	na	1

Elde edilen bulgular ile oluşturulan yukarıdaki Tablo 43. Paraguay Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu, analiz edilmek üzere R programına sokulmuştur. Analiz neticesinde elde edilen sonuçlar Tablo 51. Paraguay Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı'nda

ortaya koyulmuştur.

Tablo 51. Paraguay Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı

```
************************
SUBSET/SUPERSET ANALYSIS
************************

Outcome: Paraguay

                          raw
                consistency  coverage     combined
                ----------  ----------  ----------
ULDU*DMY*TMYs     1.000000    0.500000    0.703562
ULDU*TMYs         1.000000    0.500000    0.703562
ULDU*DMY          1.000000    1.000000    0.994987
DMY*TMYs          1.000000    0.500000    0.703562
ULDU              1.000000    1.000000    0.994987
TMYs              1.000000    0.500000    0.703562
DMY               1.000000    1.000000    0.994987
************************
SUBSET/SUPERSET ANALYSIS
************************

Outcome: Paraguay

                          raw
                consistency  coverage     combined
                ----------  ----------  ----------
ULDU*DMY*TMYf         nan    0.000000    0.000000
ULDU*TMYf             nan    0.000000    0.000000
ULDU*DMY          1.000000    1.000000    0.994987
DMY*TMYf              nan    0.000000    0.000000
ULDU              1.000000    1.000000    0.994987
TMYf                  nan    0.000000    0.000000
DMY               1.000000    1.000000    0.994987
```

Paraguay'ın niş inceleme alanlarına yönelik oluşturulan doğruluk tablosu içermiş olduğu verilerden kaynaklı olarak TMYf ve TMYs olarak iki farklı analize sokulmuştur. Analiz neticesinde yandaki Tablo 51. Paraguay Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı oluşmuştur. Bir sonraki cümlede yapılacak olan analiz değerlemesi iki analizde yer alan değişkenler için değerler toplamını yarısı olarak, birinde yer alan dizilim değerleri için doğrudan yarısı alınarak ifade edilmiştir. Buna göre Paraguay niş inceleme alanları analizinde Gerekli Koşul kriterlerini karşılayan unsurların tutarlılık ve kapsam noktasında 1 değerine haiz olan DMY değişkeni ile ULDU değişkeni olmuştur. Bu iki değişken sonuca giden tüm patikalarda mevcudiyetlerini sağlamıştır. TMYs değişkeninin ise yeterli koşul statüsünde olduğu tespit edilmiştir. Bu değişkenin değerinin ise 0.25 olduğu ortaya çıkmıştır. Son olarak TMYf değişkeninin ise değeri tutarlılık noktasında geçersiz, kapsam noktasın 0 olarak ölçülmüştür. Bu durum TMYf değişkeninin İlgisiz Koşul kriterlerini karşılayarak bu statüde olduğunun saptanmasına yol açmıştır. Analiz neticesinde Dışsal Koşul durumunun mevcudiyeti ise görülmemiştir.

Tablo 52. Paraguay Niş İnceleme Alanları Koşul Çıktısı

Koşul	Değişken
Gerekli Koşul	DMY; ULDU
Yeterli Koşul	TMYs
İlgisiz Koşul	TMYf
Dışsal Koşul	-

6.2.5. Peru

Çalışma kapsamında Peru'nun değerlendirmeye alınan ticaret anlaşmaları incelendiğinde niş inceleme alanları kriterlerini karşılayan konuların Azınlık ve Etnik Gruplar düzenlemeleri, İşçi ve Emek düzenlemeleri, KOBI düzenlemeleri, Madencilik düzenlemeleri ve Otomotiv düzenlemelerinin olduğu görülmüştür. Bu alanlara yönelik düzenlemelerin ve hükümlerin bulunduğu anlaşmalar, imzalandıkları dönemdeki Peru'nun politik düzlemi ve çıkar gruplarının mevcudiyeti üzerinden ele alınmıştır. Gerçekleştirilen değerlendirme neticesinde, çalışma çerçevesinde belirlenen değişkenler kapsamında elde edilen bulgular ile doğruluk tablosu oluşturulmuştur. Bu doğruluk tablosu aşağıdaki Tablo 53. Peru Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu olarak düzenlenmiştir.

Tablo 53. Peru Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu

Düzenleme	Peru	ULDU	DMY	TMYf	TMYs
Azınlık-Peru_ABD	1	0	1	1	na
Azınlık_Peru_Avustralya	1	1	1	1	na
Azınlık-Peru_Güney Kore	1	0	1	1	na
Azınlık-Peru_Honduras	1	1	1	1	na
Azınlık-Peru_Japonya	1	0	1	1	na
Azınlık-Peru_Kanada	1	0	1	1	na
Azınlık-Peru_Kosta Rika	1	0	1	1	na
Azınlık-Peru_Meksika	1	0	1	1	na
Azınlık-Peru_Panama	1	0	1	1	na
Azınlık-Peru_Singapur	1	0	1	1	na
Isci-Peru_ABD	1	0	1	1	0
Isci-Peru_Avustralya	1	1	1	1	0
Isci-Peru_Güney Kore	1	0	1	1	0
Isci-Peru_Japonya	1	0	1	1	0
Isci-Peru_Kanada	1	0	1	1	0
KOBI-Peru_Avustralya	1	1	1	na	1
KOBI-Peru_Cin	1	0	1	na	1
KOBI-Peru_Güney Kore	1	0	1	na	1
Maden-Peru_Güney Kore	1	0	1	1	1
Otomotiv-Peru_Japonya	1	0	1	0	1

Yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen bulgular ile yukarıdaki Tablo 53. Peru Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu hazırlanmıştır. Hazırlanmış olan bu tablo, R programında analiz edilmiştir. Gerçekleştirilen analiz neticesinde oluşan çıktılar Tablo 54. Peru Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı'nda ortaya koyulmuştur.

Tablo 54. Peru Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı

```
************************
SUBSET/SUPERSET ANALYSIS
************************

Outcome: Peru

                                raw
                    consistency  coverage     combined
                    ----------  ----------  ----------
ULDU*DMY*TMYf*TMYs  nan         0.000000    0.000000
ULDU*TMYf*TMYs      nan         0.000000    0.000000
ULDU*DMY*TMYf       1.000000    0.150000    0.385357
ULDU*DMY*TMYs       1.000000    0.050000    0.222486
DMY*TMYf*TMYs       1.000000    0.050000    0.222486
ULDU*TMYf           1.000000    0.150000    0.385357
ULDU*TMYs           1.000000    0.050000    0.222486
TMYf*TMYs           1.000000    0.050000    0.222486
ULDU*DMY            1.000000    0.200000    0.444972
DMY*TMYf            1.000000    0.800000    0.889944
DMY*TMYs            1.000000    0.250000    0.497494
ULDU                1.000000    0.200000    0.444972
TMYf                1.000000    0.800000    0.889944
TMYs                1.000000    0.250000    0.497494
DMY                 1.000000    1.000000    0.994987
```

Yanda yer alan Tablo 54. Peru Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı'na göre Gerekli Koşul kriterlerini karşılayan tek unsur DMY değişkeni olmuştur. DMY değişkeninin hem tutarlılık hem de kapsam oranı 1 olarak ortaya çıkmıştır. Diğer üç değişken ise düşük düzeyli yeterli koşul statüsünde olduğu görülmüştür. Bunlardan TMYf değişkeni 0.80 değerine, TMYs değişkeni 0.25 değerine ve son olarak ULDU değişkeni 0.2 değerine haiz olmuştur. Öyle ki bu üç değişkenin bir arada olduğu veri dizilimler ilgisiz koşul kriterini karşılamıştır. Ancak genel tablo analizine göre herhangi bir şekilde İlgisiz Koşul kriterine tek başına karşılayan değişken tespit edilememiştir. Benzer şekilde Dışsal Koşul durumu da oluşmamıştır. Bu koşul ve değişken üzerine statüler Tablo 55. Peru İnceleme Alanları Koşul Çıktısı'nda sunulmuştur.

Tablo 55. Peru Niş İnceleme Alanları Koşul Çıktısı

Koşul	Değişken
Gerekli Koşul	DMY
Yeterli Koşul	TMYf (1); TMYs (2); ULDU (3)
İlgisiz Koşul	-
Dışsal Koşul	-

6.2.6. Şili

Araştırma çerçevesinde Şili'nin incelemeye alınan ticaret anlaşmaları irdelendiğinde niş inceleme alanları kriterlerini karşılayan konuların Azınlık ve Etnik Gruplar düzenlemeleri, Göç ve Göçmen düzenlemeleri, İşçi ve Emek düzenlemeleri, KOBI düzenlemeleri, Madencilik düzenlemeleri ve otomotiv düzenlemelerinin olduğu tespit edilmiştir. Bu niş inceleme alanlarına yönelik hükümlerin bulunduğu anlaşmalar, imzalandıkları dönemdeki Paraguay'ın siyasi düzlemi ve çıkar gruplarının aktiflikleri üzerinden ele alınmıştır. Yapılan değerlendirme

sonucunda, çalışma doğrultusunda belirlenen değişkenler üzerinden elde edilen bulgular ile doğruluk tablosu oluşturulmuştur. Bu doğruluk tablosu aşağıdaki Tablo 56. Şili Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu olarak düzenlenmiştir.

Tablo 56. Şili Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu

Düzenleme	Sili	ULDU	DMY	TMYf	TMYs
Azınlık-Sili_Avustralya	1	1	1	1	na
Azınlık-Sili_EFTA	1	1	1	0	na
Azınlık-Sili_Kolombiya	1	1	1	1	na
Azınlık-Sili_Meksika	1	1	1	1	na
Azınlık-Sili_Uruguay	1	1	1	1	na
Goc-Sili_AB	1	1	1	1	na
Isci-Sili_AB	1	1	1	1	1
Isci-Sili_ABD	1	1	1	1	1
Isci-Sili_Arjantin (2017)	1	1	1	1	0
Isci-Sili_Endonezya	1	1	1	1	0
Isci-Sili_Kolombiya	1	1	1	1	0
Isci-Sili_Tayland	1	1	1	1	1
Isci-Sili_Turkiye	1	1	1	1	0
Isci-Sili_Uruguay	1	1	1	1	0
KOBI-Sili_AB	1	1	1	na	0
KOBI-Sili_Arjantin (2017)	1	1	1	na	0
KOBI-Sili_Cin	1	1	1	na	0
KOBI-Sili_Uruguay	1	1	1	na	0
Maden-Sili_Arjantin (1991)	1	1	1	0	1
Maden-Sili_Avustralya	1	1	1	1	1
Maden-Sili_Bolivya	1	1	1	0	1
Maden-Sili_Cin	1	1	1	1	1
Maden-Sili_Kolombiya	1	1	1	1	1
Maden-Sili_Uruguay	1	1	1	1	1
Otomotiv-Sili_Kanada	1	1	1	0	0
Otomotiv-Sili_Meksika	1	1	1	0	0

Gerçekleştirilen incelemeler neticesinde elde edilen bulgular ile yukarıdaki Tablo 56. Şili Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu düzenlenmiştir. Düzenlenmiş olan bu tablo, R programında analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda oluşan çıktılar Tablo 57. Şili Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı'nda ortaya koyulmuştur. Aşağıdaki yer alan bu tablo irdelendiğinde hem DMY hem de ULDU değişkenlerinin tutarlılık ve kapsam noktasında 1 değerine sahip olduğu görülmüştür. Bu değişkenlerin bulunduğu tüm patikalar sonuca erişmiştir. Yeterli koşul kriterleri hususunda TMYf ve TMYs değişkenlerinin bu kriterleri karşıladığı saptanmıştır. TMYf değişkeni 0.65 değere sahip olarak

Tablo 57. Şili Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı

```
************************
SUBSET/SUPERSET ANALYSIS
************************

Outcome: Sili

                                raw
                    consistency  coverage     combined
                    ----------  ----------  ----------
ULDU*DMY*TMYf*TMYs  1.000000    0.269231    0.516274
ULDU*TMYf*TMYs      1.000000    0.269231    0.516274
ULDU*DMY*TMYf       1.000000    0.653846    0.804554
ULDU*DMY*TMYs       1.000000    0.346154    0.585399
DMY*TMYf*TMYs       1.000000    0.269231    0.516274
ULDU*TMYf           1.000000    0.653846    0.804554
ULDU*TMYs           1.000000    0.346154    0.585399
TMYf*TMYs           1.000000    0.269231    0.516274
ULDU*DMY            1.000000    1.000000    0.994987
DMY*TMYf            1.000000    0.653846    0.804554
DMY*TMYs            1.000000    0.346154    0.585399
ULDU                1.000000    1.000000    0.994987
TMYf                1.000000    0.653846    0.804554
TMYs                1.000000    0.346154    0.585399
DMY                 1.000000    1.000000    0.994987
```

birincil düzeyde yeterli koşul iken, TMYs değişkeni 0.35 değeri ile ikincil düzeyde yeterli koşul niteliğinde olmuştur. Her iki değişken için de kendilerinin bulunmadığı dizilimlerde de sonuca ulaşılabildiği tespit edilmiştir. Analiz kapsamında İlgisiz Koşul ve Dışsal Koşul statüsünde olan değişkenlerin mevcudiyeti bulunamamıştır. Koşullara yönelik değişkenlerin durumunu özetleyen Tablo 58. Şili Niş İnceleme Alanları Koşul Çıktısı'nda ortaya koyulmuştur.

Tablo 58. Şili Niş İnceleme Alanları Koşul Çıktısı

Koşul	Değişken
Gerekli Koşul	DMY; ULDU
Yeterli Koşul	TMYf (1); TMYs (2)
İlgisiz Koşul	-
Dışsal Koşul	-

.

6.2.7. Uruguay

Çalışma kapsamına alınan Şili'nin ticaret anlaşmaları içerisinde niş incelme kriterlerini karşılayan tek alan Otomotiv düzenlemeleri üzerinedir. Bu niş inceleme alanına yönelik hükümlerin bulunduğu anlaşmalar, imzalandıkları dönemdeki Uruguay'daki konuya dair olan politik yaklaşım ve çıkar gruplarının etkinlikleri üzerinden ele alınmıştır. Gerçekleştirilen inceleme sonucunda, çalışma doğrultusunda belirlenen değişkenler üzerinden elde edilen bulgular ile doğruluk tablosu hazırlanmıştır. Bu doğruluk tablosu aşağıdaki Tablo 59. Uruguay Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu şeklinde düzenlenmiş ve aşağıda kendisine yer verilmiştir.

Tablo 59. Uruguay Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu

Düzenleme	Uruguay	ULDU	DMY	TMYf	TMYs
Otomotiv-Uruguay_Arjantin	1	1	1	0	1
Otomotiv-Uruguay_Sili	1	1	1	0	1

Elde edilen bulgular neticesinde yukarıdaki Tablo 59. Şili Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu oluşturulmuştur. Oluşturulan bu tablo, R programında analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda ulaşılan çıktılar Tablo 60. Uruguay Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı'nda gösterilmiştir.

Tablo 60. Uruguay Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı

```
************************
SUBSET/SUPERSET ANALYSIS
************************

Outcome: Uruguay

                                raw
                    consistency  coverage     combined
                    ----------  ----------  ----------
ULDU*DMY*TMYf*TMYs  nan         0.000000    0.000000
ULDU*TMYf*TMYs      nan         0.000000    0.000000
ULDU*DMY*TMYf       nan         0.000000    0.000000
ULDU*DMY*TMYs       1.000000    1.000000    0.994987
DMY*TMYf*TMYs       nan         0.000000    0.000000
ULDU*TMYf           nan         0.000000    0.000000
ULDU*TMYs           1.000000    1.000000    0.994987
TMYf*TMYs           nan         0.000000    0.000000
ULDU*DMY            1.000000    1.000000    0.994987
DMY*TMYf            nan         0.000000    0.000000
DMY*TMYs            1.000000    1.000000    0.994987
ULDU                1.000000    1.000000    0.994987
TMYf                nan         0.000000    0.000000
TMYs                1.000000    1.000000    0.994987
DMY                 1.000000    1.000000    0.994987
```

Yandaki Tablo 60. Uruguay Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı incelendiğinde veri dizilimlerinin aynı şekilde olmasından kaynaklı olarak Gerekli Koşul şartlarını sağlayan üç değişken bulunmuştur. Bu değişkenler DMY değişkeni, ULDU değişkeni ve TMYs değişkenidir. Diğer değişken olan TMYf değişkeni ise haiz olduğu 0 değeri ile İlgisiz Koşul kriterini karşılamıştır. Bu durumda Uruguay'da otomotiv düzenlemelerinde DMY, ULDU ve TMYs değişkenlerinin ortak bir düzlemde buluşarak etkin oldukları, ancak TMYf değişkeninin bu sektöre dair herhangi bir etkide bulunamadığı tespit edilmiştir. Analiz çerçevesinde Dışsal Koşul statüsünde olan değişkenlerin

Tablo 61. Uruguay Niş İnceleme Alanları Koşul Çıktısı

Koşul	Değişken
Gerekli Koşul	DMY; ULDU; TMYs
Yeterli Koşul	-
İlgisiz Koşul	TMYf
Dışsal Koşul	-

mevcudiyeti bulunamamıştır. Koşullara yönelik değişkenlerin durumunu özetleyen Tablo 61. Uruguay Niş İnceleme Alanları Koşul Çıktısı'nda ortaya koyulmuştur.

6.3.Kıta Bazlı Ölçekleme

Bu ölçekleme düzeyinde çalışma kapsamına giren anlaşmalarda belirlenmiş olan tüm niş alanları irdelemeye alınmıştır. İrdelemeye alınan niş inceleme alanları doğrultusunda yapılan araştırmalar neticesinde elde edilen bulgular, çalışmada belirlenmiş olan değişkenler çerçevesinde, kullanılarak doğruluk tablosu oluşturulmuştur. Oluşturulan doğruluk tablosu R programında analiz edilmiştir. Analiz neticesinde Latin Amerika bölgesinde imzalanan anlaşmalarda hangi değişkenin ve bu değişkene bağlı olan aktörün diğerlerine göre daha belirleyici bir konumda olduğu saptanmıştır.

Tablo 62. Latin Amerika Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu

Düzenleme	Latin Amerika	ULDU	DMY	TMYf	TMYs
KOBI-Arjantin_Sili	1	1	1	1	1
Nukleer-Arjantin_Brezilya	1	1	1	1	0
Otomotiv-Arjantin_Brezilya	1	1	1	1	1
Otomotiv-Arjantin_Uruguay	1	1	1	1	1
Maden-Bolivya_Sili	1	1	1	1	1
Nukleer-Brezilya_Arjantin	1	1	1	0	1
BHI-Brezilya_Guyana	1	0	1	1	1
BHI-Brezilya_Meksika	1	0	1	1	1
BHI-Brezilya_Surinam	1	0	1	1	1
Otomotiv-Brezilya_Arjantin	1	1	1	1	1
EkoTurizm-Ekvador_Guatemala	1	0	1	1	1
Azınlık-Kolomibya_Kanada	1	0	1	1	na
Azınlık-Kolombiya_Sili	1	0	1	1	na
KOBI-Kolombiya_Güney Kore	1	1	1	na	1
Maden-Kolombiya_Sili	1	0	1	1	1
BHI-Paraguay_Tayvan	1	1	1	0	0
KOBI-Paraguay_Tayvan	1	1	1	na	1
Azınlık-Peru_ABD	1	0	1	1	na
Azınlık_Peru_Avustralya	1	1	1	1	na
Azınlık-Peru_Güney Kore	1	0	1	1	na
Azınlık-Peru_Honduras	1	1	1	1	na
Azınlık-Peru_Japonya	1	0	1	1	na
Azınlık-Peru_Kanada	1	0	1	1	na
Azınlık-Peru_Kosta Rika	1	0	1	1	na
Azınlık-Peru_Meksika	1	0	1	1	na
Azınlık-Peru_Panama	1	0	1	1	na

Azınlık-Peru_Singapur	1	0	1	1	na
Isci-Peru_ABD	1	0	1	1	0
Isci-Peru_Avustralya	1	1	1	1	0
Isci-Peru_Güney Kore	1	0	1	1	0
Isci-Peru_Japonya	1	0	1	1	0
Isci-Peru_Kanada	1	0	1	1	0
KOBI-Peru_Avustralya	1	1	1	na	1
KOBI-Peru_Cin	1	0	1	na	1
KOBI-Peru_Güney Kore	1	0	1	na	1
Maden-Peru_Güney Kore	1	0	1	1	1
Otomotiv-Peru_Japonya	1	0	1	0	1
Azınlık-Sili_Avustralya	1	1	1	1	na
Azınlık-Sili_EFTA	1	1	1	0	na
Azınlık-Sili_Kolombiya	1	1	1	1	na
Azınlık-Sili_Meksika	1	1	1	1	na
Azınlık-Sili_Uruguay	1	1	1	1	na
Goc-Sili_AB	1	1	1	1	na
Isci-Sili_AB	1	1	1	1	1
Isci-Sili_ABD	1	1	1	1	1
Isci-Sili_Arjantin (2017)	1	1	1	1	0
Isci-Sili_Endonezya	1	1	1	1	0
Isci-Sili_Kolombiya	1	1	1	1	0
Isci-Sili_Tayland	1	1	1	1	1
Isci-Sili_Turkiye	1	1	1	1	0
Isci-Sili_Uruguay	1	1	1	1	0
KOBI-Sili_AB	1	1	1	na	0
KOBI-Sili_Arjantin (2017)	1	1	1	na	0
KOBI-Sili_Cin	1	1	1	na	0
KOBI-Sili_Uruguay	1	1	1	na	0
Maden-Sili_Arjantin (1991)	1	1	1	0	1
Maden-Sili_Avustralya	1	1	1	1	1
Maden-Sili_Bolivya	1	1	1	0	1
Maden-Sili_Cin	1	1	1	1	1
Maden-Sili_Kolombiya	1	1	1	1	1
Maden-Sili_Uruguay	1	1	1	1	1
Otomotiv-Sili_Kanada	1	1	1	0	0
Otomotiv-Sili_Meksika	1	1	1	0	0
Otomotiv-Uruguay_Arjantin	1	1	1	0	1
Otomotiv-Uruguay_Sili	1	1	1	0	1

Çalışma kapsamında yapılana araştırmalar neticesinde elde edilen bulgular ile hazırlana yukarıdaki Tablo 62. Latin Amerika Niş İnceleme Alanları Doğruluk Tablosu, hangi değişkenlerin en derecede etkinliğe haiz olduklarını tespit etmek için R programında analize sokulmuştur. Analiz neticesinde elde edilen çıktılar aşağıdaki Tablo 63. Latin Amerika Analiz Çıktısı'nda ortaya koyulmuştur.

Tablo 63. Latin Amerika Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı

```
************************
SUBSET/SUPERSET ANALYSIS
************************

Outcome: LatinAmerika

                                raw
                    consistency  coverage     combined
                    ----------  ----------  ----------
ULDU*DMY*TMYf*TMYs  1.000000    0.184615    0.427515
ULDU*TMYf*TMYs      1.000000    0.184615    0.427515
ULDU*DMY*TMYf       1.000000    0.400000    0.629285
ULDU*DMY*TMYs       1.000000    0.307692    0.551920
DMY*TMYf*TMYs       1.000000    0.276923    0.523597
ULDU*TMYf           1.000000    0.400000    0.629285
ULDU*TMYs           1.000000    0.307692    0.551920
TMYf*TMYs           1.000000    0.276923    0.523597
ULDU*DMY            1.000000    0.646154    0.799808
DMY*TMYf            1.000000    0.707692    0.837028
DMY*TMYs            1.000000    0.446154    0.664599
ULDU                1.000000    0.646154    0.799808
TMYf                1.000000    0.707692    0.837028
TMYs                1.000000    0.446154    0.664599
DMY                 1.000000    1.000000    0.994987
```

Yanda bulunan çalışma çerçevesinde incelemeye alınmış olan ticaret anlaşmalarında niş inceleme alanlarına dair değişkenlerin analiz çıktı verilerinin gösterilmiş olduğu Tablo 63. Latin Amerika Niş İnceleme Alanları Analiz Çıktısı incelendiğinde Gerekli Koşul kriterlerini karşılayan unsurun DMY değişkeni olduğu tespit edilmiştir. Tutarlılık ve kapsam hususunda 1 değerine sahip olan bu değişken, çıktıya erişilen tüm patikalarda bulunan ve çıktıya ulaşılması için mevcudiyetinin zorunlu olduğu bir statüdedir. Diğer üç değişken ise değişen düzeylerde yeterli koşul niteliğinde olmuştur, TMYf değişkeni 0.71 değeriyle birincil, ULDU değişkeni 0.65 değeriyle ikincil ve son olarak TMYs değişkeni 0.45 değeriyle üçüncül düzeyde yeterli koşul statüsündedir. Buna göre incelenen anlaşmalarda yer alan niş inceleme alanlarının anlaşma hükümlerinde yer almasında DMY değişkeni ve bu değişkenin ifade etmiş olduğu devlet merkezli yaklaşımın temel etken olduğu tespit edilmiştir. Analiz çerçevesinde İlgisiz Koşul ve Dışsal Koşul statüsünde olan değişkenlerin mevcudiyeti saptanamamıştır. Koşullara yönelik değişkenlerin durumunu özetleyen Tablo 64. Latin Amerika Koşul Çıktısı'nda ortaya koyulmuştur.

Tablo 64. Latin Amerika Niş İnceleme Alanları Koşul Çıktısı

Koşul	Değişken
Gerekli Koşul	DMY
Yeterli Koşul	TMYf (1); ULDU (2); TMYs (3)
İlgisiz Koşul	-
Dışsal Koşul	-

7. SONUÇ

Uluslararası ticaret anlaşmaları, küresel ekonomik ve diplomatik sisteminin temel taşlarından birini oluşturmaktadır. Bu araştırmada, çalışma alanı olarak belirlenen Latin Amerika devletlerinin, küresel ekonomik sistemin önemli araçlarından biri olan uluslararası ticaret anlaşmalarına taraf olduklarında sahip oldukları motivasyonlar, sorgulanarak derinlemesine bir şekilde incelenmiştir.

Çalışma kapsamında bkNKA yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, nitel ve nicel araştırma yöntemlerini bir arada kullanan bir metottur. Minimal düzeylerdeki gerekli ve yeterli koşulları kombine ederek dizi-teorik özelliğe haiz olan bu yöntem, vakaları nedensel koşulların ve çıktıların konfigürasyonları şeklinde inceleyerek belirli şartın veya şartların hangi kümesel düzeyde çıktılar ile ilintisinin bulunduğunu ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda bkNKA yönteminin temelinde vaka temeline dayanma, karşılaştırma, teori ve bulgu arasında diyalogda bulunma, çoklu konjonktürel nedenselliği irdeleme ve vaka açıklamalarının düzeyini belirleyebilme özellikleri yer almaktadır.

bkNKA metodun kullanıldığı bu çalışmada, Latin Amerika devletlerinin ticaret anlaşmalarındaki saiklerini saptamak için üç değişken belirlenmiştir. Bu değişkenler; Uluslararası Liberal Düzene Uyum (ULDU), Devlet Merkezli Yaklaşım Modeli (DMY) ve Toplum Merkezli Yaklaşım Modeli (TMY)'dir. ULDU değişkeni, uluslararası ticaret anlaşmalarında önemli bir rol oynayan hükümet yöneticilerinin ideolojik eğilimlerini ve bu eğilimlerin mevcut uluslararası liberal düzenle ne derecede uyumlu olduğunu ölçmeyi amaçlayan bir kavramdır. Devletlerin yönetici erklerinde bulunan kişilerin benimsedikleri siyasal ideolojilerin, uluslararası ticaret düzeninin hakim anlayışı olan liberal anlayış ile ne ölçüde uyumlu olduğunu göstermesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda ULDU değişkeni çalışmada; klasik realizm, neorealizm ve neoklasik realizm kapsamındaki realist anlayışlar, klasik liberalizm, neoliberalizm ve liberal kurumsalcılık çerçevesindeki liberal yaklaşımlar ve klasik Marksizm, bağımlılık teorisi, dünya sistemleri teorisi ve 21.yüzyıl sosyalizmi alt başlıklarıyla Marksist teoriler bağlamında ele alınmıştır.

İkinci değişken olan DMY, Ticaret politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında devletin merkezi rolünü vurgulayan bir kavramdır. Uluslararası ticaret ilişkilerinde devletin

stratejik ve ekonomik çıkarlarını korumak ve geliştirmek amacıyla aktif bir rol üstlenmesi gerektiğine vurguda bulunmuştur. Milli menfaat, güç dengesi, bağımsızlık ve jeopolitik stratejiler olmak üzere dört temel kavrama dayanan DMY, bu çerçevede, devletlerin dış politika tercihlerinin ve ulusal çıkarlarının uluslararası ticaret dinamiklerini nasıl şekillendirdiğine odaklanmıştır. Bu bağlamda DMY değişkeni; realist düşünce ve buna bağlı anlayışlar olan merkantilizm ve neomerkantilizm, liberal yaklaşım, rasyonel kuram ve post-yapısalcılık teorileri kapsamında çalışılmıştır.

Üçüncü değişken olan TMY ise ticaret politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında toplumsal çıkarları, katılımcı demokrasiyi ve sürdürülebilir kalkınmayı ön planda tutan bir modellemedir. Günümüz modern toplumunun çoğulcu özelliğinden kaynaklı olarak, gücün ve iktidarın salt bir aktör ya da yapılanmada toplanamaması temeline dayanan TMY, küreselleşen dünyada uluslararası ticaretin sadece ekonomik bir faaliyet olmadığını, aynı zamanda sosyal, çevresel ve etik boyutları olan kompleks bir olgu olduğunu vurgulamıştır. Bu özellikleri doğrultusunda TMY; katılımcı anlayış, şeffaflık ve hesap verebilirlik, sosyal ve çevresel koruma, adil ticaret ve yerel ekonomiler ile kültürel çeşitliliğin korunması prensiplerine dayanmaktadır. Yalnızca devlet erkelerinin alacağı kararları eleştiren TMY, bu doğrultuda karar alma mekanizmalarında yalnızca ilgili yönetici elitlerin değil, toplumun istek ve taleplerini dile getiren baskı gruplarının da yer alması gerektiğini ifade etmiştir. Bu kapsamda TMY değişkeni; plüralist yaklaşım, korporatist yaklaşım, yeni sağ yaklaşımı, Marksist yaklaşım, ekolojik perspektif ve neoklasik yaklaşımlar olan rasyonel seçim kuramı, Chicago Okulu, Virginia yaklaşımı, Olson yaklaşımı ve post-Keynesyen yaklaşım etrafında ele alınmıştır.

Bu çalışmada bkNKA metodu doğrultusunda, ULDU, DMY ve TMY değişkenleri çerçevesinde 56 uluslararası ticaret anlaşması iki aşamalı olarak incelemeye alınmıştır. İlk aşamada Maxqda analiz programı ile kodlamaları yapılan bu anlaşmalardaki niş inceleme alanları tespit edilmiştir. Maxqda programı anlaşmaların içeriklerinin saptanması ve bu içeriklerin sınıflandırılması noktalarında oldukça kullanışlı bir imkan oluşturmuştur. İkinci aşamada ise R analiz programı kullanılmıştır. Bu program, tespit edilen niş inceleme alanlarının -bkNKA kapsamında- sayısal veri sonuçlarının ortaya çıkarılması noktasında verimli ve nitelikli bir araç işlevi görmüştür.

Araştırmada gerçekleştirilen analizler, bkNKA yöntemi çerçevesinde, 0-1 arasında beliren değer düzleminde, Gerekli Koşul, Yeterli Koşul, İlgisiz Koşul ve Dışsal Koşul tespiti

doğrultusunda uygulanmıştır. Bu koşulların durum tespitleri üçlü ölçeklendirme sınıflandırması çerçevesinde yapılmıştır. Bu ölçeklendirmeler alan bazlı ölçekleme, ülke bazlı ölçekleme ve kıta bazlı ölçekleme olarak gerçekleştirilmiştir.

Alan bazlı ölçekleme kapsamında; Azınlık ve Etnik Gruplara Yönelik Düzenlemeler, Bitki, Hayvan ve İnsan Sağlığı Düzenlemeleri, İşçi ve Emek Düzenlemeleri, KOBI Düzenlemeleri, Madencilik Düzenlemeleri, Nükleer Düzenlemeleri ve Otomotiv Düzenlemeleri analiz edilmiştir. Azınlık ve Etnik Gruplara Yönelik Düzenlemeler alanı incelendiğinde DMY değişkeninin "1" değeri ile gerekli koşul olduğu, TMYf ve ULDU değişkenlerinin yeterli koşul olduğu saptanmıştır. Bitki, Hayvan ve İnsan Sağlığı Düzenlemeleri ele alındığında DMY değişkeninin tekrardan "1" değeriyle gerekli koşul olduğu, TMYf ve TMYs değişkenlerinin "0.75" değeriyle birincil düzeyde yeterli koşul durumuna sahip oldukları, ULDU değişkeninin ise "0.25" değeriyle üçüncül düzeyde yeterli koşul oluğu tespit edilmiştir. İşçi ve Emek Düzenlemelerine bakıldığında DMY ve TMYf değişkenlerinin haiz oldukları "1" değeriyle gerekli koşul oldukları, "0.69" değeriyle ULDU ve "0.23" değeriyle TMYs değişkenlerinin yeterli koşul statüsünde oldukları belirlenmiştir. KOBI Düzenlemeleri alanı incelendiğinde DMY değişkeninin "1" değeriyle gerekli koşul, ULDU ve TMYs değişkenlerinin sırasıyla sahip oldukları "0.8" ve "0.6" değerleriyle yeterli koşul oldukları tespit edilmiştir. Bir diğer niş inceleme alanı olan Madencilik Düzenlemeleri irdelendiğinde DMY ve TMYs değişkenlerinin "1" değerine sahip olarak gerekli koşul oldukları, ULDU ve TMYf değişkenlerinin "0.78" değeriyle yeterli koşul oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Nükleer Düzenlemeler alanı kapsamında yapılan analiz neticesinde ise DMY ve ULDU değişkenlerinin "1" değeriyle gerekli koşul, TMYf ve TMYs değişkenlerinin "0.5" değeriyle yeterli koşul oldukları saptanmıştır. Alan bazlı ölçekleme kapsamındaki son niş inceleme alanı Otomotiv Düzenlemeleri olmuştur. DMY değişkeni "1" değeriyle gerekli koşul olurken, ULDU değişkeni "0.88", TMYs değişkeni "0.75" ve TMYf değişkeni "0.38" değeriyle yeterli koşul statüsünde olmuşlardır.

Ülke bazlı ölçekleme analizi en az iki farklı anlaşma veya iki farklı niş inceleme alanına haiz olan aktörler çerçevesinde yapılmıştır. Bu doğrultuda Arjantin, Brezilya, Kolombiya, Paraguay, Peru, Şili ve Uruguay inceleme altına alınmıştır. Koşul incelemeleri noktasında Arjantin için DMY, TMYf ve ULDU değişkenleri "1" değerine haiz olarak gerekli koşul, TMYs değişkeninin değeri "0.75" ile yeterli koşul olduğu saptanmıştır. Brezilya'nın çıktılarına bakıldığında DMY ve TMYs değişkenlerinin "1" değeri ile gerekli koşul, TMYf ve ULDU

değişkenlerinin sırasıyla “0.8” ve “0.4” değerlerine sahip olarak yeterli koşul niteliğinde oldukları görülmüştür. Kolombiya’nın imzaladığı anlaşmalar çerçevesinde oluşan çıktılar neticesinde DMY’nin “1” değeri ile gerekli koşul; TMYs, TMYf ve ULDU’nun sırasıyla “0.75”, “0.5” ve “0.25” değerlerine haiz oldukları belirlenmiştir. Ülke bazlı incelemede Paraguay ele alındığında DMY ve ULDU değişkenlerinin “1” değerinde olarak gerekli koşul oldukları, TMYs değişkeninin 0.25 değeri ile yeterli koşul olduğu ve “0” değeri ile TMYf değişkeninin ilgisiz koşul niteliğinde olduğu saptanmıştır. Peru açısından analiz gerçekleştirildiğinde DMY değişkeninin “1” değeriyle gerekli koşul; TMYf değişkeninin “0.8” değeri, TMYs değişkeninin “0.25” değeri ve ULDU değişkeninin “0.2” değeri ile yeterli koşul şartlarını karşıladıkları tespit edilmiştir. Şili ülkesi incelemeye alındığında DMY ve ULDU değişkenlerinin “1” değeriyle gerekli koşul; TMYf değişkeninin “0.65”, TMYs değişkeninin “0.35” değeriyle yeterli koşul oldukları görülmüştür. Ülke bazlı ölçeklemede irdelenen son ülke olan Uruguay’ın çıktılarına bakıldığında DMY, ULDU ve TMYs değişkenlerinin “1” değerine sahip olarak gerekli koşul oldukları, TMYf değişkeninin “0” değeri ile ilgisiz koşul olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Üçüncü ölçekleme düzeyi olan kıta bazlı ölçekleme çerçevesinde bulgular incelenirken, incelemeye alınan bütün ticaret anlaşmaları belirlenen niş alanlar doğrultusunda analiz edilmiştir. Analiz sonuçları ele alındığında DMY değişkeninin “1” değerine sahip olarak gerekli koşul; TMYf değişkeninin “0.71” değeri ile birincil, ULDU değişkeninin “0.65” değeri ile ikincil ve TMYs değişkeninin “0.45” değeri ile üçüncül düzeyde yeterli koşul niteliğinde olduğu tespit edilmiştir.

Elde edilen bu veriler ışığında, çalışma kapsamında belirlenmiş olan değişkenlerin, bkNKA yönteminin çıktı düzeyleri ile ilişkilendirildiğinde; DMY değişkeninin gerekli koşul statüsünde olduğu saptanmıştır. Buna göre, Latin Amerika devletlerinin uluslararası ticaret anlaşmaları imzalarken, yönetimde bulunan erklerin tercihleri kapsamında devlet odaklı motivasyonlar ile hareket ettikleri görülmüştür. Böylelikle, temel motivasyon unsurunun DMY kapsamında gerçekleştiği bulunmuştur.

NKA yönteminin diğer çıktı düzeyi olan yeterli koşul kapsamında elde edilen sonuçlar incelendiğinde, sırasıyla TMYf, ULDU ve TMYs değişkenlerinin üçünün de bu koşul düzleminde oldukları belirlenmiştir. Bu değişkenlerin anlaşmaların imzalanmasında değişen düzeylerde etkilerinin oldukları, ancak, anlaşmanın gerçekleşmesinde zorunlu etmen olmadıkları sonucuna erişilmiştir. Yeterli koşul düzleminde faktörel statüdeki toplumsal

grupların daha ön plana çıktığı, bunu hükümetlerin benimsedikleri siyasal ideoloji tercihlerinin uluslararası liberal sistemle ilişkisinin izlediği ve son düzeyde de sektörel statüdeki toplumsal grupların etkili olduğu tespit edilmiştir.

Elde edilmiş olan bu çıktılar neticesinde, giriş bölümünde ifade edilen dört hipotezin test sonuçları ise aşağıdaki gibidir;

H1: Latin Amerika'daki ticaret anlaşmaları, yalnızca ekonomik saikler ile gerçekleştirilmektedir.

Yukarıda ortaya koyulmuş olan veriler ele alındığında, bu hipotezdeki öneri DMY değişkeninin baskın etkisi nedeniyle kısmi olarak çürütülmüştür. İncelemeye alınan ticaret anlaşmaları iktisadi motivasyonlara doğası gereği sahiptir. Ancak, gerçekleştirilen analiz neticesinde, tüm anlaşmalarda devlet odaklı politika tercihlerini temsil eden DMY değişkeninin etkin bir şekilde var olduğu saptanmıştır. DMY'nin "1" değerine sahip olması, Latin Amerika'daki ticaret anlaşmalarında devletin çok güçlü bir role sahip olduğunu göstermektedir. Yüksek DMY değeri, ticaret anlaşmalarının sadece ekonomik değil, aynı zamanda politik ve stratejik hedeflerle de şekillendirildiğini işaret etmektedir. Bu durum, devletlerin ulusal çıkarlarını, güvenlik kaygılarını ve jeopolitik hedeflerini de göz önünde bulundurduklarını ortaya koymaktadır. Yine benzer şekilde faktörel kategoriye dahil olan toplumsal grupları ifade eden TMYf ve TMYs değişkenlerinin "0.71" ve "0.45" değerleri ile toplumsal çıkarların, katılımcı demokrasinin ve sürdürülebilir kalkınmanın ticaret anlaşmalarında önemli bir rol oynadığını saptanmaktadır. Bu değer çıktıları, ticaret anlaşmalarının yalnızca ekonomik saiklerle değil, aynı zamanda toplumsal talepler ve baskı gruplarının etkisiyle de şekillendiğini ortaya koymaktadır. ULDU değişkeni açısından değerlendirme yapıldığında, "0.65" değeriyle Latin Amerika ülkelerinin uluslararası liberal ekonomik düzene belirli bir ölçüde uyum sağladığını ifade etmektedir. Ancak, bu değer aynı zamanda ticaret anlaşmalarının salt ekonomik mantıkla değil, ideolojik eğilimler ve uluslararası sistemle uyum arayışı çerçevesinde de şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu sebeple, ekonomik faktörlerin önemli olduğunu, ancak tek belirleyici olmadığını belirtmektedir. Sonuç olarak, Latin Amerika'daki ticaret anlaşmaları yalnızca ekonomik saiklerle gerçekleştirilmemektedir. Aksine, bu anlaşmalar karmaşık bir faktörler bütününün sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Ekonomik çıkarlar önemli bir rol oynasa da başta baskın devlet politikaları etkisi olmak üzere; toplumsal talepler, ideolojik eğilimler ve uluslararası sistemle uyum gibi faktörler de ticaret anlaşmalarının şekillenmesinde kritik öneme sahiptir. Bu sonuç, Latin Amerika'daki ticaret anlaşmalarının çok boyutlu ve

karmaşık bir yapıya sahip olduğunu, sadece ekonomik perspektiften değil, aynı zamanda politik, sosyal ve stratejik açılardan da değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

H2: Ticaret anlaşmalarının yapılmasında liberal ekonomik anlayış önemli bir faktördür.

Elde edilen veriler ışığında, bu hipotez kısmi olarak doğrulanmıştır. Çalışma kapsamında liberal ekonomik anlayışı ifade eden ULDU değişkeninin, sahip olduğu "0.65" değeri ile Latin Amerika ülkelerinin uluslararası liberal ekonomik düzene önemli ölçüde uyum sağladığını, ancak tam bir entegrasyonun gerçekleşmediğini belirtmektedir. Bu çıktı, liberal ekonomik anlayışın ticaret anlaşmalarında önemli bir faktör olduğunu, ancak tek belirleyici olmadığını işaret etmektedir. DMY değişkeninin "1" değerine haiz olması ise devlet erkinin ticaret anlaşmalarında çok güçlü bir role sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, liberal ekonomik anlayışın yanı sıra devlet müdahalesinin ve ulusal çıkarların da önemli olduğunu ortaya koymaktadır. TMYf ve TMYs değişkenlerinin "0.71" ve "0.45" değerleri toplumsal faktörlerin ve katılımcı demokrasinin de ticaret anlaşmalarında önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Liberal ekonomik anlayışın yanı sıra toplumsal taleplerin ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin de ticaret anlaşmalarının yapımında dikkate alındığını ve bir motivasyon kaynağını oluşturduğunu ifade etmektedir. Bu doğrultuda, Latin Amerikalı devletlerin ticaret anlaşmalarını gerçekleştirirken serbest ticaret, piyasa ekonomisi ve uluslararası ekonomik entegrasyon gibi liberal ekonomi prensiplerini belirli ölçüde benimsediklerini; ancak, liberal ekonomik anlayışın tek başına belirleyici olmayıp devlet politikalarının ve ulusal çıkarların da önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, bu anlaşmaların oluşturulmasında işçi hakları, çevre koruma, sosyal adalet gibi toplumsal taleplerin de dikkate alındığını ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, hipotez kısmi olarak doğrulanmıştır. Liberal ekonomik anlayış, Latin Amerika'daki ticaret anlaşmalarının yapılmasında önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, araştırma sonuçları aynı zamanda liberal ekonomik anlayışın tek belirleyici faktör olmadığını da ortaya koymaktadır. Devlet merkezli anlayışın ve toplumsal faktörlerin önemli bir rol oynadığını belirten çıktı değerlerine ulaşılması, ticaret anlaşmalarının yapılmasında çoklu faktörlerin etkili olduğunu göstermektedir.

H3: Ticaret anlaşmalarının hayata geçirilmesinde yönetici elitlerin ideolojik tutumları belirleyici rol oynamaktadır.

Bu hipotez, analiz çıktıları incelendiğinde, doğrulanmıştır. Yönetici elitlerin tercihlerinin etkinliğini temsil eden DMY değişkeninin, "1" değeriyle bütün analiz

düzeylerinde ve tüm anlaşmalarda, NKA metodunun gerekli koşul statüsünü karşıladığı tespit edilmiştir. Bu statü, anlaşmaların gerçekleştirilmesinde vazgeçilmez unsur niteliğindedir. Bu çıktı değeri, devletin ticaret anlaşmalarında çok güçlü bir role sahip olduğunu göstermektedir. Devletin kendi gündemini ve menfaatlerini güçlü bir şekilde uygulayabildiğini ifade etmektedir. Yönetici elitler, ticaret anlaşmalarının müzakere edilmesi, imzalanması ve uygulanması süreçlerinde kilit karar vericiler olarak görünmektedir. Benzer şekilde, Yönetici elitlerin ideolojik tutumları, ticaret anlaşmalarının içeriğini, kapsamını ve yönünü belirlemede önemli bir faktör olmaktadır. Aynı zamanda, devlet politikalarının ticaret anlaşmalarında baskın olduğu anlamına da gelmektedir ve yönetici elitlerin dış politika vizyonları, ticaret anlaşmalarının yönünü belirleyebildiği anlamı ortaya çıkmaktadır. Diğer değişkenler ele alındığında, TMYf ve TMYs değişkenlerinin "0.71" ve "0.45" değerleri toplumsal taleplerin, katılımcı demokrasinin ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin ticaret anlaşmalarının şekillenmesinde dikkate değer bir etkiye sahip olduğunu işaret etmektedir. ULDU değişkenin "0.65" değeri ise anlaşmaların yönetici elitlerin ideolojik tutumlarının uluslararası normlar ve beklentilerle etkileşim içinde olduğunu, ancak tamamen bu düzene tabi olmadığını ifade etmektedir. Sonuç olarak, ilgili hipotez doğrulanmakta olup, yönetici elitlerin ticaret anlaşmalarının hayata geçirilmesinde çok önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir. Bu rol, elitlerin ideolojik tutumlarıyla şekillenmekte ve ticaret anlaşmalarının içeriğini, kapsamını ve uygulanmasını doğrudan etkilemektedir. Ticaret politikalarının oluşturulmasında ve analizinde yönetici elitlerin ideolojik tutumlarının önemli bir etken olarak dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ancak, uluslararası liberal düzen ve toplumsal faktörlerle etkileşim içinde olduğunu da göstermektedir.

H4: Ticaret anlaşmaları gerçekleştirilirken toplumsal grupların etkisi bulunmamaktadır.

Analiz sonucunda elde edilen verilere bakıldığında, bu hipotez, ticaret anlaşmalarında toplumsal grupların herhangi bir etkisi olmadığını ifade etmektedir. Ancak, toplumsal grupları temsil eden değişkenler olan TMYf ve TMYs değişkenleri için ulaşılan sonuçlar incelendiğinde, hipotezin bütünüyle çürütüldüğü tespit edilmiştir. İki değişken sırasıyla haiz oldukları "0.71" ve "0.45" değerleri ile hipotezin öne sürdüğü iddianın aksine, toplumsal faktörlerin ticaret anlaşmalarında önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Toplumsal taleplerin, sivil toplum kuruluşlarının, sendikaların, iş dünyası temsilcilerinin, yerel halkların ve diğer paydaşların ticaret anlaşmalarının şekillenmesinde dikkate değer bir rol oynadığını işaret etmektedir. Bu toplumsal gruplar ticaret anlaşmalarını etkilemek için lobi faaliyetleri,

kamuoyu oluşturma çabaları, protesto ve gösteriler, medya baskısı ve politika yapıcılar ile doğrudan iletişim gibi mekanizmalar ile ticaret anlaşmalarının içeriğini, zamanlamasını veya uygulanmasını etkileyebilmektedirler. TMYf değeri ile evre örgütleri, sürdürülebilir kalkınma savunucuları gibi grupların ticaret anlaşmalarında çevresel ve sosyal standartların dikkate alınmasını sağlamada, sendikaların ve işçi örgütlerinin ticaret anlaşmalarında işçi haklarının korunması, adil çalışma koşulları gibi konuları dikkate almada, yerel toplulukların ve bölgesel grupların, ticaret anlaşmalarının kendi bölgelerini nasıl etkileyeceği konusunda söz sahibi olmalarında ve toplumsal grupların ticaret anlaşmalarının müzakere süreçlerinde daha fazla şeffaflık ve demokratik katılım talep etmede etkili olabildiklerini işaret etmektedir. TMYs değeri ile de farklı ekonomik sektörlerin temsilcilerinin ticaret anlaşmalarının şekillenmesinde rol oynadıklarını ve bu grupların, kendi sektörlerinin çıkarlarını korumak veya geliştirmek için anlaşmaların belirli yönlerini etkilemeye çalıştıklarını ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, toplumsal grupların ticaret anlaşmalarının gerçekleştirilmesinde önemli bir etkiye sahip olduğunu açıkça göstermektedir. Bu etki, -DMY değişkeninin "1" değerinde olması dikkate alındığında- devletin güçlü rolüne rağmen varlığını sürdürmektedir. Bu çıktılar, Latin Amerika bağlamında ticaret anlaşmalarının karmaşık bir sosyo-politik sürecin ürünü olduğunu ve toplumsal grupların bu süreçte aktif bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, Latin Amerika'daki ticaret anlaşmalarının motivasyonları ve dinamikleri üzerine yapılan bu araştırma, bölgedeki ticaret politikalarının karmaşık ve çok boyutlu doğasını ortaya koymaktadır. Yapılan araştırma ile elde edilen çıktılar neticesinde çok boyutlu motivasyonların varlığı göze çarpmaktadır. Bu doğrultuda, ticaret anlaşmalarının motivasyonlarının, sadece ekonomik çıkarlarla sınırlı olmadığı; siyasi, ideolojik ve toplumsal faktörlerin de önemli rol oynadığı görülmektedir. Değişkenler üzerinden elde edilen çıktı değerleri dikkate alındığında, ticaret anlaşmalarında, devletin ve yönetici elitlerin ticaret anlaşmalarında çok güçlü bir role sahip olduğunu tespit edilmektedir. Aynı zamanda, yönetici elitlerin ideolojik tutumları, ticaret anlaşmalarının şekillenmesinde ve uygulanmasında belirleyici bir faktör olduğu saptanmaktadır. Bu durum bölgenin tarihsel devletçi geleneği ve korumacı ekonomi politikalarıyla olan derin bağlantısının devamı niteliğinde işaretler sunmaktadır. Neo-merkantilist eğilimlerin güçlü bir şekilde varlığını sürdürdüğü anlamı çıkarılabilmektedir. Diğer yandan, toplumsal grupların da ticaret anlaşmalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında önemli bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Ticaret anlaşmalarında sivil toplumun ve çıkar gruplarının belirgin bir düzeyde etkin oldukları görülmektedir. Başta, yerel halklar ve çevre örgütleri olmak üzere, bu tür grupların ticaret

politikalarının şekillenmesinde kritik bir faktör oldukları ifade edilebilmektedir. Bu durum, klasik devlet merkezli yaklaşımların tek başına yeterli olmadıkları ve toplumsal taleplerin de politika oluşturma süreçlerine dahil edildiği manasına geldiği şeklinde çıkarımlara öncü olabilmektedir. Bir başka inceleme düzeyi olarak, Latin Amerika ülkelerinin uluslararası liberal ekonomik düzene belirli bir ölçüde uyum sağladığını, ancak tam bir entegrasyonun gerçekleşmediği sonuçlarına ulaştırmaktadır. Bu durum, bölgenin bir yandan küresel ekonomik sisteme entegre olma çabasını sürdürürken, diğer yandan kendi özgün ekonomik ve sosyal dinamiklerini koruma arzusu olduğunu ortaya koymaktadır. Tüm bunlar dikkate alındığında, Latin Amerika bölgesinde hibrit bir anlayışın benimsendiği görülmektedir. Devlet aktörünün merkezi rolünü koruduğu, ancak toplumsal talepleri de dikkate aldığı bu modelde, bölge ülkelerinin kendine özgü sosyo-ekonomik yapısını ve kurumsal kapasitesini yansıtırken, küresel ekonomik sistemle olan etkileşimini de optimize etmeye çalıştığı görülmektedir. Bir diğer deyişle, araştırma kapsamında incelenen ticaret anlaşmaları çerçevesinde, Latin Amerika devletlerinin ekonomik kalkınma hedefleriyle siyasi ve stratejik amaçlar arasında bir denge oluşturmaya çalıştığı değerlendirmesi yapılabilmektedir.

Latin Amerika'nın ticaret anlaşmaları ekosistemindeki bu hibrit yapı, bölgenin ekonomik entegrasyonunun geleceğine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Devlet-toplum ilişkilerinin ticaret politikalarına yansıması, bölgenin kendine özgü karakteristiğini oluştururken, bu dinamiklerin doğru anlaşılması ve yönetilmesi, gelecekteki ticaret anlaşmalarının başarısı için belirleyici olacaktır. Bu çerçevede, araştırmamızın sunduğu bulgular hem akademik literatüre katkı sağlamakta hem de politika yapıcılar için değerli içgörüler sunmaktadır.

Bu çalışma, ticaret anlaşmaları ve ticaret anlaşmalarının dizaynı literatüründe kendine özgü bir konuma sahiptir. Ticaret anlaşmaları literatürü açısından değerlendirildiğinde, literatürde var olan çalışmaların birçoğu salt ekonomik bir açıdan konuyu ele almıştır. Ancak bu çalışmada, politik ekonomi disiplinine uygun bir şekilde, ekonomik boyutun yanı sıra politik ve toplumsal boyutlar da inceleme altına alınmıştır. Dahası çalışmanın mercek altına aldığı bölge olarak seçilen Latin Amerika coğrafyasına odaklanılmasıyla birlikte çalışma, bölgeye yönelik sınırlı literatürün geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Üstelik bunu yaparken yalnızca bölgenin öne çıkan aktörlerine odaklanmayıp, diğer aktörlerin de araştırma kapsamında değerlendirilmesi bir diğer önemli hususu oluşturmaktadır. Ticaret anlaşmalarının dizaynı açısından çalışma değerlendirildiğinde, bu alanda yer alan literatürdeki çalışmalara da katkıda

bulunduğu görülmektedir. Metodolojik olarak da göreceli olarak yeni bir araştırma yöntemi olan NKA'dan faydalanan literatürde yer alan bazı çalışmalarda; çevresel hükümler, dijital ticaret düzenlemeleri, fikri mülkiyet hakları, işçi hakları, uyuşmazlık çözüm mekanizması gibi niş noktalar incelenirken (Allee ve Elsig, 2014; Allee ve Elsig, 2016; Morin, Dür, Lechner, 2018; Raess ve Sari, 2018; Surbeck, 2019; Carrere, Olarreaga ve Raess, 2021; Elsig ve Klotz, 2021), bazı çalışmalarda da ticaret dışı konuların yaygınlaşması meselesi ele alınmıştır (Lechner, 2017; Milewicz, Hollway, Peacock ve Snidal, 2018). Bu çalışma ise anlaşmaların dizaynını hem ticari olmayan meselelerin analiz edilmesiyle içerik yönünden hem de anlaşmayı imzalayan tarafların bu içeriklere anlaşmalarda yer vermelerinin temelinde yer alan motivasyonları ortaya koymaya çalışmasıyla politik ekonomi perspektifinden irdelemiştir. Böylelik ticaret anlaşmalarının oluşturulması noktasında tarafların politik, ekonomik ve toplumsal iç dinamikleri konu haline getirilmiş ve literatürdeki bu boşluk doldurulmaya çalışılmıştır.

Diğer yandan, araştırmanın potansiyel sınırlamaları da bulunmaktadır. Bunlardan ilki veri sınırlamalarıdır. Araştırma, belirli bir zaman dilimini ve sınırlı sayıda ülkeyi kapsamakta olup, bu durum bulguların genelleştirilebilirliğini etkilemektedir. İkinci husus metodolojik kısıtlamalardır. Çalışma kapsamında belirlenmiş olan değişkenler, karmaşık ticaret dinamiklerini tam olarak yansıtmakta yetersiz kalabilir. Üçüncü husus, ülkeler arası farklılıklardır. Latin Amerika ülkeleri arasındaki ekonomik, siyasi ve toplumsal farklılıklar, belirli modeller veya yaklaşımlarla açıklanamayacak kadar çeşitli olabilir. Dördüncü husus olarak dış faktörlerin etkisidir. Buna göre, küresel ekonomik trendler, uluslararası politik dinamikler gibi dış faktörlerin etkisi tam olarak ölçülmemiş olabilir. Son husus olarak ise zaman içerisinde veya aktörün kendi iç dünyasındaki değişimler gelmektedir. Ülkelerin iç dinamikleri ve yönetici pozisyonda bulunan aktörlerin veya toplumsal grupların saikleri zaman içerisinde değişim yaşama ihtimaline sahiptir.

KAYNAKÇA

ABBEA. Associação Brasileira de Bem-Estar Animal. https://abbea.org.br

ABEN. Associaçao Brasileira de Energia Nuclear, http://www.aben.org.br/

ABRASCO. Associação Brasileira de Saúde Coletiva, https://abrasco.org.br/sobre-a-abrasco/

ACARA, Asociación de Concesionarios de Automotores de la República Argentina, www.acara.org.ar

Acharya, A. (2001). Constructing a Security Community in Southeast Asia. London: Routledge.

ACM. Asociacion Colombiana de Mineria, acmineria.com.co

ACOPI. Asociación Colombiana de Pequeñas y Medianas Empresas, https://www.acopi.org.co/

Addis, C. (1999). Taking the Wheel: Auto Parts Firms and the Political Economy of Industrialization in Brazil. *Penn State University Press*, 45-67.

ADEFA. adefa.org.ar

AFAC. www.afac.org.ar

AFRODES. Asociacion Nacional de Afrocolombianos Desplazados, https://www.afrodescolombia.org/mision-identidad

AIDESEP. Asociacion Interetnica de Desarollo de la Selva Peruana, https://www.aidesep.org.pe/

AIPA. www.aipa.org.ar

AJEP. Asociación de Jóvenes Emprendedores del Paraguay, https://aje.org.py/

Aktan, C. Can (1993), “Politikada Rant Kollama”, Amme Đdare Dergisi, cilt: 26, sayı: 4, TODAİE Yayınları, ss. 119-136, Ankara

Aktan, Coşkun Can ve Dilek Dileyici, “Siyasal Karar Alma Sürecinde Çıkar Grupları”, CoĢkun Can Aktan (Ed.), Modern Politik İktisat Kamu Tercihi içinde, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007.

Al, Arzu ve Gökhan Katıtaş. (2017). “Uluslararası Politik Ekonomi: Var Olanın Fark Edilişi”, Arzu Al, Meral Balcı ve İmam Bakır Kanlı (Ed.). Uluslararası Politik Ekonomi 1 içinde. Ankara: Savaş Yayınları, ss.1-44.

Albó, X. (1994). And from Kataristas to MNRistas? The surprising and bold alliance between Aymaras and neoliberals in Bolivia. In D. L. Van Cott (Ed.), Indigenous peoples and democracy in Latin America (pp. 55-81). St. Martin's Press.

Alden, C. ve Amnon, A. (Ed.). Foreign Policy Analysis New approaches. Londra: Routledge, 2011.

Alkan , H. (1999) , Avrupa Birliği Karar Alma Süreçlerinde Baskı Grupları , Türk İdare Dergisi, (422) , Ankara .

Allee, Todd and Manfred Elsig. 2014. “Dispute settlement provisions in PTAs: New data and new concepts”, in Andreas Dür and Manfred Elsig (eds). Trade cooperation: The purpose, design and effects of preferential trade agreements (Cambridge: Cambridge University Press).

Allee, Todd, and Manfred Elsig. 2016. “Why do some international institutions contain strong dispute settlement provisions? New evidence from preferential trade agreements”. The Review of International Organizations, vol. 11, pp. 89-120.

Allison, Graham T. ve Morton H. Halperin. “Bureaucratic politics: A paradigm and some policy implications”. World Politics. Vol.24, (1972), ss.40–79.

AMICH, Asociación Civil de Mujeres Inmigrantes, https://www.consulado.gob.cl/comunidades/asociaciones-chilenas/asociacion-civil-de-mujeres-inmigrantes-amich

ANAC. Asociación Nacional Automotriz de Chile, https://www.anac.cl/

Andreas Dür ve Manfred Elsig, Introduction: The Purpose, Design and Effects of Preferential Trade Agreements, içinde *Trade Cooperation: The Purpose, Design and Effects of Preferential Trade Agreements*, Londra, Cambridge University Press, 2013; 1-26.

ANEF. Asociación Nacional de Empleados Fiscales, www.anef.cl/info

ANFAVEA. Associação Nacional dos Fabricantes de Veículos Automotores, www.anfavea.com.br

Angell, A. (2007). Democracy After Pinochet: Politics, Parties and Elections in Chile. Institute of Latin American Studies.

Antkiewicz, A. & Whalley, J. (2005). China's new regional trade agreement. World Economy, 28(10), 1539-1557.

APP. Asociación de PYME Perú, http://www.asociacionpymeperu.com/)

APRIMIN. Asociación de Grandes Proveedores Industriales de la Minería, www.aprimin.cl

APRODEH. Asociación Pro Derechos Humanos, https://www.aprodeh.org.pe/

Arango, A. R. C. (2015). Mining and conflict in Colombia: The role of the state. *Journal of Latin American Studies*, 47(3), 481-507.

Arı, Tayyar (1997), Amerika'da Siyasal Yapı/Lobiler ve Dış Politika, Alfa Yayınları, İstanbul.

Arı, Tayyar (2004), Uluslararası Đlişkiler ve Dış Politika, Alfa Yayınları, Đstanbul.

ARP. Federación de Asociaciones Rurales del Paraguay, https://www.arp.org.py

ASEI. Asociación de Empresas Inmobiliarias del Perú, asei.com.pe

ASEPY. Asociación de Emprendedores del Paraguay, https://asepy.org/

ASONEDH. Asociación Negra de Defensa y Promoción de los Derechos Humanos, https://asonedhperu.org

Ávalos, B., ve Bellei, C. (2019). "Chapter 2 Recent Education Reforms in Chile: How Much of a Departure from Market and New Public Management Systems?". In Politics of Education in Latin America. Leiden, The Netherlands: Brill.

Avrupa Komisyonu, https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/how-read-trade-agreement)

Axelrod, R. ve Keohane, R. O. (1985). Achieving Cooperation under Anarchy: Strategies and Institutions. *World Politics*, *38*(1), 226–254.

Ay, Hakan. (2003), Baskı Gruplarının Gücü ve Siyasal Karar Alma Sürecine Etkisi, Yasal Soygun, Editör: C. Can Aktan, Zaman Kitap, Đstanbul, ss. 185-230.

Baer, M. (2015). From water wars to water rights: Implementing the human right to water in Bolivia. Journal of Human Rights, 14(3), 353-376.

Baer, W. (2014). The Brazilian economy: Growth and development (7th ed.). Lynne Rienner Publishers.

Baggot, Rob, Pressure Groups Today, England: Machester Universty Pres, 1995.

Baier, Scott L., and Jeffrey H. Bergstrand. 2007. 'Do Free Trade Agreements Actually Increase Members' International Trade?' Journal of International Economics 71: 72– 95.

Bakırtaş, İbrahim, Politik Aktörler, Bursa: Ekin Kitabevi, 2007

Bakunin, M. (1973) Selected Writings, ed. Lehning. Londra: Cape

Balaam, D. N., ve Dillman, B. (2015). Uluslararası Ekonomi Politiğe Giriş. (Nasuh Uslu, çev.). Ankara: Adres Yayınları

Balassa, Bela, and Associates. 1971. The structure of protection in developing countries. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Balcı, Ali. "Diskors ve Pratik Olarak Dış Politika". Uluslararası İlişkiler. Vol.4, No.15, (2007), ss.67-87.

Baldwin, R. E. (2016). The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization. Harvard University Press.

Baldwin, R. E. (2019). The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization. Harvard University Press.

Baldwin, Richard, and Jaimovich, Dany. 2012. 'Are Free Trade Agreements Contagious?' Journal of International Economics 88 (1): 1–16.

Baldwin, Richard. 1993. 'A Domino Theory of Regionalism', NBER Working Papers Cambridge MA. National Bureau of Economic Research (NBER) Working Paper No. 4465.

Bambaci, J., Saront, T., & Tommasi, M. (2002). The Political Economy of Economic Reforms in Argentina. The Journal of Policy Reform, 5(2), 75–88. https://doi.org/10.1080/13841280214092

Barletta, M. (1997). The military nuclear program in Brazil. *Center for International Security and Arms Control*, Stanford University.

Barona, L. E. ve Gómez, J. C. (2013). El papel de las pymes en el crecimiento económico de Colombia. *Revista de Economía Institucional*, *15*(29), 217-242.

Barton, J.R. (2003). A Political Geography of Latin America. New York: Taylor & Francis.

Bastías G., Pantoja T., Leisewitz T. ve Zárate V. (2008). Health care reform in Chile. CMAJ. 179(12), 1289-92.

BBC. (2016). "Who is Peru's new leader Pedro Pablo Kuczynski?". BBC News. https://www.bbc.com/news/world-latin-america-36459958

Bebbington, A. (1999). Capitals and capabilities: A framework for analyzing peasant viability, rural livelihoods and poverty. *World Development, 27* (12), 2021-2044.

Bebbington, A. ve Williams, M. (2008). Water and Mining Conflicts in Peru. *Mountain Research and Development*, 28(3) : 190-195.

Bebbington, L. H. P. (2013). Colombia's mining boom: The politics of extraction. *Extractive Industries and Society*, 1(1), 22-32.

Becker, M. (2013). The Stormy Relations between Rafael Correa and Social Movements in Ecuador. *Latin American Perspectives*, 40(3), 43-62.

Becker, M. (2018). The Rise and Fall of Rafael Correa's "Citizen's Revolution" in Ecuador. *Journal of Democracy*, *29*(2), 101-115.

Belló, M., ve Becerril-Montekio, V. M. (2019). Sistema de salud de Argentina. Salud Pública de México, 53, s96-s108.

Benítez, J. A., ve Martínez, L. (2017). La política agraria de Horacio Cartes: Impacto en la sanidad vegetal y animal. *Agrociencia Paraguaya*, 5(1), 112-128.

Benítez, M. ve González, J. (2017). Health policy in Paraguay: A case study of decentralization and primary health care. *International Journal of Health Policy and Management*, *6*(12), 703-712.

Bergman, M. (2018). More money, more crime: Prosperity and rising crime in Latin America. Oxford University Press.

Bethell, L. (2008). Politics in Brazil under Collor. Cambridge University Press.

Bilge, Suat. Milletlerarası Politika. Ankara: AÜ SBF Yayınları, 1966.

Birch, M. H. (2017). Financing development: The political economy of public-private partnerships in Paraguay. *Bulletin of Latin American Research*, 36(1), 68-82.

Blonigen, Bruce. 2008. New evidence on the formation of trade policy preferences. Working Paper no. 14627. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.

Blustein, P. (2005). And the money kept rolling in (and out): Wall Street, the IMF, and the bankrupting of Argentina. PublicAffairs

Bohórquez Morán, C. L. (2006). Francisco de Miranda. Precursor de las Independencias de la América Latin. Caracas: Fundación Editorial el perro y la rana

Borzutzky, S. (2006). Health care policy in Chile: The Lagos administration. *Latin American Politics and Society, 48*(1), 1-30. https://doi.org/10.1353/lap.2006.0005

Bozkurt, Ömer ve Turgay Ergun (1998), Kamu Yönetimi Sözlüğü, Editör: Seriye Sezen, TODAİE Yayınları, Ankara.

Brander, J. A., & Spencer, B. J. (1985). Export subsidies and international market share rivalry. Journal of International Economics, 18(1-2), 83-102.

Briceno Ruiz, J. (2013). The Andes: A long tradition of thought and practice about regional integration, in A. R. Puntigliano and J. Briceño-Ruiz (Eds.), The Resilience of Regionalism in Latin America and the Caribbean. Development and Autonomy, (ss.146-182), Houndsmill: Palgrave

Britannica. (2024). Chile. In Encyclopædia Britannica. https://www.britannica.com/place/Chile

Brown, C. W. ve Peter Jackson, Public Sector Economics, Oxford: Balckwell, 1994

Brown, D. (2000) Contemporary Nationalism: Civic, Ethnocultural and Multicultural Politics. Londra: Routledge

Brummer, Klaus ve Valerie Hudson. "The Boundedness of Foreign Policy Analysis Theory?". Global Society. Vol.31, No.2, (2017), ss.157-166.

Burke, E. (1975) On Government, Politics and Society, ed. B. W. Hill. Londra: Fontana

CAMCHAL. Cámara Chilena del Comercio, www.camchal.cl

CAME. www.came.org.ar

Cárdenas, D. F. ve Halpenny, E. A. (2014). Tourism and sustainability in Ecuador: perspectives and challenges. *Sustainable Development*, *22*(6), 393-408.

Cárdenas, M., ve Kugler, M. (2016). The Political Economy of Structural Reforms in Colombia. *Brookings Institution*.

Cardoso, F. H., & Faletto, E. (1979). Dependency and Development in Latin America. University of California Press.

Carrère, C., Olarreaga, M. & Raess, D. 2021. Labor clauses in trade agreements: Hidden protectionism?. Review of International Organizations.

Castiglioni, Rossana. (2012). Social policy reform and continuity under the Bachelet administration.

CChC. Cámara Chilena de la Construcción, www.cchc.cl

CCL. Cámara de Comercio de Lima, https://www.camaralima.org.pe/

CCL. Cámara de Comercio de Lima, https://www.camaralima.org.pe/

CCP. Confederacion Campesina del Peru, https://www.escr-net.org/member/confederacion-campesina-del-peru-ccp

Centro Cultural Quechua Aymara, centrointernacionalquechuaaymara.blogspot.com

CFR. (2017). A Conversation With Michelle Bachelet. https://www.cfr.org/event/conversation-michelle-bachelet. Accessed: 20 April 2024.

CFR. (2020). A Conversation With President Sebastián Piñera of Chile. Council on Foreign Relations. https://www.cfr.org/event/conversation-president-sebastian-pinera-chile. Accessed 20 April 2020.

CGTP. Central General de Trabajadores del Perú, https://www.cgtp.org.pe/

Challener, Richard D. "The Military and the Conduct of Foreign Policy". World Politics. Vol.9, No.4, (1957), s.610-622.

Chang, H. J. (2002). Kicking Away the Ladder: Development Strategy in Historical Perspective. Anthem Press

Chase-Dunn, C., & Grimes, P. (1995). World-Systems Analysis. Annual Review of Sociology, 21, 387-417.

Chayes, Abram, and Antonia Handler Chayes, "Compliance Without Enforcement: State Behavior Under Regulatory Treaties," Negotiation Journal 7 (July 1991), pp. 311-31

Chayes, Abram, and Antonio Handler Chayes. 1990. From law enforcement to dispute settlement. Intemational Security 14:147-64.

CHIRAPAQ, Centro de Culturas Indigenas de Peru, https://www.iwgia.org/es/aliados/94-centro-de-culturas-indigenas-del-peru-chirapaq.html

CIA World Factbook Bolivia. 2024. Bolivia, https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/bolivia/

CIA World Factbook Brazil. (2024). https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/brazil/

CIA World Factbook Colombia. (2024). Colombia, https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/colombia/

CIA World Factbook Ekvador. (2024). Ekvador, https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ecuador/

CIA World Factbook Paraguay. (2024). Paraguay, https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/paraguay/

CIA World Factbook Peru. (2024). Peru, https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/peru/

CIA World Factbook Uruguay. (2024). Uruguay, https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/uruguay/

CIAU. Cámara de Importadores de Automóviles del Uruguay, https://www.ciu.com.uy

CIDOB Bolivia. http://www.cidob-bo.org

CIDOB. (2016). Lideres Politicos: Jorge Battle Ibanez. https://www.cidob.org/lideres-politicos/jorge-luis-batlle-ibanez Retrieved 25 April 2024.

CM, Consejo Minerio, consejominerio.cl

CMVP. Colegio de Médicos Veterinarios del Paraguay, https://www.senacsa.gov.py/index.php/informacion-publica/listados-oficiales/listas-de-veterinarios-privados/medicos-veterinarios-acreditados

CNA. Confederacion Nacional Agraria, https://www.cna.org.pe

CAVEM. Cámara Nacional de Comercio Automotriz de Chile. www.cavem.cl

CNCP, Cámara Nacional de Comercio del Perú, https://camaranacional.org.pe

CNEA, Comisión Nacional de Energía Atómica, www.cnea.gob.ar

CNEN. Comissao Nacional de Energia Nuclear, https://www.gov.br/cnen/pt-br

CNM. Confederação Nacional dos Metalúrgicos, www.cnm.org.br

CNSaude. Confederação Nacional de Saúde, http://cnsaude.org.br/sobre-a-cnsaude

Cocks, P. (1980). Towards a Marxist theory of European integration. International Organization. 34(1), 1–40

CoH. Corporación Humanas, https://www.humanas.cl/

Collins, C., Hite, K. ve Joignant, A. (2013). The Politics of Memory in Chile: From Pinochet to Bachelet, Boulder, Co.: Lynne Rienner First Forum.

Colombia Diversa. https://colombiadiversa.org/quienes-somos/

CONACAMI. Confederacion Nacional de Comunidades e Peru Afectades por la Mineria, https://www.cetri.be/CONACAMI-10-anos-tejiendo?lang=fr

CONADI. Corporación Nacional de Desarrollo Indígena, www.conadi.gob.cl

CONADI. https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=30620

Conaghan, C. M., ve Malloy, J. M. (1994). Unsettling statecraft: Democracy and neoliberalism in the central Andes. University of Pittsburgh Press.

Conaghan, C., ve De la Torre, C. (2008). The Permanent Campaign of Rafael Correa: Making Ecuador's Plebiscitary Presidency. *The International Journal of Press/Politics*, 13(3), 267-284.

CONAIE, Confederación de Nacionalidades Indígenas del Ecuador- https://conaie.org/

CONAMAQ. https://www.conamaq.org/

CONAMYPE. Confederación Nacional de Micro y Pequeña Empresa del Perú, https://www.conamype.gob.pe/

CONATRACOPS. Confederación Nacional de Trabajadores del Comercio y Servicios, www.conatracops.cl

CONFECAMARAS. Confederacion Colombiana de Camaras de Comercio, https://confecamaras.org.co/

CONFIEP. Confederación Nacional de Instituciones Empresariales Privadas, https://www.confiep.org.pe/

Conselho Federal de Medicina Veterinária. https://www.cfmv.gov.br

Contreras, M. E., ve Talavera Simoni, M. L. (2003). The Bolivian education reform 1992-2002: Case studies in large-scale education reform. World Bank.

CORFO Antofagasta. Corporación de Desarrollo de la Región de Antofagasta, www.corfoantofagasta.cl

Cox, C. (2005). Educational reform in Chile: Context, content and implementation. *Comparative Education Review, 49*(1), 90-113.

CPILAP. http://www.cpilap.com/

Crabtree, J., ve Whitehead, L. (2008). Unresolved tensions: Bolivia past and present. University of Pittsburgh Press.

Croplife Brasil, croplifebrasil.org

CTC. Confederación de Trabajadores del Cobre, www.ctc.cl

CTP. Confederación de Trabajadores del Perú, ctp-peru.org

Cusack, A. K. (2019). Venezuela, ALBA, and the limits of post-neoliberal regionalism in Latin America and the Caribbean. Springer.

CUT, Central Unitaria de Trabajadores, www.cut.cl

CUT. Central Unitaria de Trabajadores del Perú, https://cutperu.org.pe

Dargent, E., & Muñoz, P. (2016). Peru: A Close Win for Continuity. *Journal of Democracy*, 27(4), 145-158.

Davidson, Paul "Post Keynesian Economics: Solving the Crisis in Economic Theory", The Public Ġnterest Special Edition, 1980, ss.151-173

De Jonge, Jan (2012). *Rethinking rational choice theory : a companion on rational and moral action*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan

De La Reza, G. A. (2006). El Congreso de Panamá de 1826 y Otros Ensayos de Integración Latinoamericana en el Siglo XIX. México D.F.: Universidad Autónoma Metropolitana

De Melo, Jaime, und Arvind Panagariya. 1992. The New Regionalism in Trade Policy: An Interpretive Summary of a Conference. Washington, DC: World Bank eLibrary.

Decreto 1114/1997. (1997). Régimen Jurídico del Automotor, servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/verNorma.do?id=46927

Decreto 1451/2017. (2017). Autorización De Sociedades De Comercialización Internacional Que Comercialicen Bienes de las Micro, Pequeñas y Medianas Empresas https://www.mipymes.gov.co/normatividad/decretos/decreto-1451-2017-ci-mipymes.aspx

Decreto 165/1997. (1997). İthal edilen ürünlere yönelik emisyon sınırlarının belirlenmesi, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=70550

Decreto 1856/1996. (1996). Yerli Halkların Kalkınması İçin Fon Kurulması, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=18638

Decreto 21/1994. (1994). Expomin'90'ın Resmi ve Uluslararası Fuar Olarak İlanı, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=89713

Decreto 2706/2012. (2012). Sobre el marco técnico normativo de información financiera para las microempresas, https://www.mipymes.gov.co/mipymes/media/mipymes/Documentos/Decreto-2706-del-27-de-Diciembre-de-2012.pdf

Decreto 289/1995. (1995). Reforma del Estado - Baja de Automotores, https://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/verNorma.do?id=14748

Decreto 342/1991. (1991). Hidratlı alkol fiyatının benzinle rekabet edecek düzeyde kalması, https://www.planalto.gov.br/ccivil_03/decreto/1990-1994/D342.htm

Decreto 342/2004. (2004). Promulga La Convencion De Las Naciones Unidas Contra La Delincueniıa Organizada Transnacional y Sus Protocolos Contra El Trafıco Ilicito de Migrantes Por Tierra, Mar y Aire y Para Prevenır, Reprımır y Sancıonar La Trata De Personas, Especıalmente Mujeres y Nıñoshttps://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=235583

Decreto 3749. Exento Concede Personalıdad Jurídıca Y Aprueba Estatutos A "Fundacıón Centro De Investıgacıón Para Las Polítıcas Públıcas De La Pequeña Y Medıana Empresa", De Santıago, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=283785

Decreto 392/1994. (1994). Yerlı Statüsünün Akreditasyonunu, Yerli Toplulukların Anayasasını ve Yerli Kültürlerin Tarihi Mirasının Korunmasının Düzenlenmesi https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=12976

Decreto 4954/2004. (2004). Inspeção E Fiscalização Da Produção E Do Comércio De Fertilizantes, Corretivos, İnoculantes, Ou Biofertilizantes, Remineralizadores E Substratos Para Plantas Destinados À Agricultura, https://www.planalto.gov.br/ccivil_03/_ato2004-2006/2004/decreto/d4954.htm

Decreto 84/2005. (2005). Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=238928

Decreto 98896/1990. (1990). Minas Gerais Kalkınma Bankası'nın, İtalyan otomobil üreticisi olan Fiat -Chrysler Otomobilin Brezilya temsilciliğine krediyi garantisi vermesi https://www.planalto.gov.br/ccivil_03/decreto/1990-1994/D98896.htm

Decreto Legislativo 1015/2008. (2008). https://www.leyes.congreso.gob.pe/documentos/DecretosLegislativos/01015.pdf

Decreto Legislativo 1066/2008. (2008). https://www.leyes.congreso.gob.pe/documentos/DecretosLegislativos/01066.pdf

Decreto Legislativo No 014-2013-MTPE/3. (2013). Directiva Nacional Nº002-2013-MTPE/3/18, “Servicio de Acercamiento Empresarial de la Ventanilla Única de Promoción del Empleo”, https://www.gob.pe/institucion/mtpe/normas-legales/277120-014-2013-mtpe-3

Decreto Legislativo No 6-2017-PRODUCE. (2017). https://www.gob.pe/institucion/produce/normas-legales/177835-006-2017-produce

Decreto Supremo No 001-2007-TR. (2007). Créase la Comisión Nacional para la Lucha contra el Trabajo Forzoso, https://www.gob.pe/institucion/mtpe/normas-legales/3277116-001-2007-tr

Decreto Supremo No 001-2012-MC. (2012). https://bdpi.cultura.gob.pe/sites/default/files/2019-06/Decreto%20supremo%20N°%20001-2012-MC.pdf

Decreto Supremo No 004-2009-TR. (2009). Acto de discriminación en contra de las trabajadoras del hogar, https://www.gob.pe/institucion/mtpe/normas-legales/5409323-004-2009-tr

Decreto Supremo No 005-2013-TR. (2013). Crean el "Registro Nacional de Trabajadores de Construcción Civil - RETCC" y aprueban el "Reglamento del Registro Nacional de Trabajadores de Construcción Civil - RETCC", https://www.gob.pe/institucion/mtpe/normas-legales/2312338-005-2013-tr

Decreto Supremo No 005-2016-MC. (2016). https://www.gob.pe/institucion/cultura/normas-legales/206204-005-2016-mc

Decreto Supremo No 007-2010-TR. (2010). https://www.gob.pe/institucion/impulsaperu/normas-legales/861838-007-2010-tr

Decreto Supremo No 007-2017-MINAM. (2017). https://www.minam.gob.pe/disposiciones/decreto-supremo-n-007-2017-minam-2/

Decreto Supremo No 009-2007-TR. (2007). Aprobar el “Plan Nacional para la Lucha contra el Trabajo Forzoso” elaborado por la Comisión Nacional para la Lucha contra el Trabajo Forzoso creada mediante, https://www.gob.pe/institucion/mtpe/normas-legales/3278114-009-2007-tr

Decreto Supremo No 009-2009-TR. (2009). https://www.gob.pe/institucion/impulsaperu/normas-legales/861838-009-2009-tr

Decreto Supremo No 010-2016-TR. (2016). Nacional para la lucha contra el Trabajo Forzoso Modifícase el artículo 1 del Decreto Supremo N° 001-2007-TR, que crea la Comisión Nacional para la Luchacontra el Trabajo Forzoso, https://www.gob.pe/institucion/mtpe/normas-legales/3278042-010-2016-tr

Decreto Supremo No 012-2007-MTC. (2007). Plan Nacional de Desarrollo de la Industria Automotriz https://transparencia.mincetur.gob.pe/documentos/newweb/portals/0/documentos/viaticos/RS_012_2007.pdf

Decreto Supremo No 015-2017-TR. (2017). https://busquedas.elperuano.pe/dispositivo/NL/1551410-3

Decreto Supremo No 020-2012-TR. (2012). El objetivo de la presente norma es regular la actividad de colocación laboral en el territorio nacional y para el extranjero; que debe ser realizada por las Agencias Privadas de, https://www.gob.pe/institucion/mtpe/normas-legales/277160-020-2012-tr

Decreto Supremo No 022-2016. (2016). https://www.gob.pe/institucion/minedu/normas-legales/170912-022-2016-minedu

Decreto Supremo No 023-2009-MTC. (2009). Reglamento para la Importación de Vehículos Usados, https://transparencia.mincetur.gob.pe/documentos/newweb/portals/0/documentos/viaticos/RS_023_2009.pdf

Decreto Supremo No 042-2009-EM. (2009). https://cdn.www.gob.pe/uploads/document/file/5355791/4795633-d-s-nro-052-2009-em.pdf?v=1698786157

Desan, C. (2014). Making Money: Coin, Currency, and the Coming of Capitalism. Oxford University Press

DFL 11/2015. (2015). Fija Planta De Personal Del Servıcıo De Salud Antofagasta, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=281847

DFL 2/2008. (2008). Revisao Corporación Nacional de Desarrollo Indígena - CONADI https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=271033

Dieterich, H. (2007). Hugo Chávez y el socialismo del siglo XXI. Monte Avila Editores Latinoamericana.

Dinçer, M. (1999). Lobicilik, Alfa Yayınları, İstanbul.

Dini, M., ve Stumpo, G. (2002). "Análisis de la política de fomento a las pequeñas y medianas empresas en Chile." *CEPAL - Serie desarrollo productivo*.

Dominguez, J. (2007). International cooperation in Latin America: The design of regional ınstitutions by slow accretion. Acharya, A. & Johnston A.I. (Eds.), Crafting Cooperation. Regional International Institutions in Comparative Perspective, Cambridge: Cambridge University Press, 83-128

Downs, A. (1957). An Economic Thoery of Democracy, New York: Harper and Row.

Downs, George W., David M. Rocke and Peter N. Barsoom, “Is the Good News about Compliance Good News about Cooperation?” International Organization, Vol. 50, No. 3 (Summer, 1996), pp. 379-406

Duffau, N. (2022). The Independence of Uruguay and the Atlantic World. *Oxford Research Encyclopedia of Latin American History. https://oxfordre.com/latinamericanhistory/view/10.1093/acrefore/9780199366439.001.0001/acrefore-9780199366439-e-1036.* Retrieved 25 April 2024

Duncan Snidal, “The Limits of Hegemonic Stability Theory” International Organization Vol. 39, No. 4 (Autumn, 1985); 579-614

Durand, F. (2017). *The Political Economy of Peru under Ollanta Humala: The Challenges of Inclusive Growth*. Palgrave Macmillan.

Duvarger, Maurice (1993), Siyasi Partiler, Çev., Ergun Özbudun, 4. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara.

Eatwell, R. (1996) Fascism: A History. Londra: Vintage.

Edwards, S. (2009). Latin American Heroes: Uribe of Colombia. *Business Week.*

Elsig, Manfred and Sebastian Klotz. 2021. "Digital trade rules in preferential trade agreements: Is there a WTO impact?". Global Policy, vol. 12, no. 4, pp. 25-36.

EMBRAPA. https://www.embrapa.br/sobre-a-embrapa

ENAC. www.enac.org.ar

Engels, F. (1884). The Origin of the Family, Private Property and the State.

Escobar, A. (2008). Territories of difference: place, movements, life, redes. Duke University Press

European Comission, ‘How to Read a Trade Agreement’, How to read a trade agreement | Access2Markets (europa.eu)

Fabricant, N. (2012). Mobilizing Bolivia's displaced: Indigenous politics & the struggle over land. University of North Carolina Press.

Fairfield, T., ve Garay, C. (2017). Redistribution Under the Right in Latin America: Electoral Competition and Organized Actors in Policymaking. Comparative Political Studies, 50(14), 1871-1906.

Falconí, F., & Ponce, J. (2011). Ecoturismo: Emprendimientos populares como alternativa a un desarrollo excluyente. *ICONOS, Revista de Ciencias Sociales*, 15(3), 77-89.

FAO LEX. (2020). Decreto Legislativo No 1064 - Régimen jurídico para el aprovechamiento de las tierras de uso agrario, https://www.fao.org/faolex/results/details/es/c/LEX-FAOC083506/

FARN. www.farn.org.ar

Fearon, James D., "Bargaining, Enforcement, and International Cooperation" International Organization, Vol. 52, No. 2 (Spring, 1998), pp. 269-305

FEDEMIPYME. Federacıón Paraguaya De MIPYMEs, www.fedemipyme.org.py

Feinberg, R. & D. Boylan (1991). Modular Multilateralism. North-South Economic Relations in the 1990s. Washington DC: Overseas Development Council.

FENABRAVE. Federação Nacional da Distribuição de Veículos Automotores, www.fenabrave.org.br

FENATS. Federación Nacional de Trabajadores de la Salud, www.fenatsnacional.cl

Fermandois, J. (2005). Mundo y fin de mundo: Chile en la política mundial 1900-2004. Santiago: Ediciones Universidad Católica de Chile.

Fernández Díaz, J. (2016). La grieta: Un ensayo sobre la Argentina que se divide. Editorial Planeta Argentina.

Fernandez, Raquel, and Portes, Jonathan. 1998. 'Returns to Regionalism: An Analysis of Nontraditional Gains from Regional Trade Agreements.' World Bank Economic Review 12 (2): 197–220.

Ferraro, C. ve Stumpo, G. (2010). Políticas de apoyo a las pymes en América Latina Entre avances innovadores y desafíos institucionales. CEPAL-Italia Gobierno.

Fincancı, Yurdakul. 1991. Sivil Toplum, İstanbul: TÜSES Vakfı.

Findlay, R., & O'Rourke, K. H. (2007). Power and Plenty: Trade, War, and the World Economy in the Second Millennium. Princeton University Press.

FNTM. Federación Nacional de Trabajadores Mineros, https://fntmmsp.wordpress.com/

Font, M. (2013). Transforming Brazil: A reform era in perspective (2nd ed.). Rowman & Littlefield Publishers.

Franceschet, S. (2005). Women and Politics in Chile. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.

Franchini, M., (2019). Myths and images in global climate governance, conceptualization and the case of Brazil. Revista Brasileira de Política Internacional, 62(2), e005.

Franco, G. H. B. (2017). The Real Plan and the exchange rate. Essays in International Finance, 217, Princeton University.

França, F. G. B., ve Boas, L. V. (2011). Plant health policies in Brazil: Current status and future perspectives. *Tropical Plant Pathology*, 36(1), 5-14.

Frank, A. G. (1966). The Development of Underdevelopment. Monthly Review, 18(4), 17-31.

Frank, A. G. (1967). Capitalism and Underdevelopment in Latin America. Monthly Review Press.

Frank, V. (2005). Politics without Policy: The Failure of Social Concertation in Democratic Chile, 1990–2000. Peter Winn, ed., Victims of the Chilean Miracle: Workers and Neoliberalism in the Pinochet Era, 1973–2002. Durham: Duke University Press, 2004.

Freeman, C. (1995). The 'National System of Innovation' in Historical Perspective. Cambridge Journal of Economics, 19(1), 5-24.

French, J. D. (2010). The labor question in Lula's Brazil: Continuities and ruptures. *Latin American Labor News*, 2(3), 1-23.

FUNAM, Fundación para la defensa del ambiente, www.funam.ar

Fundación Chile 21. www.chile21.org

Fundacion KOBI. Fundación Centro de Investigación para las Políticas Públicas de la Pequeña y Mediana Empresa, https://www.fundacionkobi.cl

Fundacion SOL. SOL Vakfı, www.fundacionsol.cl

Fundacion Terram. Terram Vakfı, www.terram.cl

Gamarra, E. A. (1994). Crafting political support for stabilization: Political pacts and the New Economic Policy in Bolivia. In W. C. Smith, C. H. Acuña, & E. A. Gamarra (Eds.), Democracy, markets, and structural reform in Latin America: Argentina, Bolivia, Brazil, Chile, and Mexico (pp. 105-127). Transaction Publishers.

Gamarra, E. A. (2008). From insurgency to democracy: The MAS in Bolivia. Journal of Democracy, 19(2), 91-105.

Garretón, M. A. (2003). Incomplete Democracy: Political Democratization in Chile and Latin America. University of North Carolina Press.

Gartzke, E. (2007). The Capitalist Peace. American Journal of Political Science, 51(1), 166-191.

Gaviria, A., & Mejía, D. (2011). Anti-drugs Policies in Colombia: Successes, Failures and Wrong Turns. *Universidad de los Andes*.

Gerchunoff, P., ve Torre, J. C. (1996). La política de liberalización económica en la administración de Menem. Desarrollo Económico, 36(143), 733-768.

Ghosh, J. (2012). Ecuadorean Economic Policy under Rafael Correa: A Critical Assessment. *Economic and Political Weekly*, 47(2), 55-64.

Giddens, A. (1998) The Third Way: The Revival of Social Democracy. Cambridge: Polity Press.

Gideon Rose, 1998 Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy. World Politics.

Gilpin, R. (2001). Global Political Economy: Understanding the International Economic Order.

Gilpin, Robert. 1987. The Political Economy of International Relations. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Gowa, Joanne. 1994. Allies, Adversaries, International Trade. Princeton: Princeton University Press

Göze, Ayferi, Sosyal Devlet Sistemi, Ġstanbul: Ġ.Ü.H.F. Yayını, 1976.

Grabendorff, W. (2010). Brasil: De coloso regional a potencia global. Nueva Sociedad, 226 (l), 158–171.

Graham, C. (1997). Safety nets, politics, and the poor: Transitions to market economies. Brookings Institution Press.

Grant, Jordan "The Pluralism of Pluralism," Jeremy J. Richardson (Ed.), Pressure Groups içinde New York: Oxford Universty Pres, 1993.

Greene, S. (2006). Getting Over the Andes: The Geo-Eco-Politics of Indigenous Movements in Peru's Twenty-First Century Inca Empire. Journal of Latin American Studies, 38(2), 327-354.

Greenpeace Argentina. www.greenpeace.org.ar

Gregor, A. J. (1969) The Ideology of Fascism. New York: Free Press.

Griffin, R. (1993) The Nature o f Fascism. Londra: Routledge.

Grossman, Gene M., and Elhanan Helpman. 1995. 'The Politics of Free Trade Agreements.' American Economic Review 85(4): 667–690

Gruber, Lloyd. 2000. Ruling the World: Power Politics and the Rise of Supranational Institutions. Princeton, NJ: Princeton University Press

Gudynas, E. (2006). El camino de la ıntegración sudamericana. Integración Sur – CLAES. http:// www. comunidadsudamericana.com/analisis/CumbreSudamericanaClaesCeades.pdf.

Gustafson, B. (2002). Paradoxes of Liberal Indigenism: Indigenous Movements, State Processes, and Intercultural Reform in Bolivia, Ed. David Maybury-Lewis, The Politics of Ethnicity: Indigenous Peoples in Latin American States, Harvard University Press: London.

Haftendorn, Helga. "The Security Puzzle: Theory-Building and Discipline-Building in International Security". International Studies Quarterly. Vol.35, No.1, (Mart 1991), ss.3-12.

Hans J. Morgenthau, "Politics Among Nations" (1948)

Hansen, Lene. “A Case for Seduction? Evaluating the Poststructuralist Conceptualization of Security”. Cooperationa and Conflict. Vol.32, No.4, (1997), ss.369-397.

Harrington, M. (1993) Socialism, Past and Future. Londra: Pluto Press. Hattersley, R. (1987) Choose Freedom. Harmondsworth: Penguin.

Hartmann, C. (2016). Postneoliberal public health care reforms: Neoliberalism, social medicine, and persistent health inequalities in Latin America. American Journal of Public Health, 106(12), 2145-2151.

Harvey, D. (2005). A Brief History of Neoliberalism. Oxford University Press.

Haughney, D. (2006). Neoliberal Economics, Democratic Transition, and Mapuche Demands for Rights in Chile. Gainesville: University Press of Florida.

Hayek, F. A. von (1960) The Constitution o f Liberty. Londra: Routledge & Kegan Paul

Heckscher, E. F. (1935). Mercantilism. London: George Allen & Unwin

Heiss, C. (2010). The political ecology of ecotourism in the Galápagos Islands. *Geoforum*, *41*(2), 271-280.

Helmke, G. (Ed.). (2017). Institutions on the edge: The origins and consequences of inter-branch crises in Latin America. Cambridge University Press.

Hennessy , P. 2000 , Pressure Groups : Their Role İn Developing The Law , Legaldate (12) , Australia .

Hettne, B., Inotai, A. & Sunkel, O., (1999). Globalization and the New Regionalism. Basingstoke: MacMillan

Heywood, g. (2011) Political Ideologies, …

Hidalgo-Capitán, A. L., ve Cubillo-Guevara, A. P. (2015). The Political Economy of the Correa Government in Ecuador. *Latin American Policy*, *6*(2), 225-245.

Hill, J. L., ve Gale, T. (2015). Ecotourism and Environmental Sustainability: Principles and Practice in Ecuador. *Journal of Sustainable Tourism*, 23(7), 1024-1042.

Hira, A., ve de Oliveira, L. G. (2009). No substitute for oil? How Brazil developed its ethanol industry. Energy Policy, 37(6), 2450-2456.

Hirschman, Albert O. (1945) 1980. National Power and the Structure of Foreign Trade. Berkeley: University of California Press.

Hochstetler, K., ve Keck, M. E. (2007). Greening Brazil: Environmental activism in state and society. Duke University Press.

Hoekman, Bernard, and Mattoo, Aaditya. 2013. 'Liberalizing Trade in Services: Lessons from Regional and WTO Negotiations.' International Negotiation 18:131–51.

Hoekman, Bernard. Plurilateral agreements, variable geometry and the WTO, içinde *Trade Cooperation: The Purpose, Design and Effects of Preferential Trade Agreements*, Londra, Cambridge University Press, 2013; 533-554.

Hoffmann, S. (1982). Reflections on the Nation-State in Western Europe Today. Journal of Common Market Studies, 20(1–2): 21–37

Holden, B. (1993) Understanding Liberal Democracy, 2. ed. Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf.

Holsti, Ole R. "The Operational Code Approach to the Study of Political Leaders: John Foster Dulles Philosophical and Instrumental Beliefs". Canadian Journal of Political Science. Vol.3, No.1, (1970), ss.121-157.

Homedes, N., ve Ugalde, A. (2005). Why neoliberal health reforms have failed in Latin America. Health Policy, 71(1), 83-96.

Honderich,T. (1991) Conservatism. Harmondsworth: Penguin. Huntington, S. (1993) 'The Clash of Civilizations', Foreign Affairs, 72/3.

Hristov, J. (2009). Legalizing the illegal: paramilitarism in Colombia's 'post-paramilitary' era. *NACLA Report on the Americas*, 42(4), 12-19.

Hunter, W. (2006). The Rise of the Left in Brazil. *World Policy Journal*, 23(2), 17-29

Hurrell, A. (2016). Hegemony, liberalism and global order: What space for would-be great powers? International Affairs, 82(1), 1–19.

IAEA. https://www.iaea.org/countries/argentina

IBAMA. Instituto Brasileiro do Meio Ambiente e dos Recursos Naturais Renováveis, https://www.gov.br/ibama/pt-br

IBC. Instituto del Bien Comun, https://ibcperu.org

IIMP. Instituto de Ingenieros de Minas del Perú, https://iimp.org.pe/

ILO-Chile. (2003). Plan Nacional para el Desarrollo de los Pueblos Indígenas, https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/71847/108271/F-1781834707/CHL71847%20%20Eng.pdf

Instituto Geográfico Nacional. (2021). Límites, superficies y puntos extremos. https://www.ign.gob.ar/NuestrasActividades/Geografia/DatosArgentina/LimitesPuntosExtremos

International Crisis Group. (2018)."Kolombiya'da Barış Süreci: Başarılar ve Zorluklar." *Crisis Group Latin America Report* No.73.

INVAP, INVAAP S.E., www.invap.com.ar

IPEA. Instituto de Pesquisa Econômica Aplicada, https://www.ipea.gov.br

Irwin, D. A. (1991). Mercantilism as Strategic Trade Policy: The Anglo-Dutch Rivalry for the East India Trade. Journal of Political Economy, 99(6), 1296-1314

Jackson, John H., ed. 1997. The World Trading System: Law and Policy of International Economic Relations, 2nd edn. Cambridge: Cambridge University Press.

Jaguaribe, H. (1968). Economic and Political Development. A theoretical Approach and a Brazilian Case Study. Cambridge: Harvard University Press.

Jairnilson, S. P. (2018). Análıse De Polítıcas De Saúde No Brasıl (2003-2017), Unıversıdade Federal Da Bahia.

Jaramillo Baanante, I. (2016). The politics of social policy in Peru: The Humala government's Juntos programme. *Journal of Latin American Studies*, 48(2), 331-356.

Jaramillo, I. (2018). Social Policy in Peru: Continuity and Change Under the Kuczynski Administration. *Latin American Research Review*, 53(3), 545-566.

Jenny Surbeck. 2019. Intellectual Property Rights in Preferential Trade Agreements: Mapping the Content, Analysing the Design, Studying the Effects. (Thesis). Universität Bern, Bern.

Jensen, Lloyd. Explaining Foreign Policy. New Jersey: Prentice Hall, 1982.

John Mearsheimer, "The Tragedy of Great Power Politics" (2001)

Josselin, Daphner ve William Wallace (Ed.). Non-State Actors in World Politics. London: Palgrave, 2001.

Kassenova, T. (2014). *Brazil's nuclear kaleidoscope: An evolving identity*. Carnegie Endowment for International Peace. https://carnegieendowment.org/2014/09/17/brazil-s-nuclear-kaleidoscope-evolving-identity-pub-56383

Katıtaş, G. "Asya'da Çin ve Rus Bölgeselciliği: Modern İpek Yolu Projesi ve Avrasya Ekonomik Birliği". International Journal of Political Science and Urban Studies 7 (2019): 119-141

Katzenstein, Peter J., Robert O. Keohane, and Stephen D. Krasner. 1998. International Organization and the Study of World Politics. International Organization 52 (4):645-85.

Kaup, B. Z. (2010). A neoliberal nationalization? The constraints on natural-gas-led development in Bolivia. Latin American Perspectives, 37(3), 123-138.

Kenen, Peter B. 1994. The international economy, 3rd ed. Cambridge, MA: Cambridge University Press.

Kennedy, Paul. The Rise and FalI o f the Great Powers, Economic Change and Military Conflict from 1550 to 2000. New York: Random House, 1987.

Kenneth Waltz, "Theory of International Politics" (1979)

Keohane, R. O. 1984. After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy. Princeton, NJ: Princeton University Press

Keohane, R. O., & Nye, J. S. (1977). Power and Interdependence: World Politics in Transition.

Kindleberger, Charles P. 1973. The World in Depression, 1929-1939. London: Penguin Press

Kingstone, P. R. (2018). Crafting coalitions for reform: Business preferences, political institutions, and neoliberal reform in Brazil. Pennsylvania State University Press.

Kohl, B., ve Farthing, L. (2006). The political economy of structural adjustment in Bolivia. Latin American Research Review, 41(2), 33-66.

Koremenos, B. (2001) Loosening the Ties that Bind: A Learning Model of Agreement Flexibility. International Organization 55(2):289–325.

Krein, J. D., ve Santos, A. L. D. (2012). La formalización del trabajo en Brasil: El crecimiento económico y los efectos de las políticas laborales. *Nueva Sociedad*, 239, 90-101.

Krueger, Anne O. "The Political Economy of the Rent-Seeking Society", American Economic Rewiev, Vol. 64, Jun 1974 , s.291-303.

Krugman, Paul R. 1993. 'Regionalism versus Multilateralism: Analytical Notes.' In New Dimensions in Regional Integration, edited by Jaime de Melo and Arvind Panagariya, 58–79. New York: Cambridge University Press

Krugman, Paul. 1987. Is free trade passé? Journal of Economic Perspectives 1 (Autumn): 131–44.

Kupchan, C. (2014).Unpacking hegemony: The social foundations of hierarchical order. Ikenberry, G. J. (Eds) Power, Order and Change in World Politics, Cambridge: Cambridge University Press, 19-60

Lagos, G. (2007). Developing national mining policies in Chile: 1974–1996. Resources Policy. Vol.23, Issues 1-2, 51-69.

Lagos, R. (2004). The Chilean experience: A model for Latin America? *Latin American Politics and Society, 46*(1), 1-25.

Lalander, R. (2014). Rights of nature and the indigenous peoples in Bolivia and Ecuador: A straitjacket for progressive development politics? Iberoamerican Journal of Development Studies, 3(2), 148-173.

Lalander, R., ve Merimaa, M. (2018). The Discursive Paradox of Environmental Conflict: Between Ecologism and Economism in Ecuador. *Forum for Development Studies*, 45(3), 485-511.

Lamb, J. G. (2021). The Labor Plan: Labor, the State and the Labor Code in Chile (1973-2018). Dissertetion. University of California, Berkeley.

Lambert, P. (2016). The myth of the good neighbour: Paraguay's uneasy relationship with Brazil. *Bulletin of Latin American Research*, 35(1), 34-48. https://doi.org/10.1111/blar.12410

Laqueur, W. (ed.) (1979) Fascism: A Reader's Guide. Harmondsworth: Penguin.

Lawrence, Robert Z. 1996. Regionalism, Multilateralism and Deeper Integration. Washington, DC: Brookings Institution.

Lechner, Lisa. 2017. "The domestic battle over non-trade issues in preferential trade agreements". Review of International Political Economy, vol. 23, no. 5, pp. 840-871.

Legg, Keith R. ve James F. Morrison. "The Formulation of Foreign Policy Objectives". Richard Little ve Michael Smith (Ed.).Perspectives on World Politics içinde. Londra: Routledge, 1991.

Lei 11428. (2006). Regıme Jurídıco Do Bıoma Mata Atlântıca, https://www.planalto.gov.br/ccivil_03/_ato2004-2006/2006/lei/l11428.htm

Lei 8199. (1991). otomobil satın alımlarında endüstriye ürünler vergisinden muaf tutulmasına yönelik düzenleme https://www.planalto.gov.br/ccivil_03/Leis/1989_1994/L8199.htm

Levitsky, S., ve Murillo, M. V. (2003). Argentina weathers the storm. Journal of Democracy, 14(4), 152-166.

Levitsky, S., ve Murillo, M. V. (2006). Argentine democracy: The politics of institutional weakness. Penn State Press

Ley 1243. (1991). Codigo de Mineria, https://www.lexivox.org/norms/BO-L-1243.html

Ley 1333. (2009). Çevre yönetimi ve çevresel sürdürülebilirlik meseleleri, https://www.alcaldiabogota.gov.co/sisjur/normas/Norma1.jsp?i=36879

Ley 1382. (2010). Codigo de Minas, https://www.alcaldiabogota.gov.co/sisjur/normas/Norma1.jsp?i=38863

Ley 17296. (2001). Presupuesto Nacional de Sueldos Gastos e Inversiones. Ejercicio 2000-2004, https://www.impo.com.uy/bases/leyes/17296-2001

Ley 17781. (2004). Regulación de los Certificados de Depósito y Warrants, https://www.impo.com.uy/bases/leyes/17781-2004

Ley 1780. (2016). Por medio de la cual se promueve el empleo y el emprendimiento juvenil, se generan medidas para superar barreras de acceso al mercado de trabajo y se dictan otras disposiciones, https://www.mipymes.gov.co/mipymes/media/mipymes/Documentos/Ley-1780-del-2-de-mayo-de-2016.pdf

Ley 17852. (2004). Prevención, Vigilancia y Corrección de la Contaminación Acústica, https://www.impo.com.uy/bases/leyes/17852-2004

Ley 19173. (1992). Modıfica Ley N° 19.129, Sobre Subsıdıo Compensatorıo A La Industrıa Del Carbon, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=30540

Ley 19265. (1993). Destına Recursos Que Indıca Para El Fondo De Desarrollo De La Regıon De Magallanes Y De La Antartıca Chılena, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=30642

Ley 19300. (1994). Aprueba Ley Sobre Bases Generales del Medio Ambiente, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=30667

Ley 19491. (1997). Regula Funcıonamıento De Admınıstradoras De Recursos Fınancıeros De Terceros Destınados A La Adquısıcıon De Bıenes, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=60443

Ley 19587. (1998). Rapa Nui Topluluğu Üyelerinin Paskalya Adasındaki Hakimiyeti'nin Tanınmasına İlişkin 19253 Sayılı Kanunun Revize Edilmesi https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=127078

Ley 19669. (2000). Establece Nuevas Medıdas De Desarrollo Para Las Provıncıas De Arıca Y Parınacota, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=167989

Ley 19677. (2000). Modıfica Decreto Ley Nº 3.472, De 1980, Que Crea El Fondo De Garantıa Para Pequeños Empresarıos, Deroga Ley Nº 18.645 Y Dıcta Demas Normas Que Indıca, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=169019

Ley 19681. (2000). Incrementa El Fondo A Que Se Refiere La Ley Nº19.030, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=172961

Ley 19691. (2000). Modıfica La Ley Nº 19.677 Referıda Al Fondo De Garantıa Para Pequeños Empresarıos, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=176010

Ley 19694. (2000). Modifica El Articulo 73 Del Codigo De Mineria, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=176011

Ley 19719. (2001). Establece Una Patente Minera Especıal Para Pequeños Mineros Y Mıneros Artesanales, A La Vez Que Condona Recargos Legales Y Concede Facilidades De Pago, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=183328

Ley 19728. (2001). Establece Un Seguro De Desempleo, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=184979

Ley 19759. (2001). Modıfica El Codıgo Del Trabajo En Lo Relatıvo A Las Nuevas Modalıdades De Contratacıon, Al Derecho De Sındıcacıon, A Los Derechos Fundamentales Del Trabajador Y A Otras Materıas Que Indıca, https://www.bcn.cl/leychile/Navegar?idNorma=190282)

Ley 19988. (2004). Modıfica El Codıgo Del Trabajo, En Materıa De Remuneracıones Por Jornada Extraordınarıa y de Trabajadores Temporeros Agrıcolas, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=233798

Ley 20017. (2005). Modıfıca El Codıgo De Aguas, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=239221

Ley 20039. (2005). Reajusta El Monto Del Ingreso Minimo Mensual, https://www.bcn.cl/leychile/Navegar?idNorma=239630

Ley 20101. (2006). Amplıa El Concepto De Accıdente De Trabajo Contemplado En La Ley Nº 16.744, Sobre Accıdentes Del Trabajo Y Enfermedades Profesıonales, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=249199

Ley 20117. (2006). Reconoce La Exıstencıa Y Atrıbutos De La Etnıa Dıaguıta Y La Calıdad De Indıgena Dıaguıta, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=253035

Ley 20173. (2007). Crea El Cargo De Presıdente De La Comısıon Nacıonal Del Medıo Ambıente Y Le Confiere Rango De Mınıstro De Estado, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=259412

Ley 20189. (2007). Reşit Olmayanların İstihdama Kabulü ve Okul Yükümlülüklerinin Yerine Getirilmesi ile İlgili İş Kanunu, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=261579

Ley 20190. (2007). Introduce Adecuacıones Trıbutarıas E Instıtucıonales Para El Fomento De La Industrıa De Capıtal De Rıesgo Y Contınua El Proceso De Modernızacıon Del Mercado De Capıtales, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=261427

Ley 20249. (2008). Crea El Espacıo Costero Marıno de Los Pueblos Orıgınarıos, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=269291

Ley 20257. (2008). Introduce Modıficacıones A La Ley General De Servıcıos Eléctrıcos Respecto De La Generación De Energía Eléctrıca Con Fuentes De Energías Renovables No Convencıonales, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=270212

Ley 20281. (2008). Modıfıca El Códıgo Del Trabajo En Materıa De Salarıos Base, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=274455

Ley 20289. (2008). Incrementa Transıtorıamente Un Incentıvo Trıbutarıo A La Inversión En Actıvo Fıjo De Las Mıcro, Pequeñas Y Medıanas Empresas, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=278388

Ley 20333, 2009, Prorroga El Régimen De Zona Franca Industrial De Insumos, Partes Y Piezas Para La Minería En La Comuna De Tocopilla En La Región De Antofagasta, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=286679

Ley 20370. (2009). Establece La Ley General De Educación, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=10149749

Ley 20399. (2009). Otorga Derecho A Sala Cuna Al Trabajador, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=1008293

Ley 20416. (2010). Fija Normas Especiales Para Las Empresas De Menor Tamaño, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=1010668

Ley 20545. (2011). Modifica Las Normas Sobre Protección A La Maternidad E Incorpora El Permiso Postnatal Parental, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=1030936

Ley 20609. (2012). Establece Medidas Contra la Discriminacion, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=1042092

Ley 20691. (2013). Ley Que Crea La Intendencia De Seguridad Y Salud En El Trabajo, Fortalece El Rol De La Superintendencia De Seguridad Social Y Actualiza Sus Atribuciones Y Funciones, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=1054035

Ley 20897. (2016). Modifica La Ley Nº 20365, Que Establece Franquicia Tributaria Respecto De Sistemas Solares Térmicos; La Ley General De Servicios Eléctricos Y La Ley Que Crea La Enap, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=1087315

Ley 20989. (2017). Autoriza Traspasar Recursos Provenientes De La Aplicación De La Ley Reservada Del Cobre Al Tesoro Público, Permitiendo Una Capitalización Extraordinaria A La Corporación Nacional Del Cobre De Chile, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=1099447

Ley 20998. (2017). Regula Los Servicios Sanitarios Rurales, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=1100197

Ley 21045. (2017). Crea El Ministerio De Las Culturas, Las Artes y El Patrimonio, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=1110097

Ley 21220. (2020). Modıfıca El Códıgo Del Trabajo En Materıa De Trabajo A Dıstancıa, https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=1143741

Ley 23731. (1989). Convenciones sobre Accidentes Nucleares o Emergencia Radiológica, https://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/verNorma.do?id=132

Ley 24051. (1991). Residuos Peligrosos, https://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/verNorma.do?id=450

Ley 24272. (1993). Latin Amerika ve Karayipler'de nükleer silahların yayılmasını yasaklayan Tlatelolco Antlaşmas, https://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/verNorma.do?id=670

Ley 24449. (1994). Ley de Transito, https://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/verNorma.do?id=818

Ley 24804. Nacional de la Actividad Nuclear, https://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/verNorma.do?id=42924

Ley 25018. (1998). Régimen de Gestión de Residuos Radiactivos, https://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/verNorma.do?id=53767

Ley 25022. Tratados - Prohibición Completa de Ensayos Nucleares, https://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/verNorma.do?id=53853

Ley 27263. (2016). Régimen de Desarrollo y Fortalecimiento del Autopartismo Argentino, https://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/verNorma.do?id=263955

Ley 27349. (2017). Apoyo al Capital Emprendedor, https://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/verNorma.do?id=273567

Ley 27440. (2018). Financiamiento Productivo - Impulso al Financiamiento de PYMEs, https://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/verNorma.do?id=310084)

Ley 27444 (2018). Simplificacion y Desburocratizacion para el Desarrollo Productivo de la Nacion, https://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/verNorma.do?id=311587

Ley 27445. Simplificación y Desburocratización para el Desarrollo de la Infraestructura, https://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/verNorma.do?id=311585

Ley 27514. (2019). Interes Publico, https://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/verNorma.do?id=327264

Ley 29151. (2007). Régimen de Promoción de la Industria Automotriz, https://leyes.congreso.gob.pe/Documentos/Leyes/29151.pdf

Ley 29465. (2009). https://leyes.congreso.gob.pe/Documentos/Leyes/29465.pdf

Ley 29703. (2011). Política Nacional para la Promoción de Vehículos Eléctricos y Híbridos, https://leyes.congreso.gob.pe/Documentos/Leyes/29703.pdf

Ley 29785. Ley de Consulta Previa a los Pueblos Indígenas u Originarios, https://www.gob.pe/institucion/congreso-de-la-republica/normas-legales/3560661-29785

Ley 30230. Ley que establece medidas tributarias, simplificación de procedimientos y permisos para la promoción y dinamización de la inversión en el país, https://cdn.www.gob.pe/uploads/document/file/473228/LEY_Nº_30230.pdf

Ley 5669. De Fomento De La Cultura Emprendedora, https://www.bacn.gov.py/leyes-paraguayas/5239/ley-n-5669--de-fomento-de-la-cultura-emprendedora

Ley 685. Ley de General de Minas, https://www.alcaldiabogota.gov.co/sisjur/normas/Norma1.jsp?i=9202

Ley No 4457/2012. (2012). Reforma Tributaria, https://www.bacn.gov.py/leyes-paraguayas/8272/ley-n-4457-para-las-micro-pequenas-y-medianas-empresas-mipymes

Lipset, S. M. (1983) Political Man: The Social Bases of Behaviour. Londra: Heinemann

Lipson, Charles. "International Cooperation in Economic and Security Affairs." *World Politics* 37, no. 1 (1984): 1-23

Lisa Lechner & Simon Wüthrich (2018) Seal the Deal: Bargaining Positions, Institutional Design, and the Duration of Preferential Trade Negotiations, International Interactions, 44:5, 833-861

Lloyd, Peter J., and D. MacLaren. (2003). "The case for Free Trade and the Role of RTAs." In *a seminar on Regionalism and the WTO, Geneva*, vol. 14.

Locke, J. (1988). Two Treatises of Government. Cambridge University Press.

Lopes Cardozo, M. T. (2011). Future teachers and social change in Bolivia: Between decolonisation and demonstration. In M. T. Lopes Cardozo & H. M. van der Linden (Eds.), "Education and Social Change in Latin America" (pp. 55-78). Brill.

Love, J. L. (1990). The Origins of Dependency Analysis. Journal of Latin American Studies, 22(1-2), 143-168.

Loveman, B. (2001). Chile: The Legacy of Hispanic Capitalism (3rd ed.). Oxford University Press.

Lugo, M. T., ve Ithurburu, V. (2019). Políticas digitales en América Latina. Tecnologías para fortalecer la educación de calidad. Revista Iberoamericana de Educación, 79(1), 11-31

Luna, J. P., ve Kaltwasser, C. R. (2014). The Resilience of the Latin American Right. Johns Hopkins University Press.

Lupu, N. 2012. “The 2011 general elections in Peru.” *Electoral Studies* 31: 621–24.

LyD. Instituto Libertad y Desarrollo, https://lyd.org/quienes-somos

Maceira, D. (2020). Caracterización del sistema de salud argentino. Revista de la Facultad de Ciencias Médicas de Córdoba, 77(1), 55-60.

Macinko, J., ve Harris, M. J. (2015). Brazil's family health strategy—delivering community-based primary care in a universal health system. *New England Journal of Medicine*, 372(23), 2177-2181.

Makarychev, A. (2013). Regionalism and identities in the common neighborhood: European and Russian discourse. CEURUS EU-Russia Papers, 10. http://www.ceurus.ut.ee/wp-content/uploads/2011/06/MakarychevEU-Russia-paper-10.pdf

Malamud, A. (2011). A leader without followers? The growing divergence between the regional and global performance of Brazilian foreign policy. Latin American Politics and Society, 53(3), 1-24.

Malamud, A. (2011). Conceptos, teorías y debates sobre la integración regional. Norteamérica, 6(2), 219-249.

Mandel, Robert. "Psychological Approaches to International Relations". Margaret Hermann (Ed.). Political Psychology içinde. San Francisco: Jossey-Bass, 1986.

Mander, B. (2016). Mauricio Macri: Argentina's new president promises big changes. Financial Times.

Mansfield, Edward D. 1993. 'Effects of International Politics on Regionalism in International Trade.' In Regional Integration and the Global Trading System, edited by Kym Anderson and Richard Blackhurst, 199–217. New York: Harvester Wheatsheaf.

Mansfield, Edward D., and Eric Reinhardt, Multilateral Determinants of Regionalism: The Effects of GATT/WTO on the Formation of Preferential Trading Arrangements" International Organization, Vol. 57, No. 4 (Autumn, 2003), pp. 829-862

Mansfield, Edward D., and Helen V. Milner. 2012. Votes, Vetoes, and the Political Economy of International Trade Agreements. Princeton: Princeton University Press.

Mansfield, Edward D., and John C. Pevehouse. 2000. 'Trade Blocs, Trade Flows, and International Conflict.' International Organization 54(4): 775–808

Marshall, P. (1993) Demanding the Impossible: A History of Anarchism. Londra: Fontana.

Marx, A., Rihoux, B. ve Ragin, C. (2014). "The origins, development, and application of Qualitative Comparative Analysis: the first 25 years." *European Political Science Review* 6 (1): 115-142.

Marx, K. (1875). Critique of the Gotha Program.

Marx, K. ve Engels, F. (1970) The German Ideology. Londra: Lawrence & Wishart.

Masi, F. (2019). Economic policy under the Cartes administration: Continuity or change? *Latin American Policy*, 10(1), 144-161.

Mason, A. (2018). Populism, Democracy, and Development: The "New" Politics of Álvaro Uribe. *Latin American Politics and Society*, 60(1), 27-46.

Mattli, W. (1999). "Explaining Regional Integration Outcomes". Journal of European Public Policy, 6(1): 1–27.

Mc Kenzie, W.J.M. (1999), "İngiltere'de Siyasal İktidar ve Baskı Grupları", Çev., Kemali Saybaşıl, Siyaset Biliminde Temel Yaklaşımlar, KMS Matbaa & Yayıncılık, Ankara.

McClintock, C., ve Vallas, F. (2018). *The United States and Peru: Cooperation at a Cost*. Routledge.

McKeown, Timothy J. 1991. 'A Liberal Trading Order? The Long-Run Pattern of Imports to the Advanced Capitalist States.' International Studies Quarterly 35 (2): 151–721991

McLellan, D. (1995) Ideology. 2. ed. Milton Keynes: Open University Press.

Mearsheimer, J.J. (2001). The tragedy of Great Power politics. New York: Norton.

Milewicz, Karolina, James Hollway, Claire Peacock and Duncan Snidal. 2018. "Beyond trade: The expanding scope of the non-trade agenda in trade agreements". Journal of Conflict Resolution, vol. 62, no. 4, pp. 743-773.

Mill, J.Stuart, Hurriyet, Osman Dostel (Çev.), İstanbul: MEGSB Yayını, 1998

Milner, H. V. (1997). Interests, Institutions and Information: Domestic Politics and International Relations. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Mininterior, https://www.mininterior.gov.co/direccion-de-asuntos-para-comunidades-negras-afrocolombianas-raizales-y-palenqueras/legislacion-etnica/.

Ministerio de Cultura. (2015). Proyecto de Reglamento de Ley No 30230, de promoción de la inversión, no afecta derechos de los pueblos indígenas, https://www.gob.pe/institucion/cultura/noticias/48189-proyecto-de-reglamento-de-ley-n-30230-de-promocion-de-la-inversion-no-afecta-derechos-de-los-pueblos-indigenas

Ministry of Foreign Affairs of Chile. (2017). President Michelle Bachelet gives Public Account to the Nation and announces two new marine parks. https://www.minrel.gob.cl/president-michelle-bachelet-gives-public-account-to-the-nation-and/minrel_old/2017-06-13/140421.html Accessed: 20 April 2024.

Mintz, Alex ve Karl De Rouen. Understanding Foreign Policy Decision Making. Edinburgh: Cambridge University Press, 2010.

Miranda C., Luis, F. ve Frisancho, J.R. (2022). "International Trade Policy in Latin America (Pacific Alliance—MERCOSUR)", in Daniel Bethlehem, and others (eds), *The Oxford Handbook of International Trade Law (2e)*, 2nd edn, Oxford Handbooks (2022; online edn, Oxford Academic, 19 Dec. 2022), https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780192868381.013.13, accessed 7 Oct. 2024.

Mistry, P. S. (2003). "New Regionalism and Economic Development". İçinde; (Ed.) F. Söderbaum & T. M. Shaw. Theories of New Regionalism: A Palgrave Reader. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 117–139.

Mitchell, William C. ve Michael C. Munger, "Economic Models of Interest Groups: An Introductory Survey", American Journal of Political Science, Vol. 35 No 2, May 1991, ss.512-546.

MMR. Movimiento Manuela Ramos, https://www.manuela.org.pe/

MOCICC. Movimiento Ciudadano frente al Cambio Climatico, https://mocicc.org/

MOLACNNATS, Movimiento Nacional de Niños, Niñas y Adolescentes Trabajadores Organizados del Perú, www.molacnnats.com/peru

Moore, J. P. , Burr, R. N. , Davies, T. M. , Pulgar-Vidal, J. and Kus, J. S.. (2024) "Peru". Encyclopedia Britannica, 23 Oct. 2024, https://www.britannica.com/place/Peru. Accessed 25 October 2024.

Morales, J. A., ve Sachs, J. D. (1994). The Bolivian experiment: Structural adjustment and poverty alleviation. Brookings Institution Press.

Moravcsik, A. (1991). “Negotiating the Single European Act: National Interests and Conventional Statecraft in the European Community”. International Organization, 45 (1), 19–56

Moravcsik, A. (1997). Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics. International Organization, 51(4), 513-553.

Moravcsik, Andrew. 1998. The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht. Ithaca: Cornell University Press.

Morin, Frédéric, Andreas Dür and Lisa Lechner. 2018. "Mapping the Trade and Environment Nexus: Insights from a New Data Set". Global Environmental Politics, vol. 18, no. 1, pp. 122-139.

Moschonas, G. (2002) In the Name of Social Democracy-The Great Transformation: 1945 to the Present. Londra ve New York: Verso

Moura, J. A., McManus, C., & Silva, L. A. (2012). An analysis of the Brazilian animal health system. *Preventive Veterinary Medicine*, 107(3-4), 223-232.

MTD. Movimiento de Trabajadores Desocupados, www.mtd.cl

Muno, Wolfgang. (2019). Populism in Argentina: A Comparative Perspective.

Mujeres-Afro. Red de Mujeres Afrolatinoamericana, Afrocaribeana y de la Diaspora, http://www.mujeresafro.org/

NA-SA, Nucleoeléctrica Argentina S.A., www.na-sa.com.ar

Nasi, C., ve Rettberg, A. (2016). Colombia's Farewell to Civil War: Reaching Closure in a Divided Society. *Journal of Politics in Latin America*, 8(3), 27-49.

Neocleous, M. (1997) Fascism. Milton Keynes: Open University Press.

Nolte, D. (2017). Trade: The Undervalued Driver of Regional Integration in Latin America.

Oatley, T. (2022). *International political economy*. Routledge.

Oatley, Thomas, 2019, International Politics, Routledge, x press

O'Brien, P. (1988). The Political Economy of British Taxation, 1660-1815. The Economic History Review, 41(1), 1-32.

OC. Observatorio Ciudadano, https://observatorio.cl/

ODL. Observatorio de Derechos Laborales, www.observatoridelaborales.cl

OECD (2016), "Improving the regulatory environment for Chilean SMEs", in *Regulatory Policy in Chile: Government Capacity to Ensure High-Quality Regulation*, OECD Publishing, Paris.

OHM. Observatorio de Derechos Humanos de los Trabajadores Mineros, www.ohdtm.cl

Oliveira, M. (2008). The Political Economy of Nuclear Energy in Brazil. *Latin American Perspectives*, 35(3), 88-105.

Olson, M. (1982). The Rise and Decline of Nations: Economic Growth, Stagflation, and Social Rigidities, Yale University Press.

ONAMIAP. Organizacion Nacional de Mujeres Indigenas Andinas y Amazonicas del Peru, https://www.onamiap.org/

O'Neil, Shannon K. *The globalization myth: Why regions matter*. Yale University Press, 2022; Freund, Caroline, and Emanuel Ornelas. "Regional trade agreements." *Annu. Rev. Econ.* 2, no. 1 (2010): 139-166.

ONIC. Organizacion Nacional Indigena de Colombia, https://www.onic.org.co/onic

Oppenheim, L. H. (1999). Politics in Chile: Democracy, Authoritarianism, and the Search for Development. Boulder, CO: Westview Press.

ORPIO, Organización Regional de los Pueblos Indígenas del Oriente, https://www.orpio.org.pe/

Ostrom, Elinor Collective Action and The Evolution of Social Norms," Journal of Economic Perspectives, Vol 14, No 3, Summer 2000, s.137-158.

O'Sullivan, N. (1976) Conservatism. Londra: Dent.

Otero-Bahamón, S. (2019). Subnational Democracy and Social Policy Under the Santos Administration. *Latin American Politics and Society*, 61(3), 115-137.

Oye, Kenneth A. 1992. Economic Discrimination and Political Exchange: World Political Economy in the 1930s and 1980s. Princeton, NJ: Princeton University Press

Paim, J., Travassos, C., Almeida, C., Bahia, L., ve Macinko, J. (2011). The Brazilian health system: History, advances, and challenges. *The Lancet*, 377(9779), 1778-1797.

Palmer, D. S. (2014). *Peru: The authoritarian legacy*. Westview Press

Paredes, C. ve Zileri, C. (2011). *Alan García: La palabra y el fuego*. Planeta.

Paredes, M., ve Thorp, R. (2015). The Persistence of Horizontal Inequalities and the Role of Policy: The Case of Peru. *Oxford Development Studies*, 43(1), 1-19.

PARPOV. Asociación Paraguaya de Obtentores Vegetales, https://parpov.com.py/

Pasara, M.T., Dunga, S.H. (2023). Impact of Regional Trade Agreements on Economic Growth: An Econometric Analysis. In: Mhlanga, D., Ndhlovu, E. (eds) Post-Independence Development in Africa. Advances in African Economic, Social and Political Development. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-30541-2_6 ; Moser, Christoph (2016), "Data for: Who benefits from regional trade agreements? The view from the stock market ", Mendeley Data, V1, doi: 10.17632/zdbgx9c9w4.1

Passmore, K. (2002) Fascism: A Very Short Introduction. Oxford ve New York: Oxford University Press.

Patti, C. (2012). Brazil in the global nuclear order. *Master's Thesis, University of Florence*.

Postero, N. (2017). The indigenous state: Race, politics, and performance in plurinational Bolivia. University of California Press.

Posthuma, A. C. (1995). Industrial Renewal and Inter-firm Relations in the Brazilian Automotive Industry. *The Journal of Development Studies*, 31(3), 432-456.

Prebisch, R. (1950). The Economic Development of Latin America and Its Principal Problems. United Nations.

Pribble, J. (2013). Welfare and Party Politics in Latin America. Cambridge: Cambridge University Press.

PRORROM, Proceso Organizativo del Pueblo Rrom de Colombia, www.prorrom.org

Puntigliano, A. R. (2013). Geopolitics and integration: A South American perspective. A. R. Puntigliano, A.R. & Briceño-Ruiz, J. (Eds.), The Resilience of Regionalism in Latin America and the Caribbean. Development and Autonomy, Houndsmill: Palgrave, 19-52.

Purkis, J. ve J. Bowen (1997) Twenty-First Century Anarchism: Unorthodox Ideas for a New Millennium. Londra: Cassell

Quispe, A. (2023). Alan García y el Apra: una historia de desencuentros. *Revista de Ciencias Sociales*, *45*(2), 120-145.

Rabinovich, A. (2013). *Ser soldado en las Guerras de Independencia. La experiencia cotidiana de la tropa en el Río de la Plata (1810-1824),* (Buenos Aires: Sudamericana)

RADI. Red de Acción por los Derechos de la Infancia, https://www.radi.cl

Raess, Damian and Dora Sari. 2018. "Labor Provisions in Trade Agreements (LABPTA): Introducing a New Dataset". Global Policy, vol. 9, no. 4, pp. 451-466.

Raess, Damian, Andreas Dür and Dora Sari. 2018. "Protecting Labor Rights in Preferential Trade Agreements: The Role of Trade Unions, Left Governments, and Skilled Labor". The Review of International Organizations, vol. 13, pp. 143-162.

Ragin, C., Shulman, D., Weinberg, A. ve Gran, B. (2003). "Complexity, generality, and qualitative comparative analysis." *Field Methods* 15 (4): 323-340.

Ramalho, J. R., Santos, R. S. P., ve Lima, R. J. C. (2013). Estratégias de desenvolvimento industrial e dinâmicas territoriais de contestação social e confronto político. *Sociologia & Antropologia*, 3(5), 175-200.

Ramsay, M., What's Wrong with Liberalism? A Radical Critique of Liberal Political Philosophy. (Londra: Leicester University Press, 1997

Randall Schweller, "Unanswered Threats: Political Constraints on the Balance of Power" (2006)

RCFA. Red Colombiana de Formacion Ambientales, https://redcolombianafa.com/nosotros/).

REDJEP, Asociación Red de pequeños y medianos Empresarios del Perú, redpyme.org.pe

Ribeiro, D. (2012). *Brazil's Nuclear Ambitions: A Reappraisal*. Routledge.

Rich, K. M., ve Perry, B. D. (2011). The economic and poverty impacts of animal diseases in developing countries: New roles, new demands for economics and epidemiology. *Preventive Veterinary Medicine*, 101(3-4), 133-147.

Richani, N. (2004). The Uribe doctrine. *Current History*, *103*(676), 321-326

Richards, P. (2013). Race and the chilean miracle: Neoliberalism, democracy, and indigenous rights. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.

Riggirozzi, P. ve Tussie, D. (2012). The rise of post-hegemonic regionalism: The case of Latin America. Springer.

Rival, L. (2016). Ecotourism and sustainable development in Ecuador: A case study of the Yasuní National Park. *Journal of Ecotourism*, *15*(1), 59-76.

Rivas, A. (2017). Cambio e innovación educativa: las cuestiones cruciales. Fundación Santillana.

Robert Gilpin, "War and Change in World Politics" (1981)

Rochlin, J. (2011). Plan Colombia and the revolution in military affairs: The demise of the FARC. *Review of International Studies*, 37(2), 715-740.

Rodríguez, C. M. ve Pérez, E. (2019). El impacto de la política pública en el desarrollo de las pymes en Colombia. *Revista de Estudios Sociales*, *(70)*, 85-101.

Rodríguez-Becerra, M., ve Espinoza, G. (2017). Environmental Policy Under Santos Administration: Green Growth and Peace Building. *Environmental Politics in Latin America*, 23(2), 156-178

Rodríguez-Garavito, C., Alfonso Sierra, T., ve Cavelier Adarve, I. (2009). El desplazamiento afro: tierra, violencia y derechos de las comunidades negras en Colombia. *Universidad de los Andes, Facultad de Derecho, CIJUS, Ediciones Uniandes*.

Rodrik, D. (2011). The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy. W. W. Norton & Company.

Rodrik, D. (2018). Straight Talk on Trade: Ideas for a Sane World Economy. Princeton University Press

Roett, R. (2010). The New Brazil. Brookings Institution Press.

Rogowski, R. 1987. Trade and the variety of democratic institutions. International Organization 41 (2): 203–23.

Rojas, H. vr Shaftoe, M. (2022). "Never Again" and Guarantees of Non-repetition. In: Human Rights and Transitional Justice in Chile. Memory Politics and Transitional Justice. Palgrave Macmillan, Cham.

Rojas, H., ve Shaftoe, M. (2022). Chilean Recent History. In: Human Rights and Transitional Justice in Chile. Memory Politics and Transitional Justice. Palgrave Macmillan, Cham.

Rojas, J. R. B. (2014). The impact of mining on local communities in Colombia. *Latin American Perspectives*, 41(6), 24-38.

Rojas-Pérez, I. (2017). Transitional Justice in Colombia: Santos's Legacy on Human Rights. *International Journal of Transitional Justice*, 11(3), 400-422.

Rosati, Jerel. The Politics of United States Foreign Policy. Orlando: Harcourt Brace Jovanovich, 1993.

Rosenau, James. "A pre-theory revisited: World politics in an era of cascading Interdependance, International Studies Quarterly, 28/3 1984, Oxford University Press, 245-301.

Rosenn, K. S. (1993). Corruption and political reform in Brazil: The Collor de Mello government. The American Journal of Comparative Law, 41(4), 729-757.

Rubinstein, A., Zerbino, M. C., Cejas, C., ve López, A. (2018). Making universal health care effective in Argentina: A blueprint for reform. Health Systems & Reform, 4(3), 203-213.

Ruggie, John Gerard. "Terrritoriality and Beyond: Problematizing Modernity in International Relations". International Organization. Vol.47, No.1, 1993, ss.139-174.

Ruiz-Ballesteros, E., ve Brondizio, E. S. (2013). Building Negotiated Agreement: The Emergence of Community-Based Tourism in Floreana (Galápagos Islands). *Human Organization*, 72(4), 323-335.

Ryan, D. (2014). Política y ambiente en la Argentina: ¿Un caso de baja politización? Análisis de la aprobación de las leyes de bosques nativos y protección de glaciares. Estado & comunes, revista de políticas y problemas públicos, 1(8), 183-208

Saad-Filho, A. (2013). Mass protests under 'left neoliberalism': Brazil, June-July 2013. Critical Sociology, 39(5), 657-669.

SAE. Sociedade de Engenheiros da Mobilidade, saebrasil.org.br

Said, Abdul Aziz ve Charles O. Lerche. Concepts of International Politics in Global Perspective. 1. Basım. Londra. Pearson, 1994.

Salisburg, H.Robert (1975), Interest Groups, Ed. Fred Greenstein-Nelsen Polsby, Nongovermental Politics Handbook of Political Sience, Vol.4, Addison-Wesley Pres Inc., Reading Mass

Sanborn, C., ve Chonn, V. (2015). Chinese Investment in Peru's Mining Industry: Blessing or Curse? *Global Economic Governance Initiative Discussion Paper*, 2015-8.

Sandıklı, Atilla. "Güvenlik Felsefesi ve Kavramı". BİLGESAM. 2013. http://www.bilgesam.org/incele/261/-guvenlik-felsefesi-ve-kavrami/#.WvQv-IiFOM8 (10 Ekim 2023).

Sanguinetti, J. M. (2016). Luis Batlle Berres: El Uruguay del optimismo, Taurus.

Santos, B. D. S. (2006). The Rise of the Global Left: The World Social Forum and Beyond. Zed Books.

Santos, B. de S. (2018). The End of the Cognitive Empire: The Coming of Age of Epistemologies of the South. Duke University Press.

Sassoon, D. (1997) One Hundred Years of Socialism. Londra: Fontana.

Schamis, H. E. (2002). Argentina: Crisis and democratic consolidation. Journal of Democracy, 13(2), 81-94.

Scheve, Kenneth, and Matthew Slaughter. 2001a. What determines individual trade-policy preferences? Journal of International Economics 54 (2): 267–92.

Schilling-Vacaflor, A. (2011). Bolivia's new constitution: Towards participatory democracy and indigenous rights. In A. Schilling-Vacaflor (Ed.), "Indigenous Rights and the Politics of Autonomy in Bolivia" (pp. 1-24). University of Pittsburgh Press.

Schmitter, Philippe C. ve Gerhard Lembruch, Trend Towards Corporatist Intermediation, London: Sage Publications, 1979.

Schmoller, G. (1897). The Mercantile System and Its Historical Significance. New York: Macmillan

Schneider, S., Shiki, S., & Belik, W. (2010). Rural development in Brazil: Overcoming inequalities and building new markets. Rivista di Economia Agraria, 65(2), 225-259.

Scholte, J. A. (2004). "Civil Society and Democratically Accountable Global Governance." Government and Opposition, 39(2), 211-233.

Schwartz, S. (2014). Brazil: A history. In J. R. M. de Almeida & S. Schwartz (Eds.), "The Cambridge History of Brazil" (pp. 1-30). Cambridge University Press.

Schweickart, D. (2011). After Capitalism (2nd ed.). Rowman & Littlefield Publishers.

Scruton, R. (2001) The Meaning of Conservatism, 3. ed. Basingstoke: Macmillan.

Sehnbruch, K. ve Siavelis, P. M. (2013). Democratic Chile: The Politics and Policies of a Historic Coalition, 1990-2010. London: Lynne Rienner Publishers.

Seligson, M. A. (2019). The Rise and Fall of Horacio Cartes: A Political Biography. Journal of Latin American Studies, 51(3), 563-586.

Sen, A. (1999). Development as Freedom. Oxford University Press.

SEP. https://www.argentina.gob.ar/produccion/emprendedoresPYMEs

Setrini, G. (2018). Poverty and inequality in Paraguay: A challenge for social cohesion. *Latin American Research Review*, 53(1), 168-180.

Shapiro, H. (1994). Engines of Growth: The State and Transnational Auto Companies in Brazil. *Cambridge University Press*, 15(2), 163-180.

Shumway, N. (1991). The invention of Argentina. University of California Press.

SINDIPEÇAS. Sindicato Nacional da Indústria de Componentes para Veículos Automotores, www.sindipecas.org.br

SINTRAMINERCOL. Sindicato de Trabajadores Mineros de Colombia, https://www.biodiversidadla.org/Documentos/Colombia_la_gran_mineria_en_Colombia_una_guerra_de_exterminio_de_las_multinacionales

Siavelis, P. M. (2000). The President and Congress in Post-Authoritarian Chile: Institutional Constraints to Democratic Consolidation. University Park: Pennsylvania State University Press.

Silva, E. (2002). Capital and the Lagos Presidency: Business as Usual? Bulletin of Latin American Research, 21(3), 339-357.

SJM. Servicio Jesuita a Migrantes y Refugiados, www.sjmchile.org

Skidmore, T. E. (2010). Brazil: Five centuries of change (2nd ed.). Oxford University Press.

Smart, S. (2020). The political economy of Latin American conflicts over mining extractivism. The Extractive Industries and Society. 7 (2), 767-779.

SMATA. www.smata.org.ar

Smith, A. (2003). The Wealth of Nations. Bantam Classics.

Smith, Steve ve Michael Clarke (Ed.). Foreign Policy Implementation. London: George Allen and Unwin, 1985.

SNI. Sociedad Nacional de Industrias, https://sni.org.pe/

SNI. Sociedad Nacional de Industrias, https://www.sni.org.pe/)

SNMPE. Sociedad Nacional de Minería, Petróleo y Energía, https://www.snmpe.org.pe/

Soares, F. V., Ribas, R. P., ve Osório, R. G. (2010). Evaluating the impact of Brazil's Bolsa Família: Cash transfer programs in comparative perspective. Latin American Research Review, 45(2), 173-190.

Soares, S. S. D., ve Britto, T. (2010). Social Policy in Lula's Brazil. *Latin American Perspectives*, 37(2), 50-68.

SOFOFA. Sociedad de Fomento Fabril, www.sofofa.cl

Solimano, A. (2012). Chile and the Neoliberal Trap the Post-Pinochet Era. Cambridge University Press.

Somma, N. M., Bargsted, M., Disi Pavlic, R., ve Medel, R. M. (2020). No water in the oasis: the Chilean Spring of 2019–2020. *Social Movement Studies*, *20*(4), 495–502.

SONAMI. Sociedad Nacional de Minería, www.sonami.cl

Soo Yeon Kim, Regionalisation in search of regionalism Production networks and deep integration commitments in Asia's PTA, içinde *Trade Cooperation: The Purpose, Design and Effects of Preferential Trade Agreements*, Londra, Cambridge University Press, 2013; 134-164

Sönmezoğlu, Faruk. Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi. 5.Basım. İstanbul: Der Yayınları, 2012.

Spadotto, C. A., & Gomes, M. A. F. (2015). Agricultural pesticides in Brazil: Use patterns, policy, and environmental impacts. *Journal of Environmental Science and Health*, 50(4), 326-341.

Spencer, P. ve Wollman, H. (2002) Nationalism: A Critical Introduction. Londra ve Thousand Oaks, CA: Sage

St John, R. B. (2023). Ollanta Humala Tasso, 2011–2016. In *Peruvian Foreign Policy in the Modern Era* (pp. 41–50). Chapter, Anthem Press.

St John, R. B. (2023). Peruvian Foreign Policy in the Modern Era. Anthem Press.

Stein, Arthur, “Coordination and Colloboration: Regimes in An Anarchic World, International Organization, Vol. 36, No. 2 (Spring, 1982), ss.299-324

Sterling-Folker, J. (2013). Neoliberalism. In T. Dunne, M. Kurki, & S. Smith (Eds.), International Relations Theories: Discipline and Diversity (3rd ed., pp. 114-131). Oxford University Press.

Stern, S. J. (2010). The memory question in democratic Chile: Human rights and the legacy of Pinochet. *Journal of Latin American Studies, 42*(2), 271-300.

Stigler, George, “The Theory of Economic Regulation,” Bell Journal of Economics and Management Science, Vol. 2, No.1, Spring 1971, ss.3-21.

Stiglitz, J. E. (2002). Globalization and Its Discontents. W. W. Norton & Company.

Stiglitz, J. E. (2006). Making Globalization Work. W. W. Norton & Company.

Stone Sweet, A. & Caporaso, J. A. (1998). “From Free Trade to Supranational Polity: The European Court and Integration”. İçinde; (Eds.) A. Stone Sweet and W. Sandholtz, European Integration and Supranational Governance. Oxford: Oxford University Press, 92–133

Sturzenegger, F. (2019). Macri's macro: The elusive road to stability and growth. Brookings Papers on Economic Activity, 2019(2), 339-411.

Sulmont, D. (2011). "Peru under Alan García: Economic growth, social conflict and political instability." *Third World Quarterly*, 32(8), 1421-1441.

Suominen, Kati. "The changing anatomy of regional trade agreements in East Asia." *Journal of East Asian Studies* 9, no. 1 (2009): 29-56.

Sümer, Gültekin. Dış Politika Stratejileri. İstanbul: İkinci Adam Yayınları, 2013.

Şenel, Alaaddin Siyasal Düşünceler Tarihi, Ankara: Verso, 1991

Tate, W. (2016).*The War on Drugs and the Collateral Damage*. Oakland: University of California Press.

Tecklin, D., Bauer, C., & Prieto, M. (2011). Environmental policy and governance in Chile: Achievements and challenges. *Environmental Politics, 20*(6), 879-898.

Thomas, G. (2016). Promoting Gender Equality: Michelle Bachelet and Formal and Informal Institutional Change within the Chilean Presidency. In: Waylen, G. (eds) Gender, Institutions, and Change in Bachelet's Chile. Studies of the Americas. Palgrave Macmillan, New York.

Thoumi, F. E. (2012). Illegal Drugs, Anti-Drug Policy Failure, and the Need for Institutional Reforms in Colombia. *Substance Use & Misuse*, 47(8-9), 972-1004.

Tockman, J., ve Cameron, L. (2014). Indigenous autonomy in Bolivia: A case study of the Aymara and Quechua peoples. In A. Schilling-Vacaflor (Ed.), "Indigenous Rights and the Politics of Autonomy in Bolivia" (pp. 145-169). University of Pittsburgh Press.

Tocqueville, Alexis, Amerika'da Demokrasi, Taner Timur (Çev.), Ġstanbul: Siyasal Ġlimler Derneği, 1962

Turan, İlter (1986), Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış, Üçüncü Baskı, Der Yayın, Ðstanbul.

UDP. Clínica Jurídica de Migrantes y Refugiados, Universidad Diego Portales, https://clinicasjuridicas.udp.cl

UNCA. Union Nacional de Comunidades Aymaras, https://justiciaclima-ppii.pucp.edu.pe/enlaces/union-nacional-de-comunidades-aymaras-unca; https://www.facebook.com/unca.puno

UNFCCC. (2015). Paris Agreement. United Nations Framework Convention on Climate Change

United Nations Development Programme. (2017)."FARC'ın Silahsızlanması ve Toplumla Yeniden Bütünleşmesi." New York: UNDP.

Uyanık, Ö. (2014). Latin Amerika'nın Devrimci Tarihi. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Vallejo, M. C., Burbano, R., Falconí, F., ve Larrea, C. (2015). Leaving oil underground in Ecuador: The Yasuní-ITT initiative from a multi-criteria perspective. *Ecological Economics*, 109, 175-185.

Van Cott, D. L. (2000). The friendly liquidation of the past: The politics of diversity in Latin America. University of Pittsburgh Press.

Van Cott, D. L. (2003). The rise of ethnic politics in Bolivia. Journal of Latin American Studies, 35(4), 803-830.

Van Cott, D. L. (2007). Latin America's Indigenous Peoples. *Journal of Democracy*, 18(4), 127-142.

Van Wagner, Kendra. "What Is Cognitive Psychology?". 2008. About.com, http:// psychology.about.com/od/cognitivepsychology/f/cogpsych.htm (12 Ekim 2023).

Versteeg, M., Horley, T., Meng, A., Guim, M., & Guirguis, M. (2020). THE LAW AND POLITICS OF PRESIDENTIAL TERM LIMIT EVASION. Columbia Law Review, 120(1), 173–248.

Vergara, A., ve Watanabe, A. (2016). Peru Since Fujimori. *Journal of Democracy*, 27(3), 148-157.

Victora, C. G., Aquino, E. M., do Carmo Leal, M., Monteiro, C. A., Barros, F. C., & Szwarcwald, C. L. (2011). Maternal and child health in Brazil: Progress and challenges. *The Lancet*, 377(9780), 1863-1876.

Victora, C. G., Barreto, M. L., do Carmo Leal, M., Monteiro, C. A., Schmidt, M. I., Paim, J., Bastos, F. I., Almeida, C., Bahia, L., Travassos, C., Reichenheim, M., ve Barros, F. C. (2011). Health conditions and health-policy innovations in Brazil: The way forward. The Lancet, 377(9782), 2042-2053.

Vigevani, T., ve Cepaluni, G. (2007). Lula's foreign policy and the quest for autonomy through diversification. Third World Quarterly, 28(7), 1309-1326.

Viner, J. (1937). Studies in the Theory of International Trade. Harper & Brothers

Viola, E. (2013). Brazilian environmental politics from the 1970s to the 1990s. Journal of Environment & Development, 12(1), 22-48.

Wade, Robert. 1994. Selective industrial policies in East Asia: Is the East Asian miracle right? In Miracle or design? Lessons from the East Asian experience, ed. Albert Fishlow, Catherine

Gwin, Stephan Haggard, Dani Rodrik, and Robert Wade, 55–79. Washington, DC: Overseas Development Council.

Walker, Stephan G., Akan Malici ve Mark Schafer (Ed.). Rethinking Foreign Policy Analysis: States, Leaders, and the Microfoundations of Behavioral International Relations. Londra: Routledge, 2010.

Wallerstein, I. (2004). World-Systems Analysis: An Introduction. Duke University Press.

Wallerstein, I. (2011). The Modern World-System I: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century. University of California Press.

Walter, Stefanie. 2017. Globalization and the demand-side of politics: How globalization shapes labor market risk perceptions and policy preferences. Political Science Research and Methods 5 (1): 55–80.

Waltz, Kenneth N. 1979. Theory of International Politics. New York: McGraw-Hill

Weisbrot, M., Ray, R., ve Johnston, J. (2009). Bolivia: The economy during the Morales administration. Center for Economic and Policy Research.

Welch, C. A., ve Sauer, S. (2015). Rural unions and the struggle for land in Brazil. The Journal of Peasant Studies, 42(6), 1109-1135.

Weyland, K. (1999). Economic Policy in Chile's New Democracy. Journal of Interamerican Studies and World Affairs, 41(3), 67-96.

Weyland, K. (2002). The politics of market reform in fragile democracies: Argentina, Brazil, Peru, and Venezuela. Princeton University Press.

Whalley, John. 1998. 'Why Do Countries Seek Regional Trade Agreements?' In The Regionalization of the World Economy, ed. Jeffrey A. Frankel. Chicago: University of Chicago Press, 63–89.

Wilson, C. (2018). The Legacy of Horacio Cartes: An Assessment of His Presidency. Center for Strategic and International Studies.

Wilson, K. Graham, Interest Groups, Massachusetts-USA: Basic Blackwell Ltd. Cambridge, 1990.

Winn, P. (2005). The Pinochet Era. Peter Winn, ed., Victims of the Chilean Miracle: Workers and Neoliberalism in the Pinochet Era, 1973–2002. Durham: Duke University Press, 2004.

Winter, B. (2012). *O Brasil sonhador: os valores que uniram um país* (The Dreaming Brazil: The Values that United a Country). LeYa.

Wolfers, Arnold. Discord and Collaboration: Essays on International Politics. Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1962.

Woolf, S. J. (1981) (ed.) European Fascism. Londra: Weidenfeld & Nicolson.

World Bank. (2014). *Paraguay - Second additional financing for the livestock competitiveness project*. World Bank.

World Bank. (2016). *Paraguay agricultural public policy note*. World Bank.

WWF. https://www.wwf.org.br/sobrenos/institucional

Yanık, M. (2001). Amerika'da Baskı Grupları, Journal Of Qafqaz Unıversıty, sayı 8, Bakü.

Yarbrough, Beth V., and Yarbrough, Robert M. 1992. Cooperation and Governance in International Trade: The Strategic Organizational Approach. Princeton, NJ: Princeton University Press.